BIBLIOTHECA
RHETORUM.

BIBLIOTHECAM RHETORUM PRÆCEPTA ET EXEMPLA COMPLECTENTEM,

QUÆ AD ORATORIAM ET POETICAM FACULTATEM PERTINENT;

(Auctore P. G. F. LE JAY, è Societate Jesu.)

In multis emendavit, et ad justiorem normam revocavit,

J. A. AMAR, Unus è Præpositis Bibliothecæ Mazarineæ, etc. etc.

PARS PRIOR.

ARS ORATORIA.

PARISIIS,

Apud AUG. DELALAIN, DD. LALLEMANT et BARBOU successorem, viâ Mathurinensium, n° 5.

1809.

RHETORICÆ
AD
TULLIANAM RATIONEM
EXACTÆ
LIBER PRIMUS.

Instituti Operis Designatio.

Cum ad benè ornatèque dicendum tota, Tullio teste, nata sit Rhetorica, cujus Præceptiones ad Tullianam rationem exactas tradituri sumus; supervacaneum putamus, pro brevitate instituti Operis, vel de illius naturâ, vel de necessariis ad eam assequendam cùm corporis, tum Ingenii præsidiis disputare. Imò neque eum, quem vulgò tenent Eloquentiæ Magistri, sequemur ordinem; ut de Inventione primùm, deindè de Dispositione Partium; tum de Elocutione ejusdemque Amplificatione atque Ornatu tractemus. Nam cùm acuendus sit statim et exercendus Candidatorum Rhetorum stylus, eam docendi viam duximus potiorem, quæ à facilioribus ad difficiliora progrederetur. Quare in Oratione, quam ad informandam ornandamque Rhetorica potissimùm incumbit, spectabimus *Primò*, Elocutionem; *Secundò*, Amplificationem; *Tertiò*, Ornatum; *Quartò*, Argumenta rationesque, quibus Oratio nititur. Denique Argumen-

tationem, seu rationum atque argumentorum dilatationem.

Primum præstabimus, cùm artem informandi Periodos cujuscumque generis trademus; alterum, cum easdem amplificandi modum docebimus. Tertium quod Ornatu continetur, ex tractatione Troporum ac Figurarum planum fiet. Quartum, quod Argumenta spectat, ex Locis tam intrinsecùs, quàm extrinsecùs petitis eruemus. Denique Argumentationis partes singulas easque dilatandi rationem, quod est in Rhetoricâ longè difficillimum, explanabimus. Quæ verò Partes Orationis varias earumque dispositionem attinent, nos, propter brevitatem, cui consultum voluimus, ex Auctoribus benè multis, qui de Rhetoricâ copiosiùs scripserunt, cognoscenda relinquemus.

Verùm quia nihil tam juvat ad defigendas animis Præceptiones ipsas, quàm si exempla ad easdem accommodata subjiciantur; non satis habebimus illustria quæque Ciceronis loca, quibus Rhetoricæ præcepta designantur, aut describere, aut saltem diligenter indicare; sed explicatis Præceptionibus singulis, unam et alteram Exercitationem adjiciemus, quæ eisdem utendi norma ac regula sit. Atque ut elucubrandæ Orationis artificium studiosam juventutem ne fugiat, brevem argumenti, secundùm leges traditas, informandi synopsim præmittemus.

Quoniam autem nobis proposuimus Ciceronem unum sequi ducem, et exactam ad Tullianas leges Rhetoricam promittimus, operæ pretium est de ratione ipsâ legendi et imitandi Ciceronis pauca attingere. Quàm sunt enim qui Ciceronem evolvunt, multi; tam pauci, qui, quo pacto sit legendus et imitandus, sciant.

Sunt, qui nihil ferè præter verba, et quosdam elocutionis modos, quos vulgò Phrases vocant, annotent, ac benè multos ejus modi, ubi sæpiùs ac veluti per vim in Orationem intruserint, non possunt sibi temperare, quin egregiam Ciceronis imitationem sibi gratulentur. Atque hoc præsertim juvenile vitium est, et eorum, qui primis Rhetoricæ elementis vacant.

Alii, iique doctiores, id ferè unum observant, quod ipsi dictioni subest, et, Elocutionis ornatu neglecto, sententias duntaxat sensusque verborum consectantur.

Alii denique nihil aliud student, quàm ut ex Lectione Ciceronianâ communes excerpant Locos, quos applicare deindè cuilibet argumento possint; quæ quidem exercitatio, licet utilissima sit, nondùm tamen assequitur imitandi Ciceronis artem, quæ tria potissimùm complectitur.

Primum. Ut Orationis copulæ duntaxat, non autem ipsa verba, neque sensus, qui verbis subest, subripiantur. Quòd si tibi Periodus occurrerit, cujus elocutio adeò sit opportuna, ut invenire ad rem tuam aptiorem non possis, eam poteris assumere, sed eâ lege, ut alio, quàm posita est, ordine collocetur. Quod ut facias, alia tibi erit quærenda Periodus, cujus ad exemplum verba ipsa accommodentur. Atque hoc ipsum præstandum tibi est, quoties vel Sententiam aliquam Tullianam, vel Elocutionem aliquam orationi tuæ applicare volueris.

Secundum. Ut minùs pateat, si quid in Periodo conficiendâ mutuatus è Cicerone fueris, satis erit tibi proponere unam aliquam Ciceronianam Periodum, cujus particulas aliquas, quæ vinciendæ orationi deserviunt, non omnes accipias.

Tertium, idque momenti non levis, in eo po-

situm est, ut si causam agas in genere Judiciali, hoc est si accusandus aut defendendus aliquis, Periodos ac Figuras imiteris, quas in simili genere Causarum adhibuit Orator, potiùs quàm alias quascumque. Si quid in genere Deliberativo probandum suscipias, consulenda tibi erit Oratio pro Lege Maniliâ, quæ tota ad Deliberativum genus pertinet. Si Causam agas in genere Exornativo, consules Orationem pro M. Marcello, quæ Cäi Cæsaris, vel eam partem Orationis pro Lege Maniliâ, quæ Pompeii Laudes complectitur. Denique si placet in aliquem vehementiùs invehi, leges Orationes in Verrem, in M. Antonium, in Pisonem, in Catilinam. Idque propterea moneo, quòd plerumque varia sint pro varietate causarum Orationis vincula, neque tàm multa in accusando, quàm in defendendo aut deliberando requirantur. Quanquam quædam sunt magis communes Orationis commissuræ, quæ in omni causarum genere usurpantur.

Ut autem illa Ciceronis imitatio vitiosa non videatur, varianda est oratio Figuris; quod ut præstes, proponenda tibi erit una aut altera Ciceronis Oratio, in quâ diligenter observes varia Figurarum lumina, quibus illustrare pariter propositam tibi Orationem possis.

PARS PRIMA.

De Elocutione Oratoriâ.

CAPUT PRIMUM.

De Periodo.

PERIODUS à Cicerone definitur in libro qui *Orator* inscribitur n. 207. *Oratio in quodam quasi orbe inclusa procurrens, quoad insistat in singulis perfectis absolutisque Sententiis.* Hoc enim ipsum est quod periodus sonat, quæ vox est Græca*, nihil aliud significans, quàm ambitum quemdam atque circuitum: quia Periodus est comprehensio verborum totam sententiam ab initio usque ad finem complectens.

Vox autem illa et significatio metaphorica est à Ludis Olympicis deducta, in quibus Quadrigæ à Carceribus ad Metam pergebant, eamque circumflectentes redibant deindè ad Carceres. Sic Periodus à priori sententiæ parte, quæ *Protasis* vocatur, ducitur ad partem sententiæ posteriorem, quæ appellatur *Apodosis.*

Huic explicationi congruit Aristotelica Periodi Definitio. Dicit enim, Periodum esse Orationem, quæ *initium habet et finem ex se se, et eam magnitudinem interjectam, quæ aspectabilis facilè sit.*

Tam egregiis Periodi Definitionibus aliam ad-

* Περίοδος.

BIBLIOTHECA
RHETORUM.

CICERONIANÆ PERIODI. IMITATIO.

Libro 1. de Oratore n. 31.

SENTENTIA CICERONIANA.

Nihil est tàm admirabile, quàm virum aliquem infinitæ multitudini dominari posse.

Quid est tàm mirabile, quàm ex infinitâ multitudine hominum existere unum, qui id, quod omnibus naturâ sit datum, vel solus, vel cum paucis facere possit?

SENTENTIA.

Nihil laudabilius est in Principe victore, quàm animum ad pacem adjungere.

Quid tàm dignum est aut præsentium aut futurorum temporum præconio, quàm in medio victoriæ cursu, quæ naturâ superba est atque insolens, existere virum Principem, qui propriæ laudis contemptor animum ad pacem ultrò ac volens adjungat.

ALIA SENTENTIA.

Nihil admirabilius in Eloquentiâ, quàm vis quâ pollet ad flectendos animos.

Quid tàm est admirabile inter cæteras Eloquentiæ dotes, quàm existere vim illam, quæ, quod rerum omnium longè difficillimum est, hominum animos regere, et quamcumque in partem flectere possit.

Pro Archiâ Poetâ n. 1.

SENTENTIA CICERONIANA.

Archias Ciceroni auctor fuit ad perdiscendas Artes liberales.

Quoad longissimè potest mens mea respicere spatium præteriti temporis,

SENTENTIA.

Cicero Artis Rhetoricæ Princeps fuit.

Quàm curiosè quis velit perscrutari scripta Oratorum omnium, qui per singulas ætates floruerunt,

CICERONIANÆ PERIODI.	IMITATIO.
et pueritiæ memoriam recordari ultimàm, indè usque repetens; hunc video mihi Principem et ad suscipiendam et ad ingrediendam rationem horum studiorum exstitisse.	vel ab ipsis nascentis Eloquentiæ temporibus indè usque repetens, Ciceronem intelliget, et in tradendis Rhetoricæ præceptis, et in iisdem exercendis Principem extitisse.

ALIA SENTENTIA.

Sensit Europa nullo hostium robore aut multitudine opprimi Galliam posse.

Quàm pertinaciter tot ab hinc annis in Galliæ ruinam atque exitium Europa tota conjuraverit, copiarum suarum robore ac numero confisa, sensit tandem aliquando tutissimum illam semper contra vim ac multitudinem in virtute suâ præsidium habuisse.

Pro Lege Maniliâ n. 1.

CICERONIANA SENTENTIA.	SENTENTIA.
Plus Ciceronem deterruit initi ab adolescentiâ consilii ratio, ne in Senatu diceret, quàm ipsa dicendi gloria et opportunitas illexit.	*Non tàm valere debet apud virum Principem vicendi cupido, quàm amor Pacis.*
Quanquam mihi semper frequens conspectus vester multò jucundissimus; hic autem locus ad agendum amplissimus, ad dicendum ornatissimus est visus, Quirites; tamen hoc aditu laudis, qui semper optimo cuique maximè patuit, non mea me voluntas, sed meæ	Quanquam plenum illecebris victoris nomen ex se se, hæc autem commendatio fortissimis quibusque jucundissima, ipsoque capitis periculo redimenda videri solet; tamen in tantâ vicendi opportunitate, quanta viro Principi offerri possit, plus

CICERONIANÆ PERIODI.	IMITATIO.
vitæ rationes ab ineunte ætate susceptæ prohibuerunt.	apud eum rationes pacis, quàm victoriæ cupido debent valere.

ALIA SENTENTIA.

Rerum à Ludovico Magno gestarum amplitudo plus Oratorem deterret, quàm ubertas invitat.

Quanquam præconem esse rerum à Ludovico Magno domi forisque gestarum longè honorificentissimum; hoc autem argumenti genus factorum ubertate optatissimum, victoriarum magnitudine præstantissimum videri potest, tamen in tantâ dicendi copiâ ac varietate, in quâ nemini oratio defuerit, plus ipsa operis dignitas et amplitudo prudentem Oratorem deterrere, quàm copiosa dicendi seges invitare debet.

TRIMEMBRES.

Pro Archiâ Poetâ n. 14.

CICERONIANA SENTENTIA.	SENTENTIA.
Devovi caput meum multis periculis amore laudis et honestatis.	*Peccant plerumque homines rerum æternarum inconsiderantiâ.*
Nisi multorum præceptis multisque litteris mihi ab adolescentiâ suasissem, nihil esse in vitâ magnoperè exspetendum, nisi laudem atque honcstatem; in eâ autem persequendâ omnes cruciatus corporis, omnia pericula mortis atque exsilii parvi esse ducenda; nun-	Nisi in mediâ rerum cœlestium luce miseri mortales plerumque cæcutirent, negligerentque cogitare, dùm peccant, brevem fœdæ voluptatis usuram pœnarum æternitate esse aliquando redimendam; nunquam se vitiorum illecebris aut

CICERONIANÆ PERIODI.	IMITATIO.
quam me pro salute vestrâ in tot ac tantas dimicationes atque in hos profligatorum hominum quotidianos impetus objecissem.	vinci aut demulceri paterentur.

ALIA SENTENTIA.

Ludovicus Magnus multa victoriarum monumenta studio pacis devovit.

Nisi fatigatis jamdiù longiore bello populis amicum pacis munus totis ambiri animis Ludovicus Magnus intellexisset, suorumque utilitates atque commoda suâ ipsius gloriâ duxisset antiquiora; nunquam profectò tot victoriarum suarum et rerum bellè fluentium monumenta studio pacis devovisset.

Pro Cœlio n. 28.

CICERONIANA SENTENTIA.	SENTENTIA.
Tolerantur in juventute cupiditates quædam, si modum non excedant.	*Incultus animus nullam spem facit bonæ frugis.*
Datur concessu omnium huic aliquis ludus ætati, et ipsa natura profundit adolescentiæ cupiditates, quæ, si ità erumpunt, ut nullius vitam labefactent, nullius domum evertant, faciles ac tolerabiles haberi solent.	Eget assiduâ diligentique culturâ hominis cujusvis animus, et, ab ipsâ statim adolescentiâ, mala quædam cupiditatum semina profunduntur, quæ nisi resecentur quamprimùm ac penitùs evellantur, vix ullam bonæ frugis patiuntur exspectationem superesse.

QUADRIMEMBRES.

CICERONIANÆ PERIODI.	IMITATIO.
Pro Milone n. 1.	
SENTENTIA CICERONIANA.	SENTENTIA.
Timet Cicero dicere pro Milone, vel dùm turpe est pro ipso dicentem timere.	*Præcepta Rhetoricæ quantumvis difficilia neminem eloquentiæ candidatum debent deterrere.*
Et si vereor, Judices, ne turpè sit pro fortissimo viro dicere incipientem timere, minimèque deceat, cùm T. Annius Milo ipse magis de Reip. salute, quàm de suâ perturbetur, me ad ejus causam parem animi magnitudinem afferre non posse; tamen hæc novi judicii forma terret oculos, qui, quòcumque inciderint, veterem consuetudinem Fori, et pristinum morem judiciorum non vident.	Et si multa sunt in eloquentiæ studio, quæ primo aditu difficultatis nonnihil præ se ferant, ipsaque adeò præceptorum multiplicitas atque varietas totidem veluti loca sentibus aspera Rhetoricæ Candidatis videri solent; tamen hæc eadem, qualiacumque sunt, documenta neminèm dicendi cupidum debent deterrere, quæ labore, usu atque exercitatione moliuntur.

ALIA SENTENTIA.

Tempus res omnium pretiosissima incautis atque otiantibus deperditur.

Etsi pretiosissimum quoddam est particula quæcumque temporis; nihilque se offert rerum omnium, cujus jactura resarciri minùs ac reparari possit : tamen vel ipsum totius vitæ tempus plerisque hominum deperditur incautis atque otiantibus, qui vel ignorare temporis pretium, vel non illud, ut par est, videntur satis æstimare.

CICERONIANÆ PERIODI. IMITATIO.

Actione 2. in Verrem n. 5.

SENTENTIA CICERONIANA.

Fallere Verres potuisset, si quàm et audax, tam esset obscurus in agendo.

Si quàm audax est ad conandum Verres, tam èsset obscurus in agendo, fortassè aliquâ in re nos aliquando fefellisset; verùm hoc adhuc percommodè cadit, quòd cum incredibili ejus audaciâ singularis stultitia conjuncta est.

SENTENTIA.

Non est metuendus hostis humani generis, quia non est tàm potens, quàm est attentus ad nostram perniciem.

Si quàm est ad perniciem nostram attentus, tam esset ad perficienda consilia potens hostis humani generis, perpetuum certè sanctissimis quibusque viris metum incuteret; verùm hoc percommodè et magno nostrûm omnium solatio cadit, quòd infinita ipsius invidia cùm incredibili imbecillitate conjuncta est.

ALIA SENTENTIA.

Stultorum natio si tacere posset, aliquàm ferret sapientiæ laudem.

Si quàm est inepta ad loquendum quidpiam feliciter, tam esset solers ad tacendum stultorum hominum natio, aliquam fortassè sapientiæ laudem habere posset: verùm miserabili ipsorum fato ut plurimùm contingit, quòd ad incredibilem ipsorum ineptiam, insanabilis prurigo garriendi quidlibet accedit.

CICERONIANÆ PERIODI.	IMITATIO.
Pro Rabirio Perduellin. 1.	
SENTENTIA CICERONIANA.	SENTENTIA.
Reddit rationem Cicero præter consuetudinem cur defendat Rabirium.	*Res adversæ ferendæ sunt æquo animo, vel si durum illud est.*
Etsi, Quirites, non est meæ consuetudinis initio dicendi rationem reddere, quâ de causâ quemque defendam; propterea quòd omnibus Civibus in eorum periculis satis justam mihi causam necessitudinis esse duxi: tamen in hac defensione capitis, famæ, fortunarum omnium Caii Rabirii proponenda ratio videtur officii mei; propterea quòd, quæ justissima causa ad hunc defendendum esse visa est, eadem vobis ad absolvendum debet videri.	Et si difficilioris cujusdam operæ est æquam semper in humanis rebus servare mentem; propterea quòd multa plerumque, ut vivitur, contra spem atque exspectationem evenire solent; tamen vel ad ipsas rerum asperitates leniendas habenda est moderatio, propterea quòd, dùm feruntur iniquiùs, fiunt ad ferendum graviores.

ALIA SENTENTIA.

Vel inter gravissima studiorum fastidia adolescentes solatio non carent.

Etsi in comparandis liberalibus disciplinis multa juvenum animi experiri fastidia solent, propterea quòd rerum istarum cognitio longum assiduumque laborem exigit; tamen vel ipsas inter gravissimas studiorum molestias, suavissimo recreari solatio debent; propterea quòd improbo tandem labore difficillima quæque superantur.

PERIODUS QUADRATA ET ROTUNDA.

CICERONIANÆ PERIODI.	IMITATIO.
De Provinciis Consul. n. 1.	
CICERONIANA SENTENTIA.	SENTENTIA.
Facilè quis intelliget, quas sit Provincias Cicero decreturus, si cogitarit, quinam homines ex Provinciâ detrahendi sint.	*Intelligere quis potest ex suâ in pauperes humanitate, quam olim humanitatis partem apud Christum habiturus sit.*
Si quis vestrûm exspectat, quas sim Provincias decreturus, consideret ipse secum, qui mihi homines ex Provinciis potissimùm detrahendi sint; non dubitabit quid me sentire conveniat, cùm quid me sentire necesse sit, consideravit.	Si quis scire voluerit, quam olim apud Christum mortalium omnium Judicem gratiam sit habiturus, cogitet ille secum, quam ipse gratiæ partem pauperibus et egenis impendere soleat; tunc facilè intelliget, qualem in supremo judicio Christum experturus sit, cùm in egenos et pauperes qualis existat ipse, cogitarit.

ALIA SENTENTIA.

Non pigebit quempiam hujus vitæ labores ferre, qui remunerandos illos æternâ mercede cogitarit.

Si quis laborum asperitate, quibus consita dicitur vitæ felicis semita, ab eâdem insistendâ deterretur, reputet ille secum quantam bonorum amplitudinem amatoribus suis possidendam Deus destinarit; tunc leves existimabit laboris cujuscumque molestias, cùm mercedis æternæ pretium, quâ remunerabuntur illæ, considerarit.

PERIODUS DECUSSATA.

CICERONIANÆ PERIODI.	IMITATIO.
Pro Cæcinnâ. n. 1.	
SENTENTIA CICERONIANA.	SENTENTIA.
Potuisset A. Cæcinna tam cedere in Foro Sex. Ebutii impudentiæ, quàm in agro cesserat audaciæ.	*Potuit Alexander parem moderationis et fortitudinis laudem ferre.*
Si quantùm in agro locisque desertis audacia potest, tantùm in Foro atque in judiciis impudentia valeret; non minùs in causâ cederet A. Cæcinna Sex. Ebutii impudentiæ, quàm tum in vi faciendâ cessit audaciæ.	Si quantam in expugnandis hostibus fortitudinem Alexander Magnus præ se tulit, tantam in privatæ vitæ consuetudine moderationem animi exhibuisset; non minùs Principibus viris ad exemplum proponeretur ejus moderatio, quàm ad imitandum proponi solet ejus fortitudo.

ALIA SENTENTIA.

Potuit Catilina tam prudentiâ suâ, quàm auctoritate vincere Ciceronem.

Si quantâ valuit ad conciliandos animos auctoritate Catilina, tantâ ad dissimulandas molitiones nefarias prudentiâ valuisset; non minùs in avertendâ Reip. ruinâ Tullius cessisset civis exitiosi prudentiæ, quàm in ejusdem pernicie machinandâ cesserat auctoritati.

CAPUT III.

De venustate Periodi.

In tribus præcipuè rebus posita est venustas Periodi. In Numero, in Verbis, in Clausulis.

Numerus secundùm Aristotelem est Rhytmus quidam exquisitus non canorus, qualis est in poëmatis ac versibus, sed ità dissimulatus ac latens, ut sentiatur tamen ac jucundo fine concludatur.

Definitur aliter à Cicerone, Oratio constans partibus sonoris aurium judicio rectè et æqualiter fluentibus. Quod spectat verò Numerum in Oratione adhibendum, hæc monet Tullius in Oratore ad Brutum n. 195. *Neque numerosa esse, ut poëma; neque extra numerum, ut sermo vulgi est, debet Oratio. Alterum nimis est vinctum, ut de industriâ factum appareat; alterum nimis dissolutum, ut pervagatum et vulgare videatur.*

Hæc sunt in Verbis quærendæ virtutes, 1° Vis; ut si *Parricidam* dixeris pro nefario homine, *sacrilegum* pro fure. 2° Majestas; ut *immensitas locorum*, pro magnitudine. 3° Splendor, ut *immensæ camporum declivitates*, pro declivi aliquo loco. 4° Vehementia, ut *temporum procellæ*, pro calamitatibus. 5° Epitheta et verba ficta ad contumeliam; ut gurges bonorum, furia patriæ, fax, tempestas; Reipub. Pestis. *Non enim nos color iste servilis, non pilosæ genæ, non dentes putridi deceperunt.* (In Pisonem.)

Cavenda verò in verbis vitia hæc sunt:

1° Consonantium asperior commissura, ut *Xercis exercitus*. 2° Syllabarum earumdem repetitio, ut *hunc timorem moremque perpetuò retinuit*. 3° Crebra ejusdem vocis repetitio. 4° Similiter cadentia. 5° Plura monosyllaba. 6° Verba longiora, nisi hoc postulet Orationis tarditas. 7° Inepta verborum trajectio.

Quod ad clausulas spectat, 1° Supervacaneum est dicere de pedibus, qui vel initio, vel in medio Periodi usurpantur, hæc enim usus et lectio meliùs docebunt. 2° Quod spectat ad finem; Periodus verbo elegantiùs quàm nomine clauditur. 3° Ejusmodi clausulis inserviunt vulgò sequentes pedes. Primus est, geminus Trochæus apud Ciceronem usitatissimus. v. g. *Consulatus, continebit, consequentur*. Secundus, geminus Spondæus, ut *infringendam*. Tertius Tribracus et Spondæus, ut *prohibuerunt*. Quartus est Dactylus, maximè si præcesserit Iambus, ut *perhorresceret*.

CAPUT IV.

De Arte informandæ Periodi et Membra, seu partes Periodi alias cum aliis connectendi.

CONSISTIT artificium Periodi in usu et dispositione Particularum, per quas Periodi sensus suspenditur et absolvitur. Nam particula quæque initio Periodi, sive Protasi præposita, relativa est, et dicit ordinem ad aliam particulam, Apodosi præfigendam; quæ, nisi advenerit, perfectus et completus esse sensus non potest. Undè diceres particulas illas esse in Periodo, quòd sunt in ædificiis interruptis prominentes et salientes

lapides, qui videntur alios expectare, quibus inserantur, et quibuscum unum opus perfectum et absolutum efficiant.

Multiplicis generis recensentur Particulæ. Aliæ enim comparationem instituunt, v. g. *Tantùm, quantùm, talis, qualis; eò major, quò; quemadmodum, sic.* Aliæ distributivæ sunt, serviuntque enumerationi partium; v. g. *sive, aut vel, neque,* bis aut ter repetita; *Primùm, deindè; postremò, cùm, tum.* Aliæ vocantur conditionales, v. g. *Si, siquidem, nisi.* Aliæ augentes, v. g. *Non solùm, sed etiam; tam, adeò, ut.* Aliæ causales, v. g. *Quoniam, quandoquidem, cùm.* Aliæ pugnantes, v. g. *Etsi, quamvis, tamen.* Aliæ relativæ, v. g. *Qui, quæ, quod; is, ea, id.* Hæ particulæ connectendis Periodi membris seu partibus deserviunt.

Particularum illarum ope sic Periodos informaveris.

1°. Quærenda tibi sententia aliqua, quàm extendas in Periodum. v. g. *Nihil in vitâ amico utilius.* 2°. Vel rationem subjunges propositæ sententiæ, vel dilatabis tantùm vocem illam, *utile*, hoc vel alio modo, *nihil tam naturæ aptum, tam conveniens ad vitæ societatem ac consuetudinem.* 3°. Præpositâ particulâ causali, *Cùm*, ut suspensus sensus esse possit, ita bimembrem Periodum efficies: cùm nihil est tam aptum naturæ, tam conveniens ad vitæ societatem, atque consuetudinem, quàm amici benevolentia; (1 Membrum.) Tum cordatus homo quisquis erit, illam rebus omnibus humanis anteponendam judicabit. (2 Membrum.)

Sin subjungere statim propositæ sententiæ rationem volueris, istam v. g. quia *amicus secundas res lætiores facit, adversas leviores.* Sic

Periodum bimembrem efformabis. Cùm nihil est, et ad secundas res lætiores, et ad adversas leviores faciendas tam potens quàm amici benevolentia; tum cordatus homo quisquis erit, illam rebus omnibus humanis facilè anteponendam judicabit.

Jam de Bimembri ut Trimembrem facias, dilatabis *Protasim* in duo membra, et beneficio particulæ, *Ut*, posterius membrum junges cum priori, hoc modo. Cùm ea est veri sincerique amici natura atque indoles, (1 Membrum) ut res secundas lætiores, adversas leviores efficiat; (2 Membrum.) *Protasis*. Quis tot inter ac tantas hujus vitæ varietates sine amici benevolentiâ vivere se posse arbitretur? (3 Membrum.) *Apodosis*.

Denique ut Periodus quæ Trimembris est, fiat Quadrimembris, dilatanda *Apodosis* est per particulas comparativas, *tam*, *ut*; vel *tantùm*, *quantùm*, v. g. Erit ne aliquis tam parùm amicus suî, tam parùm cupidus tranquillitatis ac pacis, ut tot inter ac tantas hujus vitæ varietates sine amici benevolentiâ vivere se posse arbitretur? vel: Quantò difficilioris operæ videtur, æquam rebus in arduis pariter ac bonis servare mentem, tantò dulcior amicus ac jucundior censendus est.

Observabis ex dictis, geminam esse sententiæ in Periodum conformandæ rationem; aliam per solam dilatationem propositæ sententiæ. Ita Cicero Oratione 2. in Verrem sententiam illam: *Accidit tandem quod optabamus*. Solâ dilatatione sic in Periodum Trimembrem fundit. *Quod erat optandum maximè, Judices*, (1 Membrum.) *Et quod unum ad invidiam vestri Ordinis, infamiamque judiciorum sedandam maximè pertinebat*, (2 Membrum.)

(*Protasis*) *id non humano consilio, sed propè divinitùs datum atque oblatum vobis summo Reipublicæ tempore videtur.* (3 Membrum) (*Apodosis*). Ubi patet totam Periodum nihil esse aliud, quàm meram brevioris hujus sententiæ dilatationem, *Accidit tandem quod optabamus.*

Alia ratio est conformandæ sententiæ in Periodum, nimirùm cùm sententiæ aliqua ratio subjicitur. Sit in exemplum ista sententia: *Caput meum objeci multis periculis.* Cui Cicero pro Archiâ n. 14. hanc rationem adjicit, *quia nihil non ferendum esse duxi pro consectandâ laude atque honestate;* et sic Periodum Trimembrem informat. *Nisi multorum præceptis multisque litteris mihi ab adolescentiâ suasissem, nihil esse in vitâ magnopere expetendum, nisi laudem atque honestatem:* (1 Membrum) *in eâ autem persequendâ omnes cruciatus corporis, omnia pericula mortis, atque exsilii parvi esse ducenda;* (2 Membrum.) *Protasis. Nunquam me pro salute vestrâ in tot ac tantas dimicationes, atque in hos profligatorum hominum quotidianos impetus objecissem.* (3 Membrum) *Apodosis.*

CAPUT V.

De Ratione Periodos alias cum aliis connectendi.

Egimus de Particulis, quibus membra cum membris vinciuntur, et ipsa Periodi conformatio constat; nunc agendum de vinculis, quibus Periodi ipsæ, aliæ cum aliis connectuntur, sive de variis Orationis nexibus.

Hæ præsertim adhibentur Particulæ, per quas Periodi cùm Periodis conjungantur. *Atque ego quidem, et verò, atenim, quæ cùm ita sint, itaque, nam cùm, ac primò quidem, enim verò, neque verò, quinetiam, igitur, ergo, quid quod, adde quòd, accedit et illud*, et aliæ multæ quas usus frequens ac lectio docebunt.

Atque ut Præceptum istud exemplorum appositione non careat, proponenda sunt ad imitationem quædam Ciceronis Exordia, quæ tota ferè Periodis constant: in quibus licebit observare, quinam nexus vinciendæ Orationi inserviant. Porrò ad majorem cognoscendæ Artis facilitatem, non describemus modò Ciceronis locum, cujus ad normam exigenda imitatio sit, sed brevem ejusdem Synopsim præfigemus.

CICERONIANUM EXORD.

Pro Rabirio Perduelli.

SYNOPSIS CICERONIANA.

Cicero Judices adhortatur ad absolvendum Rabirium.

1°. REDDIT *rationem Cicero, cur Rabirium defendat, licet non soleat illud facere.* Periodus Quadrimembris.

2°. *Dicit Cicero cùm suâ in Rabirium benevolentiâ, tum salute Reipub. impelli se, ad suscipiendam ipsius defensionem.* Periodus Bimembris.

3°. *Dicit Cicero; sicut est Consulis succurrere Reip. periclitanti; ita Civium est Consulem in eo præstando adjuvare.* Periodus Bimembris.

IMITATIO.

Blanca Ludovico Filio Gallici et imperii habenas moderandas tradit.

SYNOPSIS IMITATIONIS.

Blanca filium adhortatur ad moderandum ritè Imperium.

1°. BLANCA filium suum admonet, etsi non videtur ille egere Præceptionibus.

2°. Dicet Blanca; cùm multa soleant obcæcare viros Principes, tum requiri multas virtutes ad declinandum hoc incommodum.

3°. Dicet Blanca; sicut exhibuisti adolescens virtutes hujus ætatis proprias; ita Rex constitutus debes præ te ferre virtutes regias.

CICERONIANUM EXORD.

4°. *Dicit Cicero : In me labor, in Senatu debet esse studium in defendendo Rabirio.* Periodus Bimemb.

IMITATIO.

4°. Dicet Blanca ; tibi gloriosum erit Regio muneri satisfecisse, mihi non indecorum te instituisse.

ORATIO.

Etsi, Quirites, non est meæ consuetudinis rationem reddere, quâ de causâ quemque defendam ; propterea quòd, cum omnibus civibus in eorum periculis semper satis justam mihi causam necessitudinis esse duxi ; tamen in hac defensione capitis, famæ, fortunarum omnium C. Rabirii, proponenda ratio videtur esse officii mei, propterea quòd, quæ justissima mihi causa ad hunc defendendum visa est, eadem vobis ad absolvendum debet videri.

Etsi, Fili carissime, novi satis non egere te maternis præceptionibus ad peragenda diligenter quæ sunt officii tui ; propterea quòd innatâ virtutis æmulatione, quidquid est cum laude conjunctum ultrò consectaris ; tamen in hoc rerum flexu, quo moderandas magni Imperii habenas suscipis, te præmonendum putavi, propterea quòd, quanto sublimior est locus ille quem capessis, tanto periculosior debet videri.

Nam me cum amicitiæ vetustas, tum hominis dignitas, tum ratio humanitatis, tum meæ vitæ perpetua consuetudo ad C. Rabirium defendendum est adhortata ; tùm verò, ut id studiosissimè facerem, salus Reipublicæ, Consulare officium, Consulatus denique ipse, mihi unà vobiscum cum salute Reipublicæ mihi commendatus coegit...

Nam cùm dignitatis Regiæ majestas, populorum admiratio, deliciarum illecebræ, rerum omnium copia viros Principes in hoc sortis apice constitutos occæcare plerumque solent ; tum, ut declinare tam graves scopulos valeant, animus de se modestè sentiens, continentia singularis, comis humanitas, egregius rerum humanarum contemptus requiruntur.

Quamobrem si est boni Consulis, cum cuncta Reip.

Quamobrem si tuarum esse partium æstimasti,

auxilia labefactari convellique viderit, ferre opem patriæ, succurrere saluti fortunisque communibus, implorare civium fidem, suam salutem posteriorem salute omnium ducere; est etiam bonorum et fortium civium, quales vos omnibus Reip. temporibus extitistis, intercludere omnes seditionum vias, munire præsidia Reip. summum in Consulibus imperium, summum in Senatu consilium putare...

Quamobrem labor in hoc defendendo præcipuè meus est; studium verò conservandi hominis commune mihi vobiscum esse debebit.

dum sub disciplinâ matris adolesceres, ingenuum morum candorem, docilitatem mentis, pietatem in Parentes exhibere; mox, cùm evectus ad solium fueris, virtutes regias, fidem incorruptam, humanitatem in tuos, æquitatem in omnes debes præ te ferre.

Ita gloriosum erit tibi muneri Regio, populorum votis, Parentis expectationi satisfecisse, mihi verò non erit indecorum vitam tibi, institutionem bonam, Regnum ipsum impertivisse.

EXORD. CICERONIANUM.

Pro Lege Maniliâ.

SYNOPSIS CICERONIANA.

1°. Dicit *Cicero deterritum se fuisse ab agendis Reip. causis, non voluntate suâ, sed susceptis vitæ rationibus.* Periodus Bimembris.

2°. *Dicit Cicero, cùm sit tenuitatis suæ conscius, et noverit nihil nisi perfectum afferri oportere; maluisse se aliis rebus vacare.* Periodus Trimemb.

3°. *Dicit Cicero, non defuturos qui agant in Senatu,*

IMITATIO.

Negat Cicero audiendum esse de Pace Antonium.

SYNOPSIS IMITATIONIS.

1°. Dicet Cicero deterreri se ab accipiendâ pace quam offert Antonius, non amore belli, sed Reipublicæ gloriâ et salute

2°. Dicet Cicero, cùm noverit quid sit è Reip. commodo, et prævideat Pacem Reip. turpem et damnosam fore, illam esse bello postponendam.

3°. Dicet Cicero, non defuturos qui bellum felicer con-

EXORD. CICERONIANUM.	IMITATIO.
futurumque, ut ipse cum aliquâ amicorum utilitate et gloriâ pergat in instituto vivendi more. Periodus Bimemb.	ficiant, futûrumque, ut partam meliori fato pacem sibi omnes aliquando gratulentur.
4°. *Dicit Cicero ex collato sibi Prætoris Munere se intellexisse, quas sibi Populus Rom. quas aliis partes injungeret.* Period. Trimemb.	4°. Dicet Cicero, cùm naturâ suâ cupidus rixarum Antonius pacem peteret, diffidere eum viribus suis et à virtute Populi Romani sibi metuere.

ORATIO.

Quanquam mihi semper frequens conspectus vester multò jucundissimus, hic autem locus ad agendum amplissimus, ad dicendum ornatissimus est visus, Quirites; tamen hoc aditu laudis, qui semper optimo cuique maximè patuit, non mea me voluntas, sed meæ vitæ rationes ab ineunte ætate susceptæ prohibuerunt.	Quanquam suavissimum semper Pacis nomen, hanc autem saluberrimam huic Urbi, Populo Romano longè optatissimam esse duxi, P. C. tamen ad rejiciendam hodiè, quam obtulit Pacem Antonius, non me intempestiva quædam cupido belli, sed Reip. gloria cum ejusdem utilitate conjuncta permovit.
Nam cum antea per ætatem nondum hujus auctoritatem loci contingere auderem; statueremque nihil hic, nisi perfectum ingenio, elaboratum industriâ afferri opportere; omne meum tempus amicorum temporibus transmittendum putavi.	Nam cùm longâ temporum experientiâ didicerim, quid ad Reip. commoda maximè pertineat, intelligamque oblatas ab Antonio conditiones Pacis turpes ac perniciosas fore; illam gravissimo quocumque bello magis metuendam esse non dubitem profiteri.
Ita neque hic locus vacuus unquam ab iis, qui vestram causam defenderent: et meus labor in amicorum periculis castè inte-	Ita neque deerunt in hac civitate clarissimi fortissimiquè Cives, qui bellum istud optatâ postmodùm victoriâ perficiant, et par-

greque versatus, ex vestro judicio fructum est amplissimum consecutus.

Nam cum propter dilationem Comitiorum ter Prætor primus cunctis Centuriis renunciatus sum, facilè intellexi, Quirites, et quid de me judicaretis, et quid aliis faciendum præscriberetis.

tam meliori fato tranquillitatem licebit nobis aliquando gratulari.

Nam cùm turbarum amans rixarumque cupidus Antonius animum tandem ad pacem adjecerit, facilè potestis intelligere, Quirites, et quàm parùm rebus confidat suis, et quantùm à vestrâ virtute sibi metuendum arbitretur.

CREUSA AD ÆNEAM.

Cùm incensâ Trojâ ad propulsandum commune excidium sese armis accingeret.

SYNOPSIS.

Exord. DICET Creüsa addere se moram unà cum filio festinanti Æneæ ad servandam Trojam, licèt intelligat quantum in ipso præsidium communis salus habeat.

Propositio. Neminem fore, apud quem ipsa ejusque filius patrocinium inveniant, si fortuna pergat adversari.

Confirmatio. Dicet non sibi minùs animi fore ad procurandam patriæ salutem, quàm ipse præ se ferret; si, quantam movet fiduciam ipsius magnanimitas, tantam præsens rerum status expectationem suscitaret.

Complexio. Dicet si fuit olim fortis Civis patriam tueri quocumque periculo, cùm spes affulgeret aliqua, jam esse boni parentis et conjugis domum tueri.

ORATIO.

Pro Milone n. 1: Etsi vereor, etc. Period. Quadr.

Etsi satis intelligo, Conjux amantissime, quàm certum ad hanc usque diem præsidium in te communis salus habuerit, neminemque video præter Æneam, qui præsentius ruenti patriæ afferre remedium possit; patere tamen, ut fes-

tinanti tibi ad servandam Trojam moras adjiciant moerens uxor et infortunatus filius, qui vitam fortunasque suas tui unius in salute collocatas habent.

Nam si fatorum vis inimica, nobis, uti fecit hactenùs, pergat adversari; teque spem gentis unicam et afflictæ domûs solatium eripiat, apud quem demùm in supremo rerum nostrarum discrimine opem patrociniumque inveniemus? *Pro Lege Manil. n. 1. Nam cùm anteà, etc. Period. Trim.*

Equidem si quantam nobis affert animi tui magnanimitas fiduciam, tantam hodiernus rerum status fortunæ melioris moveret expectationem; non minùs ego te ad propulsandum miseræ urbis excidium adhortarer, quàm ab eâdem frustra defendendâ conor deterrere. *Pro Cæcinna n. 1. Si quantùm in agro, etc. Period. Quadr. Decussata.*

Verùm si fuit olim fortissimi Civis, cùm spes avertendæ ruinæ aliqua superesset, opitulari laboranti pàtriæ, nullam vereri discriminis aleam, suam suorumque salutem communi salute posteriorem ducere: nunc fidi conjugis et optimi parentis est, cùm jam incensa Troja spem omnem ejusdem servandæ ademisse videatur, tutari tristes miseræ gentis reliquias, arcere ferrum et faces à suis Penatibus, totumque se ad præstandos conjugem et filium incolumes reservare. *Pro Rabirio Perd. n. 3. Quamobrem, si est boni Consulis, etc. Period. Bimembr.*

PARS SECUNDA.

De Amplificatione Periodi.

CAPUT PRIMUM.

Quibus præcipuè modis fiat Periodorum amplificatio.

Quatuor præcipuè modis amplificari Periodus potest. 1°. Per Definitionem. 2°. Per Enumerationem partium. 3°. Per Interpretationem. 4°. Per *Auxesim*, seu Incrementum.

Primò igitur amplificabitur Periodus per Definitionem, quæ propositæ rei naturam explicat; vel per interpretationem singularum vocum subjectæ Orationis, et sententiæ. Exemplum istud esto. Sit Periodus conficienda ex hac brevi sententiâ : *Rhetoricam oportet perdiscere*. Rhetoricæ definitionem afferes. Nempe est Ars benè dicendi; deindè explicabis quid sit perdiscere Rhetoricam; nimirum legendo, scribendo et audiendo illi operam dare; mox per Definitionem ita Periodum conficies :

Ars illa nobilissima, cujus est tradere præcepta benè ornatèque dicendi, non tantùm est assiduè legenda in summorum Rhetorum monumentis, aut à Doctore perito audienda, sed etiam crebrâ scriptione et frequenti exercitatione perdiscenda.

Ita Tullius Oratione pro Milone n. 90. qui

cùm vocem illam *Curiam*, amplificandam haberet, ita dilatat per varias Curiæ definitiones. *Vidimus templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilii publici; caput urbis, aram sociorum, portum omnium gentium, sedem ab universo Populo Romano concessam uni Ordini inflammari, exscindi, funestari.*

Secundò per Enumerationem partium. Quando ejusdem rei et sententiæ partes variæ recensentur. Ita Cicero pro Milone n. 20. cum per Ironiam hoc tantùm haberet dicendum, *Omnes lugent Clodium*; ita vocem illam *Omnes* dilatat per Enumerationem partium. *P. Clodii mortem æquo animo ferre nemo potest; luget Senatus, mœret Equester Ordo, tota Civitas confecta senio est; squalent Municipia, afflictantur Coloniæ, agri denique ipsi, tam beneficum, tam salutarem, tam mansuetum Civem desiderant.*

Tertius amplificandæ Periodi modus per Interpretationem, sive Synonimiam, et verborum idem poenè significantium congeriem; cùm id, quod semel uno verbo dictum est, idem aliis verbis ejusdem significationis, sed cum majore Emphasi dicitur. Nam cavendum inprimis in hac Synonimiâ, ut postremæ voces augeant priorum significationem. Ita Cicero Orat. Post reditum, in Senatu, brevem hanc sententiam, *Vestra in me beneficia explicari dicendo non possunt*; ita per Interpretationem dilatat n. 1. *Quæ tanta potest existere ubertas ingenii, quæ tanta dicendi copia, quod tàm divinum atque incredibile genus Orationis, quo quisquam possit vestra in nos universa promerita non dicam complecti orando, sed percensere numerando?*

Quartus amplificandæ Periodi modus per Auxesim seu Incrementum, cùm per gradus crescit Oratio et ad summum pervenit. Ita Orat. in Verrem 3. n. 8. scelera Verris per Incrementum amplificat. *Non enim furem, sed ereptorem, non adulterum, sed expugnatorem pudicitiæ; non sacrilegum, sed hostem sacrorum religionumque: non sicarium, sed crudelem carnificem Civium sociorumque in vestrum judicium adduximus.*

Et pro Roscio Amer. n. 12. *Eò prorumpere hominum cupiditatem et scelus et audaciam, ut non modò clam, sed etiam hoc in Foro, ante Tribunal, tuum, M. Fanni, ante pedes vestros, Judices, inter ipsa subsellia cædes futuræ sint.*

EXERCITATIO.

Divi Ambrosii Mediolanensis Episcopi ad Theodosium Imperatorem Oratio, cùm is post peractam Thessalonicæ cædem Templum ingredi voluisset.

SYNOPSIS.

Exord. PER Apostrophen petet à Theodosio quò pergat, et vocem illam, *pergat*, amplificabit per Interpretationem. Tunc sanctissimum illud limen ingredi audeas? quam sententiam ad exemplum Ciceronis Philip. 2. n. 68. pariter dilatabit, subjiciendo voces synonimas quæ idem significent cum majore Emphasi.

Propositio. Jubebit ipsum procul recedere sacris ab ædibus, nisi velit Templum Domini novo scelere polluere; et vocem illam, *Templum*, per definitiones varias amplificabit, ad exemplum Ciceronis pro Milone n. 90, ubi Curiam per definitiones varias amplificat.

Veniet ad Confutationem, quâ cædis causam eleva-

bit. Atenim occisus Tribunus : violata Principis Majestas? etc. An debuit culpa illa tot Civium sanguine expiari? quid illi commiserant? et vocem, *illi*, amplificabit per Enumerationem ad Ciceronis exemplum qui pro Milone n. 20. vocem, *Omnes*, amplificat.

Conclusio. Per Incrementum, ad exemplum Ciceronis Actione 2. In Verrem n. 8. Et tui te non pudet, sed insolescis, sed etc. Ah! resipisce, etc.

ORATIO.

Quò pergis, Theodosi? quò tendis? quid mihi superbus incessus ille? quid fluctuantes oculi? quid cædem spirans ac sanguinem vultus minatur? Tu civium tuorum adhuc stillans cruore sanctissimum istud limen ingredi? tu verendos penetrare aditus? tu metuendum inhabitantis ibi divini Numinis aspectum subire non pertimescas? Interpretatio.

Procul hinc secede sanctis ab ædibus : non capiunt tanti flagitii reum tam religiosa penetralia : castissimus hic sanctissimorum virorum coetus parricidas non admittit; nisi fortè novâ amens iracundiâ, novo inflammatus furore augustissimum supremæ Majestatis tabernaculum, domicilium sanctitatis, pietatis azylum, afflictæ innocentiæ perfugium, locum sacris mysteriis consecratum, cædi et sanguini per summum nefas destinasti? Definitio.

Hanc igitur expectationem fecerant initia moderatissimi Principatûs? Hanc te sævitiam sapere docuit illa Religio, quam ejurato falsorum Numinum cultu suscepisti? tam cruenti mores, tam barbari Christianum Imperatorem decebant? Atenim violata Principis Majestas? non est reveritus populus Ministrum Imperatoris? occisus turbas inter ac tumultus plebis militum Tri-

bunus? Esto : an debuit paucorum scelus tot Civium sanguine expiari? an æquum fuit innocentes luere Perduellium pœnas? Nam quid commiserant tot expertes purique seditionis viri, quos occidisti? quid fecerant tot nobiles matronæ, quas immisericorditer interemisti? quod eluebant scelus tot pudicæ virgines, quas militum furori pariter ac libidini permisisti? Quid peccaverant tot pueri, tot infantes quos è parentum complexibus, quos matrum ab ubere tortor ac parricida abstraxisti? Denique quid habebant cum seditiosis quibusdam commune tot religiosi Sacerdotes, quibus ad sacra templorum penetralia confugientibus, et aras amplexantibus non pepercisti?

Enumeratio.

Et tuî te non pudet? et factum non doles? et admissi parricidii veniam supplex non petis? et iratum tibi, seque ad vindictam accingentem Deum non placas? sed insolescis, sed superbo tumidus fastu triumphas, sed etiam intra sacratos recessus admitti postulas? Ah! resipisce potiùs, si sapis, et devotum non brevibus modò vitæ hujus ærumnis, sed sempiternis etiam suppliciis caput provide, quamprimùm ut subtrahas.

Incrementum.

ALIA EXERCITATIO.

Moysis ad Israelitas Oratio, cùm illi longioris viæ laboribus deterriti reditum in Ægyptum cogitarent.

SYNOPSIS.

Exord. QUÆRET ab Israelitis quid cogitent, quid meditentur? etc. quod amplificabit per Interpretationem. *Propositio.* Petet quid tantum ipsis placeat in

Ægypto? et per Definitiones varias dicet, quid sit Ægyptus: ærumnarum domicilium, etc.

Confirmatio. Petetur 1° ab iis ærumnis quas passi sunt in Ægypto, quæ per Enumerationem amplificabantur. 2°. Ab illâ Terrâ quam se daturum illis Deus promiserat; et Terra illa designabitur variis Definitionibus.

Conclusio. Per Auxesim. Quo igitur vos appellabo nomine? an dementes, etc.

ORATIO.

Quid agitis, Israelitæ miseri? quò vos cœcitas immanis agit oblitos vestri Deique? Excutite torporem vestrum, et, quæ vestris mentibus tenebras offundit, caliginem depellite: quid enim in Ægypto quæritis, quid consectamini? quid vobis tantum sapit in hoc tristissimo laborum, ærumnarum, luctûs, lacrymarum domicilio? Quid infelix exsilium placet? quid perpetuæ servitutis habitaculum juvat libertati destinatos? Itane verò tam citò obliti estis dolores vestros, nihil ut vobis injecerit infelicis illius soli, quod miserè deperitis, fastidium? Non labores quos exhantlastis? non procellæ quas pertulistis? non pericula quæ subiistis? non calamitates, non miseriæ, non Ægyptiorum odia, non furor, non verbera, et cætera malorum agmina, quibus jactati, conflictati, profligati estis, insanabile, quo flagratis, infortunatæ regionis desiderium extinguere potuerunt. Interpretatio. Definitio. Enumeratio.

An ergo vestris excidit animis, Israelitæ, fortunatæ illius Terræ memoria, quam supremus rerum omnium arbiter, Deus ille, quem colitis, fideli populo destinavit? nihil vos movet beata illa quietis, pacis, gaudii lætitiæque mansio? nihil sapit tutissimus post tot exhaustas tempestates, et placidissimus, qui vos expectat, por- Definitio.

tus? non placet felix illa patria, quam fœcundissimâ rerum omnium ubertate fluentem ac manantem esse didicistis.

Auxesis. Nam quo vos appellabo nomine, si spreto tam felicis ævi domicilio, infelix malorum omnium receptaculum pergitis furiosè consectari? an dementes? an vestri rerumque vestrarum oblitos, an potiùs vitæ ac salutis hostes infensissimos, pœnè dixerim vestri ipsorum crudeles parricidas?

ALIA EXERCITATIO.

Marci Attilii Reguli ad Carthaginienses Oratio, cùm infectâ re, quam ipse dissuaserat, Carthaginem reversus esset.

SYNOPSIS.

Exord. DICET non timuisse se reverti Carthaginem infectâ re, quamvis non ignoraret quàm gravia sibi parata essent supplicia.

Propositio. Per Interpretationem: dicet non negare se, aut dissimulare, fuisse se unum auctorem, ne fœdus ullum Romani cum Carthaginiensibus sancirent.

Confirmatio. Dicet eò propendisse omnium animos, ut remitterentur Carthaginem, qui Romanorum in vinculis tenebantur. Et vocem illam *Omnes*, per Enumerationem amplificabit. Addet nullâ re potuisse se inflecti, ut communibus votis responderet; quod Enumeratione pariter dilatabit.

Concludet permittendo se Carthaginiensium furori: Hortabitur etiam, ut nocentem plectant; suppliciis, morte, afficiant; quod Interpretatione et Incremento amplificabit.

ORATIO.

Etsi, Viri Carthaginienses, minimè ignorabam, quàm grave capiti meo exitium accerse-

rem, nisi permutandos utrinque Captivos esse, quod volebatis omnes, Romanis persuasissem; tamen infectâ re non modò revertor ad vos obligatæ fidei memor, sed neque vereor etiam tam insolentis consilii unum me auctorem profiteri.

Sic est; non ego veni in hunc locum, Carthaginienses, ut, quod est à me factum laudabiliter, aut inficiari, aut dissimulare, aut excusare velim. Unus omnium obstiti, prohibui, vetui; ne tam indignum Romanâ gente vobiscum fœdus sanciretur. Ego labantes jam et inclinantes ultrò pudendam in pacem animos confirmavi: fecit mea unius Oratio, ne turpissima nostro nomini labes, ex tam iniquis conditionibus æternùm adhæresceret. Interpretatio.

Nam, si nescitis, vidi cùm universa pœnè civitas, paucorum hominum studiosa magis, quàm gloriæ suæ memor, dedi sibi postularet, quos habetis vestris in vinculis, parata vicissim, quos captivos fecisset, Carthaginem remittere: vidi, et videre puduit in eandem ire sententiam, quod erat apud nos maximè sanctum atque integrum; partem nobilitatis longè maximam, clarissimos Reip. nostræ Ordines, Senatum ipsum molli nescio quo commiserationis sensu miserabiliter inflexum, assentiri votis communibus, et exiturum in patriæ dedecus ac ruinam Decretum pacis ac fœderis meditari. Reclamatum est à me viriliter, pugnavi in omnes, vici, persuasi. Non me tot matronarum orbitas, aut conjuges, aut liberos requirentium, non desolatæ multitudinis obsecrationes, non urbis totius comploratio, non familiæ meæ dolor ac luctus, non parata mihi reduci supplicia, et cruentum quodlibet mortis genus commoverunt. Enumeratio.

Agite ergo, Carthaginienses, irritum per me

fœdus meo sanguine compensate. Sum reus: in me unum manus ac furores vertite. Mulctate sontem, macerate, perdite. Tentate in Regulum novum aliquod supplicii genus. Jam præcepi mecum ante quidquid durum est atque asperum: non vincetis expectationem: neque aut mori timidum, aut quâcumque mortis imagine pavescentem invenietis.

Interpretatio.

CAPUT II.

Quibus verbis constare debeat Amplificatio.

HÆC præsertim recenset Tullius libro Partitionum Oratoriarum n. 53. Sic enim ait. *Est igitur amplificatio, gravior quædam affirmatio, quæ motu animorum conciliet dicendo fidem. Ea et verborum genere conficitur et rerum. Verba ponenda sunt quæ vim habent illustrandi, nec ab usu sint abhorrentia, Gravia, Plena, Sonantia, Juncta, Facta, Cognominata; non vulgata, Superlata, inprimisque Translata, nec in singulis verbis, sed in continentibus Soluta, quæ dicuntur sine conjunctione, ut plura videantur. Augent etiam Relata verba, Iterata, Duplicata, et ea quæ ascendunt gradatim ab humilioribus verbis ad superiora, omninòque semper quasi naturalis et non explanata oratio, sed gravibus referta verbis, ad augendum accommodatior.*

De singulis operæ pretium est pauca dicere, et singula illustribus exemplis commendare.

Primò, Verba debent esse *Illustria*, ità ta-

men, ut ab omnibus intelligantur, nec abhorreant à sensu communi. Illustris est ea Ciceronis exclamatio pro Planc. n. 99. *O acerbam mihi memoriam temporis illius ac loci, cùm hic in me incidit, complexus est, conspersitque lacrymis, nec loqui præ mærore potuit! ô rem cùm auditu crudelem, tùm visu nefariam! ô reliquos omnes dies noctesque eas, quibus iste à me non recedens, Thessalonicam me in Quæstoriumque perduxit!*

Et pro Milone n. 33. *Tu P. Clodii cruentum cadaver ejecisti domo, tu in publicum ejecisti, tu spoliatum imaginibus, exequiis, pompâ, laudatione, infelicissimis lignis semiustulatum nocturnis canibus dilaniandum reliquisti.*

Secundò. Debent esse *Gravia*, hoc est plena sententiarum et majestatis. Ita Cicero pro Milone n. 97. *Ex omnibus præmiis virtutis, si esset habenda ratio præmiorum, amplissimum esse præmium, gloriam esse hanc unam, quæ brevitatem vitæ posteritatis memoriâ consolaretur; quæ efficeret, ut absentes adessemus, mortui viveremus: hanc denique esse cujus gradibus etiam homines in cœlum videantur ascendere.*

Porrò verba illa graviora sunt, quæ majorem vim bonitatis ostendunt, ut charitas et pietas, quàm amor et benevolentia. Hinc Cicero C. L. 1. Epist. 9. *Perjucundæ mihi fuerunt Litteræ tuæ, quibus intellexi, te perspicere meam in te pietatem, quid enim dicam benevolentiam, cùm illud ipsum sanctissimum et gravissimum nomen pietatis levius mihi meritis erga me tuis esse videatur?*

Graviora sunt pariter, quæ majorem vitiositatis vim præ se ferunt; ut latro, prædo, raptor,

Milo, segetem ac materiam suæ gloriæ; præter hoc civile odium, quo omnes improbos odimus.

Monet autem Tullius adhibendam esse *Disjunctionem*; quod fit, cùm unumquodque membrum suum verbum habet ac sensum. Talis est locus ille suprà jam laudatus pro Mil. n. 87. *Me patriâ expulerat, bona diripuerat, domum incenderat, Liberos, Conjugem meam vexaverat, Cneio Pompeio nefarium bellum indixerat.*

Fit etiam Disjunctio singulis in verbis, ut pro Mil. n. 103. *Quodnam concepi tantum scelus, aut quod in me tantum facinus admisi, cùm illa indicia communis exitii, indagavi, patefeci, protuli, extinxi?*

Maximam quoque, si Tullio credimus, vim habent amplificandi *Relata verba, Duplicata, Iterata*, et quæ ascendunt ab humilioribus ad grandiora.

Quod spectat ad *Relata* verba, illa tribus modis possunt intelligi. 1°. Cùm paria paribus referuntur, ut pro Mil. n. 10. *Est enim hæc non scripta, sed nata lex; quam non didicimus, accepimus, legimus; verùm ex naturâ ipsâ arripuimus, hausimus, expressimus; ad quam non docti, sed facti; non instituti, sed imbuti sumus, etc.*

2°. Cùm contraria contrariis nectuntur, ut pro Sextio, n. 138. *Sed mihi omnis Oratio est cum virtute, non cum desidiâ; cum dignitate, non cum voluptate; cum ratione, non cum amentiâ; cum iis, qui se patriæ, qui suis Civibus, qui laudi, qui gloriæ; non qui somno et conviviis et delectationi natos arbitrantur.*

3°. Cùm ad unum verbum multi casus per *Ad-*

jectionem referuntur, ut pro Cluentio, n. 12. *Ità flagrare cœpit amentiâ, sic inflammatâ ferri libidine, ut eam non pudor, non pudicitia, non pietas, non macula familiæ, non hominum fama, non filii dolor, non filiæ mæror à cupiditate revocaret.*

Iterata dicuntur ea, quæ sæpiùs initio Membrorum vel Incisorum repetuntur, ut pro Mil. n. 94. *Ubi nunc Senatus est, quem secuti sumus? ubi Equites Romani illi, inquit, tui? ubi studia Municipiorum?* 2. Phil. n. 19. pro Lege Man. n. 30.

Duplicata verba sunt ea, quæ geminantur, ut pro Mil. n. 91. *Excitate, excitate eum, si potestis, ab inferis.*

Plurimùm valent quoque ea verba ad augendum, quæ ab humilioribus ad grandiora perveniunt. Ita pro Mil. n. 103. *Utinam Dii immortales fecissent (pace tuâ, patria, dixerim; metuo enim ne sceleratè dicam in te, quod pro Milone dicam piè) ut P. Clodius non modò viveret, sed etiam Prætor, Consul, Dictator esset, antequam hoc spectaculum viderem.*

Et Verrina 7. n. 169. *Facinus est vinciri Civem Rom., scelus verberari, propè parricidium necari, quid dicam in crucem tollere?*

Denique consectanda est in verbis consonantia, Cicerone teste. Hinc superlativa meliùs ponuntur pro absolutis. Pro Lege Manil. n. 1. *Quanquam mihi semper frequens conspectus vester multò jucundissimus, hic autem locus ad agendum amplissimus, ad dicendum ornatissimus est visus.*

Pluralia pro singularibus; ut pro Balbo n. 1. *Si auctoritates patronorum in judiciis vale-*

rent, ab amplissimis viris L. Cornelii causâ defensa est; si usus à peritissimis, si ingenia ab Eloquentissimis, si studia ab amicissimis, et cùm beneficiis cùm L. Cornelio, tum maximè familiaritate conjunctis.

Verbalia pro absolutis consonantiora sunt, ut si dominatrix animi cupiditas, pro Dominâ vitæ; *Philosophia dux, virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum, et Artium procreatrix*, lib. 5. Tuscul. Quæst. n. 5.

EXERCITATIO.

Luctus Jacobi, cùm tinctam Josephi sui, ut ferebatur, sanguine Tunicam aspexisset.

Per Verba Illustria, Gravia, Plena, Sonantia, Cognominata, Juncta, Facta, non Vulgata, Superlata.

SYNOPSIS.

1°. Orietur à triplici Exclamatione verbis *Illustribus* expressâ, quâ suum et Josephi fatum deplorabit.

2°. Dicet nihil fore deinceps, quod acerbi funeris memoriam consoletur. Per verba *Gravia*.

3°. Per verba *Plena*, obversaturam semper animo cruentæ cædis imaginem.

4°. Per verba *Sonantia* queretur, quòd adfuerit nemo vel in solitudine, qui rabiem ferarum compesceret.

5°. Filios increpabit per *Cognominata* verba, quòd Fratri opem non tulerint.

6°. Per verba *Juncta* dicet, præsentire eos debuisse Josephi fatum, nisi prohibuisset ipsos malus in fratrem livor.

7°. Per non *Vulgata* semetipse incusabit, qui per deserta loca filium pergere solum permiserit.

Denique per verba *Superlata*, dicet futurum fuisse, ut ipse feris valentior, earum ferociam repressisset.

ORATIO.

O acerbum misero parenti nuncium, quod refers, cùm tunicam hanc mihi laceram, miserabiliter, et cruentatam objicis! ô luctuosum deplorandumque Josephi fatum! ô reliquos mihi, quibus vivere ulteriùs dabitur, dies flebiles et amaros! Illustria pro Planc. 99.

Nam quid mihi deinceps contingat in hoc ærumnosæ vitæ curriculo, quod acerbissimi illius funeris memoriam possit consolari? Gravia pro Mil. 97.

Obversabitur semper ante oculos cruentæ illius cædis imago tristissima, et gravibus stimulis usque confixus animus misero luctu contabescet. Plena pro Mil. 98.

Ergone vel desertas inter solitudines nullus adfuerit, qui ferarum immanium impetum arceret? sævitiam ac rabiem comprimeret? se se destitutæ innocentiæ patronum defensoremque profiteretur? Sonantia pro Mil. 87.

Et vos, Fratres infidi ac perduelles, non adfuistis? non tulistis opem? fratrem vestrum è cruentis belluarum faucibus non eripuistis, non defendistis, non servastis? Cognominata. pro Mil. 101.

Præsentire debuisset vestra pietas tàm luctuosum miseri Josephi fatum, et periculi magnitudinem antevertere. Erat hic locus contestandæ apud omnes vestræ in fratrem charitatis, nisi mala vos æmulatio et degener livor continuissent. Juncta.

Sed quid Filios accusas tuos, infelix parens? tuam ipsius socordiam argue, et expertem humanitatis omnis animum accusa. Nam cur Josephum tuum per saxa invia et inhospita, per vastas desertásque nemorum solitudines, per metuenda ferarum spelæa solum incomitatumque permittebas? Non vulgata pro Mil. 85.

Superlata pro Mil. 105. pro Archia 19.

Ah ! si puero fidelis comes adfuisses, si te viæ socium adjunxisses, filium ab omni periculo tutum et incolumem præstitisses. Tu Leonum ferocitatem perdomuisses, Tigrium asperitatem mitigasses, contra vim atque impetum amor ipse fortior ac valentior insolitum robur et arma vinci nescia suffecisset.

ALIA EXERCITATIO.

Insectatio Neronis, cùm Britannicum sub amicitiæ specie ad Epulas invitatum veneno interfecisset.

SYNOPSIS.

1°. Triplici exclamatione, *Illustribus* verbis expressâ Neronis facinus insectabitur.

2°. Per verba *Gravia* Britannicum consolabitur gratissimâ posteritatis recordatione.

3°. Per verba *Plena* et *Sonantia* petet à Nerone, num potuerit morientis Britannici vultus sustinere ?

4°. Per verba *Juncta* dicet perhorruisse ipsos sceleris administros.

5°. Per verba *Facta*, fingenda esse nova vocabula ad sævitiam Neronis designandam.

6°. Quæret à Nerone per verba *Cognominata*, quâ fuerit injuriâ provocatus, antequàm scelus istud perageret ?

7°. Per non *Vulgata* eundem exagitabit, quòd non habuerit satis Britannico eripere Imperium, nisi in ejus vitam grassaretur.

Denique per *Superlata*, non esse Neronem amandandum ad feras, ne easdem faciat consortio suo crudeliores.

ORATIO.

Verba illustria.

O ferale luctuosumque Populo Romano spectaculum, Britannicus geniales inter epulas crudelissimo fato sublatus ! ô funestam bonis om-

minus acerbamque hodiernæ diei memoriam! ô facinus nullo posteritatis odio, nullâ execratione satis detestandum!

Tamen ne doleas tantùm, Juvenis fortissime; nec præcisum tibi ab immani parricidâ brevis fragilisque vitæ curriculum acerbiùs desideres. Non extinxit Nero perfidus unà cum corpore gratissimam rerum à te gestarum recordationem; et, dùm sævissimi Imperatoris immanitatem omnis ætas execrabitur, nulla de tuis laudibus unquam conticesset. Gravia.

Ten' verò, mortalium omnium crudelissime, sustinuisse irretortis oculis tristissimam tui sceleris imaginem? inspexisti sine horrore quodam ac fremitu squalidos ac liventes vultus, extinctos flagitio tuo fratris oculos, revolutum inter mensas incruentum cadaver, flebilem et amaram omnium complorationem? Plena et Sonantia.

At perhorruerunt ad tam immane spectaculum detestabiles tui furoris administri; ipsi feralis aulæ parietes visi sunt contremiscere, et ad novum parricidii genus commoveri. Juncta.

Crudelis! sed quid ego te crudelem dico, quasi vox sit aliqua, quæ parricidii tui atrocitatem adumbrare possit? fingenda sunt nova vocabula, quæ criminis novitati respondeant. Non jam crudelis Nero, sed crudelitas ipsa Neronis nomine vocabitur, ut tuo deinceps nomine nuncupata, majorem ânimis terrorem incutiat. Facta.

Sed age; quâ lacessitus injuriâ, quâ provocatus contumeliâ, quo Britannici flagitio stimulatus ad committendum tale parricidium te te comparasti? cùm barbarum illud consilium concepisti, an eras apud te satis? an fueras sceleris gravitatem meditatus? an Juvenis innocentissimi Cognominata.

dignitatem, merita et propinquam tibi cum eo affinitatem expenderas?

Non vulgata. Parùm igitur erat, quòd debitum Britannico solium malis Agrippinæ matris artibus eripueras? quòd ipsius bona, fortunas, munera sustuleras? nisi in ipsius vitam immedicabili veneno grassareris.

Superlata. O scelus! ô impietas! Et adhuc peracto tali flagitio conspectum hominum sustines? I, pete recessus nemorum, inter saxa cautesque asperas cum immanibus feris, immorare. Quanquam et illud cave ne commiseris. Tu contage crudelitatis immaniores feras, tu rupes præsentiâ tuâ duriores efficeres, qui immanitate feras, rupes duritie superasti.

EXERCITATIO.

Extolletur Prudentia Ciceronis, qui cessit in exilium, ne Rempublicam in discrimen adduceret.

Per Translata verba, Dissoluta, Relata, Iterata, Duplicata et Gradationem.

SYNOPSIS.

Exord. DICET non potuisse temperare vel in privato communique luctu ab extollendâ Ciceronis ultrò cedentis prudentiâ.

2°. Per *Translata* verba dicet magnæ fuisse prudentiæ cedere tempestati, et se privato potiùs, quàm publico naufragio exponere.

3°. Describet per *Disjuncta*, seu *Dissoluta* verba luctum totius civitatis, abeunte Cicerone.

4°. Dicet per *Relata* verba, pugnandum fuisse Ciceroni, non cum ratione, sed cum amentiâ, etc.

5°. Per *Iterata* verba, vidisse Ciceronem, si pugnaret cum Clodio, periculis infinitis Remp. esse exponendam.

6°. Per *Duplicata* verba, appellabit Ciceronis prudentiæ testes Senatores. Vos, vos, etc.

Denique dicet Ciceronis prudentiâ servatam urbem, Remp. Italiam, idque per *Gradationem*.

ORATIO.

Quamvis, Marce Tulli, multò satiùs arbitrarer cum civitate universâ dolori meo indulgere, quàm inutili, nec conveniente huic tempori præconio abeuntem prosequi; tamen vel in hac ipsâ, in quam te ultrò conjecisti, fugâ tam singularem prudentiam demonstrasti, ut ad eam prædicandam, ut par est, publicam interpellare tantisper complorationem non pertimescam.

Quantæ enim verò prudentiæ fuit, cùm perturbatam causâ tuâ variis animorum æstibus civitatem cerneres, ità cessisse non invitum tempestatibus ac procellis, ut adires ipse quidem naufragii periculum, Rempublicam verò totam tranquillo in portu collocares! Translata verba pro Mil. n. 5.

Nam quis meminisse possit sine lacrymis tristissimam illius diei imaginem, cùm te deposcente ad pœnas nefariâ P. Clodii conjuratione, lugeret Senatus, mœreret Equester Ordo, boni omnes afflictarentur, tota civitas proprii corporis oppositu imminentem capiti tuo perniciem, ferrum, faces, arma, gladios depellere conaretur? Disjuncta seu dissoluta pro Mil. n. 87. Domo. n. 106.

Tamen, quoniam pugnandum tibi erat, Marce Tulli, non cum ratione, sed cum amentiâ, non cum æquitate, sed cum furore, non cum homine, sed cum pecude; putasti esse prudentiæ tuæ illud subire pugnæ genus, in quâ si vicisses, sine gloriâ vicisses; vinci autem non posses, quin summum nomini tuo dedecus, fatalem ipsi Reip. ruinam accerseres. Relata pro Mil. n. 10. Sex. n. 138. Mar. n. 7.

Videbas enimverò pro singulari mentis tuæ perspicaciâ, quantis Remp. periculis objiceres, si furenti Clodio molem opponere aggredereris. Videbas, eversis legibus, nullum fore consiliis tuis, aut etiam divinæ facundiæ locum; videbas sublatâ Magistratuum auctoritate nullum in Foro præsidium, nullam in æquissimis Judicibus spem esse positam; videbas exulante justitiâ, dominante ubique libidine, nullum afflictæ innocentiæ contra scelus atque audaciam patrocinium superesse.

Iterata 2. Phil. n. 19. pro Lege Manilià n. 30.

Quod igitur neque vis, neque facundia perfecisset, hoc tu prudentiâ tuâ consecutus es, Marce Tulli, ut communibus malis mederere. Vos, vos appello, clarissima Reipublicæ Lumina, vos amplissimi hujus Ordinis Principes, vos sapientissimi rerum nostrarum Moderatores, qui cedentem ultrò tempori Ciceronem palam extulistis. An erit quisquam vestrûm qui profiteri dubitet, singulari ipsius prudentiâ factum esse, ut ferro facibusque ereptam hanc urbem, Rempublicam ab excidio communi, Italiam totam à funestâ vastatione, universum denique Imperium ab imminenti ruinâ conservatum, contra spem omnem expectationemque nostram, videremus.

Duplicata 7. Verrina, n. 161. Cat. 1. 4. Per Gradationem pro Mil. n. 103. 7. Ver. n. 169.

ALIA EXERCITATIO.

Marco Tullio Ciceroni post suum in urbem Romam Reditum, Oratio Gratulatoria per laudata modò verba.

SYNOPSIS.

Exord. DICET Remp. voluisse in publico gaudio singulare aliquod lætitiæ suæ testimonium Ciceroni dare.

2°. Dicet longè dissimilem esse faciem Civitatis ab eâ quæ fuerat, cùm Cicero ex urbe cederet, per *Translata* verba.

3°. Per *Relata* explicabit, ut mœror mutatus fuerit in gaudium; et per *Dissoluta*, lætitiam ad omnes pertinuisse.

4°. Per *Iterata*, non excidisse memoriam beneficiorum, quæ Cicero contulerat in Remp. Cùm, etc.

5°. Per *Duplicata* Ciceronem invitabit, ut excipiat plausus totius Civitatis.

Denique per *Gradationem* explicabit Ciceronis merita in Remp.

ORATIO.

Etsi sincerus gestientis undique Populi Rom. plausus et læta omnium Ordinum acclamatio satis significant, quantùm universa civitas ex tuo in hanc urbem reditu gaudium perceperit, Marce Tulli; tamen suæ erga te propensissimæ voluntati nunquam se Respublica nostra fecisse satis existimet, nisi hoc publico lætitiæ suæ testimonio redeuntem prosequatur.

Proh! Dii immortales, Marce Tulli, quàm mutata civitatis hujus facies, ex quo suavissimo conspectu tuo unumquemque nostrûm recreasti! Quàm dissimilis hodiernæ lucis festivitas ab eo tristissimi illius diei apparatu, cùm perturbatis seditionum fluctibus cedendum esse ratus, ne Remp. certissimo naufragii periculo exponeres, te te immanissimis sævientis belluæ furoribus subtraxisti! Translata.

An non enim verò sentis ipse, Marce Tulli, quantam in omnibus et singulis conversionem animorum adventus tuus effecerit? Non intelligis pertemetipse, ut mœrorem gaudium, risus lacrymas, festæ gratulantium voces tristissimos planctus exceperint. Ad quem porrò tam singularis lætitiæ pars non pervenit? Lugebat Relata. Dissoluta.

Senatus abeuntem, jam redeunti gratulatur. Mœrebat Equester Ordo, qui te maximum decus suum atque ornamentum deperderet; nunc, te recepto ac sospite, plaudit ac triumphat. Afflictabantur omnes boni, dùm se patrono suo ac defensore destitutos cernerent; exultant hodiè, cùm restitutum te sibi fuisse gloriantur. Tota civitas confecta luctu atque senio salutis vindicem ac libertatis suæ assertorem requirebat; nunc erecta tandem et recreata novum sibi à te præsidium adpromittit.

Iterata. Neque enim excidit gratissima tuorum erga civitatem hanc meritorum memoria, cùm perniciosa in Remp. consilia detegeres; cùm nefarios sceleratorum civium impetus reprimeres; cùm pro salute publicâ gravissimis periculis caput opponeres; cùm urbem hanc ab incendio, scelere, ferro, servitute eriperes.

Duplicata. Excipe ergo, Marce Tulli, excipe dignas prudentiâ, dignas pietate, dignas constantiâ triumphantis in causâ tuâ civitatis universæ gra-
Gradatio. tulationes. Nam si multùm tibi debet, quòd illam facundiæ tuæ laude ornaveras; si multò plura, quòd eamdem tam prudenter administraveras; si plurimùm, quòd consilio atque vigilantiâ multas ab eâ calamitates depuleras; quantùm debere tibi dicenda est, quam ab exitio funestissimo salvam et incolumem præstitisti?

CAPUT III.

Quibus è Locis eruenda sit Amplificatio.

Hactenus de verbis egimus ex quibus Amplificatio constat; reliquum, ut de rebus, seu de Locis, ex quibus eruitur Amplificatio, dicamus. Nam illa, etsi ex omnibus Locis tum insitis seu intrinsecùs petitis, tum assumptis seu extrinsecùs accersitis haberi potest, de quibus dicemus posteà; tamen ex his præcipuè decem Locis repetitur.

Primus est à *Definitionibus conglobatis*, seu à congerie Definitionum, per quas rei cujuslibet explicatio, quæ aut naturam ipsius aut partes, vel causas et effecta, vel officia et adjuncta continet, vel propriis vocibus vel translatis designatur. Ita Cicero pro Lege Manil. n. 36 definit Imperatorem ab iis virtutibus, quas in eo adesse debent, et quas deindè in Cn. Pompeio reperiri demonstrat. *Est hæc divina atque incredibilis virtus Imperatoris: quid cæteræ quas paulò ante commemorare cœperam, quantæ et quàm multæ sunt. Non enim solùm bellandi virtus in summo atque perfecto Imperatore quærenda est, sed multæ sunt artes eximiæ hujus administræ comitesque virtutis. Ac primùm quantâ innocentiâ debent esse Imperatores, quantâ deindè in omnibus rebus temperantiâ! quantâ fide, quantâ facilitate, quanto ingenio, quantâ humanitate! Quæ breviter qualia sint in Cn. Pompeio consideremus.*

Secundus locus à *Frequentatione Consequen-*

tium, cùm proferuntur bona seu mala, quæ oriri possunt ex aliquâ re. Hunc locum tractat Cicero pro Murænâ n. 85. *Sed quid tandem fiet, si hæc elapsa de manibus nostris in eum annum, qui consequitur, redundarint? Unus erit Consul, et is non in administrando bello, sed in sufficiendo Collegâ occupatus. Hunc jam qui impedituri sint, parati sunt. Illa pestis immanis, importuna Catilinæ prorumpet, quâ poterit, et jam Populo Romano minatur: in agros suburbanos repentè advolabit: versabitur in castris furor, in Curiâ timor, in Foro conjuratio, in campo exercitus, in agris vastitas; omni autem in sede ac loco ferrum flammamque metuemus. Quæ jam diù comparantur, eadem ista omnia, si ornata suis præsidiis erit Resp. facilè et magistratuum consiliis, et privatorum diligentiâ opprimentur.*

Et Catil 4. n. 11. *Videor enim mihi hanc urbem videre, lucem orbis terrarum atque arcem omnium gentium subitò uno incendio concidentem: cerno animo sepultam patriam, miseros atque insepultos acervos civium. Versatur mihi ante oculos aspectus Cethegi et furor in vestrâ cæde bacchantis.*

Tertius *à Contrariis*, in quo contraria multa congeruntur. Pro Murænâ n. 89. *Ibit in exilium miser? Quò? Ad Orientis-ne partes, in quibus annos multos legatus fuit, et exercitus duxit, et magnas res gessit? At habet magnum dolorem, undè cum honore decesseris, eòdem cum ignominiâ reverti. An se in contrariam terrarumpartem abdet; ut Gallia Transalpina, quæ nuper summo cum imperio libentissimè viderit, eundem egentem,*

mærentem, exulem videat? In eâ porrò Provinciâ, quo animo C. Murœnam, fratrem suum aspiciet? qui hujus dolor? qui illius mœror erit? quœ utriusque lamentatio? Quanta autem perturbatio fortunœ atque sermonis, quòd, quibus in locis paucis ante diebus factum esse Consulem Murœnam nuntii litterœque celebrassent, et undè hospites atque amici gratulatum Romam concurrerint, repentè eò accedat ipse nuntius calamitatis suœ.

Quartus locus est à *Dissimilitudine*, in quo multa dissimilia adhibentur, ut 2. Catil. n. 24. ubi probat Cicero à Dissimilibus non esse metuendos Catilinæ socios. *O bellum magnoperè pertimescendum, cùm hanc sit habiturus Catilina scortatorum cohortem prœtoriam! Instruite nunc, Quirites, contra has tam prœclaras Catilinœ copias vestra prœsidia vestrosque exercitus, et primùm gladiatori illi confecto ac saucio Consules Imperatoresque vestros opponite. Deindè contra illam naufragorum ejectam et debilitatam manum, florem totius Italiœ ac robur educite. Jam verò urbes Coloniarum ac Municipiorum respondebunt Catilinœ tumulis sylvestribus. Neque verò cœteras copias, ornamenta, prœsidia vestra cum illius latronis inopiâ atque egestate debeo conferre.*

Quintus Locus à *Repugnantibus*. Pro Milone n. 103. *Nam quî possum putare me restitutum esse, si distrahar ab iis per quos restitutus sum?* Et n. 104. *Hiccine vir patriœ natus, usquam, nisi in patriâ morietur? aut si fortè pro patriâ: hujus vos animi monumenta retinebitis; corporis in Italiâ nullum sepulcrum esse patiemini? hunc suâ*

quisquam sententiâ ex urbe expellet, quem omnes urbes expulsum à vobis ad se vocabunt? ubi probat à contentione Repugnantium, Milonem in Italiâ retinendum esse.

Et pro Comædo n. 18. probat Saturium pugnantia loqui. *Quid tu, Saturi, qui contra hunc venis, existimas aliter? Nonne, quotiescumque in causâ in hujus viri nomen incidisti, toties hunc et virum bonum esse dixisti, et honoris causâ appellasti; quod nemo nisi aut honestissimo aut amicissimo facere consuevit?* Et ibid. n. 19. *Quâ in re mihi ridiculè es visus esse inconstans, qui eundem et læderes et laudares; et virum optimum et hominem improbissimum esse diceres. Eundem tu et honoris causâ appellabas, et virum primarium esse dicebas, et socium fraudasse arguebas. Sed, ut opinor, laudem veritati tribuebas, crimen gratiæ concedebas. De hoc, ut existimabas, prædicabas, Chereæ ab arbitratu causam agebas.*

Sextus à *Causis* dicitur, quando vel excusatur aliquis, vel vituperatur à variis causis propter quas videtur aut excusandus aut vituperandus. Ita Cicero pro Milone n. 73. probat à Causis, cur Clodius cæsus jure videri possit, etiamsi insidiator non fuisset, qui tantâ impunitate per omnia facinora diripiendis civium bonis, faciendis cædibus, admittendis quibusque flagitiis grassatus esset: sic ut gloriari Milo posset cæde Clodii, et palam dicere, *occidi, occidi... Eum, cujus supplicio Senatus solennes sæpè religiones expiandas censuit: eum, quem cum sorore germanâ nefarium stuprum fecisse Luc. Lucullus juratus, se, quæstionibus adhibitis, dixit comperisse; eum, qui civem,*

quem Senatus, quem Populus, quem omnes gentes urbis ac vitæ civium conservatorem judicabant, servorum armis exterminavit; eum, qui regna dedit, ademit; orbem terrarum, quibuscum voluit, partitus est; eum, qui pluribus cædibus in foro factis, singulari virtute et gloriâ civem domum vi et armis compulit; eum, cui nihil unquam nefas fuit in facinore, nec in libidine; eum, qui ædem Nympharum incendit, ut memoriam publicæ recensionis tabulis publicis impressam extingueret.

Septimus Locus ab *Effectis* petitur sive eventis, quorum multitudo in laude admirationem parit; in vituperio ciet indignationem. Ita Cicero in Libro de Senectute n. 40. miserabiles Effectus voluptatis enumerat ad amplificandos maturæ ætatis fructus, quæ habet, undè pessimos æstuantis ac libidinibus perditæ ætatis motus reprimat ac coerceat. *Nullam capitaliorem pestem, quàm corporis voluptatem dicebat à naturâ datam hominibus, cujus voluptatis avidæ libidines, temerè et effrenatè ad potiundum incitarentur. Hinc patriæ proditiones, hinc Rerump. eversiones, hinc cùm hostibus clandestina consilia nasci dicebat; nullum denique scelus, nullum facinus magnum esse, ad quod suscipiendum non libido voluptatis impelleret. Stupra verò et adulteria, et omne tale flagitium nullis aliis illecebris excitari, nisi voluptate. Cùmque homini sive natura, si quis Deus nihil mente præstabilius dedisset, huic divino muneri ac dono nihil esse tam inimicum, quàm voluptatem.*

Et Verrinâ 3. n. 78. Verris libidines ab Effectis amplificat.

Philippica 14. n. 8. Crudele bellum Antonii,

pestem, vastitatem, cruciatum, tormenta omnibus denuntiantis pariter ab Effectis amplificat.

Sic et à rebus gestis Pompeium laudat pro Lege Manil. n. 61.

Octavus Locus petitur à *Similitudine*. Ita Cicero pro Archiâ n. 19. probat eos, apud quos loquitur, moveri debere orantis Archiæ precibus; quandoquidem ipsa saxa Poëtarum voce movebantur. *Saxa et solitudines voce respondent, bestiæ sæpè immanes cantu flectuntur, nos instituti rebus optimis Poëtarum voce non moveamur?*

Nonus Locus ab *Exemplis*; quibus nihil solet esse efficacius ad movendum. Observandum est tamen, ea non esse in Amplificatione enucleatiùs explicanda; nam Amplificatio minores circumstantias non patitur, nèc admittit quidquam, nisi magnum sit illud vel usu, vel naturâ. Hæc porrò quoties adhibet Tullius in Amplificatione, quasi punctis quibusdam ac stimulis utitur ad urgendum.

Sic pro Archiâ n. 19. quem admittendum in civitatem esse contendebat, affert congeriem exemplorum petitam à multis civitatibus, quæ Homerum, vel mortuum, suum esse defendebant æmulatione quâdam dignitatis, quam in Poetis esse positam arbitrarentur. *Homerum Colophonii civem esse dicunt suum; chii suum esse vindicant; Salamini repetunt, Smyrnæi verò suum esse confirmant; itaque etiam delubrum ejus in oppido dedicaverunt; permulti alii prætereà pugnant inter se atque contendunt; ergo illi alienum, quia Poëta fuit, post mortem etiam expetunt; nos hunc vivum, et qui voluntate, et legibus noster est, repudiabimus?*

Et in laudatâ paulò ante Catilin. 1. n. 3. mul-

iis exemplis probat non esse ferendum Catilinam apertum hostem, et Senatûs Consulto jam damnatum : dignumque esse illum suppliciis, quæ ab aliis multo minùs nocentibus repetita fuerunt.

Decimus Locus petitur à *fictis personis*, et Prosopopeia nuncupatur; quâ fit, ut homines, vel belluæ, vel etiam res inanimatæ loquentes, inducantur. Frequentissimus toto Cicerone iste Locus, de quo suo tempore dicemus fusiùs in Libro qui de Figuris inscribitur. Sic pro Mil. n. 93. Ita Milonem loquentem inducit. *Me quidem, Judices, exanimant, et interimunt hæ voces Milonis quas audio assiduè, et quibus intersum quotidiè. Valeant, inquit, valeant cives mei, sint incolumes, sint florentes, sint beati. Stet hæc urbs præclara mihique patria carissima, quoquomodo merita de me erit: tranquillâ Rep. Cives mei (quoniam mihi cùm illis non licet) sine me ipsi, sed per me tamen perfruantur. Ego cedam atque abibo. Si mihi Rep. bonâ frui non licuerit, at carebo malâ: et quam primùm tetigero bene moratam et liberam civitatem, in eâ conquiescam, etc.*

Et 1. Catil. n. 27. Ita Patriam loquentem facit. *Etenim si mecum Patria, quæ mihi vitâ carior est, si cuncta Italia, si omnis Resp. loquatur, Marce Tulli, quid agis? Tune eum, quem hostem esse comperisti; quem ducem belli futurum vides; quem expectari Imperatorem in castra hostium sentis; auctorem sceleris, principem conjurationis, evocatorem servorum et civium perditorum exire patieris; ut abs te non emissus ex urbe, sed immissus in urbem esse videatur? Nonne hunc in vin-*

cula duci, non ad mortem rapi, non summo supplicio mactari imperabis? quid tandem impedit te? Mos-ne Majorum? At persæpè etiam privati in hac Rep. perniciosos cives morte mulctarunt? An leges quæ de Civium Rom. supplicio rogatæ sunt? At nunquam in hac urbe ii, qui à Rep. defecerunt, civium jura tenuerunt. An invidiam posteritatis times? Præclaram verò Populo Rom. refers gratiam, qui te, hominem per te cognitum, nullâ commendatione majorum, tam maturè ad summum Imperium per omnes honorum gradus extulit, si propter invidiam, aut alicujus periculi metum, salutem civium tuorum negligis, etc.

EXERCITATIO.

Christiani apud Neronem Perduellionis accusati ab homine Ethnico defenduntur.

SYNOPSIS.

Exord. DICET non afferre se Christianorum querelas, qui detinentur in vinculis, ad propulsandam illatam Perduellionis accusationem; ne eorum defensio minùs ponderis habeat in propriâ causâ; sed accedere se hominem Ethnicum, Christianæ gentis Patronum. Tractabitur Exordium per Prosopopeiam et per Causas, inducentur enim loquentes Christiani, et criminationis illatæ causas à se amolientes.

Propositio. Dicet homo Ethnicus, non potuisse sibi temperare, quin eorum defensor accederet, quorum innocentiam noverat.

Confirmatio. Petetur à *Repugnantibus*, à quibus ostendet alienos esse à Perduellionis crimine. Et 1° quidem à Religione quam Christiani profitentur; quam definiet per *Effectus*, nimirùm per leges et instituta, quibus constat tota, quæ leges et instituta contrariè pugnant cum illo crimine cujus rei accusan-

tur. Illa præcipit suis sectatoribus obsequium, amorem, reverentiam suos in Principes. 2°. A *Dissimili*; illi scelerata moveant suos in Principes arma qui, etc. 3°. Ostendet Repugnantiam cum Christianorum moribus, qui dociles semper visi sunt, qui laudem pro contumeliâ, amorem pro odio, etc. solent rependere; tractabitur etiam hic Locus à Contrariis. 4°. Id confirmabit à *Simili*, revocando Christianorum memoriam qui pro defensione suæ Religionis tam sæpè, tam multi mortem subierunt. 5°. A *Testimoniis*: appellabit omnium fidem, si auctores aut participes turbarum, tumultûs aut seditionis argui Christiani possint. Neronem ipsum testem appellabit. 6°. Repugnat ut Christiani sine armis, sine opibus, sine Ducibus quidquam ejusmodi moliti sint.

Concludet. Dehortando ab inferendâ Christianis contumeliâ, vel pœnâ, et à Frequentatione Consequentium demonstrabit quid metuendum habeat, si Christianos innocentes pergat ulteriùs persequi.

ORATIO.

Non adduco tuum ad Tribunal, Princeps æquissime, unum aliquem infortunatis illis ex hominibus, quos in vinculis habes, et cruentæ morti destinas; suam ut sociorumque suorum peroret causam, et inustam toti Christianorum genti accusationis labem depellat. Non queruntur illi suis ex ergastulis, tuamque testantes æquitatem flebiliter clamant. Insontes nos sumus, accusamur perperam, et nihil meriti unquam malè per summum nefas damnatur. Nam quis est tam injustæ criminationis artifex? aut quibus vel argumentis, vel testibus illa revincitur? An egimus quidquam, quod Perduellionis suspicionem moveat? an fuit nostris in moribus et vivendi consuetudine sceleris vel umbra, quæ facere suspectam fidem possit? Tam justa Christianorum expostulatio, etsi valere potest apud æquissimum Principem, ad propulsandum ini-

Prosopopeia.

A Causis.

quæ accusationis probrum, tamen ab iis profecta, quos utilitatis propriæ et propensæ in suos voluntatis ratio exstimulat, minùs habere ponderis fortè videatur. At qui, studio contrariarum partium, alienus semper à peregrinis novæ sectæ opinionibus vixerit, is non aliis, quàm solius æquitatis rationibus impulsus ad dicendum pro Christianâ gente debet videri.

A Dissimili.

Liceat igitur mihi pauca dicere Christianorum in gratiam, quos probè cùm intelligam expertes esse prorsùs illius criminis, cujus in invidiam vocantur, non potui mihi temperare, quin innocentiæ patronus ac defensor accederem, et illatam contra fas omne Perduellionis calumniam amolirer.

A Repugnantibus.

Ac primùm quidem quàm alienum Perduellionis crimen censeri debuit ab iis, qui Christiani nuncupantur, et Christum Religionis suæ Principem atque auctorem colunt? Nam quid ille commendat inprimis ac præcipit suis sectatoribus? quibus institutis ac legibus nititur Religio tota, quam tradidit, et communem omnibus pioque cultu servandam edixit? Nihil hæc occultum continet, nihil per ambages, aut cùm fuco loquitur. Palam est, et in ipsis Christianorum expressum moribus, quodcumque profitetur ac prædicat. At illa, si nescis, fidelem ac nativam suis in principibus Dei Præpotentis imaginem agnoscit; singularem iisdem cultum ac reverentiam, sincerum amorem, devotissimum obsequium jubet exhiberi; pro iis tuendis quodlibet adiri periculum, sanguinem ac vitam profundi imperat. An ergo nefaria legitimum in Principem consilia meditentur, quibus ipsa Religio præcipit, moderatores suos sinceris animorum studiis demereri?

A Definitione per Effecta.

Illi, illi scelerata moveant in Imperatores arma, quos religio nulla retinet, quos una sollicitat ambitio, incendit avaritia, regnandi libido per omne flagitium rapit ac præcipitat: qui nullas leges agnoscunt; nullam dominationem reverentur, cùm violari jus potest impunè, neque ulla sceleris pœna nocentes expectat. At qui expressam suis in Imperatoribus sui ipsorum Dei similitudinem venerantur, qui eosdem proprio capitis periculo totiusque effusione sanguinis, nisi Religionem suam abnegent, debent tueri; qui fortunas, dignitates, vitam ipsam nullo ponunt in loco; illi Neronis in caput, in salutem conjurent? Non cadit gentem in istam tam detestabile facinus, neque Christianorum instituta sceleris hujus vel umbram patiuntur. A Dissimili.

Nam quid simile auditum unquam de ipsis est? quis nefarias molitiones, turbas, seditiones, tumultus exprobret? quam habuisse partem in variis civium nostrorum totiusque Italiæ motibus arguuntur? Exsurgant illi, quotquot sunt Christiani nominis accusatores, et in ipsorum moribus vivendique consuetudine quid reprehendant, quod habere affinitatem cùm Perduellione videri possit. Nam quis eos Perduelles putet, aut ad inferendam injuriam comparatos, qui laudem pro contumeliâ, pro odio amorem, beneficia pro suppliciis, preces et vota pro cruentâ morte rependunt. Patere, Princeps æquissime, ut cùm eâ, quam debeo Imperatori meo, reverentiâ, ad tuum ipsius testimonium appellem; nosti enimverò et tuis ipse usurpasti oculis, quàm dociles illi animos moderatoribus suis afferant, quàm patientes in laboribus, quàm constantes in cruciatibus perferendis, quàm parùm cupidi retinendæ vitæ, quoties Religionis causa postulat, A Simili. A Contrariis. Ab exemplis.

aut patriæ salus Imperatorumque jussa reposcunt.

Sed quid ego diutiùs immoror in eâ confutandâ calumniâ, quæ nullis nixa fundamentis ruit ex se se ac subvertitur? Sit ita sanè, uti accusatores imperiti clamitant: hoc informare animo tam detestabile consilium Christiani potuerint, habuerint illi conjurandi in patriam et in Imperatorem ipsum voluntatem; quibus tandem rationibus meditatum scelus exequerentur? quas illi copias, quos exercitus, quas facultates habent? Quibus se tueantur armis, quibus Ducibus in aciem prodeant, quas urbes ad defensionem, quæ propugnacula nobis ostentet Christianorum paucitas ex plebeculæ quisquiliis ac colluvie fermè congregata?

A Repugnantibus.

Ah! cave, Princeps æquissime, ne, si gentem innoxiam persequeris ulteriùs, præter commune odium nihil quidquam reportes; et dum populi tuæque securitati videris allaborare, non apud Romanos modò, sed etiam apud universum orbem crudelitatis ac sævitiæ famam incurras.

A Consequentibus.

PARS TERTIA.

De Figuris seu de Elocutionis dignitate.

VERTITUR totum Artis Oratoriæ momentum in hoc Libro, qui de Figuris inscribitur. Cùm enim Artis Oratoriæ seu potiùs Rhetoricæ sit finis aptè ornatèque dicere ad persuadendum; nullâ ratione perveneri securiùs potest ad propositum exitum, quàm scientiâ et artificio Figurarum aliorumque Orationis ornamentorum, in quibus tota dicendi vis ac majestas posita est.

Figura porrò apud Rhetores nihil est aliud, quàm Orationis ornatus, seu sermonis conformatio à communi ratione dicendi remota; in quo differt à Tropo, qui Orationis ornatus est, per quem sensus alicujus verbi aut sententiæ proprius ad alium sensum deducitur.

Igitur Elocutionis ornamentum ac dignitas in Tropis et Figuris versatur et consistit; et, quemadmodùm sunt Figuræ quædam verborum, quædam sententiarùm, ita Tropi alii verborum, alii sententiarum nuncupantur.

CAPUT PRIMUM.

De Tropis, ac de iis primùm qui in uno verbo positi sunt.

TROPUS est verbi vel Orationis à propriâ significatione, ad aliam cum aliquâ virtute ac dignitate Translatio. Hoc ipsa vox indicát. Tropus enim dicitur à verbo τρέπω, id est *converto*, sive *immuto*.

Septem vulgò recensentur Troporum genera: Metaphora, Synecdoche, Metonymia, Catachresis, Antonomasia, Onomatopeia, Metalepsis.

Metaphora est Translatio verbi à propriâ significatione ad aliam cum aliquâ similitudine. Verbi gratiâ, cùm quis dicitur *incensus irâ, inflammatus cupiditate, lapsus errore*: sic et dicitur *lumen Orationis, generis claritas, gloriæ seges, concionum procellæ, virtutum concentus*: quæ omnia similitudinem habent aliquam cum iis rebus à quibus denominantur.

Cavendum autem, ne sit frequentior, ne inverecundus hujus figuræ usus; ne apud Oratores

tam audax, quàm apud Poëtas; ne Metaphora procudatur nova, quæ auctorem bonum non habeat.

Synecdoche est Tropus, in quo totum pro parte, vel pars pro toto sumitur; vel ex antecedentibus consequentia intelliguntur. Ita totum pro parte sumpsit Virgilius, cùm dicit, *fontemque ignemque ferebant.* Hoc est aquam è fonte, carbones ex igne decerptos. Partem pro toto, cùm pro navi puppim usurpat. Consequentia verò ex antecedentibus intelliguntur, ut si quis dicàt, *jam boves ab agricolis reducuntur domum*, pro nox adest.

Metonymia est Tropus, qui causam per effecta, vel effecta per causam, vel id quod continet pro eo quod contimetur, vel rem è signo declarat, verbi gratiâ: *Dona laboratæ Cereris*, pro, frumentum in panem redactum, est exemplum Metonymiæ, quæ per causam effecta designat, quia Ceres inventrix frumenti dicitur. *Scelus et sacrilegium deprehensum est*, id est scelestus et sacrilegus. Hìc causa per effecta declaratur: id verò quod continet pro eo quod continetur, ut *lectitare Platonem*, pro lectitare Platonis opera. Denique signum pro re significatâ sumitur, ut si quis bellum per *arma*, pacem per *togam* indicet.

Catachresis est Tropus qui verbo simili aut propinquo, pro certo ac proprio utitur: v. g. cùm *Parricidam* appellamus eum qui matrem interfecit; quod ipsa vox Catachresis innuit, significat enim abusum quemdam.

Antonomasia, sive Pronominatio, est Tropus qui pro nomine ipso, aliquid æquivalens nomini, aut etiam significantius substituit; ut cùm dicitur *Eversor Carthaginis*, pro Scipione; *Asiæ domitor*, pro Alexandro; *Orator*, pro Cicerone.

Onomatopeia est fictio vocis ad rem significatam nativâ aliquâ sui soni similitudine accedentis, ut *mugitus*, *boatus*, *sibilus*, et similia.

Metalepsis, sive Transsumptio est Tropus, quo ex alio, ad aliud veluti per gradus ascenditur, ut cùm dixit Virgilius, *Post aliquot mea regna videns mirabor aristas*, id est post aliquot annos; nam ex aristis spicas et segetes, ex segetibus æstates, et ex æstatibus annos intelligimus.

CAPUT II.

De Tropis qui in Oratione, hoc est, in pluribus verbis fiunt.

QUATUOR sunt Tropi in Oratione, sive in pluribus verbis; Allegoria, Periphrasis, Hyperbaton, Hyperbole : quibus addi potest Ironia.

Allegoria, sive Inversio, est Tropus, quo aliud verbis, aliud sensu ostenditur, ut pro Milone n. 5. *Equidem cæteras tempestates ac procellas in illis duntaxat fluctibus concionum semper putavi Miloni esse subeundas*. Ubi per *tempestates* ac *procellas*, significat perturbationes ac tumultus, quibus Milo obnoxius fuerat.

Habes alia Allegoriæ exempla apud Ciceronem pro Marcello n. 4. in Pisonem n. 20. pro Murænâ n. 35. Illustris est etiam illa Allegoria, quà Horatius Rempublicam nova bella molientem, sub navis nomine, cui desunt omnia ad felicem navigationem, compellat, et ab hujusmodi consilio deterret. Lib. 1. Ode 14. *O Navis referent in mare te novi fluctus*, etc.

Hæc porrò Allegoria omnium est præstantis-

sima, quæ similitudinis et translationis gratiâ permixta est. Talis est illa quæ legitur n. laudato 35. pro Muræna. *Quod fretum, quem Euripum tot motus tamque varias habere putatis fluctuum agitationes, quantas perturbationes et quantos æstus habet ratio Comitiorum? Dies intermissus unus, aut nox interposita sæpè perturbat omnia; et totam opinionem parva nonnunquam commutat aura rumoris.* Ubi vides Comitia per similitudinem *Freto* et *Euripo* comparari; dici *perturbationes* et *æstus* de Comitiorum strepitu ac negotiis per Allegoriam : et *rationem* pro modo ex ratione adhibito translatitiè usurpari. Item pro Sextio n. 20. Allegoria insignis.

Observandum autem est in Allegoriâ, ut, quo genere cœperis translationem, eodem finias. Quis enim non improbet initium à tempestate sumptum, ruinâ, vel incendio concludi?

Periphrasis, seu Circumlocutio est Tropus, quo pluribus verbis dicitur, quod potest paucioribus exprimi; ut sit oratio plenior et significantior.

Hyperbaton seu Transgressio est Tropus, quo in perpetuâ Orationis serie ordo verborum, cum decore perturbatur, ut *mécum*, pro cum me, *quibus de rebus*, pro de quibus rebus.

Hyperbole est Tropus, qui rem auget vel minuit supra, vel infra veritatem; supra veritatem quidem ut pro Marcello n. 4. *Nullius tantum est flumen ingenii, nulla dicendi aut scribendi tanta vis tantaque copia, quæ, non dicam exornare, sed enarrare, C. Cæsar, res tuas gestas possit.* Ibid. n. 11. *Vereor, ut, hoc, quod dicam, non perindè intelligi auditu possit, atque ego ipse cogitans sentio; ipsam victoriam vicisse videris, cùm ea ipsa, quæ*

illa erat adepta, victis remisisti. Alia sunt ejusdem Tropi exempla illustria pro Lege Maniliâ n. 28. Philip. 2. n. 67. Ver. 7. n. 144.

Exemplum verò Hyperboles quæ rem minuat infra veritatem, habes pro Roscio Com. n. 20. ubi facetè jocatur in Fannium Chheream. *Oro atque obsecro vos, qui nostis, vitam inter se utriusque conferte; qui non nostis, faciem utriusque considerate: Nonne ipsum caput et supercilia illa penitùs abrasa olere malitiam et clamitare calliditatem videntur? Nonne ab imis unguibus usque ad verticem summum, ex fraude, fallaciis, mendaciis constare totus videtur; qui idcircò capite et superciliis semper est rasis, ne ullum quidem pilum viri boni habere videatur?* Item in Pisonem n. 55. pro Flacco. n. 41.

Ironia est Tropus, qui aliter Illusio vocatur, et sensum indicat contrarium iis verbis, ex quibus conflatur, ut, si quis diceret, *ó pium et mitem ac gratum animum!* de eo, qui hominem in se beneficum trucidasset.

Frequens est Cicero in Ironiâ, præsertim si jocari in aliquem mordaciùs voluerit.

Sic Verr. 6. n. 86. *Erat hyems summa, tempestas perfrigida, imber maximus, cùm iste imperat lictoribus, ut Sosopatrum de porticu, in quâ sedebat, præcipitem in forum dejiciant. Vix erat hoc etiam imperatum, cùm illum spoliatum stipatumque lictoribus videres. Omnes ideò putabant, ut miser atque innocens virgis cæderetur; fefellit hæc homines opinio; virgis iste cæderet sinè causâ socium Populi Rom. atque amicum? non usque eo est improbus, non omnia in eo uno sunt vitia: nunquam fuit crudelis: leniter hominem clementerque ac-*

cepit. Quo in exemplo simulatio tota fit in singulis verbis à suâ significatione in contrariam mutatis. Nam narrat postea Cicero quàm cruentum in morem Sosopatrum illum Verres cruciasset.

Et pro Rabirio Perd. n. 13. T. Labienum irridet ironicè quòd popularem se esse dixisset. *Namque hæc tua, quæ te clementem popularemque delectant? I, lictor, colliga manus; quæ non modò hujus libertatis mansuetudinisque non sunt, sed ne Romuli quidem, aut Numæ Pompilii; sed Tarquinii superbissimi atque crudelissimi Regis ista sunt cruciatûs carmina; quæ tu homo lenis ac popularis libentissimè commemoras; caput obnubito, arbori infelici suspendito.*

Item Cat. 2. n. 24. pro Lig. n. 1. in Pisonem n. 56. pro Mil. n. 20.

Observandum autem Ironiam facilè intelligi vel ex modo quo pronunciatur, qui irrisionem sonat, vel ex personâ aut rei naturâ verbis, quæ proferuntur, contrariâ.

EXERCITATIO.

Defenditur Adolescens accusatus in Areopago, quòd Cothurnicis oculos effodisset.

Per Ironiam et Hyperbolem.

SYNOPSIS.

Exordium et Propositio. Dicet Ironicè et Hyperbolicè novum crimen illatum fuisse Adolescenti qui accusetur, quòd aviculæ oculos effodisset.

Deindè *Ironicam* præ se feret sollicitudinem, incertus undè repetat Adolescentis miseri defensionem; nam crimen patet; ipsa volucris æquitatem Judicum implorat, etc.

3°. Refutabit Ironicè quòd adversarius dixerat, non

tam petendam esse accusationis gravitatem ex ipso facto, quàm ex malitià, quàm facinus illud argueret : designari scilicet patranda olim ab eo Adolescente gravissima quæque flagitia. 1°. Extolles mitem Accusatoris animum, qui commissum in aviculà piaculum ipsum excuset. 2°. Exagitabit eumdem, quasi vidisset intimos Adolescentis sensus, ut malitiam, quam exprobrat, deprehenderet. 3°. Per aliam Ironiam illudet adversario, qui certum de rebus olim eventuris ferre judicium videatur.

Conclusio Ironica. Dicet nihil esse relictum Clienti suo, nisi ut misericordiam Judicum imploret, qui omnium voce, si quid accusatori creditur, sit condemnatus.

ORATIO.

Novum crimen, Judices, et ante hunc diem inauditum, quod nulla legum severitas, nulla atrocitas suppliciorum, nullum satis grave mortis genus eluat unquam aut expiet, Adversarius meus, homo religiosus mirum in modum ac perspicax ad vos detulit; Adolescentem minimè malum oculos aviculæ ludendo effodisse. Ironia et Hyperbole.

Quid agam, Judices, quò me vertam ? res patet : negare factum nequeo; habetis confitentem reum; perdidit oculos nullo suo scelere infelix volucris, et vestram omnium æquitatem implorat, vindicem manum repetit, dignum tanto parricidio supplicium efflagitat. Ironia.

Quanquam, fallor. Levis vel ista culpa videri possit, inquit Adversarius, nisi perversitatem animi non ferendam in Adolescente argueret; nisi perpetrandis olim flagitiis majoribus viam sterneret. O mutatam benè Accusatoris indolem ! ô placidum ultrà, quàm sperare fas erat, et mitem animum ! Confide tandem, infelix Adolescens, et dubiis in rebus noli spem abjicere. Ecce causam agit tuam, qui te acriùs accusabat; Ironia.

et quem Adversarium senseras, jam patronum experiris. Quod fecisti cumque, leve est, si quid accusatori creditur, nec meretur pœnam. At te cordis tui perversitas quolibet supplicio dignum efficit, nec ducere ulteriùs vitam patitur. Morieris ergo; miserrime Juvenis; nam quis tutari te possit; aut vim accusationis ejusmodi deinceps elevet?

Vidit enim verò, quasi oculis cerneret, animi tui naturam atque indolem Accusator perspicax; penetravit pro suâ sagacitate, abditos quosque pectoris tui recessus, et implicatissimos sinus resolvit. Tu malus, eo judice atque arbitro, licèt nihil unquam edideris, undè quis suspicari id possit. Frustrà traducta tibi feliciter ad hunc usque diem adolescentia est: nihil est quòd probatam omnibus suavitatem indolis, morum continentiam, in tota vitæ consuetudine amabilitatem prætendas. Non te juvat quòd gratus parentibus, carus amicis, dilectus æqualibus habearis. Vincit constans de te totius urbis judicium nova et insolens hominis unius opinio, qui cæteris oculatior vidit in te mala quædam improbitatis semina, quæ nemo hactenùs deprehenderat.

Neque vero oculatus ille tantùm, sed et peritus Augur, quod aliquando futurum est, certò præcipit: habet hoc singulare Superûm munus, ut, quæ cæteros mortalium latent, unus noverit atque intelligat. Jam objectas menti et quasi præsentes oculis intuetur cædes, rapinas, populationes, parricidia aliaque id genus, ab Adolescente misero committenda olim flagitia, et multò ante sontis capite plectenda arbitratur.

Quid igitur superest, nisi ut crimen ejusmodi, cùm excusari non possit, vestram misericordiam obtester, et quem Accusatoris voce, tanquam

vestris omnium sententiis damnatum intelligo, in eumdem partem vestræ bonitatis aliquam derivare pertentem.

CAPUT III.

De Figuris.

FIGURA est conformatio quædam, sermonis remota à communi et primùm se offerente dicendi ratione.

Figura Duplex: altera Verborum, altera Sententiarum.

Figura Verborum est ornatus quidam in Verbis ipsis positus, nimirùm in eorum ordine, iteratione et aliis, id genus.

ARTICULUS PRIMUS.

De Figuris verborum quæ Repetitione constant.

Repetitio seu Anaphora, est Figura, quâ ab unâ eâdemque voce Oratio sæpiùs inchoatur. Ut *nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas, quod ego non videam, planéque sentiam*. Pro Quintio n. 82. *Quid hæc amentia, quid hæc festinatio, quid hæc maturitas tanta significat? Non vim? non scelus? non latrocinium? non denique omnia potiùs, quàm jus, quàm officium, quàm pudorem?* Ibid. n. 51. et 52.

Vide et n. 21. Divinatione in Verrem. Pro Roscio Amerino n. 13. Pro Lege Maniliâ 40. 2. in Rullum n. 9. 1. Catilinariâ n. 1. Philippicâ 2. n. 19. Pro Milone 94. et 100.

Conversio sive Epiphora, est Figura Repeti-

tioni contraria, quâ Oratio in eàdem voce sæpè finitur. Sit exemplum illud Ciceronis Orat. in Vatinium n. 37. *Atque illud etiam audire a te cupio; quare, cùm ego Legem ex Senatûs Consulto de ambitu tulerim, sine vi tulerim, salvis auspiciis tulerim, salvâ lege Æliâ et Fusiâ tulerim, tu eam esse legem non putes?*

Item et illud Philippicâ 2. n. 55. *Doletis tres exercitus Populi Romani interfectos? interfecit Antonius: Desideratis clarissimos Cives? eos quoque vobis eripuit Antonius: auctoritas hujus Ordinis afflicta est? afflixit Antonius.*

Compléxio seu Symploce est Figura, Repetitione simul et Conversione constans; ità ut ab eâdem voce inchoetur Oratio, et eâdem sæpiùs finiatur. Celebre est illud exemplum Lib. 4. Auctoris ad Herennium n. 18. *Qui sunt, qui fœdera ruperunt? Carthaginienses. Qui sunt qui crudele bellum in Italiâ gesserunt? Carthaginienses. Qui sunt qui Italiam deformaverunt? Carthaginienses. Qui sunt, qui sibi postulant ignosci? Carthaginienses.* Et Oratione pro Milone n. 59. *Sed quæstiones urgent Milonem, quæ sunt habitæ nunc in atrio libertatis. Quibusnam de servis rogas? de P. Clodii. Quis eos postulavit? Appius. Quis produxit? Appius. Undè? ab Appio.*

Traductio est Figura, quæ facit, ut cùm idem verbum crebriùs ponatur, non modò non offendat animum, sed etiam concinniorem Orationem reddat; Lib. 4. ad Herennium n. 19. *Qui nihil habet in vitâ jucundius vitâ, is cum virtute non potest vitam colere.*

Ibid. *Eum tu hominem appellas, qui si fuisset homo, nunquam hominis vitam tam crudeliter petiisset. At erat inimicus. Ergo*

inimicum sic ulcisci voluit, ut ipse sibi reperiretur inimicus.

Ibid. *Divitias sine divitum esse; tu verò virtutem præfer divitiis; nam si voles divitias cum virtute comparare, vix satis idoneæ tibi divitiæ videbuntur, quæ virtutis pedissequæ sint.*

Ex eodem genere exornationis est, cùm idem verbum in diversâ significatione ponitur. Ibid. n. 19. *Cur eam rem tam studiose curas, quæ multas tibi dabit curas?*

Item. *Amari jucundum est, si curetur, ne quid insit amari.*

Conduplicatio est Figura, quâ idem verbum geminatur, ut Catilinariâ 1. n. 4. *Vivis, et vivis non ad deponendam, sed confirmandam audaciam?*

Interdùm verba repetuntur in fine sententiæ, quæ posita fuerant initio. Pro Sextio n. 6. *Ademit Albino soceri nomen mors filiæ; sed charitatem illius, necessitudinis et benevolentiam non ademit.*

Item pro Marcello n. 17. *Vidimus tuam victoriam præliorum exitu terminatam: gladium vaginâ in urbe vacuum non vidimus.*

Item pro Milone n. 95. Philippica 2. n. 88.

Gradatio seu Incrementum, sive Climax, est Figura, in quâ Oratio per certos Gradus ad aliquid summum et ultimum veluti ascendit, aut ad aliquid infimum descendit. Ita pro Roscio Amerino n. 75. *In urbe luxuries creatur, ex luxuriâ existat avaritia necesse est, ex avaritiâ erumpat audacia, indè omnia scelera ac maleficia gignuntur.*

Et pro Quintio n. 95. *Miserum est exturbari fortunis omnibus, miserius est, injuriâ: acer-*

bum est ab aliquo circumveniri; acerbius à propinquo: calamitosum est bonis everti, calamitosius cum dedecore: funestum est jugulari à forti et honesto viro, funestius ab eo, cujus vox præconio quæstu prostitit. Indignum est à pari vinci, indignius ab inferiore atque humiliore. Luctuosum est tradi alteri cum bonis, luctuosius inimico: horribile est causam capitis dicere, horribilius priore loco dicere.

Et Verrina 7. n. 75. n. 169. Pro Milone n. 61. Pro Archiâ n. 4. Pro Sextio n. 32.

In Figuris istis præcipuè cavendum, 1° Ne sæpiùs adhibeantur. 2° Ne assumantur illæ, quæ frequentiori usu viluerunt. 3° Ne per vim intrudantur. Hinc Quintilianus Lib. 9. cap. 3. notat Figuras illas, etsi non parùm venustatis habent, quia tamen affectatam artem et apertam nimis continent, rariùs usurpari à magnis Scriptoribus, nec ferè nisi res ipsa successionem habeat et certos gradus: cujus rei hoc profert exemplum. *Africano*, inquit, *virtutem industria, virtus gloriam, gloria æmulos comparavit.*

EXERCITATIO.

Defenditur Diogenes qui mediâ luce hominem Athenis quæreret, accensâ face.

Per Repetitionem, Conversionem et Complexionem.

SYNOPSIS.

Exord. DICET plenum sapientiâ fuisse facinus illud Diogenis, quod ineptum plurimis ac ridiculum visum est.

Propositio. Dicet vel in populosâ civitate paucos extitisse, qui nuncupari verè homines possent.

Confirmatio. 1°. Per Repetitionem dicet non meruisse illos appellari homines, qui ambitioni, qui ava-

ritiæ, qui voluptatibus unicè servirent, et unius curandi corporis solliciti animam negligerent.

2°. Solos illos esse homines, qui rationem ducem sequerentur. Quod tractabit per Complexionem. Age quid facit hominem? Ratio, etc.

Contentio. Per Conversionem. Da mihi aliquem qui nihil agat, nihil loquatur, nihil meditetur nisi ex præscripto rationis, et illum hominem reputabit Diogenes.

Conclusio. O si revivisceret Diogenes, an multos in hac amplâ civitate homines inveniret?

ORATIO.

Etsi visa est illa plurimis ridicula Philosophi insanientis ostentatio, quòd Athenis ipsâ luce meridianâ accensam facem circumferens hominem Diogenes quæreret, tamen qui causas facti illius rationesque scrutari penitùs voluerit, is summam in eo consilio sapientiam cogetur admirari.

Enimverò quot putatis vel in amplâ illâ ac populosâ civitate extitisse, quos homines esse verè diceres, et tam honorificâ appellatione meritò nuncupandos arbitrareris?

An erant homines illi, talesve merebantur appellari, quibus nunquam erat satis quod habebant, sed cumulandis quotidiè novis opibus inhiarent? An erant homines illi, qui inani gloriolæ cujusdam accensi fumo, nihil præter fragiles titulos et ambitiosa honorum insignia quærerent ac venarentur? An erant homines illi, qui mollibus inescati deliciarum illecebris voluptatem unam in pretio ponerent? An erant homines illi, qui in curandâ fovendâque cuticulâ et in iis, quæ ad corpus pertinent, vigiles et attenti, unius animæ bona, decorem ornatumque negligerent? Denique an homines erant illi, qui

Repetitio.

fraudibus, insidiis, cædibus se se mutuò peterent, et ad suam ipsi ruinam exitiumque incumberent?

Conduplicatio. Age, te ipsum compello, age, qui Diogenem accusas, et in ipsum, tanquam parùm sanæ mentis hominem insurgis: Dic mihi, quæso, quid facit hominem aut eo dignum reddit nomine? Complexio opinor, Ratio. Quid tantum ipsi pretium, tantam supra res omnes creatas excellentiæ prærogativam arrrogat? Ratio. Quid eum discernit à belluis, mutisque pecoribus segregat? Ratio. Quid inter homines ipsos tantam affert vim discriminis, ut alii habeantur in pretio, alii contempti jaceant? Ratio. Et tu homines appellabis, aut etiam efferes insolentiùs, quorum in moribus vix ullum rationis vestigium agnoscas? qui rationem benè monentem et ad saniora inflectentem audire non sustineant? qui pravis cupiditatibus obsequi, quàm rectæ rationi obtemperare malint?

Da, da mihi quempiam, qui meditetur nihil, Conversio. nisi quod rationi sit consentaneum, et illum reputabit hominem Diogenes. Cedo aliquem qui nihil loquatur, nisi quod ratio ipsa dictitat, et illum ultrò volensque fatebitur hominem Diogenes. Prodeat unus aliquis è tantâ multitudine, qui nihil agendum sibi putet, nisi quod ad rectæ rationis normam ac regulam fuerit exactum; nec dubitabit illum agnoscere hominem, atque ut talem venerari Diogenes.

O si revisceret hodiè sapientissimus illo Philosophus, et civitatem istam, tam amplam, tam confertam lustraret circumcursans; credis, tot inter homines, qui non modò gloriosum istud nomen usurpant, sed quidpiam sibi præter vulgarem hominum sortem arrogant insolentiùs,

credis inveniendos ab eo plurimos, quos homines appellaret?

ALIA EXERCITATIO.

In Brutum Cæsaris Interfectorem.

Per Repetitionem, Conversionem, Complectionem et Gradationem.

SYNOPSIS.

1°. Dicet mirum esse, quod Brutus ad occidendum Cæsarem adduci potuerit.

2°. Per *Repetitionem*, nihil erat ergo, Brute, quod à tanto scelere te averteret, ad imitationem Ciceronis. Cat. 1. n. 21.

3°. Per *Conversionem* dicet Brutum fuisse causam malorum omnium quæ Cæsaris necem consecuta sunt.

4°. Per *Complexionem*. Tamen, quod mirum est, Brutus sibi ignosci postulat, et affectat nomen Liberatoris patriæ.

Conclusio. Per *Gradationem*. Quis ergo Brutum non Sceleratum modò, sed etc. appellet. Nam si facinus est Civem Romanum interficere, scelus innocentem trucidare, etc.

ORATIO.

Quanquam ea est sceleris omnis funesta quædam et nunquam poenè evitanda conditio, ut eos, qui flagitiosum quidpiam meditantur, cœcos statim efficiat; mirum est tamen eò cœcitatis atque dementiæ venire Brutum potuisse, ut Cæsarem inaudito hactenùs et novo crudelitatis genere interficeret.

At undè tanta animi ferocitas? Undè in humano pectore tam implacabilis furor exarsit? Ergo nihil Repetitio. erat, ô Brute, nihil quod te ab immani facinore revocaret? Nihil loci sanctitas, nihil majestas Principis, nihil oris vultûsque dignitas, nihil

beneficiorum memoria, nihil paternæ cujusdam benevolentiæ vis, nihil orbitas Reipublicæ et in tanti viri fato jam jam interituræ commiseratio moverunt?

Nam quem alium, Patres Conscripti, malorum illorum quæ jam patimur, auctorem nisi M. Brutum appellabimus. Doletis extinctas Cæsaris victoriâ Civilis Belli faces fuisse denuò suscitatas? Suscitavit M. Brutus. Desideratis expulsam urbe nostrisque finibus tranquillitatem ac pacem? Expulit M. Brutus. Expostulatis sublatas armorum licentiâ leges, violatam Senatûs auctoritatem, libertatem Reipublicæ gravissimo vulnere sauciatam? Sustulit, violavit, sauciavit M. Brutus.

Conversio.

Et tamen post tot ac tanta scelere in uno commissa flagitia, quis facti conscientiâ superbit? M. Brutus. Quis amissam libertatem in pristinum decus restituisse gloriatur? M. Brutus. Quis miseris ac perditis civibus insultat? M. Brutus.

Complexio.

Quis ergo, M. Brute, non sceleratum te solum, sed impium? neque impium modò, sed etiam parricidam? neque parricidam tantùm, sed etiam totius Reipublicæ interfectorem non appellet? Nam si facinus est Romanum Civem etiam nefarium occidère; scelus, innocentem trucidare; parricidium, optimum Principem de medio tollere; quid dicemus Patrem Patriæ totiusque Imperii Romani columen ac præsidium sustulisse?

Gradatio.

ARTICULUS II.

De Verborum Figuris quæ constant Similitudine.

Quatuor sunt Figuræ Verborum, quæ constant similitudine; Compar sive Isocolon, Simi-

liter Cadens, Similiter Desinens, Annominatio.

Compar, seu Isocolon est Figura, in quâ ponuntur Membra sive Commata simillimæ magnitudinis, v. g. Pro Lege Maniliâ n. 35. *Tantum bellum, tam diuturnum, tam longè latèque dispersum Cn. Pompeius exeunte hyeme apparavit, ineunte vere suscepit, extremâ æstate confecit.*

Sic et pro Syllâ n. 14. *Multùm hæc vox deberet valere ejus hominis, qui Consul insidias Reipublicæ consilio investigasset, veritate aperuisset, magnitudine animi vindicasset.*

Item. In Vat. n. 5. Philippicâ 5. n. 44.

Similiter Cadens sive Omioptoton, est Figura, quâ iidem casus sæpè in fine Commatis, aut sententiæ ponuntur. v. g. pro Roscio Amerino n. 72. *Quid tam commune, quàm spiritus vivis, terra mortuis, mare fluctuantibus, littus ejectis?* Ubi vides tria nomina in dandi casu posita.

Item pro Cæcinnâ n. 1.

Similiter Desinens, est Figura, quâ duæ vel plures sententiæ, seu Orationis membra simili terminationis modo finiuntur. Cicero pro Lege Maniliâ n. 48. *Itaque non sum prædicaturus, quantas res ille domi Militiæque, terrâ marique, quantâque felicitate gesserit; ut ejus voluntatibus non modò cives semper assenserint, socii obtemperarint, hostes obedierint, sed etiam venti tempestatesque obsecundarint.*

Et pro Milone n. 85.

Paronomasia sive Annominatio, est similitudo verborum in sententiâ dissimili, ut Philippicâ 3. n. 21. *En cur Magister ejus ex Oratore, Arator factus est.*

Et de Haruspicum responsis, n. 6. *Non modò vincere, sed vincire oporteret.*

Alia habes exempla Catil. 1. n. 93. Pro Rabirio Perd. n. 7. 2. in Verrem n. 5.

EXERCITATIO.

Burrhi ad Neronem Oratio, ut à Britannici cæde abstineat.

Per explanatas supra figuras.

SYNOPSIS.

EXORDIUM et Propositio. Dicet temperare sibi non posse, quin, vel cum periculo capitis Neronem dehortetur à tam pernicioso exitialique consilio.

Confirmatio petetur 1° à funestissimis illius parricidii effectis, quod Populus Romanus, Exteri, Superi ipsi, quibus acceptissimus erat Britannicus, execrabuntur: idque per Isocolon tractabitur.

2°. Ab eâ famâ, quam sibi Nero virtutibus suis pepererat, quas facinus ejusmodi non possit non obscurare. Tractabitur illud per Similiter Cadens.

Rationem illam illustrabit demonstratione publicâ, quam suæ in Neronem benevolentiæ Populus R. dederat; idque amplificabit per Similiter Desinens.

Concludet hortando Neronem, ut potiùs redeat in gratiam cum Britannico, ipsique amicè reconcilietur.

ORATIO.

Etsi detestandum illud, quod iniisti de Britannico interficiendo consilium non possum palam incusare, quin gravissimum ipse capitis periculum adire videar, Imperator fortissime; tamen ità me dies noctesque stimulat incredibile, quo semper exarsi, gloriæ tuæ studium, ut tantam inuri nomini tuo labem segnis ac lentus non feram.

Enimverò, liceat mihi, cùm eâ, quæ debetur

tanto Principi, reverentiâ sciscitari; an cogitasti satis apud te facinoris illud genus, quod moliris? An perpendisti tecum diligenter, eam adhærescere inaudito hactenùs parricidio atrocitatem, quam universus Populus Romanus perhorrescat, exteræ gentes detestentur, ipsi Superi impunitam non sinant? Prævidisti Britannicum extingui à te non posse, quin præcipuum sibi decus eripi nobilitas doleat, suo se privari præsidio exercitus expostulet, tota civitas dulcissimos adimi sibi amores conqueratur? Isocolon.

Ten'verò, Princeps fortissime, quem vetus et implacabile Juvenis innocentissimi odium incendit, ten' partæ tot rebus præclarè gestis gloriæ jam piget? tantum-ne te cepit laudum tuarum fastidium, ut tuam extolli probitatem, prædicari palam humanitatem, uno omnium ore jactari pietatem non patiaris? Similiter Cadens.

An ulla possit esse tibi vox suavior, an jucundior auribus concentus unquàm accidat, quàm cùm imis pariter gratus ac summis, quò te ageres, cùmque medios inter exultantium populorum plausus incederes? cùm virtutum tuarum famâ omnium in te oculos, gratiam, admirationem concitares? cùm sublatus honoris causâ comitantium humeris, quasi partâ de singulorum animis atque voluntatibus victoriâ triumphares? Cùm suum te miseri subsidium, afflicti solatium, perditi refugium appellarent; cùm te ostentare senes, jactare juvenes, prædicare universi ordines properantibus studiis certarent; cùm te semel viso, te compellato, te laudato felices se omnes beatosque existimarent? Similiter Desinens.

Ah! ne, Princeps fortissime, tam lætam rerum tuarum segetem unius facinoris labe contamines ac corrumpas: placare potiùs Britannico fratri:

vincat veteres inimicitias concordia, simultates amor superet; odio jampridem insito constans ac perennis benevolentia succedat.

ARTICULUS III.

De Figuris verborum quæ aliquo conflictu constant.

Antitheton, seu Antithesis, ut est Figura verborum, quâ verba verbis opponuntur, ut Ver. 5. n. 115. *Conferte hanc pacem, cum isto bello; hujus Prætoris adventum, cum illius Imperatoris victoriâ; hujus cohortem impuram, cum illius exercitu invicto.* Item Orat. pro Milone n. 10.

Est enim hæc non scriptâ, sed nata lex; quam non didicimus, accepimus, legimus, verùm ex naturâ ipsâ arripuimus, hausimus expressimus: ad quam non docti, sed facti; non instituti, sed imbuti sumus.

Sunt et alia hujus Figuræ exempla illustria, Ver. 6. n. 121. Cat. 2. n. 10. Ibid. n. 25. *Ex hac parte pudor pugnat, illinc petulantia; hinc pudicitia, illinc stuprum; hinc honestas, illinc turpitudo, etc.* Phil. 8. n. 10. 3. Ver. n. 3. Pro Font. n. 22.

Est alia Figura huic poenè similis, quæ Antithesis dicitur et inter Figuras sententiarum reponitur; quæ in sententiarum oppositione posita est; sed de illâ suo loco tractabitur.

EXERCITATIO.

Philippi Macedonis et Alexandri Magni natura dispar atque indoles demonstrat, non reperiri semper in indole, quæ in sanguine est, similitudinem.

Per Antitheta.

SYNOPSIS.

Exord. DICET mirandum non esse, si parentibus similes liberi procreantur propter sanguinis communionem.

Propositio. Id porrò videri mirum posse, si nullam habeant liberi cum parentibus similitudinem. Addet non esse illud tam infrequens, ut illustribus exemplis demonstrari non possit.

Confirmatio petetur ab exemplo Philippi Macedonis et Alexandri Magni, qui non in virtutibus modò, sed etiam in vitiis dissimiles extitere; quod Antithetis variis illustrabitur.

Conclusio. Adeo vel in ipsâ sanguinis communione disparitas indolis reperitur.

ORATIO.

Cùm nihil est ad efficiendam in moribus atque indole similitudinem potentius, quàm ejusdem sanguinis communio; et ipsa natura pares amat in eis dotes contemplari, quos paribus, ut sic loquar, cœmentis confinxerit; tum certè nemo est cui mirum videri debeat, si liberi parentibus plerumque similes procreentur.

Verùm, si quando talis è parentum sinu soboles prodeat, ut non modò nullam habeat cum progenitoribus suis similitudinem, sed oppositos etiam affectus et contrarias voluntatum inclinationes præ se ferat; tunc oriri jure possit admiratio non levis, et latentes tanti discriminis causæ curiosiùs inquiri.

Tamen etsi contra rerum naturam illud accidat; neque legitima satis subjici ratio videatur illius, quæ liberos inter et parentes cernitur, discrepantiæ; non est istud nihilominùs tam infrequens, ut illustribus exemplis demonstrari non possit.

Testis mihi sit unus inter cæteros Magnus Alexander, qui Philippo parente procreatus, et ab eodem adeptus Imperium Macedonum, ità vixit, ità regnavit, ut tam in virtutibus, quàm in vitiis, nihil paternæ indolis aut naturæ accepisse videretur.

Fuit enimverò utrique vincendi ratio diversa; Philippus clam et arte, Alexander aperto Marte bella tractabat. Deceptis ille gaudere hostibus; hic palam fusis. Prudentior ille consilio, hic animo illustrior. Iram pater dissimulare, plerumque etiam vincere; filius ubi exarsisset, nec dilatio ultionis, nec modus erat. Vini nimis uterque cupidus, sed ebrietatis diversa vitia. Philippo mos erat etiam de convivio in hostem procurrere, manum conserere, periculis se offerre; Alexander non in hostes, sed in suos sæviebat. Illum sæpè vulneratum prælia remiserunt; hic amicorum interfector convivio frequenter excessit. Regnare ille cum amicis nolebat, hic in amicos regna exercebat. Amari pater malle, filius metui. Litterarum cultus utrique similis. Majoris ille solertiæ hic fidei. Verbis atque oratione Philippus; Alexander rebus moderatior; parcendi victis, filio animus et promptior et honestior. Frugalitati pater, luxuriæ filius magis deditus erat. Denique orbis Imperii fundamenta Philippus jecit, operis totius gloriam Alexander consummavit.

Antitheta.

Adeo vel ex ipsâ sanguinis communione magna interdum indolis ac morum disparitas exsurgit!

ALIA EXERCITATIO.

Christianos Heroas profanis Heroibus præstare.

Per Antitheta.

SYNOPSIS.

Exord. et Prop. DICET nihil habere heroicam fortitudinem, quod cum Christianâ virtute comparari possit.

Confirmatio petetur ex comparatione rerum à profanis heroibus gestarum in adeundis periculis, aut debellandis hostibus; cum constantiâ Christianorum Martyrum in ferendis patienter tormentis vincendisque Tyrannorum furoribus; quod Antithetis illustrabitur.

Concludet. Dicendo, ne illos quidem fortes esse appellandos, qui se cupiditatibus vinci ac superari passi fuerint.

ORATIO.

Etsi multa legimus ab Heroibus profanis edita fortitudinis exempla, quæ consequentium deinde ætatum laudem atque admirationem meruerunt; hæc tamen, quantacumque sunt, aut æstimare, aut etiam mirari desinet, quisquis illa voluerit cum invictâ Christianorum Heroum constantiâ comparare.

Prodeant enimverò quotquot olim animi magnitudine conspicui, aut præclaris facinoribus illustres exstitere, suasque victorias cum Martyrum nostrorum triumphis conferant. Illi dubiis incertisque periculis, isti certis apertisque doloribus caput devovebant. Illi hostes quidem ferocissimos, sed freti sociorum auxiliis, sed muniti armis aggrediebantur. Isti soli atque inermes Tyrannis crudelissimis dilaniandos se se permittebant. Illi conquiescebant identidem à laboribus, Antitheta.

et beatæ pacis otio fruebantur. Isti ad extremum usque spiritum trajectam gravissimis ærumnis vitam perferebant. Illi evertendas arces, urbes excidendas, vastandas Provincias; isti frangendas cupiditates, vincendum animum, mortem ipsam superandam sibi proponebant. Illi arcano quodam superbiæ fastu stimulati; isti solius divini amoris studio incensi. Illi ut sibi apud posteros fortis animi famam compararent; isti ut Deo Superisque gratiosi haberentur.

Eat ergo nunc ostentatrix suî vetus Roma, et Heroas suos cum nostris conferat, aut etiam fortes appellandos putet, qui timidi plerumque, qui desides et ignavi nihil veræ sinceræque virtutis retinebant; qui cùm hostes vincerent, se ipsos vincere minimè sustinebant. Illi, illi fortes soli et tam glorioso nuncupandi nomine, qui nullis cruciatibus còrporis, nullo vel exilii vel mortis metu, nullis crudelissimorum Tyrannorum furoribus à susceptâ semel Christi fide deterreri potuerunt.

ARTICULUS IV.

De reliquis Verborum Figuris.

Adjunctio sive Zeugma est Figura, quâ ad unum verbum, seu primum, seu medium, seu postremum plures sententiæ referuntur. Cicero Lib. de Oratore ad Brutum. *Quid tam commune, quàm spiritus vivis, terra mortuis, mare fluctuantibus, littus ejectis?* Ubi vox illa *commune*, multis vocibus inservit, ad quàm illæ referuntur. Item pro Lege Manil. n. 40. *Sed hæ res, quæ cæteros remorari solent, non retardarunt: non avaritia ab instituto cursu ad prædam aliquam revocavit, non libido ad*

voluptatem, non amœnitas ad delectationem, non nobilitas urbis ad cognitionem, non denique labor ipse ad quietem. Ubi multa vocabula ad unum idemque verbum, *revocavit*, referuntur. Pro Quint. n. 15. *Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.*

Et Orat. pro Marcello n. 7. *Nihil sibi ex istâ laude Centurio, nihil Præfectus, nihil Cohors, nihil Turma decerpit.*

Disjunctio est Figura Adjunctioni contraria, quâ unicuique Orationis membro suum verbum apponitur, cùm unum toti Orationi possit sufficere. Ita Cicero pro Archiâ n. 16. *Hæc studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis perfugium ac solatium præbent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur.*

Ibidem n. 19. *Homerum Colophonii suum esse civem dicunt, Chii suum vindicant, Salamini repetunt, Smyrnæi verò suum esse confirmant.*

Distributio est Figura, quâ ita distribuuntur Orationis membra, ut singula singulis respondeant; quæ Figura eadem pœnè est ac Isocolon, de quo jam diximus. Cicero pro Lege Manil. n. 35. *Tantum bellum tam diuturnum, tam longè latèque dispersum, quo bello omnes gentes ac nationes premebantur, extremâ hyeme apparavit, ineunte vere suscepit, mediâ æstate confecit.*

Et pro Syllâ n. 14. Phil. 5. n. 44. in Vat. n. 5.

Hæc Figura in sententiis efferendis vim habet et gratiam; sed eâdem parcè utendum Oratori, quia fastidium parit propter nimiam artis affectationem.

Synonimia sive Interpretatio, est Figura, quâ plura idem significantia congeruntur instandi urgendique gratiâ. Cat. 1. n. 10. *Nobiscum versari jam diutiùs non potes; non feram, non patiar, non sinam.* Cat. 2. n. 1. *Tandem aliquando Catilinam furentem audaciâ, scelus anhelantem, pestem patriæ nefariè molientem, ex urbe, vel ejecimus, vel emisimus, vel ipsum egredientem urbe prosequti sumus; abiit, excessit, evasit, erupit.*

Habes alia Figuræ hujus exempla pro Mil. n. 33. in Pisonem n. 47.

Observandum porrò 1° magnum habendum esse verborum delectum, ne Orationem potiùs onerent, quàm ornent. 2° Ut quæ verba ponuntur extremo loco sint graviora prioribus, imò aliquid paulò diversum sonent.

Synatroismus seu Congeries est multarum rerum, seu potiùs verborum congeries, quâ præsertim utimur, cùm aliquid amplificare, aut vehementiùs instare volumus. Sit illud exemplum Orat. post Reditum, in Senatu n. 1. *Quæ potest existere tanta ubertas ingenii, quæ tanta dicendi copia, quod tam divinum atque incredibile Orationis genus, quo quisquam possit, vestra in nos universa promerita, non dicam complecti orando, sed percensere numerando? qui mihi fratrem optatissimum, me fratri amantissimo, liberis nostris parentes, nobis liberos: qui dignitatem, qui ordinem, qui fortunas, qui amplissimam Rempublicam, qui patriam, quâ nihil potest esse jucundius, qui denique nosmetipsos nobis reddidistis?*

Et Catilinariâ 1. n. 10. Vide et n. 20. Item pro Cœlio n. 12. 46. pro Mil. 69.

Paradiaston est Figura, quâ res inter se similes distinguntur. Ita Seneca de pigro homine loquens dicit. *Non diù vixit, sed diù fuit.* Item, *Pergimus non quò eundum est, sed quò itur, nec ad rationem vivimus, sed ad similitudinem.*

Polyptoton est Figura, quâ nomen idem variis in casibus vel generibus iteratur. Cicero Orat. de Haruspicum Resp. n. 38. *Tibi verò, si diligenter attenderis, intelliges, hominum pœnas deesse adhuc, non Deorum. Homines te in re fœdissimâ defenderunt; homines turpissimum nocentissimumque laudaverunt; homines propter pecuniam judicio liberaverunt; hominibus injuria tui stupri illata in ipsos, dolori non fuit. Homines tibi arma, alii in me, alii post in illum invictum civem dederunt. Hominum beneficia prorsùs concedo tibi, ac majora non esse quærenda.*

Et pro Archiâ n. 14. Item 7. Ver. n. 78.

Polysyntheton est Figura, quâ multæ conjunctiones simul in eâdem Orationis parte ponuntur. Cicero Lib. 1. Offic. n. 109. *In sermonibus alium quidem videmus, quamvis præpotens sit, efficere, ut unus de multis esse videatur. Quod in Catullo, et in patre, et in filio, itemque in Mutio vidimus.*

EXERCITATIO.

Servandam esse etiam in appetendâ gloriâ moderationem.

Per laudatas supra Figuras.

SYNOPSIS.

Exord. DICET tam exitiosam esse nimiam gloriæ cupiditatem, quàm esse solet fluvius, qui præscriptos sibi fines excedit.

2°. Discurrendo per multa vitia ostendet nullum esse, quod tam gravem Reipublicæ ruinam afferat, quàm nimia gloriæ libido; idque tractabit per Adjunctionem.

3°. Demonstrabit nullam esse ætatem, nullum ordinem, quem non corrumpat, idque per Disjunctionem.

4°. Per *Distributionem* contendet nihil esse tam sanctum, quòd non illa violet, nullum esse vitium ad quod non impellat.

Concludet per *Adjunctionem* providendum omni Reipublicæ, ut in suis immoderatum gloriæ desiderium reprimat.

ORATIO.

Quemadmodum Fluvius leni ac temperato agmine profluens agris fertilitatem, urbibus merces peregrinas, populis ac regionibus ubertatem invehit; idem si exundans et impatiens suis ripis teneri erumpit, sata læta evertit, campis vastitatem, perniciem ipsis urbibus importat: ita gloriæ cupiditas quandiù tenebit modum, et præscriptos intra limites se continebit, lucro erit ac laudi; sin verò ultra fines illos prosilierit, quos illi ratio virtusque posuerint, incredibile dictu est, quas afferat calamitates, quantam perniciem publicis privatisque rebus importet.

Cedo mihi enimverò aliam tam metuendam

Reipublicæ perniciem, quàm cupido gloriæ esse solet, ubi semel justos moderatæ virtutis fines prætergressa est. Non alieni semper appetens avaritia, non ignavia civium, non effrenata voluptatum libido, non iræ, non simultates, non ipsæ, quæ aliòs in alios acuunt, civiles discordiæ, tam gravem, tam apertam, tam fatalem Reipublicæ ruinam moliuntur. Adjunctio.

Nam cui demùm parcit, cui non imperat, cui non dominatur impotens gloriæ libido? Adolescentes urit, viros inflammat, senes etiam accendit, nobiles acuit, plebeios exstimulat, barbaris etiam et incultis gentibus faces subjicit, et gravissima importat incendia. Disjunctio.

Sed quid ista commemoro? Nihil est tam altis defixum radicibus, quod non evellat: nihil tam firmum, tam defensum, quod non perfringat; nihil tam indomitum quod non subjiciat; nihil tam sanctè institutum, quod non rescindat; nihil denique tam sacrum, quod non polluat. Distributio.

Hoc igitur præcavere sedulò debet omnis benè morata Respublica, ut si dociles, modestos, obsequentes, pacis ac tranquillitatis studiosos cives habere voluerit, eam in ipsis cupiditatem temperet, quæ audaciæ, temeritati, iræ, vindictæ, rebellioni, impietati, innumeris denique vitiis quasi vexillum solet præferre. Adjunctio.

CAPUT IV.

De Figuris Sententiarum.

Figuræ Sententiarum sunt Orationis ornamenta, quæ non in verbis, sed in ipsis sententiis collocatam habent suam dignitatem.

Præcipuæ autem sunt : Interrogatio, Responsio, Subjectio, Prolepsis, Correctio, Dubitatio, Communicatio, Prosopopeia, Apostrophe, Hypotiposis, Aposiopesis, Ethopeia, Emphasis, Sustentatio, Prætermissio, Licentia, Concessio, Parenthesis, Distributio, Permissio, Antithesis, Deprecatio, Optatio, Execratio, Epiphonema, Exclamatio.

Agemus de singulis suo ordine ; atque ut uberior rerum seges Exercitationibus contingat, plures Figuras Articuli singuli complectentur.

ARTICULUS PRIMUS.

De Interrogatione, Responsione et Subjectione.

Interrogatio est Figura, quâ Orator vel adversarium vel alium quemlibet, vel semetipsum interrogat ob aliam, quàm simplicem sciscitandi causam. Hujus porrò Figuræ tot sunt apud Ciceronem exempla, ut in singulis pœnè paginis occurrant.

Catilin. 1. n. 1. *Quousque tandem abutere, Catilina, patientiâ nostrâ? quandiù nos etiam furor iste tuus eludet? quem ad finem se se effrenata jactabit audacia? Nihil te nocturnum præsidium palatii; nihil urbis vigiliæ, nihil timor populi, nihil consensus bonorum omnium, nihil munitissimus habendi Senatûs locus, nihil horum ora vultusque moverunt? Patere consilia tua non sentis? Constrictam jam horum omnium conscientiâ teneri conjurationem tuam non vides? quid proximâ, quid superiori nocte egeris, ubi fueris, quos convocaris, quid consilii ceperis, quem nostrum ignorare arbitraris?*

Et pro Plancio n. 48. Verrinâ 7. n. 15. 146. Pro Cœlio n. 71. Pro Cluent. n. 62. Ver. 1. n. 21. Ver. 5. n. 160. Pro. Flacco n. 79. Pro Sextio n. 78.

Interrogationis usus frequentissimus est in omni genere causarum ; in Exordio, Narratione, Confirmatione, et Peroratione. Valet autem præcipuè in laudando et vituperando, in votis ac desideriis. Usurpatur autem maximè cùm urgendus est adversarius vehementiùs.

Responsio est Figura, quâ unum interroganti, aliud, quod utilius est, respondetur. Cicero pro Rosc. Amer. n. 143. *Quid vis amplius? quid insequeris? quid oppugnas? quâ in re voluntatem tuam à me lædi putas? Ubi tuis commodis officio? quid tibi obsto? Si spoliorum causâ vis hominem occidere? spoliasti. Quid quæris amplius? si inimicitiarum, quæ sunt tibi inimicitiæ cum eo, cujus anteà prædia possedisti, quàm ipsum cognosti? sin, metuis? ab eo ne aliquid metuis, qnem vides ipsum ab se se tam atrocem injuriam propulsare non posse? etc.*

Et pro Murænâ n. 73. Item pro Flacco n. 4.

Snbjectio est Figura, quâ Orator, vel interrogat seipsum, et respondet sibi, vel cùm alium interrogavit, non expectat ejus responsum; sed aliud addit de suo. Ita Cicero, *An domus tibi deerat? at habebas. An pecunia? at abundabas. An arma? at non ita pridem ad te missa fuerant.*

Et pro Lege Manil. n. 61.

Habes alia hujus Figuræ exempla pro Quintio n. 43. 44. 79. Pro Rosc. Amer. n. 54. 74. 2. in Rul. n. 45. Ver. 4. n. 192.

Usurpatur illa maximè Responsio in Amplifi-

catione cùm ad laudem, tum ad vituperium; seu cùm urgetur adversarius, aut suadetur aliquid vel dissuadetur. Egregium hujusce rei exemplum offert Oratio pro Murænâ n. 88. Ubi Cicero dissuadet Judicibus exilium Murænæ.

EXERCITATIO.

Veturia Coriolani Mater ad Filium Romæ excidium meditantem.

Per Interrogationem, Responsionem, Subjectionem.

SYNOPSIS.

Exord. QUERETUR Veturia repulsas Senatûs preces, petetque per *Interrogationem*, num deprecantem matrem paret rejicere?

2°. Per aliam *Interrogationem*, quæret ab eo quid velit? quid meditetur?

3°. Per *Interrogationem* cum subjectione junctam, ostendet consilii ipsius iniquitatem, qui devotam sibi urbem, pœnitentem facti, et paratam ad omnia velit perdere.

4°. Per *Interrogationem* et *Responsionem* dicet, vis nocentes plectere? punies innocentes. Hostes persequeris? perdes amicos, etc.

Denique minabitur, nisi ille iram ponat, futurum, ut excidium urbis à suorum strage incipiat.

ORATIO.

Interrogatio. Certum igitur deliberatumque est, Coriolane, cupidum cædis et appetentem vindictæ animum explere? Hodiernus dies nobis ultimus illuxit? Nihil Senatûs preces, nihil vota populi, nihil totius civitatis mœror ac comploratio animum inflectunt? Tuos-ne etiam durus abjicies ac respues? Tu parentis afflictæ gemitus, tu conjugis

piæ lacrymas, tu miseræ sobolis orbitatem aspicies siccis oculis, et inexorabili mente etiam perferes?

Sed quid agis? quid moliris? quid cogitas? quis est sensus armorum tuorum? quid sibi volunt districti illi gladii? quid accensæ faces meditantur? Me-ne, an sponsam, an filios petunt? Adeòne veteris injuriæ memor atque iræ impotens, nihil ut avidum ultionis animum placare valeat?

Atenim te civem, te bene meritum de patriâ, te innocentem ingrata civitas damnavit: sed ipsam facti piget. Te expulit? sed revocat. Te Magistratibus spoliavit? sed ampliores restituit. Te probro, te contumeliâ, te dedecore, per summum nefas, notavit? at devota jam tibi tota et ad omne obsequii genus parata, quidquid est admissum flagitii, ultrò volensque expiabit. Subjectio.

Quanquam si cædes placet, si te pereuntis patriæ funera delectant, saltem ah! distingue sontes ab insontibus, hostes ab amicis, alienos à tuis. Nocentes vis perdere? perdes innocentes. Infensos tibi persequeris? mactabis amicos. Civium ingratorums anguinem appetis? tuorum cruorem fundes. Nescis ergo, Coriolane, nescis, quia sub istis mœnibus, quæ jam evertes, in his Laribus, quos jam incendes, intra illius urbis penetralia, quam excidio destinas, nescis, inquam, quia filii carissimi, fidelis uxor, et tua quondam cura, infelix mater, tegitur? Interrogatio et Responsio.

Ne dubita; nisi pacem annuis, nisi te amor, fides, pietas furentem retinent; idem qui patriam tumulus, et nos obruet. Ibo, ibo; et infestos inter gladios occurram nudato pectore; liberos tibi objiciam tuos; primos portarum aditus uxor et mater defendent. Aut arma pones

nobis rogantibus; aut, si vindicta magis placet, prima cademus tibi victima; nec nisi nostro cruentum sanguine in civium tuorum corpora ferrum exiges.

ALIA EXERCITATIO.

Andromache ad Ulyssem, cùm is Astyanacta mactandum repeteret.

SYNOPSIS.

Exord. Ulyssi gratulabitur, quòd supplicem et advolutam genibus Priami Nurum et Hectoris conjugem videat.

2°. Sententiam corriget, petetque ab Ulysse veniam, cujus in misericordià salutem Astyanactis sui positam esse fatebitur.

3°. Per varias interrogationes, quæret an non satis graves pœnas Trojani dederint incensâ Trojâ, Priamo atque Hectore interfectis? Cur ultra Græci veteres injurias vindicent? cur puerum innocentem perdere meditentur?

4°. Ostendet per *Interrogationem* et subjectionem, nihil esse metuendum à puero, inermi, captivo, qui nec hostes nec amicos noverit.

5°. Jubebit Ulyssem securum esse ab omni metu; unumque rogabit ut sibi vitam in tenebris trahere ingloriam liceat.

ORATIO.

Quod hactenùs nec incensâ Trojâ, nec ereptis hujus Imperii defensoribus, nec ipso Hectore amantissimo conjuge interfecto Græci consecuti sunt, ut advolutam cujusquam ad pedes Andromachen, aut supplices manus protendentem viderent, id hodiè, felici, dicam, fato tuo, Ulysse, an tuâ potiùs sagacitate perfecisti.

Gratulare igitur tibi, Imperator sapientissime. Illa tot Regum neptis Andromache, illa magni

Priami nurus, et fortis conjux Hectoris tua amplexari genua non erubescit. Quid in longâ obsidione illustrius, quid in victoriâ gloriosius, quid in prædâ magnificentius sperare potuisti.

Quanquam ubi sum? aut quem alloquor? Supplex dominum, victorem captiva, vitæ necisque arbitrum, victima crudelibus fatis mancipata! Pone ingentes animos, Andromache, et, quos dedit fortuna sensus, indue. Hi spiritus olim stante Trojâ decebant, lapsâ non decent. Da veniam, Ulysse; ignosce, si me pristinæ sortis recordatio vel afflictam ac jacentem exstimulet. Ad te confugio, tibi me permitto totam; in tuâ bonitate atque clementiâ vitam ac salutem repono. Te, per istam animi tui lenitatem, per communes Deos, per spem surgentis Telemachi, oro atque obtestor; noli perdere, quos potes tueri; serva mihi sospitem Astyanacta, et innocentis illius victimæ miseresce. Interrogatio et Responsio.

Nam quid ultrà nos persequeris? num ergo satis graves pœnas miseri Troes luimus? num abundè veteres injurias ulti Græci sunt? Heu! quos ego dolores vel una non sensi? Patriam ferro flammisque evertistis; Propinquos ac consanguineos interfecistis; Hectorem meum crudelem in modum raptastis! quid innocentem puerum, unicum afflictæ matris solatium ad pœnas repetitis? An vestras ille turmas profligavit? an vestris subjecit ignes navibus? an Græcorum sanguine manus cruentavit? Interrogatio.

Sed quid ego hæc? Frustrà sum! Timemur, Astianax; neque se Græci securos aut victores putant, dum vixeris! Ita-ne verò est, Ulysse? nihil fingis? nihil! dissimulas? Ah ne te ista cura maceret; non sic jacemus miseri, ut facere cuiquam metum valeamus? Timetis, ne resides Interrogatio et Subjectio.

incensæ Trojæ cineres Astianax exsuscitet? *at puer est*: veremini, ne suos olim pristinam in libertatem vindicet? at in vinculis, at captivus est. Pertimescitis, ne parentis et avi mortem ulciscatur? At nec patrem nec avum novit, aut vidit.

Egregium enimverò timoris argumentum. Victores Græci victos, armati inermes, Ulysses puerum, universus exercitus tristes desolatæ familiæ reliquias extimescunt. Esto solutus ab illo metu, Ulysse; plus miserandi, quàm timendi sumus! I, repete patriam, et reportatæ victoriæ gloriam nostri securus refer. Hoc unum exorem ab humanitate tuâ, ut ingloriam perpetuis in tenebris vitam trahere filio matrique liceat! Sic tu faventibus Superis Ithacam sospes et incolumis appellas! sic tibi Telemachus longùm vivat et avum patremque factis ingentibus æmuletur! sic Laërtem carissimum, sic Penelopen tuam revisas, et diù multùmque utriusque amplexibus perfruare.

ARTICULUS II.

De Prolepsi, Correctione, Dubitatione, Communicatione.

Prolepsis sive Anteoccupatio, est Figura, quà Orator occupat id, quod ab adversario objici posset. Usum habet frequentem in Exordiis. Divinat. in Ver. n. 1. *Si quis vestrûm, aut eorum qui adsunt fortè miratur, me, qui tot annos in causis, judiciisque publicis ità versatus sim, ut defenderim multos, læserim neminem; subitò mutatâ voluntate ad accusandum descendisse; is, si mei consilii causam rationemque cognoverit unà et id quod*

facio probabit, et in hac causâ profectò neminem præponendum esse mihi actorem putabit.

Item pro Rosc. Amer. n. 1. Ver. 6. n. 2. Ver. 7. n. 2. Pro Rab. Posth. n. 1. pro Sextio n. 3.

Pluribus autem modis fieri potest Prolepsis. 1°. Cum fatemur verum id esse, quod ab adversario objicitur; ut in Orat. pro Rab. Posthumo n. 1. *Si quis est, Judices, qui C. Rabirium, quòd suæ fortunæ fundatas præsertim atque optimè constitutas opes potestati Regiæ libidinique commiserit, reprehendendum putet, adscribat ad judicium suum non modò meam, sed hujus etiam ipsius, qui commisit, sententiam; neque enim cuiquam ejus consilium vehementiùs, quàm ipsi displicet.*

2°. Cùm aliquid sibi objicit Orator, et refellit statim, ut pro Archiâ n. 15. *Quæret quispiam, quid? Illi summi viri, quorum virtutes litteris proditæ sunt, istâ-ne doctrinâ, quam tu effers laudibus, eruditi fuerunt. Difficile est hoc de omnibus confirmare, sed tamen est certum, quid respondeam. Ego multos homines excellenti animo ac virtute fuisse et sine doctrinâ naturæ ipsius habitu propè divino, per seipsos et moderatos et graves extitisse fateor; atque illud adjungo; sæpiùs ad laudem atque virtutem naturam sine doctrinâ, quàm sine naturâ valuisse doctrinam. Atque idem ego contendo, cùm ad naturam eximiam atque illustrem accesserit ratio quædam confirmatioque doctrinæ, tum illud nescio quid præclarum ac singulare solere existere.* Item Ver. 7. n. 2.

3°. Cùm aliquid Orator præsumit quod ab adversario objici posset, ut pro Cœlio n. 39. *Dicet aliquis, hæc est igitur tua disciplina?*

sic tu instituis adolescentes? ob hanc causam tibi hunc puerum parens commendavit et tradidit, ut in amore et voluptatibus adolescentiam collocaret, et hanc tu vitam, atque hæc studia tu defenderes? Ego, si quis, Judices, hoc animi robore atque hac indole virtutis ac continentiæ fuit, ut respueret omnes voluptates, omnemque vitæ suæ cursum in labore corporis atque animi contentione conficeret; quem non quies, non æqualium studia, non ludi, non convivia delectarent; nihil in vitâ putaret expetendum, nisi quod esset cum laude et cum dignitate conjunctum, hunc meâ sententiâ divinis quibusdam bonis instructum atque ornatum puto.

Talis est et locus ille pro Lege Maniliâ n. 22. *Requiretur fortassè nunc, etc.*

4°. Cùm Orator emendat aliquid priusquam id dicat, ut in Orat. pro Sextio n. 4. *Itaque si aut acriùs egero, aut liberiùs, quàm qui ante me dixerunt, peto à vobis, ut tantùm Orationi meæ concedatis, quantùm et pio dolori et justæ iracundiæ concedendum putetis.*

Item pro Quintio n. 5.

5°. Denique cùm dicet Orator aliquid, antequàm id dicere videatur ut 6. Ver. n. 2. *Magnum videor dicere; attendite etiam, quemadmodum dicam; non enim verbi neque criminis augendi causâ complector omnia, cùm dico nihil istum ejusmodi rerum in totâ Provinciâ reliquisse.*

Hujus autem figuræ sunt illæ apud Tullium formulæ. *Forsitan quæretis; Forte dicet quis; Etiam dicere audebis; Ac etiam sunt qui dicant; sed quæ exaudio dissimulare non*

possum; At ne quis à nobis; Reprehendo igitur? minimè verò; neque enim, etc.

Correctio est Figura, quâ Orator dictam sententiam, aliâ magis idoneâ corrigit. Hac utitur Tullius inprimis, si quem pungere acriùs velit. Ut pro Cœlio n. 32. *Quod quidem facerem vehementiùs, nisi mihi intercederent inimicitiæ cum istius mulieris viro, fratrem volui dicere, semper hîc erro; nunc agam modicè nec longiùs progrediar, quàm me mea fides, et causa ipsa coget.*

Alia est Correctio verbi, alia sententiæ; in priori dictum verbum Orator emendat, et aliud subjicit; in posteriori sententiam ipsam corrigit.

Verbum *Corrigit*, locó jam laudato, pro Cœlio: item n. 71. *O stultitiam! stultitiam ne dicam, an impudentiam singularem?*

Et pro Rosc. Am. n. 134. Item pro Ligario n. 26. pro Sextio n. 110. 2. Philip. n. 10.

Hæc Figura multùm leporis habet, cùm in Paronomasiâ luditur; ut *tum iste vir optimus, opimum volui dicere.*

Corrigit sententiam Cicero pro Lig. n. 24. *Veniebatis igitur in Africam Provinciam, unam ex omnibus huic victoriæ maximè infestam, in quâ erat Rex potentissimus, inimicus huic causæ, aliena voluntas, conventus firmi atque magni. Quæro quid facturi fuissetis? quanquam quid facturi fueritis non dubitem, cùm videam, quid feceritis.*

Item Phil. 2. n. 42. Item 1. Catilin. n. 22. et 24. pro Comœdo n. 18. Pro Domo suâ n. 121. Pro Plancio n. 49. 2. Offic. n. 76.

Hac porrò Figurâ non utitur modò Tullius ad vituperandum, sed etiam ad laudandum, ut 3. Philip. n. 3. *Caius Cæsar adolescens pœnè*

potiùs puer, incredibili ac divinâ quâdam mente atque virtute, tum maximè cùm arderet furor Antonii, cùm ejus à Brundusio crudelis ac pestifer reditus timeretur, nec postulantibus, nec cogitantibus, nec opinantibus quidem nobis, quia fieri posse non videbatur, firmissimum exercitum invicto genere veteranorum militum comparavit, patrimonium suum effudit. Quanquam non sumus usi eo verbo quo decuit, non enim effudit, sed in salute Reipublicæ collocavit.

Item pro Dejot. n. 16.

Ex laudatis jam locis facilè est intelligere, quænam formulæ huic tractandæ Figuræ deserviant.

Dubitatio est Figura, quâ Orator fingit nescire se, quid dicere debeat, aut quam in partem animum convertat. Dubitatio autem altera verborum, altera rerum dici potest. Verborum quidem, cùm de nomine Orator dubitat, ut pro Quintio. n. 56. *Si ista causa abs te tota per summam fraudem et malitiam facta est; si vadimonium omninò tibi cum Quintio nullum fuit; quo te nomine appellemus? Improbum? at, etiamsi vadimonium desertum esset, tamen in istâ postulatione et proscriptione bonorum improbissimus reperiebare. Num malitiosum? negas. Fraudulentum? jam id quidem arrogas tibi et præclarum putas. Audacem? cupidum? perfidiosum? vulgaria et obsoleta sunt, res autem nova et inaudita.*

Item et 6. Ver. n. 1.

Illustre est exemplum apud Livium Lib. 8. Decade 3. ubi Scipio ita loquitur. *Apud vos quemadmodum loquar, nec consilium nec oratio suppeditat, quos, nec quo nomine*

appellare debeam, scio. Cives? qui à patriâ vestrâ descivistis. An milites? qui imperium auspiciumque abnuistis. Sacratos? Religionem rupistis. Hostes? corpora, ora, vestitum, habitum civium agnosco; facta, dicta, consilia, animos hostium video.

Habes alia ejusdem Figuræ exempla 2. Ver. n. 32. 7. Ver. 2. 11. Phil. n. 19. Pro Cluentio n. 4.

Usus illius Figuræ multiplex. Valet in Orationibus Panegyricis, quando ea rerum gestarum ubertas occurrit, aut virtutum alicujus et ornamentorum magnitudo, ut Orator fingat nescire se, undè potissimùm debeat ordiri, et quid primum dicere. In genere judiciali, cùm indignitas alicujus facinoris est exponenda, aut vitia alicujus redarguenda. In genere deliberativo, quando rei gerendæ tot occurrunt rationes, ut, quam primo loco ponat, fateatur Orator se nescire.

Communicatio est Figura, quâ Orator vel adversarios, vel auditores, vel Judices ità consulit, ac compellat, ut eos rei judices quasi constituere velle videatur, adeo bonitati causæ, suæ confidit.

Cicero pro Rab. Perd. n. 22. *Tu denique, Labiene, quid faceres tali in re, ac tempore; cùm ignaviæ ratio te in fugam atque in latebras compelleret; improbitas et furor L. Saturnini in Capitolium arcesceret; Consules ad patriæ salutem ac libertatem vocarent? Quam tandem auctoritatem, quam vocem, cujus sectam sequi, cujus potissimùm imperio parere velles?*

Pro Murænâ n. 9.

Habes alia hujus Figuræ exempla 1. Ver. n. 37. 7. Ver. n. 165. Pro Cæcin. n. 32. 35. Pro

Quinctio n. 54. Pro Rosc. Am. 104. Pro Sextio n. 43. 81. 3. Agrariâ n. 20. Pro Domo suâ n. 130. Pro Plancio n. 7. Philip. 2. n. 34.

Sunt autem hujus Figuræ vulgares apud Tullium formulæ. *Nunc ego vos consulo, quid mihi faciendum putetis, etc. Quæro, si te hodiè domum tuam redeuntem coacti homines et armati, non modò limine tectoque ædium tuarum, sed primo aditu vestibuloque prohiberent, quid acturus sis, etc. Vide, Antoni, quid tibi futurum sit, etc.*

EXERCITATIO.

Nobilis Carthaginiensis ad Annibalem Capuæ otiantem, ut Romæ obsidionem aggrediatur.

Per laudatas suprà Figuras.

SYNOPSIS.

Exord. Fiet per *Prolepsim*. Præveniet Annibalis animum, quòd tanto Imperatori dare consilium præsumat.

Propositio. Per *Dubitationem* scrutando causas, propter quas Capuæ remoretur; an extinctum sit ipsius in Romanos odium? an pœniteat ipsum partæ jam gloriæ? an timeat Romam aggredi?

Confirmatio petetur à facilitate expugnandæ urbis; et per *Correctionem*, quid facilem dico, etc. ostendetque quàm obvia sit expugnatio Romæ, ab accisis Romanorum viribus, à cladibus jam acceptis, à metu quo perculsa Roma est.

Id ipsum tractabit per *Communicationem*.... Quid facturos Romanos putares, si Carthaginienses tot cladibus affecissent; si vicissent ad Trebiam, ad Trasimenum, ad Cannas? an otiarentur desides? an oblatam novæ victoriæ occasionem aspernarentur?

Conclusio. Vide ergo, ne, si cessaveris diutiùs, invalescant illi, et veteres ruinas reparent.

ORATIO.

Etsi bellicis in rebus per temet ipse satis acutum vides, neque nostrum est sapientissimi Ducis consilia curiosiùs perscrutari; tamen ubi gloria tua, ubi patriæ salus vocatur in discrimen, ignosces, reor, si longioris moræ, quam facis in hac urbe, periculum ausim demonstrare. Prolepsis.

Nam quid sentiam, Imperator fortissime, vel quid loquar, cùm otiantes Capuæ sextus jam mensis nos videat? An extinctum putem tuum illud in Romanos odium, quod nisi cum ipsâ vitâ extinguendum Divûm in præsentiâ tam solenniter promisisti? Ten' partæ jam gloriæ pœniteat, aut novam illustrioris triumphi segetem asperneris? Num affectam per te tot cladibus Romam rursùm lacessere, et tam facili redimendam victoriâ metuas occupare? Dubitatio.

Quanquam quid victoriæ mentionem hîc facio, ubi certamen esse non possit? Ecce, si volueris, Roma jam tua est, non sanguinis pretio, non armorum vi, non militum robore pervincenda. Accede tu tantum; siste te præsentem mœnibus; Annibalem videat superba illa civitas, et victorem ultrò triumphantemque excipiet. Nempè fatalem pugnæ infelicis exitum expectet? Accisis viribus, defensoribus spoliata, gravi perculsa metu victoris exercitûs impetum sustineat? suis faces admoveri mœnibus, cives ad internecionem cædi, Penates ac Deos objici ludibrio patiatur? Novi Romæ ingenium, Dux fortissime, in iis rerum suarum angustiis aleæ tam metuendæ discrimen ultimum nolit experiri. Quid cessamus ergo? quæ nos retinet vecordia sic oblitos gloriæ, et faventis ultrò fati contemptores? O si tam aspirantem Correctio.

sibi fortunam Romani experirentur, quanto illi utiliùs sortem lætissimam lucro apponerent!

Hoc ipsum per te velim æstimes, Dux sapientissime. Fac eo Romanos esse, quo sunt Carthaginienses loco. Si rebus illi abundarent omnibus; si copiarum freti numero ac robore rem haberent cum hoste fracto viribus et exhausto; si victoriæ spem certam præsumerent; putas otiarentur illi segniter, et parandæ gloriæ occasionem tam commodam prætermitterent? Unum te, inquam, arbitrum ac judicem volo. Liceat mihi etiam paulò liberiùs à te percunctari; si te Romani vicissent ad Ticinum, si profligassent ad Trebiam, si ad Trasimenum lacum expugnassent, si cecidissent ad Cannas, an stetissent illi tam prospero victoriarum in cursu? an triumphantem exercitum luxu et inertiâ corrumpi depravarique sinerent? an relinquerent hostibus moram reparandi jacturas quas fecissent? an non potiùs urgerent victos acriter? trepidantibus, et insolito metu perculsis instarent? tristes desolati exercitûs reliquias persequerentur, donec rerum potiti omnium plenam cumulatamque victoriam retulissent?

Communicatio.

Tuum est pro tuâ prudentiâ, Imperator sagacissime, cavere sedulò, ut quod fecissent illi opinione tuâ, idipsum hodiè tibimet ipse faciendum putes. Eamus ergo, invadamus hostes, dum nostris in manibus est victoria: petamus Romam, dum obsistere nobis illa non potest; non permittamus ipsi ulteriorem ad respirandum moram; ne, si colligendi sese et redintegrandi copias spatium habuerit, invalescat illa denuò, et otiantibus nobis parem aliquandò acceptæ contumeliæ labem importet.

ALIA EXERCITATIO.

Per easdem Figuras.

Posthumii Junioris Oratio, cùm Volscorum victor damnatus fuisset ad mortem, quòd Dictatoris ejusdemque Patris injussu depugnasset.

SYNOPSIS.

Exord. Fiet per *Prolepsim*, dicetque non venisse se, ut de nimiâ Dictatoris ac patris severitate quereretur.

Deindè per *Dubitationem* fatebitur incertum se fuisse diù multùmque quid ageret; an accederet ad dicendam causam, an indictâ causâ pergeret ad supplicium.

Propositio. Dicet pauca se dicturum, non ut latam mortis sententiam declinet, sed ut omnem amoveat detrectati Imperii suspicionem.

Confirmatio. Per *Communicationem* cum universis exercitûs Ducibus, à quibus petet, quid fecissent in iis rerum adjunctis, cùm hostis lacesseret, cùm partem exercitûs Romani fundere meditaretur: cùm ipso Patre, rogando quid facere filium jussisset, aut quid fecisset ipse in eas adductus angustias?

Concludet per *Correctionem*, petendo veniam à Patre, quasi appellare velle ab ipsius sententiâ visus esset, etc.

ORATIO.

Quanquàm victori durissimum est nullum ferre aliud victoriæ præmium, præter ignominiosam pudendæ mortis sententiam; in eâque subeundâ severissimum in amantissimo patre Judicem experiri; non veni tamen, fortissimi Commilitones, vel ut nimiam Dictatoris ac patris inclementiam arguerem, vel ut indignis Posthumio lacrymis ac precibus capitis periculum deprecarer. Prolepsis.

Quin et illud profiteri possum coram viris for-

tissimis, dubitasse me diù multùmque, quid in his rerum angustiis præstandum expediret: an capitis causam dicturus amplissimum hunc consessum ingrederer, an indictâ causâ ad destinatum supplicio locum properarem.

Dubitatio.

Quamobrem pauca pro me sic loquar, ut commissæ modò pugnæ offensionem quamlibet, et detrectati Imperii suspicionem amoveam, non ut latam in me mortis sententiam videar declinare. Felix vel hac sorte fortunatusque nimiùm, si, dum interibit corpus, fama nominis mei integra et incolumis vivat!

Quâ in re vestrum judicium, vestra existimatio sit, sapientissimi, quotquot hîc adestis, exercitûs Romani Ductores. Vestram in hac causâ fidem appello; quid agendum vobismetipsis putassetis, si eadem vobis, quæ mihi, tempora, eadem rei strenuè ac feliciter gerendæ occasio incidisset. Fingite vos in iis positos fuisse præsidiis, quæ Volscus inferior numero ac virtute provocaret ad pugnam, lacesseret impunè, et emissis etiam telis procaciter insultaret: dum Romanus miles probri impatiens fremeret; dum coerceri se per summum nefas, et sibi victoriam eripi de manibus quereretur; dum Imperatorem ipsum timoris atque ignaviæ tantùmnon argueret.

Communicatio.

Tuque, ô Dictator prudentissime, idemque mihi colende inprimis parens, nam liceat provocare ad teipsum; quod tu filio in hujusmodi rerum adjunctis consilium dedisses? quid fecisses ipse? an haberi ludibrio Romanos Equites permisisses? an irruentium Volscorum agminibus turpiter cessisses? an partem Romani exercitûs nobilissimam everti funditùs, mactari tuis in oculis ac trucidari passus esses? an

non potiùs vim vi acriter repulisses? nobilissimo militum nostrorum ardori colligendæ gloriæ viam aperuisses? tui ipsius illustrandi nominis occasionem arripuisses?

Quanquàm quid loquor? Ignosce, Pater amantissime, si fortè videri possim oblitus, quid Dictatori, quid tibi patri debeam; si amovendi suspicionem violati Imperii plus æquo cupidus patratum à me contra leges tuas facinus aggressus sum multitudini approbare. Non me species mortis ulla terreat; de me quidquid statueris, ultrò lubensque perpetiar, paratus eâdem constantiâ mortem excipere, quâ eamdem medios per hostes totiès lacessivi. Quid moror? huc ades, lictor, manus colliga, caput infelix obnube, et quam Dictator et Pater imperat, mortem irroga. Correctio.

ARTICULUS III.

De Apostrophe et Prosopopeiâ.

Apostrophe est figura, quâ Orator convertit Orationem vel ad Deum vel ad Judices, vel ad adversarios, vel etiam res inanimatas.

Orationem convertit ad Deum Tullius 1. Cat. n. 33. *Tum tu, Jupiter, qui iisdem, quibus hæc urbs, auspiciis à Romulo es constitutus, quem Statorem hujus urbis atque Imperii verè nominamus: hunc et hujus socios à tuis aris cæterisque templis, ac tectis urbis ac mœnibus, à vitâ fortunisque civium omnium arcebis, et omnes inimicos bonorum, hostes patriæ, latrones Italiæ, scelerum inter sese ac nefariâ societate conjunctos æternis suppliciis vivos mortuosque mactabis.*

Ad Judices convertit Orationem 7. Ver. n. 122.

Per Deos Immortales, Judices, quo tandem animo sedetis? aut hæc quemadmodum auditis? Utrùm ego desipio, et plus quàm satis opus est, doleo in tantâ calamitate miseriâque sociorum? an vos quoque hic acerbissimus innocentium cruciatus et mæror pari sensu doloris afficit?

Pro Murænâ n. 82. *Quis locus est, Judices, quod tempus, qui dies, quæ nox, cùm ego non ex istorum insidiis ac mucronibus, non solùm meo, sed multò etiam magis divino consilio eripiar atque evolem, etc.*

Habes alia exempla 3. Ver. n. 81. Pro Ligario n. 6. Pro Archiâ n. 19. Pro Murænâ n. 78. 3 Phil. n. 22.

Ad adversarios Orationem convertit. Pro Ligario n. 9. *Quid enim, Tubero, tuus ille districtus in acie Pharsalicâ gladius agebat? cujus latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum? quæ tua mens, oculi, manus, ardor animi? quid cupiebas? quid optabas?*

Ad res inanimatas convertit Orationem, pro Balbo n. 13. *O nationes, urbes, populi, Reges, Tetrarchæ, testes Cn. Pompei non solùm virtutis in bello, sed etiam religionis in pace! vos denique mutæ regiones imploro, et sola terrarum ultimarum vos maria, portus, insulæ litoraque! Quæ est enim ora, quæ sedes, quis locus, in quo non exstent hujus cùm fortitudinis, tum verò humanitatis, tum animi, tum consilii impressa vestigia?*

7. Ver. n. 170. Similiter et 2. Philip. n. 32 et 33.

Valet autem hæc Figura, ut ex laudatis exem-

plis colligitur, ad increpandos acriùs adversarios, etiam ad delectationem et commiserationem commovendam.

Prosopopeia est fictio personæ cujuslibet loquentis, quâ rebus etiam mutis ac sensûs expertibus sermo accommodatur, aut vitâ functi tanquàm præsentes spirantesque loquentes inducuntur.

Pro Murænâ n. 38. Fingit Tullius et inducit loquentes milites, qui sub Murænâ meruerant. *In Consule declarando multum apud universum Populum Romanum auctoritatis habet suffragatio militaris; Imperatores enim Comitiis Consularibus, non verborum Interpretes deliguntur. Quare gravis est illa Oratio; me saucium recreavit, me prædâ donavit, hoc duce castra cepimus, signa contulimus; nunquàm iste plus laboris militi imposuit, quàm sibi sumpsit : ipse cùm fortis, tum etiam felix.*

Similis poenè locus ibid. n. 45. ubi colloquentem populum inducit de vario Candidatorum habitu. *Vides tu illum tristem, etc.*

Item et pro Plancio n. 12. in Pisonem n. 59. Pro Quintio n. 55. Pro Roscio Amerin. n. 32. et 145.

Mortuos ab Inferis excitat et loquentes exhibet pro Cœlio n. 33. *Aliquis mihi excitandus est ab Inferis ex barbatis illis, non ex illâ barbulâ, quâ ista delectatur, sed illâ horridâ, quam in statuis antiquis et imaginibus videmus : qui objurget mulierem, et pro me loquatur, ne ista mihi fortè succenseat. Existat igitur ex illâ familiâ aliquis, ac potissimùm cæcus ille (minimum enim dolorem capiet, qui istam non videbit) qui pro-*

fectò si extiterit, sic aget, et sic loquetur. Mulier, quid tibi cum Cœlio? quid cum homine adolescentulo? quid cum alieno? cur aut tam familiaris illi fuisti, ut aurum commodares; aut tam inimica, ut venenum timeres? Non patrem tuum videras, non patruum, non avum, non proavum, non atavum audieras Consules fuisse? etc. Locus egregius totus et perlegendus.

Habes alia hujus Prosopopeiæ exempla 3. V. n. 94. 7. Ver. 135. et 187. Pro Milone n. 72. et 77. Pro Balbo 44.

Denique rebus etiam inanimatis sua vox tribuitur, ut Ver. 4. n. 19. *Sicilia tota, si unâ voce loqueretur, hoc diceret. Quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, sedibus, delubris fuit, quod in unâquaque re beneficio Senatûs, Populique Romani juris habui, id mihi tu, C. Verres, eripuisti atque abstulisti. Quo nomine abs te sestertium millies ex lege repeto.*

Item n. 27. et 28. Catilinariæ 1ª., Patria Ciceronem alloquitur.

EXERCITATIO.

Saul incertus et anxius quis esset futurus exitus certaminis, quod erat contra Philistæos commissurus, statuit Samuëlis umbram per Pythonissam consulere.

Per Apostrophen et Prosopopeiam.

SYNOPSIS.

Primo per *Apostrophen* ad Deum, queretur quòd interrogatus de committendæ mox pugnæ exitu nullum per Vates ac Sacerdotes responsum dederit.

2°. Per aliam ad seipsum *Apostrophen* quæret, quid sibi agendum sit in eo rerum discrimine, statuetque adire Inferos, quoniam Cœlum tacet.

3°. Per aliam *Apostrophen* ad seipsum damnabit consilium suum, qui nihil audire possit à Samuële, nisi funestum, nihil cujus conscius esse sibi non debeat.

4°. Per *Prosopopeiam* finget audire se loquentem Samuëlem et denunciantem mala jam jam eventura.

Concludet. I, perge, quando sic placet, evoca virum illum; disce ab eo calamitatum tuarum seriem, etc.

ORATIO.

Quid esse dicam, ô Deus? Ecquid ferale non occinit silentium illud, quod hodiè præter morem affectas? Ecce Philistæi populum tuum impetunt, tristissimam nobis perniciem minitantur! et taces? conticescunt Vates tui, et interrogati Sacerdotes responsum non ferunt! itane miserum Regem objicis, ô Deus, et hostis barbari furoribus illudendum permittis? Apostrophe.

Quid ages, Regum infortunatissime? quò te vertes? cujus implorabis opem in tantis rerum tuarum angustiis? Satue nunc tandem aliquid. Cur hæres dubius? cur deliberas? cur times? sume dignum animo tuo, dignum præsenti calamitate, dignum desperatissimis rebus consilium. Nullum nobis de Cœlo responsum venit? esto: adeamus Inferos; penetremus intima terrarum viscera; evocemus indè virum illum, cujus ex ore divina toties oracula promanarunt; ne parcamus magicis artibus, neque adhibere pudeat eorum industriam, quos pepulisti nuper atque exterminasti; scelera ipsa atque flagitia hac hodiè mercede nobis placeant. Apostrophe.

Atenim quò pergis? quò properas? quò præceps ruis? quid sperandum habes ab eo, quem contrarium tibi, dùm viveret, quem infensum Apostrophe.

semper, quem perpetuum impietatis tuæ obtrectatorem expertus es? quin interrogas potiùs te ipsum, quin conscientiam perscrutaris, quin tumultus illos, metus, pavores, quibus agitatur infelix animus, persentiscis, atque hinc certiùs tristissimam paratæ tibi sortis acerbitatem auguraris?

Nam quid Samuelem adeas, inconsulte? quid ipsius quietem etiam post ultima fata interturbes? An vis audire denuò severum Vatem increpantem te duriùs, et commissa toties in Deum per summum nefas piacula disertissimè retractantem? Vis ut excitatus Pythonissæ incantationibus è mediâ prodeat umbrarum caligine; et ardentibus ut olim oculis, minaci fronte, vultu ad indignationem composito sic loquatur, aut potiùs fulminet? Quid me suscitasti, Regum infelicissime, vel me quid interrogas? an nescis, quod ego tibi jam prædixi tam sæpè, recessisse à te omnipotentem Deum, et ad æmuli tui viri sanctissimi partes transiisse? An ignoras, auferendum tibi modò regnum illud, quod per tot annos flagitiis tuis dedecorasti? Nempè jam oblitus es, quotiès, quàm turpiter datam Deo fidem violaveris? quàm temerè sacratissimas ipsius leges perfregeris, quàm inconsultè atque impiè avaritiâ impulsus tuâ Regi Amalecitarum et opimis ipsorum spoliis ipso repugnante et contradicente Deo peperceris? Quid igitur à me audire lubet ulteriùs? an exitum illius pugnæ, quam meditaris, fore tristissimum? an vincendos, cædendos mactandosque à Philistæis Israelitas? an medias inter populi tui strages ac ruinas tibi unà cum filiis esse occumbendum? Hæc sunt, infelix Saül, quæ audies.

Prosopopeia.

I nunc ergo, quandoquidem sic placuit, i, perge certam in perniciem; Samuelem interroga, disce diligenter crudelis fati, quod capiti impendet tuo, atrocitatem omnem; noli expectare, dùm hora fatalis advenerit, sed macera jam te ipsum funestissimo nuntio, quod auditurus es, et ante tempus debitas sceleribus tuis pœnas à temetipso exige.

ALIA EXERCITATIO.

Theodoricus Ostrogothorum Rex, cùm Symmachum falso accusatum crimine capitali supplicio affecisset, visus est sibi ejusdem Symmachi caput intueri in capite Piscis ingentis, quod cœnanti sibi fuerat appositum.

Per easdem Figuras.

SYNOPSIS.

Primò stuporem suum testabitur; et, conversâ ad ministros suos oratione, petet an illudant sibi, jubebitque removeri triste spectaculum.

2°. Arguet esse, qui inanibus terriculis moveatur.

3°. Priorem sententiam corriget et quasi loquens audiret Symmachi caput, per *Prosopopeiam* inducet Symchum exprobrantem sibi crudelitatem suam, et denunciantem mox eventuras calamitates.

Denique per *Apostrophen* ad Deum fatebitur se meritò puniri, et mortem mox adfuturam præcipiet.

ORATIO.

Quid video, Rex infelix? me-ne fallunt oculi? quid hæc sibi vult oblitum recenti cruore caput? quid pallida et exanguis facies? quid isti oculi in me unum truces et efferati? Piscis-ne, an

Symmachi potiùs caput inter epulas mihi appositum intueor?

Apostrophe. Ah! removete ocyùs triste spectaculum; itane Regi vestro illuditis, ministri perduelles? Me-ne, an vos ignoratis? quod esse decuit ferarum præda, hoc Regis vestri, credo, cibum esse vultis? cedo arma miles; hic modò gladius meritas à proditoribus pœnas hauriet... Sed caligant oculi, vires deficiunt, vox hæret, et præsagus mali animus dirum nescio quid perhorrescit!

Quanquàm resume animos, Theodorice, Quid trepidas? quid inania tibi fingis somnia? scilicet hunc timeas mortuum, quem vivum contempsisti? Nihil ago, nihil promoveo! frustrà sum. Perii miser! ecce terribilis et minax sonus auribus intonat meis, et animum nequicquàm obluctantem exanimat! Audio, audio Symmachi vocem; meme petit illa, et edita nuper crudelitatis argumenta palam exprobrat! Utinam liceret tristibus querelis aures occludere! Nam quid audio infelix? quæ me fulmina percellunt!

Prosopopeia. Intuere, Rex crudelissime, tuo spectacula digna convivio; porrige dexteram, ne quid sævitiæ tuæ desit, et inter digitos rivi defluant innocentis cruoris. Et quoniam sæviendo restingui non potest inexpleta sanguinis humani sitis, bibe cruorem illum scaturientibus adhuc exsecti capitis venis profluentem. Infelix! quò usque tandem in cives tuos bacchabere? quandiù insontes quosque persequeris, et clarissimorum virorum sanguine impias cruentabis manus? Age, age; quæ tibi mens? quod consilium? quis animus fuit? quid, me interfecto, sperasti crudelis? quæ te spes, vel quis metus ad inauditas illas et impias Senatorum

amplissimorum cædes stimulabat? Hanc feceras expectationem tuî, degener, cùm faustis ominibus ad solium evectus invisus nulli, nemini non acceptus, proponendum cunctis Imperatoribus humanitatis, clementiæ, æquitatis exemplum, regni habenas moderabare? Quantùm mutatus ab illo es! quis jam Theodoricum in Theodorico agnoscat?

Heu! me, quid miserum asperas, Symmache? absiste, satis est; habes fatentem reum; facti pudet, pigetque: aspice manantes ex oculis fletus, audi tristes sincerique doloris indices gemitus, et, si fas, ignosce.

At tu, supreme rerum omnium arbiter Deus, qui Regum perindè ac cæterorum mortalium fata moderaris: tuam sentio, quæ capiti scelerato impendet, ultricem manum: merui quæ patior, et graviora merui. Mors imminet; nec mortem deprecor; quæ utinam scelera mea antevertisset! Hoc unum obsecro, si quid adhuc rogare me ac flagitare pateris, hîc sontem plecte, si modò te nec vitiis meis iniquum, nec ultra mortalis ævi spatia gravem experiar. **Apostrophe.**

ARTICULUS IV.

De Hypotiposi et Etopeiâ.

Hypotiposis est figura, quâ res subjiciuntur oculis perindè ac si coram gererentur. Ad hanc Figuram pertinent Descriptiones locorum, rerum, personarum, etc.

Pro Roscio Amer. n. 98. *Etiam-ne in tam perspicuis rebus argumentatio quærenda, aut conjectura capienda sit? Nonne vobis hæc, quæ audistis cernere oculis videmini? Num illum miserum, ignarum casûs sui redeun-*

tem à cœnâ videtis? non positas insidias? non impetum repentinum? non versatur vobis ante oculos in cæde Glauciâ? non adest ipse Roscius? non suis manibus in curru collocat Automedontem illum, sui sceleris acerbissimi nefariæque victoriæ nuntium? non orat ut eam noctem pervigilet? ut honoris sui causâ laboret? ut Capitoni quàm primùm nuntiet?

Pro Milone n. 28. ita describit egressum Clodii ex urbe, ut indè concludat structas ab eo Miloni insidias fuisse.

Et 2. Phil. n. 105. *Personabant omnia vocibus ebriorum, natabant pavimenta vino; madebant parietes; ingenui pueri cum meritoriis; scorta inter matresfamilias versabantur.*

Ibid. n. 58. *Vehebatur in essedo Tribunus plebis. Lictores laureati antecedebant: inter quos apertâ lecticâ Mima portabatur, quàm ex oppidis municipales homines honesti necessariò obviam prodeuntes, non noto illo et mimico nomine, sed Volumniam consalutâbant. Sequebantur rhedam cum lenonibus, comites nequissimi; rejecta mater amicam impuri filii, tanquàm nurum sequebatur.*

Alia hujus Figuræ exempla habes, 3. Ver. n. 67. 141. 4. Ver. n. 108. 6. Ver. n. 74. 7. Ver. n. 17. et à 26. ad 29. 2. Catil. n. 5. 4. Cat. n. 11. ij. Phil. n. 7.

Denique in Oratione pro Murænâ illustris est Hypotiposis gemina eademque vehementissima n. 85. et 88.

Ethopeia est Figura, quâ vitam et indolem alicujus quibusdam signis ità describit Orator, ut in cognitionem morum saltem aliquam de-

ducat. Hæc autem Figura magnam habet cum Hypotiposi affinitatem, et, quemadmodùm illa, in exornatione et in motibus excitandis frequenter usurpatur.

Pro Rosc. Amer. n. 135. *Ipse verò quemadmodùm composito, et delibuto capillo passim per forum volitet cum magnâ catervâ togatorum; videtis, Judices, ut omnes despiciat, ut hominem præ se neminem putet; ut se solum beatum, solum potentem putet.* Lege ibid. n. 59. et 110.

Pro Commœdo n. 20. *Oro atque obsecro vos, qui nostis, vitam inter se utriusque conferte; qui non nostis, faciem utriusque considerate. Nonne ipsum caput et supercilia illa penitùs abrasa olere malitiam et clamare calliditatem videntur! nonne ab imis unguibus usque ad verticem summum, si quam conjecturam affert hominibus tacita corporis figura, ex fraude, fallaciis, mendaciis constare videtur? qui idcircò capite et superciliis est semper rasis, ne ullum pilum viri boni habere videatur.*

Item et Gabinium effœminatum sic describit Orat. post Reditum. in Sen. n. 12. *Primùm processit quâ auctoritate vir, vini, somni, stupri plenus, madenti comâ, composito capillo, gravibus oculis, fluentibus buccis, pressâ voce et temulentâ.*

Est et aliud singulare Ethopœiæ exemplum 7. Ver. n. 27. jam laudato, ubi mollem et delicatam Verris vitam per singulas anni tempestates graphicè describit.

EXERCITATIO.

Extolletur magnanimitas Matris Machabæorum, quæ septem filios pro divinâ Lege morientes non modò constanter vidit, sed et ipsos ad spernandas Tyranni furias est adhortata.

Per Hypotiposim et Etopeiam.

SYNOPSIS.

Exord. et Propositio continebitur solâ dilatatione argumenti.

Confirmatio fiet per *Hypotiposim* : describetur terribilis suppliciorum apparatus ad crucianda Machabæorum corpora. Expediebantur enses, aculei, rotæ, incendia, etc. et per *Epopeiam* exhibebitur Antiochus inflammatus irâ, etc.

3°. Per aliam *Hypotiposim* exponetur luctus astantium et comploratio. Alios vidisses effusos in lacrymas, et fortissimorum Juvenum sortem deplorantes, alios affixos sacris corporibus, alios detestantes Antiochi furias, etc.

4°. Per *Etopeiam* describetur mater cruentam inter natorum carnificinam erecta animo, spe firma, gaudio exultans, etc.

Conclusio. Eat nunc superba antiquitas et Heroas suos jactet etc.

ORATIO.

Nam quæ illa fœmina est, supra sortem sexûs sui tam fortis, ut ad mortis aspectum non expallescat? adversus naturæ sensus omnes sic obfirmata, ut inter cruenta carissimæ sobolis funera gaudeat ac triumphet? Agnosco generosam illam Machabæorum matrem; quæ divinæ legis amore succensa non habuit satis, si pro eâdem tuendâ mortem viriliter oppeteret, nisi ad parem animi constantiam septem, quos pepererat,

filios adhortaretur; et antequàm extingueretur ipsa, septies cum totidem filiis, interiret.

Quantæ porrò virtutis erat non commoveri funestissimo carnificinæ illius apparatu, qui amantissimæ suæ soboli tristissima quæque minitabatur! quæ mater alia non perhorruisset, vel ad cruentam mortis tam multiplicis imaginem? Hinc enim expediebantur enses, aculei, rotæ, incendia, ferventes ollæ, et alia cujuscumque generis instrumenta luxandis, ac dilaniandis artubus accommodata. Illinc erumpebat immanis tortorum furor, quos innata barbaris pectoribus feritas, et crudelia immanis Tyranni imperia in sanctissimos Juvenes incitabant. Interim spretus insigniter Rex Antiochus, quod blanditiis, precibus, promissis non potuerat exorare, id minis, terroribus, sævissimis cruciatibus urgebat. Ardebant oculi, frons ignescebat, vultus furore ac scelere inflammabatur, et toto ex ore crudelitas emicabat! Hypotiposis. Ethopeia.

Nullus erat ex confertissimâ circumstantis populi multitudine, quem terribilis spectaculi hujusmodi facies non moveret. Hinc audiri gemitus, illinc erumpere lacrymæ, indè tristissima omnium comploratio misceri. Miserabantur alii luxata equuleis corpora, laceratos plagis artus, inundantes ex omni parte rivos sanguinis, et absumptum ante tempus ætatis florem lamentabantur. Alii genibus affusi fortissimorum Juvenum sacra ipsorum vestigia osculabantur; alii ruebant in amplexus; alii, quia turbam hominum non valebant submovere, protensis à longè manibus lugubri planctu ac lamentabili voce invictos Heroas prosequebantur. Alios audiisses dirissimam tortorum barbariem increpare, alios suam ipsi Antiocho exprobrare Hypotiposis.

crudelitatem, alios vindices sceleratis capitibus poenas imprecari.

At quid Mater interea tot inter adstantium gemitus, suspiria, lacrymas, ejulatus, minas, execrationes? An caeterarum Matrum de more scindebat capillos, laniabat genas, tundebat pectus, et luctuosâ comploratione omnia latè loca personabat? an impii Regis genibus affusa suppliciter parata supplicia deprecabatur? an filios convolantes ad mortem lacrymis suis ac precibus retardabat? Imò, imò: erat aspectus ipsius spe plenus, erectus constantiâ, et incredibili quâdam lætitiâ perfusus. Nunc defixis in Coelum oculis novum indè robur certantibus accersebat; nunc deflexis paulùm in amantissimos filios virilem omnibus constantiam inspirabat; modò supremi Numinis erumpens in laudes, divinam suis in pugilibus potentiam celebrabat; mox sanctos Heroas blandè compellans ruentes ultrò certas in neces stimulis acrioribus incendebat. Lacerabantur alii ferreis pectinibus, alii distentabantur rotis et equuleis, alii ferventibus ollis immergebantur; caedebantur alii post alios, et cruentum in morem mactabantur. Plaudebat interim ipsa, exultabat, triumphabat, et carnificum furias prævertens filiorum corpora perimenda porrigebat.

Ethopeia.

Eat nunc ostentatrix sui antiquitas, extollat Heroas suos ac prædicet, aut cum foeminâ illâ fortitudinis ac constantiæ laude comparandos arbitretur.

ARTICULUS V.

De Sustentatione, Aposiopesi, Emphasi.

Sustentatio est Figura, quâ diù suspenduntur Auditorum animi, donec aliquid inexpectatum, sive risu, sive admiratione dignum subjiciatur.

Hinc Figuræ hujus duplex est usus, alter in rebus magnis et insolitis facinoribus exponendis; alter in rebus quibusdam levioribus; quando jocandi causâ magnum aliquid promittit Orator, illudque tandem in jocum aliquem recidit. Hîc agimus potissimum de Sustentatione quæ in rebus magnis ac seriis adhibetur.

Habes illustre Sustentationis exemplum 7. Ver. n. 10. et 11. *Res delata ad istum statim, ut par fuit, jussu ejus homines, qui nominati fuerant, comprehensi adductique Lilybæum: domino denunciatum est, ut adesset, causâ dictâ damnati sunt. Quid deindè? quid censetis? furtum fortassè aut prædam expectatis aliquam? Nolite usquequaque eadem quærere: in metu belli, furandi locus quis potest esse..... Etiamnum mihi expectare videmini, Judices, quid deindè factum sit; quod iste nihil unquam fecit sine aliquo quæstu atque prædâ. Quid in ejusmodi re fieri potuit? quod commodum est? Expectate facinus quàm vultis improbum: vincam tamen expectationem vestram, nomine sceleris conjurationisque damnati, ad supplicium traducti, ad palum alligati repentè multis hominum millibus inspectantibus soluti sunt, et Leonidæ illi domino redditi.*

Hæc porrò Figura multam vim habet et gratiam, cùm ità suspenduntur Auditorum animi,

allatis multis rebus, iisdemque rejectis, ut subjiciatur tandem novum aliquid et minimè expectatum: quod in laudato mox loco videre est.

Habes alia Sustentationis exempla pro Rosc. Amer. n. 39. pro Quintio n. 66. 3. Ver. 141. 4. Ver. 106. 3. in Rul. n. 11. pro Dejotaro. n. 26.

Aposiopesis seu Reticentia, est Figura, quâ Oratio interciditur et interrumpitur, alicujus gravioris affectûs significandi gratiâ. Ita Cicero Epist. 21. ad Atticum Lib. 7. de Pompeio loquens, cujus saluti metuebat, utitur Aposiopesi. *De Pompeio scio nihil, eumque nisi in navim se contulerit, exceptum iri puto. O celeritatem incredibilem! hujus autem nostri, sed non possum accusare eum, de quo angor et crucior*... reticet *tarditatem* aut *ignaviam*.

Adhibetur etiam nonnunquam, ut, quod reticetur, majus quidpiam suspicandi det causam, quàm si efferretur. Cicero pro Cœlio n. 69. *Hîc etiam miramur, si illam commentitiam pyxidem obscœnissima sit fabula consecuta. Nihil est quod in ejusmodi mulierem cadere non videatur. Audita et pervulgata et celebrata sermonibus res est. Percipitis animis, Judices, jamdudùm quid velim, vel potiùs quid nolim dicere: quod etiam si est factum, certè à Cœlio non est factum.*

Potest etiam dici prætermissum illud à Cicerone vitandæ obscœnitatis causâ.

Emphasis est Figura, quâ Orator plus significat, quàm dicit. Quæ quoniam refertur ad Hyperbolem de quâ jam diximus, pluribus hîc supersedebimus.

EXERCITATIO.

Amici opes viri Principis.

Per Sustentationem, Aposiopesim, Emphasim.

SYNOPSIS.

Exord. et Prop. DICET nihil esse oportere pretiosius Viro Principi, quàm amicos.

Rationem afferet; quia rebus omnibus abundat, qui amicos paravit, eisdem qui caret, omnium egenus est.

Confirmatio. Petetur ab Alexandri Magni auctoritate, qui venientibus ad se Persarum Legatis, et Alexandri thesauros videre cupientibus, circumstantes amicos ostendens, dixit: En opes Alexandri. Tractabitur hic locus per *Sustentationem* et *Emphasim.*

Concludet in amicis veras esse divitias, quas nulla fortunæ mutabilitas auferre possit.

ORATIO.

Extollant alii per me licet, et, quantùm volent, prædicent magnificentiùs in Principibus viris ingentia auri argentique pondera, pretiosam supellectilem, superba palatia; eosque ditissimos arbitrentur, qui rebus istis omnibus abundant. Ego certè opulentissimum inter cæteros eum semper æstimabo, qui amicos quàm plurimos potuerit sibi jure meritò gratulari.

Enimverò quibus rebus non abundat, aut quibus tandem egere potest ille, qui sinceram amicorum multitudinem comparavit? Liceat mihi compellare aliquem eorum de numero, qui quantò superiorem dignitatis gradum adepti sunt, tantò diligentiorem in demerendis amicis operam posuere. Age, quid times, qui fideles amicos habes, ut sic loquar, ad manum? an ærarii penuriam? at amicorum opes tuæ sunt. An pericula? at illi

continuò præstò sunt, tuum vel capitis discrimine parati latus defendere. An adversos fortunæ reflantis ictus? at fortunam adversam vix sentit, cujus acerbitatem amici mulcere possunt.
Aposiopesis. Tu verò, qui amicos negligis; qui... pœnè dixi, amicum habes præter te neminem, noli jactare nobis insolentiùs vel ipsas Arabum gazas, quibus, si quis casus ingruerit, si quod inciderit periculum gravius, neque ad arcendam, neque ad mitigandam calamitatem amicis destitutus uti feliciter possis.

Atque hoc noverat certè sapientissimus rerum æstimator Alexander Magnus, qui se non tam Orientis pœnè totius spoliis beatum ac divitem, quàm amicis suis semper reputavit. Venerant ad eum aliquandò Legati Persarum, quos non minùs divitiarum ipsius fama, quàm rerum ab eo gestarum gloria excitarat. Ii perfectâ legatione, cùm flagitassent ab Alexandro curiosiùs, suos ut ipsis thesauros atque opes ostenderet; quid
Sustentatio. putatis fecisse Principem sapientissimum? An reclusit arcas auri argentique pondere refertas? an ostentavit aulæ suæ magnificentiam? an aurata palatia, pretiosam supellectilem, tot erepta devictis à se Regibus spolia, tot Provinciarum manubias, tot exuvias Asiæ perdomitæ, quibus castra et armamentaria redundabunt, ambitiosiùs jactavit? Sed quid fecissent alii Reges ac Principes in æstimandis rebus minùs periti, et inani rerum suarum pompâ inflati plus æquo ac superbi? Nihil hujusmodi expectate ab Alexandro; habebat pretiosius aliquid, quod et sibi lubentiùs gratularetur, et aliis jactantiùs ostentaret. Tunc enim expectantibus avidè Persarum Legatis, undè curiosos oculos pascerent, circumspiciens Alexander quamplurimos, qui stipabant latus,

suos familiares, et Legatos amicè compellans, En, inquit, opes Alexandri. O vocem auream! ô responsum Literis omnibus ac monumentis prædicandum! ô dignam tali Principe, dignam omnibus, qui populis imperant, commendationem! Emphasis.

Quis enimverò neget haberi in amicorum benevolentiâ divitias quas neque fortunæ mutabilitas unquam adimat, neque ipsa rerum humanarum inconstantia labefactet?

ALIA EXERCITATIO.

Per easdem Figuras.

Orator popularis.

SYNOPSIS.

Exord. DICET, quantoperè Oratori sit elaborandum, ut se ad populi captum gustumque accommodet.

Rationem afferet; quia nihil est tam amans libertatis, et necessitatis inimicum, quàm ingenium multitudinis.

Confirmatio petetur ab exemplo Demosthenis, qui gravibus de rebus cùm diceret aliquando apud Athenienses; sensissetque populi oscitantis fastidium, fabulam incœptavit de umbrâ Asini: idque tractabit per *Sustentationem*. Quid putatis fecisse Demosthenem, an? etc.

Concludet per *Emphasim*; umbram Asini præferendo cuilibet rationi speciosissimæ; siquidem illâ perfecit Demosthenes, ut attentum rebus suis Populum redderet.

ORATIO.

Cùm is debet esse propositus optimo cuique Oratori finis, ut eorum, apud quos agit, animos ac voluntates quamcumque voluerit in partem flectat et inclinet; tum certè operam in eâ

re suam benè collocatam æstimabit, si eorumdem mentes sensusque, priusquàm ad dicendum accedat, diligenter degustarit.

Nam qui rem aversam à multitudine per fas et nefas facere acceptam, quia se in eâ amavit plusculum, suscipiat, is ignorare videatur, quàm sit amans suæque retinens libertatis multitudinis ingenium, quàm inimicum cujuscumque necessitatis.

Quare non committet unquam Orator bonus, ut quidquam in vulgus efferat, quod non sit auribus Populi accommodatum; sed ità temperabit omnia, ut, quidquid dicturus est, non tam ex aurificis staterâ, quàm populari quadam in trutinâ examinet.

Demosthenes Orator ille percelebris, et Eloquentiæ Atticæ facilè princeps, cùm aliquando diceret ad Athenienses, remque magni, ut videbatur, ponderis, eâ, quâ valebat, dicendi vi persuadere niteretur; vidit non audiri se tam attentè, quàm par erat, et oscitantis languescentisque populi sensit fastidium. Sustentatio. Hîc verò quod putatis iniisse consilium Demosthenem? quâ ratione medendum censuit multitudinis tædio peritissimus ille dicendi vir? An invectus est acriter in populum levem, et insanientem indormiscentis socordiam objurgavit? at risissent omnes intempestivum objurgatorem. An orationem persecutus suæ populum somnolentiæ permisit? at quid orando longiùs profecisset? An relicto suggestu fastidiosam multitudinem dimisit? at illusus ab eâdem fuisset ac contemptus. Quid ergo fecit Orator præstantissimus? cogitate aliquid dignum illius industriâ, qui se hominum ingeniis ac rationibus accommodare noverat: expectate quidpiam, quod exercitatam in tractandis ho-

minum animis dexteritatem redoleret. Præstabiliùs duxit Orator ille summus desipere ad tempus, ut sic loquar, cum multitudine, dum assequeretur quod vellet, quàm si sapuisset intempestivè. Quare abjicit continuò materiam, quam tractabat, et conversâ penitùs oratione lepidam de Asini Umbrâ fabulam incœptat.

Eccè expergiscitur statim populus, et excusso omnes torpore, quasi novi ac recentes ad audiendum Oratorem accedunt. Dissipatam aliò mentem occupat attentio, studium languorem excipit, et tædio succedit hilaritas. Tum verò suspensis omnium animis et fabulæ exitum avidè expectantibus, quid fecisse rursùm putatis Demosthenem? An suâ in populum indulgentiâ demereri eum aggressus est? an fabulæ finem curiosè quærentibus liberaliter satisfecit? an quidpiam ingeniosè commentus est, quo incœptam fabulam concluderet? Imò substitit medio in sermone Orator egregius, et objurgatâ populi levitate, qui rebus gravissimis indormisceret, dùm evigilaret in nugis, ità inclinavit omnium voluntates, ut non modò languescentem excitaret, sed etiam, quod erat meditatus primùm, persuaderet. Sic, obsequendo in speciem multitudinis ingenio, id consecutus demum est, quod nullis fortè rationum momentis perfecisset. Sustentatio.

O felicem, et ratione quâcumque Umbram Asini potiorem! Emphasis.

ARTICULUS VI.

De Prætermissione, Distributione, Licentiâ, Concessione.

Prætermissio est Figura, quâ Orator id maximè dicit, quod dicere nolle se fingit. Hæc

autem Figura etsi tam ad laudem quàm ad vituperium valet, tamen eâ sæpiùs utitur Cicero ad objurgandum, quàm ad laudandum. Utitur ad increpandum Prætermissione de Prov. Cons. n. 8. *Nihil dico nunc P. C. hominem ipsum relinquo. Itaque omnia illa, quæ et sæpè audistis, et tenetis animis, etiamsi non audiatis, prætermitto. Nihil de hac ejus urbanâ, quàm ille præsens in oculis vestris mentibusque defixit, audaciâ loquor; nihil de superbiâ, nihil de contumaciâ, nihil de crudelitate disputo. Lateant libidines ejus illæ tenebricosæ, quas fronte et supercilio, non pudore et temperantiâ contegebat; de Provinciâ quod agitur, id disputo.*

3. Ver. n. 32. et 33. Habes alia hujus Figuræ exempla 1. Ver. n. 26. 29. 2. Ver. n. 14. 3. Ver. n. 75. 128. 4. Ver. n. 110. 5. Ver. n. 59. 103. 106. 6. Ver. n. 37. 48. 2. in Rul. n. 21. Pro Flacco n. 79. Red. post in Sen. n. 22. in Vat. n. 11. De Prov. Cons. n. 6. in Pisonem 38. 87. 2. Phil. n. 47.

Utitur aliquando Tullius Prætermissione ad laudandum. Pro Sextio n. 7. *Possum multa dicere de liberalitate, de domesticis officiis, de Tribunatu militari, de Provinciali in eo Magistratu abstinentiâ; sed mihi ante oculos obversatur Reipublicæ dignitas, quæ me ad se se rapit; hæc minora relinquere hortatur.*

Et pro Rosc. Amer. n. 75. Item 1. Ver. n. 36. pro Flacco n. 103.

Sunt autem illæ ex Tullio formulæ, quibus hæc Figura exponi solet. Prætereo, non dico, non commemoro, non hîc profero, non audietis à me, non attingam. Sinite me hoc loco præterire, possem multa dicere, sentio mihi esse mo-

derandum, jam Orationi meæ fugiendam satietatem vestram. Non versabor in uno genere. Hic nolite expectare; sed quid ea commemoro? Nunc agam modicè, nec longiùs progrediar, etc. et similes.

Distributio est Figura, quâ Orator dividit aliquid in partes suas, ità ut partes singulas acervatim semel propôsitas statim resumat, et, quod cuique parti convenit, subjiciat.

Pro Lege Man. n. 28. *Ego enim sic existimo summo Imperatore quatuor has res inesse oportere, scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, felicitatem. Quis igitur hoc homine scientior unquam aut fuit, aut esse debuit, etc.* Singulis hujus Distributionis membris suas rationes subjicit, quibus probat, quatuor illas magni Imperatoris virtutes in Pompeio adfuisse.

Et pro Cœlio n. 2. *Sed ego Atratino humanissimo atque optimo Adolescenti, meò necessario ignosco, qui habet excusationem vel pietatis, vel necessitatis, vel ætatis. Si voluit accusare, pietati tribuo: si jussus est, necessitati: si speravit aliquid, pueritiæ.*

Habes alia hujus Figuræ exempla illustria pro eodem Quintio n. 26. pro Rosc. Amer. n. 9. 35. 72. 86. pro Murænâ n. 88. de Prov. Cons. n. 43. in Pis. n. 64. pro Marcello n. 7. pro Dejot. n. 15.

Licentia est Figura, quâ Orator pro jure suo dicit aliquid audaciùs apud eos, quos vereri ac metuere debet.

Pro Syllâ n. 33. *Attende jàm, Torquate, quàm ego non defugiam auctoritatem Consulatûs tui. Maximâ voce, ut omnes exaudire possent, dico, semperque dicam; adeste*

omnes animis, qui adestis corporibus, quorum ego frequentiâ magnoperè lætor; erigite mentes auresque vestras, et me de invidiosis rebus, ut ille putat, dicentem attendite. Ego Consul, cùm exercitus perditorum civium clandestino scelere conflatus crudelissimum et luctuosissimum patriæ exitium comparasset, etc.

Item n. 46. et 47. ejusdem Orationis, egregium habes exemplum Licentiæ, quâ libertatem et audaciam Cicero præ se fert.

Usurpatur hæc Figura ad ostendendam fiduciam 1. in Rull. n. 23. *Errastis, Rulle, vehementer, et tu et Collegæ tui, qui sperastis vos contrà Consulem veritate, non ostentatione popularem posse in evertendâ Repub. populares existimari. Lacesso vos, in concionem voco, Populo Rom. disceptatore uti volo.*

Valet ad insultandum adversario. Pro Domo suâ n. 99. Ad objurgandum etiam utilis est. Pro Mil. n. 33. Item 7. Ver. n. 153. Phil. 10. n. 8. et 19. Interdùm assentationi deservit, ut pro Marc. n. 26.

Concessioni locus est, cùm Orator aliquid etiam iniquum, fiduciâ causæ suæ adversario videtur concedere. Est autem Concessio illa vel seria, cùm, parte aliquâ concessâ, sperat Orator se in reliquis fore superiorem, vel ironica, cùm res concessa invidiam conflare potest adversario.

Prioris exemplum habes, pro Quintio n. 56. *Hæc ille si verbis non audet, re quidem verâ palàm loquitur. Etenim si vult bonorum virorum instituto vivere, multa discat oportet,*

atque dediscat, quorum illi ætati utrumque difficile est. Non dubitavi, inquit, cùm vadimonium desertum esset, bona proscribere. Improbè : verùm quoniam tu id tibi arrogas et concedi postulas, concedamus.

Item 5. Ver. n. 28. 219. 7. Ver. n. 4. pro Domo suâ n. 43. pro Murænâ n. 41.

Ironicæ Concessionis exempla habes 4. Ver. n. 46. *Quæ est ista Prætura? Eripis hereditatem, quæ venerat à propinquo, venerat testamento, venerat legibus; cujus hereditatis, cùm ille aliquantò antè te Prætorem esset mortuus, controversia fuerat nulla, mentionem fecerat nemo? Verùm esto : eripe hereditatem propinquis, da palæstritis, prædare in bonis alienis nomine civitatis; verte leges, testamenta, voluntates mortuorum, jura vivorum : nùm etiam Heraclium bonis privari oportuit?*

Et 5. Ver. n. 16. Item et 4. Ver. n. 150.

Delectat autem in primis Concessio, cùm id, quod conceditur, adversario nocet. Ut pro Ligario n. 2. *Habes igitur, Tubero, quod est accusatori maximè optandum, confitentem reum : sed tamen ita confitentem, se in eâ parte fuisse, quâ te, Tubero, quâ virum omni laude dignum patrem tuum. Itaque priùs de delicto vestro fateamini necesse est, quem Ligarii ullam culpam reprehendatis.*

Habet etiam multam gratiam hæc Figura, cùm id adversario conceditur, quod negari non potest, ut alia meliora et majoris momenti subjiciantur. Ut pro Flacco n. 9. *Hoc dico de toto genere Græcorum. Tribuo illis litteras, do multarum artium disciplinam, non adimo sermonis leporem, ingeniorum acumen, di-*

cendi copiam ; denique etiam si qua sumunt alia, non repugno. Testimoniorum religionem et fidem nunquàm ista natio coluit ; totiusque hujusce rei, quæ sit vis, quæ auctoritas, quod pondus, ignorant.

Sunt autem illæ quibus Figuram illam Tullius adhibet, formulæ. Esto. Verùm fac : verùm esto : patior non molestè. Ut tibi concedam. Sed ierit ad bellum, etc. sit ita sanè, sed hinc sint parta omnia. Hoc do tibi et concedo. Tamen de meo jure cedam. Ita fac, etc.

EXERCITATIO.

Marcus Attilius Regulus ad Senatum Romanum de non permutandis Captivis.

Per Licentiam, Prætermissionem, Distributionem, Concessionem.

SYNOPSIS.

Exord. et Prop. FIENT per *Licentiam*, dicetque non vereri se arguere nimiam quorumdam hominum in se commiserationem.

Rationem afferet per *Distributionem*, quia illa commiseratio indigna est viris gravissimis; periculosa Reipub. sibi ipsi injuriosa.

Primam partem probabit per *Licentiam*, admonendo plus ipsos consulere debere æquitati, quàm inutili pietati.

Secundam partem probabit; quia nihil est Reip. perniciosius, quàm si redimantur illi cives, qui dedere se hostibus, quàm fortiter in acie mori maluerunt. Quod tractabit per *Prætermissionem*. Liceat mihi præterire silentio quæ vidi, etc. Dicetque vidisse se vexilla Romana affixa delubris Carthaginiensium, Romanos indignis aut nullis vulneribus saucios, etc.

Tertiam probabit partem, et ostendet pietatem ipsorum arguere in ipso paratum minùs ad ferenda quælibet adversa animum; Mox per *Concessionem*; at care-

bitis Romanis civibus; esto: at, etc. at gravissima mihi intentantur supplicia; sit ita sanè, etc.

Concludet dicendo certum sibi esse redire Carthaginem, nec passurum se, ut redimatur ipse, quidquid de aliis statuatur.

ORATIO.

Quis ille, Patres Conscripti, qui singulorum frontem obnubit dolor? quid illi mœrorem ac tristitiam spirantes oculi volunt? aut quem tandem ad finem universa omnium reclamatio meis auribus insonuit; cùm retinendos in urbe Carthaginiensium milites, nostros verò furori hostium permittendos esse defendi?

Equidem scio apud quos agam, P. C. revereor, ut par est, auctoritatem hujus Ordinis, et tot clarissimorum virorum suffragia maximi esse apud me ponderis ac momenti ultrò volensque profitebor. Tamen ubi vestra omnium dignitas, Reipub. salus, mea ipsius gloria vocantur in discrimen, non possum mihi temperare, quin palàm et maximâ quâ possum voce, ità ut omnes exaudire possint, de vobis omnibus graviter expostulem, et intempestivam illam, quâ videmini me prosequi, commiserationem duriùs etiam coarguam. Licentia.

Nam quid alienum magis à dignitate vestrâ, quid Reip. saluti perniciosius, quid Marco Regulo magis injuriosum esse poterat, quàm inutilis dolor, inanis gemitus, pietas mollior; ubi gravitas, constantia, et omni periculo superior magnitudo quædam animi requiritur. Distributio.

Alienum dico à dignitate vestrâ, P. C. Agite enim; an estis obliti quales sitis, et quibus hîc partibus defungamini? Meministis in eo vos amplitudinis gradu esse constitutos, non ut im- Licentia.

belli pietatis sensu afflictorum miserias lugeatis, sed ut plena summæ gravitatis judicia exerceatis? An excidisset vobis è memoriâ esse vos heredes priscæ illius severitatis, quæ tanta in hoc Imperio fuit, ut clarissimi Imperatores in filios suos atrocissimè interdùm animadverterint, si tamen illud atrox, aut crudele videri potest, quod cum paucorum jacturâ universæ Reip. bono ac saluti conjunctum est?

Atque hinc mihi alia suboritur objurgandæ commiserationis vestræ ratio, quæ dùm redimendos esse ab hostium servitute Romanos videtur persuadere, funestissimam Reipub. perniciem importat. Quid enim opinione illâ, cùm ad fovendam militum nostrorum ignaviam, ac debilitandas ipsorum vires efficaciùs, tùm ad excitandos hostium animos præsentiùs esse potest? Ubi herculè! in prælio paulò acriùs ex adverso pugnabitur, plena fugientibus castra atque hostibus se se dedentibus videbitis; malent tradere se servituti turpiter, quàm honestæ vitæ finem consequi. Quam porrò spem in illis deincèps habebitis, quos putatis esse redimendos? Redibit nimirùm redemptus auro miles ad pugnandum paratior, qui pacem ac vitam petendam ab hoste censuit priùs, quàm fortiter occumbere? Resumet virtutem pristinam, qui se ab eâ degenerem aliquandò præstitit? invadet hostem acriter, et cum eo strenuè pugnabit, cujus olim jugum ac vincula expertus est?

Prætermissio. Hìc verò sinite me, P. C. æterno præterire silentio illatam nomini Romano labem, et nullo eluendam piaculo ignominiam. Hoc indulgete dolori meo, ut obductas malè cicatrices non refricem, dùm repeto memoriam tristissimi illius spectaculi, quod ego vidi his oculis, atque uti-

nam videre nunquam licuisset? Non dicam spectasse me ad sempiternum hujus Imperii dedecus affixas Carthaginiensium delubris victrices illas aquilas, quarum vel aspectus hostibus nostris metum ac terrorem incutit. Taoebo direpta Romanis civibus vexilla, quæ templorum tholis suspensa impunè volitant, non laoera, non infecta cæde ac sanguine, sed integra, sed ultrò permissa. Non referam plena spoliis nostris armamentaria, et auctum ex Romanorum manubiis Carthaginensium ærarium! Silebo, nam refugit animus meminisse, silebo, inquam, cives nostros ac milites, quorum præcipua laus ac gloria libertas esse debuisset, scrvorum instar onustos vinculis, et retortis post tergum manibus infami jugo depressos. Non dico vacua vulneribus omnium poenè corpora, aut, quod longè turpissimum est, indignis ac pudendis plagis inusta. Nolite igitur P. C. de redimendis hujusmodi militibus cogitare, quorum salus multò majorem Reip. perniciem, quàm ipsa clades ac jactura allatura sit. Absit à vestris animis tàm perniciosa Reip. nostræ commiseratio, quam si meâ causâ suscepistis, rogo vos, ut eamdem deinceps, nisi jam infelicis Reguli vos piget, deponatis.

Hoc enim saltem mereri possim à vobis, ut satis animi censeatis esse in Regulo, ad perferendum fortiter, quidquid in me durius fortuna statuerit. Neque verò audiendos putetis illos, qui me deditionis turpissimæ infamiâ liberant, et illius consilii auctorem non fuisse profitentur. Certè, si quid in eâ re ignominiæ est, cui potiùs, quàm Imperatori tribuendum?

Nihil hîc purgandus apud vos sum, P. C. nec quidquam derivandi criminis gratiâ dicam. Utcumque gesta res est, nequaquam me ab

eorum causâ segregabo, nec turpis facti auctoritatem defugiam. Ero igitur in hostium potestate atque arbitrio, quominùs id molestè ferant, meoque exitio patriæ dedecus abolebo. Discant exemplo nostro Romani milites, nullum in acie, præterquàm in virtute atque manibus, esse perfugium. Documento erimus generi humano, pugnantibus Romanis aut victoriam aut necem esse propositam, mediam inter eas fugam nunquam nisi hostibus patere.

Concessio Atenim carebitis Romanis illis Civibus, quos in vinculis Pœni detinent? Nam video occurrendum esse illorum pietati, quos hæc jactura moveat, carebitis, inquam, illis Civibus? Esto: at retinebitis apud vos partem maximam nobilissimæ ac florentissimæ Juventutis, quibus non tàm est patriæ, quàm illorum in patriâ desiderium; quorum maximè gratiâ Legatio ista suscepta est, quorum jactura magna sit Carthaginiensibus virium et animorum decessio. Gravissima nobis supplicia præparantur? nihil moror; at illatum Romano nomini opprobrium licebit eluere. Mortem non effugiemus? at mori gloriosè præstat, quàm turpiter vivere.

Concessio Ironica. Quanquàm si doletis graviùs jacturam tam levem, P. C. statuite de cæteris, ut placuerit, per me licet; redimite, quandò sic libitum est, ignavos milites, qui plus nocere nobis, quàm prodesse possunt. Effundite opes vestras, exhaurite ærarium, flagitio flagitium addite, ut belli nervis destituti necessariis ad dubia Reipub. tempora præsidiis careatis. Remittite Carthaginiensibus præcipuum totius exercitûs robur, exercitatam militari disciplinâ juventutem, ut jam jam majori numero reparatisque viribus vobis ingruant. Mihi in patriâ manere nullâ

conditione certum est atque decretum, nec, ut reliquos maximè redimendos censueritis, quemquam mecum de Carthaginiensibus captivis permutabitis.

ALIA EXERCITATIO.

Per easdem Figuras.

Marcus Tullius Cicero ad Senatum; ut peractæ in Lentulo, Cethego, aliisque Conjurationis Catilinariæ sociis cædis invidiam amoliatur.

SYNOPSIS.

Exord. et Propositio fiet per *Licentiam*. Dicet Cicero non venire se, ut peractæ cœdis suspicionem amoliatur à se, quâ Romanus quilibet gloriari debeat.

Rationem afferet per *Distributionem*, quia cædes illa fuit justa, necessaria et utilis. Ex triplici illo capite eruetur Confirmatio.

1°. Justam illam cædem fuisse probabit enumeratione illarum rerum quas Catilinæ socii cum Catilinâ moliebantur in Reip. perniciem : recensebitque excidium urbis, bonorum occisionem, ruinam totius Italiæ, idque tractabit per *Prætermissionem*, petendo à Judicibus, ut ab ejusmodi rebus commemorandis abstinere liceat.

2°. Necessariam fuisse demonstrabit; quia etiam sublato Catilinâ, erat timendi locus, ne conjuratio redintegraretur, si superfuissent Catilinæ socii. Hoc tractabit per *Concessionem*. Esto dederit Catilina pœnas temeritati suæ pares, dissipata, extincta conjuratio videri potuerit. At, etc.

3°. Demonstrabit fuisse utilem, ab eâ tranquillitate, quâ gaudebat civitas, ex quo conjurati pœnas dederant : deindè ex publicâ omnium Ordinum gratulatione, quàm sibi decreverant pro servatâ patriâ.

Concludet admonendo eos qui nimis dolerent de interfectis conjuratis, ne veniant eâ demonstratione in suspicionem necessitudinis alicujus cum Conjuratis,

ORATIO.

Etsi novi unus omnium optimè, P. C. quàm graviter apud vos de me expostulaverint, qui Lentulum ac Cethegum reliquosque pestiferæ conjurationis socios dignas temeritate suâ dedisse pœnas affliguntur; nolite tamen existimare venisse me hodiè in hunc celeberrimum consessum vestrum, vel ut amoliri à me peractæ cædis suspicionem, vel adhibitam in nefarios cives severitatem conarer excusare.

Licentia. Est enim hujusmodi factum illud, quod auctoritate meâ patratum esse profiteor, et ità profiteor, ut à vobis omnibus qui hîc adestis, quorum et frequentiâ maximè lætor, exaudiri velim? ut non modò Consul, qualem esse me benevolentiâ vestrâ voluistis, sed etiam Civis Romanus quilibet sincero patriæ studio succensus eo debeat gloriari.

Nam quis, amabo vos, P. C. nisi quam habuerit ille cum apertis Reip. hostibus societatem, aut ejusdem hodiè etiam restincto jam Distributio. incendio perniciem meditetur, qui sublatos cruentâ morte cives eos doleat, quorum damnatio tam justa, tam necessaria, tam utilis Reip. totique adeo Italiæ videri debuit? Agite; quàm severè, quàm duriter animadverti in eos oportebat, qui unumquemque nostrûm fatali exitio destinabant? An decuit ullam impertiri misericordiæ partem iis, qui neminem ab suâ crudelitate atque sævitiâ immunem volebant? an æquum erat eorum quemquam esse diutiùs in vitâ superstitem, qui Remp. nullam esse ac funditùs interire decrevissent?

Hîc verò sinite me, P. C. præterire funes-Prætermissio. tissimam conjurationis illius memoriam, quam

meis consiliis, meis laboribus, mei capitis periculo, sine multitudine, sine delectu, sine armis, sine tumultu, à vestris omnium cervicibus depulsam fuisse mihi vosmetipsi gratulati estis. Vel ipsa periculorum, quæ defugimus, recordatio me angit atque excruciat mirum in modum; quoties recogito mecum tacitus, eò prorupisse quorumdam hominum improbitatem, ut incensioni urbem, internecioni cives, Italiam vastitati destinassent: cùm redit in mentem vix unius noctis spatium abfuisse, quin perditi ac scelerati cives vitam omnium, statum orbis terrarum, urbem hanc denique nostrûm omnium sedem, arcem Regum ac Nationum exterarum, lumen Gentium, domicilium Imperii perderent ac labefactarent.

Et erit aliquis tam inimicus huic urbi, tam alienus à salute civium, tam parùm cupidus Romani nominis, ut eos sublatos de medio doleat, qui nisi communi omnium exitio vitam trahere ulteriùs non potuissent? Majores nostri Gracchum utrumque, Tiberium et Caium, Spurium Melium, Saturninum et alia civitatis hujus clarissima lumina meritâ mulctatos morte judicarunt, quòd studere novis rebus, et nimiam in liberâ civitate potestatem affectare viderentur; nos patiemur iniquo animo pestiferæ conjurationis socios interiisse, qui Remp. totam pessumdare moliebantur.

Atenim video, quid objiciant homines mansueti planè ac misericordes. Dissipatâ, inquiunt, conjuratione, extincto penitùs, quod imminebat, funesti belli incendio, exulante longiùs Catilinâ, quid erat deinceps metuendum huic urbi? cur in clarissimos Cives tam inhumaniter sævitum est? Quæ tua, Marce Tulli, tanta,

tam incredibilis sanguinis humani sitis, ut medio pacis in sinu tristissimam carnificinam exerceres? an videbatur aliquid deesse gloriæ tuæ, nisi tot illustrissimas civitatis hujus familias luctu ac mœrore perderes?

Concessio. Sit ità sanè, P. C. id vigilantiâ nostrâ et Consulari auctoritate consecuti simus, ut imminentem patriæ, civitati, Reip. perniciem averteremus; dissipata, extincta, si vultis, conjuratio sit; pœnas dederit, dignas scelere, dignas furore suo nequissimus post homines natos Catilina. Tamen putatis nihil fuisse quod pertimesceremus, nisi socii pariter funestæ conjurationis concidissent? inertes illi scilicet ac lenti quieviscent à flagitio? non tetendissent novas Reip. insidias? non collegissent vires? non consopitum malè incendium suscitassent? non spirantem adhuc et anhelantem scelus Catilinam per fas ac nefas intra urbis hujus mœnia revocassent? Sic vobis notus animus, sic nota perditorum hominum indoles fuit? Non ignorabam ego, P. C. quales essent; non illuserant mihi, non fecerant fucum. Vidi quid vellent, quò tenderent, quid meditarentur; non quievissent illi, mihi credite, non abstinuissent à scelere, donec Remp. penitùs evertissent. Hinc intelligite, P. C. quanti momenti fuerit, ut cives perditi quasi putrida totidem membra à reliquo Reip. corpore rescinderentur.

At quantus hinc fructus, quanta ad omnes utilitas pervenit! Quis est in hac amplissimâ civitate, qui respirare tandem, et post longos gravesque metus securum esse se posse non æstimarit? Quis gravissimis periculosæ tempestatis fluctibus defunctus, beatum tranquillæ pacis attigisse portum sibi non visus est? Est aliquis

àdhuc tam timidus, tam procellæ metuens, qui sublatis de medio conjurationis funestæ reliquiis, bona, fortunas, domum, liberos, conjugem seque ipsum veluti è communi naufragio ereptum fuisse non arbitretur? Ut immutata paucis ab hinc diebus hujus urbis facies! ut pacata ubique regnat quies ac tranquillitas! út omnes, quotquot sunt, boni et amantes Reip. cives quasi ex longâ recreati malorum serie plaudunt sibi ac triumphant!

Mihi verò, P. C. quem in sedandâ tempestate non inanem operam posuisse arbitrati sunt, quàm frequentes, quàm honorificas gratulationes universi Reip. Ordines decreverunt! Quis habendas mihi gratias non putavit, quòd viveret, quòd luctuosam suæ sobolis fortunarumque suarum perniciem non vidisset? quòd domesticos intra Penates tranquillâ pace frueretur?

Me-ne vester Ordo amplissimus solenni supplicatione decorandum tanquam parentem patriæ et conservatorem hujus urbis censuisset, nisi persensisset omninò, quanta interfectis, quicumque vestrum exitium machinabantur, perniciosis civibus, utilitas in omnes redundasset.

Valeant ergo, qui me crudelitatis ac sævitiæ accusandum putant; caveantque diligenter, ne, dùm apertos Reip. hostes intempestivis querelis requirunt acerbiùs, arctiori, quàm par est, odiosæ cum ipsis necessitudinis vinculo conjuncti videantur.

ARTICULUS VII.

De Antithesi, Permissione, Parenthesi.

Antithesis, ut est Figura Sententiarum, ab Antithesi, seu Antitheto, quæ est Figura Verborum, distinguitur: nec tantùm verba verbis, sed sententias sententiis opponit, ut pro Rosc. Amer. n. 13. *Accusant ii qui in fortunas hujus invaserunt; causam dicit is, cui præter calamitatem nihil reliquerunt. Accusant ii quibus occidi patrem Sex. Roscii bono fuit; causam dicit is, cui non modò luctum mors patris attulit, sed etiam egestatem. Accusant ii qui hunc ipsum jugulare summè cupierunt, causam dicit is, qui etiam ad hoc judicium cum præsidio venit, ne hîc ibidem antè oculos vestros trucidetur. Denique accusant ii, quos populus poscit; causam dicit is, qui unus relictus ex nefariâ cæde restat.* Egregium ejusdem Figuræ exemplum ibid. n. 88. quod vide.

Item pro Ligario n. 15. pro Lege Manil. n. 28.

Permissio est Figura, quâ Orator bonitate causæ suæ fretus, quædam judicibus aut adversariis æstimanda permittit, et statuendi facultatem largitur. Hæc Figura eadem penè est cum Concessione, nisi quòd illa multò gravior et acerbior est, ut Philippicâ 2. n. 5.

At beneficiò sum usus tuo? quò?.... Quòd me Brundusii non occideris, quem ipse victor, qui tibi, ut tu-te gloriari solebas, detulerat ex latronibus suis principatum, salvum esse voluisset, in Italiam ire jussisset, eum tu occideres? Fac potuisse. Quòd est aliud, P. C. beneficium latronum, nisi ut

commemorare possint iis se dedisse vitam, quibus non ademerint? Quod si esset beneficium, nunquàm ii, qui illum interfecerunt, à quo erant servati, quos tu ipse viros clarissimos appellare soles, tantam essent gloriam consecuti. Quale autem beneficium est, quòd te abstinueris à nefario scelere? Quâ in re non tam jucundum mihi videri debuit, non interfectum à te, quàm miserum, id te impunè facere potuisse. Sed sit beneficium, quandoquidem majus obtineri à latrone non potuit, in quo me dicere potes ingratum? An de interitu Reip. queri non debui, ne ingratus viderer, etc.

Habes alia Permissionis exempla de Provinc. Cons. n. 8. et n. 16. in Vatin. n. ij.

Per Parenthesim Orator breviter declinat à proposito, et non nihil alicujus continui partibus interjicit.

Est autem hæc Figura tam frequens apud Ciceronem, ut pœnè supervacaneum sit exempla in medium proferre.

Divin. in Ver. n. 28. *Quare negent; ex me non audies; hos patere id suspicari, quod necesse est. Illi quidem (ut est hominum genus nimis acutum et suspiciosum) non te ex Siciliâ literas in Verrem deportare velle arbitrantur. etc.*

2. in Ver. n. 15. *Sed video quid agat, (neque enim agit occultissimè) proponit inania mihi nobilitatis, hoc est arrogantium hominum nomina.*

2. Philip. n. 16. *At etiam ausus es, (quid est autem quod tu non audeas?) Clivum Capitolinum dicere, me Consule, plenum servorum armatorum fuisse.*

Ibid. eodem numero. *O miserum, sive illa tibi nota non sunt (nihil enim boni nosti) sive sunt, qui apud tales viros tam impudenter loquare!*

Et pro Sextio n. 25. et 49. in Pisonem n. 72.

EXERCITATIO.

Mutius Scævola Romanus ad Porsenam Clusinum Regem, cùm Scribam ejus, pro Rege ipso interfecisset.

Per Permissionem.

SYNOPSIS.

Exord. ROMANUM se esse hostemque Porsenæ fatebitur, eoque accessisse consilio, ut ipsum interficeret.

Deindè per *Permissionem* admonebit Porsenam, ut statuat de ipso, quidquid volet, sibi interim exurendam videri manum illam quæ erraverat.

Mox per eandem *Figuram* jubebit Porsenam exemplum sumere ex eâ severitate, quâ errorem suum plecteret, quàm grave supplicium ipse vicissim de Mutio statueret.

Concludet per eandem *Figuram*, Porsenam admonendo trecentos esse Romanos juvenes, qui facinus idem audeant.

ORATIO.

Romanus civis ego sum, quem Mutium vocant, hostis hostem occidere volui. Non mihi ad cædem vel meditandam, consilium, vel perficiendam animus defuit; neque etiam ad plectendam, quæ erravit, manum æquitas deerit. Permissio. Proindè tu de me statue, ut voles; nihil moror. Interim de me ipso, aut de hac potiùs, quæ me fefellit, manu quid statuam, vide. Errorem illa suum vindicibus flammis expiabit, e

solvet ipsa pœnas, quas irrogare tibi debuisset. Et quoniam facti illius honorem, cui fuerat devota per me, non adepta est, illam deinceps, tanquam vile et inane membrum reputo, et à reliquo corpore rescindi volo.

Jam disce vel ex me, quid te facere oporteat. Age, facinus vindica, iras acue, enses expedi, lacera, perure, jugula, mille in partes divide, nostro te sanguine exsatia; non erit ad mortem minùs animi, quàm fuit ad cædem. Non me suppliciorum acerbitas terret, aut tortorum furor incutiet metum. Et facere et pati fortia Romanum est. Permissio.

At unum moriens te monitum volo. Non unus in te egò hos animos gessi; longus post me ordo est idem ambientium decus. Unus eorum aliquis, spero, si non in agendo me fortior, saltem in perficiendo felicior futurus est. Proindè in hoc discrimen, si juvat, accingere, ut singulas horas de capite dimices tuo, ferrumque et hostem habeas in vestibulo Regiæ. Hoc tibi Juventus Romana indicimus bellum. Nullam aciem, nullum prælium timueris; uni tibi et cum singulis res erit.

ARTICULUS VIII.

De Deprecatione, Optatione, Execratione, Epiphonemate et Exclamatione.

Deprecatione seu Obsecratione utitur Orator, cùm alicujus opem aut misericordiam implorandam sibi proponit. Opem quidem, ut pro Rabirio Perd. n. 5. *Quæ cùm ita sint, primum, quod in tantâ dimicatione capitis, famæ fortunarumque omnium fieri necesse est, ab Jove Optimo, Maximo cæterisque Diis Dea-*

busque immortalibus, quorum ope et auxilio multò magis hæc Resp. quàm ratione hominum et consilio gubernatur, pacem ac veniam peto, precorque ab iis, ut hodiernum diem et ad hujus salutem conservandam, et ad Remp. constituendam illuxisse patiantur. Deindè vos, Quirites, quorum potestas maxima ad Deorum immortalium Numen accedit, oro atque obsecro, quoniam uno tempore vita C. Rabirii, hominis miserrimi atque innocentissimi, salus Reip. vestris manibus suffragiisque permittitur, adhibeatis in hominis fortunis misericordiam, in Reipub. salute sapientiam quam soletis.

Habes alia Deprecationis exempla ad implorandam opem comparata. Pro Quintio n. 10. pro Rosc. Amer. n. 11. 6. Ver. n. 113.

Valet etiam plurimùm Deprecatio ad excitandam misericordiam, ut pro Mil. n. 92. et pro Flacco n. 106.

Est et hæc præclara Deprecatio pro Murænâ n. 86. *Quæ cùm ita sint, Judices, primùm Reipub. causâ, quâ nulla res cuiquam potior debet esse, vos pro meâ summâ, et vobis cognitâ in Remp. diligentiâ, moneo, pro auctoritate Consulari hortor, pro magnitudine periculi obtestor, ut otio, ut paci, ut saluti, ut vitæ vestræ, et cæterorum civium consulatis: deindè ego fidem vestram et defensoris et amici officio adductus, oro atque obsecro, Judices, ut ne hominis miseri et cùm corporis morbo, tum animi dolore confecti Luc. Murænæ recentem gratulationem novâ lamentatione obruatis. Modò maximo beneficio Populi Rom. ornatus fortunatus videbatur, quòd primus in familiam veterem,*

primus in municipium antiquissimum Consulatum attulisset; nunc idem squalore sordidus, confectus morbo, lacrymis ac mœrore perditus, vester est supplex, Judices, vestram fidem obtestatur, misericordiam implorat, vestram potestatem ac vestras opes intuetur. Nolite, per Deos immortales, Judices, etc.

Alia sunt ejusdem Deprecationis exempla pro Quint. n. 97. pro Rosc. Amer. n. 150. pro Cluent. n. 200. pro Dejotaro n. 9.

Adhibetur hæc potissimùm Figura in Perorationibus; quia nata est tota ad movendos affectus, quod præstatur vulgò in Peroratione.

Per Optationem, Orator vehemens aliquod desiderium significat, ut 5. Ver. n. 81. *Unus adhuc fuit, post Romam conditam (Dii faxint, ne sit alter) cui Respublica tota se tradidit, temporibus coacta, malis domesticis, L. Sylla.*

Et pro Lege Manil. n. 27. *Utinam, Quirites, virorum fortium atque innocentium tantam copiam haberetis, ut hæc vobis deliberatio difficilis esset, quemnam potissimùm tantis rebus ac tanto bello præficiendum haberetis!*

Et pro Rab. Perd. n. 18. *Utinam hanc mihi facultatem causa concederet, ut possem hoc prædicare C. Rabirii manu L. Saturninum hostem populi Rom. interfectum!*

Valet hæc Figura plurimùm, ad spem, dolorem, timorem et amorem significandum. Sed frequentiùs usurpatur apud Poetas, quàm apud Oratores.

Execratio seu Imprecatio, est figura, quâ Orator malum alicui imprecatur, ut 6. Phil. n. 12.

Igitur est Patronus L. Antonius? malam quidem illi pestem; clamori enim vestro assentior; non modò hic latro, quem clientem habere nemo velit, sed quis unquàm tantis opibus, tantis rebus gestis fuit, qui se Populi Romani victoris dominique omnium gentium tutorem dicere auderet?

Et Phil. 13. n. 48. *Quin tu abis in malam pestem malumque cruciatum! ad te quisquam veniat nisi Ventidii similis?*

Valet hæc Figura ad significandum odium et indignationem : sed usurpatur illa rariùs ab Oratoribus, quàm à Poetis.

Epiphonema, seu Acclamatio est species quædam exclamationis, quâ Orator rei narratæ vel probatæ pronunciatum aliquod, instar coronidis subjicit ex superioribus expressum. Ita Tullius pro Sextio n. 86. postquam docuit oportere legibus ac judiciis vitam tueri; quod si fieri non potest, vim vi propulsandam, subdit. *Hoc sentire prudentiæ, facere fortitudinis; sentire verò et facere, perfectæ cumulatæque virtutis.*

Ita pro Milone n. 9. Postquam laudavit adolescentis cujusdam pudicitiam, qui Tribunum Militarem Imperatoris propinquum sibi vim inferentem interfecerat, hoc addit, *Facere probus adolescens periculosè, quam perpeti turpiter maluit.*

Usurpatur autem hæc Figura præsertim in rebus quæ sunt admiratione dignæ, ad commendationem vel commiserationem excitandam.

Exclamatio est Figura, quâ Orator vehementem aliquem affectum significat, cujuscumque tandem generis ille sit.

Nihil tam obvium apud Ciceronem quàm hæc

Figura! quare satis habebimus illustriora quædam illius exempla tantùm designare.

5. Ver. n. 137. 6. Ver. n. 146. Pro Cluent. n. 48. Pro Syllâ n. 91. Pro Sextio n. 27. Pro Coelio n. 59. 71. In Pison. n. 41. Pro Milone n. 104. et 105. 2. Phil. n. 16. 54. 68. 8. Phil. n. 23. 29. 10. Phil. n. 8. 11. Phil. n. 8.

Interdùm est Exclamatio ironica et tunc magnum leporem habet. In Pisonem n. 58. *Non est integrum Cn. Pompeio consilio jam uti tuo, erravit enim; non gustarat istam tuam Philosophiam. Ter jam homo stultus triumphavit. Crasse, pudet me tuî! quid est, quòd confecto formidolosissimo bello coronam illam lauream tibi decerni volueris à Senatu? P. Servili, Q. Metelle, C. Curio, P. Affricane, cur non hunc audistis, tam doctum hominem, tam eruditum, priusquam in istum errorem induceremini.... O stultos Camillos, Curios, Fabricios, Colatinos, Sciviones, Marcellos, Maximos, ô amentem Paullum, rusticum Marium; nullius consilii patres istorum amborum Consulum, qui triumpharunt!*

Item, pro Balbo, n. 20. Philip. 3. n. 27. Pro Cluentio, n. 108.

EXERCITATIO.

Per laudatas suprà Figuras.

Judas ad Fratres ne perire Josephum in Cisternâ patiantur.

SYNOPSIS.

Exord. Ab abrupto, petet ab ipsis, an non satis huc usque odiis indulserint, nisi ulteriùs iras promoveant.

Deindè ipsos deprecabitur, ne perire Josephum in Cisternâ patiantur. Hæc autem erunt Deprecationis momenta. 1°. Gravitas sceleris, quod nihilo inferiùs videri debeat, quàm si manus fratris sanguine crüentassent. 2°. Tenera pueri ætas cui indulgeri aliquid possit. 3°. Parentis dolor, cùm peremptum fratrum scelere Josephum audiet; hîc erit locus Exclamationi. 4°. Judas ipse qui se Josephi patronum profitetur.

3°. Per *Epiphonema*, quasi ipsos minimè commoveri sentiret, dicet tanti esse assuevisse odiis et invidiæ!

4°. Per *Execrationem* funesta quæque ipsis comminabitur, nisi placidos sensus induant.

Denique per *Optationem*, orabit, ut Deus fratrum animos inflectat.

ORATIO.

Actum est igitur, Fratres; peribit puer Josephus, neque ulla vos miseri fratris commiseratio duros atque intractabiles inflectet? Tamen nondum-ne satis veteribus odiis datum est? an non exsaturatus adhuc cupidus vindictæ, et invidiæ impotens animus? Placet ulteriùs iras persequi, ac nisi tetro in specu fame pereat infelix frater, quidquid admissum est hactenùs, leve reputabitis? Per Deum immortalem! quæ Exclamatio. ista vestra crudelitas est? quæ tam fera immanisque natura? quis tantus fuit odiorum furor, ut nisi fratris funere expleri nequeat?

Vos ego, per quidquid sanctum vobis formidandumque est, oro atque obtestor, mentem Deprecatio. à tanto flagitio reflectite, nisi fortè expertes vos purosque sceleris arbitramini, quòd puerum ipsi non peremistis? quòd manus fraternâ cæde abstinuistis? quòd exhorruistis ad illud facinus, quòd volentibus vobis ac jubentibus dira fames jamjam peraget? Sed quid ego hæc? sentio, veteres simultatum causæ etiam animum pungunt, et exstimulant; reus est Jo-

sephus, aut talis certè vobis visus est: sit ita sanè; nihil moror. At numquid benè pueri infelicis gemitus, amaræ doloris indices lacrymæ, terribilis ipse propinquæ mortis metus, quidquid peccatum ab eo est, totum exsolvit? Si tamen quidpiam adhuc luendum restat, id annis, precor, indulgete, quod sceleri deberetur. Nolite, quæso, committere, ut fratrum invidiâ cecidisse Josephum parens mihi vobisque amantissimus audiat. O pater! infelix pater! quo sensu ferale nuncium accipies? quo vultu cruentam filii tunicam intuebere? quis erit doloris aut lacrymarum modus, quoties tuo te Josepho orbatum memineris? filios in tanto scelere agnosces tuos? Et me, fratres, precantem rejicietis? nihil poterit apud vos infelix Juda? ah! sinite potiùs vestrûm furorem exarmet. Si nulli vos gemitus movent, nullæ lacrymæ placare possunt, vestrum et in me furorem acuite, condite me horrendo in specu, et ærumnosam hîc finire vitam cum fratre carissimo permittite. Deprecatio. Exclamatio. Deprecatio.

Siletis! conticescitis! nemo vestrûm respondet! Ita-ne vos mulceri vel inflecti pigeat? Tanti est, Fratres, assuevisse malis odiis, et impotentis invidiæ stimulis paruissè! Tamen nisi meliores sensus induitis, nisi æquiores vos Josepho fratri præstatis, nisi me benè monentem et ad saniora flectentem auditis, pertimescite, Fratres, debitas parricidis pœnas. Est aliquis Cœlo Deus; is admitti scelus prohibet et admissum graviter plectit! Erit, erit, ne dubitate, dies illa, cùm me precantem sprevisse vos pœniteat, cùm ademptum fratrem Josephum lugebitis, cùm imminens capitibus vestris periculum declinare nequicquam conabimini. Epiphonema. Execratio et Comminatio.

At tu, supreme rerum omnium arbiter ac mo- Optatio.

derator Deus, qui solo voluntatis tuæ nutu mortalium animos quamcumque in partem moves ac flectis. Utinam talem à fratribus perniciem avertas! utinam mutati per te studia in contraria sese ad servandum innocentem puerum convertant, et quod nullæ hactenùs preces exorarunt, id tuum benigniùs aspirans Numen efficiat!

ALIA EXERCITATIO.

Per easdem Figuras.

Marcus Tullius Cicero Marci Tullii Ciceronis Filius, post interfectum ab Antonio parentem suum, ad Cæsarem Augustum.

SYNOPSIS.

Primò per *Deprecationem* obsecrabit Cæsarem ut pro Clementiâ succurrat miseris, pro fortitudine resistat improbis, pro æquitate scelus puniat.

2°. Per *Optationem* dicet, utinam loqui posset ipse Cicero! quanquàm truncum cadaver et muta lingua loquitur.

3°. Per *Execrationem*, Dii te perdant, Antoni, qui cultorem Deorum, innocentiæ patronum occidisti! involet in te Respub. cui defensorem eripuisti! etc.

4°. Per *Epiphonema*, ergo triumphabit sicarius! gement boni, Cæsare vindice?

Denique per *Exclamationem*, ò gloriosum te, Cæsar, si defensor Ciceronis extiteris, ò miseram ætatem nostram, si scelus impunitum viderit!

ORATIO.

Periit infelix Tullius, periit, Auguste Cæsar, et devota jam pridem Antonii furoribus victima per summum nefas occubuit. Quid agam parente orbatus amantissimo? cujus implorabo præsidium in hoc rerum mearum discrimine, nisi me, Cæsar, miseri parentis infortunatam

sobolem à cruentis scelesti parricidæ manibus vindices?

Per ego te hanc dexteram, quam perditis ac jacentibus toties porrexisti; per singularem clementiam, quam vel reis ac nocentibus ultrò ac volens impendis; per illam fortitudinem atque constantiam, quâ nefarios improborum civium impetus contundis ac coerces; per summam æquitatem, quâ prohibes scelus ac plectis, afflictam innocentiam tuere; reprime infandi proditoris audaciam, et grassantem impunè optimorum civium in vitam vim ac furorem meritis, ut par est, pœnis ulciscere. Sentiat extinctus pater aliquam humanitatis illius partem, quam ipse afflictis civibus, dùm viveret, exoravit. Deprecatio.

Atque utinam loqui posset pro se ipse, qui nemini misero vocem unquàm abnuit! utinam illi fas esset suam apud te causam tueri, qui tam multorum, quos præsentes hîc intueor, patrocinium tam feliciter suscepit! Optatio.

Quanquam, quid Ciceronis vocem requiro, ubi truncum ejusdem cadaver loquitur satis? ubi muta perorat lingua et Antonii flagitium ac nequitiam dissertisime coarguit? Dii te perdant, sceleratissime parricida, qui cultorem Deorum impensissimum, innocentiæ patronum, desertæ virtutis ultorem ac vindicem occidisti! involet in te Respublica, cui studiosissimum defensorem, custodem vigilantissimum, parentem amantissimum eripuisti! insurgat in te Cæsar ipse, neque à flagitioso capite sacras manus abstineat! ignosce, Cæsar, si vehementiùs loquar, quàm Majestas tua patitur. At quis esse possit expostulandi modus, ubi nullum sceleris modum Antonius fecit? Tuum est, Cæsar fre- Execratio.

nare præcipitem audaciam; tuum est sanctissimarum legum præsidio coercere improbitatem, et, quam tanti flagitii atrocitas postulat, vindictam exercere.

Epiphonema. Nempè triumpharet sicarius? volitaret impunè totam per urbem? gemerent frustrà boni, aut infamem parricidam plecti nequicquam postularent, Cæsare teste ac vindice?

Exclamatio. O gloriosum te, Cæsar, si perempti Ciceronis ultor extiteris! ò miseram ætatem hanc nostram, si tantum scelus videret impunitum! ô miseros, quotquot sunt, cives bonos, nisi parricidarum supplicio certum sibi adversùs improbitatem patrocinium gratulari possent!

ARTICULUS IX.

De usu Figurarum.

Primò. Figurarum usus debet esse parcus et moderatus, ne crebra hujusmodi ornamentorum usurpatio tædium generet, aut puerilitatem redoleat. Distinguendum tamen est duplex Figurarum genus; primum earum quæ tantum ornatum præ se non ferunt, quales sunt Interrogationes, Apostrophæ, Distributiones, etc. Alterum earum est, quas studiosiùs Oratoris industria persequitur, quales sunt Complexiones, Antitheses, Hypotiposes, Prosopopeiæ, etc.

2°. Primarum quidem usus frequentior esse potest; nihil enim apud Tullium crebrum magis, quàm Interrogationes, Repetitiones, Distributiones, etc. quæ latentem magis ornatum habent. Quod verò spectat ad secundi generis Figuras; illæ nimirùm sunt, quorum usus frequentior parere fastidium posset.

3°. Nonnullæ Figuræ sunt quæ adhiberi pos-

sunt in omnibus Orationis partibus, ut sunt Distributiones, Dubitationes, Communicationes, Apostrophæ, etc. Aliæ verò quæ singularum partium propriæ sunt. Quæ ad docendum valent, pertinent ad Exordium : quæ ad delectandum, ad confirmationem et confutationem : quæ ad movendum, ad Perorationem. Quæ tamen non ità scrupulosè intelligenda sunt, ut non liceat aliquandò ordinem hunc immutare.

4°. Qædam Figuræ sunt, quæ statim initio usurpantur, ut Interrogationes, Apostrophæ, Distributiones, etc. Nonnullæ verò aliquam veluti præparationem requirunt, ut sunt Exclamationes, quæ non usurpantur, nisi post explicatas res graviores ; Hypotiposes, Prosopopeiæ et similes, quas absurdum esset statim ab initio alicujus Orationis vel Capitis adhibere.

5°. Figuræ Verborum sunt hujusmodi, ut plus afferre tædii Orationi possint, quàm Figuræ Sententiarum, si crebriùs usurparentur.

Denique nullâ re magis potest de Figurarum usu judicari, quàm frequenti Ciceronis lectione, qui Figuras suis quibusque locis sic accommodat, ut ad eadem pertractanda factæ quodam modo videantur.

PARS QUARTA.

De Inventione.

CAPUT PRIMUM.

Inventio est excogitatio rerum verarum aut verisimilium, quæ valeant tam ad faciendam fidem, quàm ad motus animorum excitandos. Argumentis utuntur Rhetores ad faciendam fidem; amplificatione, ad motus excitandos.

Petenda verò Argumenta, ex locis Oratoriis, quorum duplex est genus; alii qui ex ipsâ re ejusque quasi visceribus educuntur, et propterea appellantur *Insiti*, seu intrinsecùs petiti; alii qui aliundè eruuntur et nominantur *extrinsecùs accersiti*.

Sunt Loci oratorii in ipsâ re *Insiti*, sexdecim; Definitio, Enumeratio Partium, Notatio nominis, Conjugata, Genus, Forma, Similitudo, Dissimilitudo, Contraria, Repugnantia, Adjuncta, Antecedentia, Consequentia, Causæ, Effecta, Comparatio.

Extrà verò *rem positi*, sex; Præjudicia, Fama, Tabulæ, Jusjurandum, Testes.

Hùc etiam pertinent Historiæ, Fabulæ, Leges, Sententiæ veterum, et similia.

CAPUT II.

Locus à Definitione Regulæ Artis.

DEFINITIO est Oratio explicans naturam rei. Fusiùs à Cicerone 2. de Orat. describitur. *Definitio est earum rerum, quæ sunt ejus rei propriæ, quam definire volumus, brevis et circumscripta explicatio.*

Multiplex est apud Oratores Definitionis genus. Nam sæpè usurpant illi rei descriptionem pro accuratâ illius Definitione; idque faciunt, 1°. per Enumerationem Partium vel Adjunctorum, vel per Hypotiposim; ut si definire velles hominem improbum, describeres caput illius torvum nescio quid præ se ferens, oculos scelus ac flagitium spirantes, manus ad rapinam incurvas; totum deniquè corporis habitum respice, quid aliud præ se fert præter improbitatem?

Habes exempla Definitionis apud Ciceronem 1 Phil. n. 29. Ita definit gloriam. *Ea est laus rectè factorum, magnorumque in Remp. meritorum, quæ cùm optimi cujusque, tùm etiam multitudinis testimonio comprobatur.* Quæ definitio, descriptio potiùs, quàm accurata definitio dicenda est.

Et Phil. 2. n. 113. ita pacem definit et servitutem. *Pax est tranquilla libertas, servitus malorum omnium postremum, non modò bello, sed morte etiam repellendum.*

Et ij. Phil. n. 28. ità definit Legem. *Est Lex nihil aliud, nisi recta et à Numine*

Deorum tractata ratio, imperans honesta, prohibens contraria.

Et in Pisonem, pœnam et supplicium ita definit. *Quæ est igitur pœna? quod supplicium? Id meâ sententiâ, quod accidere nemini potest nisi nocenti. Suscepta fraus, impedita et oppressa mens conscientiâ, bonorum omnium odium, nota justi Senatûs, amissio dignitatis.*

Secundò. Definitio fit per Similitudinem et Comparationem. Ita describeres hominis perturbati et immoderati animum. Est instar plateæ publicæ, ubi perpetuus clamantium strepitus, et voces inconditæ audiuntur; ubi omnia disjecta ac dissipata, ubi rixæ et jurgia. Est mare turbidum ventis jactatum et procellis.

Contrà, conscientiam bonam definire quis potest per Similitudinem, hortum deliciarum, thesaurum gazis Regum omnium ditiorem, aulam divini Numinis. Hæc porrò Definitio, quia levioris est efficaciæ ad persuadendum aut permovendum, rariùs ab Oratoribus debet usurpari.

Tertiò. Definitio fit per Congeriem multorum nominum, ex quibus in rei cognitionem faciliùs devenimus. Ita Cicero lib. 5. Tusculanarum Quæstionum sic Philosophiam definit. *O vitæ Philosophia dux, indagatrix virtutum, vitiorum expultrix, mater omnium Artium, quid est aliud, ut ait Plato, nisi Deorum inventum?*

Et pro Milone n. 90. ita Curiam definit per Congeriem. *Quo quid miserius, quid acerbius, quid luctuosius vidimus? Templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilii publici, caput urbis, aram omnium socio-*

rum, caput omnium gentium, sedem ab universo Populo Rom. concessam uni Ordini, inflammari, exscindi, funestari?

Sic egregiè pariter Historiam definit Cicero lib. 2. de Oratore n. 36. *Historia verò testis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, magistra vitæ, nuncia vetustatis, quâ voce aliâ, nisi Oratoris immortalitati commendatur.*

Quartò. Traditur Definitio rei per causas, quandò exprimitur rei natura per eas res, a quibus habet ut sit, et talis sit. Ita Cicero lib. 1. de Legibus n. 54. Hominem definit à ratione quæ est ipsius *causa formalis*, ut aiunt Philosophi. *Animal hoc providum ac sagax, multiplex, acutum, memor, plenum rationis et consilii, quem vocamus hominem, præclarâ quâdam conditione generatum est a supremo Deo. Solus est enim ex tot animantium generibus atque naturis particeps rationis et cognitionis, cùm cætera sint omnia expertia.*

Eodem pertinet illa hominis definitio apud Senec. Epist. 76.

Quintò. Fit etiam Definitio per Effecta, et hic definiendi modus apud Oratores frequentior, quia notiora solent esse Effecta quàm Causæ; cùm res designatur per ea quæ ab ipsâ procedunt.

Ita Cicero virum bonum definit ab Effectis pro Cæcinnâ n. 78. *Vereor de tali viro ne plus dicam, quàm vos aut sentiatis, aut apud vos commemorari velitis. Quapropter hoc dicam, nunquam ejus auctoritatem nimiùm valere, cujus prudentiam Populus Romanus in cavendo, non in decipiendo perspexerit; qui Juris Civilis rationem nunquam ab æquitate sejunxerit; qui tot annos*

ingenium, laborem, fidem suam Populo Romano promptam expositamque præbuerit; qui ità bonus et justus vir est, ut naturâ, non disciplinâ consultus esse videatur; ità peritus ac prudens, ut ex Jure Civili non scientia solùm quædam, verùm etiam bonitas nota videatur; cujus tantum est ingenium, ità prompta fides, ut, quidquid indè haurias, purum liquidumque te haurire sentias.

Ita bellum crudele, quod intulerat Antonius, describit per Effecta, 14. Philip. n. 8. *Bellum inexpiabile infert quatuor Consulibus unus omnium latronum teterrimus. Gerit idem bellum cum Senatu Populoque Romano. Omnibus, quanquàm ruit ipse suis cladibus, pestem, vastitatem, cruciatum tormenta denuntiat.... Refugit animus, P. C., eaque formidat dicere, quæ L. Antonius in Parmensium liberis et conjugibus effecerit; quas enim turpitudines Antonii libenter subierunt, easdem lætantur per vim aliis se intulisse. Sed vis calamitosa est, quam illis intulerunt, libido flagitiosa, quâ Antoniorum oblita est vita....,.. Recordamini per Deos immortales, P.C., quid hoc biduo timuerimus à domesticis hostibus, rumoribus improbissimis dissipatis. Quis liberos, quis conjugem aspicere poterat sine fletu? quis domum? quis tecta? quis Larem familiarem? Jam aut fœdissimam mortem omnes, aut miserabilem fugam cogitabant. Hæc à quibus timebantur, eos hostes appellare dubitamus? Gravius si quis attulerit nomen, libenter assentiar; hoc vulgari contentus vix sum, leviore non utar.*

Et oratione pro Plancio n. 9. ingenium populi definit ab iis quæ facere soleret in Comitiis.

Deniquè celebratur imprimis apud Rhetores

illa Definitio, quæ fit per Narrationem et Affirmationem; ità nimirùm, ut Orator primò quidem dicat quid res ipsa non sit; deindè quid sit ipsa; adjectâ interdùm Ironiâ post Negationem.

Ita Cicero in Pisonem n. 23. et 24. probat Pisonem non fuisse Consulem, definiendo Consulatum, quem negat esse positum in lictoribus, in togâ, sed in consilio cæterisque virtutibus. *Tu etiam mentionem facies Consulatûs tui; aut te fuisse Romæ Consulem dicere audebis? quid? tu in lictoribus, in togâ, in prætextâ esse Consulatum putas, quæ ornamenta etiam in Sext. Clodio te Consule esse voluisti? Hujus tu Clodiani canis insignibus Consulatum declarari putas? Animo Consulem esse oportet, consilio, fide, gravitate, vigilantiâ, curâ, toto deniquè munere Consulatûs, etc.*

Et Oratione pro Domo suâ n. 89. Populum Romanum definit, tùm remotis iis quæ abhorrent à Populi Romani dignitate, tùm eorum affirmatione, quæ huic dignitati conveniunt.

Item n. 97. Orationis pro Sextio, definit Optimates, dicendo quid non, et quid sint, ab his verbis, *Quis ergò optimus est iste, etc.*

Et Orationis ejusdem n. 17. probat nec Pisonem nec Gabinium fuisse Consules, per viam Negationis describendo utriusque mores per elegantem Hypotiposim et Etopeiam ab his verbis. *Sed fuit profectò quædam illa Reipublicæ fortuna fatalis, etc.*

Similitèr 2. in Rullum n. 10. definit per Negationem quid sit populare ab his verbis, *Neque verò illa popularia sunt existimanda, etc.*

Philip. 3. n. 13. per viam Affirmationis et Negationis definit quid sit esse Consulem, et

negat Antonium debuisse Consulem reputari, ex quo nudus et ebrius concionatus esset, ab his verbis, *Nec verò M. Antonium Consulem post Lupercalia putare debuistis, etc.*

EXERCITATIO.

Definitio per Similitudinem.

Tantò suavius bonæ conscientiæ testimonium, quantò acerbior malæ stimulus.

SYNOPSIS.

Exord. et Prop. CONSTABUNT solà explicatione et dilatatione ipsius Propositionis.

Confirmatio. Petitur 1°. à Definitione bonæ conscientiæ per varias Similitudines seu comparationes ductas à tranquillo mari, agro fertilissimo, domo splendidâ et ornatà. 2° A Definitione malæ conscientiæ per contrarias Similitudines; dicendo illam esse instar plateæ publicæ, agitati maris tempestatibus, Inferorum carceris, etc.

Conclusio. Quis ergo alteram alteri præferendam non putet?

ORATIO.

Ut est nemo omnium, quantùm est qui vivunt, si quid modò humanum sapiat, qui beatas pacis ac tranquillitatis delicias miseris perturbationum ac turbarum motibus anteponendas non judicet; ita nullum reperias tam ferum, tam barbarum, tam expertem omnis humanitatis, qui bonæ conscientiæ suavitates, malæ conscientiæ molestiis potiores esse non fateatur.

Agite verò quid usquàm est rerum omnium quod altissimæ pacis imaginem feliciùs adumbret quàm bonæ conscientiæ facies. Diceres illam esse mare quoddam pacatum semper ac tranquillum, undè cupiditatum insani fluctus,

inordinatæ mentis tempestates, et graves perturbati animi procellæ longiùs exulant. Illam crederes agro fertili simillimam, quem suavissimis virtutum omnium floribus ubiquè consitum, nulla vitiorum inimica vis unquàm temeravit. Intueri putes claram domum ac splendidam, in quâ nihil non ornatum, nihil non compositum rectèque ordinatum se offert: ubi confusio rerum nulla, nullus tumultus, nullæ agitationes; sed quies secura, pax summa, æterna tranquillitas, felicissimum domicilium defixere. Definitio per Similitudines

Nunc verò, si quis funestissimam cruenti belli speciem videre velit, flectat oculos contrariam in partem, et hominis nequissimi conscientiam diligenter consideret. An non illa se objiciet animo instar plateæ cujusdam publicæ, quâ permeantes perpetuò per apertos latosque aditus immoderati omnis generis affectus rixas, jurgia, contentiones, tumultus, bella singulis momentis excitant. An non exhibebitur oculis æstuans aliquod et effervescens terribilem in modum pelagus, in quo decertantes contrariis studiis, totidem instar concitatorum turbinum, gravissimi vitiorum motus tristissimas, in singulas horas, tempestates ac procellas commovent? An non delapsum te in ipsum Inferorum carcerem existimes, ubi nullus ordo, nulla concordia, nulla pars quietis, sed sempiternus horror, perpetua dissensio, æterna perturbatio sedem posuêre?

Quis ergo tam parùm amans pacis, tam perditè belli cupidus, qui non omni studio enitendum sibi putet, ut quantò cautiùs conscientiæ malæ vitabit acerbitatem, tantò acriùs bonæ conscientiæ suavitatem consectetur.

EXERCITATIO.

Definitio per Effecta et Enumerationem.

Modestiam inter cæteras virtutes Adolescente esse dignissimam.

SYNOPSIS.

Hæc ipsa Propositio dilatata Exordio et Propositioni deserviet.

Confirmatio petetur à Definitione Modestiæ per *Effecta*, descendetque Orator ad Enumerationem singularum corporis partium, quibus componendis Modestia præest; putà linguæ, vultûs, oculorum totiusque hominis.

Deindè dicet Modestiam non se tenere intra limites corporis fingendi, sed etiam informare animum; quod tractabit pariter per *Definitionem* Modestiæ ab Effectis quæ parit in animo; et versabitur in iisdem enumerandis : scilicet medetur iracundiæ, superbiæ, et aliis pravis animi motibus.

Conclusio. Quanto igitur studio sectari Modestiam Adolescentes debent.

ORATIO.

Cùm nihil in Adolescentibus laudabilius esse solet, quàm recta corporis et animi compositio quædam atque moderatio, tùm certè ex eo facilè quivis intelligat, quanto studio Adolescenti cuilibet expetenda Modestia sit, quæ in componendis moderandisque corporis atque animi partibus tota occupetur.

Agite enim inter cæteras corporis animique dotes quænam Modestia potior, quænam Adolescente dignior? Est enim illa virtus, quæ linguam frenat, ne elatiùs quàm par sit, aut petulantiùs quid audeat : quæ vultum componit et serenat oculos, ne quid superbum, aut lubricum præ

se ferant : quæ risum moderatur, ne sit effusus nimis et procax. Hæc occludit aures, ne improborum consiliis sermonibusque pateant. Illa manus continet, ne sit gestus fractior aut inconcinnior. Eadem incessum dirigit, ne quid sit in eo molle, aut languidum, aut concitatum, sit verò gravis, constans et moderatus. Atque ut uno verbo omnia complectar, Modestia virtus est, quæ hominem ad urbanitatem, decorem humanitatemque totum fingit ac componit. Definitio per Effecta et Enumerationem Partium.

Neque verò intra corporis fingendi limites se continet, assurgit altiùs, animumque ipsum, ut et corpus, egregiè conformat. Hæc est enim iracundiæ moderatrix, expultrix superbiæ, impolitiæ inimica, et vitiorum omnium, quæ humanitatem lædunt, hostis acerrima. Etenim si in animum insurgat vehemens et turbulenta cogitatio, adest continuò Modestia, quæ grassantem ac luxuriantem compescat, refrenet ac coerceat.

Quæ cùm tot ac tantæ sint Modestiæ dotes, quis est tam parùm cupidus liberalis rectæque institutionis Adolescens, qui in Modestiâ sibi comparandâ omnem suam curam atque operam benè collocatam non arbitretur.

ALIA EXERCITATIO.

Per eumdem Locum.

Cinna ad Augustum Cæsarem, cùm ab eodem conflatæ in ipsum conjurationis reus argueretur.

SYNOPSIS.

Exord. FATEBITUR ultrò Cinna illatæ accusationis crimen; neque dissimulabit insidias à se Augusto comparatas.

Propositio. Dicet sibi superesse unum in Cæsaris clementiâ præsidium, qui quocumque supplicio dignus videri debeat.

Confirmatio. Dicet nihil esse tam augustum tamque dignum Principe, quàm injurias condonare. Tractabit rationem istam per *Definitionem*; et primò quidem per viam Negationis, dicendo Augustum nunquàm posuisse dignitatem majestatemque Principis in vanâ ostentatione potentiæ, in debellandis hostibus, in vindicandis injuriis, aliam habuisse de Romani Imperatoris majestate opinionem. 2° Per viam Affirmationis contendet existimasse Augustum nihil esse viro Principi convenientius, quàm benè mereri de omnibus, amicos fovere, parcere hostibus, injurias oblivisci; quam laudem hæreditariam à Cæsare parente acceperat.

Concludet rogando Augustum, ne à pristinâ gloriâ deflectat, sed potiùs novum cumulum adjiciat.

ORATIO.

Quid dicam, Cæsar? aut potiùs quid tacendum non putem? Hinc admissi sceleris pudor ac dolor vocem præcludunt, indè singularis in proditorem humanitas stuporem ac silentium incusat. Conflatam à me tuum in caput conjurationem exprobras, factum revincis, aperis socios, totam insidiarum et nefandæ machinationis seriem pandis; an negare vel dissimulare crimen possim, si velim? an etiam, si possim, debeam excusare? Fatentem habes reum, Cesar; et paratum ultrò subire, quod statuere cumque placuerit. Nocentem plecte, nihil deprecor, nihil abnuo : non potes in me ferre sententiam tam gravem, quæ videri mitior pro facinoris atrocitate non debeat.

Quanquàm, quem alloquor? et apud quem ago causam ingratus? Non hîc accusatoris vel Judicis causam sustines; sed amicum, sed parentem agis. Tu quereris de me, at reum accu-

Definitio per Negationem.

sare parcis; sontem increpas, at eundem non damnas. Agnosco dignam natalibus, dignam parente, dignam imperio indolem: agnosco mores humanissimi Principis, quem nemo hactenùs offensum sensit, nemo vel inimicus non amicum expertus est. Scilicet nunquàm existimasti, Cæsar, dignitatem majestatemque Principis in ostentatione vanâ potentiæ, in vindicandis propriis injuriis, in fundendo inimicorum sanguine esse positam. Hi sensus olim et Marios, et Syllas, et Antonios decuerint, qui Romanorum civium sibi placebant in cæde, qui tyranni potiùs atque hostes patriæ, quàm imperii rectores atque moderatores appellari meruerunt. At tu, qui humanitatem atque clementiam, quâ te Principem inter cæteros exhibes, laudem esse Principis viri potissimam semper reputasti: nihil tam providisti sedulò, quàm ut propensam in omnes cives voluntatem testareris, amicos benevolentiâ foveres, æmulatores gloriæ tuæ aut etiam inimicos beneficiis alliceres, injurias obliviscerere; et, quam in Caio Cæsare reliquas inter virtutes humanitatis gloriam suspexeras, ejusdem te locupletissimum ac munificentissimum hæredem Populo Rom. ostentares.

Definitio per Affirmationem.

Igitur tuere, Cæsar, quam tibi jàm apud omnes comparasti, benignitatis famam: memineris quàm multi servatos se à te fuisse glorientur. Indulge partem aliquam bonitatis illius infortunato Cinnæ, quem fortuna proditorem non fecit, nisi ut, vel immeritum dùm absolveres, novus indè nomini tuo splendor, novum decus accederet.

CAPUT III.

Locus ab Enumeratione Partium.

ENUMERATIO Partium est Distributio totius in suas partes. Ut, Virtus non est fugienda, ergo nec justitia, nec prudentia, nec temperantia, nec fortitudo, nec cæteræ virtutes fugiendæ sunt.

Hoc ipsum præstat Cicero, ubi per Enumerationem probat imperatorias virtutes esse in Pompeio, quas in scientiam rei militaris, fortitudinem, auctoritatem et felicitatem distribuit. Pro lege Manil. n. 28. *Ego enim sic existimo in summo Imperatore quatuor has res inesse oportere, scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, felicitatem. Quis igitur hoc homine scientior unquàm fuit aut esse debuit? etc.* Ubi singulas illas divisionis partes diligenti Enumeratione pertractat: scientiam quidem à bellorum multitudine quæ gesserat: virtutem, à testimonio multarum Provinciarum, quæ testes fuerunt illius virtutis. *Testis Italia,* etc. *testis est Africa,* etc. n. 30. etc. Auctoritatem, à testimonio sociorum et hostium, quos recenset à n. 44. ad 47. Felicitatem denique à multitudine victoriarum quas terrâ marique reportaverat n. 47.

Multiplex est partium Enumeratio; ita Cicero in Pis. n. 53. probat neminem venisse obviàm Pisoni Romam redeunti, quia nec legati ejus neque cives neque amici venerant. *Confer nunc vicissim reditum tuum, quandoquidem, amisso exercitu, nihil in-*

colume domum, præter os illud pristinum retulisti. Qui primùm quà veneris cum laureatis tuis lictoribus quis scit? Quos tu Mæandros, dùm omnes solitudines persequeris, quæ diverticula flexionesque quæsisti? Quod te municipium vidit? quis amicus invitavit? quis hospes aspexit? Nonne tibi nox erat pro die? nonne solitudo pro frequentiâ? Caupona pro oppido; non ut redire ex Macedoniâ nobilis Imperator, sed ut mortuus infamis referri videretur? Romam verò ipsam fœdavit adventus tuus.... quemadmodùm venisti? Quis tibi non dicam horum, aut civium, aut cæterorum, sed tuorum legatorum obviàm venit?

Et Oratione post reditum ad Quirites, n. 2. probat sibi omnia fuisse restituta, et vocem illam *omnia*, quæ totum est, in eas partes, quas continet, nempè liberos, fratrem, rem familiarem, amicitias, consuetudines, dignitates, eleganti Enumeratione distribuit. *Etsi homini nihil magis est optandum, quàm prospera, æquabilis perpetuaque fortuna, secundo vitæ, sine ullâ offensione, cursu; tamen si mihi tranquilla et placata fuissent omnia, incredibili quâdam et penè divinâ, quâ nunc vestro beneficio fruor, lætitiæ voluptate caruissem. Quid dulcius hominum generi à naturâ datum, quàm sui cuique liberi? mihi verò et propter indulgentiam meam, et propter excellens eorum ingenium, vitâ sunt meâ cariores; tamen non tantâ voluptàte erant suscepti, quantâ nunc restituti. Nihil cuiquam fuit jucundius, quàm mihi meus frater; non tam id sentiebam, cùm fruebar, quàm tunc cùm carebam; et posteaquam vos*

me illi, et mihi eum reddidistis. Res familiaris sua quemque delectat: reliquæ meæ fortunæ recuperatæ plus mihi nunc voluptatis afferunt, quàm tunc incolumi afferebant. Amicitiæ, consuetudines, vicinitates, clientelæ, ludi denique et dies festi quid haberent voluptatis, carendo magis intellexi, quàm fruendo. Jam verò honos, dignitas, locus, ordo, beneficia vestra, quanquàm mihi semper clarissima visa sunt, tamen ea nunc renovata, illustriora videntur, quàm si obscurata non essent. etc.

Et Oratione in Pisonem probat ipsum esse odio omnibus n. 64. *Senatus odit te..... videre Equites non possunt....... Plebs Romana perditum cupit....Italia cuncta execratur, etc.* Item pro Domo suâ n. 73. et Philip. 14. n. 34.

Secunda Enumerationis species, cùm totum dividitur in eas partes, quas Philosophi *integrantes* vocant, v. g. cùm corpus dividitur in caput, pedes et brachia.

Revocari ad eam Enumerationis speciem locus hic potest Orat. in Pisonem n. 1. ubi singulas capitis ipsius partes enumerat et excutit. *Non enim nos color iste servilis, non pilosæ genæ, non dentes putridi deceperunt: oculi, supercilia, frons, vultus deniquè totus, qui sermo quidam tacitus mentis, hic in errorem homines impulit.*

Tertia, cùm genus dividitur in species suas; ut virtus in prudentiam, justitiam, fortitudinem et temperantiam, quæ sunt quatuor virtutes, ut aiunt, *Cardinales*.

Habes exemplum illius Enumerationis Orat. pro Plancio n. 80. *Etenim, Judices, cum omnibus virtutibus me affectum esse cupiam, tamen*

est, quòd malim, quàm me et gratum esse et videri. Hæc est enim una virtus, non solùm maxima, sed etiam mater omnium virtutum reliquarum. Quid est pietas, nisi voluntas grata in parentes? Qui sunt boni cives? Qui belli, qui domi de patriâ benè merentes, nisi qui patriæ beneficia meminerunt? Qui sancti, qui religionem colentes, nisi qui debitam Diis immortalibus gratiam, justis honoribus et memori mente persolvunt? Quæ potest esse jucunditas vitæ sublatis amicitiis? quæ porrò amicitia potest esse inter ingratos, etc.

Quartò : fit etiam Enumeratio per Causas. Sic Cicero *pro Domo suâ* remotione causarum, quas enumerat, ostendit, uno Ciceronis odio adductum fuisse Clodium, ut tam multa adversùs ipsum moliretur, n. 59. *Quid enim vos uxor mea misera violârat, quam vexavistis, raptavistis, omni crudelitate laceravistis? Quid mea filia, cujus fletus assiduus sordesque lugubres, vobis erant jucundæ, cæterorumque omnium mentes oculosque flectebant? Quid parvus filius, quem, quandiù abfui, nemo nisi lacrymantem confectumque vidit? quid fecerat, cùm eum toties per insidias interficere voluistis? quid frater meus, qui, cùm aliquantum post meum discessum ex Provinciâ venisset, neque sibi vivendum, nisi me restituto, putaret, cùm ejus mæror et squalor incredibilis et inauditus omnibus mortalibus miserabilis videretur, quoties ex vestro ferro ac manibus est elapsus?*

Sic in Pisonem n. 40. probat nihil scriptum à Pisone de Provinciâ ad Senatum, quia nihil erat quod scribi cum aliquâ gratulatione posset.

Quid tandem erat actum aut gestum in illâ Provinciâ, de quo ad Senatum cum aliquâ gratulatione scribi abs te oporteret? an vexatio Macedoniæ? an oppidorum turpis amissio? an sociorum direptio? an agrorum depopulatio? an obsessio militaris viæ? an exercitûs nostri interitus ferro, fame, frigore, pestilentiâ?....

Et 1. Catil. n. 13. probat nihil esse quod retinere Catilinam in urbe possit. *Quid enim est quod te jam in urbe delectare possit, etc.* Et Phil 2. n. 2. removendo cæteras causas propter quas ipsi infensus esset Antonius, probat hanc unam esse, quia nullâ re aliâ efficaciùs demonstrare potuerat se esse hostem Patriæ.

Quintò. Fit Enumeratio per Effecta. Ita Divin. in Verrem n. 38. enumerat quæcumque pravè ac nequiter facta fuerant à Verre, variis in Provinciis, in quibus nomine Populi Romani Magistratum egerat. *Putas-ne te posse, quæ C. Verres in Quæsturâ, quæ in Legatione, quæ in Præturâ, quæ Romæ, quæ in Italiâ, quæ in Achaiâ, Asiâ, Pamphiliâque patrârit, ea, quemadmodùm locis temporibusque divisa sint, sic criminibus et oratione distinguere? etc.*

Et 6. Verrinâ n. 1. Omnia Verris furta enumerat. *Nego in Siciliâ totâ, tam vetere, tam locuplete Provinciâ, tot oppidis, tot familiis, ullum argenteum vas, ullum Corinthiacum, aut Deliacum fuisse; nego ullam gemmam aut margaritam fuisse, aut quidquam ex auro aut ex ebore factum, signum ullum marmoreum, eburneum, nego ullam picturam neque in tabulis, neque textilem fuisse, quin quæsierit, inspexerit, quod placitum sit, abstulerit.*

Et n. 127. ejusdem Orationis enumerat omnia signa ac simulacra quæ rapuerat.

Sextò : fit etiam Enumeratio per Congeriem. Ita Catil. n. 2. 7. per Congeriem scelera Catilinæ enumerat. *Quid enim mali aut sceleris fingi aut excogitari potest, quod ille non conceperit? Quis totâ Italiâ veneficus? quis latro? quis sicarius? quis parricida? quis testamentorum subjector? quis circumscriptor? quis ganeo? quis nepos? quis adulter? quæ mulier infamis? quis corruptor juventutis? quis corruptus, quis perditus, qui se cum Catilinâ non familiarissimè vixisse fateatur?*

Sic et Orat. pro Sextio n. 95. Scelera Clodii enumerat et exagerat. In Pisonem n. 83. scelera Pisonis. 7. Phil. n. 15. flagitia Antonii. Luxum Chrysogoni pro Rosc. Amer. n. 133.

Hic verò Locus tractatur vulgò per istas Figuras.

Primò per Anaphoram seu Repetitionem. Ita Cicero post reditum, in Senatu n. 23. *Possum ego satis in Cn. Pompeium unquàm gratus videri, qui non solùm apud vos, qui idem omnes sentiebatis, sed etiam apud universum Populum Rom. salutem Reip. et conservatam per me, et conjunctam esse cum meâ dixerit? Qui causam meam prudentibus commendarit, imperitos è docuerit, eodemque tempore improbos auctoritate suâ compresserit, bonos excitarit? Qui Populum Rom. pro me tanquàm pro fratre, aut parente non solùm hortatus sit, sed etiam obsecrârit? Qui ipsè cùm propter metum dimicationis et sanguinis domo se teneret, etiam à superioribus Tribunis petierit, ut de salute meâ et promulgarent et referrent? Qui, etc.*

Et Phil. 4. n. 9. *Negat hoc D. Brutus Imperator, Consul designatus, natus Reip. civis. Negat Gallia, negat Italia cuncta, negat Senatus, negatis vos; quis igitur illum Consulem nisi latrones putant?*

Item 2. in Rullum n. 9. Phil. 2. n. 12 et n. 16.

Secundò. Per Interrogationem, ut observari facilè potest ex Locis pœnè omnibus jam hîc laudatis; et præthereà pro Cluent. n. 107. ubi Cicero egregiam Enumerationem habet, in quâ recensitis singulorum Judicum nominibus, subjungit singulorum dotes aliquas singulares. Legendus hic Locus.

Tertiò. Per Interrogationem Subjectioni junctam: ut Oratione de Provinc. Cons. ubi n. 29. tractat Enumerationem per istas Figuras ostendit que, nihil esse, quod Cæsaris reditum in urbem remorari debeat. *Quid est, cur ipse Cæsar in Provinciâ commorari velit, nisi ut ea, quæ per eum affecta sunt, perfecta Reip. tradantur? Amœnitas eum, credo, locorum, urbium pulchritudo, hominum nationumque illarum humanitas et lepos, victoriæ cupiditas, finium imperii nostri propagatio retinet? Quid illis terris asperius? quid incultius oppidis? quid nationibus immanius? quid porrò tot victoriis præstabilius? quid Oceano longius inveniri potest? An reditus in patriam habet aliquam offensionem? utrùm ad populum, à quo missus est? an apud Senatum, à quo ornatus est? an dies auget ejus desiderium? an magis oblivionem? an laurea illa magnis periculis parta amittit longo intervallo viriditatem?*

Insignis est et ille pro Corn. Balbo Locus n. 9. *Quid enim abest huic homini* (Cn. Pompeium intelligit.) *quod si adesset, jure hoc tribui*

et concedi posse putaremus? Usus-ne rerum? qui pueritiæ tempus extremum principium habuit bellorum atque imperiorum maximorum; cujus plerique æquales minùs sæpè castra viderunt, quàm hic triumphavit? qui tot habet triumphos, quot oræ sunt, partesque terrarum? tot victorias bellicas, quot sunt in rerum naturâ genera bellorum? an ingenium? cùm etiam ipsi casus eventusque rerum, non duces, sed comites ejus consiliorum fuerint? in quo uno ità summa fortuna cum summâ virtute certavit, ut, omnium judicio, plus homini tribui, quàm decet, videretur? an pudor? an integritas, an religio in eo, an diligentia unquàm requisita est? quem Provinciæ nostræ, quem liberi populi, quem Reges, quem exteræ gentes castiorem, moderatiorem, sanctiorem non modò non viderunt, sed aut sperando unquàm, aut optando cogitaverunt.

Et laudato suprà loco pro Domo suâ n. 59. item 7. Ver. n. 125. et Phil. 7. n. 21. pro Domo n. 95.

Illustris est illa pervulgataque et Enumeratio per distributionem, quâ in Plinii Panegyrico, Trajani in urbem ingressus describitur, et publica lætitia ita pingitur. *Ergo non ætas quemquam, non valetudo, non sexus retardavit, quominùs oculos insolitô spectaculo impleret. Te parvuli noscere, ostentare juvenes, mirari senes, ægri quoque neglecto medentium imperio, ad conspectum tuî, quasi ad salutem sanitatemque prorepere. Alii se satis vixisse te viso, te reperto, alii magis vivendum esse sibi prædicabant. Videres referta tecta et laborantia, oppletas undiquè vias, alacrem hinc indè populum, etc.*

EXERCITATIO.

Minervæ apud Jovem Oratio in Bacchum vini Inventorem.

Locus ab Enumeratione Partium.

SYNOPSIS.

Exord. CONQUERETUR, quòd Dii, qui præter cæteros opitulari mortalibus deberent, iidem plerumque maximè omnium noceant.

Propositio. Dicet nullum superesse sibi in orbe perfugium, ex quo vini usum Bacchus intulit: idque tractabit per *Enumerationem* vitiorum, quæ sapientiam fugare solent.

Confirmationem petet ab illâ corruptelâ, quam vini usus invexit; et per *Enumerationem* recensebit malos vini effectus, propter quos sibi ulteriùs non liceat cum hominibus versari. Addet nullam esse ætatem, aut conditionem ab illâ corruptelâ immunem.

Concludet rogando Jovem, vel ut vites omnes perdat; vel ut patiatur æternum facere se cum terris divortium.

ORATIO.

Quonam infelici gentis humanæ fato fieri dicam, æquissime rerum omnium pater ac moderator Jupiter; ut qui præter cæteros mortalium commodis invigilare ac providere deberent Dii immortales, iidem obesse hominibus quàm maximè, et gravissimum importare detrimentum inveniantur.

Enumeratio per Repetitionem. Equidem dolebam hactenùs, quod regendis mortalium animis æterno fatorum consilio præposita, eorumdem fugere consortium identidem cogerer, dum alii ambitioni serviunt, alii student avaritiæ, alii mollibus deliciis voluptatibusque diffluunt, alii odiorum stimulis irarumque fluctibus abripi se patiuntur, et tam in-

sanas cupiditates nimiâ Superi indulgentiâ plerumque fovent ac nutriunt. Verùm ex quo perniciosum vini usum imprudens Bacchus terris intulit, quis superesse mihi potest apud homines locus, quod secretum in orbe toto perfugium est, quod inaccessam eorum furori securitatem præstet?

Testem te appello, Jupiter æquissime; vidisti enim et tuis usurpasti oculis, quantam illecebrosus ille et detestabilis liquor mortalibus corruptelam attulerit. Hinc lites, rixæ, jurgia, contentiones, bella, cædes nascuntur. Hinc proditiones amicorum, familiarum ruinæ, Rerumpublicarum eversiones promanant; nullum denique scelus, nullum magnum facinus est, ad quod suscipiendum capitalis illa pestis non impellat. Hæc labes cætera animi corporisque vitia accendit atque exstimulat: hæc temeritatem sufficit ad ambitionem, faces atque incendia ministrat ad iram atque odium, furorem affert ad vindictam, illecebras parat ad voluptatem: cùmque homini nihil præstabilius mente Superi dederint, huic divino muneri ac dono nihil tam inimicum est, quàm vinum: neque enim vino dominante temperantiæ locus omninò est, neque in ebrietatis regno virtus ulla potest consistere. Enumeratio per Effecta.

Saltem si qua pars humani generis à teterrimâ vini corruptelâ immunis haberetur; si qua ætas, aut si qua vitæ conditio præcavere sibi ab ipsius illecebris atque lenociniis valeret; si quis angulus in orbe toto, quem metuenda pestis illius contagio non afflasset. At ubi gentium non dominatur illa? quem non inficit? cui parcit? Depravat juvenes, viros corrumpit, dementat senes, egenos ac locupletes, viros ac mulieres perdit ac labefactat. Enumeratio per Distributionem.

Quare vide, ambo, prudentissime Jupiter, vel ut vites omnes, quàm latè patet orbis, radicitùs eruas atque extermines; vel si grassari pestem illam diutiùs permiseris, noli mihi succensere, si relictis deinceps terris, æternum cum humano generi divortium fecero.

ALIA EXERCITATIO.

Bacchi apud eundem Jovem Oratio pro suî Defensione.

SYNOPSIS.

Exord. DEPLORABIT sortem suam, quòd beneficia sua, pro quibus laudari debuisset, pejorem in partem trahantur.

Propositio. Dicet nihil esse tam bonum, quo quis abuti non possit; adeoque, si vinum propterea damnatur, quod eo quidam abutantur, cætera etiam vituperari debere: idque tractabit Enumeratione rerum bonarum, quæ pravo usu perniciosæ fiunt.

Confirmationem petet ab iis commodis, quæ vinum affert: dicetque per *Enumerationem*, vires reficere, sustentare stomachum, vitiosos humores pellere, sanare morbos, etc.

Deindè tantò amplius esse beneficium demonstrabit, quantò ad plures pertineat; quod explicabit per *Enumerationem.*

Concludet Minervam admonendo, ut ab increpatione abstineat, sed provideat pro suo munere, ut apud mortales vini usum sapienter temperet.

ORATIO.

Quàm luctuoso fieri meo fato dicam, æquissime rerum omnium moderator, Jupiter, ut vel impensa à me liberaliùs beneficia deteriorem in partem accipiantur, nihilque præter contumelias atque obtrectationes videar exper-

viri, undè laudis plurimùm ac commendationis expectare debuissem.

Ecce dies mihi coram te dicitur, et apud æquissimum tuum tribunal impertiti mortalibus vini reus accusor. Novum crimen, Deorum Pater optime, et ante hunc diem prorsùs inauditum sapientissima soror mea ad te detulit. Atenim coelesti illo munere homines infidi abutuntur? Enumeratio per Repetitionem.

Nam quò recidimus, amabo, si pravus rerum quarumque bonarum usus beneficis earumdem auctoribus imputetur? Plutum accusa patruum tuum tot opum, tot divitiarum largitorem; accusa Cererem fructuum omnium, quibus vescuntur homines, artificem; accusa propagatorem luminis Apollinem; te-te, Soror, accusa bonarum Artium inventricem; imò accusa ipsum rerum omnium effectorem atque architectum Deorum parentem. Nam quota pars est rerum istarum, quas impertiisse se hominibus liberaliter Superi pro se quisque gloriantur, quam, dum perperam iisdem utuntur mortales, non depravent atque corrumpant.

Vide ergo, vel ut Superos omnes, quicumque opitulari mortalibus conati sunt, pariter accuses, vel fateare, quàm immeritò inventum à me vini usum improbaveris. Nam quid majus tandem meliusve datum hactenùs est, aut futuris retrò temporibus unquàm donabitur? quid coelesti illo liquore preciosiùs, qui vires reficit, sustentat stomachum, cor exhilerat, vitiosos procul humores pellit, certùmque adversùs varia morborum contagia remedium suppeditat? quid vino potentius, quod animos exsuscitat, ingenii igniculos accendit, robur inspirat, et ad difficilia quæque atque ardua superanda adjumento est? Enumeratio per Effecta.

Enumeratio per Distributionem et per Effecta.

Atenim vinum tibi non placet, Minerva; at quotus est tandem, non hominum dico, sed Deorum cui non placuerit? Adolescentiam recreat, corroborat juventutem, senectutem alit ac fovet, res adversas leviores facit, secundas lætiores. In luctu solatio est, curas abigit, mœrorem dissipat, denique nullus est in orbe toto angulus, ubi, pro concesso gratissimo munere, pares mihi, ut decet, gratulationes non deferantur.

Parce ergo, Soror amicissima, vel increpare me me duriùs, quasi pestiferum quoddam veneni genus terris intulissem, vel saluberrimum vini munus acerbiùs execrari. At tu potiùs pro sapientiâ tuâ et concessâ tibi apud mortales auctoritate, provide diligenter, ita temperari vini usum, ne quis, vel tu, vel Deorum alius, impensum à me liquorem illum beneficum expostulare possit.

ALIA EXERCITATIO.

Jonathas ad Saülem pro Davide.

SYNOPSIS.

Exord. DICET non tam suâ in Davidem benevolentiâ, quàm suo in patrem studio et populi gratiâ adductum fuisse, ut pro Davide roget veniam.

Propositio. Ostendet quanti intersit et patris et totius populi, ut David non moriatur.

Confirmatio. Id probabit per *Enumerationem* partium, demonstrando quanto David sit apud omnes in pretio, quem tanquàm totius gentis columen ac præsidium venerantur et vocem illam, *Omnes*, distribuet suas in partes.

Deindè idem probabit per aliam *Enumerationem*, revocando patri in memoriam, quanta populi Israelitici ipsiusque, Saülis gratiâ David fecerit; ut Saüli obsequens apertis periculis caput devoverit, ut Philistæos

represserit, et ipsorum Ducem Gigantem immanissimum interfecerit.

Confutatio. Diluet Saülis suspiciones, rogabitque patrem, quid velit in Davide plectere? et per *Enumerationem* illustratam subjectione, innocentem probabit : Deindè patrem admonebit dedecoris, quòd sibi Davidis morte accerseret. Quid enim omnes dicent, etc. quod amplificabit Enumeratione.

Concludet deprecando patrem, per quidquid habet carissimum, ut Davidi parcat.

ORATIO.

Etsi me meus in Davidem amor, Pater amantissime, adhortatur satis, ut ipsi gravissimo capitis in discrimine posito pro virili parte suppetias feram; hoc tamen lubentiùs paratæ fortissimo viro mortis deprecator accedo, quòd populi salus tuaque ipsius gloria cum illius vitâ conjuncta sit. Sic est enimverò, Pater amantissime; nam da mihi hanc veniam, ut palàm et apertè profitear, quàm gravis immineat populo Israelitico pernicies, quàm turpis nomini tuo labes inurenda sit, si quid in Davidem duriùs statuatur.

Perniciem dico imminere toti populo gravissimam : quis enim nescit, quantas et quàm meritò universus populus spes in Davide repositas habeat; quem terrorem hostium, libertatis assertorem, vindicem salutis, patriæ columen, universæ gentis præsidium toties expertus est? Quis suas fortissimo viro fortunas, opes, vitam, securitatem ac pacem acceptas non debet? quis illius gratiâ se suaque omnia ultrò volensque non devoveat? quis sublato illo concidendum sibi esse pariter non putet? Hunc nôrunt pueri, ostentant juvenes, senes mirantur, ipsæ mulieres insolitis laudibus extollunt. Illum milites in

Enumeratio per Repetitionem.

Enumeratio

per Distributionem. castris, proceres in aulâ, universus in civitate populus, tuque adeo, Pater amantissime, publicæ salutis tutorem ac defensorem non semel appellasti.

Neque verò tam gloriosum nomen nullo sui capitis discrimine, aut nullâ rerum gestarum gloriâ promeruit. Nam quid hîc tibi revocem in memoriam, quæ nosti satis, quot et quanta tuâ et populi totius gratiâ præstiterit? Tacebo, ut tibi obsecutus gravissimos quosque periculorum casus non refugit: non commemorabo, ut inustam nomini nostro labem ipso hostium in sanguine abstersit: silebo, ut tumidos Philistæorum fastus repressit, vires fregit, copias fudit, exercitus delevit, et superbissimum ipsorum ducem Goliath, virum illum insolescentem plus æquo immanissimi corporis robore, et nobis ferociter insultantem prostravit, et tam insigni facinore hærentem jam diù populorum animis metum depulit.

Enumeratio per Effecta.

Quanquàm nihil moror, Pater amantissime; quin Davidem de te totâque gente nostrâ tam benè meritum morte afficias, si quid errasse ipsum noveris. At quòd plectis in ipso scelus? quo demùm flagitio indignationem tuam promeruit? An initi cum patriæ hostibus consilii reum accusas? at quòd esse potuit illi cum Philistæis commercium, quos ad hunc usque diem ad internecionem persecutus est? an detrectato imperio rebellem ac contumacem arguis? at quàm obsequens tibi, et quoties vel ipso capitis periculo extitit? an tibi ipsi molitum insidias suspicaris? at Davidis animum expertus es satis, cùm vitæ tuæ dominus atque arbiter, suas à capite tuo, vel cùm ipsum ad necem acriùs perquireres, manus abstinuit.

Enumeratio per Interrogationem et Subjectionem.

Ah! ne igitur, Pater amantissime, virum innocentem, nobis tam utilem ac necessarium ulteriùs persequere. Nam quid loquentur de te omnes, si quid gravius in Davidem peccaveris? Quid dicet Israeliticus populus, quem tot ac tantis eripuit cladibus ac servavit? quis erit sermo exterarum gentium, quæ invictum fortissimi viri robur suspexere? quid ipsi hostes? quid Philistæi sentient, cùm sublatum à te illum noverint, per quem tot annos adversus gravissimos ipsorum impetus regnum tuum stetit inaccessum? Tu-ne, ut iræ morem geras, exterorum, hostium, tuorum odium ac malevolentiam incurras? Imò, imò declina labem illam ac dedecus, quòd nomini tuo inureres. Hoc te filius tuus Jonathas, per quidquid in vitâ tibi carum est, orat atque obtestatur. Patere, ut exorem à te hominis amicissimi vitam: hanc mihi impertire paternæ caritatis partem: da vivere illum incolumem, quo perempto mihimetipsi perire necesse sit.

Enumeratio à Consequentibus.

CAPUT IV.

Locus à Genere et Specie seu Formâ.

Genus est illud quod commune multis res varias specie differentes infra se continet.

Hoc Argumenti genus adhibetur frequentiùs in Exordiis. Hîc enim Orator præmittere quædam solet generatim et universè, quæ rationem Thesis habent, undè descendit ad Hypothesim. Ita Demosthenes laudaturus eorum prudentiam ac fortitudinem, qui pro patriâ ceciderant, duo

præmonet esse virtutis principia, prudentiam et fortitudinem; quarum altera, quid sit agendum, præscribit; altera exequitur. Cavendum autem Oratori præcipuè, ne in Genere diutiùs immoretur, tùm præsertim cùm apponitur loco Quæstionis indefinitæ. Est enim puerile vitium hærere longiùs in Thesi, quàm in Hypothesi.

Argumenti verò quod à Genere ducitur vis in eo est, quòd, quidquid Generi tribuitur vel negatur, id Speciei pariter, sive rei singulari sub genere contentæ tribuatur vel negetur; v. g. qui probaverit virtutem esse excolendam, is eodem pacto probaverit temperantiam vel fortitudinem esse exoolendam; rursùs qui ostenderit aliquem nulli vitio affinem esse, ille ostenderit eundem nec avaritiæ nec ebrietati esse obnoxium.

Exemplum Generis egregium habes apud Ciceronem pro Milone n. 9. ubi probat fas esse occidere insidiatorem, hoc modo.

Omissâ propositione, quæ per se clara est et evidens, descendit ad Assumptionem, quæ generis rationem habet, et probat licere aliquandò occidere hominem, 1°. Inductione exemplorum n. 7. *Negant intueri lucem fas esse ei, qui à se occisum esse hominem fateatur. In quâ tandem urbe hoc homines stultissimi disputant? Nempè in eâ, quæ primum judicium vidit de capite M. Horatii, fortissimi viri, qui nondùm liberâ civitate, Populi Rom. comitiis liberatus est, cùm suâ manu sororem interfectam esse fateretur..... Nisi verò existimetis dementem P. Africanum fuisse, qui, cùm à C. Carbone Tribuno plebis in concione seditiosè interrogaretur, quid de Tiberii Gracchi morte sentiret,*

respondit jure cæsum videri. Neque enim posset aut Hala ille Servilius, aut P. Nasica, aut L. Opimius, aut C. Marius, aut, me Consule, Senatus non nefarius haberi, si sceleratos cives interfici nefas esset.

2°. Ab armis quæ ferre homines solent et reliquis adjunctis n. 10. *Quid comitatus nostri, quid gladii volunt, quos habere certè non liceret, si uti illis nullo pacto liceret.*

3°. Ab ipsâ Lege naturali n. 10. *Est enim hæc non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus; verùm ex naturâ ipsâ arripuimus, hausimus, expressimus: ad quam non docti sed facti; non instituti sed imbuti sumus; ut, si vita nostra in aliquas insidias, si in vim, si in tela, aut latronum, aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expediendæ salutis, etc.*

4°. Ab auctoritate legis scriptæ, quæ dat facultatem suî defendendi n. 11. *Et, si persapienter et quodam modo tacitè dat ipsa lex potestatem defendendi, quæ non modò hominem occidi, sed esse cum telo hominis occidendi causâ vetat, ut, cùm causa, non telum quæreretur: qui suî defendendi causâ telo esset usus, non hominis occidendi causâ habuisse telum judicaretur.*

Ita, parricidii accusatus Roscius Amer. sic defenditur à Cicerone, ut plurima præmittat de gravitate illius sceleris, et ab eodem deindè reum absolvat et eximat. à n. 62. ad 72.

Prodest in primis hoc argumenti genus, quandò ratio aliqua difficilior refellenda, aut Oratori res est cum adversario majoris cujusdam auctoritatis, cui obtrectare palàm non audet.

Hoc præstat egregiè Tullius in Oratione pro Muræná, ubi nactus adversarium Catonem Philosophum Stoïcum, virum magni ponderis, quem probitas sua atque auctoritas tegebant, rem ità perficit, ut omisso veluti Catone, Stoïcam Philosophiam, quam ille sectabatur, vituperet audaciùs atque reprehendat. n. 16. *Fuit quidam summo ingenio vir Zeno, cujus inventorum æmuli Stoïci nominantur. Hujus sententiæ sunt gravissimæ et præcepta ejusmodi. Sapientem gratiâ nunquam moveri, nunquam cujusquàm delicto ignoscere; neminem misericordem esse, nisi stultum et levem: viri non esse, neque exorari, neque placari; solos sapientes esse, si distortissimi sint, formosos; si mendicissimi, divites; si servitutem serviant, Reges. Nos autem, qui sapientes non sumus, fugitivos, exsules, hostes insanos denique esse dicunt: omnia peccata esse paria; omne delictum scelus esse nefarium; nec minùs delinquere eum, qui Gallum gallinaceum, cùm opus non fuerit, quàm eum, qui patrem suffocârit; sapientem nihil opinari, nullius rei pœnitere, nullâ in re falli, sententiam mutare nunquam. Hæc homo ingeniosissimus Marcus Cato auctoribus eruditissimis inductus arripuit, neque disputandi causâ, ut magna pars, sed ita vivendi, etc.*

Hanc deindè doctrinam exagitat insigniter more suo consequentibus numeris.

Species est res aliqua particularis quæ sub Genere, sive sub *Universali*, ut loquuntur Philosophi, continetur.

EXERCITATIO.

Locus à Genere.

Adhortatio ad eos, qui liberales Artes exercent, ut Ludovici Magni memoriam studeant posteritati commendare.

SYNOPSIS.

Hoc Argumentum Orator adhibebit petitum à Genere. Si quorum hominum immortalis memoria esse debet, eorum maximè, qui multiplici virtutum gloriâ excelluerunt, sed aliquorum debet esse immortalis memoria; Ergo, etc.

Omissâ Propositione, quæ manifesta est, veniet ad probandam Assumptionem, scilicet esse aliquos homines, quorum memoria debet esse immortalis: Hoc ipsum periodicè efferet Exordii loco.

Deindè Rationes afferet Assumptionis.

Primam eliciet ab eo desiderio, quod viri aliquâ laude præstantes suî relinquunt, dùm excedunt è vivis.

Secundam à studio eorum hominum, qui illustriorum virorum vitas scriptis suis commendavere, aut eorum, qui ipsorum imagines vel in marmore vel in ære inciderunt.

Tertiam, ab universo populorum omnium consensu, apud quos exstant aliqua eorum monumenta, qui aliquâ laude floruerunt.

Quartam ab ipsâ tam liberalium, quàm cæterarum Artium naturâ, quæ eò potissimùm fine inventæ videntur, ut virorum illustrium memoriæ propagandæ servirent.

Tertiò per *Anacephaleosim* resumet allatas supra rationes, ex quibus concludet iis deberi immortalitatem, qui aliquâ laude præcelluerunt. Mox à Thesi descendet ad Hypothesim, ut probet deberi eamdem Ludovico Magno, qui non aliquo, sed omni virtutum genere excellit.

Quartò id ipsum demonstrabit per *Enumerationem* virtutum illarum, quibus Ludovicus præditus est, et præstat illis Heroibus, quos fabula commendavit.

Concludet dicendo, nullam esse Artem, quæ ab ejus laudibus conticescere debeat, et per *Apostrophen* ad singulas, iisdem suas cuique partes adscribet.

ORATIO.

Est hoc singulare quorumdam hominum ac proprium veluti fatum, ut peculiari aliquo Superùm munere terris concessi, et cæterorum exemplo nati esse videantur. Verùm quò lætiùs excipi solent illi, dùm nascuntur, eò graviùs, dùm rapiuntur, desiderium suî relinquunt; sic, ut expleto, quantùm homini jam permittitur, longioris vitæ curriculo, nemo vel præmaturâ morte raptos non doleat, vel impertitam ipsis fuisse, præter conditionem mortalium, immortalitatem non velit.

Thesis.

Hinc verò exarsit eruditorum hominum diligentia, ut, quos suspexissent olim populi et amavissent, eorum mores ac virtutes scriptis in suis fideliter expressas relinquerent. Hinc stimulari se sensit Pictorum solertia, ut, dùm nativis adumbrata coloribus illustrium virorum ora redderent, eorumdem absentiam ac desiderium quodammodo consolarentur. Hinc et novos sumpsit animos Sculptorum labor atque dexteritas in incidendis in marmore vel in ære Heroum suorum egregiis facinoribus, ut, dùm res ab illis tam bello quàm pace præclarè gestas posterorum oculis subjicerent, foverent perpetuò, quam illi concitabant olim, admirationem suî, neque eorum memoriam senescere unquàm paterentur.

Scilicet illud est propagandæ apud posteros illustrium virorum gloriæ desiderium ejusmodi, ut non injectum extrinsecùs, sed innatum nobis videri possit; adeò ut nemo nisi iniquiùs ferat

illorum obliterari memoriam, qui se, dùm viverent, immortalitate dignos præstiterunt. Cedo enim nationem hominum aliquam, tam incultam, tam agrestem, tam barbaram, apud quam multa omnis generis monumenta non exstent, quibus res à majoribus suis aliquâ cum laude gestæ commendantur.

Quid porrò omnes litteræ, quid disciplinæ liberales, quid cæteræ inferioris nominis artes volunt; aut loquuntur? Quem demùm ob finem inventæ et tam diligenter excultæ, nisi ut magnorum virorum gloriæ famularentur? Quid Eloquentiâ admirabilius? quid Poesi dulcius? quid Picturâ vel Sculpturâ gratius? quæ vel inventæ nusquàm, vel in ortu ipso cœpissent obsolescere, nisi in representandis suo quæque modo clarissimorum hominum virtutibus elaborassent. O nullis satis prædicandum laudibus parandæ illustribus gloriæ viris desiderium, absque quo non careremus modò tam egregiis omnium Artium monumentis, sed ne ipsarum quidem nomen haberemus.

Quòd si naturæ vox, eruditorum consuetudo, unanimis populorum consensus, Artium omnium indoles et industria immortalitatem iis vindicant, qui aliquâ virtutis laude, dùm viverent, floruerunt; quanto potiori jure, qui Artes cujuscumque generis exercent, de comparandâ Ludovico Magno nominis immortalitate cogitabunt; qui non aliquâ virtute, sed universo virtutum agmine circumseptus, dotes, quæ cæteros principes commendavêre, singulas in se complectitur. Hypothesis.

Sed quæ par oratio tot prædicandis virtutibus esse possit? aut quid inter tam breves dicendi angustias vel delibare ex illis quidpiam confida-

mus. Nam dotes animi aggrediemur, an corporis? quàm ampla surgit Oratori, quàm magnifica de utroque prædicandi seges! Age enim quanta frontis dignitas! quàm vivida lux oculorum! quàm decens oris compositio! quàm nova totius vultûs species atque amabilitas; quæ pulveris patiens atque solis, nec ipsis bellorum laboribus deteratur! Jam in incessu quanta gravitas, in corpore quàm justa concinnaque conformatio membrorum, in homine toto quàm verenda majestas! Sic ut inter Aulicos suos, si quandò permixtus inveniatur, nemini, qui ipsum nunquam viderit, liceat illum ignorare, aut Regem inquirere.

Quòd si tam eximias exhibet dotes corporis, quantò præstantiores animi virtutes præ se fert! In eo quid non regium, quid non admirabile, quid non memoriâ dignissimum? Est aliquis, qui de ingenii præstantiâ, facilitate, perspicaciâ certare cum ipso possit; quem sui, quem exteri gravissimis de rebus dicentem et ex tempore respondentem toties obstupuere? cujus ex ore nulla vox unquàm effluxit, quæ longioris cujusdam et altissimæ meditationis partus videri non posset? Quis eo vel in providendis rebus sagacior, vel in administrandis sapientior, qui æquabilem ac constantem longissimi regni fortunam prudentiæ in primis suæ acceptam debet? qui regnare per se solus vel junior didicit? qui ministros ad pompam magis et magnificentiam, quàm ad necessitâtem habet? Quis porrò cupidior juris et amantior æquitatis; qui vel propriis in rebus suâ unius sententiâ sæpè causâ excidit? Undè verò quemquam nactus eris, qui tantâ cum potestate tantam moderationem conciliavit? Credent Posteri sic imperasse motibus animi Ludovicum, non modò nihil ut un-

quàm iratus peccaverit, sed nec protulerit quidpiam, quod vel offensionem vel indignationem saperet? Denique mitto dicere, quàm sit liberalis et magnificus, quàm bonus domesticis, quàm amabilis cunctis et acceptus. Parco memorare magnitudinem animi in periculis, in adversis constantiam, modestiam in prosperis. Prætereo tenerrimam pietatem in Deum, studium Religionis acerrimum, incredibilem vel inter prosperos armorum eventus pacis amorem.

Evolvat, per me licet, universus orbis Annales suos; scrutetur prisca monumenta vetus antiquitas; fingant sibi vel ipsæ Fabulæ Heroem ad arbitrium, quem cum Ludovico Magno collatum velint.

Regem ergo tam multis ornatum virtutibus quis non extollat? Quæ facultas tandem ab ejus conticescat laudibus? Quis nomen ipsius toti posteritati consecrandum ultrò non suscipiat? Hunc Pictura, qualis est, talem futuris ætatibus repræsentet, et vividis, quantùm potest, coloribus egregiem oris speciem, dignam Heroe staturam et spirantem in toto corpore Majestatem studeat imitari. Erigat Triumphales arcus Sculptura, quos nulla temporum ac tempestatum injuria diruat; incidat in ære atque marmore relatas ab eo victorias, expugnatas urbes, occupatas Provincias, fusos exercitus, et conjuratas totius Europæ vires fractas toties ac debilitatas. Quod exequi Pictura, nec præstare Sculptura possit, singulares ejus animi dotes ac virtutes Poësis et Eloquentia commendent. Liberalem illum, magnificum, fortem, moderatum, clementem, justum, affabilem, pium, Superis perindè atque hominibus amabilem loquantur ac prædicent. Addat se reli-

quis Artibus Historia; et res ab eo gestas, voces etiam singulas excipiat, et sine fuco vel cerussâ veritatis unius interpres monumentis publicis consecret.

Denique ità conspirent Artes universæ ad consecrandum Ludovici Magni nomen, ut, quem jam universus admiratur orbis, eundem ventura retrò sæcula suscipiant ac venerentur.

ALIA EXERCITATIO.

Defenditur Jonathas, quòd contra patris Edictum paululùm mellis gustasset.

SYNOPSIS.

ARGUMENTUM Defensionis Orator petet à Genere, quod sic informabit. Si quando lex mollem ac benignam Interpretationem pati potest, maximè eorum gratiâ, qui nihil de lege audierunt; sed lex benignam Interpretationem pati potest aliquando : ergo, etc.

Omissâ Propositione, veniet ad Assumptionem, nimirùm lex mollem et benignam Interpretationem aliquando patitur : idque dilatabit in Periodum quâ Exordium et Propositio continebuntur.

Rationem afferet, quia nullius unquam Legislatoris ea mens fuit, ut suas leges nullâ molliri Interpretatione vellet.

Id verò probabit; quia neque sapientiæ neque æquitatis ipsorum fuisset, ut nemo unquàm à lege latâ eximeretur.

Non fuisset 1°. ipsorum sapientiæ, quia prævidere illi non potuerunt varia locorum ac temporum adjuncta, in quibus latæ ab ipsis leges observari non possent.

2°. Non fuisset æquitatis, si eos violatæ legis reos haberi voluissent, qui eas non potuissent observare.

Denique relictâ Thesi veniet ad Hypothesim; per quam concludet Saülem admonendo, non esse plectendum Jonatham, nisi aut parùm prudens, aut parùm æquus videri velit; qui violatam legem in eo puniat, qui propter ignorantiam eamdem observare non potuerit.

ORATIO.

Etsi non is ego sum, Princeps sapientissime, qui vel commissam à Supremo Numine legum conditoribus potentiam atque auctoritatem elevandam putem, vel populorum socordiæ indulgens plus æquo excusare legum infractores velim; tamen nihil dubitem palàm profiteri vix esse posse legem ullam, quæ mollem interdùm benignamque interpretationem non admittat.

Nam quis est, aut fuit unquàm tam retinens juris sui, aut debiti sibi obsequii tam iniquus exactor, ut, quas sancire leges meditaretur, eas sic valere semper partem in omnem vellet, ut nullis incidentium rerum casibus aut infirmari, aut etiam penitùs abrogari pateretur. Unum te mihi rei hujusce testem appellare liceat, Rex sapientissime; hunc tu Principem virum vel à sapientiâ bellè comparatum, vel ab æquitate satis instructum æstimares, qui in sanciendis legibus, nullâ locorum aut temporum expensâ ratione, nullo ætatum conditionumque delectu habito, ità severè pronunciaret in omnes, ut neminem ab imperatâ lege immunem esse posse sineret, et in quemcunque demùm, qui legem non implevisset, animadvertendum duriter arbitraretur. Thesis.

Scilicet extitit aliquandò, aut consequentibus retrò temporibus existet Legislator aliquis tam perspicax, et futuri post se temporis scrutator tam accuratus, ut præviderit nihil contingere unquàm posse, quod latas à se leges infringeret, nihil quod eisdem observandis moram afferret, nihil quod, ne minimè etiam implerentur identidem, prohiberet.

Quòd si Legislator nullus prævidere potuit,

quæcunque interveniunt tam sæpè implendæ legis impedimenta; imò si penitùs sensit ac vidit, vel cùm suas omnibus leges diceret, non posse illas quibusvis locorum ac temporum adjunctis ab omnibus observari, an foret ille arbitrio tuo justissimus, qui insolitâ quâdam præventus severitatis laude, nullam admitti vellet sancitæ legis interpretationem, sed quamlibet omissæ legis offensam eodem pariter modo mulctandam judicaret?

Hypothesis. Quamobrem vide, amabo, Rex sapientissime, idemque studiosissime cultor æquitatis, quâ demùm vel sapientiæ vel æquitatis laude plectendum Jonatham tuum censeas, ad quem nulla pars imperatæ legis pertinuit? Tu-ne eum teneri lege tuâ velis, cui, legem à te latam fuisse cùm ignoraret, nulla illius implendæ facultas suppetebat. Tune violatam ab eo legem reprehendas, eumdemque putes morte puniendum, qui legem, etiam cùm voluisset, observare non poterat? Memineris potiùs solitæ prudentiæ tuæ atque æquitatis; et, quam in neminem de populo severitatem adhibere sustineres, cave filium in tuum putes esse exercendam.

CAPUT V.

Locus à Simili.

Similitudo est duarum vel plurium rerum, in aliquâ ratione convenientia; v. g. Consul et Gubernator navis sunt duo, quæ in ratione gubernandi conveniunt. Ut enim hic navim, sic ille Remp. regit.

Habes illustria Similitudinis exempla apud Ciceronem pro Rosc. Amer. n. 56. ubi Accusatores comparat cum Anseribus et Canibus. *Anseribus cibaria publicè locantur, et Canes aluntur in Capitolio, ut significent, si fures venerint; at fures internoscere non possunt, significant tamen, si qui noctu in Capitolium venerint, et quia id est suspiciosum, tametsi bestiæ sunt, tamen in eam partem potiùs peccant, quæ est cautior. Quòd si luce quoque Canes latrent, cùm Deos salutatum aliqui venerint, opinor, iis crura suffringantur, quòd acres sint etiam tum, cùm suspicio nulla sit. Simillima est Accusatorum ratio. Alii vestrûm Anseres sunt, qui tantummodò clamant; nocere non possunt; alii Canes, qui latrare et mordere possunt. Cibaria vobis præberi videmus. Vos autem debetis maximè impetum in eos facere qui merentur, etc.*

Ibid. n. 75. *Ut non omnem frugem neque arborem in omni agro reperire possis : sic non omne facinus in omni vitâ nascitur.*

Ibid. n. 131. excusat Syllam, quòd aliqua animadvertere non potuisset in magnâ rerum quas curabat, mole, ab exemplo Jovis, cui non imputantur imbres et tempestates, quæ tamen detrimentum afferunt, quia isthæc potiùs vi et magnitudine rerum fiunt, quàm divino consilio. Et sic concludit; *Nisi hoc mirum est, quod vis divina assequi non possit, si mens humana adepta non sit.* Egregius est imprimis hic locus.

Pro Muræna n. 35. incertas et obscuras populi voluntates comparat cum procellis et tempestatibus, quæ in mari oriuntur.

Pro Cluentio n. 138. *Ut mare quod suâ*

naturâ tranquillum sit, ventorum vi agitatur et perturbatur; sic et Populus Rom. suâ sponte placatus, hominum seditiosorum vocibus et violentissimis tempestatibus concitatur.

Post reditum ad Quirites n. 4. fatetur Cicero recepta bona sibi tantò gratiorâ videri, quantò sanitas post gravem morbum jucundior est.

Similitudo dividitur plerumque in Parabolam, Inductionem et Exemplum.

Parabola est rerum alioqui diversarum, in unâ re vel in pluribus convenientia: sive est narratio verisimilis ad mores informandos idonea, propter eam, quam habet cum re, quam persuadere Orator nititur, convenientiam. Hùc Apologi et Fabulæ referuntur; quæ sunt narrationes penitùs fictæ; quæ moribus instituendis conducunt.

Frequentissimus est usus Parabolæ, tam apud sacros, quàm apud profanos Oratores, præsertim in Exordiis. Habes illustrissima Parabolæ exempla in sacris Litteris, præsertìm in novo Testamento.

Apud Ciceronem Parabolæ locum habet, quod de Anseribus et Canibus narratur pro Roscio Amerino n. 55. suprà laudato ac relato.

Item 1. Catil. n. 31. *Ut sæpè homines ægri morbo gravi, cùm æstu febrique jactantur, si aquam gelidam biberint, primò relevari videntur, deindè multò graviùs vehementiùsque afflictantur; sic hic morbus, qui est in Rep. relevatus istius pœnâ, vehementiùs reliquis vivis ingravescit.*

Et in Vat. n. 4. *Venisti iratus omnibus: quod ego, simul ac te aspexi, priùs quàm loqui cœpisti, cùm antè Gellius, nutricula seditiosorum omnium, testimonium diceret, sensi*

atque providi : repentè enim te, tanquàm serpens è latibulis, oculis eminentibus, inflato collo, tumidis cervicibus intulisti.

Inductio, ut hoc loco sumitur, est coacervatio multarum rerum similium ad aliquid concludendum. Hoc disputationis genus erat admodùm familiare Socrati, qui per ejusmodi Inductiones oculis subjiciebat, quæ probanda susceperat.

Habes exemplum Inductionis pro Cornelio Balbo n. 51. *Hîc tu, Cnei Pompei, beneficium seu potiùs judicium et factum infirmare conaris, qui fecit quod C. Marium fecisse audierat; fecit quod P. Crassum, quod C. Syllam, quod Q. Metellum, quod deniquè domesticum auctorem patrem suum facere viderat. Neque verò in uno Cornelio id fecit, nam et Gaditanum Hasdrubalem ex bello illo Africano, et Mamertinos obvios, et quosdam Uticenses et Saguntinos fabros civitate donavit.*

Exemplum est probatio alicujus rei dicto vel facto alterius confirmata, quæ præstantissima est Similitudinis ratio, et magnæ auctoritatis ad persuadendum.

Habes exempla illius Similitudinis apud Ciceronem pro Rosc. Amer. n. 50. *Næ tu, Eruci, accusator esses ridiculus, si illis temporibus natus esses, cùm ab aratro arcessebantur, qui Consules fierent. Etenim qui præesse agro colendo flagitium putes, profectò illum Attilium, quem suâ manu spargentem semen, qui missi erant, convenerunt, hominem turpissimum atque inhonestissimum judicares. At herculè Majores nostri longè aliter et de illo et de cæteris talibus viris existimabant, etc.*

Ibid. n. 66. probat Orestis exemplo eos exagitari furiis, qui parricidium admiserunt.

Et Oratione pro Plancio, probat Exemplorum collectione nihil esse quòd Laterensis doleat, quòd in petitione Ædilitatis repulsam passus fuisset n. 51. *Quæris etiam, Laterensis, quid imaginibus tuis, quid ornatissimo atque optimo viro patri tuo respondeas mortuo. Noli ista meditari; atque illud cave potiùs, ne tua ista querela dolorque nimius ab illis sapientissimis viris reprehendatur. Vidit enim pater tuus Appium Claudium nobilissimum hominem, vivo patre suo, potentissimo et clarissimo cive C. Claudio, Ædilem non esse factum, et eundem sine repulsâ factum esse Consulem. Vidit, hominem tibi maximè conjunctum egregium virum L. Volcatium, vidit M. Pisonem in istâ Ædilitate, offensiunculâ acceptâ, summos à Populo Rom. honores esse adeptos. Avus verò tuus, et P. Nasicæ tibi Ædilitiam prædicaret repulsam, quo cive neminem ego statuo in hac Rep. fortiorem; et C. Marii, qui duabus Ædilitatis acceptis repulsis septies Consul est factus; et Luc. Cæsaris, Cn. Octavii, M. Tullii, quos omnes scimus Ædilitate præteritos, Consules esse factos.*

Ornatur Similitudo, primò per Comparationem; ut 1. in Verrem n. 48. *Ut in Actoribus Græcis fieri videmus, sæpè illum, qui est secundarum, aut tertiarum partium, cùm possit aliquantò clariùs dicere, quàm ipse primarum, multùm summittere, ut ille Princeps, quàm maximè excellat: sic faciet Allienus; tibi serviet, tibi lenocinabitur, minùs aliquantò contendet, quàm potest.*

Et Ver. 6. n. 21. *Fecisti uti prædones so-*

lent, qui cùm communes hostes sint omnium, tamen aliquos sibi instituunt amicos, quibus non modò parcant, verùm etiam prædâ quos augeant, et eos maximè, qui habent oppidum opportuno loco, quò sæpè adeundum sit navibus, nonnunquàm etiam necessariò.

Huc refer Comparationem Accusatorum cum Anseribus pro Roscio n. 56. Comparationem Syllæ cum Jove ibid n. 131.

Secundò ornatur Similitudo per Fictionem ut Orat. pro Sextio n. 45. *Etenim si mihi in aliquâ nave cum meis amicis, naviganti hoc accidisset, ut multi ex multis locis prædones classibus eam navem se oppressuros minitarentur, nisi me unum sibi dedidissent; si id vectores negarent, ac mecum simul interire, quàm me tradere hostibus mallent; jecissem me ipse potiùs in profundum, ut cæteros conservarem, quàm illos meî tam cupidos, non modò ad certam mortem, sed in magnum vitæ discrimen adducerem, etc.....* Per illam Fictionem ostendit Cicero quàm prudenter cessisset ex urbe invitis, ac repugnantibus amicis, ne ipsos in magnâ Reip. perturbatione maximis periculis exponeret.

Et Orat. in Cat. 4. n. 12. Habes alia Fictionis exempla 1. Verrinâ n. 20. 6. Ver. n. 78. pro Cæcinnâ n. 1. n. 35. pro Lege Maniliâ n. 50. pro Sextio n. 83.

Tertiò exornari Similitudo potest per Hypotiposim. Uti fecit Cicero Philip. ij. n. 7. ubi Antonium cum Dolabellâ comparans, utriusque sævitiam subjicit in morte Trebonii. *Ponite igitur antè oculos, P. C. miseram quidem illam et flebilem speciem, sed ad incitandos animos nostros necessariam; nocturnum im-*

EXERCITATIO.

In morosam Stoicorum hominum severitatem, qui omnem etiam honestam animi oblectationem respuunt.

Locus à Similitudine.

SYNOPSIS.

Exord. DICET Orator, Stoicos ut multis in rebus, sic in animorum cognitione peregrinos atque hospites extitisse.

Propositionem efferret per *Interrogationem*. Nam quid ineptum magis, quàm rejicere omnem animi oblectationem? etc.

Rationem afferet, quia ea est animi natura, ut assiduâ contentione frangatur.

Confirmationem petet à Similitudine, et 1° quidem à Parabolâ narrabit, uti Villicus terram fertilissimam naturâ suâ, dùm eandem assiduè nimis fodit et excolit, fecerit sterilem. Ornabit Parabolam Hypotiposi, quâ describet hominem in arando, in fodiendo, in serendo assiduum. Quo demùm exitu? etc. Addet hoc ipsum evenire in animis etiam natis ad ferendos studiorum fructus egregios, si nimiùm fatigentur.

2°. Idem probabit, per *Inductionem* rerum tam naturalium quàm arte factarum, quæ cessationem à labore postulant. Agri etiam feracissimi tertio quoque anno sinuntur requiescere. Arcus si continuò tendatur, frangitur : res quælibet usu frequentiore conteritur.

3°. Exemplorum collectione, putà, Lepidi, Catuli, Scipionis, Lælii, qui sapientissimi habiti ab omnibus, relaxabant interdùm animum, soliti, per Brutorum hortos discincti ludere. B. Joannis Evangelistæ, quem in solitudine suâ ferunt cum aviculâ collusisse; supremi etiam rerum omnium Conditoris, qui post sex dierum laborem, septimo tandem conquievit.

Concludet explodendo Stoicæ severitatis æmulatores.

ORATIO.

Cùm multis in rebus hospites ac peregrini haberi meritò possunt illi Philosophi, qui severiorem quandam virtutis formam æmulati, Stoici vulgò nuncupantur; tum certè nunquàm errasse graviùs, aut turpiùs hallucinati fuisse visi sunt, quàm cùm certas regendis ac moderandis hominum animis præscribere leges voluere.

Agite enimverò, quid ineptum magis, aut ab ipsâ animorum naturâ magis alienum videri possit, quàm eosdem, quod factitabant illi pertinaciter, sic exercere rebus seriis ac gravibus, ut nullam ipsis, ne honestam quidem relaxationem permittas.

Datur enim consensu omnium aliqua ætati cuilibet animi relaxatio, quæ si moderatè adhibeatur, neque præscriptos honestatis limites excedat, non modò non rejicienda, sed utilis etiam ac necessaria videatur. Nam quis tam rudis et imperitus, qui nesciat, eam esse animorum indolem, ut contentione assiduâ debilitentur plurimùm atque etiam infringantur, nedùm confirmentur aut invalescant.

Erat Agricolæ cuipiam uberrimum, si quod fuit in totâ viciniâ, solum. Illic veniebant feliciter segetes, uvæ, poma, et suavissima cujuscumque generis fructuum copia succrescebat. Hic lucri avidus inter paucos, et ubertatem terræ expertus non semel, minimè cessabat agrum excolere, et nunc arando, modò fodicando, jam serendo fatigare. Nullam partem anni à labore vacuam abire patiebatur: nullus etiam inter multos dabatur annus, quo nativo exhausta succo et molli decocta pinguedine terra

Similitudo per Parabolam.

tantisper conquiesceret, et amissas frequentiore partu vires repararet. Quid demùm putatis evenisse? vel quos assiduæ culturæ fructus tulisse Agricolam arbitramini? An ferax ille naturâ suâ et pinguis ager factus est perenni cultu fertilior? an uberiores singulos in annos fruges protulit? an herum ditavit aut locupletavit suum? Nihil minùs: hæc una fuit tam inepti laboris merces, hoc stultæ aviditatis præmium tulit, ut agrum arefaceret, excoqueret, labefactaret. Quid aliud consequimini, amabo vos, insani; quotquot estis animorum cultores? quem habet finem illa, quam adhibetis perpetuò, exercitatio gravis ac seria? quo demùm exitu felices illi, et ferendis quibuscumque studiorum fructibus pares animi pertractantur à vobis; nisi ut seriùs, ocyùs hebescant et obtundantur?

Similitudo per Inductionem.

Ignoratis igitur quod ipsa nostris quotidiè oculis natura subjicit? Attendite enimverò, quam uberrimi etiam et soli pinguioris agri culturam patiantur. An non, nisi quiescere illos identidem siveris, arescant continuò, et suâ dominum expectatione destituant? Quid in artefactis peritissimus rerum magister usus atque experientia commonent? Arcus si tenditur semper, illum frangi videas, aut certè multùm enervari. Duriora marmora crebriore frictu minuuntur; res quælibet assiduo nimis usu teritur ac deperit. Et hanc putatis esse solius animi conditionem, ut nullis debilitetur exercitationibus, ut perenni contentioni resistat, ut repetitis quantumlibet laboribus succumbat numquàm aut vincatur.

Similitudo per Collectionem Exemplorum.

Tamen haud ità sentiebant viri ætatum omnium judicio sapientissimi: alium sibi à vestrâ disciplinâ morem ineundum putaverunt; non

tam rigidum virtutis ipsius cultum profitendum censuere. Non Crassi, non Lepidi, non Catuli, non Scipiones, non Lælii, quos honestâ interdùm oblectatione relaxasse animum legimus, imò, si quid Tullio creditur, discinctos lusisse nonnunquàm, et positâ ad tempus, quæ Magistratus decet, gravitate, penè dixerim puerorum instar per Brutorum hortos discursasse.

At tu-ne etiam, severæ si quis es ejusmodi doctrinæ æmulator, tu-ne id reprehendes in nobis, quod vel ab ipso B. Joanne novimus factitatum? Tu rejicies et amandabis procul à vitâ oblectamentum omne, quod nec ipse, austerissimæ sanctitatis exemplar, amantissimus Christi Discipulus abhorruit? Tu acerbiùs increpabis, quòd in mediâ rerum æternarum contemplatione cicurem foveret aviculam, et cùm eâ identidem colluderet?

Aude etiam et ipsum supremum rerum omnium artificem aut inertiæ aut languidioris otii Deum accusare. Cessatorem urge, et pigritantem increpa, quòd sex in orbe fabricando dies cùm posuisset, septimo tandem ab omni opere conquieverit. O temeritatem inauditam! ô imprudentiam singularem! ô ridiculam et omnium sibilo explodendam sapientiam!

Desinant ergo fucum facere intempestivi, si qui sunt, obtrectatores; personatam illam severitatem exuant; aut si morosa ipsos indoles tantoperè delectat, suis conclusi tenebris, et perenni damnati tædio, liberales et honestos viros licitis frui oblectamentis patiantur.

EXERCITATIO.

Paterfamilias morti proximus, ad filios de tuendâ inter Fratres concordiâ.

Locus à Dissimilitudine.

SYNOPSIS.

Exord. DICET nihil habere se quod commendet filiis impensiùs, quàm ut tueri inter fratres concordiam conentur.

Rationem afferet; quia nihil est, quod tàm ad omnium et singulorum gloriam ac felicitatem juvare possit.

Confirmationem petet 1° à Parabolâ: narrabitque quod fecit pater, qui virgarum fasciculum filiis porrigens, jussit ut bacillos singulos alios post alios frangerent, quod fecerunt illi labore nullo, cùm fasciculum ipsum disrumpere non potuissent.

2°. Per *Inductionem* petitam ab arte factis et naturalibus. Ruunt fornices, si avulsus è totâ mole lapis vel unus fuerit; ipsa mundi fabrica labefactabitur, si desierit esse partes inter singulas concordia, per quam subsistunt. Bona habitudo corporis pendet ex nexu atque unione partium, quæ, si dissolvitur, ruinam affert toti corpori.

3°. Ab Exemplorum collectione. Successores Alexandri Magni res ab ipso partas tueri non potuerunt, quia servare concordiam non voluere. Eteocles et Polinices dissidentes inter se Regnum Thebanum perdiderunt. Romani, dùm bellis civilibus indulgent, extremam toti Imperio perniciem attulere.

Conclusio. Videte ergo, quàm concordes vivere vos oporteat, etc.

ORATIO.

Proximum adesse mihi vitæ finem natura deficiens admonet, Filii carissimi. Vixit hûc usque pater satis, neque habeo quidquam, de Superis quod querar. Si quid ultrà superest optandum mihi, unum hoc precabor, ut quales esse vos

semper ambierim, dùm vixi, tales pergatis esse, postquam è vivis excessero. Quapropter nolite expectare, vobis ut aliud præcipiam, aut commendem jam jam moriturus, quàm quod præcipi vobis à me tam sæpè, tam enixè commendari hactenùs audiistis. Vivite concordes, Filii amantissimi, pacem colite diligenter, et mutua fratres caritas perenni vinculo cunctos astringat.

Nihil ego vobis concordiâ melius vel dare, vel precari possim: hinc certum nomini vestro decus, ampla rebus vestris copia, perpetua consiliis vestris felicitas aspirabit. Nemo vos lacessat unquàm, qui conjunctos norit, vel damno sentiat suo, quàm frustra vis unita fratrum oppugnetur: quos si quid olim dirimeret, viribus singuli ne fidite, non est uspiam contra rixas aut simultates præsidium.

Hoc erat, Filii amantissimi, quod liberis olim suis pater quidam familias innuebat. Is, uti jam ego sum, morti proximus, virgarum fasciculum filiis disrumpendum obtulit. Nihil illi vel seorsim singuli, vel conjunctis omnes viribus quidquam profecere. Tum pater, soluto fasce, virgas easdem alias ex aliis jubet infringi. Quas conatu nullo conjunctas rumpere non potuerant, divisas semel ab invicem disrupere; adeo concordiâ res parvæ stare possunt, discordiâ maximæ dilabuntur. Dissimilitudo per Parabolam.

Attollite oculos, Filii carissimi; suspicite ingentem illum fornicem, quo tota domûs hujus nostræ moles innititur. Undè librati tenues in auras ac veluti suspensi tot lapides, contra vim innatam quâ deorsùm feruntur, resistunt tamen ac perstant; nisi quòd catenati simul ac vincti se se invicem tuentur ac sustinent? Unum aliquem à reliquis avellite, continuò fornix ipse corruat, Dissimilitudo per Inductionem.

et totam domum, quam fulcit, secum in ruinam trahat.

Video vos omnes hodiè firmo robustoque corpore; nemo vestrûm est, qui spem longioris vitæ patri non afferat: quem utinam voti compotem Superi faciant! At quid lætam, amabo, vegetamque in vobis valetudinem efficit, efficietque deinceps, uti pollicetur sibi pater? nempè ille nexus felixque partium concordia, quæ, se dùm invicem adjuvant, et suas unaquæque vices obeunt, bonam toti corpori habitudinem et sanitatem incorruptam conciliant; qui nexus, quoniam in me jam dissolvitur, neque suis deinceps vacare officiis propter ingravescentem ætatem possunt partes singulæ, idcircò, Filii; fatiscit pater, et valedicere vitæ cogitur.

Sed quid ego vos moror? ipsam hanc mundi tam mirabilem fabricam diligentiùs contemplamini: putatis molem illam, quæ tam variis ex rebus tamque repugnantibus elementis coalescit, in eodem statu diù conservandam, nisi temperata singularum partium concordia præstaret orbi toti perennitatem, et perpetuus tam stupendæ varietati nexus famularetur?

Dissimilitudo per Exemplorum Collectionem.

Hujus porrò rei tam necessariæ vitio, quis memoret, Filii carissimi, quàm multa non modò privatorum hominum familiis, sed maximis etiam imperiis mala evenerint. Dùm ambitioni, invidiæ, simultatibus serviunt Alexandri Magni successores, partas invicti Principis virtute totius Orientis opes atque Provincias brevi perdidere. Si mutuam inter se fidem, et, quæ fratres decebat, concordiam servare potuissent Eteocles et Polinices, neque infestis se se invicem animis atque armis confodissent, neque acceptum à patre regnum evertissent. Et illi gentium

victores dominique totius orbis Romani, dùm conspirantibus omnes studiis Remp. administrarunt, quantam imperio gloriam peperere! Iidem, ubi semel propriæ laudis æmulatio dissociare cœpit voluntates civium, quantam rebus suis cladem atque perniciem attulerunt!

Ex iis atque aliis, quæ proferre possim simultatum incommodis, documentum capite, Filii carissimi, quod ex usu vobis sit; fugite ab illâ peste, quæ tot importat mala: fovete diligenter paribus omnes studiis tot bonorum procreatricem concordiam. Hoc ego vos, per amorem illum tenerum, quo dilexi unumquemque, per amplexus illos quos singulis moriens divido, precor atque obtestor. Sit illud mihi etiam post suprema fata solatium, me cultores pacis et amantes concordiæ filios genuisse.

CAPUT VI.

Locus ab Oppositis seu Contrariis.

Opposita seu Contraria, sunt ea, quæ in eodem subjecto vel esse non possunt, vel si in eodem fuerint, necessariò inter se pugnant.

Quatuor vulgò nominantur. Adversa, Relata, Privantia et Negantia.

ARTICULUS PRIMUS.

De Adversis.

Adversa sunt ea quæ inter se maximè distant, et ab eodem subjecto se expellunt, ut virtus et vitium; calor et frigus.

Variandus est hic Locus, tribus præcipuè

modis. Primus est quo verba verbis opponuntur. Exemplum habes apud Ciceronem Catil. 2. n. 25. *Ex hac parte pudor pugnat, illinc petulantia : hinc pudicitia, illinc stuprum : hinc fides, illinc fraudatio : hinc pietas, illinc scelus : hinc constantia, illinc furor : hinc honestas, illinc turpitudo : hinc continentia, illinc libido : denique æquitas, temperantia, fortitudo, prudentia, virtutes omnes certant, cum iniquitate, cum luxuriâ, cum ignaviâ, cum temeritate, cum vitiis omnibus. Postremò copia cum egestate, bona ratio cum perditâ, mens sana cum amentiâ, bona denique spes cum omnium rerum desperatione confligit.*

Et pro Rosc. Amer. n. 75. *In urbe luxuries creatur, ex luxuriâ avaritia existat necesse est, ex avaritiâ erumpat audacia; indè omnia scelera ac maleficia gignuntur. Vita autem hæc rustica, quam tu agrestem vocas, parsimoniæ, diligentiæ, justitiæ magistra est.*

Item Verrinâ 4. n. 192.

Secundus modus est cùm membra membris opponuntur, ut Verrinâ 5. à n. 2. ad 7. *Nam qui hoc sibi sumpsit, ut corrigat mores aliorum ac peccata reprehendat, quis huic ignoscat, si quâ in re ipse ab religione officii declinârit..... Furem aliquem ac rapacem accusaris? vitanda tibi semper erit omnis avaritiæ suspicio. Maleficum quempiam adduxeris aut crudelem? cavendum erit semper, ne quâ in re asperior aut inhumanior fuisse videare. Corruptorem, adulterum? providendum diligenter, ne quod in vitâ vestigium libidinis appareat. Omnia postremò quæ vindicaris*

in altero, tibi ipsi vehementer fugienda sunt. Etenim non modò accusator, sed ne objurgator quidem ferendus est is, qui, quod in altero vitium reprehendit, in eo ipso deprehenditur...... Fidem in vitâ sanctissimam qui putat, potest ei non inimicus esse, qui Quæstor Consulem suum consiliis commissis, pecuniâ traditâ, rebus omnibus creditis, spoliare, relinquere, prodere, oppugnare ausus sit? Pudorem et pudicitiam qui colit, potest animo æquo istius quotidiana adulteria, meretriciam disciplinam, domesticum lenocinium videre? Qui religiones Deorum immortalium retinere vult, ei, qui fana spoliârit omnia, qui ex censorum orbitis prædari sit ausus, inimicus non esse quî potest? Qui jure æquo omnes putat esse oportere, is tibì non infestissimus sit, cùm cogitet varietatem libidinemque decretorum tuorum, etc.

Et pro Rosc. Amer. n. 88. Item pro Cœlio n. 12. Item Phil. 2. n. 31.

Tertius modus est cùm Periodis Periodi opponuntur; cujus exemplum esse possit Exordium Verrinæ 5. à n. 1 ad 7.

Et Oratione pro Lege Manil. n. ij. *Majores vestri sæpè, mercatoribus ac naviculatoribus injuriosiùs tractatis, bella gesserunt: vos, tot civium Rom. millibus uno nuncio atque uno tempore necatis; quo tandem animo esse debetis? Legati, quòd erant appellati superbiùs, Corinthum patres vestri, totius Græciæ lumen, extinctum esse voluerunt: vos eum Regem inultum esse patiemini, qui Legatum Populi Rom. Consularem vinculis ac verberibus, atque omni supplicio excruciatum necavit? Illi civium Rom. libertatem immi-*

nutam non tulerunt : vos vitam ereptam negligetis ? Jus legationis verbo violatum illi persecuti sunt : vos Legatum Populo Rom. omni supplicio interfectum, inultum relinquetis ? Videte ergo, ne, ut illis pulcherrimum fuit, tantam vobis gloriam relinquere, sic vobis turpissimum sit, illud, quod accepistis, tueri ac conservare non posse.

Et Oratione post reditum : in Senatu n. 2. *Quòd si carissimos parentes habere debemus, quòd ab iis nobis vita, patrimonium, libertas, civitas tradita est; si Deos immortales, quorum beneficio et hæc tenuimus, et cæteris rebus aucti sumus; si Populum Rom. cujus honoribus in amplissimo consilio et in altissimo dignitatis gradu, atque in hac omnium terrarum arce collocati sumus; si hunc ipsum Ordinem, à quo magnificentissimis decretis sumus honestati; immensum quiddam et infinitum est, quod vobis debemus, qui vestro singulari consilio atque consensu, parentum beneficia, Deorum immortalium munera, Populi Rom. honores, vestra de me multa judicia, nobis omnia uno tempore reddidistis ?*

EXERCITATIO.

Orator coràm Salomone alteram è mulieribus, quæ ad ipsius tribunal venerant, falsam matrem arguit, quòd Infantem vivum, quem ambæ repetebant, geminas in partes dividi postulasset.

Locus ab Adversis.

SYNOPSIS.

Exord. MATER se prodit suâ in liberos caritate; ergo per Contrariorum regulam, Mater illa non est, quæ in eosdem crudelem se probat.

2°. Per *Interrogationem* cum subjectione junctam dicet, nihil magis esse contrarium maternis affectibus, quàm velle et imperare mortem illius, quem filium suum vindicet.

Confirmationem petet ab Adversis. 1°. Verba verbis opponendo, filium repetere, eundem interimere, alterum pietatis, alterum immanitatis est. Hinc pugnat honor, illinc odium, etc.

2°. Membra membris opponendo per *Expositionem* ostendet, illam non esse matrem, quæ contrarios maternæ pietati sensus exhibeat, per *Antitheses*. Matres filios suos enutriunt, hæc enecat, etc.

3°. Periodos Periodis opponendo. Vidimus matres quæ, ne quid infantes sui paterentur, nihil non pertulere; quæ, etc. Hæc verò matrem se audet profiteri quæ, etc. Paria membra adjiciet, quæ priori periodo respondeant.

Conclusio. Facessat ergo crudelis illa mulier, etc.

ORATIO.

Cùm ea sit materni affectûs indoles, et ab ipsâ naturâ insita vis, Rex sapientissime, ut eximiâ in liberos caritate statim se prodat; necesse est profectò, ut, quæ alienos ab amore materno sensus præ se ferat, illa nihil matris habere, ne nomen quidem judicetur. Adversa.

Quo igitur pacto mulier illâ matrem se probet, aut quo tandem jure filium in hoc puero repetat aut vindicet suum, quæ in eundem tam dura, tam crudelis, tam barbara sit. Age enim te ipsam compello, mulierum omnium maximè impia, an non te satis matrem abnegasti, cujus ex ore sceleratissimo dira in hunc puerum sententia modò lata est: *Neque mihi, neque tibi, sed dividatur.* Nam quid pietati maternæ oppositum magis, quàm sic affectam videri te erga eum, quem à te genitum mentiris, ut eundem non patiare modò crudeliter trucidari, sed tristissimum illud spectaculum siccis oculis aspicias, et ipsa tam immanem carnificinam jubeas exerceri.

Adversa per Oppositionem verborum verbis.

Equidem filium tuum dùm repetis, dùm sapientissimi Regis æquitatem appellas, matrem agnosco, materna sentio viscera; at eundem carnificis furori dùm permittis, dùm medium dividi antè oculos jubes, novercam intelligo, mulieris alienæ sævissimam inhumanitatem execror. Ex alterâ quidem parte favent tibi, pugnantque pro te quædam maternæ pietatis officia: ex alterâ te falsitatis ac mendacii arguunt immanissimi barbaræ mulieris sensus; hinc certat amor, illinc odium, hinc caritas, illinc impietas; hinc misericordia, illinc ferocitas. Imò, imò vincit amorem odium, pietatem scelus, misericordiam immanitas superat. Nam si tu mater, mulierum crudelissima, quæ noverca tandem, quæ parricida censebitur?

Adversa per membrorum Oppositionem.

Sed, quid te moror, Regum sapientissime, qui pro tuâ incredibili sagacitate fictam à verâ matre satis internoscis. Matres, quos genuêre, eos nutriunt; Illa, quem genitum à se profitetur, jubet enecari. Matrum viscera vel ad levissimos infantium dolores commoveri solent; Illa

præsentissimo infantis miseri periculo non tangitur. Nulla mater unquàm audita est, quæ nullo cupiditatis æstu incitata in filium ferox deliberatâ voluntate extiterit; illa spontè, tranquilloque animo filium morti devovet.

Vidimus matres, quæ, ne carissimo uteri sui pignore spoliarentur, aut æternis abdidere se latebris, aut irrupere medios inter armatorum hominum cuneos, aut ardentes inter rogos insiliere, aut filiorum vitam servare cùm non possent, eâdem se trucidandas manu objecêre. Et illa pueri hujus infortunati mater reputabitur, quæ carere illo ultrò lubensque patiatur, quæ, servare illum cùm possit, morti objiciat, quæ nullo ipsum persequente aut ad pœnas repetente, crudelissimum ipsa supplicii genus irroget; quæ denique insolens et inauditum ad hunc usque diem ferocitatis exemplum futuris ætatibus relinquat? Adversa per Periodorum Oppositionem.

Facessat ergò supposititia mater, et crudelissimi mendacii pœnas ferat : aut si vera ac germana mater, immanissimas inter feras procul amandetur.

ALIA EXERCITATIO.

Ab Adversis.

Consolatio ad Senecam, cùm jussu Neronis, cujus adolescentiam instituerat, ad mortem damnatus esset.

SYNOPSIS.

Exord. SUMET Orator ab Adversis; dicetque non debuisse ipsum aliud institutionis suæ præmium à Nerone expectare.

Probabit allatam Propositionem ab Adversis. Ille non debuit ferre te in vitâ diutiùs, cujus vitam et mores tam verbis quàm moribus arguebas; sed vitam et mo-

res ejus verbis et moribus arguebas; ergo, etc. Incipiet à Propositione quam tractabit à Contrariis. Nam quæ societas esse poterat, etc. Hic verba verbis opponet, Neronis vitia virtutibus Senecæ opponendo.

Deindè veniet ad Assumptionem, quam tractabit pariter sententias sententiis opponendo. Tu pietatem in parentes; ille, etc. Tu mansuetudinem in cives commendabas; ille, etc. et sic deinceps sanctos Senecæ mores cum pravâ Neronis agendi ratione comparando.

Concludet, cosolando Senecam à Contrariis, Periodos Periodis opponendo: non potuisses videre Neronem furentem in cives, in fratres, in conjugem, in matrem, quem ad virtutes tam contrarias institueras, etc.

ORATIO.

Adversa.

Etsi non debuit esse tam luctuosus institutionis tuæ fructus, sapientissime Seneca, ut pro laude contumeliam, odium pro benevolentiâ, pro mercede supplicium reciperes; tamen qui vel à teneris pervideras Neronis et projectam ad gravissimum quodque nequitiæ genus voluntatem, tu nihil præter mortem, vel quidpiam ipsâ morte crudelius, habebas expectandum.

Adversa per verborum Oppositionem.

Nam quid aliud vir integerrimus à nequissimo Principe; quid studiosus in primis moderator à juvene ferocissimo sperare poterat, nisi ut eum de medio tolleret, quem tam aversum à suis moribus, et quotidianum pravitatis suæ censorem experiebatur? Quæ enim societas esse poterat pudoris cum petulantiâ, pudicitiæ cum libidine, pietatis cum scelere, æquitatis cum injustitiâ, humanitatis cum crudelitate, rationis cum amentiâ, virtutum denique omnium cum turpissimo vitiorum comitatu?

Adversa per membrorum Oppositionem.

Tu pietatem in parentes, benignitatem in

propinquos, humanitatem in omnes persuadebas; ille furorem in omnes bonos, sævitiam in domesticos, in propinquos immanitatem, parricidium in parentem meditabatur. Tu continentiam magnis in opibus, liberalitatem, magnificentiam extollebas; ille turpissimâ depravatus avaritiâ, non modò nihil largiebatur de suo, sed quibuscumque privatorum hominum fortunis inhiabat. Tu auream rebus in singulis temperantiam, in judiciis æquitatem, in plectendis etiam nocentibus commiserationem servandam esse dictitabas; ille nec inflecti innocentium lacrymis, nec æquitatis habere rationem, nec ullam in agendo servare moderationem aut sustinebat, aut etiam noverat. Tu refrænandas libidines, cupiditates coercendas, pudorem ac pudicitiam excolendam non moribus minùs quàm verbis prædicabas: ille corpore pariter atque animo corruptus ac perditus volutabat sese voluptatum in cœno, et obscœnissimas quasque libidinum sordes sectabatur.

Noli igitur queri, vir sapientissime, quod tam immisericorditer ab eo morti sis addictus, qui salutem tuam, si fuisset aliquandò periclitata, suo etiam imperio ac capite redimere debuisset. Felicem te, qui ad ultimam sceleratissimamque Neronis ætatem non perveneris. Mori certè tibi longè antiquiùs duxisses, quàm vivere his miserandis Reipublicæ temporibus. Quid tu sustinuisses Imperatorem nequissimum, evertentem aras, maternum in pectus ferrum erigentem? Vidisses illum perdentem suos, dilapidantem Remp. vexantem imperium, ferrum facesque patriæ inferentem; tu qui colere Deos immortales, pietatem in parentes fovere, populum et cives tueri, Rémp. amplificare, defen-

Adversa per Periodorum Oppositionem

dere patriam docueras illum à teneris, et præclarissima quæque virtutum omnium præcepta instillaveras? Aliud dedisti, dùm viveres, virtutis specimen, neque, ut eras animo comparatus, tibi placere vita hac conditione potuisset.

ARTICULUS II.

De Relatis.

Relata sunt ea quæ se invicem spectant, ità ut unum sine altero intelligi non possunt. Ita se habent pater et filius, dux et miles, præceptor et discipulus.

Per Antitheses maximè locus hic amplificatur et ornatur; et frequentissimus occurrit apud Oratores.

Exemplum Relatorum habes pro Rabirio Posthumo n. 2. ubi Tullius Rabirium excusat à patre. *Satis est homines imprudentiâ lapsos non erigere: urgere verò jacentes, aut præcipitantes impellere certè est humanum: præsertìm, judices, cùm sit hominum generi propè naturâ datum, uti quâ in familiâ laus aliquâ fortè floruerit, hanc ferè qui sunt ejus stirpis, quòd sermo hominum ad memoriam prodendam patrum virtute celebretur, cupidissimè persequantur. Siquidem non modò in gloriâ rei militaris Paulum Scipio, aut Maximum filius, sed etiam in devotione vitæ et etiam genere mortis imitatus est P. Decium filius; sint igitur similia, judices, parva magnis. Fuit enim nobis pueris, hujus pater C. Curius Princeps ordinis Equestris, fortissimus et maximus Publicanus; cujus in negotiis gerendis magnitudinem animi non*

tam homines probassent, nisi in eodem benignitas incredibilis fuisset, ut in augendâ re non avaritiæ prædam, sed instrumentum bonitati quærere videretur. Hoc ille natus, quanquàm patrem suum nunquam viderat, tamen et naturâ ipsâ duce, quæ plurimùm valet, et assiduis domesticorum sermonibus, in paternæ culpæ similitudinem deductus est. Multa gessit, multa contraxit, magnas partes habuit Publicanorum: credidit populis; in pluribus provinciis ejus versata res est, etc.

Sic in oratione pro Marcello n. 3. laudat Tullius et extollit factum Cæsaris à Relatis. *Ex quo profectò intelligis, quanta in dato beneficio sit laus, cùm in accepto tanta sit gloria.*

Et pro Milone n. 7. *Negant intueri lucem esse fas ei, qui hominem occisum esse à se fateatur. In quâ tandem urbe hoc homines stultissimi disputant? nempè in eâ quæ primum judicium vidit de capite M. Horatii fortissimi viri, qui nondùm liberatâ civitate Populi Rom. Comitiis liberatus est, cùm suâ manu sororem interfectam esse fateretur.*

Item Catilinaria 4. n. 21. ubi probare nititur à Relatis majorem se habuisse gloriam, quòd patriam ab interitu vindicasset, quàm maximi Imperatores, qui rerum gestarum laude eandem honestassent.

EXERCITATIO.

Vir Nobilis, idem Senior ad Filium, cùm ipsum ad primam Expeditionem bellicam Barcinonem in Hispaniam mitteret.

Locus à Relatis.

SYNOPSIS.

Exord. OPTABIT ut sibi per ætatem liceret adesse filio comitem, eumque exemplis magis quàm verbis erudire.

2°. Admonebit ipsum à Relatis, ut meminerit sæpè quibus sit ortus majoribus, et quàm conspicuum rebus præclarè gestis nomen gerat; caveatque proindè ne antiquâ majorum virtute degeneret.

3°. Ab iisdem Relatis dicet non defuturos ipsi commilitones, qui eum officii sui admoneant; eam esse Gallicæ nobilitatis laudem, ut nullum inertiæ locum esse patiatur.

4°. Jubebit ut oculos etiam in Regem Hispaniæ totius exercitûs Imperatorem conjiciat; hinc fore ut intelligat, quantò quisque nobilior sit, tántò eumdem generosiorem esse oportere.

Concludet hortando, ne patris ipsius memoriam revocare pigeat, et ab ipso capere virtutis documentum.

ORATIO.

Si mihi per ætatem et infractas bellorum laboribus vires liceret adesse tibi socium ac comitem, dùm ad Barcinonensem expeditionem proficisceris; non ego te, fili carissime, commonendum verbis, sed factis potiùs ad magna quæque stimulandum arbitrarer. Verùm quoniam affectæ jam malè senectutis incommoda, et tristissimi, quos experior, longioris militiæ fructus dulcissimum hoc parenti solatium eripiunt, ut inter armorum primitias moderari

juventutem tuam et informare exemplo possit, excipe saltem ultrò volensque isthæc virtutis documenta, quæ parentis absentis vice defungantur.

Ac primùm recurrant frequenter animo fortissimi viri Majores tui, qui has, quas capessis hodiè, partes tantâ cum laude sustinuerunt. Etenim circumstant te innumeræ Heroum imagines, quæ te oblivisci domesticæ laudis non sinant, quæ commoneant dies noctesque trahere te ab iis originem, quos actis retrò temporibus omni virtutum genere cumulatos fuisse Annales nostri testantur. Tu factus es hæres illius sanguinis, qui per tot heroum venas fluxit, et continuâ ad te serie propagatus, in clarissimos Imperatores pullulavit. Hujus ergò sanguinis integritatem atque nobilitatem vide, non dicam, ne ullo unquam flagitio polluas ac contamines; sed novo virtutum tuarum splendore distinguas magis et illustres; ut nominis illius, quod geris, partam tot egregiis facinoribus gloriam non obscures, sed spectatam magis ejusdem famam laureis ac triumphis efficias. Relata.

Quanquàm vel si deesse possent tibi potentissima quæque à majoribus tuis rectè factorum incitamenta, haberes tamen in commilitonibus tuis eos gloriæ stimulos, qui te requiescere non paterentur, si in obeundis officii tui partibus deses aut ignavus esse posses. Est hæc enim Gallicæ juventutis indoles, ut nullum aut inertiæ aut ignaviæ locum relinquat; felix ex omni parte fortunataque, si quàm alacris et comparata semper ad aggrediendum quidlibet, tam esset in agendo prudens ac moderata. Hujus tu porrò, fili carissime, sic æmulare fortitudinem, ut temeritatem fugias, sic avidum laudis animum Relata.

imitare, ut pravitatem ac corruptelam morum declines.

Relata. Quod si volueris proponere tibi perfectissimum virtutum omnium exemplar, cujus ad normam ac regulam exigere vitam tutò possis, conjice identidem oculos in Philippum ipsum invictissimum totius exercitûs Imperatorem. Hìc sociatas felici communionis vinculo videbis dotes omnes, quæ Imperatorem commendant; nihil in eo temeritas et audacia de fortitudine, imprudentia de maturitate, levitas de consilio, de magnificentiâ importuna gravitas, aut majestas de comitate vel humanitate deterit. Suus est ità cuique virtuti locus, ut nullum vitiorum commercium aut societatem admittant.

Relata. Adderem hìc de me ipso quidpiam, fili carissime, nisi jam in cæteris suffecissem tibi graviora multò laudis incitamenta. Tamen meminisse interdùm patris non pigeat; et dùm narrari de me quidpiam audies, cum aliquâ virtutis commendatione, documentum indè cape, quanti sit eandem aliquandò promeruisse.

ALIA EXERCITATIO.

Amilcar Carthaginiensium Dux, Filium Annibalem solenni antè aras sacramento adigit, ut nullam cum Romanis pacem unquam admittat.

SYNOPSIS.

Exord. Per *Prolepsim*: dicet non dubitare se, quin habeat in filio paternæ virtutis æmulatorem; at velle se id habere solatii, ut si quid sibi humanitùs contingeret, heredem relinquat sui in Romanos odii.

Deindè Propositionis loco, suum in Romanos odium exponet; quod dicet accepisse se à majoribus hereditarium, doliturus nisi eodem filius stimularetur.

Tum excitabit ipsum Carthaginiensium exemplo, qui nihil aliud spirare viderentur, nisi Romanum sanguinem.

Mox per vehementem *Adhortationem* filium adiget ad eliciendum solenne sacramentum de faciendâ nunquam cum Romanis pace.

Concludet sperando fore ut filius laborum suorum ac periculorum socius odisse Romanos assuescat.

ORATIO.

Quanquàm, fili amantissime, juvenili animo virtus insita et multis argumentis jam probata certissimam spem facit, fore ut acerrimum in te paterni exempli æmulatorem aliquandò habeam: tamen si quid in eo bello, quod meditor, humanitùs contingeret, non tam ultrò, ut fatear quod res est, concedentem fatis, nisi juratum hostem Romani nominis meique heredem odii relinquerem.

Quod quidem, quale quantumque mihi cum illâ gente vel ab ipsis ineuntis adolescentiæ temporibus extiterit, commemorarem ego pluribus, nisi gesta per tot annos bella, rejectæ toties conditiones pacis, instructus etiamnum hodiè florentissimus exercitus satis declararent. Nam quod vitæ meæ tempus, aut quæ consiliorum meorum ratio ab inferendâ Romanis clade vacavit unquàm? aut quid prætermissum à me fuit ad hunc usque diem, ut invisum genti nostræ populum delerem penitùs atque extinguerem? Neque verò quidquam attinet, fili amantissime, retexere hîc operosiùs capitalis illius odii causas, quod non tam voluntate meâ susceptum, quàm hereditario quodam jure à majoribus nostris acceptum gratulor. Hoc unum perpendere te velim, et singulari animi attentione considerare; ne, sicut Amilcari gloriosum fuit suscepta odiorum Relata.

semina non fovisse modò diligenter, sed etiam provexisse, ita sit Annibali turpissimum quidquam ex eo vel torpore, vel negligentiâ remisisse.

Ipsa, ipsa te Carthaginiensium nostrorum exempla stimulent et accendant : Quotquot hîc milites aspicis, tot juràtos puta Romanorum hostes, tot Amilcares ad eorum ruinam ac perniciem incensos. Intuere, fili, vultús singulorum, oculos, orisque totius ac corporis habitum attentiùs considera; quid illa spirat nobilis ferocitas, quid ille generosæ mentis impetus loquitur? quid instructæ et erectæ ad feriendum dexteræ aut volunt, aut ambiunt, præter Romanorum cædem ac sanguinem? Hinc disce qualem esse te oporteat, qui regendis talibus viris ac moderandis destinere.

Relata.

Quid igitur in morâ est, quominùs antè istas Deorum immortalium aras capitales populo Rom. jures inimicitias, quæ nullum nisi cum vitâ ipsâ finem inveniant. Hoc à te repetunt sacramentum Majores nostri, qui sempiternam illam, quam ipsi consecuti sunt, nobisque transmisêre, laudem ac gloriam Romanorum cladibus acceptam debent; hanc à te fidem postulant tot generosi milites, qui vitam suam pro communis patriæ salute ac gloriâ fortiter devovent. Hoc unum tui ergà se amoris monimentum precatur pater, qui te laborum suorum periculorumque comitem ac socium ultrò dùm adsciscit, id demùm se consecuturum sperat, ut Romanos odisse jam tum assuescas.

ARTICULUS III.

De Privantibus.

Privantia sunt ea quæ opponuntur sicut habitus et ejus privatio. Ita se habent vita et mors, visus et cæcitas, lux et tenebræ. Mors enim est privatio vitæ, cæcitas visûs, tenebræ lucis.

Non tam dilatatur plerumque hic locus à Cicerone, quàm urgetur pressiùs, et per modum sententiosi cujusdam axiomatis. Ita pro Milone n. 79. argumentum petit à Privantibus. *Ejus igitur mortis sedetis ultores, cujus vitam si putetis per vos restitui posse, nolitis; et de ejus nece lata quæstio est, qui si eâdem lege reviviscere posset, lata lex nunquam esset.*

Et Catilinaria 1. n. 20. *Quid est, Catilina? ecquid attendis? ecquid animadvertis eorum silentium? patiuntur, tacent. Quid exspectas autoritatem loquentium, quorum voluntatem tacitorum perspicis?*

Et pro Marcello n. 23. *Equidem de te dies noctesque, ut debeo, cogitans casus duntaxat humanos et incertos eventus valetudinis, et naturæ communis fragilitatem exstimesco; doleoque, cùm Respublica immortalis esse debeat, eam in unius mortalis animâ consistere.*

Item pro Cœlio n. 33. *Existat igitur ex istâ familiâ aliquis, ac potissimùm cœcus ille; minimum enim dolorem capiet, qui istam non videbit.*

Interdùm tamen latiùs amplificari potest hic Locus et ornari varietate figurarum, ut Oratione pro Cœlio n. 12. quem jam laudavimus in Arti-

culo de Adversis, ubi Catilinæ naturam multiplicem ac variam describit.

Et libro 3. de Oratore n. 8. felicem Crassum esse probat, quòd mors illi clauserit oculos eo tempore, quo visus nihil erat ipsi nisi funereum quid objecturus. *Fuit hoc luctuosum suis, acerbum patriæ, grave bonis omnibus; sed ii tamen casus Remp. secuti sunt, ut mihi non erepta L. Crasso à Diis immortalibus vita, sed donata mors esse videatur. Non vidit flagrantem bello Italiam, non ardentem invidiâ Senatum, non sceleris nefarii principes civitatis reos, non luctum filiæ, non exsilium generi, non acerbissimam C. Marii fugam, non illam, post reditum ejus, cædem omnium crudelissimam, non denique in omni genere deformatam eam civitatem, in quâ ipse florentissimâ multùm omnibus gloriâ perstitisset.*

Item pro Murænâ n. 65. ubi Catonis Stoici, et Ciceronis Academici sententias privativè opponit.

Et libro 1. Tuscul. Quæstionum n. 12. Cicero Atticum Epicuri discipulum fateri cogit, miseros mortuos non esse, si omninò nulli sint, ut illi credebant. *Jam mallem Cerberum metueres, quàm ista tam inconsideratè diceres. Att. quî tandem? M. Quem esse negas, eundem esse dicis? ubi est acumen tuum? Cùm enim miserum esse dicis, tum eum, qui non sit, esse dicis..... Att. Age, jam concedo non esse miseros qui mortui sunt, quoniam extorsisti ut faterer, qui omninò non essent, eos ne miseros quidem esse posse.*

EXERCITATIO.

Consolatio ad Homerum Poetarum principem, cùm cœcus factus fuisset.

Locus à Privantibus.

Nihil est quod oculorum usum requiras, ergò debes esse contentus tuâ cœcitate.

SYNOPSIS.

Exord. DICET Orator rem sibi fore difficillimam ad persuadendum, posse quempiam eâ re facilè carere, quæ in vitâ maximè expetenda est, si rem haberet cum alio quàm cum Homero.

Propositio. Dicet nihil esse quod Homerus ereptam sibi oculorum facultatem doleat.

Confirmationem petet ex triplici capite. 1°. Nihil est quod Homerus illud desideret quod sibi commune esset non tantùm cum cæteris hominibus, sed animalibus etiam vilissimis, maximè cùm multa habeat, quæ nemo alius sibi vindicare possit; divinum ingenium, eruditionem, rerum omnium cognitionem perfectissimam.

2°. Quia oculorum facultas nullam ipsi delectationem afferre possit, quâ sine oculis frui non valeat; nihil enim videret, quod jam non viderit, atque etiam animo comprehensum habeat. Hortabitur ut fruatur illâ rerum notitiâ, quam assecutus est.

3°. Quia id habebit commodi, ut multa mala non videat, quorum aspectu boni affliguntur: deteriorem in dies fieri hominum conditionem ac vitam.

Conclusio. Hortabitur ut cœcitatem suam æquo animo ferat, tot instructus præsidiis ad damnum illud resarciendum.

ORATIO.

Cùm nihil in vitâ expetendum magis videri soleat, quàm facultas oculorum, iis autem orbatum esse durius quiddam atque intolerabilius

vulgus hominum existimet; ego certè dicturus hodiè de cæcitatis commodis atque utilitate, difficillimi plenam operis provinciam aggrederer, si apud alium quemlibet, quàm apud Homerum Orationem ejusmodi habendam esse intelligerem. Verùm confirmat me mirum in modum ac recreat singularis præstantissimi viri probitas atque incredibilis sapientia; neque vereor coram eo laudare cæcitatem, qui jacturam oculorum levem arbitratur, aut certè detrimentum ejusmodi inter mala gravissima non putat esse reponendum.

Liceat enimverò, vir præstantissime, prædicare de te palàm, quod sentio; liceat conditionem illam tuam, quam imperiti homines miseram arbitrantur, fortunatissimam appellare. Scilicet nactus ingenium, quod ad ipsam Deorum immortalium sortem atque naturam accedat, eruditionem adeptus ejusmodi, quam nemo hominum aut assecutus unquam est, aut deinceps assequi posse videatur; complexus animo perfectam rerum omnium distinctamque notitiam, tune desiderandum cupidiùs illud arbitraris, quod tibi cum cæteris mortalium, probis pariter atque improbis commune sit; quod vilissima etiam animalia habere se glorientur; quod nullum deinceps tibi commodum, nullam voluptatem atque delectationem afferret?

Nam quid deinceps Homerum juvent oculi, aut quid conferre demùm vel ad utilitatem vel etiam ad voluptatem posse videantur? Age enim, quid objiciant illi spectandum in rerum naturâ, quod non videris? quod penitiùs, quàm contendere possit oculorum acies, non perspexeris? Quam illi varietatem aut pulchritudinem menti exhibeant, quam antè non censeris, de quâ ingeniosè, solerter, eruditè non disserueris? quod

illi pariant novum oblectationis genus, quâ orbatus etiam oculis frui facilè non valeas? Retracta enimverò, quas informasti animo, accuratissimas eorum omnium, quæ sub aspectum cadunt, ideas; revolve tecum diligenter partam assiduo labore naturæ totius cognitionem, cujus expressa tam fideliter in divinis operibus tuis vestigia admiramur; contemplare speciosas illas rerum omnium imagines, quæ multò pulchriùs atque illustriùs menti tuæ ornatæ videbuntur, quàm vel à naturâ, vel ab arte possint decorari.

Quanquàm vel si carendum sit tibi voluptate aliquâ, quàm facultas oculorum afferret; quam luctuosâ te et ineluctabili necessitate eorumdem orbitas exsolvit! Dicamus enim verò, quòd res est, vir sapientissime, neque dubito, quin idem pro tuâ sagacitate jamdiù senseris. Senescit sensim hominum genus, et deterior in dies nostra conditio fit. Quis porrò deploret satis ac lugeat illam malorum eluviem, quæ magis ac magis orbem hunc nostrum inundat ac perdit? Quis offusam ubique vitiorum caliginem sine gravissimo acerbitatis sensu sustineat? Quis tam parùm cupidus amansque probitatis, quem tantæ depravationis aspectus non offendat? Quæ dùm ego contemplor attentiùs, non tam ereptos tibi à Diis immortalibus oculos, quàm eosdem ab infami servitute vindicatos puto. Crescat enimverò, et augeatur in immensum hominum improbitas, nullam deinceps ab eâ parte mœstitiam capies. Non videbis deformatam morum corruptelâ civitatis totius faciem, non inertem ac desidiosam adolescentiam, non intemperantem ac libidinosam juventutem, non virilem ætatem fluctuantem curis, ac sollicitudinibus

agitatam, non morosam et avaram senectutem: non lites, non jurgia, non dissentiones, non inimicitias, non bella, et alia id genus incommoda, quæ eadem videntibus graviorem afferunt ipsâ cæcitate molestiam.

Hoc igitur accedat cæcitati tuæ solatium, vir præstantissime; et cùm habeas tam multa undè ereptam tibi oculorum facultatem consoleris atque etiam compenses, noli jacturam tam levem malorum in numero computare.

ALIA EXERCITATIO.

Veras esse in paupertate divitias.

Veræ divitiæ non sunt in divitiis positæ, ergo in Paupertate.

SYNOPSIS.

Exord. DICET Orator nihil esse in quo fallantur homines graviùs, quàm in eâ quam habent, de divitiis opinione.

Rationem afferet quæ Propositionem continebit; quia non in pecuniis, non in pretiosâ supellectili, etc. quæ tantoperè illi æstimant, divitiæ reponendæ sunt.

Confirmationem ex eâ ratione petet, quia isthæc omnia non habent undè animum expleant: quam rationem tractabit per *Interrogationem* et per viam Negationis et Affirmationis. Age enim, quis demùm divitiarum fructus? an ut contempleris in arcâ, etc.

Hoc ipsum illustrabit ditissimorum hominum exemplo, putà, Crœsi, Midæ, Crassi, qui, quò haberent plura, eò plura appeterent; dicetque eos nunquam fuisse divites.

Denique dicet illum verè fuisse divitem, qui in summâ rerum indigentiâ contentus suâ sorte oblatos ab Alexandro Thesauros rejecerat.

Conclusio. Pauperes consolabitur, quibus, si velint, contentos esse liceat.

ORATIO.

Cùm in rebus æstimandis errare graviter solet hominum genus; tum certè nunquam hallucinari turpiùs, aut à rectâ ratione sensisse quidquam visi sunt alienum magis, quàm cùm futilibus inanibusque momentis divitiarum nomen posuere.

Nam quæ est ista multorum in commemorandâ pecuniâ, in jactandâ pretiosâ supellectili, in recensendis latifundiis superba et insolens ostentatio? quo tandem jure divites appellant, ista qui habent, et in ejusmodi rebus aut consectandis aut assequendis curas, studia, contentiones collocant? Soli-ne igitur divites, qui magnam vim auri et argenti, qui aurea tecta, qui villas, qui signa, qui tabulas, qui supellectilem ac vestem infinitè possident? Quid si nec divites quidem, quid si etiam pauperes meritò nuncupandi videantur? Quem enim intelligimus divitem? aut hoc verbum in quo homine ponimus? opinor in eo, cui tanta possessio est, ut ad beatè liberaliterque vivendum contentus sit: qui nihil quærat, appetat nihil, nullâ re egeat, nihil sentiat sibi deesse, nihil omninò requirat. Animus enim hominis oportet se judicet divitem, non vulgi opinio. Divitiarum fructus omnis atque utilitas in copiâ est, copiam declarat satietas rerum atque abundantia, quam qui non assequentur, nunquam divites futuri sunt.

Nunc verò date mihi unum aliquem ex pecuniosis illis et copiosis hominibus, cui satis illud sit, quod habet, qui satiatus omninò sit; qui nihil curet ampliùs; qui propter aviditatem pecuniæ nullum quæstum turpem faciat, neminem

fraudet, decipiat, expilet. Revocate ex omni temporum serie, divitis alicujus memoriam, qui in summâ rerum illarum, quas isti bona appellant, possessione, laudabilem tenere potuerit continentiam. Crœsum scilicet divitem nuncupabis, qui regno locupletissimo non contentus insatiabili habendi plura cupiditate in extremum egestatis ac calamitatis discrimen devenit. Ventitabis mihi Midam tanquam locupletissimorum hominum è numero, quem insanabilis auri argentique amor eò demùm adduxit, ut medias inter opes crudeli fame ac siti tantùmnon interiret? Crassum verò inter homines ditissimos censebis reputandum, cui, cùm privato homini tantæ possessiones suppeterent, ut integro exercitui suis impensis alendo par esset, novos tamen in singulos dies thesauros aggerebat?

Quinam igitur divites dicendi sunt, si divites illi non debent appellari? Ille ille dives erat, qui oblatas ab Alexandro ingentes pecunias in magnâ rerum indigentiâ sic rejecit, ut ipso etiam principe beatior ac fortunatior videri posset.

Vos ergo, quotquot tenues et exiles fortunas nacti estis, quantùm vel in vestrâ illâ egestate atque inopiâ ad veras solidasque divitias præsidium habetis, quibus tam facilè liceat, quòd est divitiarum proprium, vestris rebus esse contentos.

ARTICULUS IV.

De Negantibus seu Repugnantibus.

Negantia seu Repugnantia seu Contradicentia, sunt ea, quorum unum negat aliud: ut est sapiens, ne igitur dicas insipientem vel non sapientem.

Erui potest argumentum ex hoc loco duobus

præcipuè modis. Primus est, si duo Contradicentia secundùm varios effectus, causas et adjuncta sumpseris : v. g. amor et odium sunt contradicentia, hinc sequitur amoris effectus, causas et adjuncta odio repugnare. Ita rectè concluderes. Non odit ille Deum, qui sæpè sacrificium cum magno pietatis sensu offerre consuevit, qui preces assiduas fundit, quem uberrimis lacrymis sibi propitium reddit, quem ut alii colant ac venerentur, omni studio ac diligentiâ contendit. E contrario autem : Si me amas, cur me verberibus excipis? cur criminaris? cur conviciis oneras? cur ut inimicum aversaris? cur jacentem erigere abnuis?

Alter modus est, si antecedentibus ac consequentibus adjeceris particulam *non*. Tunc enim argumentum facies à Repugnantibus, v. g. Sol ortus est, ergo dies est; adde particulam *non*. Non sol ortus est, ergo non est dies.

Habes exempla apud Ciceronem Repugnantium plurima. Pro Cœlio n. 5. ubi probat à Repugnantibus falsò objectum fuisse Cœlio, quòd apud suos probatus non fuisset. *Nam, quod objectum, est Municipibus esse adolescentem non probatum suis : nemini unquam præsenti Puteolani majores honores habuerunt, quam absenti M. Cœlio; quem et absentem in amplissimum ordinem cooptarunt, et ea non petenti detulerunt, quæ multis petentibus denegarunt : iidemque nunc lectissimos viros et nostri ordinis et Equites Romanos cum legatione ad hoc judicium, cum gravissimâ atque ornatissimâ laudatione miserunt.*

Et pro Syllâ n. 83. probat à Repugnantibus eum nullam habuisse in conjuratione Catilinariâ partem. *Sed quid? Ego, qui Catilinam non*

laudavi, qui reo Catilinæ Consul non adfui, qui testimonium de conjuratione dixi in alios, adeone vobis alienus à sanitate, adeò oblitus constantiæ meæ, adeò immemor rerum à me gestarum esse videor, ut, cùm Consul bellum gesserim cum Conjuratis, nunc eorum Ducem conservare cupiam, et in animum inducam, cujus nuper ferrum retuderim, flammamque restinxerim, ejusdem nunc causam vitamque defendere..... Ego ille conjurationis investigator, atque ultor certè non defenderem Syllam, si conjurasse arbitrarer.

Usus Repugnantium multiplex ac frequens. 1°. Desservit hic locus amplificationi, ut probat numerus 85. pro Syllâ. Item, Verrinâ 7. n. 84. *Vide quid intersit inter tuam libidinem Majorumque auctoritatem; inter amorem furoremque tuum, et illorum consilium atque prudentiam. Illi aditum litoris Syracusanis ademerunt; tu maritimum imperium concessisti. Illi habitare in eo loco Syracusanum, quo naves accedere possent, noluerunt; tu classi et navibus præesse Syracusanum voluisti. Quibus illi suæ urbis partem ademerunt, iis tu imperii nostri partem dedisti.*

Et pro Cœlio n. 45. probat non deditum ipsum fuisse amoribus, quia repugnat tantam eloquentiam, quanta elucebat in Cœlio, stare posse cum amorum blandimentis atque deliciis.

Et pro domo suâ n. 4. ubi probat non fuisse se expellendum à Clodio, quem ejectum omnes boni luxerunt; quo carere Civitas se non posse profitebatur.

2°. Hic locus orationem illustrat; ut pro Milone n. 2. *Nam illa præsidia, quæ pro*

templis omnibus cernitis, etsi contra vim collocata sunt, afferunt tamen Oratori horroris aliquid, ut in foro et in judicio, quanquàm præsidiis salutaribus et necessariis septi sumus, tamen ne non timere quidem sine aliquo timore possimus.

Item Verrinâ 4. n. 159. ubi probat, fieri non potuisse, ut Siculi suâ voluntate et non coacti statuas Verri erexissent, quas decedente ipso è Siciliâ dejecerant.

Tractandus hic locus, vel per Affirmationem, cùm ex affirmatione unius infertur negatio alterius; vel per Negationem ex quâ inferatur affirmatio. Sic dùm affirmat Tullius magnos honores habitos fuisse Cœlio etiam absenti, negat eundem non probatum suis Municipibus. Sic negat Syllam habuisse ullam in conjuratione Catilinariâ partem, quia ipsum laudaverat et ejus defensionem susceperat.

EXERCITATIO.

Roscius paternæ cædis accusatus, quòd in perempti patris cubiculo dormiens inventus esset, defenditur.

Locus à Repugnantibus.

SYNOPSIS.

Exord. Conqueretur Orator de Accusatorum iniquitate, qui confectum dolore Roscium ob peremptum patrem, novo accusationis genere exaniment.

Propositio. Patrem Roscius non occidit; id tractabit per aliquam figuram.

Confirmatio. Petetur à Repugnantibus 1°. quia dormiens filius in occisi patris cubiculo inventus est. Repugnat ut quis, occiso patre, ullam quietis partem capiat; sed Roscius dormiens inventus est, ergo repugnat ut

Roscius patrem occiderit. Incipiet ab expositione Assumptionis, quòd unum argumentum afferunt adversarii ad probandam accusationem, dicetque hoc uno satis eximi suspicione sceleris miserum adolescentem; quam complexionem tractabit per varias interrogationes. Tum veniet ad propositionem, ostendetque fieri non potuisse ut Roscius ullam quietis partem caperet, si occidisset patrem. Hoc probabit,

1°. Ratione petitâ à testimonio conscientiæ, quæ reum tanti sceleris perpetuò exagitat; hoc esse primum nocentis supplicium.

2°. Orestis exemplo, qui, matre interfectâ etiam ad vindicandam patris mortem, exagitatus fuit à Furiis; quantò magis Roscius, si parentem optimum interfecisset.

3°. Ab iisdem Repugnantibus, ex parte amoris quo Roscius filium, et filius vicissim patrem complecteretur. Repugnat ut patrem occiderit Roscius, quem amabat, et à quo amabatur, sed etc. Omissâ propositione veniet ad Assumptionem, ostendetque quantus esset patris in filium amor, et vicissim filii in parentem.

4°. Ex anteactâ Roscii vitâ aliud argumentum à Repugnantibus eliciet. Non potuit cadere parricidium in eum, cujus vita fuit innocens; sed Roscii vita fuit innocens, etc. Propositionem tractabit, dicetque scelus ejusmodi non cadere, nisi in eum cujus vita fuerit perdita; quia nemo repentè fit pessimus; ergo ostendatur in vitâ Roscii flagitium, per quod, quasi per gradus ad parricidium pervenerit. Deindè Assumptionem tractabit; invitabit adversarios ut probent corruptam fuisse Roscii adolescentiam.

Conclusio fiet per vehementem Deprecationem, quâ commiserationem Judicum excitabit.

ORATIO.

Quod unum Adolescenti optimo restabat in acerbissimo parentis amantissimi desiderio doloris solatium, ut ad persequendos impiæ cædis auctores curas omnes ac studia converteret; id hodiè novo atque inaudito scelere non sustulerunt modo homines perditissimi, sed recens adhuc

ac cruentum miserabiliter vulnus insanabili plagâ ulcerarunt.

Accusatur enimverò, et in vestrum judicium Roscius adducitur; compescere cogitur pias lacrymas, quibus filius optimus parenti optimo parentabat; et quam nefariis interfectoribus vindictam meditabatur, eandem à se ipso jubetur propulsare. Adeo nullum furori suo ponunt modum, quos Roscius adversarios patitur; nisi adolescentem miserum, quem erepto patre luctu perdiderunt, eundem incredibili accusationis genere exaniment.

Quid agam, judices? quid loquar? an diluendam seriò accusationem illam aggrediar, quæ per se satis ipsa refellitur? scilicet ullam inveniat apud vos fidem, quod illi mentiuntur turpiter, aut erit vestrûm quispiam, qui sibi persuadeat interfectum à Roscio parentem suum? Tam parùm vobis notus esset adolescens suavissimus, ut vel levissimam sceleris tanti suspicionem in eum cadere posse putaretis?

Atenim inclamantes audio ipsius adversarios. Eâdem ipsâ nocte, quâ peremptus est Roscii pater, inquiunt; inventus filius patris in cubiculo altùm dormiens. Egregium enimverò, judices, et ad faciendam fidem comparatum bellè argumentum, Roscius occisi patris in cubiculo dormiebat! Ecquis ex vobis, judices, qui vel ex hoc uno, quod firmissimum ponunt accusatores contentionis iniquæ fundamentum, suspicione sceleris miserum adolescentem non liberet? quis statim non perspiciat conflatam hanc esse malevolorum invidiâ ad labefactandam innocentiam Roscii calumniam? Non viderunt illi scilicet delatores minimè mali, hâc ipsâ parte ruere ac-

Repugnantia ab Adjunctis.

cusationem, quâ fulciendam eandem esse arbitrabantur.

Agite porrò, judices æquissimi, putatis quemquam, cùm omnia divina atque humana jura scelere nefario polluisset, somnum statim capere potuisse? creditis licuisse huic sine curâ quiescere, qui ne spirare quidem sine metu sustinuisset? Etenim sua quemque fraus, suus error maximè perturbat: suum quemque scelus exagitat amentiâque afficit; suæ malæ cogitationes conscientiaque animum terrent; atque illud solet primum esse nocentis supplicium, ut horrificis admissi sceleris imaginibus torqueatur. Ita se res habet, judices, magnam vim, magnam necessitatem, magnam religionem possidet paternus præsertim sanguis; ex quo, si qua macula concepta est, non modò elui non possit, verùm usque permanet ad animum, ut summus furor atque amentia consequantur. Hæ sunt impiis assiduæ domesticæque furiæ, quæ dies noctesque parentum pœnas à consceleratissimis filiis repetant.

Hinc Orestes ille, quem patris ulciscendi causâ ità sumpsisse legimus de matre supplicium, ut Deorum immortalium monitis atque oraculis id fecisse dicatur, perpetuis tamen agitabatur furiis, quæ nec quiescere usquam miserum paterentur; quòd ne pius quidem sine scelere esse potuisset. Interim Roscius nullâ impulsus ad interficiendum patrem contumeliâ, nullo parentis odio provocatus, in recenti memoriâ peracti sceleris, conspersis adhuc ac cruentis sanguine paterno manibus, tam securus debitæ parricidii vindictæ, tam quietus perstitisset, ut alto demergi somno potuisset.

Repugnantia à Causis.

Atenim quid his immoror diutiùs, judices? jam sensistis inflictam optimo adolescenti calum-

niam; jam illatam sceleris nefandi labem tacitis suffragiis depulistis. Notus vobis nimirùm Roscii animus, spectata primis ab annis suavissima juvenis indoles et tenerrimus in optimum parentem amor; qui non modò tanti sceleris societatem non admittit, sed etiam vel levissimam suspicionis umbram amolitur. Scilicet Roscius parentem occidisset, quem amabat tantùm, et à quo vicissim tantoperè amabatur? O si loqui posset infelix Roscius! si redire rursùm in hanc lucem, quo sensu doloris summo capitis in discrimine positum suâ causâ videret eum, quem non tam ipsa communis sanguinis, quàm eximiæ spectatæ pietatis officia et singularis quædam in parentem caritas amabilem efficiebant!

Sed redeat vobis in memoriam, judices, qualis ab ipso ineuntis ætatis exordio Roscius extiterit; hæc enim ipsa maleficii, quod irrogatur ipsi, magnitudo facit, ut nisi adolescentis in vitâ ostendantur expressa parricidii vestigia, res profectò tanta, tam scelesta, tam atrox, tam nefaria credi non possit. Proferatur ergo necesse est turpis adolescentia, omnibus flagitiis vita inquinata, sumptus effusi cum probro ac dedecore, prorupta audacia, summa temeritas, quæ ab insaniâ non abhorreat. Accedat huc oportet odium parentis, animadversionis paternæ metus, amici improbi, servi conscii, tempus idoneum, locus opportunè captus ad eam rem; pœnè dicam, respersas manus sanguine paterno judices videant oportet, si tantum facinus credituri sint.

Vos, vos appello, accusatores nefarii, et tam inauditæ calumniæ nequissimi artifices; edite nobis excogitate, fingite etiam, si potestis, aliquod in totâ Roscii adolescentiâ flagitium, per quod, quasi per gradus, ad istam, quam imputatis ipsi, impietatem ascenderit. Nemo repentè Repugnantia ab Effectis.

fit pessimus, sed in minimis noxis et levioribus peccatis exercitatum esse quempiam oportet, antequàm in extrema scelera prorumpat; vos mihi arripitis, quod vitiorum omnium extremum est, relinquitis illa, quibus remotis hoc ipsum esse non potest. Nulla culpanda familiaritas, non amor, non risus, non convivia, non levitas animi ulla ostenditur, et, cùm ea non reperiantur, quæ sceleris umbram habent, in eo summum furorem, atque impietatis cumulum reperiri posse insulsissimi accusatores mentiuntur.

Videte ergò, judices, quo tandem animo in hâc causâ vos esse oporteat. Vestris in manibus adolescentis miseri salus posita est. Videtis testes innocentiæ lacrymas, auditis suspiria; acerbissimum, quo jam exanimatus penè est infelix Roscius, luctum intuemini. Ah! utinam vel hoc pretio redimere parentis vitam liceret! utinam effusione sanguinis eum ab interitu revocare posset! Hoc ergò date misero adolescenti solatium, ut cum parente optimo, etiam boni nominis famam, quod unum bonum superest, amisisse per vos non videatur.

CAPUT VII.

Locus ab Adjunctis.

Frequentissimus est hujus loci usus et Oratori maximè necessarius, cùm nulla pars sit Orationis, cujuscumque generis illa sit, cui non inserviat.

Adjuncta sunt ea quæ cum re, de quâ agitur, non necessariò quidem, sed probabiliter cohærent.

Tria sunt Adjunctorum genera: Præcedentia, quæ rem præcedunt; Comitantia, quæ rem

comitantur; Consequentia, quæ consequuntur.

Causæ, consilia, injuriæ illatæ, vel acceptæ, consuetudo, minæ, susceptum iter, omnis denique institutus ad rem apparatus, Adjuncta dicuntur præcedentia.

Habes exemplum in Oratione pro Syllâ n. 52. ubi ab Adjunctis *præcedentibus* probat ipsum cum Catilinâ non conjurasse. *Nam quis est igitur, qui tum dicat in campum adspirasse Syllam? atqui si tum se cum Catilinâ societate sceleris conjunxerat, cur ab eo discedebat? cur cum Autronio non erat? cur in pari causâ non paria reperiuntur signa criminis...... hoc tempore cùm maximè arderet conjuratio, cùm Catilina egrederetur ad exercitum; Cassius incendiis, Cethegus cædi præponerentur, Lentulus in urbe relinqueretur: Autronio, ut occuparet Etruriam, præscriberetur; cùm omnia ordinarentur, instituerentur, pararentur, ubi fuit Sylla, Corneli? num Romæ? imò longè abfuit. Num in iis legionibus, quò se Catilina referebat? multò etiam longiùs, etc.*

Et pro Milone n. 51. *Video adhuc constare omnia, judices, Miloni etiam utile fuisse Clodium vivere; illi ad ea, quæ concupierat, optatissimum interitum Milonis fuisse; odium illius in hunc acerbissimum, in illum hujus nullum; consuetudinem illius perpetuam in vi inferendâ, hujus tantùm in repellendâ...* Ex his antecedentibus probat Clodium fuisse insidiatorem.

Adjuncta *Comitantia* ad septem genera vulgò revocantur, quæ hoc versiculo continentur.

Quis, Quid, Ubi, quibus Auxiliis, Cur, Quomodò, Quandò.

Habes illustre comitantium Adjunctorum exemplum pro Milone n. 54. *Si hæc non gesta audiretis, sed picta videretis, tamen appareret uter esset insidiator, uter nihil cogitaret mali.* * Quid. * *Cùm alter veheretur in rhedâ pœnulatus, unà sederet uxor; quid horum non impeditissimum? vestitus, an vehiculum, an comes?* * Quis. *quid minùs promptum ad pugnam, cùm pœnulâ irretitus, rhedâ impeditus, uxore pœnè constrictus esset? Videte nunc illum* * Quandò. * *primum egredientem è villâ subitò; cur vesperi?* * Cur. * *quid necesse est? quî convenit præsertìm id temporis? Divertit in villam Pompeii, Pompeium ut videret?* * Quibus auxiliis. * *Sciebat in Alsiensi esse. Villam ut perspiceret? millies in eâ fuerat. Quid ergò erat moræ et tergiversationis? dùm hic veniret, locum relinquere noluit. Age nunc; iter expediti latronis cum Milonis impedimentis comparate.* * Quomodò. * *Semper ille anteà cum uxore, tum sine eâ, nunquam non in rhedâ: tum in equo comites Græculi, quocumque ibat, etiam cùm in castra Etrusca properabat; tum nugarum in comitatu nihil. Milo, qui nunquam, tum casu pueros symphoniacos uxoris ducebat et ancillarum greges; ille, qui semper secum scorta, semper exoletos, semper lupas ducebat, tum neminem, nisi ut virum à viro lectum diceres. Cur igitur victus est?* * Ubi. * *quia non semper viator à latrone, nonnunquàm etiam latro à viatore occiditur: quia, quanquàm paratus in imparatos Clodius, tamen mulier inciderat in viros.*

Quod spectat alia Adjunctorum genera, primò expendendum est quid uniuscujusque circum-

stantiæ nomine intelligatur. 2°. Consulendus Cicero, et ad ejus imitationem recurrendum.

EXERCITATIO.

Goliath immanis Gigas à juniore Davide prostratus.

Locus ab Adjunctis Comitantibus.

SYNOPSIS.

Quis. An ille est tam timendus hostis populo Israelitico?

Quid. Describetur informe cadaver, immanis truncus avulso capite, spirantes adhuc minas oculi, etc.

Ubi. Invitabit Orator Philistæos, ut propioribus oculis aspiciant Imperatorem suum, tingentem suo sanguine terram illam, in quâ laurearum segetem metere cogitabat.

Quibus auxiliis. Tractabit Locum illum per *Sustentationem.* An exercitus totus in hominem irruit? an bellator aliquis egregius illum oppressit? an Saül ipse? hoc perfecit adolescentulus.

Cur. Sic mortalium fastus reprimit Deus, sic amat hostes suos levibus instrumentis profligare, ne, etc.

Quomodò. Non percutit semper Deus nocentes fulmine, non ferrum adhibet, aut faces, etc. Erit posteris documentum prostratus bellator fundâ, et lapide.

Quandò. Hortabitur Israelitas, ut agant gratias Deo, cujus in extremo rerum suarum discrimine amicam manum senserint.

ORATIO.

Quid video? quale se meis oculis offert spectaculum! Hiccine est immanis Gigas Israelitico populo tam timendus hostis? quem aggredi nemo sustinuit, nemo provocantem ad pugnam ausus est opperiri; qui solus magni instar exercitûs haberi poterat; cujus vel ad aspectum for- Quis.

non construxisse pontem, exemplo Xercis; non derivasse flumen, ut fecerat olim Cyrus, non comparasse navigia, sed ingressos flumen ipsum et rapidissimas aquas equo trajecisse, in quibus stare pontium structura non potuisset.

Ubi et Quandò. Describet expertes formidinis Gallorum animos mediis in periculis, stantes adversâ in ripâ hostes, et tormenta omnia in Gallos explodentes.

Cur. Ostendet uno comparandæ gloriæ et ostentandæ fortitudinis desiderio impulsos ad tentandam tanti periculi aleam.

Concludet extollendo prodigium illud, vix ullam apud posteros fidem inventurum.

ORATIO.

Ne pigeat revocare in memoriam illustrissimum Gallicæ fortitudinis specimen, et facinus omnium linguis ac sermonibus decantatum toties, etiam post longum tempus retractare. Crederent Quis. unquam posteri quod dicturi sumus; et rei tam fidelibus monumentis consignatæ fidem adjungerent, nisi jam diù eam obtinerent Galli apud universos populos famam, nihil ut sit tam arduum, quod non aggrediantur, nihil tam plenum periculis, quod non ultrò subeant, nihil tam inexpugnabile, quod vincere non soleant ac superare?

Quid. At quantum illud fuit, quamque ad admirationem singulare, quod de ipsâ rerum naturâ triumphare Galli visi sunt, neque oppositis ab eâ potentissimis obicibus potuit virtus eorum invicta retardari. Vidit enimverò noster exercitus objectam sibi non fossæ, non muri, non propugnaculi, non paludis moram, aut quidvis aliud inusitati operis repagulum, quod hominum manus fabricaverant, sed altissimi rapidissimique fluminis alveum: Rhenum uno verbo, quem non tam muniti undiquè aggeres, propugnacula,

insulæ tuerentur, quàm vis aquarum immensa, et nusquam hactenùs pertentata, defenderet: vidit, inquam, neque has sibi vias insuperabiles putavit.

Tamen non contabulavit fluvium, ut Xerces, aut Cæsar; non derivavit, ut Cyrus; non adhibuit navigia, ut mos est bellorum martisque communis; sed immensos aquarum vortices, illud pelagus securus eques ingreditur; pedem figit, ubi stare pontium structura non potuisset, aquas ambulat, quas navigiis transmittere periculosum fuisset. Quibus auxiliis et Quomodò.

Quod si fecisset unus aliquis in tanto exercitu, si imminentis hostis contemptor in adversam ripam evasisset, hominis industriam, fortitudinem miraremur! Nunc autem trajecisse turmas integras, inspiciente hoste, ripam insidente, tormentis, jaculis, telis omnibus ingruente non repulsas fuisse, non territas; sed in hostium arces intonuisse, ex inferiore loco irruisse in propugnacula, obsistentes ac repugnantes trucidasse, mactasse, occidisse, id si admirabile quiddam ac prodigiosum non dicimus, vestram fidem, quid deinceps à nobis in miraculorum numero reponetur? Ubi et Quandò.

Neque verò hæc patrata quis putet à Gallis aut periculi metu, quod instaret, aut potiundæ spe prædæ, quam ambirent, aut propagandi longiùs imperii gratiâ, quod interpositi fluminis repagulum arctiùs coërceret; fuerint illa priscis heroibus virtutis incitamenta. Hæc una genti Gallicæ merces proposita, unum hoc erit tantæ fortitudinis præmium, si nova quædam fiat ad comparatam jam laudem accessio, et inusitatum anteà invicti roboris exemplum futuris ætatibus ostentetur. Cur.

Gaudeat ergo partâ tam insigni facinore gloriâ et apud seros nepotes eam, quam meruit fortitudinis invictæ laudem, sibi gratuletur.

EXERCITATIO.

Vitellii in Senatu Oratio, quâ Pisonem illatæ Germanico mortis reum accusat.

Locus ab Adjunctis Antecedentibus et Consequentibus.

SYNOPSIS.

Exord. Dicet non venire se, aut communi aut proprio inflatum odio ad Pisonem accusandum.

Propositio. Deferre se ad Senatum extrema morientis Germanici verba, quibus ipsorum æquitatem adversùs interfectorem suum flagitabat: quod unum etsi sufficeret ad probandam accusationem, multa alia ad eandem confirmandam concurrere.

Confirmatio. Petetur ex duplici capite. 1°. ab Adjunctis Antecedentibus, et ab odio Pisonis in Germanicum, quod probabit tam à publicâ oratione quam habuerat Piso in Germanicum Athenis, quàm à privatis sermonibus, in quibus carpere Germanicum affectabat.

2°. A corruptâ militiâ in Syriâ, suffectis fortissimorum Centurionum in locum ignavis militibus, quos eâ ratione conciliatos in Germanicum concitaverat.

3°. A missis frequenter exploratoribus, dùm Germanicus ægrotaret, qui morbi et porrecti veneni eventum nunciarent.

Deindè idem arguet ex Adjunctis Consequentibus, et 1°. à ludis et sacrificiis et aliis lætitiæ signis, quæ Piso post Germanici mortem ediderat, quem locum tractabit per Antitheses comparando Pisonis gaudium, cum publico Romæ, civitatum, totius exercitûs mœrore.

2°. Ab albâ veste, quam Plancina Pisonis conjux induerat, atrâ quàm gerebat depositâ.

3°. Ab oppugnatâ Agrippinæ classe, quæ Germanici cineres cum universâ ejus familiâ veheret. Non habuit satis Piso tollere Germanicum de medio, nisi

totam ejus familiam perderet, quasi verò speravisset defuturos accusatores, si spem gentis inclytæ totam excidisset.

4°. Ab absentiâ Pisonis, qui venire Romam jussus ad purgandum illatum crimen, abnuerat obsequi.

Denique ab ornatâ Pisonis domo, quam ut Judices subire velint, sceleris vestigia deprehensuri, hortabitur.

Conclusio. Per *Deprecationem*, etc.

ORATIO.

Etsi incredibilis civitatis totius in prœmaturâ Germanici morte luctus ac mœror, meaque cum fortissimo Principe necessitudo satis me adhortantur, ut meritas ab æquitate vestrâ judiciorumque vestrorum severitate in parricidam ipsius repetam pœnas; nolite tamen existimare, Patres Conscripti, me vel publico vel privato adductum odio in istud sanctitatis domicilium accessisse, ut Pisonem, virum post hominum memoriam longè scelestissimum, in tam frequenti concessu accusarem.

Quare ignoscet mihi vel in istis rerum adjunctis universus populus, si neque suis, neque meis ipsius inimicitiis hodiè serviam. Satis habebo deferre vobis, Patres Conscripti, tristes infortunatissimi Principis querelas, qui nefario adversariorum suorum sceleri coactus cedere, hoc unum habuit acerbissimæ mortis solatium, si suam vestris in manibus causam deponeret. Utinam extremos morientis spiritus excipere, et ultimas voces audire vobis contigisset! Parcite, inquiebat, unumquemque nostrûm fidissimos rerum suarum comites respiciens, parcite, amici, inanibus lacrymis miseri Principis funus prosequi.

Exteræ gentes Germanicum lugeant; vos, si

quid amico indultum volueritis, facite Senatus ut sciat, me Pisonis odio atque insidiis interceptum interire. Hæc una vox, hoc unum fortissimi viri testimonium etsi sufficeret per se satis, ad evincendam interfectoris perditissimi improbitatem; tamen offerunt se mihi tam multa sceleris argumenta, ut perstringendis eorum nonnullis temperare non possim.

Adjuncta Antecedentia. Odium.

Oderat Germanicum Piso, P. C. et ità oderat, ut nullâ provocatus unquam injuriâ suam Germanico salutem ac vitam deberet. Sed quid adeò mirum est, si Pisoni cum tanto viro tam parùm conveniret. Nam quæ poterat esse societas rationis cum amentiâ, pudoris cum libidine, fortitudinis cum ignaviâ, virtutum omnium cum nequissimo vitiorum omnium comitatu? Quid dicam quàm sæpè privatis in colloquiis maledicendi de Germanico, vellicandi res ab eo præclarè gestas, allinendi labem ipsius moribus occasionem arriperet. Saltem si pestiferum invidiæ suæ virus inter angustos nefarii pectoris limites continuisset; si tantùm inter paucos conceptæ jam diù malevolentiæ labem effudisset!

Maledicta privata et Publica.

At mediâ in luce, coram universo exercitu detrectare de Germanico cruentum in morem non dubitavit. Hominem urebat scilicet, quòd æquitatem populi Romani apud exteras gentes Germanicus humanitate suâ commendabat; quòd significatione benevolentiæ Atheniensium animos demerebatur. Volebat Piso eos haberi duriùs, et quod obtineri clementiâ poterat, id verberibus ac plagis malebat extorqueri.

Corrupta à Pisone Militia in Syriâ.

Quanquàm ne quid existimet constantem esse in eâ morum severitate Pisonem; non est ille tam rigidus ac ferreus, ut flecti ac mansuescere nesciat. Voluit interdùm videri clemens ac mi-

sericors. Testis Syria, in quâ tam insignia mansuetudinis suæ vestigia hominum suavissimus impressit. Hîc habebant hyberna castra legiones nostræ, quæ sub Germanici institutione hanc erant assecutæ militaris disciplinæ laudem, ut neque minùs segniter suas quisque vices obiret, quàm si à tergo institisset hostis, neque modestè minùs ac civiliter viverent; quàm si medios inter cives versarentur. Non placuit Pisoni ista vivendi forma; offendit hominem mitissimum asperior ratio disciplinæ. Positas ab Imperatore leges reformandas putavit legatus consultissimus idemque blandissimus; novum in castra morem induxit, et ejectis fortissimis quibusque Centurionibus, ignavos eorum in locum milites suffecit; hâc spe fretus nimirùm, ut dùm indulgentiâ suâ foveret militum socordiam, rigidioris invidiam disciplinæ in Germanicum traduceret.

Exploratores à Pisone missi dùm Germanicus ægrotaret.

Et dubitabit aliquis conjurasse Pisonem illius in vitam, quem capitali odio persequebatur? Parco hîc memorare, P. C. ut, ægrotante Germanico, frequentes in ejus castra exploratores atque emissarios Piso mitteret, qui morbi illius cujus auctor ipse et causa extitisset, seriem, vim, progressus in dies singulos referrent; ut, crescente malo, cresceret pariter Pisonianæ familiæ gaudium, et remittente interdùm fatalis veneni contagio, singulorum ora contabescerent.

Adjuncta Consequentia.

Sed quid in istis diutiùs immoror, quæ si Pisonem illatæ Germanico mortis reum non arguerent, quæ sunt obitum ejus consecuta, ejusdem parricidii conscium satis evincant. Revocate, quæso, animis, P. C., quanto bonorum omnium

Pisonis gaudium in publice mœrore.

luctu perlatus ad nos fuerit de Germanici morte nuncius; quanta singulos ordines invaserit et quàm sincera comploratio: ut universa hæc

civitas repentino concussa metu lamentari cœpit, quasi parens patriæ occidisset. Interim Piso, quasi re gestâ feliciter, sacras Diis immortalibus hostias immolabat. Dùm populi totius suspiriis ac gemitibus Roma personaret, Piso festas solennis lætitiæ voces incendebat; dùm squalerent municipia, afflictarentur coloniæ, civitates hujus imperii universæ civi fortissimo parentarent, Piso triumphalem ludorum pompam populo exhibebat: dùm orbatæ invictissimo duce legiones abjectis hastis, amarissimo sese luctui permitterent, Piso militum suorum voluntates ac gaudia effusis largitionibus redimebat. Ipsa, ipsa viri nequissimi conjux Plancina noluit in tantâ gestientis familiæ exultatione sui pariter gaudii publicum negare monimentum, et, quæ fuerat sceleris particeps ac machinatrix, rebus ad votum fluentibus sibi non gratulari. Hinc positâ veste, quam gerebat, pullatâ, quasi metuisset lætissimi triumphi diem lugubri cultu funestare, decentiorem ornatum induit et candidis amicta vestibus sese palàm ostentavit.

Oppugnata Agrippinæ classis à Pisone.

At ista levia sunt, P. C., attendite animis ad graviora. Non stetit per Pisonem, quin unà cum Germanico tota Cæsarum familia occumberet; ac nisi tutelares Imperii hujus genii paratam Agrippinæ Germanicique liberis cladem avertissent, orbatam fortissimo robore Rempublicam nostram lugeremus. Nam quid loquar, quod nemo vestrum ignorat, P. C., quales per insidias, et quàm validâ manu oppugnata classis illa fuerit, quæ tristissimas Germanici reliquias desolatamque ipsius familiam Augusti nepotes deportaret? Grates enimverò vobis, Superi, qui nobis carissima illa capita, dùm graviùs lacesserentur, conservastis; qui contrà spem

omnem expectationemque nostram publicæ incolumitati ac saluti providistis.

Te verò, hominum sceleratissime, quis demùm furor in tot innocentes victimas armabat? quis erat sensus pestiferæ conjurationis? quâ spe ad fundendum tot Cæsarum sanguinem incitabare? Putabas nimirùm, si Germanici familiam sustulisses, neminem in posterum adfore, qui parricidii tui immanitatem revelaret; qui te huic ordini amplissimo meritâ mulctandum pœnâ deferret? At quam falsus opinione tuâ es! Tot habebis accusatores, quot sunt in hâc urbe cives optimi, quot in Romanis legionibus fortunati Germanici commilitones, quot sunt in totâ Italiâ Reipublicæ nostræ defensores acerrimi. Verùm quia nec eâ parte salvum se et incolumem fore sensit, aliam homo vaferrimus ineundam putavit exitii, quod imminere sibi videbat, declinandi rationem. Scitis ipsi, P. C., quâ contumaciâ venire jussus, ut illatâ accusatione se se purgaret apud vos, parere abnuerit; quàm ægrè demùm hinc judiciorum vestrorum æquitate perterritus, indè amicorum consiliis, qui spem impunitatis, si adesset, injiciebant, victus et impulsus in hanc urbem redierit. *Absentia Pisonis ab urbe.*

Quanquàm videte, quæso, P. C., ut ipsa se prodit improbitas, et in paratos laqueos ultrò irruit, et fuci, quem obduxerat, impatiens, talis postmodùm qualis est, videri amat. Venit Piso, ut objectum sibi crimen dilueret, ut ostenderet nullam habuisse se in Germanici morte partem; tamen dùm mœrent omnes, dùm jacet senio confecta tota civitas, dùm luctum ac mœstitiam spirant omnia, sola Pisonis domus luctu vacat. Succedite enimverò, P. C., Pisonis in domum; quid hìc pompam lætissimam, celebrem trium- *Ornata Pisonis domus.*

phi apparatum, quid gratissimam festivitatem non sapit? Quid igitur moræ est, quin latentem etiam reum vestris sententiis eruatis, et, quam meritus est scelere suo pœnam, irrogetis. Hoc repetunt pii Germanici cineres, hoc desolata liberorum ipsius orbitas, hoc Augusti neptis Agrippina flagitat et obtestatur.

ALIA EXERCITATIO.

Romani cujusdam ad Coriolanum Oratio, cùm matris et uxoris precibus expugnatus, Romam ab obsidione solvere statuisset.

Locus ab Adjunctis Antecedentibus et Consequentibus.

SYNOPSIS.

Exord. REM ipsam, quam facere parat, exhibebit. Scilicet expugnatum fuisse mulierum precibus illius animum, quem Legati Romanorum, amor patriæ invictum senserant.

Propositio. Petet an abjecerit laudabile consilium, quod inierat, vindicandi Romam ab iniquâ plebis dominatione; an non videat periculum quod adeat, si ab incœpto destiterit.

Priorem partem probabit ab Antecedentibus; jubebitque ipsum meminisse, quo studio libertatis arma sumpserit; non te privatæ injuriæ, non populi odium, sed patria jugo mancipata stimulavit; non potuisti ferre dominantem nobilitati et leges imponentem populum. An elanguit ardor ille, muliercularum precibus evictus, etc. an docilis populus factus est, etc.

Alteram partem probabit à Consequentibus, exponetque quàm multùm timendum habeat à Romanis, qui seriùs ociùs illatas injurias ulciscentur; quàm multa ab ipsis Volscis, qui patientur iniquiùs initum cum ipsis fœdus abrumpi, etc.

Conclusio. Per vehementem *Deprecationem.*

ORATIO.

Ergo vinceris, Dux fortissime? metuenda tuis hostibus et fatalia postmodùm futura ponis arma? Roma pacem obtinet? Scilicet imbelles fœminæ animum illum expugnant, quem nulla unquam bellorum pericula, nullæ Senatûs preces, nullus mœrentis et obsequentis populi dolor, nullæ quantumvis honorificæ oblati fœderis conditiones, non ipsa ruituræ jam jàm in cineres patriæ caritas inflexerat? Equidem non incusem ego pietatem tuam, Dux fortissime; scio quid blanda conjux, apud fidum conjugem, quid verenda mater apud amantem filium possit. At patere, meum ut stuporem tibi, et incredibilem, qui pro te me angit, metum aperiam. Nam quid putem demùm, vel quid loquar? An oblitus hodiè tuî es? an periculum non vides, quod subis? Sic inchoata tanto ambitu cœpta momento excidunt? sic propriæ salutis contemptor in apertum exitium corruis?

Ah! liceat revocare tibi in memoriam, quo te consilio ad oppugnandam Romam accinxeris; quis fuerit sensus armorum tuorum, cùm inferre bellum patriis mœnibus statuisti. Non te impotens ambitio, non cœca dominandi cupiditas, non civium tuorum odia, non injuriarum recordatio, non implacabilis vindictæ furor manum armârunt. At te sincera patriæ caritas, libertatis amor, Romæ gloria, Imperii salus ad suscipiendum bellum hoc pepulere. Non potuisti ferre dominantem plebem, dùm nobilitas serviret: doluisti illam regnare, quæ parere didicerat, hanc obsequi, quàm imperare decuisset. Exarsisti nobili studio vindicandæ ab infami jugo

Antecedentia.

patriæ, quam diligis et in pristinum libertatis decus restituendæ. Tu suum sacris legibus vigorem, suam Magistratibus reverentiam, Patribus auctoritatem asserere meditabaris. Huccine tandem recidit dignum Coriolano consilium? tam citò ardor ille nobilis deferbuit? remisit virtus illa, et, quam superba Roma vereri primùm visa est, adversùs muliercularum lacrymas elanguit? At ni te gloriæ studium, libertatis decus, tuorum amor, patriæ salus moveant; piget dicere, moveat te periculi gravitas, quod imminet, si rerum hoc in discrimine inflecti te indignis precibus permiseris.

Consequentia. An ergo tam parùm nosti populum illum perduellem, cui parcis? Nempè jam posuit furores, jam docilis factus est, et mansuescere didicit? jam patiens excipiet jugum? nihil ille deinceps iniquum meditabitur; nihil retinebit veteris pertinaciæ? exosus turbas ac tumultus innatæ levitatis obliviscetur? non dolebit unquam illatam sibi ab eo fuisse vim, quem expulerat? nihil pigebit abjecisse se illius ad pedes, quem olim proscribere meminerit? reverebitur usque, aut etiam amabit Coriolanum, quem, nisi obstitisset conjux, nisi vetuisset mater, ferocem victorem et implacabilem expugnatorem expertus fuisset?

Sed esto : Romani nihil in te peccent; tam mites in posterum, tam dociles habeas, quàm rebelles olim, quàm contumaces persensisti. Nihil ne videtur tibi, quod à Volscis metuas? Non iniquo ferent illi animo violari fœdus, quod sancitum à te cum ipsis est? Non indignabuntur deseri se ab eo turpiter, quem ejectum patriâ, exulem et egentem consilii exceperunt? Non irruent in te tanquam in proditorem? Non te repetent ad pœnas, devotam furori suo victi-

mam et concessam ingratæ urbi pacem tuo sanguine non redimente?

Ah! ne tuam ipsius in ruinam præceps corruas, Dux fortissime. Si tuæ consultum gloriæ in perpetuum tempus esse volueris; si qua tuendæ salutis cura te remordeat; nisi laborum tuorum socios tuæque sortis comites in apertum capitis discrimen objicere volueris; persta firmiter in eo consilio, quod iniisti tam laudabiliter, tam feliciter promovisti. Securus esto matris, ac conjugis, quibus nihil periculi imminet, si viceris. Permitte illas tantisper dolori suo, dùm triumphi tui magnitudo lacrymas abstergat, et brevissimi luctûs moram magno gaudii fœnore consoletur. Interim Romæ mœnibus exercitum admove. Rerum mox dominus atque arbiter, si quid indulgere patriæ volueris, tantò gratius beneficium impendes, quantò minùs expectatum illa sibi gratulabitur.

CAPUT VIII.

Locus à Causis.

CAUSA vulgò definitur à Philosophis id undè res aliqua est.

Causa verò quadruplex. Efficiens, Materialis, Formalis et Finalis.

Causa Efficiens, est id, à quo res habet, ut existat. Alia autem est Physica, ut artifex domûs; alia Moralis, ut spes præmii.

Causa Materialis, id est, in quo vel ex quo fit aliquid, ut lignum est causa materialis scamni, Parietes domûs; quia ex ligno fit scamnum, domus constat ex parietibus.

Causa Formalis, ratio quædam et forma, per quam res aliqua in suâ naturâ ità constituitur, ut per eandem à cæteris distinguatur. Hæc porrò triplex vulgò numeratur, *Essentialis*, ut anima in homine; *Accidentalis*, ut calor in igne; *Artificialis*, ut colorum ductus in tabellâ.

Causa denique Finalis, est ea, propter quam aliquid fit. Ita beata vita est causa finalis hominis, quia agit omnia ut illam acquirat.

Ducitur autem argumentum à Causis, 1°. Si tollantur Causæ et negentur, tolluntur pariter et negantur Effecta: v. g. nullus fuit Architectus, ergo nulla domus.

2°. Si affirmetur causa necessaria, effectus quoque affirmabitur. v. g. Fuit ignis in hoc loco, ergo et calor.

3°. Si res possibilis ostendatur ex vi et potentiâ Causarum. Ita probare poteris Resurrectionem esse possibilem, ex eo quòd Deus sit Causa efficiens; et materia, sive Causa materialis, homine etiam mortuo, superstes maneat.

Exempla Causæ Efficientis pro Rosc. Amer. n. 38. ubi probat eum non esse parricidii reum: quia caret iis vitiis quibus ad parricidium stimulari aliquis et incendi possit. *Quibus tandem te, C. Eruci, argumentis accusatorem censes uti oportere? Nonne et audaciam ejus, qui in crimen vocetur, singularem ostendere, et mores feros immanemque naturam, et vitam vitiis flagitiisque omnibus deditam, et denique omnia ad perniciem profligata et perdita; quorum tu nihil in Sex. Roscium, ne objiciendi quidem causâ, contulisti.*

In Pisonem n. 41. Carpit in ipso mollitiem vitæ tanquàm causam vitiorum omnium quibus

erat deditus. Sic in Oratione pro Milone, exponit causas cur Clodius Milonem odisset. n. 35. et pro domo suâ, cur multi à se descivissent. n. 6 et 7. Et pro Syllâ n. 48. probat nihil esse cur irascatur Torquatus, quòd Syllam defendat.

Valet maximè usus causæ efficientis ad rem amplificandam. Sic in Verrinâ 3. n. 7. Verrem exhibet agitatum scelerum pœnis, quæ tam in Deos quàm in homines commiserat.

Valet etiam ad rem minuendam. Ità Cicero extenuat res bellicas Cæsaris tanquam Imperatoris minùs proprias, ut ejus clementiam extollat, quâ Marcello injurias condonârat, n. 6. pro Marcello.

Valet etiam ad hortandum. Sic 2. Verrinâ n. 51. Glabrionem hortatur hoc modo Tullius ad suscipiendam judiciorum causam. Item ad dehortandum ille Locus utilis est. Sic in libro de senectute nn. 40, 41. Ut excitet voluptatis odium et ab eâ deterreat, exhibet perniciosos voluptatis effectus.

Exempla Causæ materialis habes Verrinâ 6. n. 64. Exaggerat furtum Verris à materiâ Candelabrorum quæ rapuerat, quia gemmis et auro constabant. Et Verrinà 4. n. 83. Sthenii elegantem à materiâ commendat supellectilem, quam Verres variis modis suam fecerat. Item lib. 2. de naturâ Deorum n. 39. Sidera commendat à materiâ.

Valet hic locus ad commendationem manufactorum, ad extollendum rei alicujus pretium, aut idem minuendum. Sic pro Murænâ, Jurisprudentiam elevat ab exilitate rerum circa quas versatur n. 19.

Exempla Causæ formalis suppeditat Oratio pro Sextio n. 47. ubi Tullius probat mortem

sibi expetendam fuisse, potiùs quàm timendam, quia hominis animus immortalis est. Et lib. 1. Officiorum n. 106. concludit homini fugiendam esse voluptatem ab excellentiâ ingenii seu animi quâ polleat. Et Verrinâ 6. n. 72. Exaggerat sacrilegium Verris, ab egregiâ formâ simulacri Dianæ, quód Verres sustulerat.

Habes exempla Causæ finalis pro Roscio Amer. n. 84. ubi Tullius probat à Fine, non fuisse Roscium patris interfectorem, quia nullum habere poterat ipsius occidendi propositum finem.

Sic et pro Milone n. 32. Concludit Cicero insidias non ab illo, sed à Clodio fuisse comparatas; quia spes emolumenti Clodium respiciebat, non Milonem.

Quonam igitur pacto probari potest insidias Miloni fecisse Clodium? Satis est quidem in illâ tam audaci, tam nefariâ belluâ, docere, magnam ei causam, magnam spem in Milonis morte positam, magnas utilitates fuisse. Itaque illud Cassianum, cui bono fuerit, in his personis valeat: Etsi boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, improbi sæpè parvo. Atqui Milone interfecto, Clodius hoc assequebatur, non modò ut Prætor esset, non eo Consule, quo sceleris nihil facere posset; sed etiam ut his Consulibus Prætor esset, quibus, si non adjuvantibùs, at conniventibus certè, sperasset se posse Remp. eludere in illis suis cogitatis furoribus.

Et pro Sextio nn. 98. et 99. Optimates commendat ab eo fine quem sibi proponunt.

Valet imprimis hic locus ad amplificandum et movendum. Ita pro Rosc. Amer. n. 145. Tullius ostendit nullam adversario subesse causam Roscii accusandi, cùm ea omnia, quibus induci

potuisset ad accusandum eum, jam esset consecutus. *Quid vis ampliùs? quid insequeris? quid oppugnas? quâ in re voluntatem tuam lædi à me putas? ubi tuis commodis officio? quid tibi obsto? si spoliorum causâ vis hominem occidere? spoliasti. Quid quæris ampliùs? si inimicitiarum? quæ tibi sunt inimicitiæ cum eo, cujus anteà prædia possedisti, quàm ipsum cognosti? sin metuis? ab eo ne aliquid metuis, quem vides ipsum à se se tam atrocem injuriam propulsare non posse? sin, quòd bona, quæ Roscii fuerunt, tua facta sunt, idcircò hunc illius filium studes perdere: nonne ostendis id te vereri, quod præter cæteros tu metuere non debeas, nequandò liberis proscriptorum bona patria reddantur?* Sic in Pisonem n. 56. probat Cicero nihil habere Pisonem, quod tot patrata à se scelera excuset, nisi se cupidum fuisse triumphi, quod negabat, fateatur.

Et Oratione 2. in Rullum n. 74. deterret Populum Rom. ab agro Campano dividendo, exponendo finem, quo Decemviri ad vendendum movebantur. *Non obscurè regnum constituitur, non obscurè libertas vestra tollitur; nam cùm iidem totam Italiam suis opibus obsidebunt, iidem libertatem vestram suis præsidiis et coloniis interclusam tenebunt, etc.*

EXERCITATIO.

Innocentii IV, Summi Pontificis ad B. Ludovicum Galliarum Regem Oratio, cùm is ad Hierosolymitanam Expeditionem proficisceretur.

Locus à Causis.

SYNOPSIS.

Exord. A Causâ efficiente felicem appellabit Ludovicum, qui consilii ejusmodi habeat auctorem Deum; removebitque alias causas, putà ambitionem, dilatandi Imperii desiderium; gratulabitur etiam operis sociis ac comitibus.

2°. Hortabitur ipsos à Causâ *Materiali*, ne deterreantur iis laboribus, quos in expeditione illà ferendos habuerint, majorem indè gloriæ segetem habituri.

3°. A Causâ *Formali* dicet, tantò illustriorem fore ipsorum triumphum, si regionem illam occupaverint, quantò terra illa præstat cæteris; terram illam esse, quam Christus suis laboribus, suoque adeo sanguine nobilitavit: indignum quid esse terram illam à Barbaris possideri.

Conclusio, fiet à Causâ *Finali*; ostendetque quantam eo facinore gloriam Deo paraturi sint, quantam Christianorum genti lætitiam, quibus victoriâ suâ aditum in loca sancta aperturi sint; quantum sibi ipsis decus: jubebitque ipsos hac spe sustentare se se.

ORATIO.

Felicem te, fortunatumque, Princeps Religiosissime, qui, Deo duce atque auspice, dignum animo, dignum imperii majestate, dignum Rege Christianissimo facinus aggrediare. Nam quid aliud præter incredibile divinæ gloriæ studium, quo flagras, tibi mentem illam inspiret, ut compositis feliciter domi forisque rebus, et partâ lætissimi regni tranquillitate, tam durum tamque laboriosum expeditionis genus suscipias;

et avulsus medio regni de sinu, fidelibus populis ereptus, peregrinas procul in oras viam pertentes; ut certam apud tuos gloriam spei dubiæ et ancipiti, gloriosæ pacis otium, novis bellorum tumultibus, regales aulæ delicias, longis viarum obsidionumque defatigationibus postponas? Non te, quæ cæteros heroas exstimulare et accendere solent, vel impotens ambitio, vel comparandæ gloriæ cupiditas, vel dilatandi imperii spes et expectatio incitârunt. Totum hoc sibi Deus vindicat, quodcumque apud barbaros quæris; tu promovendæ ipsius gloriæ, propagandis ulteriùs ipsius regni finibus adlaboras. Et vos, quos tanti operis socios atque adjutores sibi Ludovicus adscivit, æstimate, ut par est, conditionis vestræ dignitatem, et honorificum sapientissimi Regis judicium factis confirmate. A Causâ Efficiente.

Neque enim difficultatibus ac periculis vacat consilium illud quod suscipitis, neque ad facilem vel certam gloriæ segetem advolatis. Nostis varios et ancipites armorum exitus, et vestra Martis in laboribus virtus jam diù exercitata, sortis cujuscumque discrimen pati didicit. At nondùm experti estis, quid sit pugnare cum barbaris, et quanta vos ignotis in regionibus pericula maneant: quot parta laboribus, quàm multò redimenda sanguine sit illa victoria, quam animo præcipitis. Sed quid ego hîc vel periculorum magnitudinem, vel difficultatem operis, vel laborum multitudinem extollam, undè tantò major gloriæ vestræ meritorumque vestrorum seges exsurgit? Non illa caduca vel fragilis, non inanis aut peritura, qualem plerique mortalium ambiunt, sed vera, sed certa, sed incorrupta, et nullis unquam temporum spatiis conscribenda. A Causâ Materiali.

A Causâ Formali. Nam quis unquam triumphus, quæ victoria tantam olim peperit priscis heroibus gloriam, quantam regiones illæ, quas paratis armis vestris subjicere, vobis offerunt? Mementote, quæso, quàm uberem illa palmarum segetem, quàm foecundam laurorum sylvam tellus ostentet, quam Christus ipse dignam suis laboribus inter cæteras judicavit. Hæc ipsa terra est, quam delapsus è pulcherrimo cœli domicilio sibi ad habitandum elegit, quam impressit vestigiis, peregrinationibus decoravit, tinxit sudoribus, illustravit miraculis et totius effusione sanguinis purpuravit. Et hanc sibi terram tot ab hinc annis barbari vindicent; fœdissimis dæmonum religionibus polluant, infami lucro mancipient, et sanctissimæ Religionis nostræ spoliis divites nobis audeant insultare? Excitetur ad tanti dedecoris memoriam Christianorum heroum fortitudo, incendatur studium, pietas inflammetur. Videte, quæso, ne, cùm nullus in toto terrarum orbe locus sit sanctior, nullus cultu vestro dignior, nullus meliori jure vobis mancipatus, tantò tolerandum minùs videri debeat, hereditatem tam sanctam, tam verendam, tam expetendam ab impiis hominibus occupari. Ite igitur alacres, perficite fortiter, quod tam viriliter inchoastis.

A Causâ Finali. Quod si difficultates itinerum, rerum angustiæ, laborum asperitas, gravioris belli fastidia constantiam vestram pertentabunt, et incredibilem illum, quo jam succensi estis, àrdorem videbuntur temperare; spes illa, quam vobis ipsi proposuistis, vos sustentet, et præclari facinoris, cui navatis operam, conscientia consoletur. Veniat frequenter vobis in mentem, quòd Religioni ipsique Deo militatis; quòd universæ Christianorum genti tutum ac facilem in illas

terras aperitis aditum, in quibus sanctissima salutis nostræ mysteria patrata sunt; quòd vobismetipsi intermoriturum nunquam apud posteros decus, et coronam in cœlo quovis pretio redimendam comparatis.

CAPUT IX.

Locus ab Effectis.

EFFECTA sunt ea quæ ex causis nascuntur. Undè sequitur tam multa illa esse, tam varia, quàm variæ multiplicesque Causæ. Imò quia notiora sunt Effecta, quàm Causæ, ideo multo frequentiorem apud Oratores usum habent.

Ducendum Argumentum ab effectis, si ex affirmatione Effecti causa affirmetur. v. g. Fumus est; igitur Ignis aut est, aut fuit. Vel si ex negatione Effecti à Causâ necessariâ, provenientis negatio causæ elicitur. v. g. Nullus est calor, ergo nullus ignis.

Tractandus verò hic Locus, 1°. Per Congeriem. Ita Cicero lib. de senectute numeris 40. et 41. à nobis supra jam laudatis, in capite de Causis, funestissimos voluptatis effectus recenset. *Hinc patriæ proditiones, etc.*

Et pro Muræna n. 22. commendat militarem virtutem ab Effectis, per Congeriem. *Hæc nomen populo Rom. hæc huic urbi æternam gloriam peperit. Hæc orbem terrarum parere huic imperio coegit. Omnes urbanæ res, omnia hæc nostra præclara studia, et hæc forensis laus et industria, latent in tutelâ ac præsidio bellicæ virtutis : simul atque increpuit suspicio tumultûs, artes illicò nostræ conticescunt.*

Sic paulò antè, eodem numero, probaverat virtutem militarem plus præsidii attulisse Murenæ ad Consulatum adipiscendum, quàm Jurisprudentia Sulpitio contulisset.

Ita pariter Eloquentiæ dignitatem, jucunditatem ac necessitatem ab Effectis commendat per Congeriem, lib. 1. de Oratore nn. 30, 31, 32. *Neque verò mihi quidquam præstabilius videtur, quàm posse dicendo tenere hominum cœtus, mentes allicere, voluntates impellere quò velit, undè autem velit, deducere. Hæc una res in omni libero populo, maximèque in pacatis tranquillisque civitatibus præcipuè semper floruit, semperque dominata est. Quid enim est aut tam admirabile, quàm ex infinitâ multitudine hominum existere unum, qui, quod omnibus naturâ sit datum, vel solus, vel cum paucis facere possit? aut tam jucundum cognitu atque auditu, quàm sapientibus sententiis gravibusque verbis ornata oratio ac perpolita? aut tam potens tamque magnificum, quàm populi motus, Judicumque religiones, Senatûs gravitatem, unius oratione converti? Quid tam porrò regium, tam liberale, tam munificum, quàm opem ferre supplicibus, excitare afflictos, dare salutem, liberare periculis, retinere homines in civitate? Quid autem tam necessarium, quàm tenere semper arma, quibus vel tectus ipse esse possis, vel provocare improbos, vel te ulcisci lacessitus?*

Et Philip. 5. nn. 24 et 25. Antonium Annibali comparat, eumque dicit tàm perniciosum Italiæ extitisse.

Item Phil. 2. n. 67. Antonii intemperantiam per congeriem ab Effectis describit. *Quæ Charybdis tam vorax, etc.*

Et in Pisonem n. 26. probat ab Effectis eum non fuisse Consulem. *An tu eras Consul? etc.* Et pro Arch. n. 16. *Hæc studia Adolescentiam alunt, etc.*

2°. Tractatur Locus ab Effectis per Conversionem. Ita Cicero Phil. 2. n. 55. Malorum omnium, quæ Italiæ acciderant, Auctorem facit Antonium. *Doletis tres exercitus populi Rom. interfectos? interfecit Antonius. Desideratis clarissimos cives? eos quoque vobis eripuit Antonius. Auctoritas hujus Ordinis afflicta est? afflixit Antonius.*

3°. Per Complexionem. Exemplum esto Locus hic. lib. 4. ad Heren. n. 18. *Qui sunt qui fœdera ruperunt? Carthaginienses. Qui sunt qui crudele bellum in Italiâ gesserunt? Carthaginienses. Qui sunt qui sibi postulant ignosci? Carthaginienses.*

Valet plurimùm hic Locus in descriptionibus, in amplificationibus, in motibus excitandis.

Exemplum habes pro Cluentio n. 32. *Memoriâ teneo Milesiam quandam mulierem, cùm essem in Asiâ, quòd ab heredibus secundis acceptâ pecuniâ, partum sibi ipsa medicaminibus abegisset, rei capitalis esse damnatam: neque injuriâ: quæ spem parentis, memoriam nominis, subsidium generis, heredem familiæ, designatum Reip. civem sustulisset.*

Valet etiam in suadendo et in laudando. Sit illud exemplum ex Oratione pro Plancio n. 26. *An Minturnenses coloni, quòd C. Marium ex civili errore atque ex impiis manibus eripuerunt, quòd tecto receperunt, quòd fessum inediâ fluctibusque recrearunt, quòd viaticum congesserunt, quòd navigium dederunt, quòd eum linquentem terram eam, quam servaverat,*

lacrymis votisque omnibus prosecuti sunt, æternâ in laude versantur. Plancio, quòd me vel vi pulsum, vel ratione cedentem tempori, receperit, juverit, custodierit, his et Senatui populoque Rom. ut haberent quod reducerent, conservârit, honori hanc fidem, misericordiam, virtutem fuisse miraris?

Valet pariter in vituperando. Habes exemplum in Pisonem n. 18. *Edicere est ausus, etc.*

EXERCITATIO.

Eloquentiæ commendatio.

Locus ab Effectis.

SYNOPSIS.

Exord. Dicet Orator duabus potissimùm rebus moveri hominum animos, gloriâ scilicet et utilitate.

Propositio. Dicet suam hinc Eloquentiæ commendationem ac pretium contingere, quòd gloriam et utilitatem pariat.

Confirmationis prima pars probabitur ab Effectis; demonstrabitque per congeriem, quàm gloriosum sit Eloquentiæ inclinare posse voluntates hominum, quocumque velit, regere animos, ferre opem laborantibus, liberare periculis, etc. idipsum ostendet exemplo Demosthenis ac Ciceronis, qui dicendo consecuti sunt, ut alter Athenis, alter Romæ dominaretur.

Secunda pars ab Effectis probabitur, Eloquentiæ scilicet utilitas; dicetque plus illam ad incolumitatem salutemque publicam contulisse, armatâ manu; quod probabit cum exemplo Demosthenis, qui prosperas Philippi res infregit, tum Ciceronis, qui Catilinæ impetum coërcuit. Id tractabit per *Interrogationem, Repetitionem, Complexionem.*

Denique ostendet quantam eadem Eloquentia gloriam et utilitatem attulerit iis, qui eâ laude præstiterunt; quod conficiet ab Effectis, recensendo honores, quos homines novi adepti sunt Eloquentiæ beneficio.

Concludet hortando Candidatos, ut assequi contendant Eloquentiæ laudem; quæ et ipsis et patriæ tantum gloriæ et utilitatis afferre possit.

ORATIO.

Cùm ea mortalium omnium, quantùm est qui vivunt, necessaria quædam conditio est, ut alii gloriæ studio, alii propriæ utilitatis expectatione moveantur; tum, si quid erit hujusmodi, quod gloriosum pariter atque utile videri possit, id certè singularem ac præcipuam in humanis rebus commendationem habere necesse est.

Atque hinc facilè quivis intelligat, quantam apud hominum animos laudem, quam non vulgare pretium sibi Eloquentia vindicet, cui dos illa gemina, veluti propria atque innata sit, ut incredibilem gloriam cum summâ utilitate conjungat.

Age enimverò, quid gloriosum magis, et ad stimulandam ingenitæ laudis ambitionem potentiùs, quàm dominari ubiquè dicendo posse; nihil ut tam sit arduum ac difficile, quod Eloquentiâ non vincas ac superes? Nam ubi tandem Eloquentia imperium non exercet suum? ubi singularis illius, quod habet ad permovendos animos, roboris vestigium non deprehendas. Dominatur in foro et Judicum religiones Senatûsque auctoritatem sic regit, ut mentes vel ad iram, vel ad odium, vel ad dolorem incitet, si velit, aut ab hisce permotionibus ad lenitatem misericordiamque revocet. Dominatur in civitate populique motibus ità moderatur, ut vel errantes ab errore deducat, vel excitet languentes, vel effrenatos ac furentes compescat ac mitiget. Dominatur in castris, eosque mili- Ab Effectis per Congeriem.

tum animis stimulos acuit, ut, qui armis vicerint, eos sæpè vincendos priùs Eloquentiâ Imperator habuerit. Jam verò quid tam magnificum ac regium, quàm ferre opem supplicibus, amicorum periculis adesse, revocare perditos, jacentes erigere, afflictos consolari, tueri innocentes ab improborum injuriâ, novis denique singulos in dies beneficiis bonorum omnium gratiam ac benevolentiam promereri? Hac ipsâ fretos facundiâ legimus duo Eloquentiæ lumina Demosthenem ac Ciceronem, alterum Athenis, Romæ alterum tantam sibi apud omnes auctoritatem conciliasse, ut civium regerent animos, et, quamcumque vellent in partem, voluntates inclinarent.

Quòd si tam gloriosum est existere in confertâ multitudine unum aliquem, qui in mentes hominum singulare quoddam imperium exerceat; quantam idipsum utilitatem affert benè moratis civitatibus, cùm ad tuendam populorum gloriam, tum ad earum incolumitatem salutemque conservandam. Est enim hoc plerumque in Oratore diserto præsidium, quod vis armata non sufficiat. Testis est laudatus jam à me divinus ille Demosthenes, qui solâ linguæ facundiâ perfecit, ut prosperas Philippi res infringeret. Indormiscebant omnes utilitati publicæ; nemo conferre quidquam ad belli sumptus, nemo arma sumere, nemo subire fortunæ periclitantis aleam sustinebat; adeò rerum suarum gloriâ omnium animos Macedonum rex perculerat! Adfuit Demosthenes qui civium somnolentiam argueret, increparet ignaviam, et resides jamdudum animos ad magna quæque incenderet. Testis et ipse Romanæ linguæ gloria Marcus Cicero, cujus facundia multò plus ad salutem imperii ac tutelam contulit, quàm

fortissimi Imperatores profuissent. Nam quis Romam illam gentium omnium dominam, cùm in ruinam suam præceps rueret, ab interitu vindicavit? Quis nefarias improborum civium machinationes retexit? quis contudit impetus? quis metum incussit? quis eripuit arma furentium de manibus? quis urbem ab incendio, cives ab internecione, Italiam totam ab exitio revocavit, nisi una Marci Tullii Eloquentia, quocumque præsidio potentior atque efficacior? Ab Effectis per Repetitionem.

Verùm si tantam ex eruditis disertorum virorum laboribus gloriam cum tantâ utilitate conjunctam compararunt civitates illæ, apud quas isthæc Eloquentiæ lumina refulserunt; non habuerunt vicissim Oratores illi præstantissimi, quòd de patriâ quererentur, aut minùs vel emolumenti vel gloriæ ab eâdem percepisse se expostularent. Nam quibus tandem non nituere conspicuì honoribus? aut quod tam excelsum dignitatis fastigium est, cujus facti compotes non fuerint? Vidimus homines novos, nullâ majorum gloriâ, nullo generis splendore spectatos, iis defunctos fuisse magistratibus unius Eloquentiæ præsidio, quibus nobilissimi quique viri excluderentur: vidimus eam adeptos fuisse in opinione hominum famam, ut quot eorum dicta, tot effata, quot verba, tot decreta, quot responsa, tot oracula haberentur.

Et erit quisquam tam parùm cupidus patriæ laudis aut suæ, tam negligens vel publicis vel privatis in rebus, ut facilem rei utriusque colligendæ viam, si possit, ingredi refugiat? Vos hæc potissimùm spectat oratio, quotquot capessendæ Eloquentiæ navatis operam; hæc vobis proponitur digna laboribus vestris merces atque compensatio: hi stimuli teneris adhuc ac recen-

tibus animis adjiciuntur; ut si quam afferret moram asperioris studii diuturnitas, tam gloriosæ mercedis expectatio novum ad superandos obices quoscumque robur, novos animos sufficiat.

ALIA EXERCITATIO.

Laudabitur Institutum illud, quo laboriosæ Juventuti præmia proponuntur.

Locus ab Effectis.

SYNOPSIS.

Exord et Prop. Ducetur à commendatione eorum qui laboriosæ juventuti præmia proposuerunt.

Confirmatio. Ab Effectis, et 1° per Congeriem quæret quid sit constitutum utiliùs, quàm quod ingenium acuit, diligentiam stimulat, studiorum molestias, scientiarum asperitates lenit ac mitigat.

2°. Per *Complexionem* dicet hunc fuisse Institutionis illius effectum, ut tot olim Athenis, tot Romæ, tot hodiè apud nos in liberalibus artibus excellant.

3°. Per *Distributionem* ostendet nullum esse qui mercedis expectatione non stimuletur; nobiles æquè ac ignobiles; ingeniosi pariter atque hebetes, strenui ac socordes accenduntur.

Conclusio. Continebit Regis Christianissimi præconium, cujus munificentiâ perpetuâ fit, ut nunquam Parisiensi in Collegio laboriosæ Juventuti premia defutura sint.

ORATIO.

Cùm multa sunt in omni Repub. ad juventutem instituendam inventa feliciter ac sapienter constituta; tum nihil præclarius, quàm quòd stimulandæ juvenum industriæ proposita præmia esse voluerunt, ut insitam singulorum animis educationis bonæ sementem mercedis expectatio promoveret.

Quid enim poterat ad excolendam sedulò Juventutem potentius excogitari, vel sanciri efficacius, quàm illud, quod ingenii aciem acuit, vim ejusdem promovet, diligentiam excitat, fugat socordiam, accendit æmulationem, laborum fastidiis occurrit, studiorum molestias mitigat, scientiarum asperitates emollit, et quidquid in assiduâ corporis atque animi contentione durum ac molestum est, nescio quâ suavitate aspergit et condit. Ab Effectis per Congeriem.

Miramur inter breves Athenarum angustias tot prodiisse ingenii doctrinæque lumina, tot ornamenta liberalium artium, tot in unâ quâque disciplinâ illustria perfectissimæ cujusdam absolutionis exempla extitisse; totum hoc, quodcumque est, protulit, ornavit ac perfecit mercedis expectatio. Miramur incensos nobili quâdam æmulatione Romanos institisse Græcorum vestigiis, pari contentione animi ad capescendos studiorum labores accessisse; Atheniensium industriam, eruditionem et summum singulis in rebus laudis cumulum Romam aut æquasse, aut etiam superasse; tam laudabile æmulationis studium excitavit, fovit, incendit mercedis expectatio. Miramur etiam florere apud nos hodiè in omni doctrinarum genere præstantes viros, qui nec ingenio, nec eruditione, nec dicendi scribendique gloriâ veteribus Græcis aut Romanis cedant; hanc et nostris temporibus conciliat laudem ac gloriam mercedis expectatio. Ab Effectis per Complexionem.

Nam quis est tam æmulationis expers, tam aversus à Musis, tam parùm veræ germanæque laudis studiosus, quem proposita industriæ atque eruditioni præmia non commoveant; et ad superandas studiorum asperitates non sustentent? Scilicet hæc comparandis laboribus parata Ab Effectis per Distributionem.

merces sic nobilibus et natis ad magna quæque viris novos addit animos, ut tenues atque abjectos aculeis pungere non desistat; sic ingeniosos exstimulat, ut hebetes ac plumbeos otiari non patiatur; sic strenuis ac sedulis incitamenta sufficit, ut ignavos et inertes ad excutiendam vecordiam invitet.

Laudentur igitur homines illi Litterarii ludi moderatores, qui tam ingens, tam potens ad incitandam Juventutis solertiam momentum addidêre. At quantas, quàm immortales gratias Ludovico Magno habebimus, cujus liberali munificentiâ factum est, ut in florentissimo totius orbis Lycæo, nunquam sua laboriosæ Juventuti præmia defutura sint. Celebretur enimverò tam beneficii Principis gloriosum nomen, et quandiù florebunt liberales Artes, nulla posteritas de laudibus ejusdem conticescat.

CAPUT X.

Locus à Comparatione.

COMPARATIO est duarum vel plurium rerum inter se collatio.

Comparationis genus Triplex. Primum, Majoris cum Minore. Alterum, Minoris cum Majore. Tertium, Paris cum Pari. Res enim, inter quas instituitur Comparatio, vel majores sunt, hoc est verisimiliores, et quibus id, de quo agitur, potiori jure conveniat. Vel minores, id est minùs verisimiles, quibus non æquè res aliqua conveniat, ac ei cum quâ conferuntur. Vel æquales in gradu veritatis, ut utris res potiùs conveniat, illis-ne

quæ conferuntur, an illis quibuscum conferuntur, non satis intelligas.

Cicero pro Domo suâ n. 108. Probat Deos immortales domum suam non concupiisse, quòd ne homines quidem sceleratissimi, quos illam concupiisse æquiùs erat, illam expetiverint.

Civis est nemo in tanto populo, extra contaminatam illam et cruentam P. Clodii manum, qui rem ullam de meis bonis attigerit, qui non pro suis opibus in illâ tempestate defenderit. At qui aliquâ se contagione prædæ, societatis, emptionis contaminaverunt, nullius neque privati, neque publici judicii pœnam effugere potuerunt. Ex his igitur bonis, quorum nemo rem ullam attigit, qui non omnium judicio sceleratissimus haberetur, Dii immortales domum meam concupiverunt?

Sic et pro Rosc. Amerino probat nihil esse mirum, quòd Sylla omnia animadvertere non potuerit, cùm ne ipse Jupiter id possit. n. 131.

Et Divinat. in Verrem n. 40. ita disputat contra Cæcilium. *Quòd si ego hæc propter magnitudinem rerum ac difficultatem assequi non potui, qui in omni vitâ nihil aliud egi: quàm longè tu te ab iis rebus abesse arbitrare, quas non modò antea non cogitasti, sed ne quidem, cùm in eas ingrederis, quæ et quantæ sint, suspicari potes.*

Pro Murænâ verò n. 9. probat eleganti et plenâ assentationis allegoriâ non potuisse se à defendendo Murænâ temperare.

Pro Milone, probat longâ amplificatione non esse habendam novo more de P. Clodii morte quæstionem, cùm non esset id antea factum in nece clarissimorum virorum à n. 16. ad 22.

Actione 2. in Verrem n. 28. à Minori ad

Majus Cicero argumentatur. *Quid est, quæso, Metelle, judicium corrumpere, si hoc non est? Testes præsertim Siculos, timidos homines et afflictos non solùm auctoritate deterrere, sed etiam Consulari metu et duorum Prætorum potestate? Quid faceres pro homine innocente et propinquo, cùm propter hominem perditissimum atque alienissimum de officio ac dignitate decedis.*

Pro Lege Maniliâ n. 11. Populum Romanum Tullius hortatur à Minori ad Majus ad tuendam Imperii dignitatem. *Majores vestri sæpè, Mercatoribus ac Naviculatoribus injuriosiùs tractatis, bella gesserunt; vos tot Civium Rom. millibus, uno nuntio, atque uno tempore necatis, quo tandem animo esse debetis? Legati quod erant appellati superbiùs, Corinthum Patres vestri, totius Græciæ lumen, extinctum esse voluerunt: vos eum Regem inultum esse patiemini, qui legatum Populi Rom. Consularem, vinculis ac verberibus, atque omni supplicio excruciatum necavit? Illi civium Rom. libertatem imminutam non tulerunt; vos vitam ereptam negligetis? Jus legationis verbo violatum illi persecuti sunt: vos legatum Populi Rom. omni supplicio interfectum inultum relinquetis? Videte, ne, ut illis pulcherrimum fuit tantam vobis Imperii gloriam relinquere, sic vobis turpissimum sit, illud, quod accepistis, tueri ac conservare non posse.*

Habes similia argumenta petita à Minori ad Majus, pro Cæcinnâ n. 45. pro Plancio n. 26. 3. Catil. n. 24. et 25. in Pisonem, n. 18. pro Milone n. 80. pro Cluentio n. 32.

Cicero, pro Syllâ, n. 4. probat à pari, se

non esse reprehendendum quòd Syllam defendat, qui ab Hortensio aliisque viris clarissimis defensus fuerit. *Ista conjuratio, si patefacta per me est, tam patet Hortensio, quàm mihi: quem cùm videas honore hoc, auctoritate, virtute, consilio prœditum, non dubitasse, quin innocentem P. Syllam defenderet: quœro, cur, qui aditus Hortensio ad causam patuerit, mihi interclusus esse debuerit? Quœro illud etiam, si me, qui defendo, reprehendendum putas esse, quid tandem existimes de his summis viris et clarissimis civibus, quorum studio et dignitate celebrari hoc judicium et ornari, causam defendi hujus innocentis vides?.....* n. 7. *Quamobrem quid est quòd mirere, si, cùm iisdem me in hac causâ vides adesse, cum quibus in cœteris intelligis abfuisse? Nisi verò me unum vis ferum prœter cœteros, me asperum, me inhumanum existimari: me singulari immanitate et crudelitate prœditum.*

Pro Murænâ n. 31. bellum Mithridaticum, quod consilio armisque promoverat, à paribus bellis exornat.

Ibidem n. 35. probat nullo Murænæ detrimento vertendum, quòd Murænâ prior Sulpitius in petitione Præturæ renunciatus fuisset.

Catilinariâ 1. n. 17. probat Catilinæ ex urbe discedendum esse, quia pari omnium bonorum judicio damnatus est. *Quo tandem animo hoc tibi ferendum putas? Servi, mehercule, mei, si me isto pacto metuerent, ut te metuunt omnes cives tui, domum meam relinquendam putarem; tu tibi urbem non arbitraris? Et, si meis civibus injuriâ suspectum*

tam graviter atque offensum viderem; carere me aspectu civium, quàm infestis omnium oculis conspici mallem. Tu, cùm conscientiâ scelerum tuorum agnoscas omnium odium justum, et jam tibi diù debitum, dubitas, quorum mentes sensusque vulneras, eorum aspectum præsentiamque vitare? si te parentes timerent atque odissent tui, neque eos ullâ ratione placare posses, ut opinor, ab eorum oculis aliquò concederes. Nunc te patria, quæ communis est omnium nostrorùm parens odit ac metuit, et jam diù te nihil judicat nisi de parricidio cogitare, tu neque auctoritatem verebere, neque judicium sequêre, neque vim pertimesces?

EXERCITATIO.

Simon Judæorum Dux et Sacerdos ad Commilitones suos, de vindicandâ Fratris sui Jonathæ ipsiusque liberorum morte, quos Tryphon accepto redemptionis pretio per fraudem malam interfecerat.

Locus à Comparatione.

SYNOPSIS.

Exord. A Minori ad majus dicet facturum se injuriam ipsorum cùm fortitudini tum grato animo, si longiori Oratione cohortandos ipsos putaret, ad vindicandam illius mortem, qui dux ipsorum et custos Religionis tam multa pro tuendâ ipsorum Religione et salute suscepisset.

Propositio. Continebit brevem rei gestæ narrationem : exponetque, ut Tryphonis fraude interierit Jonathas, postquàm pro ipso, ipsiusque liberis pacta pecunia persoluta fuisset.

Confirmatio. A comparatione ductâ à majori ad mi-

nus, jubebit ipsos meminisse, quantam majores ipsorum in suis contra Barbaros bellis fortitudinem exhibuissent, quoties pro Religione veri Numinis decertassent; non licere ipsis ab antiquâ virtute esse degeneres. Admonebit causam Jonathæ cum ipsius Dei causâ esse conjunctam; neque occisum fuisse Jonatham, nisi in odium veri Numinis.

Deindè per *Comparationem* à Simili, dicet par ipsis expectandum esse à Deo præsidium illi, quod jam patribus in præliis pro ipsius causâ susceptis experti essent, si idem studium, eundem ardorem præ se ferrent.

Conclusio fiet per *Anacephaleosim* rerum jam dictarum, cum validâ cohortatione ad rem strenuè gerendam.

ORATIO.

Facerem ego vestræ fortitudini injuriam, aut certè de vestro in Jonatham animo viderer iniquiùs æstimare, Commilitones amantissimi, si, dùm illatum tanto viro funestissimæ mortis dedecus ac probrum paramus vindicare, longiori vos oratione ad rem viriliter gerendam exhortandos putarem. A Majori ad minus.

Nostis enimverò qualis et quantus vixerit apud vos frater ille mihi carissimus, Dux idem vester, et sacrorum custos ac propugnator acerrimus. Meministis laborum ipsius comites ac periculorum socii, quotquot estis, quàm ultrò discriminis cujuscumque aleam subierit, quàm parùm fortunis capitique pepercerit, quoties aut vestra salus, aut Religionis studium reposceret. Nunc ille Tryphonis impii dolo ac scelere nobis ereptus, videte, quos à vobis animos ad exigendam effusi sanguinis ultionem expectet. Equidem cùm interceptus hostium insidiis unà cum liberis suis Jonathas Tryphonis in manus venisset, doluimus, ut par erat, infelicem strenui bellatoris casum, quem sua virtus in tantum periculum adduxisset; at non erat sine

solatio tanti viri calamitas, et hostis avari cupiditas effrenata certam maturæ redemptionis spem afferebat. Neque verò nos fefellit improbi hominis aviditas. Redimi iniquo pretio captivos jubet: infinitam pecuniæ vim sibi mitti postulat, si salvum Jonatham cum ipsius liberis cuperemus. Nihil moramur; explemus hostis insanam sitim, nec parcendum auro ducimus, qui nec sanguini parcitum vellemus. At quàm frustrà! Auro potitur infamis prædo, et captivos obtruncat! Nos inultum pateremur scelus, fortissimi Commilitones.

A Minori ad Majus. Nam quo exarsisse studio legimus Majores nostros, si quando barbari aut pactam infregissent fidem, aut aliquâ nostros homines contumeliâ affecissent, aut religionis nostræ sanctitatem violassent? Impatientes probri et acceptæ injuriæ usque memores non deponebant arma, donec hostili in sanguine probrum eluissent. Nos heredes tanti nominis, et avitæ virtutis æmulatores, segnes et otiosi torpesceremus, dùm pacti fœderis jura despiciuntur, dùm palàm nobis illuditur, dùm gentis decus ac caput contrà fas omne perimitur, dùm veri Numinis cultus ac religio impetitur? Dico impeti veri Numinis cultum ac religionem, Commilitones. Neque enim existimate, dùm Jonatham ulciscimur, aut suscipi à me unam fratris carissimi defensionem, aut à vobis Imperatoris fortissimi mortem tantùm vindicari. Agitur causa Dei ipsius, quem colimus; agitur honos Religionis, quæ Sacerdotem suum desiderat, et sacrorum custodem acerrimum requirit: non occidisset ille ab impiis, nisi se tam strenuum impietatis hostem, quàm egregium patriæ propugnatorem exhibuisset. Videte ergò, ne, cùm Dei ipsius causa cum

Jonathæ causâ conjuncta sit, cùm in odium Israeliticæ Religionis occubuerit, cùm illius crimen omne fuerit divini cultus amor ac studium, videte, inquam, ne sit impium violatam tam iniquâ cæde pietatem negligere et inultam pati.

Quàm erit hodiè vobis honorificum, quàm gloriosum memoriæ Jonathæ, cùm eodem, quo flagravit ipse, veri Numinis studio incensi procedetis in aciem. Quantam hæc una generosi facinoris conscientia nostris hostibus formidinem, quàm certam nobis victoriæ fiduciam afferet! Nam quis jam armis suis diffidat, quibus instructum se ab ipso meminerit? Nempè qui vestras olim injurias tam luculenter ultus est, non aderit hodiè suas ulciscentibus? qui vos impares numero formidolosos contra exercitus decertantes suo robore confirmavit, numero jam, animis; causâ superiores destituet! Idem hodiè studium, eandem alacritatem præstate; idem vicissim vindex Deus præsidium, idem robur præstabit. A Pari.

Oro vos igitur per suavissimam Jonathæ memoriam, cujus sub vexillis tot annos militastis; per illam sanguinis communionem, quam in Simone duce vestro reveremini; per arma illa, quæ geritis, barbaris nuper tam fatalia; per vestram fidem ac religionem, quæ sociorum vestrorum in cæde violata est; ite fortissimis animis, Ducem vestrum ac Sacerdotem, Deum ipsum et Religionis jura vindicate.

ALIA EXERCITATIO.

Marci Tullii Ciceronis Oratio in Senatu de interficiendis Catilinæ sociis qui in carcere detinebantur.

SYNOPSIS.

Exord. DEMONSTRABIT, quàm alienam à suis moribus rem agat, dùm inferendam esse Civibus Rom. mortem persuadere aggreditur.

Propositio. Dicet versari in eo periculo Rempub. ut, nisi severitas ejusmodi statuatur in cives nefarios, stare non possit; neque se posse aliâ ratione ejusdem incolumitati consulere.

Confirmatio. Excitabit Senatûs odium in conjuratos. 1°. Comparatione ductâ à pari: quàm severè nimirùm majores in eos animadverterint, qui res novas in Rep. molirentur, aut aliquod usurpare in Remp. dominium cogitarent: adducetque in exemplum Gracchos, Saturninum, etc. qui in re simili oppressi fuerant.

2°. Ductâ Comparatione à Majori ad Minus, dicet universum Populum Rom. in perditos cives conjurasse: an lentus segnisque Senatus unus videbitur? quid tota dicet Italia? etc.

3°. Per *Comparationem* à Minori ad Majus adducet se in exemplum, et concludet. Videte ergo, ne, cùm mihi honorificum fuerit vitam salutemque pro patriâ devovisse, vobis turpe sit, etc.

ORATIO.

Quàm infelici meo fato fieri dicam, P.C., ut cùm mea ab ineunte ætate vel consilia, vel dicta, vel facta humanitati ac clementiæ semper servierint; hodiè conversis in contrarium studiis, nihil præter cædem atque sanguinem aut velle, aut etiam persuadere videar!

Atque utinam, P. C., Civitatis hujus incolumitas, Reip. salus, et impositi mihi à vobis

muneris ratio paterentur carere me hodierno consessu vestro, et tam tristi ministerio abstinere! Fruerer eâ, quam sum consecutus ad hunc usque diem, humanitatis laude, et ad ferendas miseris calamitosisque civibus suppetias studium atque industriam converterem. Verùm, cùm ex illâ, in quâ me constituistis, ad invigilandum securitati publicæ, speculâ prospexerim, Remp. salvam esse non posse, nisi perditi ac nefarii cives de medio tollantur; pristinum mihi exuendum putavi amorem clementiæ, ut dignam Consule severitatem induerem.

Nihil ego vos moror, P. C., vel in convincendo Conjuratorum scelere, vel in gravitate flagitii, quod illi meditabantur, exaggerandâ. Patuere insidiæ; clandestina cum hostibus consilia retecta sunt; patratum in ipsis patriæ visceribus crimen intellexistis. Quid restat, nisi ut pares ad vindicandam injuriam animos afferatis? Majores nostri stare posse Remp. non putarunt, nisi publicæ tranquillitatis osores, tanquam putrida totidem membra, resecarentur. Nam quid ego spectata satis Romanæ severitatis etiam in cives Rom. exempla commemorem? Quid vel ipsa conditæ urbis repetam exordia? quid Manlium loquar, quid Crassum, quid Melium, quid Flaccum, quid Gracchos, quid Saturninum proferam, quos vel nefaria cum hostibus Reip. consilia molientes, vel effusis largitionibus ad populi gratiam adrepentes, vel alienum à libertate nostrâ dominatum affectantes gravissimis quibusque suppliciis civitas ista mulctavit? Vos ejusdem auctoritatis heredes et gloriæ inultos esse patiemini, qui urbem hanc incendere,

Comparatio ducta à Pari.

labefactare Remp. communem extinguere libertatem cogitarunt?

Ah! ne, per Deos immortales, P. C., Stulta ac præpostera reorum commiseratio flectat vos aut commoveat. Quos meritis ereptos pœnis volueritis, hos universus Populus ad supplicium reposcit. Fuit hæc mihi, ut fatear quod res est, P. C., inter gravissimos, quos nefaria conjuratio metus incussit, consolatio non levis, cùm paratos multitudinis totius, ad repellendum commune malum, animos deprehendi : erexit spem Consulis, et novos etiam addidit stimulos conspirans civium omnium ad tuendam libertatem nostram voluntas; nec prævalituram putavi paucorum improbitatem, quam ad coercendam, quidquid in hâc urbe sanctum atque integrum est, incenderetur. Videte ergo, qualem in re tali personam tueri vos oporteat. Cogitate, quales vos sitis, et ad quantum dignitatis gradum evecti. Nolite hanc inurere Ordini vestro labem, ut jactare quis possit dùm præter sortem fortis et animosus populus apparuit, segnem ac lentum in vindicandâ communi injuriâ Senatum extitisse.

A Majori ad Minus.

De me verò nihil dicam, P. C., Intellexistis enim ipsi satis, quanto capitis mei periculo imminentem vobis totique populo Romano cladem averterim; quantam in me sceleratorum civium isto facinore invidiam concitaverim; quibus meis laboribus quietem ac tranquillitatem huic Imperio redemerim. Videte hoc unum, ne, cùm mihi honorificum fuerit, fortunas, salutem, vitam pro communi bono devovisse, ita vobis turpe sit, inani metu deterritos ab exstirpandis tanti mali reliquiis abstinuisse.

A Minori ad Majus.

CAPUT XI.

De Locis Assumptis seu Extrinsecùs petitis.

Loci Assumpti seu Extrinsecùs petiti, sunt ii qui petuntur aliundè, quàm ex naturâ rei, neque pendent ab arte, ut excogitentur, sed ut tractentur.

Sex vulgò nominantur; Leges seu Præjudicia, Jusjurandum, Fama, Tabulæ, Testes; de quibus singulis breviter dicendum.

ARTICULUS PRIMUS.

De Legibus seu Præjudiciis.

Confirmatur Locus à Lege, 1°. Si ostenderis per amplificationem à definitionibus conglobatis, Leges esse vincula Reipublicæ, Regnorum fundamenta, procreatrices tranquillitatis. 2°. Si Leges commendaveris ab eis, à quibus latæ sunt. 3°. Si per Amplificationem à frequentatione Consequentium, damna, quæ ex earum violatione secutura sunt, demonstraveris.

Legum necessitatem dignitatemque, Multis commendat Cicero, pro Cluentio n. 146. *Ut tibi concedam hoc indignum esse, quod, cujusmodi sit, jam videro, tu mihi concedas necesse est, multò esse indignius in eâ civitate, quæ legibus contineatur, discedi à Legibus. Hoc enim vinculum est hujus dignitatis, quâ fruimur in Republicâ, hoc fundamentum libertatis, hic fons æquitatis; mens, et animus, et consilium, et sententia civitatis posita est in Legibus. Ut corpora*

nostra sine mente, sic civitas sine Lege; suis partibus, ut nervis, ac sanguine et membris uti non potest. Legum ministri Magistratus, Legum interpretes; judices; Legum denique idcircò omnes servi sumus, ut liberi esse possimus.

Locus à Lege refutatur, 1°. Si probetur mutari posse Legem humanam hominis ad arbitrium. 2°. Si ostendatur causam Legis non esse ampliùs. 3°. Si retegatur aliquid iniquum in Lege. 4°. Si Lex Legi opponatur. 5°. Si necessitatem agendi contra Legem fuisse demonstretur.

Tullius pro Rabirio Perduelli n. 13. eludit Legem, ostendendo Legem non esse ampliùs in usu, nec superesse causam propter quam lata fuisset. *Tu mihi etiam Legis Porciæ, tu C. Gracchi, tu horum libertatis, tu cujusquam denique hominis popularis mentionem facis, qui non modò suppliciis inusitatis, sed etiam verborum inauditâ crudelitate, violare libertatem hujus populi, tentare mansuetudinem, commutare disciplinam conatus es? Namque hæc tua, quæ te hominem clementem popularemque delectant:* I, lictor, colliga manus; *quæ non modò hujus libertatis magnitudinisque non sunt, sed ne Romuli quidem aut Numæ Pompilii, sed Tarquinii superbissimi atque crudelissimi Regis. Ista sunt cruciatûs carmina, quæ tu homo lenis libentissimè commemoras;* caput obnubito, arbori infelici suspendito. *Quæ verba, Quirites, jam pridem non solùm tenebris vetustatis in hâc Rep. verùm etiam luce libertatis oppressa sunt.*

Et pro Milone n. 10. Legem scriptam per Legem naturalem destruit. *Est enim, Judices,*

non scripta, sed nata Lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verùm ex naturâ ipsâ arripuimus, hausimus, expressimus: ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus, ut si nostra vita in aliquas insidias, si in vim, si in tela aut latronum aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expediendæ salutis. Silent enim Leges inter arma, nec se expectari jubent, cùm ei, qui expectare velit, ante injusta pœna luenda sit, quàm justa repetenda.

EXERCITATIO.

Accusatur apud patrem, eundemque Consulem, Manlius victor, quòd contra datam sibi legem cum hoste conflixerit.

Locus à Legibus.

SYNOPSIS.

Exord. DUCET Accusator à commendatione Legum universim; quod tractabit per *Prætermissionem*, quia dicit apud virum Consulem, eundemque magnum Imperatorem.

Deindè descendet ad commendandas præsertim Leges militares, quarum infractio multò majoris momenti est, propter audaciam vitæ militaris, quæ freno indiget, et propter clades, quæ consequuntur.

3°. Ostendet Filium Manlii hac Lege obstrictum fuisse; debent enim viri Principes prælucere cæteris exemplo, et ut majores sunt eorum virtutes, sic et majora solent esse eorum vitia.

4°. Ostendet Manlium patrem teneri Legem infractam vindicare, eò magis, quòd et à filio et à victore infracta sit. Nam si filium non punierit, dicetur plus naturæ, quàm æquitati concessisse; si victori parcat, hoc pessimum apud posteros exemplum violatæ Legis relinquet.

Concludet infelicem appellando Manlium, cui plus vicisse noceat, quàm si victus esset.

ORATIO.

Si mihi apud aliquem alium, quàm apud virum Consulem eundemque rerum bellicarum peritissimum Imperatorem habenda esset oratio, hodiernam, quam invitus ac reluctans fortissimo Juveni inferre cogor accusationem, singulari Legum commendatione præmuniendam censuissem. Verùm quid attinet commendare Leges apud eum, quem Legum ministrum ac custodem sanctissimum, eundemque sapientissimum interpretem reveremur. Scilicet in hoc apice dignitatis constitutus, undè domi forisque cuncta moderaris, nosti unus omnium optimè, Tite Manli, quantus honor, quanta haberi debeat Legibus reverentia, quæ vincula Reipublicæ, fundamenta Imperiorum, tranquillitatis ac pacis procreatrices nuncupantur. Hinc illa majorum nostrorum, vel ab ipsis conditi primùm Imperii temporibus, constans opinio, tam esse necessarias Leges ad tuendam Reipublicæ dignitatem incolumitatemque conservandam, ut sine gravissimo ejusdem detrimento infringi illas posse non putarent.

Quòd si cæterarum Legum infractio tantoperè metuenda est, quantò præcavere diligentiùs oportet, ne qua militari disciplinæ labes inferatur. Ut enim confidentiores esse solent præter vulgus hominum arma qui tractant; et ipsa militiæ dignitas quædam ac gloria impunitatis fiduciam inspirat, nisi coerceatur freno ejusmodi hominum temeritas, atque intra justos obsequii limites retineatur, nemo non videt, tristissimam ab iis ipsis impendere Reipublicæ perniciem, qui ejusdem tutores ac conservatores reputantur.

Quâ igitur confidentiâ, Tite Manli, tuus ille filius, juvenis alioqui laudatissimus, consulare Imperium infregit? An quia excelsiore loco positus nemini latere poterat, quod contra Legem admisisset? an quia vicariam adeptus à te potestatem tantò impensiùs primariam in Imperatore ac Consule revereri debuisset? an quia, contempto per summum nefas paterno ac Consulari imperio, perniciosum cæteris defectionis exemplum ostentaret?

Tu verò qui tanti sceleris sedes arbiter ac judex, vide, Tite Manli, vide quàm severam tibi ipse Legem dixeris. Præclusisti omnem tibi ad misericordiam aditum, qui de filio pater, de victore Consul et Imperator, judicium susceperis. Si paternæ caritatis studio victus indulgendum aliquid tuo sanguini censueris, quam tibi apud omnes concitabis famam, qui plus amori tenero pater, quàm studio Reip. Consul tribuisse videare? Si victoris gloriâ placatus et inflexus ignoscendum juvenili temeritati existimas, quantum detrectandi deinceps obsequii juventuti Romanæ momentum sufficies Imperator! Quem enim in posterum in officio retineant Imperatorum jussa, quoties aut illecebra victoriæ, aut spes illustrandi nominis, aut virtutis ostentandæ locus se offeret; si polliceri sibi possit temeritatis impunitatem, et rei gestæ feliciter obtentu contumaciæ memoriam obliterare? Imò quis virtutum in numero docile mentis obsequium reponendum putet, quod contemni impune posse, et felicibus armorum eventis postponi intelligat?

Infelicem te, juvenis fortissime, qui Judicem eum offendas, à quo sine magno dedecore sperare quidquam non ausis. Miserum te, cui relatæ

victoriæ decus plus nocuisse videatur, quàm si victus in acie temeritatis tuæ pœnas dedisses. Faceret acceptæ cladis opprobrium, ne quid tentare ejusmodi exemplo tuo cæteri præsumerent. Deterruisset omnes suscepti infeliciter operis calamitas, ne militaris imperii Leges violandas esse arbitrarentur, et junioris Manlii exitium salubre toti juventuti obsequii documentum exstitisset. Quid restat, nisi ut partam imprudentiâ tuâ offensionem repares, et, quod meruisti, capitis supplicio prætergrediendi deinceps militaris imperii metum incutias?

ALIA EXERCITATIO.

Defenditur junior Manlius.

Locus à Confutatione Legis.

SYNOPSIS.

Exord. PROFITEBITUR Orator se cum adversario de dignitate Legum ac necessitate convenire, neque aliâ se ratione usurum ad defensionem Manlii quàm Legum auctoritate : quod ut faciat.

1°. Legi humanæ, quàm dicet mutari posse, hominis ad arbitrium, Legem naturæ multò validiorem opponet; fatebiturque, si habeatur humanæ Legis ratio, puniendum esse Manlium. At Lex naturæ reclamat, prohibetque eum supplicio affici, qui victoriâ suâ plus utilitatis Reip. attulit, quàm mali, infractione Legis.

2°. Dicet interpretatum esse juniorem Manlium consilium Legis, quâ se teneri in eâ occasione non putavit; quia, si servasset Legem, certissimæ victoriæ locum amisisset.

3°. Excusabit illum, quòd necessitate magis quàm voluntate Legem violaverit; nam quid aliud faceret juvenis naturâ fervidus, cum ab hoste provocaretur, et à suis propè cogeretur, ut certaret.

Denique perorationis loco petet, ne Manlio noceat,

quòd patriæ profuerit, quòd patrem habeat judicem, quòd Remp. defenderit.

ORATIO.

Novimus enimverò, Judices, neque opus erat, ut in commendandis Legibus tam inutilem operam accusator poneret; novimus, inquam, quanta debeat esse Legum auctoritas, in hâc præsertim Republicâ, quæ suum à bonis moribus atque institutis momentum atque ornamentum accepit. Imò adeò non velim vel in hâc causâ infirmare quidquam ex iis, quibus adversùs Manlium abuti visus est, ut ad illum defendendum nullum aliud lubentiùs, quàm Legum ipsarum patrocinium adhibendum putem. Habeant ergo Leges pondus illud apud nos, quod semper habuerunt : sint illæ fundamenta hujus imperii, Reip. vincula, et amicæ pacis atque tranquillitatis fons et origo censeantur. Nefas sit illas infringere, et earum contemptores meritis, ut par est, pœnis coërceantur.

At quibus, amabo, Legibus primus debetur honor? quæ Leges tandem singularem à nobis cultum atque religionem vindicant? An illæ, quæ ut hominum consilio prodierunt in hanc lucem, ita eorumdem arbitrio refringi pariter atque infirmari solent? an illæ potiùs quæ non tam scriptæ, quàm natæ nobiscum videri debent? quas non didicimus, accepimus, legimus, verùm ex naturâ ipsâ hausimus, arripuimus, expressimus; ad quas non docti, sed facti, non instituti sed imbuti sumus? Esto videri nocens possit, et dignus morte junior Manlius, si latæ à parente eodemque Consule Manlio Legis ratio habeatur; at si reclamat ipsa naturæ Lex, si reum absolvit, si amplissimo præmio remunerandum dicti-

Lex legi opposita.

tat; si secutus illius vocem fortissimus juvenis, gravissimum se Reipublicæ detrimentum, si Consulis edictum servaret, utilitatis plurimum, si idem prætermitteret, allaturum prævidit: rogo vos, Judices, quò demùm recidet Accusatoris oratio? quam habere vim ad condemnandum victorem videbitur? Sensit enimverò junior Manlius, cùm in iis rerum articulis deprehenderetur, ut certissima victoriæ spes affulgeret, cùm affligendus ac profligandus hostis objiceretur, non audiendum esse Consulis imperium, qui depugnare prohibuisset; vidit non fuisse illud patris consilium, dùm ferret Legem, ut oblatam rei feliciter gerendæ occasionem eriperet: non dubitavit, quin liceret sibi imperantis voluntatem sic interpretari, ut latum imperium in Reip. gloriam atque utilitatem, non in ejus dedecus atque perniciem cederet. An licebat ipsi de Patre, de Consule, de Manlio existimare?

Interpretatio legis.

Quanquam habuerit Manlius aliam de Consulis voluntate opinionem; crediderit illum tam tenacem imperii sui, ut vel cum Reip. detrimento servari vellet: an debuit propterea studiosissimus rerum nostrarum juvenis oblatum navandæ feliciter operæ locum negligere? Nempè instabat imprudens hostis, numero, viribus, animo inferior; Manlius copiarum multitudine, robore, virtute superior certamen non iniisset? Provocabat ille Romanos ad pugnam, et nobis tantùm non insultabat. Manlius juvenis naturâ fervidus, et gloriæ nostræ studio incensus, lentus ac segnis dedecus pertulisset? Commodam ille finiendi belli gravissimi opportunitatem sufficiebat; Manlius vel ipso capitis periculo auferri sibi de manibus tam amplam gloriæ triumphique segetem sustinuisset? Næ vicem hodiè nostram

Necessitas violandæ legis.

doleremus, Judices, nisi in tam felici rei benè gerendæ occasione prætergrediendum patris ejusdemque Consulis imperium junior Manlius judicasset! Videte ergo, Judices, ne fortissimo juveni suus in patriam amor et singularis in unumquemque nostrûm caritas nocuisse videatur; facite nemo ut exprobrare nobis possit, eum à nobis affectum fuisse supplicio, cui triumphi gloria pro suis in Remp. meritis debebatur: sic temperate austeram Consulis severitatem, ut amor parentis filium absolvere ac tueri non erubescat.

ARTICULUS II.

Locus à Jurejurando.

Jusjurandum est affirmatio vel negatio alicujus rei religioso ritu facta.

Confirmatur hic Locus, 1°. Si ostenderis quàm inviolabile debeat esse promissum, quo Deo quis obstringitur; idque à Minori ad Majus. Nefas esse pacta cum homine violare; quantò magis cum Deo, cui debemus id omne, quod sumus!

2°. Si per enumerationem partium recensueris pœnas, quæ jurisjurandi violatores consequuntur: experiuntur enim homines in se perfidos, qui Deo perfidi extiterint, et sceleris conscientiâ cruciantur.

3°. Si magnam in jurante vel auctoritatem vel probitatem demonstraveris.

Cicero lib. 3. de Officiis n. 111. ita de Jurejurando loquitur. *Nullum vinculum ad astringendam fidem Jurejurando Majores arctius esse voluerunt. Id indicant Leges in* 12. *Tabulis; indicant sacra, indicant fœdera, quibus*

etiam cùm hoste devincitur fides, indicant notationes animadversionesque Censorum, qui nullâ de re diligentiùs, quàm de Jurejurando judicabant.

Eò loci pluribus agitat Cicero Quæstionem illam; utrum Regulus teneretur persolvere fidem quam Carthaginiensibus dederat; et probat non potuisse ipsum frangere fidem datam vel hosti.

Hanc porrò formulam Romani in Jurisjurandi formulis adhibebant, *Si sciens fallo; ita me Diespiter, salvâ urbe hâc arceque, et bonis me dejiciat, et Ego hunc lapidem jacio.*

Refutatur autem, Primò, si ostendatur Jusjurandum opponi Legibus, vel juri scripto vel naturali.

2°. Neminem obstringi ad id, quod iniquum est, posse; id autem iniquum esse, quod dicitur sacramento fuisse confirmatum.

3°. Si demonstretur id, de quo agitur, non expressè contineri in Jurejurando, nec fuisse hanc jurantis mentem, ut in eo contineretur.

4°. Si probetur emissum Jusjurandum ex iracundiâ, vel ex imprudentiâ, vel extra locum.

Ita Cicero pro Rabirio Posthumo n. 36. probat eum, qui falsum semel dixerit, facere fidem non posse; vel si per Deos omnes juraverit. *Ubi semel quis pejeraverit, ei credi posteà, etiam si per plures Deos juret, non oportet.*

EXERCITATIO.

Herodias ad Herodem, ut pro edito Jurejurando Joannis Baptistæ caput in disco dedat.

Locus à Jurejurando.

SYNOPSIS.

Exord. Dicet non petere se tantùm, ut datam fidem, quâ nihil est apud Reges sanctius, sed ut dictum sacramentum perficiat.

Propositio. Jubebit meminisse ipsum, quàm solenniter vel tertiam regni partem promisisset. Hoc tamen non peto, sed unius hominis multis tibi nominibus invisi caput.

Confirmatio. Ostendet 1°. quàm perniciosum daturus sit toti populo exemplum, si inani subterfugio eludi à se posse sacramenti religionem arbitretur.

2°. Dicet non esse clam sacramentum, sed aulæ toti notum; et per *Apostrophen* ad testes illius sacramenti, rogabit ipsos ne tantam injuriæ labem inúri Regis nomini patiantur.

Concludet vehementer deprecando Herodem, ut datam tam solenni sacramento fidem statim exsolvat.

ORATIO.

Si postularem à te datam mihi fidem ut exsolveres, Princeps invictissime, cùm nihil esse debeat apud Reges illâ sanctius, nihil inviolatum magis, non possem salvâ regiæ majestatis dignitate repulsam pati; nunc fretâ religione Jurisjurandi, quod emisisti tam solenniter, quo fieri pacto dicam, ut te in perficiendo sacramento difficilem ac tergiversantem experiar?

Tamen non peto pro jure meo partem Imperii tui tertiam, quam daturum te, si vellem, promisisti; nihil ejusmodi efflagito, quod annuere durum esse tibi debeat, aut molestum,

Concludet dicendo nihil esse quod Rex pertimescendum habeat ab eorum testimonio qui jurantem audierant. Laudaturos illos potiùs Regis humanitatem atque clementiam, qui scelere non perfecisset, quod sine scelere jurare non potuerat.

ORATIO.

Et fucum faciet præstigiis etiamnum suis procax atque impudens Puella; et, quod apud Reges sanctissimum est, fidei atque Jurisjurandi nomen, eo, per summum nefas, ad extorquendam rem iniquissimam abutetur?

Itane verò, Princeps invictissime, pondus apud animum tuum aliquod habuisset insolens Herodiadis Oratio? an persuasisset illa tibi tam indignum humanitate tuâ facinus? Tene futili inanique Jurisjurandi specie obstrictum arbitrareris, ut viri sanctissimi necem properares.

Atenim promisisti Saltatrici impiæ, fore illam voti compotem sui: obligasti regiam spectantibus Aulicis fidem; inviolabilem solennis sacramenti religionem adjecisti. Scilicet ut iniquum quid admitteres? ut ignominiosam nomini tuo labem inureres? ut Regum majestatem turpi flagitio dedecorares? Hoc si postulat à te insipiens puella, tu-ne id facturum te aut promisisti, aut promittere potuisti? Nam quod illud tandem est, quod petit? quò impia sceleratæ Herodiadis vota feruntur? quod sibi saltationis lascivæ præmium donari poscit? ô singularem inauditamque in ætate tam tenerâ impudentiam! Tu-ne puellam mœstam ac dolentem abire patereris, verendum toti Judææ caput proscriberes? Tu virum innocentem, nullâ in re malè meritum de te perderes? Tu divinum illum veritatis æquitatisque præconem,

quem miratus es ipse toties, quem dicentem æstimasti, quem benè monentem et sana consulentem ultrò volensque sustinuisti, inani sacramenti religione perculsus interficeres?

An hic tibi, Princeps sapientissime, fuit animus, cùm saltantis puellæ captus gratiâ, quodcumque postulasset illa, pollicereris; cùm datam fidem interjectâ sacramenti religione confirmares; cùm vel tertiam regni tui partem non dubitares oppignerare, an hic, inquam, tibi fuit animus, ut in rebus etiam iniquissimis repulsam non ferret? Ergo si leges refringi sanctissimas, si jura violari omnia, si quidquid in regno tuo sancitum sapienter, labefactari ac pessumdari precaretur; tu puellæ impudentis ad votum miscere susdeque omnia atque evertere cogitares?

Et hoc credis fore aliquem è consultissimo Aulicorum cœtu qui approbet? qui tam impium admitti à te facinus ultrò volensque patiatur? qui succenseat tibi, quòd insipientis puellæ preces rejeceris, qui violatam jurisjurandi fidem expostulet? Imò, imò; ne dubita, Princeps sapientissime, collaudabunt omnes sapientiam tuam, quam intercipi dolosis vafræ puellæ illecebris non permiseris; prædicabunt humanitatem tuam, qui afflictæ innocentiæ contra vini atque audaciam adfueris. Extollent summam æquitatem tuam, qui perficere cum scelere nolueris, quod polliceri sine scelere non potueras. Vive ergo securus aulæ tuæ; rejice à te longiùs consultam malè et imprudentem nimìs puellam; et, quæ tam iniqua donari sibi postulavit, eam debitâ etiam pœnâ mulctare non dubites.

ARTICULUS III.

De Præjudiciis, Famâ et Testibus.

Etsi Præjudicia vulgò confunduntur cum Legibus, quia nihil sunt aliud, quàm Senatus-consulta, seu Decreta jam antè facta, quibus Orator utitur ad similem causam simili modo definiendam; tamen usurpantur aliquandò latiùs pro quâcumque præjudicatâ opinione, quam aliquis afferat ad causam, sive illa decreto aliquo aut exemplo nitatur, sive nullâ certâ ratione animos videatur imbuisse. Quare Oratoris est ire obviam ejusmodi Præjudiciis, exemplo Ciceronis pro Cluentio n. 6.

Quamobrem à vobis, Judices, antequàm de ipsâ causâ dicere incipio, hæc postulo. Primùm, id quod æquissimum est, ut ne quid præjudicati afferatis: etenim non modò auctoritatem, sed etiam nomen Judicum amittemus, nisi hîc ex ipsis causis judicabimus; ac si ad causas judicia jam factà domo deferemus. Deindè si quam opinionem jam vestris mentibus comprehendistis, si eam ratio convellet, si oratio labefactabit, si denique veritas extorquebit, ne repugnetis, eamque animis vestris aut libentibus aut æquis remittatis.

Ratio verò vel confirmandi, vel infirmandi hunc Locum repetenda est ex iis quæ dicta sunt in Articulo de confirmandis vel infirmandis legibus.

Fama seu Rumor, èst sermo sine ullò auctore dispersus: qui quidem Locus confirmatur, si ostendatur 1°. magnam esse vim et aucto-

ritatem Famæ, ab exemplis virorum illustrium, qui bonæ famæ tam impensè studuerunt. 2°. Si probetur Famam vix unquam decipi, quia videtur esse vox publica; notum est autem illud, vox populi, vox Dei. Præterea si testimonium unius aut alterius ad hominem puniendum sufficit; quantò magis Fama, quæ velut omnium hominum testimonium est.

3°. Etsi non est negandum Famam sæpè mentiri; tamen non est retinendus in consessu nobili vir sinistri nominis; id enim toti ordini perindè probrosum est, seu vera sit Fama, seu falsa.

4°. Quærendæ sunt rationes, quæ causæ, de quâ agitur, sint propriæ; per quas sparsi Rumoris veritas confirmetur.

Ad confirmandam Rumorum auctoritatem sit illud Plinii Junioris in Panegyrico Trajani. *Cæsar, tales nos crede, qualis Fama cujusque est; huic aures, huic oculos intende; ne respicias clandestinas existimationes, nullisque magis, quàm audientibus insidiantes susurros. Meliùs omnibus, quàm singulis creditur; singuli enim decipere et decipi possunt; nemo omnes, neminem omnes fefellerunt.*

Refutatur hic Locus, ostendendo 1°. quàm sit inanis Fama, quæ apud solam plebem valere debet, non apud viros prudentes, et peritos Judices; quod amplificabitur ab exemplis virorum innocentium, quibus sæpè aspersit maculam.

2°. Demonstrando Rumores ejusmodi esse opus hominum otiosorum, qui amant falsa in vulgus spargere.

3°. Juverit investigare undè nata sit Fama, ut meliùs probetur ejusdem levitas.

4°. Afferendæ erunt rationes ex quibus Famæ falsitas demonstretur.

Ita Tullius contra Famam disputat pro Cœlio n. 38. *At fuit Fama. Quotusquisque istam effugere potest in tam maledicâ civitate? Vicinum hujus mulieris miraris malè audisse, cujus frater germanus sermones iniquorum effugere non potuit.*

Triplex testimoniorum genus : Divinum, Angelicum et Humanum. Ad testimonium divinum referebantur olim Oracula, Auspicia, Vaticinationes, Responsa. Oraculum est vox Dei vel per se, vel per alium loquentis. Auspicium seu Augurium, est testimonium captum ex cantu, volatu et pastu Avium. Vaticinatio est responsio alicujus Vatis. Denique Responsum dicebatur olim, vel quandò Sacerdotes et Aruspices res futuras ex inspectione Extorum conjiciebant, vel quandò Conjectores somnia exponebant.

Primò. Laudandi sunt Testes vel à nobilitate, vel à probitate, vel ab alio quovis capite; quo major ipsis accedat auctoritas.

Ita Cicero Divinat. in Verrem n. 13. *Sunt Testes viri clarissimi nostræ civitatis, quos à me omnes nominari non est necesse : eos qui adsunt appellabo, quos, si mentirer, testes esse impudentiæ meæ minimè vellem. Scit is, qui est in consilio, C. Marcellus : scit is, quem adesse video, Cn. Lentulus Marcellinus; quorum fide atque præsidio Siculi maximè nituntur; quòd omninò Marcellorum nomini tota illa Provincia adjuncta est.*

Item pro Comœdo, commendat Testes n. 44. *Manilio et Luscio negas esse credendum?*

dic, aude. Est tuæ arrogantiæ, contumaciæ, vitæque universæ vox. Quid exspectas, quàm mox ego Luscium et Manilium dicam, ordine, esse Senatores, ætate, grandes natu: naturâ, sanctos et religiosos, copiis rei familiaris, locupletes et pecuniosos? Non faciam; nihil mihi detraham; cum illis exactæ ætatis severissimè fructum, quem meruerunt, retribuam. Magis mea adolescentia indiget illorum bonâ existimatione, quàm illorum severissima senectus desiderat meam laudem. Vide etiam n. 43.

Secundò. Quærendi sunt Testes maximè oculati, qui rem non audierint tantùm, neque per alios, sed per se viderint.

Exemplum habes pro Archiâ n. 6. *Quid enim horum infirmari, Gracche, potest? Heracleæne eum adscriptum negabis? Adest vir summâ auctoritate et religione et fide, qui se non opinari, sed scire; non audivisse, sed interfuisse, sed egisse dicit. Adsunt Heraclienses Legati nobilissimi homines, qui hujus judicii causâ cum mandatis et cum publico testimonio venerunt: qui hunc adscriptum Heracliensem dicunt.*

Tertiò. Dicet Orator nullâ spe illos, nullis inimicitiis impulsos fuisse ad dicendum testimonium.

Quartò. Dicet rem totam esse Jurejurando confirmatam. Pro Comœdo n. 43. *Hoc ego loco, soluto et quieto sum animo, et quorsùm recidat responsum tuum, non magnoperè laboro: firmissimis enim et sanctissimis testimoniis virorum optimorum causa Roscii munita est.*

Inter omnia testimoniorum genera valet illud

plurimùm, quod Oratoris arte atque industriâ ab adversario petitur.

Ita Cicero Verrinâ 7. n. 165. *Hoc tu, Verres, idem dicis, hoc tu confiteris illum clamitasse se Civem esse Rom. apud te nomen civitatis ne tantùm quidem valuisse, ut dilationem aliquam crucis, ut crudelissimi teterrimique supplicii aliquam parvam moram saltem posset afferre. Hoc teneo: hîc hæreo, Judices; hoc sum contentus uno, omitto ac negligo cætera; suâ confessione induatur ac juguletur, necesse est.*

Infirmatur hic Locus, 1°. si pravi Testium mores ostendantur; si probentur Accusatorum testimonia non modò veritati, sed ne sibi quidem esse cohærentia.

Ita Cicero lata adversùs Flaccum testimonia confutat, ab iis ipsis, qui illa tulerant n. 6. *At à Testibus læditur? antequàm dico à quibus, quâ spe, quâ vi, quâ re concitatis, quâ levitate, quâ egestate, quâ audaciâ præditis, dicam de genere universo et de conditione omnium vestrûm.*

Secundò. Si Testes dicantur esse inimici, allatis odiorum causis.

Ut pro Rosc. Amer. 104. *Quid tu, vir optime? ecquid habes, quod dicas? mihi ausculta: vide ne tibi desis. Tua quoque res permagna agitur. Multa sceleratè, multa audacter, multa improbè fecisti. Unum stultissimè, tuâ sponte, non de Erucii sententiâ. Nihil opus fuit te isthic sedere. Neque enim accusatore muto, neque teste quisquam utitur eo, qui de accusatoris subsellio surgit.*

Tertiò. Si infames et contempti probentur. Ita Cicero pro Cœlio n. 63. Elevat testium

fidem, quia illi erant impudicæ fœminæ familiares.

Quartò. Si Testes auctoritate digni proferantur, quibus ignobilium Testium fidem infringas. Hoc præstat Cicero, laudato loco pro Fonteio n. 13.

Denique ad elevandam vim Testium, qui nullam vel improbitatis, vel inimicitiarum suspicionem habere possint, geminam init Tullius rationem; alteram, ut in amicorum periculis locum esse honesto mendacio putet: Alteram ut Judices obsecrentur, ne ullâ dignitatis Testium habitâ ratione, tantum quid dicant illi, intueantur.

Prioris exemplum habes pro Ligario n. 16. *Quod si Cæsari probare possemus in Africâ Ligarium omninò non fuisse, si honesto et misericordi mendacio saluti civis calamitosi consultum esse vellemus; tamen hominis non esset, in tanto discrimine et periculo civis refellere et coarguere nostrum mendacium, et si esset alicujus, ejus certè non esset, qui in eâdem causâ et fortunâ fuisset.*

Posterioris exemplum erit, quod dicit pro Murænâ ad elevandum Catonis testimonium n. 58. *Venio nunc ad M. Catonem, quod est firmamentum ac robur totius accusationis: qui ità gravis est accusator ac vehemens, ut multò magis auctoritatem, quàm criminationem pertimescam. In quo ego accusatore, Judices, primum illud deprecabor, ne quid L. Murænæ dignitas illius, ne quid exspectatio Tribunatûs, ne quid totius vitæ splendor et gravitas noceat; denique ne ea sòli huic obsint bona M. Catonis, quæ ille adeptus est, ut multis prodesse posset.*

EXERCITATIO.

Melampus celebris Medicus accusatur, quòd auditus in Templo, dum oraret Deos, redeuntem annum sibi fortunari.

Locus à Præjudiciis, Famâ et Testibus.

SYNOPSIS.

Exord. Fatebitur Accusator ægrè se descendere ad accusandum Melampum, qui videri quibusdam possit de civitate benè meritus.

Propositio. Dicet hodierni facti dedecus omnem præteriti beneficii, si quod est, gratiam abolevisse.

Narratio. Referet uti Melampus medias inter populi preces auditus, Deos dùm oraret, ut sibi annum fortunarent : quod factum probabit à Testibus qui audierunt, eosque dicet viros graves et probos, quorum valere testimonium debeat.

Confirmatio. Petetur 1°. à Præjudiciis. Dicet Populum universum exhorruisse ad preces hujusmodi, et invaluisse eam apud omnes opinionem, ut credant omne malorum genus in civitatem erupturum. Ostendet quanta pernicies metuenda sit ab iis præjudiciis, nisi plectatur Melampus, aut Medicam artem exercere prohibeatur.

2°. A Famâ; dicet Melampum audire apud multos avidum lucri, qui ad rem faciendam curare morbos malit, quàm ad eosdem sanandos.

Conclusio. Malè haberetur civis, qui civi alteri perniciem machinatus fuisset; quo haberi loco debet, qui toti civitati exitium meditatus est?

ORATIO.

Etsi, Judices integerrimi, videri quibusdam possum aut temerarius aut invidus, qui hominem, quem putant de Repub. nostrâ benè meritum, accusare aggrediar : tamen vel si mihi tam iniqua suspicio subeunda sit, plus apud me publicæ utilitatis ratio valebit, quàm vulgi opinio.

Equidem non sum ego, Judices, tam iniquus rerum æstimator, aut tam detractor alienæ famæ, ut diffitear gratissimam huic civitati Melampi industriam atque operam exstitisse. Fecisse visus est ad hunc usque diem, quod studiosi Medici, et rerum nostrarum cupidi officium postulabat. At hodierni facti dedecus sic omnem præteritæ gratiæ, quantacumque sit, memoriam labefactavit, nihil ut deinceps præter severam judiciorum vestrorum æquitatem ferre mereatur.

Conveneramus in Templum, uti fert pristina consuetudo, felicem redeuntis anni cursum oraturi. Aderat magna populi frequentia, quem vel rerum suarum necessitas, vel communis boni studium adduxerat. Interim, dùm intenti omnes precibus Deorum immortalium opem efflagitant; erupit Melampi vox; et, quod tacito in corde perperam atque impiè conceperat, id efferre palam non erubuit. Adeste Melampo, dixit, faventes Dii, et hunc mihi rebusque meis præsentem annum fortunate. A Testibus.

Neque verò vel paucos, vel parùm idoneos postulationis impiæ testes habemus. Auditus Melampus ab iis, qui circumaderant, probi omnes, et spectatâ toti populo fide, quorum nec ipse Reus testimonium audeat inficiari. Continuò singulorum per ora tam iniqui voti rumor propagatus. Exhorruit ad hujusmodi voces universa civitas, nec fuit quisquam, qui nefariæ precationis consilium vimque omnem statim non intelligeret. Sensit unusquisque provideri non posse Melampi commodis, nisi magno omnium detrimento, et, quod in ipsius utilitatem verteret, id totius urbis in ruinam esse refundendum. Nam quid hominis Medici rem adjuvet, aut fortunare ipsum queat, Judices, nisi languentium

multitudo, morborum copia, et afflictæ civitatis infirmitas?

Hinc jam sibi metuere omnes graviter, et infelicem morborum catervam, quasi jam accidisset, formidare; jam vexandos se febribus, cruciandos fame, pestilentiâ vastandos augurantur: ac, si Melampi vota audiantur, actum de civitate nostrâ atque conclamatum putant. Non ignoratis, Judices, quàm sit sententiæ pertinax populus, ubi semel opinionem aliquam induit, et quàm non refugiat moliri quidlibet, ubi communis avertenda pernicies incumbit. Ego certè tranquillitatem huic urbi, vobis ipsis securitatem præstare non ausim, nisi malo quamprimùm eatur obviam, et vel tollatur de medio futurum postmodum turbarum atque rixarum caput; vel certè, quod pœnarum genus levissimum est, medicam deinceps exercere artem Melampus prohibeatur.

A Præjudiciis.

Hæc porrò tam injusta Melampi precatio suscitavit quorumdam hominum curiositatem, ut in Medici vitam moresque studiosiùs inquirerent. Atque utinam minùs avidus lucri, minùs rerum suarum cupidus audiisset. Equidem novi, Judices, non ponendum esse plurimùm in rumoribus, quibus plerumque malignitas initium dedit, incrementum credulitas. Tamen mirum est, viro Medico quantùm hæc noceat fama, ubi semel vulgi animo insedit. Tunc enim non tàm creditur ad ægros accedere, ut depellat morbos, quàm ut eosdem foveat ac perpetuet. Atque hæc avaritiæ labes, quam Melampo imputant non pauci, vix credatis, Judices, quantam ad confirmandas sinistras hodierni facinoris opiniones vim habuerit. Non dubitant illi, quin sua illum avaritia impulerit, ut malorum omnium congeriem huic civitati precaretur.

A Famâ.

Quare si inultam esse civis illius malignitatem non pateremini, qui alteri civi perniciem esset machinatus, videte, quo animo esse vos in eum oporteat, qui civitatis totius ruinam atque exitium postulavit?

ALIA EXERCITATIO.

Melampus nobilis Medicus defenditur.

Locus à Præjudiciis, Testibus et Famâ confutatus.

SYNOPSIS.

Exord. DICET Melampi Defensor nullum esse criminis genus, quod Melampo imputatur.

Propositio. Fatebitur quod objicitur ab adversario, orasse Melampum, ut Dii præsentem annum fortunarent; non inficiabitur testimonium petitum à Testibus, sed damnabit eorum malignitatem, qui pias Melampi preces pravum in sensum detorquent.

Confirmatio petetur 1°. à Confutatione Præjudiciorum, dicetque Melampum uno civitatis studio impulsum fuisse, ut tales preces funderet: hoc fuisse ipsi in animo, ut mederetur feliciter ægrotantium languoribus, et, cognitis morborum causis, idonea remedia præpararet. Fieri posse, ut pro suâ sagacitate cognoverit ex variâ aëris temperie imminere graves ægritudines, pro quibus sanandis præsentius Deorum auxilium postularit. Addet optandum videri, ut Medici omnes preces ejusmodi funderent.

2°. Confutabit argumentum petitum à Famâ, ostendetque, quàm iniquè ipsius famæ detrahatur; appellabit testes eos omnes ad quos ægrotantes accessit, quos dicet nullum in Melampo avaritiæ vestigium deprehendisse.

Concludet dignum illum potiùs mercede quàm pœnâ videri.

ORATIO.

Nisi mihi longâ judiciorum vestrorum experientiâ notum esset penitùs atque perspectum,

quanta sit vestrûm omnium in cognoscendis causis perspicacia, et in ferendis sententiis æquitas, Judices integerrimi; haberem sanè in summâ accusationis hodiernæ acerbitate, quod infelici Melampo non mediocriter pertimescerem. Novum enimverò criminis genus et antè hunc diem inauditum adversarius meus vestrum ad tribunal detulit, propter quod, si quid accusatori creditur, nobilissimus Medicus, vir spectatæ jamdiù probitatis et de nostrâ civitate optimè meritus, gravissimo supplicio plectendus esse videatur.

Scilicet auditus ille inter ardentissimas preces, quas pro vestrâ omnium salute atque incolumitate funderet, obtestari Deos, ut sibi præsentem hunc annum fortunarent. Adducuntur Testes omnium judicio probatissimi, qui rem suffragio suo comprobent, qui suis se percepisse auribus tam impia, si superis placet, vota profiteantur. Nihil inficiabor ego, Judices, clarissimorum virorum testimonia. Sit ità sanè, ut testantur illi, nam cur amplissimam laudis segetem Melampo invideam? At undè accusatoris malignitas vertit in opprobrium, quod dari gloriæ debuisset? Non potuit ergo Melampus conscius sibi, quàm difficilem et plenam periculi artem exerceat, singulare à Superis præsidium postulare, quin continuò morborum omne genus et tristissimam toti civitati perniciem precaretur? Non potuit vestræ salutis aut tuendæ, aut etiam reparandæ cupidus videri, quin ejusdem infensus hostis audiret? non potuit felicem in curandis vestrûm omnium ægritudinibus exitum ambire, quin fatalem civium capitibus Superûm vindictam accerseret.

Confutatio Argumenti à Testibus petiti.

Confutatio Præjudiciorum.

Nam quid aliud est homini Medico orare Superos, annum ut fortunent sibi, nisi ut sua apud vos opera collocata feliciter succedat? nisi ut in

tractandis morbis sua spes eum non frustretur, certamque omnibus afferat sanitatem? nisi ut cognitis veris morborum causis remedia paret idonea, quæ medentem nunquàm fallant, et ægros semper consolentur? Atque utinam Judices, quantum est istorum hominum, qui lubricam Medicinæ artem profitentur, salutiferis ejusmodi precibus sæpè interpellarent Superos, et audiri ab iis mererentur! Non illuderetur quotidiè nostris corporibus tam miserabiliter, neque Medicorum inscitiam nostris impensis doleremus.

Quid si Melampus peculiari quodam Deorum immortalium afflatus spiritu, aut pro suâ perspicaciâ cognovisset ex aëris intemperie, novum aliquod et metuendum inprimis morborum genus nostris cervicibus imminere. Non debuit in his rerum adjunctis studiosus uniuscujusque nostrûm Medicus ac publicæ incolumitatis cupidissimus, novam vicissim sibi apprecari solertiam, et opem à Superis non vulgarem postulare, quæ vim impendentium morborum infringat, et tam gravibus incommodis medeatur.

Confutatio Argumenti à Famâ petiti.

Verùm quis in accusatoribus Melampi tantam improbitatem ferat, ut de probatissimi viri moribus ac famâ detraherent? Scilicet non senserunt illi persuadere facilè se posse, quod confinxerant, nisi intactam hactenùs optimi Medici vitam in invidiam adducerent. Audiistis, Judices, nec sine tacitâ indignatione audiistis exprobratam Melampo fuisse avidam sordidi lucri cupiditatem, quasi non tam impertiendæ salutis, quàm rei faciendæ studio ad nos accederet. Quâ in re testor multorum, qui hìc adsunt, fidem; qui Melampi solertiam, studium, sedulitatem, labores experti, nullum unquam in eo avaritiæ vestigium persensere. Surgant enimverò, si qui

sunt in tam frequenti civium consessu; prodeant in medium, per me licet, qui Melampum aut avaritiæ, aut inertiæ, aut cupiditatis cujuspiam reum criminentur.

Vos verò, Judices, qui viri de nobis tam benemeriti innocentiam perspicitis, videte, ne, quod vertere in Melampi laudem debuit, illud in opprobrium cedat; ne pro gloriâ contumeliam, odium pro amore, pro mercede supplicium patiatur.

ALIA EXERCITATIO.

Aulicus Clusinus ad Porsenam Regem, ut de pace cum Romanis faciendâ cogitet, post interfectum à Scævolâ Regis Scribam.

Locus à Præjudiciis et à Famâ.

SYNOPSIS.

Exord. DICET, gloriosum quidem esse Romanos aggredi et vincere : at bellum fore Clusinis et Regi ipsi exitiosum.

Propositio. Dicet maturandam esse cum Romanis pacem.

Confirmatio petetur à Præjudiciis et 1°. ab eo quod Scævola dixerat trecentos esse Romanos itâ paratos, ut vel proprio capitis periculo Porsenam interficerent. Nihil ergo tibi metuendum putas ab iis qui tuam unius in perniciem conjurarunt? 2°. Ab ipso Scævolæ facto. Vide quàm parùm abfuerit, ne à Scævolâ interficereris : eandem illi perniciem tibi machinantur. An continuo vivere te in periculo oportet?

Secunda pars Confirmationis petetur à Famâ, quam sibi apud vicinas gentes Romani fecerunt. Nemo est qui sibi ab eorum armis non metuat.

Conclusio. Vide ergo si tuæ, si Clusinorum saluti consultum volueris, ut consilia pacis ineas, etc.

ORATIO.

Si quàm gloriosum tibi existimasti fore acerrimo persequi Romanos bello, tam facilem de eisdem referre victoriam possès, Rex fortissime; nunquam vel dissuasor tanti operis, vel maturandæ cum gente ferocissimâ pacis auctor accessissem. Verùm cùm præviderim satis intellexerimque penitùs, bellùm hoc, quod suscepisti tam acriter, non tuâ ipsius modò, sed totius etiam populi Clusini clade esse concludendum; non dubitavi opponere me consiliis tuis, et generosum illum avidumque inprimis gloriæ animum parumper retardare.

Nam quæ spes tandem tibi belli infelicis affulget, aut quid potiùs metuendum tibi non putes ab eâ gente, quam in tuam unius perniciem conjurasse non ignoras? Aùdiisti modò tuis ipsius auribus, quàm pertinaci odiorum acerbitate tuum in caput involare meditetur Juventutis Romanæ flos lectissimus: nullum proprii capitis periculum pertimescunt hostes illi tui, si modò perficere possint, quod animo destinarunt; et levem vitæ suæ jacturam arbitrantur, quam pro accelerandâ morte tuâ devoverint. Tu singulorum animos æstima ex uno perfidi Scævolæ facinore. Cogita, quâ spe Romanorum præsidia deseruerit; quâ audaciâ nostra in castra penetrarit; quâ temeritate tuum ipsius in tentorium fuerit ingressus; quo furore sceleratas manus scribam in tuum regio deceptus apparatu tulerit; quâ animi pertinaciâ aut potiùs ferocitate et professus fuerit crimen, quod parabat, et errorem suum, sui ipsius vindex ac tortor deplorarit. Hoc eodem trecenti juvenes incensi studio tentabunt idem facinus, et feliciori fortè exitu perficient. Proindè

Argumentum à Præjudiciis.

in hoc discrimen, si juvat, accinge te, ut in singulas horas de capite tuo dimices: habe paratos semper in vestibulo Regis ad vim repellendam milites, et indictum tibi uni à juventute Romanâ bellum, si potes, sustine.

Argumentum à Famâ.

Jamverò reputasti tecum satis, Rex fortissime, quibus cum hostibus decertandum habeas; qualem illi apud vicinos latè populos nominis sui terrorem injecerint; quantam sibi apud omnes fortitudinis atque constantiæ famam concitaverint? Nam quid ego Veientes ac Fidenates loquar funestâ clade toties afflictos? quid Sabinos appellem vel in ipso Romæ nascentis exordio Romanorum robur expertos, et ad ineundam cum ipsis pacem coactos? Quid Volscos multiplici prælio subactos? quid Latinos recenseam, qui nullum in bello præsidium contra pertinacem Romanorum constantiam nacti, ab infelici tandem marte destiterunt?

Quamobrem vide, Rex fortissime, si tuæ, si Clusinorum saluti consultum velis, ut omnem statim inauspicati belli moram amputes; ut obsidionem quam inchoasti, quamprimùm solvas; ut querelarum caput infelicem Tarquinium tuis de finibus exturbes; neque tibi societatem ullam cum hostibus Populi Romani esse patiaris.

ALIA EXERCITATIO.

Aulicus Clusinus ad Porsenam Regem, ut in suâ de obsidendis Romanis sententiâ perstet.

Locus à Præjudiciis et à Famâ confutatus.

SYNOPSIS.

Exord. MIRABITUR fuisse aliquem tam invidum Regis gloriæ, aut tam timidum, ut consilium Porsenæ daret de solvendâ obsidione.

Propositio. Hortabitur Porsenam ut perstet in consilio suo.

Confirmatio. Refutabit primum Præjudicium petitum à trecentis Juvenibus qui dicuntur Regis in caput conjurasse; ac dicet inventum illud à temerario Scævolâ, ad incutiendos metus. Sed esto: an non adsumus, qui corpus Regis nostro corpore tueamur, et vel insidias, vel apertam vim repellamus?

Secundum Præjudicium petitum ab audaciâ Mutii Scævolæ sic confutabit, ut dicat plectendam esse juvenis temeritatem, cæterosque ejus supplicio deterritos nihil ausuros ejusmodi.

Quod pertinet ad Famam, quâ Romani dicuntur invicti, dicet eos non fuisse victos, quia nemo illos aggressus est fortiter, experturos in Porsenâ et in Clusinis eos hostes à quibus vinci possint.

Concludet hortando Regem, ne se vinci inani metu patiatur.

ORATIO.

Cùm ea est apud omnes et nos præsertim Clusinos opinio Romani nominis, Rex fortissime, ut in iis aggrediendis atque superandis plurimùm esse gloriæ nemo dubitet; tum certè nunquam induxissem animum futurum aliquem, aut tam invidum rerum tuarum, aut nostris viribus tam parùm confidentem, qui te à perse-

quendo, quod inchoasti tam feliciter cum Romanis, bello revocare sustineret.

Ego certè si quid in præsentiâ adversùs futilem ignavi militis orationem dicturus sum, si promovendam acriùs Romanæ urbis obsidionem demonstrabo, id dictum à me ne sic existimes, Rex fortissime, quasi invictum animi tui robur haberem minùs perspectum; aut de tuâ in perficiendis consiliis constantiâ dubitarem. Verùm ne quem fortè Clusinorum animis injecerit scrupulum Orator ille magnificus, ne, quod insinuare visus est, capitis tui periculum infelicis belli fastidium attulerit, silendum mihi in re momenti hujus non putavi.

Confutatio Argumenti à Præjudiciis petiti.

Quanquàm trecenti Juvenes vitam in tuam conjurarunt: imminet præsens capiti tuo periculum, nisi conflatam in te tempestatem maturatâ pace depellas ac disturbes. Jam adsunt illi nostris in castris, jam tribunal regium obsident. Et erit aliquis qui rem illam sibi tam facilè persuadeat, quàm temerè, quàm audacter fuit à maligno Juvene pronunciata. Scilicet hoc inveniat fidem apud cordatos viros, quod ab hoste confictum ingeniosè fuit, vel ad incutiendos Clusinis metus, vel ad declinandam, quam meruit, suppliciorum acerbitatem? Sed esto: verum illud sit quod commentus hostis est; (nam vel in fictis periculis esse nos timidos oportet, cùm de Regis optimi salute atque incolumitate agitur) esto inquam: hoc inierit in rebus perditis furiosum Romana juventus consilium, ut per insidias ac cuniculos perficiat, quod vi apertâ tentare non audet. An ergo nos non adsumus, qui regis latus nostro corpore tueamur? qui sustineamus impetum armatâ manu? qui temerariæ Juventutis

audaciam reprimamus? Veniant illi, et, si quid audent aperto marte, veniant, et nos oppugnent palàm; vel si rem agere per malas artes meditentur, vigilantiam occupent, si possunt, et perpetuas Clusinorum excubias fallant.

Interim, Rex fortissime, plecte, ut meritus est, furiosi juvenis temeritatem; debitas cruentâ morte pœnas exsolvat; discat revereri Regum majestatem. Sapient, mihi crede, ipsius supplicio deterriti, si qui sunt ejusdem furoris æmulatores, neque tam gravi suo periculo inauditum ante hunc diem facinus pertentabunt. Confutatio Argumenti à Famâ petiti.

Nos verò instabimus acriùs cœptæ jam tam feliciter obsidioni. Discent tandem aliquandò Romani, nón esse se tam invictos, ut vinci non possint. Noverint hodiè, quibus cum hostibus decertandum habeant: experientur periculo suo, quàm metuendi Clusini sint, qui Porsenâ duce militant. Nihil moræ est, Princeps invictissime; patere rem ut agamus viriliter, ac si modò securos esse de periculo tuo Clusinos jusseris, certam tibi promptamque de Romanis victoriam pollicemur.

ALIA EXERCITATIO.

Defenditur Hippolytus apud Theseum patrem à Phædrâ novercâ accusatus.

Locus à Testibus et à Famâ.

SYNOPSIS.

Exord. Ab abrupto. Ergo Filium abjicis et spem domûs unicam morti devoves? etc.

Propositio. Petet an satis perpenderit pondus ac momentum illatæ accusationis, jubebitque Theseum brevem sumere ad deliberandum moram, antequàm Hippolytum condemnet.

Confirmatio petetur 1°. à Confutatione Testium; ostendetque non esse legitimum illud testimonium, quod tulit Noverca; quia frequentissima sunt Novercarum in privignos odia; addet nolle se penetrare altiùs odiorum causas, quæ fortè Phædram nocentiorem faciunt, quàm Hippolytum. Tum Phædræ accusationi opponet Clarissimorum virorum testimonia, qui innocentem Hippolytum profitentur.

2°. Illatum crimen destruet à bonâ famâ, quâ gaudet apud omnes Hippolytus. Dicet rarò falli Famam, quæ est veluti vox publica. Quòd si unius aut alterius testimonium valet ad aliquem absolvendum, quantò magis vox communis.

Conclusio. Per *Deprecationem*.

ORATIO.

Ergo ratum est, Rex fortissime? Peribit infelix Hippolytus, et spem domûs unicam, suavissimum patris solatium iratis precibus devoves? Equidem scio, quid asperet animum, et quàm grave sit illud contumeliæ genus, quod te illatum tibi quereris. Non ullum juvenis fortissimi odium, non præceps atque impotens animi furor impulerunt. Amas, quem vis perdere: velles carere culpâ, quem invitus ac reluctans plectis; et feralis, quæ filium obruet, sententia eodem miserum patrem ictu percutiet. Ergo sustine tantisper funestas illas preces, quibus insontem fortè de medio tollere meditaris: da brevem maturæ deliberationi moram, dùm constet facinus, et gravius accusationi pondus ac momentum accedat. Age, quid urget? quòd instat periculum, si supplicium distuleris? Hoc tibi ipse, hoc amori in filium tuo permitte, nihil ut properasse nimis te pigeat. Atenim Phædra nocentem profitetur! Noverca Privignum accusat, conjux regia vindictam de Hippolyto reposcit?

Utinam apud alium, quàm apud Theseum pro Hippolyto perorandum esset! Utinam liceret in hâc causâ infames Novercarum dolos, et iniqua in Privignos odia commemorare! utinam demonstrare impunè possim amaros parentum luctus ac desideria, dùm uxoribus plus æquo creduli filios in suos sævierunt! Non ego curiosiùs inquiram in acerba Phædræ odia, neque scrutabor, quæ possint esse tam subitæ, tam novæ, tam parùm expectatæ odiorum causæ, quibus in Hippolytum exarsit. Dolori tuo parcam, Rex sapientissime; neque committere velim, ut crudiùs tibi, quàm sit illud, quod doles, vulnus inferam. At si meruit videri nocens Hippolytus, dùm accusatur à Novercâ; non videbitur idem innocens, dùm innocentiæ suæ testes tot inveniet, quot habet clarissimos cives Regia civitas? Una fidem obtinebit Phædra, dùm Privigno stupri crimen infert, reliqui omnes infidi censebuntur, dùm integerrimi juvenis castimoniam extollunt? (Confutatio Testium à Testantium personâ.)

Ah! si nosces, Rex fortissime, quàm singulari pudicitiæ famâ gaudeat apud omnes tuus Hippolytus! quàm sincerus cultor suavissimæ illius virtutis habeatur! quàm apertus juratusque audiat domi forisque omnium illecebrarum hostis, quæ probatis moribus inferre vitium ac labem solent! Non imponitur facilè multitudini; aut si quis est tam peritus simulationis artifex, ut fucum tantisper faciat; seriùs ocyùs fraus patet, et fallax dolus innotescit. Nempè tam potens suî sit amor; tam suis motibus imperet, ut latere diù possit simulationum involucris occultus? Sic exarserit intùs incendium, ut nulla unquam scintilla foràs eruperit? Non est hæc amoris indoles, Rex sapientissime; vel (Famæ vis et auctoritas.)

invitus amor se prodit; aut si pectoris inter angustias contineri se patitur, amor non est. Neque porrò mirum est, si amoris faces ille non senserit, qui tam alienam ab iis illecebris, quæ irritare amorem solent, vitam inierit. Qualis enim tibi filius fingitur? Venator à primâ juventute assiduus, et cupidissimus idem Veneris sectator! sylvarum cultor, ac lustrorum malorum incola; mulierum ad unam omnium osor infensus, et amasius idem infamis! Quo quid dici, quid excogitari possit, quod aut cohæreat minùs, aut ab ipsâ sceleris suspicione fortiùs Hippolytum exsolvat?

Tuum est, Rex sapientissime, consulere apud temetipsum, quid faciendum tibi sit, et quam habere fidem illatæ filio accusationis crimen debeat.

ARTICULUS IV.

Locus à Tabulis.

Tabularum nomine intelligenda sunt testimonia, quæ proferuntur ex scripto, quibus Pacta, Conventa, Contractus et Codicilli, Stipulationes, aut Testamenta, vel quidvis aliud ejusdem generis continetur.

Confirmandus est hic Locus, 1°. Per Negationem exaggerari potest vis illius ad Exemplum Ciceronis pro Sextio n. 10. *Non recito vobis Decretum officio aliquo expressum vicinitatis aut clientelæ, aut hospitii publici, aut ambitionis, aut commendationis gratiâ. Sed recito memoriam perfuncti periculi, prædicationem amplissimi beneficii, vicem officii præsentis, testimonium præteriti temporis.*

2°. Per Comparationem, conferendum erit

testimonium scriptum cum famâ cæterisque testibus, et rationes quærendæ, quibus probetur plus habere auctoritatis testimonium scriptum quàm aliud quodlibet.

Ita Cicero pro Archiâ n. 9. commendat Tabulas quibus constabat, Archiam domicilium Romæ habuisse. *At non est professus. Imò verò in Tabulis professus, quœ solœ ex illâ professione collegioque Prœtorum obtinent publicam Tabularum auctoritatem. Nam cùm Appii Tabulœ negligentiùs asservatœ dicerentur, Gabinii, quandiù incolumis fuit, levitas, post damnationem calamitas omnem Tabularum fidem resignasset; Metellus homo sanctissimus modestissimusque omnium tantâ diligentiâ fuit, ut ad L. Lentulum Prœtorem et ad Judices venerit, et unius hominis liturâ se commotum esse dixerit. His igitur Tabulis nullam lituram in nomen A. Licinii videtis.*

3°. Per Frequentationem Consequentium, ostendendo non posse violari testimonium scriptum et relatum in Tabulas publicas, quin hæreat æterna labes ipsis impressa Tabulis publicis, adeoque nullum fore jus, quod non possit infringi.

4°. Ab Adjunctis exaggerabitur commissum contra Tabulas scelus. Si reus est ignobilis, dicetur, neminem fore deinceps, qui id se impunè facturum non speret, quandoquidem violatæ Tabulæ violatoris capite non vindicantur. Si reus est nobilis, ostendetur pessimum apud posteros exemplum fore, si scelus impunitum relinquatur.

Ad refutandum vel infirmandum hunc Locum,

1°. Quærendum est aliquod Testimonium

scriptum, quod Tabulis opponatur, et ejus auctoritas amplificanda.

2°. Si nullum ejusmodi Testimonium occurrit, declinanda vis est Tabularum, adhibitâ interpretatione quæ, nisi accedat, dicendum est, multa fore incommoda, quæ ex scriptis Legibus nascantur.

3°. Si nulla afferri poterit probabilis interpretatio, probandum erit non esse majorem vim testimonii scripti, quàm vocalis, cur enim tanta vis est calami, aut typographiæ, ut si accesserit, continuò ex Testimonio faciat Oraculum.

4°. Tam mutari possunt Tabulæ, quàm cæteræ Leges, quia non majoris auctoritatis fuerunt, qui tulerunt illas, quàm qui sancitas et scriptas acceperunt.

5°. Quò major est Tabularum antiquitas, eò videtur esse major nonnunquàm mutationis in illas inducendæ ratio; quia pro varietate temporum, ut sunt variæ consuetudines variique mores, ita varia decreta.

6°. Quærenda sunt exempla factæ aliàs in Tabulis mutationis.

Denique si non integræ, nec incorruptæ Tabulæ sunt, fides Tabulis derogari potest. Ita Tullius pro Cluentio n. 91. corruptas Tabulas esse contendit, propter quasdam lituras, quæ factæ fuerant. *Quod C. Verres Prætor Urbanus homo sanctus ac diligens subsortitionem ejus in eo codice non haberet, qui tum interlitus proferebatur.*

EXERCITATIO.

Oratio apud Moysem contra Israëlitas, qui vitulum aureum in Idolum conflarant, contra illud Tabularum Decretum : Non facies tibi Sculptile ut adores illud.

Locus à Tabulis.

SYNOPSIS.

Exord. JUBEBIT Orator Moysem meminisse in eo se dignitatis gradu positum, ut causam Dei auctoritate suà tueretur.

Propositio. Vide ergo quo animo esse debeas in eos, qui sacrarum Tabularum auctoritatem suo scelere violaverunt.

Confirmatio. Præmittet id quod est scriptum in Tabulis, et Tabularum auctoritatem amplificabit. 1°. Per *Negationem* ad exemplum Ciceronis, non recito vobis decretum humanâ voce sancitum, non fragili calamo exaratum, non legem quæ mutari possit hominum ad arbitrium, sed, etc.

2°. Per *Frequentationem* Consequentium dicet, nullum fore jus tam sanctum, quod humana perversitas non violet, si divinæ leges impunè infringantur. Quos habebis tibi obsequentes, si impunitos relinquis, qui Deo obsequium negavere ?

Denique Perorationis loco, petet à Moyse, ut vel populum plectat, vel Tabulas proterat at conculcet. Videat utrum præstet.

ORATIO.

Cùm intellexisti satis ad hunc usque diem, vir sapientissime, quo te consilio ad eum, quem tenes, dignitatis apicem omnipotentis Dei manus evexerit; tùm certè hodiernæ causæ gravitas ac magnitudo postulat, ut auctoritatis tuæ vim omnem ac robur cæteri omnes intelligant, et eo, quo par est, modo discant revereri. Nam

si fuit unquam tempus ullum, cùm tibi traditâ potestate ad tuendam Dei causam uti oportuit, nunc profectò est, cùm incredibili totius poenè populi suffragio atque impietate, divinæ legis majestas atque reverentia contempta est.

Sed quid ego insanientis multitudinis furores retractem, quos tuis ipse oculis, non sine incredibili dolore, conspexisti? Meministi, ut oblitus suî ac Dei conflatum ex auro vitulum invocavit? ut opes suas gazasque et omnem pretiosam supellectilem in scelestum opus erogavit? Sensisti, ut ad increpationes tuas indocilis ac durus vix ac ne vix quidem ab immani scelere temperavit? Interim jacebit sacrarum Tabularum vis et auctoritas; nullum ad coërcendam populi levitatem atque audaciam habebit pondus inculcata toties cervicibus duris lex illa? *Non facies tibi sculptile, ut adores illud.* Nihil hîc obscurum, nihil ambiguum, nihil verborum caligine obvolutum; patent omnia. Lucem hanc non obscurabit populus infidelis, aut robur illud Dei ipsius auctoritate confirmatum infringet. Neque enim hîc recito Decretum humanâ voce prolatum, sed sacratissimo ipsius Dei Oraculo sancitum: non legem levi fragilique calamo exaratam, sed omnipotentis Dei digito altissimis characteribus impressam: non regulam morum, quæ varietati temporum ac mutabilitati obnoxia sit, sed quam mortalium animis natura ipsa, aut potius naturæ auctor Deus perennibus notis inscripsit.

Auctoritas Tabularum per Negationem.

Quòd si hanc divinæ legis infractionem siveris impunitam, quid erit deinceps, amabo, tam sanctum quod humana perversitas non violet? quò non prorumpet populi infidelis audacia? quem flagitiis et impietati suæ modum esse patietur? Credis ullam fore populi hujus

Per Frequentationem Consequentium.

in servandis legibus cæteris reverentiam; qui nullam legis omnium sanctissimæ habuit rationem? putas futurum, tibi ut pareant, si quid imperabis, quos contumaces ac rebelles Deus ipse expertus est? Hos tu frenabis ac circumduces ad arbitrium, qui impositum sibi à præpotenti Numine jugum excussere?

Vide ergo quid statuas, vir sapientissime, aut quid consilii capiendum putes? At cogita alterum è duobus superesse tibi, quod eligas; aut enim rebellis detrectantisque imperium populi curam atque sollicitudinem abjice; aut reprime furentem, et invitum ac reluctantem ad obsequium revoca; aut inustam divinæ legi labem atque contumeliam meritis, ut par est, pœnis ulciscere; aut sacras pedibus Tabulas, quibus vis omnis atque auctoritas adempta est, proculca.

Quanquam nœ inconsultus ego, qui dubitare videar, num parere Deo malis, quàm rebelli populo favere impensiùs. Sequere tam laudabilem impetum, ductor sapientissime; exerce in perfidos dignam scelere severitatem, et emendata per te gens tota discat divinas leges revereri.

ALIA EXERCITATIO.

Oratio ad Moysem pro populo rebelli.

Locus à Tabulis infirmatus.

SYNOPSIS.

Exord. JUBEBIT Orator Moysem meminisse evectum ipsum fuisse ad tantam dignitatem, non tam ut populi judex aut vindex, quàm ut patronus ac pater esset.

Propositio. Admonebit ipsum, ut pristinæ huma-

nitatis memor populum benigniùs tractet, et pro eo deprecator apud Deum accedat.

Confirmatio. Legem allatam interpretabitur; dicetque prohibitum non esse, ne quid fieret sculptile; sed tantùm, ne adoretur illud; et scelus populi in levitatem ipsius magis, quàm in malitiam cadere profitebitur.

Deindè per *frequentationem* Consequentium ostendet consecutura mala, si populum duriùs plectat. Vertetur hæc pœna in dedecus divinæ majestatis, quæ servare suos vel non potuerit, vel noluerit.

Conclusio. Moysem admonebit non esse periculum in divinis legibus quemadmodùm in humanis; quæ, si violentur, excidat legislator auctoritate suâ. Denique hortabitur, ut utatur in populum eâ benignitate, quam ipse in Deo expertus est.

ORATIO.

Nam quis ille est, Vir sapientissime, qui te in populum tuum incendit, et tristissimam ipsi perniciem meditatur? An oblitus est, qualem hîc personam apud nos geras, aut cujus gratiâ supremus rerum omnium arbiter ac moderator Deus ad eum, quo defungeris, honoris apicem te evexerit? Nempè severus judex et infensus ultor ad repetendam pœnam te accingas, qui studiosi patroni et patris amantissimi partes tueris ac sustines? Ah! potiùs pristinæ clementiæ memineris; te infelicis populi tangat calamitas, et quo deplorato magis rerum in statu versatur, et ab irati numinis inclementiâ graviùs quiddam metuendum habet, tantò acriùs insiste, ut ab ejusdem cervicibus funestissimam cladem vehemens deprecator avertas.

Neque verò te sceleris ipsius gravitas, quam vehementiùs certè, quàm par erat, extulit accusator, ab impetrandâ veniâ dehortetur. Peccavit quidem infelix populus (nam quid flagitium

aut negare aut dissimulare videar) peccavit, inquam, at peccatum illud tamen non est ejusmodi, ut omnem indulgentiæ locum sustulerit. Nihil ego detractum velim legis illius auctoritati, quam recitavit modò studiosus accusator; scio quanti debeatur ipsi reverentia, et quàm graves mereatur pœnas experiri, qui sculptile quidpiam adorandum duxerit. Verùm quam intulit ille de populo nostro labem, ut violatam ab ipso legem illam arbitretur, nec probabit unquam, nec fecisse fucum etiam videbitur. Putas nimirùm hanc fuisse mentem populi, ut, quod manibus ipse suis conflaverat, in eo divinum inesse quiddam existimaret? aut quod non expers modò Numinis, sed ratione ipsâ sensuque crederet destitutum, huic, tanquam Deo, cultum ac religionem adhibendam esse censeret? Mihi crede, quantumvis nocens videri possit tuus ille populus, non cadit in eum pravitas tanta, ut sceleris hujus reus audiat. Illum non tam cordis malitia, quàm animi levitas et inconstantia ab officio suo miserum in modum abduxit. Tu nosti indolem gentis illius, quam regis tot ab hinc annos ac moderaris; expertus es non semel voluntatis imbecillæ mutabilitatem; at nulla vel pravitatis vel impietatis vestigia deprehendisti.

Interpretatio Legis.

Si tamen culpam illam, quam admisit imprudens, extremo castigandam supplicio æstimasti. Si delere populum illum paras, cujus tutorem te ac defensorem, vel ipso capitis tui periculo, toties professus es; vide, amabo, qualem Deum in ipsum calumniæ labem accersurus sis. Non potes Israëliticum sanguinem fundere, nisi cædis auctorem Deum facias, et odiosam ipsi crudelitatis famam imputes. Nam quid di-

cent Ægyptii? quid barbaræ nationes loquentur, cùm deletos ad internecionem Israëlitas audient? Crudelem nempè Deum nostrum, barbarum, humani sanguinis sitientem, qui populum in solitudinem, ut interficeret commodiùs, malas per artes ex Ægypto deduxerit, mentientur. Ne patere tantum inuri religioni nostræ probrum. Utinam, utinam in Ægypto remansisset ille populus! Satiùs fuisset ipsum inter gravissimas durissimæ servitutis molestias vitam agere miserabilem, quàm eundem, post exhantlatos frustrà tot labores, indignâ morte absumi.

Atenim jacebunt divinæ leges in contemptu, nisi, qui illas violarunt, severè puniantur. Ipse legis auctor Deus illudetur, nisi sumptum de nocentibus supplicium auctoritatem ejus fulciat. Scilicet: credis ergo rem esse nobis cum eo Numine, cujus auctoritas ex hominum scelere detrimentum patiatur, cui dedecoris aliquid accedat, si populos minùs obsequentes sibi senserit? Putas egere ipsum hominum judiciis, ut illatam sibi contumeliam vindicet? aut non posse eum, cùm volet, castigare per se, quos plectendos esse censuerit? Noli ergo prævenire supremi Judicis severitatem; et, quem fortè conversus ad meliorem frugem populus placatum jam habet, rursùs ad vindictam provocare. Utere potiùs tuâ apud ipsum Deum gratiâ, ut, si quid offensionis mitigandum superest, id tu pro tuâ in commissum tibi populum caritate perficias; et, quam toties expertus es supremi Numinis in te benignitatem, eandem vicissim in tuos æmulari non dubites.

PARS QUINTA.

De Argumentatione.

ARTICULUS PRIMUS.

De Argumentatione in genere.

Duplex est Argumentatio : alià Philosophorum, alia Oratorum.

Duplex Argumentatio Philosophica ; alia perfecta, quam illi *Syllogismum* vocant, alia imperfecta, quam appellant *Enthymema*.

Syllogismus constat tribus propositionibus ; quarum prima dicitur à Philosophis *Major*, secunda *Minor*, tertia *Consequentia* ; quæ ità disponuntur inter se, ut concessis duabus prioribus, tertia necessariò admitti debeat, v. g. omnis virtus est laude digna, sed Temperantia est virtus, igitur Temperantia est laude digna.

Enthymema autem, est Argumentatio constans duabus propositionibus, quarum alteram *Antecedens*, alteram *Consequens* nuncupant, v. g. Omne vitium turpe est, ergo Ebrietas est turpis.

Isthæc Argumentatio vocatur imperfecta, quia in eâ subauditur una è tribus propositionibus, ex quibus Syllogismus componitur ; undè licet semper negare conclusionem, donec ad perfectam revocetur, v. g. Omne vitium est

turpe, sed Ebrietas est vitium, igitur Ebrietas est turpis.

Hoc autem discriminis habent philosophicæ argumentationes, et oratoriæ, 1°. quòd Rhetorum Argumentationes non continent semper rationes veras, sed interdùm, aut etiam sæpè verisimiles tantùm. Philosophicæ verò nihil habere debent nisi verum.

2°. Quòd Philosophus habet argumentationes nudas ac simplices, quas certo semper propositionum ordine et sine artificio exquisito proponit; Rhetor è contrario suam in collocandis, amplificandis ornandisque propositionibus ità ponit industriam, ut tamen artem dissimulet. Cujus rei ratio ex eo repetenda; quod Philosophus probare tantùm, Rhetor et probare, et probando placere etiam intendat. Hinc fortè manavit tritum illud Zenonis Stoici dictum, qui Philosophiam adstrictæ manui et in pugnum collectæ, Rhetoricam verò eidem expansæ et explicitæ comparabat.

ARTICULUS IX.

De Argumentatione Rhetoricâ.

Argumentatio Rhetorica est apta et exquisito cum artificio facta propositionum, ex quibus argumentum constat, dispositio, undè legitima conclusio elicitur, et amplificata ornataque efflorescit oratio.

ARTICULUS III.

De Artificio tractandæ Ratiocinationis Oratoriæ.

1°. Debet Orator attendere, quid sibi probandum incumbat. 2°. Rationes quærere ad id probandum idoneas. 3°. Rationes illas revocare ad Argumentum Philosophicum. 4°. Argumentum tractare Oratorio modo.

Sit illa sententia per Ratiocinationem Rhetoricam pertractanda: *Vitæ puritas inprimis colenda est, omnique studio retinenda.* Quærenda erit primùm ratio, quæ persuadere illud possit ex Locis Oratoriis, v. g. hæc afferri potest ex Loco communi, quem appellavimus *ab Effectis*, quæ vitæ puritas arctissimam cum Deo conciliat amicitiam. Undè eruetur hæc Argumentatio more Philosophico: Colendum illud est omnique studio retinendum, quod arctissimum est cum Deo amicitiæ vinculum; sed vitæ puritas arctissimum est cum Deo amicitiæ vinculum; igitur ea est magnoperè colenda, omnique studio retinenda.

Deindè Argumentationem illam ita poterit Orator dilatare et in quinque Ratiocinationis partes sic distribuere. 1°. Ut Propositio sit hæc, *Divina amicitia omni studio colenda ac retinenda.* 2°. Ut Propositioni subjiciatur ista ratio, quæ ejus Probatio sit; *Quia à Deo omnia bonorum genera derivantur.* 3°. Ut sequatur hæc Assumtio. *At vitæ puritas divinæ amicitiæ vinculum est.* 4°. Ut afferatur Probatio Assumtionis, ista nimirùm. *Quia similitudo amicitiam parit, cùmque Deus sit ipsa puritas, non potest eos non diligere, qui hâc*

virtute præstant. Denique ut sequatur Complexio; *colendam esse vitæ puritatem.*

EXERCITATIO.

Lucilius Cæcilius Metellus, Pontifex Maximus, dùm, Vestæ Templo deflagrante, Palladium Trojâ quondam advectum mediis è flammis eripit, oculos amisit. Agitur in illum contenditurque auferendam illi Pontificiam dignitatem.

SYNOPSIS.

Quærenda 1° ratio est, quæ persuadere illud possit ex Locis Oratoriis. Ducetur illa à Consequentibus, quia non potest ampliùs eo munere defungi. Undè eruetur hæc argumentatio Dialectico more. Non debet ille tolerari in munere præsertim sacro, qui non potest omninò eo defungi : sed Metellus non potest eo defungi. Ergo non debet in eo retineri.

Deindè hæc argumentatio in quinque partes distribuetur Oratorio modo. Quarum erit prima pars Propositio, nempè; non debet ille tolerari in eo munere, quo defungi non potest. Quam sententiam dilatabit in Periodum, dicetque Reip. munera non esse vana et inania nomina, sed complecti illa multa officia, ad quæ aspirare non debet, qui illis defungi non possit.

Secunda pars erit Probatio Propositionis. Quia non decet dignitatem geri ab eo, qui illam administrare non valeat. Amplificabit hoc per varias Interrogationes et Antitheses. Illud est enim nomine, non re defungi; Magistratûs frui emolumentis et honore, quæ officio nullo promereri possis.

Tertia pars Assumtio. Sed Metellus non potest defungi munere Pontificio; id tractabitur per *Apostrophen* ad Metellum, vel per communicationem cum auditoribus. Poterit præire Prolepsis, quâ lugebit funestum et Metelli et Reip. fatum, quòd vir tantus inutilis Reip. factus fuerit.

Quarta pars Probatio Assumtionis, quæ gemina erit :

prima fiet per *Enumerationem*, recensendo ea omnia officia quæ Pontificia dignitas complectitur, ut sunt Auspicia, Haruspicia, Tripudium, victimarum inspectio, quæ homo cœcus præstare non potest. Secunda, quia requiretur quotidiè voluntas Deorum à Pontifice, quâ in re satisfacere interrogantium votis non poterit; hinc Deorum indignatio.

Quinta pars Complexio. Non esse retinendum Metellum: tractabit illam hortando Judices, ut aliis muneribus compensent jacturam, quam Metellus sui muneris patietur.

ORATIO.

Non est vanum et inane nomen aut honorifica tantùm appellatio Pontificis Maximi dignitas, Judices; sed veris necessariisque officiis ità continetur tota, ut qui defungi illis non possit, is ad eandem vel obtinendam, vel etiam retinendam non debeat aspirare. *Propositio.* Non debet ille retineri in eâ dignitate quâ fungi non potest.

Quid enim est non modò ab institutis Reip. alienum magis, sed ipsi etiam rationi minùs consentaneum, quàm ut decoretur quisquam amplissimo Reipub. totius magistratu, qui ad obeundum illum ineptus ex omni parte videatur? Præfulgeat ille scilicet speciosis primariæ dignitatis insignibus, quam ad exercendam ineptus ex omni parte censeri debeat. Plenos honore titulos ambiat, quos nullo labore suo rependere aut compensare teneatur? Eos percipiat fructus et emolumenta sui muneris, quæ nullum obsequium, nullum officium valeat promereri? Hoccine putatis illustrari magistratum, an potiùs eundem decorari? creditis hoc in honorem Reip. ac non magis in contumeliam vertendum esse? *Probatio Propositionis.* Quia non decet.

Equidem fateor, Cæcili Metelle, hoc contigisse luctuoso Reip. fato, quòd privatus oculis fueris. Amisimus in te civem optimum, et de *Assumtio.* Non potest Metellus defungi officio Pontificis.

hâc civitate, totoque adeò imperio benè meritum: dolemus virum egregium, et ad omnia Reip. munera non tam factum, quàm natum, ità repentè concidisse, ut ad capessendam gerendamque dignitatem, quâ functus es tam egregiè ad hunc usque diem, ineptus omninò evaseris. Habet sanctissimorum Numinum Religio quòd conqueratur ereptum sibi illum Pontificem, qui tanto pietatis studio, tam singulari diligentiâ res sacras hactenùs obierat. Verùm quid aliud possit deinceps tuâ causâ hæc civitas, quàm dolere? quam navare ipsi tibi operam possumus, ex quo oculos amisisti? an superest tibi facultas aliqua undè supplere oculorum vicem liceat? Tune ipse eum retinere magistratum sustineas, cujus peragendis officiis imparem te satis experiris.

Probatio Assumtionis.

Quia captus oculis non potest observare volatum aut pastum avium, neque inspicere varios palpitantium Extorum motus.

Nam quo tandem pacto sacris præpositus et sacrificiorum omnium supremus moderator atque arbiter aspicere possis volatum avium aut earumdem pastum observare? quâ ratione solennes ritus et sacras adhibere ceremonias, sine quibus stare Religio non valeat? Tune immolare victimas et varios palpitantium adhuc Extorum motus inspicere aut perscrutari captus oculis aggrediare? Tamen hæc sunt quibus Pontificia dignitas continetur; his attendere summum Sacerdotem oportet, et in iisdem totum occupari. Quòd nisi exequatur diligenter, ac sedulò peragat, jacebit interim Deorum Religio, ceremoniæ negligentur, et omnis sacrorum ritus penitùs exolescet. Erit nimirùm cessante atque otiante Pontifice, qui Deorum voluntatem dubiis in rebus exquirat? qui placare iratos superos per sacrificia satagat? qui Reip. detrimentis ire obviam piaculares offerendo victimas necessarium putet?

Videtis ergo, Judices, quanti momenti sit præesse aliquem sacris solennibus, qui defungi isto munere cum dignitate possit. Quanquàm ejicietur turpiter suo de loco civis optimus, et suis in Remp. meritis spectatissimus? Spoliabitur dignitatis suæ insignibus verendus Pontifex, quam tot virtutum gloria ad hunc usque diem decoravit? Jacebit sine honore, sine virtutis præmio, qui proprio discrimine sacrum Palladium, præsidium hujus urbis mediis è flammis eripuit? Absit hoc à nobis, Judices; compensetur, ut par est, tanti viri virtus, et perpetuis honorum monumentis cumuletur. At numquid est nullum aliud in Remp. munus, quod exercere Metellus etiam privatus oculis possit. Non habetis dignum aliquod tanto viro præmium, quod impertiri liceat? Præficite illum consiliis vestris. Remp. nostram sapientiâ suâ regat ac moderetur. Nihil, quod è re fuerit hujus urbis, quod ad imperii nostri dignitatem pertinebit, sine ipsius suffragio atque calculo peragatur. Decorate illum perennibus debitisque tantæ virtuti insignibus, cumulate opibus domum ejus; familiam totam liberalitate atque munificentiâ vestrâ exornate. Denique dùm suus Religioni stet honos; dùm sit aliquis summus Pontifex, qui varias dignitatis illius vices obeat; nulli rei parcite, ut aliquod in hâc suâ calamitate solatium Metellus consequatur.

Complexio. Non est retinendus in Pontificiâ dignitate.

ALIA EXERCITATIO.

Metellum in Pontificiâ Dignitate esse retinendum.

SYNOPSIS.

1°. Ratio repetetur ab Effectis et Consequentibus, quia nimirùm Respub. eripiendo Pontificiam dignitatem Metello, sustineret labem ingrati animi, et ingentia ferret damna : undè eruetur hæc argumentatio. Non debet illud committere Resp. undè ingrati animi labem sustineret et ingentia ferret damna : sed si auferatur Metello Pontificia dignitas, Respub. sustineret labem ingrati animi et ingentia ferret damna ; ergo, etc.

2°. Tractabit hanc argumentationem et distribuet in quinque partes, quarum pars prima erit Propositio : Nimirùm tanto studio cavere debet Respublica, ne ingrata videatur in cives, quanto ne detrimentum ferat.

Secunda Pars, erit Probatio Propositionis ; quia debet alere in civibus studium Reip. compensando accepta ab iis beneficia, hic est enim stimulus, quo provocantur ad magna quæque ; quod nisi faciat, quis operam Reip. navare sustineat? Tractabitur hic Locus per *Interrogationem* et subjectionem.

Tertia Pars, Assumtio, sed Resp. videbitur ingrata. Hoc tractabitur solâ expositione facti.

Quarta Pars, Probatio Assumtionis, ostendet quàm sit ingrati animi non solùm non compensare hominem pro accepto beneficio, sed eundem privare dignitate suâ. Describet hîc per Hypotiposim, quemadmodùm deflagrante Templo, se medios in ignes Metellus miserit, ut servaret Palladium, undè pendet urbis incolumitas. Extollet etiam damna quæ Resp. patietur, si mercedis loco plectatur Metellus.

Confutabit quod objectum est ab Adversario, non esse idoneum Metellum ad officia sui muneris : ostendetque posse ipsum præstare per ministros, quod facere per se non posset ; exemplo Consulum et Imperatorum qui in orbe toto multa præstant per alios ; præfuturum Metellum consilio et sapientiâ rebus divinis.

Quinta pars, Complexio. Insectabitur adversarium; qui persuadere Reip. voluerit, ut esset ingrata, et deinceps careat bonis civibus, qui navare ipsi operam velint.

ORATIO.

Cùm ad singularem Reip. nostræ providentiam pertinere dicendum est, Judices, ne quid committat unquam, undè capere detrimentum possit, tùm certè non minore studio præcavere illam oportet, ne beneficiorum immemor et in bonos cives ingrata videatur. *Propositio.* Nihil tam vereri Resp. debet quàm ne ingrata videatur.

Etenim cùm nihil sit tam potens, tam efficax ad excitandos civium animos ad magna quæque, quàm si dignam rei benè gestæ mercedem expectare cum certâ fiduciâ possint; hic autem stimulus, ubi semel defuerit, languescere soleant animi, nec pares ad ferendum rerum pondus experiantur; necesse est profectò, vel ut benè meritorum de se civium operam ac labores Resp. compenset; vel ut suæ ipsius oblita gloriæ, rerum suarum curam omnem ac sollicitudinem extingui penitùs atque emori sustineat. *Probatio Propositionis.* Quia debet alere in civibus æmulationis studium.

Nam quid aliud, amabo vos, suscitavit in uno quoque nostrum robur illud, quod ad tuendam Remp. eandemque amplificandam et ornandam sensimus nobis toties afflari? Quid majores nostros ad tantam rerum gestarum gloriam accendit, nisi quod persuaserant illi sibi, uti et nos ipsi facimus, rem habere se cum eâ Rep. quæ pro navatâ quemque operâ beneficiis afficeret, et nullius officii memoriam obliterari pateretur.

Quòd si benè meritis civibus gratiam non modò Resp. non rependat, sed eos etiam mulctandos arbitretur, quis eo paratam animo non *Assumtio.* Esset ingrata Resp. si Me-

tellum removeret à Pontificiâ dignitate.

abjiciat? quis ab eâ deficiendum non putet? quis ingrati animi vitio illam non arguat? Et tamen auctores erimus eidem Reip., ut Metello Pontificiam dignitatem eripiat? non videbitur illa vobis ingrata, dùm hominis de se tam benè meriti labores aspernabitur, et amissum ipsius causâ lucis hujus beneficium æterno opprobrio cumulabit?

Probatio Assumtionis. Quia plecteret eum, cujus egregia merita tenetur remunerare.

Revocate animis, Judices, gloriosum Cæcilii Metelli et dignum perenni memoriâ facinus. Cogitate, quàm proximum ruinæ suæ discrimen hæc civitas adiisset! quantis hodiè, quotquot sumus omnes, in angustiis versaremur, nisi viri optimi prudentia, magnanimitas atque constantia prævenisset malum, et imminentem toti imperio procellam avertisset. Nihil hìc dicam, Judices, quod oculis ipsi vestris usurpare non potueritis; nihil exagerare magnificentiùs, nihil ad hominis fortissimi commendationem jactantiùs prædicabo. Ardebat fatalibus flammis ab omni parte Vestæ templum; jam superaverant ignes sacrarum ædium fastigia; nulla spes restinguendi incendii affulgebat: præsens periculum, non evitandæ mortis metus, ipsa temerarii consilii inutilitas ab admovendâ operi manu cunctos deterrebat. Interim deflagrabant ipsa sacratissimæ Sedis penetralia, ubi Palladium asservabatur: Palladium illud dico, Judices, Præsidium hujus urbis, Reip. columen, totius imperii decus et ornamentum: cujus Numen fortunatissimum tantam Populo Rom. gloriam peperit; quo pereunte, interituram simul Romæ fortunam Oracula toties declararunt. In communi totius civitatis trepidatione pariter ac luctu; inter gemitus et complorationem civium,

in summâ populorum desolatione, unus Metellus adfuit, qui jacentes erigeret, recrearet perditos, afflictos consolaretur. Vidistis ipsi, ut oblitus suî, periculi securus, salutis immemor, medios per flammarum globos ac vortices irruerit, et crepitantibus circumquaque ignibus, certo vestigio in eum perrexerit locum, ubi furebat incendii vis major; ut suis ipse manibus jam contactam flammis sacram Palladis imaginem eripuerit, et illæsam ad nos reduxerit. Vidistis, inquam, obstupuistis, collaudastis hominis fortitudinem, triumphanti applausistis. At ingemuistis multò magis, cum redemptam tantâ Metelli calamitate salutem vestram animadvertistis. Nullus fuit è vobis, qui servatum optimo Pontifici oculorum usum suo ipsius periculo non voluisset. Et erit jam aliquis, qui mulctandùm eum dignitatis suæ jacturâ arbitretur? Ecquis erit deinceps, qui positæ paribus in angustiis Reip. opitulari sustineat? qui capitis discrimine præstare vos incolumes velit?

Confutatio. Metellus vel orbatus oculis est idoneus ad exercenda Pontificatûs munera.

Atenim non est idoneus Metellus, ut muneris sui partes per se ipse obéat. Hoc enim unum est, quod tam malignè, quàm magnificè adversarius noster jactavit; hoc fuit unum causæ ipsius, et prolixæ Orationis firmamentum. Sed esto: multa sint, quæ deinceps præstare Metellus non valeat: at numquid eadem præstare non potest per alios? An ergo Imperatores nostri, an Consules, an cæteri, quos moderandæ Reip. præfecistis, suis ipsi oculis usurpant omnia, aut omnia per se exsequuntur? Quid ergo prohibet, Judices, quominùs, quemadmodùm illis, ita et Metello digni ministri seligantur, qui de omnibus ad eum referant, dùm ipse consilio et prudentiâ pro more statuet, quidquid ad Religionis sacrorumque curam pertinebit.

Complexio. Est Metellus retinendus in suâ dignitate. Valeant ergo adversarii nostri præstigia, quibus scrupulum injicere religioni vestræ aggressus est : occludite aures perniciosissimis consiliis, quæ tantam nomini vestro labem inferrent; neque in has angustias sinite adduci Rempublicam, ut, dùm in bonos cives ingrata videbitur, neminem deinceps habeat, qui laboranti succurrere, et egregiam periculo suo navare operam velit.

Hìc autem notabis non servandum esse semper eundem in tractandâ Ratiocinatione Propositionum ordinem; sed immutandum plerumque, cùm ad dissimulandum Ratiocinationis artificium, tùm ad vitandum tædium, atque satietatem. Quod ipsum monet Tullius, lib. 2. de Oratore. n. 177. *Tractatio*, inquit, *varia esse debet, ne aut cognoscat artem, qui audiat, aut defatigetur similitudinis satietate. Proponi oportet, quid afferas, et id quare ita sit, ostendere. Et ex iisdem illis locis interdùm concludere, relinquere aliàs, aliòque transire. Sæpè non proponere ac ratione ipsâ afferenda, quid proponendum fuerit declarare; si cui quid simile dicas, priùs ut simile confirmes : deindè, quod agitur, adjungas : puncta argumentorum plerumque ut occulas, ne quis ea numerare possit; ut re distinguantur, verbis confusa esse videantur.*

Habes exemplum istius varietatis in Oratione pro Cœlio n. 45. ubi hoc argumentum instituit, quod Ratiocinatione tractat: Quisquis liberalibus disciplinis ac studiis deditus est, non potest servire voluptatibus, sed Cœlius liberalibus artibus perdiscendis semper deditus fuit; ergo Cœlius non potuit servire voluptatibus.

Nam ad dissimulandum artificium Ratiocinationis incipit à Probatione Assumtionis, seu

à quartâ Propositione Ratiocinationis, et probat Cœlium deditum fuisse semper liberalibus studiis hoc pacto. *Audistis, cùm pro se diceret, audistis anteà, cùm accusaret (defendendi hæc causâ, non gloriandi loquor) genus orationis, facultatem, copiam sententiarum atque verborum, quæ vestra est prudentia, perspexistis. Atque in eo non solùm ingenium elucere ejus videbatis, quod sæpè, etiamsi industriâ non alitur, valet tamen ipsum suis viribus; sed inerat, nisi me propter benevolentiam fortè fallebat, oratio, et bonis artibus instituta et curâ et vigiliis elaborata.*

Deindè expositâ et probatâ Assumtione, regreditur ad Propositionem ipsam Ratiocinationis, et demonstrat non posse eundem hominem et studiis esse deditum, et servire voluptatibus, eodem n. 45. *Atqui scitote, Judices, eas cupiditates, quæ objiciuntur Cœlio, atque hæc studia, de quibus disputo, non facilè in eodem homine esse posse.*

Mox ejusdem Propositionis affert Probationem, quam fusè amplificat et exornat.... *Fieri enim non potest, ut animus libidini deditus, amore, desiderio, cupiditate, sæpè nimiâ copiâ, inopiâ nonnunquàm etiam impeditus, hoc, quidquid est, quod nos facimus in dicendo, non modò agendo, verùm etiam cogitando possit sustinere. An vos aliam causam esse ullam putatis, cur in tantis præmiis Eloquentiæ, tantâ voluptate dicendi, tantâ laude, tantâ gloriâ, tanto honore, tam sint pauci semperque fuerint, qui in hoc labore versentur. Omittendæ sunt omnes voluptates, relinquenda studia delectationis, ludus, jocus, convivium, sermo etiam pœnè omnium fami-*

liarium deserendus. Quæ res in hoc genere homines à labore studioque dicendi deterret, non quo aut ingenia deficiant, aut doctrina puerilis. An hic, si se isti vitæ dedisset, Consularem hominem admodùm adolescens in judicium vocavisset? hic, si laborem fugeret, si obstrictus voluptatibus teneretur, in hâc acie quotidiè versaretur? appeteret inimicitias? in judicium vocaret? subiret periculum capitis? ipso inspectante Populo Rom. tot menses aut de salute, aut de gloriâ dimicaret?

Denique subjicit Complexionem; ac velut reportatâ victoriâ triumphat. n. 47. *Nihil igitur illa vicinitas redolet? nihil hominum fama? nihil Baiæ denique ipsæ loquuntur, etc.*

Hujus Ratiocinationis hoc propè modo tractatæ, sequens Exercitatio exemplum dabit.

EXERCITATIO.

Alexandri Magni ad trecentos Milites Oratio, ut Petram Urbem in rupe inaccessâ positam invadant.

SYNOPSIS.

Hac utetur Ratiocinatione. Petra non debet eos retardare, quos nullæ hactenùs difficultates retardarunt, sed nullæ hactenùs difficultates vos retardarunt, ergo Petra non debet vos retardare. Ratio quæ vim argumento sufficit petitur ab Antecedentibus: Nihil vos hactenus retardavit.

Exordium ducetur à Complexione, nimirùm ab eâ sententiâ, Petra non debet vos retardare, quæ sententia ducetur in Periodum; v. g. si rem haberem cum iis Militibus, quorum spectata minùs virtus esset, etc. sed, etc.

Deindè veniet ad Assumtionem; nullæ ad hunc us-

que diem difficultates vos retardarunt, quod tractabitur per *Interrogationes* et *Antitheses*; quid enim tam invium quod, etc.

3°. Descendet ad Probationem Assumtionis quæ tractabitur enumeratione Expeditionum illarum, quas Alexandro Duce perfecerant. Narrabit disjecta munimenta, occupatos inaccessos aditus, juga montium superata, debellatos hostes fortissimos, etc.

Concludet per *Propositionem*; Petra non debet retardare quos nihil hactenùs retardavit. Nunc igitur tot expugnatores urbium, tot victores hostium urbs una moraretur, etc. Probationem afferet, quia parùm honorificum ipsis foret, hîc invenire metam victoriarum, etc.

ORATIO.

Complexio. Petra non debet retardare Alexandri milites ab eâdem oppugnandâ.

Si rem haberem hodiè cum militibus, quorum virtus spectata mihi foret minùs, quàm vestra est, commilitones fortissimi, vererer ego plurimùm, ne vel ad unum Petræ aspectum, quam natura ipsa adversùs mortalium impetus videtur muniisse, arma pariter cum animis abjicerent. Nunc verò dùm eos alloquor, qui suam in adeündis periculis constantiam toties approbarunt, non dubito, quin, quantum ad infringendos animos vestros offert urbs illa difficultatis atque pertinaciæ, tantum ad eam oppugnandam roboris atque audaciæ afferatis.

Assumtio. Nihil fuit tam difficile, quod illi non perfecerint.

Quid enim est tam invium, per quod sibi viam fortitudo vestra non fecerit? quid tam arduum, quò non alacritas eruperit? quid tam invictum et insuperabile, quod insitus animo vincendi ardor non fregerit atque expugnarit?

Probatio Assumtionis. Rerum ab Alexandri militibus fortiter et feliciter gestarum enumeratio.

Nam quid hîc ego memoriâ repetam, quæcumque mihi dedistis ad hunc usque diem virtutis vestræ monimenta. Urbium invictarum propugnacula disjecistis; montium juga perenni nive obruta emensi estis; inaccessos aditus oc-

cupastis; rapidissimos amnes trajecistis; angustias Ciliciæ intravistis, vim frigoris in Indiâ sine lassitudine perpessi tolerastis; experiendo, quæ cæteri desperaverunt, Asiam tenemus in potestate.

Propositio.

Petra non debet eos retardare quos nihil hactenùs retardavit.

Nunc ergo tot expugnatores urbium, tot domitores hostium, tot populorum victores Urbs una moraretur? Triumphis nostris Petra metam imponeret? hunc ad scopulum allisa vis atque acies armorum frangeretur, aut hebesceret? hîc præceptarum animo palmarum ac laurearum spes atque expectatio rescindetur atque evanescet?

Probatio Propositionis.

Quia esset hoc Alexandri militibus minùs honorificum.

Videte, fortissimi Commilitones, videte, ne cùm gloriosissimum vobis fuerit nihil hactenùs fortitudini vestræ restitisse; ita foret jam turpissimum, si vos iniquior urbis moles retardaret. Cogitate, quæso, intentos esse in unumquemque vestrûm universi orbis oculos, qui facinorum vestrorum splendore perstrictus toties obstupuit, et novum in hodiernâ expugnatione roboris atque constantiæ prodigium à vobis expectat. Ite igitur alacres Alexandro duce atque auspice, et, quem tanti facinoris habetis jam hortatorem, eundem fortitudinis vestræ muneratorem amplissimum speratote.

EXERCITATIO.

Abigailis ad Davidem Oratio, cùm is ad perdendam Nabali domum pergeret.

SYNOPSIS.

Utetur hoc argumento à Notatione Nominis petito. Nihil tam regium est quàm hostibus parcere. Tu Rex es, ergo debes hostibus parcere.

Exord. Ducetur à Prolepsi, dicetque non venire se,

ut factum conjugis excuset, aut de nimiâ Davidis severitate conqueratur; dignum esse Nabalum, qui pœnas luat; quandoquidem tanti Regis jussa despexit. At eo se venisse consilio, ut ad ejus clementiam recurreret. Tum tractabit Propositionem, ostèndetque quàm sit dignum magnanimitate regiâ hostibus parcere.

Probationem afferet petitam à Comparatione; conferetque res à Davide præclarè gestas cum eo facinore, quo vindictæ desiderium reprimens Nabalo parcet.

Alteram Probationem afferet petitam ab ipsius Davidis facto, qui Saüli hosti pepercit, cùm posset ipsum perdere. Undè eliciet argumentum à Majori ad Minus. Tu cùm versareris in continuo vitæ periculo, noluisti eum occidere, à quo uno timendum habebas, quantò faciliùs debes homini parcere, à quo nihil tibi timendum sit.

Tum, relictâ Assumtione, quæ clara est, per varios motus tractabit Complexionem; ergo debes Nabalo parcere.

ORATIO.

Supplicem vides, tuisque advolutam genibus Abigailem, Rex fortissime; non e oparatam animo, ut infelicis Nabali factum excuset, aut de tuâ in eum severitate conqueratur. Scio quàm grave scelus sponsus imprudens admiserit; quascumque in eum statueris pœnas, etiam meritis leviores feret, qui regiæ contemptor majestatis imperia tua neglexerit. Hoc unum mihi miseris in rebus perfugium est, hæc spes afflictæ salutis una, clementiam ut implorem tuam. Caruissem hodiè conspectu tuo, Rex fortissime : suis se in latebris unà cum infelici marito continuisset Abigaïl fatalem capitis sententiam expectans, nisi tu, quem unum vereri debuimus, spem injecisses aliquam; nisi benignitatis tuæ fiducia jacentes ac perditos excitasset. Novimus enimverò, novimus, et tota, quàm latè patet, Judæa spectatum habet,

Propositio. Nihil tam regium est,

quàm hostibus parcere. quàm regium ad hunc usque diem duxeris hosti vel infenso parcere; hæc tibi semper placuit inter cæteras victoria, quam de te ipso, quam de iracundiâ retulisses; neque visus tibi est unquam triumphorum tuorum fructus dulcior, quàm si ex hoste capitali fecisses quempiam amicissimum.

Probatio Propositionis. A comparatione rerum à Davide gestarum. Equidem scio, Rex fortissime; prædicabunt posteri res à te bello et pace præclarè gestas, neque de laudibus tuis ulla unquam ætas conticesset. Te Gigantis immanis victorem gloriosissimum, te Philisthæorum triumphatorem, te domestici tumultûs pacatorem extollent. Tuam in capiendis consiliis prudentiam, in agendis rebus fortitudinem, in perficiendis constantiam celebrabunt. At quæ par inveniri poterit Oratio, cùm animi tui mansuetudinem, cùm temperantiam atque moderationem exornare aggredientur. Credent illi, qui rerum tuarum historiam olim excipient, extitisse quempiam in victoriâ tam suî compotem, ut servare mallet quos vicerat, quàm vincendo eosdem perdidisse. Huic tu gloriæ, cujus socium habes neminem, patere, Princeps invictissime, ut infelix Nabalus cumulum adjiciat. Hoc habet saltem in suâ calamitate conjux meus solatium, ut per hunc tot patratis à te tantâ cum laude facinoribus aliquod incrementum accedat. Is unus potest aliquid addere ad vulgatam jam de te apud gentes exteras bonitatis famam.

Altera Probatio. A comparatione Saülis, cui David pepercerat, cum Nabalo. Imò, imò indulta per te Nabalo venia suscitabit apud omnium animos gratissimam facti illius memoriam, quando inimico Saüli et persequenti te, te acriùs, cùm interficere eum posses, pepercisti. Hic ille David est, inquient, tam bonus, tam facilis, tam mansuetus! ut

constans sibi! ut suî semper similis, ut in parcendo tam imis quàm summis semper magnificus! Hanc tu opinionem mansuetudinis, non tuleris modò, si Nabalo parces, sed augebis. Jam haberi contemptor injuriarum nullo tuo periculo potes, qui capitales iras tanto vitæ tuæ discrimine olim condonasti. Nihil tibi jam metuendum habes à Nabalo, cui nihil non erat à Saüle pertimescendum. Quantò stabit tibi illa victoria, quæ tantum tibi laudis accerset!

Miseresce igitur, Rex fortissime; vivat beneficio tuo Nabalus; et quod ipsi mihique lucis exigendum superest, hoc Regis benignissimi clementiæ ac bonitati debeamus. *Complexio.* Debet David Nabalo parcere.

ALIA EXERCITATIO.

Septimii apud Ptolemæum Ægypti Regem Oratio, quâ victum in acie Pharsalicâ Pompeium et in Ægyptum confugientem servandum esse demonstrat.

SYNOPSIS.

Gemino illo argumento utetur. 1°. Quidem Magnanimitatis est opem ferre miseris, Pompeius est miser, ergo magnanimitatis est opem ferre Pompeio. 2°. Turpe est amicum adversâ fortunâ laborantem deserere, sed Pompeius est amicus tuus; ergo turpe est Pompeium deserere.

Tractabitur 1°. Assumtio, 2°. Propositio prioris argumenti. Deindè sola Assumtio posterioris argumenti.

Orietur ergo ab Assumtione prioris argumenti, nempè Pompeius est miser, repræsentabitque miserum ipsius statum per comparationem cum priori fortunâ et per *Antitheses*. Ecce venit ad te Pompeius accisis ac perditis rebus, qui, etc. victus, qui, etc. tuam implorat opem, qui, etc.

2°. Gradum faciet ad Propositionem; ostendetque

magnanimitatis esse miseris opitulari. Ne te illa species supplicantis deterreat, memineris nunquam fuisse tibi oblatam illustriorem occasionem, etc. nam cur in eo positus es dignitatis gradu nisi ut, etc. tum relictâ probatione Propositionis;

3°. Veniet ad Assumtionem alterius argumenti, jubebitque ipsum meminisse quid Pompeio debeat, qui parentem ipsius de solio deturbatum restituit. Amplificabit beneficium per *Narrationem* et *Hypotiposim*. Dejectus pater tuus suorum malevolentiâ propitium Pompeium expertus est, etc.

4°. Veniet ad Complexionem, omissâ Propositione. Tu-ne ergo dubites referre parem Pompeio vicem! hunc tu abjicias, per quem regnas, et sine quo non viveres?

ORATIO.

Assumtio prioris Argumenti. Pompeius est miser.

Ecce venit ad te Pompeius, Rex fortissime, non in eâ quidem majestate ac pompâ, quâ totius orbis victor ac triumphator incessit; sed accisis rebus ac perditis, sed victus, et amisso exercitu tristissimos inconstantis fati casus repræsentans ad vivum. Ecce supplicantis in morem alienam opem implorat, qui opitulari cæteris et afferre subsidium laborantibus noverat. Ecce tuam in fidem ac clientelam se recipit, cujus in patrocinio ac defensione tam certum adversùs rebelles et contumaces Ægyptios tuus parens, tuque adeo paterni heres imperii præsidium habuisti.

Propositio prioris Argumenti. Magnanimitatis est miseris opitulari.

Neque te verò funestissimus ille supplicis Principis apparatus ab impertiendâ, quam enixè petit, fiduciâ deterreat. Imò, imò cogita, Rex fortissime, nunquam illustriorem oblatam tibi fuisse probandæ virtutis et magnanimitatis regiæ commendandæ occasionem, quàm quæ infortunati Imperatoris calamitas attulit. Quorsùm enim putas ad tantum dignitatis apicem atque fastigium fuisse reges evectos, nisi ut in altiore loco positi ad sublevandam miserorum inopiam

ultrò descenderent, et lætioris, quo fruuntur, fati commoda cum afflictis et iniquam sortem patientibus partirentur. Hoc enimverò reges habent supra cæteros mortalium, suas ut opes effundere possint uberiùs, et liberalitatis suæ magnificentiam illustriùs declarare.

Assumtio posterioris Argumenti. Multum debes Pompeio.

Sed quid ego te accendere istis meditor, aut nihil indigentem stimulis aggredior incitare, quasi Pompeium ignorares, aut quid tanti viri benevolentiæ debeas non meminisses? Nam cur tibi revocem in memoriam, ut pulsus è solio per summum nefas populorum malevolentiâ Ptolomæus parens tuus, in solâ Pompeii Magni liberalitate atque fortitudine præsidium invenerit? Frustrà vicinorum Principum fidem ac clientelam imploraverat, frustrà diverterat in varias plagas aliquam afflictis rebus fiduciam rogaturus: frustrà digressus Romam tanquam in asylum et communem gentium omnium portum, Senatûs auctoritatem, Magnatum potentiam, veluti ostiatim, emendicaverat. Inveniebatur nemo, qui jacentem erigeret, recrearet perditum, afflictum consolaretur. Unus repertus Pompeius est, qui amicas misero regi tetenderit manus, et lentos nimis in ferendis suppetiis inflammaret. Nosti quo demùm exitu excitarit unumquemque ad impertiendam, quam parens tuus opem atque benevolentiam postulabat? quâ auctoritate suâ ac gratiâ partem Senatûs longè potissimam, ipsosque adeo Consules suam iu sententiam ire compulerit; quo studio rerum vestrarum hanc sibi ipse sumpserit provinciam, tuum ut solio parentem redderet; quantò denique robore, quantâ prudentiâ rem totam promoverit ac feliciter consummarit.

Et tu interim parem referre Pompeio gratiam

Complexio. Debes Pompeium adjuvare.

dubitabis? hunc tu jacere afflictum patiere; qui parentem tuum erexit? hunc tu destitutum omni ope abjicies, sine cujus præsidio nunquam ereptum tibi regnum recuperasses? Vide ergo, ne, cùm olim Pompeio gloriosissimum fuerit, nullâ affectum beneficentiâ pulso regnis Ptolomæo tam impensè studuisse, ita turpissimum tibi sit tam singulari provocatum beneficio, nullam supplicanti jam Pompeio benevolentiæ partem impertiisse.

N. B. Nihil de *Sorite*, *Enthymemate* et *Dilemmate*, veteri illâ et obsoletâ dudùm supellectili scholasticæ Rhetorices, retinendum censuimus; sed orationes subjiciemus hoc modo tractatas ab autore.

EXERCITATIO.

Cnei Domitii ad Jul. Cæsarem post Pharsalicam pugnam Oratio, ut iis qui contra ipsum arma tulerant, parcat.

Per Enthymema.

SYNOPSIS.

Hoc utetur Enthymemate. Debes providere, ne quis susceptum à te bellum civile putet non Reip. gratiâ, sed ut privatas inimicitias ulciscereris; ergo debes iis parcere, qui contra te arma tulerunt.

Exordium sumet à Propositione, dicetque hunc semper visum fuisse animum Cæsaris, ut solius Reip. causâ dimicaret.

Rationem afferet propositionis. Quia id Cæsar reverà præ se tulerat, cùm neminem perire voluisset præter eos, qui in acie perierunt; revocabitque ipsi in memoriam quemadmodùm suis militibus præceperat, ut civium corporibus parcerent.

Mox veniet ad Complexionem, Cæsarem hortando ut eos servatos velit, quibus belli furor pepercerat; ut Deos imitetur illis condonando, qui Deorum beneficio viverent.

ORATIO.

Etsi nemo tibi, Cai Cæsar, qui succensere jure potest, si jam armorum tuorum gloriâ factus rerum omnium dominus justam in tuos atque Reip. hostes severitatem exerceas; tamen cùm susceptum à te civile bellum tuendæ Reipublicæ, non vindicandi proprias inimicitias gratiâ omnibus approbaveris, non dubitavi, quin hosti profligato parceret, quàm eundem perdere præstabiliùs æstimares.

Propositio. Debet providere, omnes ut putent bellum civile unius Reip. gratiâ à te fuisse susceptum.

Enimverò liceat tibi revocare in memoriam tempus illud, quod amarissimis lacrymis sæpè deflevisti. Meministi, Cai Cæsar, nisi fortè, qui nihil oblivisci soles præter laudes tuas, excidit diei illius recordatio, cùm in acie Pharsalicâ victor lectissimum Romanæ militiæ florem cerneres miserabilem ultrò in interitum ruere; meministi, inquam, in illo armorum æstu, qui inimicus ut plurimum consilii est, et omnis expers humanitatis, quis fuerit animi tui sensus? ut pereuntium vicem doleres unus omnium maximè? ut civium nostrorum corporibus parcitum velles? ut salutis publicæ sollicitus magis, quàm propriarum injuriarum memor, Romanum quoquo modo sanguinem redemptum optares? Audivimus illam, quotquot sumus, plenam clementiæ vocem, cùm victoriam ipse tuam, quæ tantâ cruoris copiâ constitisset, detestaveris; et, cùm jam non esset integrum revocare ad vitam, qui inter arma ceciderant, palàm ediceres partâ jam victoriâ, ne quis in superstites belli reliquias peccaret.

Probatio Propositionis. Quia neminem perire voluisti præter eos qui in acie perierant.

Nunc ergo compositis tam fortiter quàm feliciter civicis motibus, vide pro tuâ sapientiâ, Cai Cæsar, qualem te medio pacis in sinu præs-

excogitamus? Hoc tibi persuaseras, et nemo erat, qui tibi non assentiret, genus istud hominum non esse tam invictum, ut alii pœnarum metu deterriti ad meliorem se frugem non reciperent, alii variis cruciatibus ac suppliciis perditi tristissimas secum gentis nefandæ reliquias non sepelirent. Institimus acriter, perfecimus quod erat imperatum; nullam vel sexûs, vel ætatis, vel conditionis, vel etiam sanguinis rationem habuimus. Sævitum est in amicos, non est parcitum affinibus aut consanguineis. Fratres ipsi fratres in suos, parentes in liberos, in conjuges mariti crudeles extiterunt. At quo successu tandem, quo exitu? Revoca, Princeps sapientissime, revoca in memoriam, quàm multos tot ab hinc annis, ex quo funestum cum illis hominibus bellum exercemus, vario tormentorum genere perdideris. Numera, si potes, quot aquis submersi, quot enecti suspendio, quot exusti flammis, quot ferro, quot equuleis, quot rotis absumpti. Vidimus vicos ac plateas natantes eorum sanguine; timuimus non semel huic urbi, ne cadaverum moles immensa luctuosam pestem ac contagem inferret. Exhausimus ipsam tortorum industriam in inveniendis pœnarum monstris, quæ Christianos percellerent. Verùm quid promovimus ad hunc usque diem, quid perfecimus, aut quæ spes nobis deindè relicta est? Non modò non est imminutus illorum numerus, sed crevit; non infractus animus, sed erectus; non accisæ vires, sed confirmatæ furoribus nostris illudunt. Diceres fatalem hydram, quæ suis è vulneribus quotidiè crescit ac pullulat; sanguis eorum fatalis instar seminis est, undè nova singulas in horas monstra passim exsurgunt.

Probatio Propositionis.

Quòd si tam frustrà gentem in illam certatum est, Princeps sapientissime, quâ spe deinceps in eandem sævire parabimus? si crescere ulteriùs pergat, si sors illa suppliciorum est, quibus illam exercemus, ut novum robur sufficiant, nihil ne metuendum putas, ne, cùm invaluerit tandem aliquandò, tristissimam tibi perniciem, cladem imperio, ipsi Deorum religioni ruinam moliatur.

Patere igitur, Princeps sapientissime, ut illa deinceps cesset carnificina, quam in Christianum genus tam nullo fructu exercuimus. Suis illi addicti erroribus inanes recentis ac novæ religionis larvas consectentur. Emoriantur illi natalibus in tenebris; et quando nullis tanti Imperatoris vel blanditiis, vel precibus, vel minis, vel terroribus revocari ad meliorem frugem non potuerunt, permitte illos infelici genio; neque tuam posthac aut quietem turbent, aut plenam bonitatis clementiam experiantur.

Complexio. Ergo abstine à persequendis Christianis.

Hanc verò argumentationem, quæ Enthymema dicitur, facilè est, uti jam monuimus ad perfectam Ratiocinationem revocare, si nimirùm vel Propositio, vel Assumtio, quæ subticetur in Enthymemate, restituatur. v. g. Ex illo Enthymemate quod tractavimus; scilicet, inutilè est ulteriùs Christianos persequi; ergo ab eorum cæde abstinendum, faceres Ratiocinationem, si Propositionem substitueres, quæ subauditur. Nempè, desistendum est à consilio inutili; sed inutile est persequi Christianos, ergo, etc.

Et illud pariter Enthymema quod primo loco pertractatum est; nimirùm, debes præcavere, ne quis susceptum à te civile bellum non Reip. gratiâ, sed ad vindicandas privatas

injurias existimet; ergo debes parcere iis, qui contra te arma tulerunt, facilè mutabis in Ratiocinationem, si Assumtionem, quæ subticetur, restitueris hoc pacto. Præcavere debes, ne quis susceptum à te bellum existimet, non Reipub. gratiâ, sed ad vindicandas privatas injurias; sed nisi peperceris iis qui contra te tulerunt arma, multi existimabunt te privatis injuriis, non Reip. utilitate ad suscipiendum civile bellum fuisse adductum; ergo debes parcere, etc.

EXERCITATIO.

In eos, qui de eventuris sibi calamitatibus Divinos et Hariolos consulunt.

Exemplum Dilemmatis.

SYNOPSIS.

Exord. DICET quosdam esse in torquendis se ipsis ingeniosos, quasi non satis multa evenirent contra voluntatem ferenda.

Propositionem efferet per *Apostrophen* ad eos qui de futuris calamitatibus Divinos consulunt; dicetque illos esse miserrimos.

Confirmatio petetur ab hoc Dilemmate, quod ita proponet. Vel illi quod enunciant, eventurum est, vel non eventurum; statuite ergo quod vultis; versate vos in omnem partem, nam alterutrum necesse est, ut admittatis.

Tum tractabit prius Dilemmatis membrum; ostendetque insipientes eos esse, si calamitates de quibus Hariolos consulunt, eveniant; quia stultum est antè tempus se macerare, bis miseri, etc.

Deindè posterius membrum tractabit, probabitque non minùs eos infelices esse, si nihil eorum eveniat, quod Divini mentiuntur, quia nihilominùs torquebuntur perpetuo inanique metu.

Concludet deterrendo ab ejusmodi curiositate.

ORATIO.

Cùm tam multa sunt in hâc, quàm vivimus, vitâ homines miseri, quæ contra spem ac voluntatem nobis ab adversis rebus ferenda passim occurrunt; tùm certè mirum est inveniri quosdam in torquendis semetipsis macerandisque tam ingeniosos, ut novum quemdam malorum cumulum ultrò ac volentes sibi accersere non dubitent.

Nam quid aliud, amabo vos, facere dicendi sunt, qui insanabili quâdam curiositate correpti eventuras sibi olim calamitates ex Hariolis Divinisque sciscitari gestiunt; et, quod prudens rerum omnium moderator atque arbiter Deus, non sine amabili providentiæ suæ ordine occultandum censuit, id per fas ac nefas magno suî ipsorum damno ambiunt pervidere?

Age enim, quisquis es hujusmodi tam inimicus felicitatis tuæ, ut, si quid credis tibi metuendum gravius, id conjicere ex Hariolorum responsis et malas per artes augurari gestias? Quis hanc misero mentem injecit, ut torquere te multo antè quàm oporteat, atque etiam macerare frustra, ut plurimùm, mediteris. Unum te volo imprudentiæ tuæ testem ac judicem; non ad aliud quàm ad tuum ipsius tribunal appello. Dic mihi, quæso; vel illa evenient aliquandò, quæ inanes illi Augures enunciant mala, vel ab illis eventura falsò prædicantur. Dilemma. Quid tibi videtur? ede responsum. Quid siles? an facere tibi fucum velle videor? an captiosis argumentis credulitati tuæ insidias paro? Nullæ hìc ambages, nullus latet hìc dolus; clara sunt omnia et aperta, nisi quod velis intervenire medium, ubi esse non potest? Fateris ergo

quod nemo sanus reverà negaverit, aut eventura illa, quæ nosse curiosiùs ambigis, aut certè non eventura? Benè est, utor responso

Pars prior Dilemmatis.

tuo, et rem ulteriùs persequor. Si, quod illi malum tibi perscrutanti cupidiùs præcinunt, eventurum reverà est, uti dictitant, næ tu hominum inconsultissimus, qui tantoperè temaceres ac torqueas ad eas evitandas calamitates, quas declinare non possis! cur non quieto potiùs ac tranquillo exspectas animo, quidquid Superi de te statuerint? Numquid illa, quæ reformidas, mala cruciabunt te satis, cùm evenerint, nisi te ipse ante tempus ultrò vexaveris? bis miser et infelix, quem impendentis fati metus multò graviùs jam cruciet, quàm ipso fortè malo, cùm inciderit, cruciandus sis.

Pars posterior.

At si nunquam evenient illa, quæ tibi jam tum sollicitudinem tantam pariunt, quantæ stultitiæ est, inanibus perturbari malorum umbris puerorum more, et, dùm in portu navigas, adversas tempestates formidare.

Complexio.

Videte ergo vos, quotquot mala isthæc prurigo incessit hactenùs, ne vos ullo fructu atque emolumento, sed magno atque incredibili vestro supplicio torqueatis; abstinete ea velle percunctari, quæ sibi uni supremus fatorum omnium arbiter ac moderator Deus cognoscenda reservavit; hoc agite multò diligentiùs, ut æquam rebus omnibus, non adversis minùs quàm prosperis mentem præparetis; et, quidquid vobis demùm contigerit, facite, ne vos aut elatiùs extolli, aut deprimi humiliùs patiamini.

EXERCITATIO.

Thisias Adolescens Syracusanus adversùs Coracem Rhetorem magistrum suum.

Dilemma captiosum.

SYNOPSIS.

Exord. SUMET à Prolepsi. Significabit dolorem suum, quòd adversus Magistrum adhibere cogatur artem illam, quam ab eo didicerat.

Deindè allatâ Propositione narrabit breviter, quâ lege cùm Corace pactus fuerit.

3°. Per *Interrogationem* quæret à Magistro quâ tandem in re positam artem putet, quam ab ipso didicerat; tùm per *subjectionem* respondebit in persuadendo.

4°. Proponet hoc Dilemma; vel persuasero Judicibus nihil me tibi debere, vel non persuasero. Si persuasero, dicta causa est; ipso Judicum calculo solutus ac liberatus sum. Si nòn persuasero, dicta causa est; ipso Judicum calculo solutus ac liberatus sum. Si non persuasero, nihil est quod mercedem petas, quam ex pacto nullam debeo nisi causâ vincerem. Hoc argumentum urgebit variis interrogatiunculis.

Peroratio. Judices obtestabitur ut jus suum sententiis confirment.

ORATIO.

Etsi injustus ego quibusdam, aut saltem accepti beneficii parùm memor videri possum, qui post exactam sub eruditissimi Magistri disciplinâ adolescentiam, hac ipsâ, quam sum edoctus ab eo, dicendi facultate adversùs eundem abuti mediter; tamen cùm res mihi sit hodiè apud Judices æquissimos et maximè perspicaces, ità dicturum me spero, ut non iniqui tantùm, sed ingrati animi suspicionem penitùs amoliar.

Postulor ego negatæ mercedis reus, quam sibi debitam Corax eruditus Rhetor vindicat.

Ne injurius reverà sim, Judices, et dignus criminatione, quæ mihi clarissimos apud viros infertur, si defraudare hominem velim rè suâ, et, quam pro jure suo repetat, abnuam persolvere. Verùm hoc agitur inter nos, Judices, hoc contentionis hodiernæ caput, an debita sit merces illa, quam Corax pertinaciter exigit. Affirmat ille quidem confidenter, vocat me vestrum ad tribunal; infractæ fidei et immemoris animi crimen objicit. Ego verò, Judices, non confidenter minùs, quàm verè debitam nego mercedem, ille quam petit : adsum paratus diluere calumniam, quâ me provocat, et inustam nomini meo labem accusatoris pœnâ mulctari postulo. Utri nostrûm ratio militet et æquitas, per vosmetipsi judicate.

Permotus ego Adolescens Coracis eruditi Rhetoris famâ, veni ad eum Eloquentiæ perdiscendæ cupidissimus. Ille, ut me aspexit, atque etiam interrogatiunculis quibusdam ingenii mei, si quod est, fecit periculum, non dubitavit affirmare, esse in me non ita contemnendam ad capescendam Eloquentiam facultatem; quæ si diligenti studio et perito inprimis magistro excoleretur, fructus habere aliquandò posset minimè pœnitendos. Exarsi continuò magis ac magis novâ divinæ illius artis cupiditate, et ad Coracem conversus, age sis ergo, dixi, hominum peritissime; ecce trado me tibi præceptis tuis instituendum; hoc in me perfice, quod polliceris, nec levem impensi laboris mercedem exspecta. Accepit ille conditionem; pacta merces est : veni ad eum assiduè; excepi diligenter doctas periti Magistri lectiones; uno verbo artem didici, perdidici; imò, si qua homini fides est, novi, ut quisquam optimè. Mihi

non ita videtur, Judices; uter nostrûm opinione fallatur suâ, vestrum est facere conjecturam.

Age verò, Rhetor facundissime, quâ demùm in re artem illam, quam edoctum esse me à te venditas, positam arbitraris? opinor in persuadendo; hoc enim decantasti nobis centies; hoc ipso, medius fidius, Scholæ nostræ parietes singulis propè diebus personuerunt. Nunc igitur attendite, Judices, in eâ facultate quid possim; quantùm sub Coracis disciplinâ profecerim, pro vestrâ cum æquitate, tum perspicaciâ judicate.

Vel enim persuasurus sum vobis, Judices, tibique adeo ipsi, Rhetor eruditissime, debere me tibi omninò nihil, vel non sum persuasurus. Nam alterutrum necesse est ut eveniat, nisi fortè quid medium putes interesse, ubi esse non potest. Si persuasero; cur tu mercedem exigas, homo disertissime, quam non Judicum modò suffragiis, sed tuo ipsius calculo non debitam fateare? an vicisse causam possum, simul et perdere? Quod si non persuasero, ô frustra tot exhaustlatos labores! ô collocatam malè industriam! ô te hominum, ne quid dicam pejus, minimè providum! qui mercedem eò nomine repetas, quòd nihil artis illius, quam profitere, quidquam in me contuleris. Vide, quæso, Rhetor facundissime, ne, cùm ad eam, quâ polles, doctrinam minùs benè vertat, quòd in instituendo adolescente, quem ingeniosum esse jactitabas, tam parùm profeceris; multò sit turpiùs eam mercedem postulare, quam eâ tantùm conditione promissam non diffiteris, ut me in arte tuâ peritissimum efficeres.

Quamobrem peto à vobis, Judices integer-

rimi, ut quam inflixit mihi Corax, imprudens quidem, quod ego lubentiùs crediderim, ingrati animi labem pro vestrâ æquitate eximatis; statuatisque, vel ut me suis præceptis diligentiùs erudiat, vel ut ab efflagitando præmio, quod non est meritus, deinceps absistat.

ALIA EXERCITATIO.

Corax Rhetor adversùs Thisiam discipulum suum.

Ratio diluendi captiosi Dilemmatis.

SYNOPSIS.

Exord. DICET non existimare se locutum seriò fuisse Thisiam, cùm oratione publicâ pactam negavit solvere pecuniam. Probabit hoc ab opinione quam habet de Adolescentis optimi moribus; Sed voluisse eum ostentare ingenium et artis, quam didicerat, facere periculum.

2°. Rem gestam eo modo, quo narravit Thisias, fatebitur, nec alio se velle uti argumento ab eo, quod Thisias adhibuit.

3°. Eodem utetur Dilemmate, quod sic invertet. Vel persuasit vobis Adolescens eruditùs, vel non persuasit; si persuasit, dicta causa est; hanc enim sibi dixit ipse legem, ut cùm persuadendi didicisset artem, pactam numeraret pecuniam; insistet maximè in eâ tractandâ Propositione. Si non persuasit, ergo, vobis Judicibus, mihi debet pecuniam.

Conclusio. Hortabitur Judices, ut causam ludicram seriâ sententiâ finiant.

ORATIO.

Et fucum faciet eruditione suâ Discipulus ille noster? Artem in eum, à quo didicit, impunè convertet? Nudam ac simplicem Eloquentiæ sinceritatem compositis ad fallendum

verborum phaleris perperàm adhibebit? Fallor, Judices; alius est ille prorsùs àb eo, quem fortè existimatis. Novi adolescentem, novi mores, novi ingenium. Scio quâ mente, quo consilio rem illam, quam suspicari falsi nemini veniat in mentem, quam inficiari ipse seriò non audeat, revocare in dubium tentâverit. Voluit scilicet Adolescens minimè malus publicâ quâdam exercitatione et frequenti clarissimorum virorum consessu probare omnibus, quid posset dicendo, et quantos apud me progressus fecisset. Gratulare tibi, Adolescens ingeniose; id evicisti, quod volebas; habes laborum tuorum fructum amplissimum; hoc tu consecutus es omnium judicio, ut disertus, ut tersus, ut politus Orator haberere. Nemo non suspexit ingenii tui solertiam; concinnitatem in scribendo, in agendo gratiam omnes laudavere. Quid ambis ultrà? quid moliris? quid petis? Addam et illud, si voles, ad commendationem tui nominis singularem, quòd sapiens ante pilos, quòd præter ætatem eruditus, quòd supra hominum conditionem ac naturam, in ipsâ adolescentiâ, quæ ut plurimùm fugitans est laboris, strenuus ac diligens videare. Est-ne aliquid ampliùs, quod ab amantissimo Magistro tuo desideres? suspicor ego quid velit, Judices; nolit haberi se à me duriùs in hac causâ, vel dùm se mihi adversarium profitetur.

Esto: dabimus hoc etiam illi perlubenter, Judices; minimè illum vexabo; consulam indoli ipsius, parcam ingenuæ morum suavitati; non inficiabor quidquam ex iis, quæ disseruit tam eleganter in hac causâ: fatebor rem ita gestam esse, uti ipse narravit, in quo maximè Discipulum agnovi, non adversarium. Ludam ergo

juveniliter in verbis, quod ille fecit tam subtiliter; nec aliud armorum genus stringere in eum velim, quàm id ipsum, quo me aggressus est.

Age, Adolescens erudite, ingredere ipse campum illum, quem aperuisti tu mihi, eandem, permitto tibi, quam permittebas modò exspatiandi liberiùs facultatem. Verte te ergo partes in omnes; statue quod volueris; quære etiamnum quod præstitisti jam tam mirificè, undè ingenium et artem ostentes. At alterutrum fateare necesse est; aut persuasisse te quod volebas, aut non persuasisse. Si persuasisti, habes quod tantoperè petebas, cùm venisti ad me. Te unum testem volo, nitor enim maximè ingenuâ Adolescentis sinceritate; unum te inquam testem appello: quid postulasti aliud, cùm divertisti Ludum in nostrum, nisi ut persuadendi artem disceres? Hoc si consequereris, nihil esse aiebas, quod Magistro tuo donandum non censeres; promittebas montes aureos; composuimus: pacta merces est: quid igitur hodiè renuis pactam numerare pecuniam? quid ambages quæris? quid negas? quid affirmas?

Quanquam, Judices, laudo Adolescentem, qui in eo, non me ut illuderet, sed ut daret aliquod ingenii sui specimen inprimis elaboravit. Suspexistis enim verò, et mirati estis, ut rem clarissimam propè obscuraret Oratoriis artibus; et causam, quam pro suâ perspicaciâ noverat ipse desperatissimam, dicendo faceret probabilem, tantùm non veram. Optandum fuisset Adolescenti ingenioso, ut in deligendo argumento cautior ac solertior extitisset!

Atenim, inquiet aliquis, non persuasit; patuit futilis et captiosæ Argumentationis artifi-

cium. Nunquam evincet ille, ut debitam quis non putet, quam repeto pro jure meo mercedem. Audio: restat hoc unum Adolescenti perfugium; non persuasi, reclamat ille. Benè est; non persuasisti? igitur dijudicata res est; causa victa est, quin pactam solvis pecuniam, quam mihi non deberi persuadere nemini potuisti? Quid adhuc dubitas, quid tergiversaris? Quasi verò esset quid medium, in quo ludere etiamnum juveniliter posses? Sed jam omisso ludo ad seria veniamus.

Videte ergo, Judices, ut de re totâ pro vestrâ perspicaciâ et æquitate statuatis, ut causam illam ludicram seriâ sententiâ terminetis; ut Thisias, cui pro vestrâ humanitate indulsistis, ut gravissimum hunc consessum jocando nugandoque recrearet, non jam inanes Figurarum phaleras, sed solidos et benè probatos nummos expediat.

Ultimæ huic Exercitationi aliquam Forensis Causæ formam dabimus, constituendo super eâ controversiâ Judicem, qui litem dirimat.

JUDEX.

Novum prorsùs causæ genus, Judices, et ante hunc diem inauditum vestris dirimendum sententiis hodiernâ die delatum est. Ecce Adolescens ingeniosus cum nobili Rhetore, Discipulus cum Magistro, Thisias cum Corace componitur. Ecce non tam de mercede fragili, quàm de ingenii gloriâ, non tam de pecuniâ, quàm de eruditionis laureâ certatur. Atque hæc certaminis ratio, Judices, est ejusmodi, ut alteri sit gloriosius vinci, quàm vincere, alteri sine dedecore contingere non possit ab altero superari. Nam quid sit honorificum magis Adoles-

centi ingenioso, quàm si vestris omnium judiciis eam adeptus in dicendo facultatem videri possit, ut pactam eâ conditione pecuniam peritissimo Magistro solvere debeat? Quid verò sapientissimo Rhetori eveniat funestum magis, quàm si ad susceptos nullo emolumento labores is accedat ignominiæ cumulus, ut nihil boni Thisiam docuisse judicetur.

Verùm, quoniam non cadit in hodiernam contentionem, quid utrumque deceat magis aut minùs, aut quid ad eorum utilitatem detrimentumve pertineat, nisi conjunctum idem cum æquitate censeri possit; video nostrarum esse partium excutere diligenter litigantium jura, et, quibus ad causam adjumentis accedant, sedulò demonstrare. Quod ut assequamur faciliùs, operæ pretium est videre, quid dederit hodiernæ controversiæ causām; ac licèt Coracem inter ac Thisiam satis super eâ re conveniat, hoc ipsum tamen, uti gestum est, perstringere breviter non pigebit.

Non potuit ignorare Thisias vel in hac ætate tam tenerâ, quantâ Corax apud nos Eloquentiæ famâ floreret; atque ut is fuit etiam ab infantiâ bonarum artium percupidus, nihil antiquius habuit, quàm ut se totum doctissimo Rhetori ad eam, quam ille profitebatur, artem informandum permitteret. Venit ergo Thisias ad Coracem, consilium aperit suum, et montes aureos pollicitus, si tanti Magistri sub disciplinâ peritum in Rhetorem olim evaderet, facilè persuasit homini, suam ut Candidato navaret operam, neque ad eundem instituendum labores ullos subire detrectaret. Quippè sensit Corax in Thisiâ, postquàm pertentavit Adolescentis ingenium, quosdam fortunatæ indolis igniculos,

qui si foverentur assiduis institutionis bonæ laboribus uberrimos fructus aliquando promitterent.

Verùm hæc fuit pacta Discipulum inter ac Magistrum mercedis conditio, ut Coraci Thisias nihil rependeret, nisi cùm persuadendi artem, quâ totâ constat Rhetorica, assecutus videretur.

Ità profecit brevi Coracis in scholâ Thisias, ut jam peritus Magistri sui judicio Rhetor haberi possit, et pactam solvere pecuniam teneatur. Id porrò negat Discipulus, Judices, atque, ut aliquod facultatis illius, quam adeptus dicitur, faceret vestro in conspectu periculum, voluit persuadere vobis, nihil esse, quod suus ille institutor mercedem exigat, aut eandem ipse erogare cogeretur.

At quàm solerter id aggressus est, Judices, quàm processit ingeniosè, quàm subtiliter peroravit! Rem pœnè adduxit eò, ut suam nos in sententiam pertraheret, tam probabili in speciem, tam idoneo ad faciendam fidem argumento usus est. Etenim nisi reverà persuaderet vobis, nullis se pactæ cum Corace pecuniæ nominibus obligari, vestraque omnium eò confluerent judicia, ut ab omni exsolvendæ mercedis lege Adolescens solveretur, quid erat ultrà, quod à Discipulo suo Corax exposceret, cui promissa merces eâ tantùm conditione fuisset, cùm persuadendi artem Thisias videri posset attigisse.

Hîc enimverò triumphavit Adolescens; hoc argumento fretus, Veterano Rhetori ac pugili jamdudùm exercitato Novitius ac Candidatus localiter illusit. Actum erat de Adversario, nisi rem cum peritiore, quàm esset ipse, Magistro ingeniosus Discipulus habuisset.

Suspexistis enimverò Coracis industriam, quem non ille artificiosæ orationis fucus perstrinxit,

non dejecit triumphantis Adolescentis cavillatio, non ipse datos consessu in celeberrimo plausus perturbavit. Diceres versutum quemdam et longâ experientiâ contritum Ducem, qui comparatas ab hoste speculatus insidias, non irruit statim, illas ut dejiciat ac labefactet; sed conscius ipse sibi, quid sit acturus, et quem ex paratis sibi laqueis possit fructum percipere, òpperitur tantisper hostem, eundem etiam patitur propiùs accedere, donec suis ipsum in retibus implicet, tantòque illustriorem habeat ab eo victoriam, quantò certiorem ad triumphum ille properabat. Neque enim disertissimus ille vir locupletiore de penu, aut de armamentario suo varia deprompsit arma, quibus insultantem hostem conficeret: non recurrit ad amplam communium, quos vocant, Locorum segetem, undè validissimis argumentationibus adversarium obrueret: non adhibuit illa orationis lumina, multiplices Tropos ac Figuras, quibus in tractandis exercitatus jam pridem vestram omnium admirationem raperet, et de judicibus suis totidem faceret causæ suæ patronos ac defensores; sed habuit satis, hostem si suum propriis armis confoderet, si, quam instruxerat ille fallaciam, eâdem in ipsum abuteretur; si præstigias, quibus ille fucum fecerat, easdem ad retegendam malignioris Discipuli versutiam converteret. Nam, Judices, reposuit Corax, si meus ille Discipulus persuasit vobis quod volebat, videtis quanto meo jure postulem, quam oppigneravit mihi eâ lege mercedem, si persuadendi peritus evaderet. Sin minùs oratione perfecit suâ, ut, quam repeto mihi pecuniam, hanc non deberi persuaderet, quâ tandem æquitate illius persolvendæ necessitatem eludat.

Ex iis potestis intelligere, Judices, quàm

parùm afferat captiosa utriusque oratio præsidii ad præsentem contentionem dirimendam, nisi rem totam magis seriò, quàm sit hactenùs pertractata, excutiamus. Quare ut certi quidpiam statuatur in causâ ejusmodi, hanc ineundam esse rationem putavi, quæ, uti spero, neque meritissimo Rhetori displiceat, neque Adolescenti ingenioso accepta esse non possit. Nolite existimare, Judices, hoc fuisse unquam Thisiæ consilium, ut susceptos institutionis suæ gratiâ labores debitâ mercede defraudaret. Novimus liberalem optimi Adolescentis indolem, et plenam animi gratissimi memoriam; sentit unus omnium maximè, quantùm Magistro suo debeat, cujus beneficio ad eam, quam suspexistis, eruditionis ac facundiæ laudem pervenit. Imò non censuit compensandam satis pro rei dignitate, quam accepisset à Corace educationem fortunatam, nisi hanc ipsam omnium in oculis et in consessu tam honorifico demonstraret. Voluit notum vobis omnibus facere, quantùm sub ipsius disciplinâ profecisset, et ex suâ ipsius in dicendo facultate de Præceptoris peritiâ fieri conjecturam. Hinc susceptum ab eo illud causæ genus, in quo tantò majus ederet cùm ingenii, tum eloquentiæ specimen, quantò difficiliorem ingressus aleam videretur. Quid fecisset ille in causâ bonâ ac seriâ, qui malam et ludicram non probabilem modò, sed vero proximam effecit.

Gratulare tibi, Rhetor peritissime, Discipulum tam solertem, tam benevolum, tam amabilem. Plus ille tuâ laboravit gratiâ, dùm mercedem pactam negare visus est, quàm si eandem statim lubens ac volens condonasset. Quis erit in hac civitate cupidus bonarum artium Adoles-

cens, qui se tibi erudiendum ultrò non tradat, cùm tales è tuâ scholâ prodire discipulos intellexerit? Concurret Ludum ad tuum, mihi crede, nobilitas tota, neque prætér te deinceps quemquam ambiat Rhetoricæ artis institutorem.

Igitur, Judices, sic adjudicemus Coraci, quam promeruit mercedem, ut Thisiæ Adolescentis optimi ingenium ac solertiam admiremur; qui subtili Oratiunculâ suâ ingentem sibi ipsi eruditionis laudem, Magistro suo singularem gloriam, nobis omnibus honestam peperit delectationem.

ARTICULUS ULTIMUS.

Quomodò Argumentationes illæ omnes sint in Oratione variandæ.

In hoc totum hujusce rei momentum vertitur, quâ ratione variari debeant istæ Argumentationes, cùm in Oratione usurpantur, cùm ad levandum tædium, tùm ad prolixitatem fugiendam. Quodquidem ratione multiplici efficitur.

1°. Cùm rationes multæ, quæ tractandæ occurrunt, non eodem, sed vario Argumentationum genere pertractantur. v. g. Si ad primam rationem amplificandam et ornandam adhibita sit Ratiocinatio, secundæ Enthymema deserviat; tertiæ varia Epicheremata, aliis vel Dilemmata, vel Inductiones, vel Exempla.

Exemplum dabit Tullius primâ Catilinariâ, n. 6. in quâ Rationes quatuor, quibus probat Catilinæ in exsilium esse abeundum, varietate Argumentationum illuminat. *Etenim quid est Catilina, quod jam ampliùs, exspectes, si neque nox tenebris obscurare cœtus nefarios,*

nec privata domus continere parietibus vocem conjurationis tuæ potest? Si illustrantur, si erumpunt omnia? Muta jam istam mentem, mihi crede; obliviscere cædis atque incendiorum; teneris undiquè; luce sunt clariora nobis tua consilia omnia, quæ etiam mecum licèt recognoscas.

Rationem affert Assumtionis à n. 7. ad 10. *Meministine me ante diem* 12. *Calendas Novembris dicere in Senatu, certo die fore in armis Caium Manlium, audaciæ satellitem atque administrum tuæ, etc.*

Secunda ratio est, quia nihil eum in urbe delectare potest, quam per Enthymema amplificat, cujus hæc est prima propositio. Tibi nihil in urbe jucundum est à n. 13. *Quid enim est, Catilina, quod te jam in hâc urbe delectare possit, in quâ nemo est, extra istam conjurationem perditorum hominum, qui te non metuat; nemo, qui te non oderit? Quæ nota domesticæ turpitudinis non inusta vitæ tuæ est? quod privatarum rerum dedecus non hæret infamiæ? quæ libido ab oculis, quod facinus à manibus unquam tuis, quod flagitium à toto corpore abfuit? Cui tu adolescentulo, quem corruptelarum illecebris irretisses, non aut ad audaciam, ferrum, aut ad libidinem, facem prætulisti? etc.*

Concludit n. 20. *Egredere ex urbe, Catilina; libera Remp. metu: in exsilium, si hanc vocem exspectas, proficiscere, etc.*

Tertia ratio est, quia omnes boni cupiunt vehementer illum egredi; quam rationem amplificat per Inductionem à n. 20. Optat Senatus, Equester ordo, Populus, etc. *De te autem;*

Catilina, cùm quiescunt, probant; cùm patiuntur, decernunt; cùm tacent, clamant. Neque hi solùm, quorum tibi auctoritas videlicet est cara, vita vilissima: sed etiam illi Equites Romani honestissimi atque optimi viri, cæterique fortissimi cives, qui circumstant Senatum, quorum tu et frequentiam videre, et studia perspicere, et voces paulò ante exaudire potuisti, quorum ego vix abs te jam diù manus ac tela contineo, etc.

Conclusio n. 23. *Quamobrem, ut sæpè jam dixi, proficiscere, ... sin autem servire laudi meæ mavis, egredere cum importunâ sceleratorum manu; confer te ad Manlium; concita perditos cives; secerne te à bonis; infer patriæ bellum; exulta impio latrocinio, ut à me non ejectus ad alienos, sed invitatus ad tuos isse videaris.*

Quarta ratio, quia ipse cupit ad Manlium proficisci; quam tractat ab Enthymemate n. 24. *Quanquàm quid ego te invitem, à quo jam sciam esse præmissos, qui tibi ad forum Aurelium præstolarentur armati? sciam pactam et constitutam esse cum Manlio diem, etc.*

Secundus modus variandæ Argumentationis. Cùm Propositiones ipsæ immutantur, aut imminuuntur, uti jam diximus, ità ut, si primo loco ponatur Assumtio et ejus Probatio, secundo loco ponatur Propositio et ejus Probatio et vicissim: vel omittantur etiam Propositiones, maximè cùm claræ sunt, et non egent probatione.

Tertius deniquè modus; Cùm variantur Figuræ, quæ ad amplificandas et exornandas Argumentationes adhibentur. Hæc enim exor-

nationis diversitas facit, ut eadem Argumentationis formâ quasi altera appareat. Multùm etiam conferunt ad eandem varietatem Transitiones, quibus ab unâ ratione gradus fit ad aliam. Sed hæc omnia meliùs deprehendi atque observari non possunt, quàm ex attentâ assiduâque Ciceronis lectione et singulari in scribendo diligentiâ.

FINIS LIBRI PRIMI.

RHETORICÆ
LIBER SECUNDUS.
CAUSÆ FORENSES.
PRÆFATIO.

Hoc genus Exercitationis in nostras Scholas olim invectum tantâ totius Litterariæ Reipub. gratulatione exceptum est, nihil ut ad studiosæ Juventutis utilitatem meliùs institutum visum fuerit. Enimverò quicumque in spem gerendi olim Magistratûs, aut orandi in Foro causas adolescunt, quanto cum suo fructu in istis umbratilibus causis auspicantur, quod maturiorem ætatem assecuti Forensibus in controversiis habebunt agitandum. Nec minùs ad Eloquentiam Sacram præsidii conferunt ludicræ ejusmodi concertationes, quibus in informandis hùc præcipuus jubetur incumbere Tyronum labor, ut, quas agunt causas, validis rationum momentis fulciant, et teneris ornent ad ciendos motus animorum affectibus; quod utrumque Sacris in Oratoribus plerumque desideres.

Hinc nunquam sine certo plausu prodeunt in Scenam hujusmodi Causarum Actores, tantò digniores laudem ferre, quantò plus suæ in eas elaborandas industriæ contulerunt. Etenim nullus existimet unum hunc esse, quem pariunt Exercitationes illæ fructum, ut Adolescentes declamare doceantur. Multò magis in iisdem tentatur mentis acies, quæ, quàm mirabiliter

in inveniendo scribendoque se prodat, peritam moderatoris manum præsertim nacta, nemini suspicari contingat, nisi qui felices in ætate vel tenerâ ingeniorum partus periclitatus sæpè expertusque fuerit.

Ego certè, qui intermissum hunc in Scholis jam indè à Quintiliani temporibus exercendæ Juvenum solertiæ morem postliminio revocavi, in eoque promovendo non inutilem penitùs operam collocasse videor, profiteri non dubitem, partem in istis Causis Forensibus habuisse plurimam illos Adolescentulos, qui sub nostrâ disciplinâ instituebantur, nec sine jure suo, dùm Causas illas palàm agerent, Actoris pariter et Scriptoris nomen sibi vindicasse.

Hoc unum deinceps optandum restat, ut, qui Juventuti erudiendæ præsunt, languescere non sinant Exercitationem illam, undè tam uberes omnium judicio ad veram germanamque Eloquentiam fructus existunt.

CAUSÆ FORENSES.

CÆTEROS INTER GALLIÆ POPULOS QUIS FERRE PRIMAS DICENDUS SIT?

CAUSA PRIMA.

In genere Deliberativo.

ARGUMENTI EXPLICATIO.

Certatur inter præcipuos Galliæ Populos de Provinciæ, quam quisque patriam agnoscit, excellentiâ. Causa defertur ad Judices, apud quos singuli pro Gente suâ diligenter perorant.

ACTORES.

VASCO.
AREMORICUS.
NORMANNUS.
PARISINUS.
PICARDUS inexpectatus et improvisus Intercessor.
JUDEX.

VASCO.

AMBULANTI mihi nuper cum quibusdam è coëtanis meis sermo fortè incidit, de Provinciæ, quam quisque patriam agnosceret, excellentiâ, et gravis deindè orta controversia

est. Hic enim Aremoricam, Normanniam iste, alter Parisios patriam habet. Ego, quod beneficium reputo maximum, pro quo et immortales habeo Superis gratias, in Vasconiâ sum natus. Animis inter disputandum incalescentibus, temperavi mihimet non mediocriter, Auditores; Nam, si ventum esset ad manus, et rem decerni ferro passus essem, disjudicata lis jam foret, et singulos, quotquot erant, Muscas ut contrivissem.

At, ut est bona Vasconum indoles, putavi parcendum esse iræ et sanguini, et controversiam totam ingenio potiùs, quàm armis, apud vos arbitros ac judices esse dirimendam. Ac licèt paucos è vobis Vascones agnoscam, ego tamen pro Vasconibus Vasco dicturus nullius judicium reformido; imò cæteris ultrò volensque permisi, meditatâ diù multùmque ut ad dicendum accederent; dùm ipse ex tempore, et pauca tantùm gentis meæ in gratiam sine ullo ordine dissererem.

Sed quid agam, Judices? undè potissimùm exordiar tam breves inter, quas mihimetipsi præscripsi, orationis angustias? quem putatis servandum esse mihi dicendi modum? Ita multa statim occurrunt, quæ Vasconum gentem postulant cæteris omninò gentibus anteponi! Vultis ut incipiam ab ingenii dotibus? vultis ab indolis animique præstantiâ? vultis à gratiâ corporis? hæc enim omnia in Vasconibus summa nuncupantur, et reverà sunt.

Agite enimverò, quanta vis ingenii in unoquoque nostrûm, quàm singularis perspicacia, quàm ingenuus lepos elucet! Ut excogitamus feliciter! ut scribimus lepidè! ut acutè venustèque, narramus! Atque id, quod dico, Judices,

usque adeo verum est, et ab omni suspicione vel mendacii, vel insolentis jactantiæ prorsùs alienum; ut, si quid factum solerter, aut dictum ingeniosè, id continuò Vasconibus tribuatur, quasi, mirabile quidquid est, credi non possit, nisi de Vasconibus memoretur. Scilicet, nemo nascitur apud nos, nisi ingeniosus; et, quod in aliis rarus ac serus esse solet longioris studii et improbi laboris fructus, id nobis insitum à naturâ ipsâ nullo labore nostro videtur.

Quid Vasconum solertiâ ac sagacitate notum magis ac magis decantatum? Est aliquid usquam tam invium, quò non penetret? tam intricatum, quod non expediat? tam arduum, quod non superet? tam elatum, quò non evolet? Aliis opus est multis præsidiis rem ut faciant; opes, auctoritas, gratia nisi adfuerint, vel aggredi sustinent nihil, vel in mediis conatibus miseri deficiunt. Nos solâ freti solertiâ atque industriâ ad magna quæque Togæ vel Militiæ munera pervenimus. At in bello præsertim, Judices, quales sumus! Quot Vascones, tot Cæsares dixeris; quibus venisse ac vidisse satis est, ut vicisse pariter videantur.

De formâ corporis atque elegantiâ dicerem pluribus, nisi jam actum agerem. Facite vel ex me uno de reliquis conjecturam, Judices; inspicite diligenter à capite ad calcem; diffusam toto corpore gratiam considerate. Neque mirum est, si in omni palæstrâ atque exercitatione excellimus, si cantamus bellè, saltamus eleganter, ludimus venustè, tractamus arma scienter; si in equo sedemus Alexandro Magno pulchriùs. Ipsa loquendi ratio ac vocis sonus eas habent illecebras, ut Vasconibus, placere idem sit ac loqui. Quid ad hæc Normannus, Judices? In-

genium, credo, ventitabit vobis, seu fallacias potiùs ac dolos, quibus incautos decipit, non Vascones. Prædicabit indolem assentationis melle conditam, quâ simplices ac bonos inescat, non perspicaces, quales nos sumus, ac cautos.

Quid Aremoricus? gens hominum minimè mala, Judices; de quâ religioni ducerem, maledixisse: at non eâ perspicaciâ mentis, quæ venire nobiscum in certamen possit. Tale gentis ingenium, mihi credite, quale corpus est: bonum quidem ac probabile, non ita argutum, ædepol, ac delicatum.

Unum video Parisinum, Judices, qui umbratili quâdam vel ingenii, vel indolis elegantiâ facere fucum possit. At qui genus hominum penitùs inspexerit, is vernis ac recens natis floribus meritò dixerit similes. Illi scilicet, dùm exoriuntur aut adolescunt, perstringere oculos solent; verùm cùm crevêre tandem, omnem pariter cum annis leporem ac venustatem deperdunt.

Plura parco dicere Vasconum in gratiam, dicant illi vicissim pro se, si quid habent, aut potiùs, si consultum sibi velint, æternùm conticescant.

AREMORICUS.

Et erit aliquis posteà, qui linguæ volubilitate atque ubertate sermonis Vascones longè principes esse neget? Audiistis, quotquot hìc adestis, Viri illustrissimi, et suspexistis incredibilem dicentis industriam, venustatem oris, multiplicem ac variam peregrinæ vocis inflexionem, et mirificam totius hominis confidentiam. Quas quidem dotes neque nos crassiores Aremorici, neque quisquam eorum, opinor, qui

in hodiernâ causâ descendunt Actores, confidat æmulari.

Me certè (quid enim inficiar) non minùs, quàm unumquemque vestrûm affecit Orator ille Garumnæ, qui me sic oblectavit, ut causæ meæ ne minimùm officeret. Etenim notum est omnibus, quàm parùm habere soleat ponderis, quidquid id genus homines garriunt; adeò eorum indoles tota ad illudendum est comparata; adeò sibi vindicant, tanquam pro jure suo, ut falsa pro veris, incredibilia pro certis impunè garriant.

Itaque, quod in hâc Oratione tuâ à veritate deflexeris, id in te adeò non reprehendam, ut potiùs laudandum existimem. Fecisti pro gentis consuetudine, morem patriæ retinuisti; sustinuisti apud omnes conceptam de te expectationem; dixisti ingeniosè, confidenter; risit percelebris hîc clarissimorum Virorum cœtus; plausit dicenti, gratulatus est; habes justam laboris mercedem; hac laude fruere, quam tibi non invidemus, dùm nos de Principatu, quo certè non aspiras, te non jam adversario, sed, si volueris judice, decertabimus.

Igitur, Auditores, ut ad rem nostram veniamus; cùm non ea sit tam felix nostræ gentis indoles, ut jocularibus præstigiis, quod à Vascône satis lepidè factum non negem, animos vestros oblectare possim, eò me converto totum, ut veris ac solidis, quod ille neglexit, argumentis demonstrem, quantùm Provinciæ nostræ homines cæteris antecellant.

Atque utinam per tempus liceret omnes gentis nostræ dotes, decora omnia, quæcumque vel domi, vel foris tam prudenter, quàm fortiter facta sunt, commemorare; antiquitatem

originis referre, laudare nobilitatem, facilè quivis vestrûm intelligat, Aremoricæ nostræ Principatûs gloriam deberi. Sed quoniam temporis angustiis serviendum esse sentio, necesse est breviorem inire me viam, et vim Orationis omnem his præsertim momentis coërcere.

Credo, Auditores, vestrûm dubitare neminem, ut animus in homine pars longè nobilissima reputatur, ita, qui præcellat animo, eum cæteris omnibus potiorem videri. Animi verò ipsius quis neget virtutes censeri præcipuas Fortitudinem et Bonitatem, quas ego Aremoricæ gentis tàm proprias esse contendo, ut reliqui in totâ Galliâ populi venire laudis hujus in contentionem non debeant.

Ac de Fortitudine primùm dicturus, quàm multa referre possim avitæ laudis monumenta, quibus gens nostra fortitudinis gloriam sibi vindicat. Hoc ipsum, quod ab omni pœnè ævo vulgò ferimus Britones nomen, undè nobis inditum, vel quid aliud sonat, præter victoriarum insignia, quas nostri homines de majore Britanniâ olim reportarunt. Impatientes illi servitutis, et suæ libertatis amatores, jugum, quod imponere barbari meditabantur, detrectavêre viriliter, et repressâ felicibus auspiciis hostis superbi ferociâ, rerum fortiter gestarum famam unà cum ipso nomine in Gallias transmisêre. Hinc verò quantum rebus Gallicis decus ac præsidium accessit, dùm armorum nostrorum laude securitatem toti imperio præstamus ac gloriam! Fuit ulla gens in Galliâ tam famosa suis Ducibus, tam invicta bello, tot victoriis ac triumphis nobilitata? Sed quid ego hæc memorem, quæ notiora sunt et historiarum luce magis illustrata, quàm ut cuiquam obscura esse possint. Mitto

pariter, quot heroas illa procrearit. Vos mihi instar omnium eritis, tu Guescline, tu Clissoni, quos ego cùm appello, intelligitis ipsam fortitudinem fuisse appellatam: qui quandiù summam rei bellicæ Præfecturam in Galliâ gesserunt, quantum imperio toti nomen, quantam apud omnes Europæ Populos Gallicæ virtuti famam peperêre!

Quanquàm prætereantur memoriâ, per me licet, quæ vetera sunt, Auditores; Aremoricæ gentis fortitudinem ex nostris temporibus æstimate. Agite, in his bellorum æstibus, in illâ sævientium undique armorum diuturnitate, cui nullum adesse finem ac modum tam graviter expostulamus; quis demùm in totâ, quàm latè patet, Galliâ populus strenuam magis ac magis utilem navat rebus nostris operam Aremoricâ gente? quis se tam formidabilem conjuratis in nos hostibus exhibet? quis tam certam, tamque continuam ipsis cladem ac perniciem importat? Unam testabor urbem, eamque in nostrâ Provinciâ non primariam, undè plus fortitudinis ac roboris, quàm ex reliquis totius regni partibus emanat. Maclovіopolim dico, Judices, cujus vel audito nomine, an non redit vobis in mentem, quantùm nostrorum hominum fortitudini Gallia debeat.

Nam quid ego hîc memorem purgata infestis prædonibus maria? quid loquar raptas ex hostibus, diebus propè singulis et in portus nostros prædas advectas? quid capta, vel depressa, vel incensa omni numero majora tam Batavorum, quàm Britannorum navigia enumerem? quid relatas toties navalibus in præliis victorias extollam? An cuipiam videbor vel ambitiosus præter modum, vel jactantior, quàm

par sit, dùm hæc prædico? an quidquam dictum est à me, quod vestris auribus atque oculis usurpare quotidiè non liceat?

Senserunt certè hostes ipsi, quàm funesta sibi, quàm exitiosa foret vel ista pars Aremorici populi, qui ad evertendam funditùs Macloviopolim nihil intentatum aut doli, aut sceleris reliquerunt. Meministis, Judices, quibus Britanniæ Hollandiæque parata sumptibus, quot impensis fabricata terribilis illa machina fuerit, quæ nitrato fœta pulvere, sulphureis plena cadis, vimque ferri immensam, et varia necis instrumenta complexa ineluctabilèm mœnibus, ipsisque adeo civibus ruinam portabat. Tanti videbatur ad communem inimici fœderis securitatem ac salutem esse momenti, si urbem unam perderent funditùs atque everterent. Sed de fortitudine nostrâ satis, Auditores, quam non insana temeritas, ut Vascones, non utilitatis ratio, ut Normannos, non ambitio futilis, ut Parisinos exstimulat, sed una indolis bonitas procreat et incendit; quod alterum, quantùm pertineat ad gentis nostræ commendationem, intelligite.

Neque enim existimate, Judices, si quid fortiter gestum est unquam à nobis, aut temerariam, aut avaram, aut ambitiosam fortitudinem extitisse. Nos belli necessitas, aut æquitas, nos caritas Patriæ et sociorum salus ad arma capienda hortantur et incendunt. At non ità ruimus in hostem præcipites, ut in medio armorum æstu innatæ bonitatis obliti videamur. Hosti armato quàm occurrimus audacter, devicto subjectoque tam clementer ignoscimus. Vicisse apud Aremoricos finis belli pariter et irarum est.

Quòd si vel inter arma, quæ ferociæ et atrocitatis habent plurimùm, tam placabiles hostibus, tam humani Aremorici esse solent; quanta amicos ipsos caritate, quàm singulari benevolentiâ complectuntur! Ubi viget uspiam, quàm apud nos, aut fides antiquior, aut societas arctior, aut amicitia constantior. Devinxeris tibi unum è nostris aliquem; (neque hoc tam difficilis operæ est) hunc tibi perpetuum in tempus devinxisti. Neque verò id profiteri vereor de nobis, tam insitam videri nostris animis humanitatem ac bonitatem, ut quidquid utrique repugnat ac contrarium est, id vulgò à nostris moribus alienum esse censeatur. Id porrò tam verum tamque apud omnes in confesso est, Auditores, ut si quid unquam alicui nostrorum hominum excidat nativæ bonitati minùs consonum, quod vix evenire videas, nisi fuerit ille peregrinæ malitiæ contagio corruptus ac depravatus, hunc in Aremoricâ natum esse nemo non neget. Adeo, quàm solenne est, si quis se jactantiùs extulerit, Vasconem; si quis commodis impensiùs studeat, Normannum; si quis se amet plusculùm, Parisinum appellare; tam insedit hæc omnium animis opinio, Aremoricum, nisi qui bonus sit, esse neminem!

Ergo quis nobis hanc invideat laudem, ut boni inter cæteros Aremorici censeamur? Parisini, credo palmam hanc nobis auferent, et placidam indolis suæ comitatem prædicabunt? Equidem, fateor, Auditores; non sunt illi feroces naturâ suâ nec inhumani: temperato inprimis mitique nati in solo moderationis nonnihil atque etiam comitatis ab ingenio loci mutuantur. Tamen quis inficias eat, esse illos plerumque aman-

tes plus æquo suî : quo fit, ut, dùm se admirantur ac depereunt præter modum, minùs ad colendos aliòs et amandos comparati videantur.

Supersedeo pluribus, Judices; et quoniam Fortitudinis ac Bonitatis gloriam Aremorici pro jure suo sibi vindicant, statuite, quàm meritò gens nostra cæteris Galliæ populis præferenda sit.

NORMANNUS.

Fuit hoc semper luctuosum nescio quod virtutis fatum, Judices integerrimi, ut perpetuis malevolorum hominum obtrectationibus objiceretur. Id tamen, an querar apud vos hodiè, an mihi potiùs gentique meæ gratulabor, dùm quotidianis adversariorum calumniis video Normannos provocari? Durum est quidem atque intolerabile, non posse virtutem sequi, nisi cum invidiosâ hominum gente conflictandum sit; hanc verò sortem habere cum ipsâ virtute communem, debet perhonorificum videri. Nam cùm nulla sit in universo terrarum orbe natio, cui plus vel ingenii, vel indolis bonæ natura inseverit, quàm nobis; idque ipsum inficiari palàm adversarii non audeant, hanc ineundam duxerunt de Normannis maledicendi viam, ut dotes illas præstantissimas, quibus excellimus, pejorem in partem inverterent.

Audiistis ipsi vestris auribus, quàm duriter et acerbè nos habuerint, quanto cum dedecore traduxerint, quàm malitiosè geminas illas virtutes interpretando in proxima vitia detorserint. Quare ut apertè vobis persuadeam, Judices, nullam esse in Galliâ gentem, quâ Normanni superiores videri non debeant; hoc unum mihi faciendum incumbit, ut illas, quibus insitam

nobis, tùm ingenii præstantiam, tùm indolis bonitatem impetunt, criminationes diluam, et ab unâ invidiâ profectas esse demonstrem.

Ac de ingenio quidem nostro ita sentiunt homines malevoli, ut nos, dùm nec hebetes planè, nec plumbeos nasci profitentur ultrò, eâ, quam adepti sumus, facultate abuti criminentur. Næ liberales illi profectò, qui saltem aliquam ingenii laudem nobis non inviderint. Viderunt enimverò Accusatores non imperiti, quàm temerè stoliditatis ac stultitiæ Normannos insimulassent, apud quos nemo, nisi ingeniosus ac prudens nascitur. Norunt non esse de nihilo, quod suam in Normanniâ sedem posuisse Sapientia nuncupetur. At ecce inclamantes audio, et exprobrantes nobis, quòd callidi præter modum ac vafri, quòd rebus nostris nimiùm attenti, quòd in struendis dolis ac fallaciis solertes plerumque et eruditi videamur. Magnum enimverò crimen, Judices, propter quod, non debitâ modò supra gentes cæteras excellentiâ privari mereamur, sed in longinquas etiam, si Superis placet, terras amandari.

Id tamen, dùm objiciunt illi, quid faciunt nisi innatam nobis prudentiam atque industriam invident. Dolet illis nimirùm, quòd in rebus singulis cernamus acutiùs, quàm ipsi possunt homines oculati atque perspicaces; quòd tueri res nostras sapienter, quòd easdem solerter promovere noverimus; quòd apertum latus offeramus nemini; quòd laqueos ac pedicas, quibus illi circumveniri se sinunt, cautè declinemus. Nempè, ut placeamus viris illis honestissimis, ut eorum aucupemur gratiam, ut eorum probari judicio collaudarique digni simus, imitabimur stuporem ipsorum atque imprudentiam; circumduci nos patiemur

alienis fraudibus, cedemus de jure nostro, et pretiosum illud, quod accepimus, et Superis ipsis acceptum gratulamur, sapientiæ munus inerti languere in otio sustinebimus? Hoc porrò velle, quàm iniquum est, Judices integerrimi, quàm alienum est ab aureâ illâ mediocritate, quam nos sedulò Normanni profitemur.

Agite, enimverò an dotes illas, quas gentes cæteræ natali solo acceptas debent malignè deterimus? An Aremoricis quadratos pugnos, lacertos ingentes, paratum adversùs quaslibet nodosorum etiam fustium procellas caput, contractam idoneamque luctæ vel pugillatui corporis brevitatem? an Vasconibus Hispanicam ac turgidam oris conformationem, scurrilem plerumque jocandi modum, peregrinum vocis sonum et ad captandos ineptorum risus aptissimum; an Parisinis cultus illos elegantiores, linguæ subtilitatem, umbratilem desidiam invidemus? His dotibus gaudeant, per me licet, dùm divinâ saltem Normannicæ sapientiæ particulâ frui nos patiantur.

Quanquàm quid hæc persequor operosiùs, Judices? Hóc ipsum, quod temerè criminantur in nobis rerum nostrarum studium, itane gentis Neustriacæ proprium est, ut, si vitium illud est, eo præter Normannos laborare nemo videatur. Dicite, amabo vos, quæ natio, quæ gens, quæ tellus eo infecta veneno non est? An Vascones, qui lætioris fortunæ sortem, si quam adepti sunt, hanc uni plerumque industriæ acceptam debent? An Parisini, apud quos tam multis in locis rei solerter faciendæ disciplina traditur? An Aremorici, quibus est illud veluti propositum quoddam heroicæ prudentiæ facinus, fallere ut Normannum possint?

Atenim rursùs objectant, neque enim ullum faciunt maledicendi finem, qui Normannos impetere tam malitiosè solent; atenim, inquam, rursùs objectant, malis utimur ad res nostras artibus; mendacia, dolos adhibemus, cùm opus est; neque dubitamus aut veritatis, aut bonæ fidei dispendio, quod è re nostrâ sit, procurare. Quæ vox illa tandem, aut ubi sunt illi Normanni, quibus id objici meritò possit? O si quos ejusmodi infelix aliquis Neustriæ angulus eduxisset! ut exularent statim à nobis, ut peregrinas longiùs in oras amandarentur! ut Parisinorum, aut Vasconum in grege cum ejusdem farinæ hominibus delitescerent! ut meritas nequitiæ suæ pœnas exsolverent! Neque enim minùs amica Normannis probitas, et fides minùs incorrupta, quàm expers fuci dolique prudentia.

Et fructus sunt illi scilicet suavissimæ illius indolis, quam nobis etiam invident homines malevoli, et quam inficiari palàm, quia non possunt, criminari saltem, et pravum in sensum conantur detorquere. Notum est omnibus, quàm idoneam hominum societati, quàm aptam ad vitæ communis usum, quàm facilem ac flecti cercam alienâ voluntate indolem nacti simus. Hoc quidem non negant Normannicæ virtutis æmulatores invidi; sed pusilli abjectique in nobis animi indicium calumniantur. Scimus collaudare quæ bona sunt, quæ mala sunt, prudenter dissimulare; arridere gaudentibus, lugentibus amicè collacrymari. Hoc quoniam hominibus illis non placet, Normanni, inquiunt, natio comœda est, larvata, personata. Facit morum nostrorum suavitas, amabilitas indolis, ingenii quædam comitas et affabilitas, ut in benevolentiam cujusque adrepamus, devincia-

mus animos, et potentibus illecebris in partes nostras pertrahamus. Quid aiunt Parisini? quid Aremorici dictitant? quid Vascones mentiuntur? Quod facimus cumque, mera cavillatio, mera adulatio est. O infelices Normannos, quibus, cum suavissimo virtutum comitatu, virtutis fructu frui non liceat!

Tamen in Normannos insurgant, quantùm volent iniqui obtrectatores, nihil nos vel ingenii, vel indolis, quam accipimus à Superis, pœnitebit. Atque ut norint adversarii nostri, quantùm et bonitati causæ et judicum æquitati confidamus, parcemus in eos maledicta congerere, qui nos maledictis appetierunt; et unâ virtute contenti, virtutis etiam præmio, si oporteat, ultrò lubenterque carebimus.

PARISINUS.

Quid priùs mirer, aut quid mirari magis conveniat, Judices æquissimi? novamne ac singularem prorsùs istorum hominum in dicendo confidentiam, an vestram in eisdem audiendis humanitatem atque patientiam? Nam quis ferat, amabo vos, eò venisse temeritatis peregrinos atque alienigenas, ut in urbe totius orbis facilè primariâ de principatu originis contenderent; ipsosque civitatis ejusdem indigetes Judices atque arbitros non vererentur, quorum non judicium modò, sed vultus etiam atque oculos pertimescere debuissent.

Equidem diù multùmque dubitavi, Judices, num futiles inani verborum pompâ oratiunculas confutandas aggrederer, et tam perspicuam apertamque Parisini juris antiquitatem ullo orationis præsidio confirmarem? Verùm, ne fortè

ex meo silentio occasionem illi raperent efferendi sese jactantiùs, pauca Parisinorum in gratiam Parisinus ego sic loquar, ut non tam jus tueri dubium contra temeritatem atque audaciam, quàm oblatum collaudandæ patriæ locum videar lucro apposuisse.

Tamen nolite expectare, Judices, ut verendam civitatis hujus antiquitatem, quam à Trojano Paride quidam repetunt, ut superbam monumentorum varietatem, ædificiorum magnificentiam, palatiorum multitudinem extollam; ut nobilitatem populi, opes, fortunas vobis ostentem. Hoc unum habeo dicere, quod citra omnem jactantiæ suspicionem prædicari de civitate Parisiensi, de nullâ aliâ pronunciari possit; quòd non Europæ tantùm, sed totius orbis caput haberi debeat; quòd Galliæ oculus, sedes majestatis, aulæ domicilium, præclarum artium officina, ingenii politioris habitaculum, doctrinæ palæstra, leporis, elegantiæ, venustatis, institutionis bonæ schola omnium calculo nuncupetur.

Et verò ubi gentium tandem Regum majestas tanto apparatu ac splendore se prodit et explicat? ubi visitur politior Aulicorum cœtus? ubi vigent acriùs Literarum studia? ubi liberales disciplinæ diligentiùs excoluntur? ubi perficitur ingenium accuratiùs? ubi Juventus feliciùs educatur? ubi denique lepor, elegantia, concinnitas magnificentiùs dominantur?

Jam percurre, si voles, singulas Galliæ provincias; Europam totam perlustra. Sed quid Galliam, quid Europam dico? orbem etiam universum scrutare diligenter. Invenies aliquem uspiam populum, apud quem aut indolis suavitas major, aut amabilior morum docilitas, aut

propensior vividiorque ad omnem virtutis cultum alacritas eluceat, quàm apud Parisinos? Hîc pietas sine affectatione, gravitas sine arrogantiâ, magnificentia sine ostentatione, candor sine fallaciâ, prudentia sine simplicitate, suavissimus denique virtutum omnium comitatus sine ullo vitiorum contagio efflorescit.

Verùm quid hîc immoror, aut quid adjiciam plura ad gentis nostræ commendationem, dùm illi ipsi, qui Parisini populi gloriam verbis elevant, eandem factis omni prædicatione efficaciùs extollunt? Quotus enim quisque eorum est, qui versari Parisiis non amet et annumerari nobiscum non glorietur? Quo studio nostræ consuetudinis suis illi de provinciis Parisios convolant? quàm ægrè, quo bonæ urbis desiderio in easdem recedunt aut necessitate temporum, aut rei familiaris inopiâ? Videas qui parcè vivant apud se, duriter se habeant, qui delitescant rure multos per annos defraudentque genium, ut comparare aliquid unciatim possint, undè victitare nobiscum aliquamdiù Parisiis liceat. Scilicet notum hoc ipsis spectatumque est, et meritò quidem, Judices, tandiù se rudes atque impolitos fore, donec in hac nostrâ urbanitatis ac leporis officinâ culti fuerint ac perpoliti. Videre mihi videor famosas illas, et omnium gentium præconiis celebratas Athenas, quò ex universis orbis partibus spectatissimi quique viri ità confluerent, ut nemo vel ad ingenii, vel doctrinæ, vel elegantiæ famam posset aspirare, nisi in illâ artium omnium palæstrâ priùs fuisset exercitatus.

Inficias eant per me licet, et orationi reclament meæ vel Normanni, vel Vascones, vel Aremorici, quorum hîc magnam video vel intra

domesticos hujus Lycæi parietes multitudinem congregatam. Est eorum aliquis, quem nostræ urbis pigeat? cui desit hîc aliquid ad benè beatéque vivendum? qui præclarè secum actum non putet, si domesticos Parisiis penates figere in perpetuum liceat?

Quare videte, amabo, Judices, si qui fortè hîc essent, quod ego non crediderim, gentem in nostram minùs liberaliter affecti, ne, si quid pejus in Parisinos statuant, sibi ipsis contradicere, et, quod suâ agendi ratione palàm approbant, id tacitè malignis ac sinceris parùm judiciis improbare videantur.

PICARDUS

Inexpectatus et improvisus Intercessor.

Ergo sic despicimur nos Picardi? dùm illi de Principatu acriter inter se contendunt, nos interim inertes ac lenti otiabimur? ô Picardorum sors luctuosissima! Itane verò inventum esse neminem, qui nostras partes ageret, et illatam Provinciæ nostræ injuriam vindicaret? Exoriatur aliquis in tam florenti juventute dignus ultor nostri nominis! Nemo se offeret? Nemo illorum hominum fastuosam sagacitatem retundet? Tamen non inulti moriemur. Ipse, ipse, quamvis sciam in totâ gente nostrâ inferiorem esse me neminem, pulpitum conscendam. Date locum, atque imparatus licet, ex tempore perorabo. Si natura negat, dabit indignatio, undè exultantes juveniliter derisores illos aggrediar, superem, dejiciam.

Itane verò contemnendi vobis videmur, homines belluli ac polituli? Ut mihi movistis bilem, dùm fucatâ ac cerussatâ oratione nugas, hîc

vestras divenderetis ! Hic ingenium scilicet, ille corporis elegantiam, alius fortitudinem, alter auream indolis bonitatem, quasi res suas ostentarunt. Atqui scire vos oportet, hoc esse Picardorum fatum, ut nulli vestrûm hac in re cedere videantur.

Ac de ingenio primùm quoniam illi tam acriter disputant, atque res inter suas nobilem illam supellectilem annumerandam putant; agite, quæso vos, Judices, quâ tandem in re positam ingenii vim, aut quem ingeniosum esse creditis? Eumne, qui consectetur ambitiosus inanes sententiarum flosculos, magnificam verborum pompam, futilem ac ludicrum totius orationis apparatum, quem illi tam insolenter extulerunt? Ille, ille ingeniosus est, qui præditus bono, ut aiunt, sensu; qui benè comparatus à criterio, qui rectam singulis in rebus adhibere norit judicandi normam ac regulam. Hanc porrò laudem nobis quis invideat, Judices, aut quis venire nobiscum in contentionem confidat?

Elegantiam corporis ac politulam formæ venustatem, quam Vascones et Parisini tantoperè jactitant, nihil moror: novi quam parùm isthæc ad veram laudem pertineant, et, quæ ipsi non fecimus, vix ea nostra puto. Tamen nolite superbire insolentiùs, eleganțuli homunciones; sunt et in patriâ nostrâ, qui nihil in eâ re vobis cederent. Ac licet fieri de cæteris ex me conjecturam non velim, tamen nihil video, quod in hac nostrâ mediocritate tantoperè sit contemnendum.

Quanquàm ferrem æquiùs, Judices, elegantulos ac politulos haberi pusiunculos istos, nisi etiam et fortitudinis laudem sibi impuden-

ter arrogarent. Egregium enimverò fortitudinis domicilium, tantula delicatorum hominum corpuscula! Næ consultam parùm illi æstimant naturam, Judices, quæ tanto hospiti tale præparasset hospitium! Qui plenos nervis ac robore lacertos, amplum ac spatiosum pectus, latos humeros, ac cætera corporis firmamenta ostentare possunt, illi, per me licèt fortes ac generosi nuncupentur. Sed quid ego hæc disputo verbosiùs? Est aliquis vestrûm, qui facere cum Picardis fortitudinis periculum velit? qui conserere nobiscum manus audeat? siletis, obstupescitis? Ne Vasco quidem hiscere contra quidquam confidat? Prudenter vos quidem ac consultò facitis; neque ii pariter sumus, quibus rixæ contentionesque placeant.

Tamen hoc restabat unum, Judices, ut illi candorem ac bonitatem indolis Picardis inviderent. Quò quid iniquius, amabo vos, quid alienum magis à communi hominum opinione jactari poterat? Quasi sit aliquis uspiam, qui nesciat, tam esse propriam Picardiæ bonitatis laudem, ut boni κατεξοχὴν Picardi nuncupentur! Atque utinam non tam boni semper, Judices? Si quis est in nostrâ gente nævus, is ab unâ bonitate profectus potuit videri. Quanquàm nihil piget; juvat, vel aliquo nominis nostri dispendio, bonitatem tueri tanquàm nostram posse.

Non ego vos morabor oratione longiori, Integerrimi Judices. Facite, quæso; ut quantò contumeliosiùs despectam in hâc controversiâ gentem nostram sensistis, tantò illustriorem in Picardos sententiam feratis.

ARBITER ET JUDEX.

Controversiæ.

Non est illud novum et insolens, quòd inter eos, qui varias orbis regiones incolunt, de prærogativâ patriæ, quam singuli agnoscunt suam, frequentes ac vividæ contentiones oriantur. Est hic ipsius naturæ sensus, quæ, ut neminem patitur esse eorum immemorem, à quibus vitam accepit, ita nec terram illam, quam quisque nascens primùm aspexit, cujus adolevit in sinu, cui munera debet, quibus fruitur, sinit oblivisci. Quare adeò reprehendendum non putem studium illud, quo tuendæ et supra cæteras extollendæ patriæ suæ nobilissimi Juvenes exarserunt, ut dignum laude, dignum ingenuis ac liberalibus animis esse judicem. Verùm nec cæcus, nec injustus esse debet hic amor natalis soli, qui vel temerè sentiat de suis alienisque rebus, vel iniquum de iisdem judicium ferat.

Equidem sensimus vos, quotquot estis, oculatos in primis ac perspicaces in pervidendis rerum momentis, quæ singulorum causæ suffragari poterant. Non latuit Vasconi nativa illa ingenii sagacitas atque solertia, quam rebus suis promovendis illi Galliæ ulterioris incolæ non infeliciter adhibent. Extulit in primis insitas genti suæ dotes corporis et animi, quæ perstringere oculos et facere fucum solent: prædicavit confidenter præfractam illam urbanæ frontis audaciam, quam nullus repulsæ metus perturbet, nec tentati temerè plerumque operis irritus labor infringat. At non vidit, aut certè dissimulare visus est, externa illa, quibus Vascones gloriantur, vel corporis, vel animi orna-

menta, non absimilia videri nascentibus identidem ex improviso in mediâ aëris regione facibus, quarum illud fatum est, ut curiositatem primò moveant et admirationem; mox dùm resolvuntur et evanescunt, vanitatis suæ atque inanitatis admoneant.

Meliorem in Aremorico fidem experti sumus. Nam ingenii politioris elegantiam, facundiam in dicendo, in jocando dicacitatem rebus in suis numerandas non putavit. At fortitudinis gloriam atque indolis bonitatem ità sibi vindicavit tanquàm suas, ut in utrâque non modò cuiquam non cederet, sed etiam superiorem agnosceret neminem. Hoc porrò tamne verum est, quàm ille profitetur? Absit ut Aremoricæ genti, quam magno semper duxi ponendam in loco, ego detraham, aut quidquam laudis illius, quam meretur, deterere videar. Scio minimè malos esse Aremoricos; imò probitatem in ipsis, fidem, devotum in amicos studium agnosco et veneror. At propensam illam ad benè merendum voluntatem, quâ potissimùm illi gloriantur, numquis expostulare verè possit sic exhaustam videri suæ gentis in gratiam, ut ejusdem minùs ad cæteros pertineat? Quod spectat ad fortitudinem, quam rebus pelago præclarè gestis consignatam in primis fuisse Aremorici jactitant, nemo certè hanc ipsis invideat laudem, aut de regno Gallico benè meritis ultrò non gratuletur. Tamen ad acuendos stimulandosque heroum istorum animos plusne virtus ipsa, quàm utilitatis illecebra valeat, contentiosam movere quæstionem abstinemus.

Laboravit in eo tota Normanni industria, ut, quam malitiosi homines inustam suæ genti subdolæ mentis, suisque commodis servientis

animi calumniam depelleret. Dolet illi nimirùm hoc sibi vitio dari, quod apud ipsum summæ sapientiæ specimen est; tamque insitum homini putat esse res promovere suas, dùm occasio commoda se offert, ut miretur id in se tanquàm vitiosum incusari, quod in omnes, quodcumque nacti sunt solum, cadere necesse sit. Hoc porrò si Normanno condonabimus, ut candidæ et ingenuæ mentis laude perfruatur; si neque eo incusandus nomine videbitur, quòd utilitati propriæ studeat præter modum; an continuò Principatûs prærogativam feret, et cæteris, quibuscum ipsi hodiè contentio est, anteponendus censebitur? Non est, mihi credite, tam ambitiosa gens illa, ut priores partes sibi vindicet, si modò ingenii sui atque indolis obtrectatoribus os occluserit. Imò quoniam ità comparatos Normannos experimur, ut solâ virtute contenti, virtutis præmio ultrò lubenterque carere sustineant, ne ipsis hanc invideamus gloriam, ut cum cæterarum virtutum comitatu singularis modestiæ conscientiâ perfruantur.

Et Picardum laudis æmulatio stimulavit: homini si creditur, debetur genti suæ contentionis hodiernæ palma, nec sine gravi offensione Picardia potuit principatu frustrari. Extemporalem ingenii fœtum, acres animos, nec impolitam, pro gentis indole, Orationem suspexistis. Tamen putatis rem actam seriò, aut tantam esse Picardo fiduciam, ut reliquos inter Galliæ populos prærogativam ambiat? Ego non temerè forsan suspicer, fecisse innatum patriæ amorem, et insitæ bonitatis mentem consciam, ut doleret nullam haberi de provinciâ suâ quæstionem, et Picardos nullo reputari in loco,

qui ubi agitur de gloriâ, silentio præterirentur. Quare, ne qua sit hominibus bonis exspostulandi causa, noverint esse se eo apud nos in pretio, quo decet, tamque verendos apud omnes, quàm amandos videri.

De Parisinis una moveri deinceps controversia possit, Judices, et quem inter omnes, qui primas sibi vindicant, tenere debeant gradum, dirimendum superest. Mihi porrò visa est, credo item et vobis, dicentis oratio pro tuendâ urbe regni primariâ, verecunda in primis ac modesta, qui non tam in celebrandis gentis suæ moribus, quàm in ipsâ locorum, quæ nactus est commendatione moratus sit. Tamen quis neget Parisinos habere multa, quæ citrà cujusquam vel invidiam vel offensionem laudanda videantur. Est uspiam urbs aliqua, quæ tam moratos, tam candidos, tam in omni vitæ commercio commodos cives et expetendos ferat! ubi suavitas indolis amabilior, politioris cultûs elegantia, festivior ingenii viget amœnitas? Est aliquis in provinciis educatus tam feliciter, qui sibi ad humanitatis ipsius perfectionem deesse aliquid non putet, quandiù Parisinos inter excultus ac perpolitus, indè bonarum artium gustum ac saporem non contraxerit. Sed quoniam ista pro jure suo ambitiosiùs sibi non arrogat Parisinus Orator, hæreamus inter eos limites, quos ipse sibi præscripsit. Laudavit antiquitatem hujus urbis, majestatem, apparatum, magnificentiam; commendavit multitudinem civium, nobilitatem, elegantiam, comitatem. Extulit tot celebres Academias, in quibus excoluntur ingenia, erudiuntur, perficiuntur, tot officinas omnis generis artium, quæ naturam æmulantur tam solerter, pœnè dixi, vincunt ac superant.

In quo quis ipsius Orationi reclamet, aut venire dignitatis in contentionem confidat? Quanquam ex ipso litigantium judicio, quid de Parisinis sentire conveniat, æstimemus. Agite, quotquot estis; si vestra vobis provincia tantùm placet, quid juvat immorari Parisiis cum fastidio? Repetat unusquisque Penates suos, et illic beatam ac felicem sine rivali vitam exigat. Quid exteras invisasque sedes tot sumptibus incolitis, quibus benè esse licet natali in solo, et vestros inter populares amorem patriæ dulcissimum explere? Sin verò vos tanta gentis vestræ ceperunt tædia, et vivere nobiscum et nostris instituti moribus lucro apponitis, fateamini necesse est, nullum in totâ Galliâ populum esse Parisinis præferendum.

HORATIUS SORORICIDA.

CAUSA SECUNDA

in Genere Judiciali.

ARGUMENTUM.

Partâ de tribus Curiatiis victoriâ, cùm eorum onustus spoliis Horatius urbem ingressus esset, in Sororem Virginem incidit, quæ desponsa uni ex tribus Curiatiis fuerat. Illa cognito super Fratris humeros paludamento sponsi, quod ipsa confecerat, solvit crines,

et suo sponsum nomine mortuum flebiliter appellat. Movet feroci Juveni animum comploratio Sororis in victoriâ suâ tantoque gaudio publico, strictoque protinùs gladio Puellam transfigit. Horatius perduellionis reus accersitur à Duumviris, et morte damnatur. Provocatione certatur à Duumviris ad Populum, qui Horatium absolvit.

ACTORES.

M. VALERIUS, Alter è Duumviris Horatii accusator.

P. HORATIUS, Perduellionis reus.

P. HORATIUS, Horatii Perduellis Pater ac Defensor.

TULLUS HORTILIUS, Rex Romanorum.

M. VALERIUS,

Alter è Duumviris P. Horatii Accusator.

Si quis unquam, Rex æquissime, vosque adeo, quotquot hîc adestis, Quirites, molestam ac difficilem accusandi provinciam, et odiosum detrahendi etiam de amico officium expertus est; nunc mihi certè invisum inprimis accusatoris nomen et plenum acerbitate durissimâ munus debuit videri. Etenim sentio totam oneris illius gravitatem, quod mihi ratio communis utilitatis imponit; video quàm alienum sit ab ipsâ humanitate, virum optimè de patriâ meritum, libertatis publicæ vindicem ac tutorem, eundem mihi arctissimo necessitudinis vinculo conjunctum Perduellionis reum accusare. Verùm idem ille patriæ amor, cujus causâ Horatius suum præsentissimo periculo caput objecit, cui

sororis unicæ vitam putavit esse immolandam, idem, inquam, amor ille patriæ me cogit, ut debitas ab eo pœnas repetere non dubitem, cui lauros perennes parta cum victoriâ Populi Romani libertas videtur postulare.

Igitur miretur nemo, si, quam celebrandæ recenti victoriæ vocem ultrò commodarem, eâdem nunc ad increpandum victoris parricidium, et poscendam judiciorum severitatem utendum judicaverim. At te, Rex sapientissime, vosque integerrimi Judices, considerare diligenter velim, quid præsens tempus à vobis, quid tota retrò posteritas per me deposcat; vestrûm est in hodierno exemplo statuere, quid de scelere omnium maximo sit deinceps sentiendum.

Hîc verò disputare tecum acriùs, Horati, non velim, quàm parvi fuerit animi, quàm indignum conditione tuâ, quòd vir in Puellam, armatus in inermem, quòd ferox ac recenti inflatus victoriâ, in afflictam, et vix dùm extincti sponsi morte desolatam insurrexeris; atque hinc vide, quàm non ego sim iniquus reo, quàm non molestus accusator.

Alia sunt, Quirites, gravioris cujusdam ponderis ac momenti, quæ orationem ad se convertant totam, nec in aliis rebus evagari patiantur. Id porrò flagitii genus, quod vestram hodiè vindictam exigit, est ejusmodi, Judices, ut quoniam in civitate nostrâ nullum habuit ad hunc usque diem exemplum, nulla in auctores pœnarum ratio decreta sit. Putarunt nempè sapientissimi majores nostri, tam alienum esse à Romanâ virtute parricidium, ut nullo coerceri supplicio, nullâ propositâ pœnâ deberet prohiberi. Quod enim vel ipsa communis hominum parens ac magistra vitæ natura omnium in ani-

mis jam diù proscripsisset, idem non videbatur cadere in civem Romanum, posse qui hostilem fundere sanguinem, non propinquum, aut etiam fraternum didicisset. Si tamen tam sanctos refringere limites unius hominis non pertimuit audacia; si vidimus hodiè sub oculis nostris admissum, quod fieri posse nemo vestrûm æstimasset; videte, Judices, nisi quamprimùm obsistat justa severitas, ne malum impunitate crescat, et tam perniciosum inusitati facinoris exemplum latiùs propagetur.

Etenim ea est Romani Imperii conditio, ut licèt propinquitatis vinculo, ac communione sanguinis cum populis circumadjacentibus gaudeamus, graves tamen cum ipsis interdùm gerere inimicitias, et mutuas ruere in cædes vel inviti ac reluctantes adigamur. Nam cùm rerum feliciter gestarum gloria soleat vicinorum oculos perstringere, et, quidquid æmulorum laudi ac potentiæ accedit, idipsum auferri sibi existiment; nulla vel affinitatis necessitudo; vel sanguinis propinquitas impediat, ne, dùm alienis vicissim incrementis volunt obsistere, gravissimas utrinque dimicationes sustineant. Quæ cùm ita sint, quis non videt; quis non intelligit, nemini deinceps fore licitum, suorum ut lugeat funera, et sublatos armorum fato propinquos desideret? adeoque jus illud omne, quod innatum nobismetipsis videri possit, ut nostram in propinquos caritatem ac pietatem significemus, unius temeritate facti, unius hominis scelere atque insolentiâ penitùs esse sublatum?

An verò privatum hominem tantùm habere cives in suos juris, ut durissimum cæteris omnibus jugum imponat? Tune igitur, Horati, hostilem impetum à patriæ mœnibus repulisti,

ut eandem domestico furore violares? tune victoriam de hostibus reportasti, ut eâdem civium in perniciem abutereris? tune conclamatam jam poenè hujus urbis libertatem vindicasti, ut eidem tali facinore gravioris servitii metum injiceres? O urbem miseram! ô infelicem patriam! ô acerbam nimis gentis nostræ conditionem, cui neque vinci, neque vincere sine civium pernicie ac libertatis exitio deinceps licebit! Quid enim posthac Juventus Romana naturâ suâ ferox, et impunitatis expectatione confirmata non audebit? quos cupiditati suæ fines, quos impotentiæ frenos imponi patietur? Quis erit victori modus, cui rerum benè ac feliciter gestarum gloria novam innatæ ferociæ insolentiam adjiciet? Victoriæ scilicet ac trophæorum in umbrâ tutus cædes, rapinas, parricidia, et, si quod aliud robustioris improbitatis excogitari facinus potest, impunè perpetrabit?

Atenim infelix Soror spolia desponsi sibi conjugis sanguine eruentata sine dolore aspicere non potuit: ô scelus! occisum à Fratre luxit conjugem, ô impietas! flebilibus lacrymis sponsi manibus parentavit; ô flagitium nullo satis gravi supplicio expiandum! Tune ergo, Horati, pietatem vitio, virtutem crimini vertendam arbitraris? an non aliquid de victoriæ ferociâ remittere te, ut liberum Sorori tuæ dolorem permitteres? an non vel patriam ipsam tantisper oblivisci, ut aliquid naturæ, aliquid pietati conjugum indulgeres?

Sed esto: peccarit illa, dùm cruenta sponsi sanguine spolia execrata est. Nihil ne sibi vindicet muliebris infirmitas, nihil sexûs imbecillitas exoret? Nihil ne sibi postulet ignosci amica Soror, quæ conjugis in Fratre interfectorem

agnoscat? Non ergo visum est satis, si immoderatè dolentem verbis castigares, si nimium et intempestivum amorem reprehenderes, nisi auctoritate propriâ Judicis ac tortoris vice fungereris; nisi per summum nefas propriam in Sororem ferociter insurgeres; nisi crudeles ac parricidales manus tam propinquo sanguine cruentares?

Sed quid adjiciam plura? Vides enimverò satis, Rex æquissime, pro tuâ, quæ singularis est, perspicaciâ, vides, quid æquitati, quid patriæ, quid regiæ auctoritati, quæ omnia Horatius violavit, hodiè debeas. Itaque parco ulteriùs persequi tantæ atrocitatis supplicium, cui vix ulla par pœna possit inveniri. Non peto iterùm atque iterùm parricidii tam atrocis auctorem capitali sententiâ mulctari, quem humana jam divinaque jura morte damnarunt. Unum oro, ne te pigeat vel victorem plectere, qui parricidii immanitate victoriæ gloriam obscuravit. Nihil te retineat libertas Populo Romano vindicata, quæ non tam Horatii virtute parta, quàm singulari quodam Romanæ urbis fato, vel concessa, vel potiùs conservata videri possit.

P. HORATIUS, *Perduellionis reus.*

O duram rerum humanarum vicissitudinem! ô deplorandam sortis levitatem et inconstantiam! Ecce reus capitis vestrum in judicium accersor, Quirites, qui vestra omnium capita ab interitu vindicavi! Mihi fatalis et funestus dies hic clauditur, qui tam serenus, tam fortunatus primùm illuxit! Ecce in servitutem libertas, victoriæ campus tetrum in carcerem, triumphi pompa lugubrem in apparatum,

currus victori debitus, in infame patibulum commutatur!

Noli tamen existimare, Rex fortissime, neque vos, Quirites, quotquot hîc adestis, arbitrari, hâc me venisse mente vestrum in conspectum, vel ut facinus, de quo nunc arguor, excusem, vel ut paratam pro eo facinore poenam indignâ prece coner declinare. Loquitur pro me satis mactatus hâc ipsâ manu superbus hostis; causam agit meam parta recenti victoriâ communis libertas; Patria ipsa servitutis metu vindicata, in tanto liberatoris sui periculo, nec conticescit, nec vitam, quam me exorare pigeat, non precatur. Nam cur ego vel vitam orem, vel mortem deprecer, qui nec dignum morte egerim quidpiam, nec quidquam indignum vitâ patraverim. Scilicet vertatur hoc mihi in probrum et in dedecus, quod gloriosissimum debuit reputari?

Atenim occisa Soror, et manu Fratris occisa. Fateor, Quirites; nec fateri me pudet: nec facinus, si liceat, infectum velim. Feci enimverò, non temerè, sed judicio; non per iracundiam, sed deliberatâ voluntate; feci quod Patria quâcumque propinquitate sanguinis propior ac carior postulabat. Urbis dedecus, labem patriæ, pestem atque exitium publicæ libertatis sustuli, mactavi, exterminavi.

Et hoc mihi tanquam indignum homine Romano facinus quisquam exprobret? Soror illa sit mihi nimirùm, aut hoc nomine digna reputetur, quæ vivere superstitem è tribus fratribus unum exspostulat? quæ mactatos hostium furore fratres, sui ipsius oblita sanguinis non dolet? quæ sublatum hostem patriæ libertatis desiderat? quæ redemptam vilissimo sanguine salutem urbis

atque tranquillitatem conqueritur? Saltem si remotis arbitris sola, si privatim, si conclusis in ædibus dolori indulsisset, si abstinuisset prodire in publicum, ferendum id quoquo modo videri potuisset, Quirites, et imbecillitati muliebri fortassè condonandum. At venisse illam frequentissimum populi totius in conspectum; Romæ exultantis ac triumphantis gaudia intempestivo luctu, plausum gemitibus, lacrymis lætitiam, festas omnium acclamationes importunis querelis interturbasse! Non erubuerit infelix mulier dolere palàm de communi libertate, quam vel fuso sanguine benè redemptam fratres sui lætarentur! Victoriam illam omnium in oculis detestata sit, quæ salutem huic urbi, securitatem Populo Romano attulisset? Hanc inusserit familiæ nostræ labem, ut una partam tanto pretio servatæ Romæ gloriam nobis invideret! Maluerit illa salvum esse conjugem, quàm eripi quemquàm è suis de periculo, quàm patrem servari superstitem, quàm victricem Romam gaudere libertate? Et hoc Romanus impunè, hoc libertatis vindex et assertor, hoc Horatius victoriæ compos pertulisset? non vindicasset vel proprio in sanguine illatam Romanæ gloriæ injuriam? turpem ignominiam, patriæ probrum ac dedecus, segnis ac lentus spectator aspexisset?

Sed quid ego hîc moror? si novum illud et insolitum Romanæ libertatis studium pœnâ dignum est; si fœminæ imbellis vita videtur libertate potior, si assertor ejusdem libertatis nullum aliud virtutis ferre præmium debuit, præter infame patibulum; si statuistis apud vos victorem Horatium supplicio capitis, infortunatum patrem luctu perdere: nihil ego mortem

deprecor, Quirites; quæcumque mihi subeunda sint supplicia, non imparatum Horatii pectus invenient; neque gloriosum non putabo, post ereptam fortiter hostium è manibus Patriam, pro eâdem strenuè ac viriliter vel turpissimum dedecus perferre. Hoc saltem dabimus futuris deindè ætatibus salubre documentum, quanto vir Romanus patriæ studio flagrare debeat; discent vel ex me, nihil esse tam durum, tam infame, tam acerbum, quod perpeti ultrò non oporteat, quoties patriæ salus aut gloria postulabunt. Unum est mihi vel in turpi morte solatium, Quirites, quòd facinoris illius mei approbatores non paucos, patrem verò amantissimum etiam gratulatorem nactus sim; doliturus, ut ingenuè fatear, mirum in modum, si præter spem atque expectationem tanti viri suffragium abfuisset.

Cæterùm gaudete, Quirites, partâ laboribus meis gloriâ; gratuletur sibi quisque receptam ex gravissimo discrimine libertatem. Fruatur beato tranquillitatis otio, quòd domitus hostis ac victus videtur attulisse. Nemo me extinctum doleat acerbiùs, quàm mihimetipse dolendum putem. Unum oro vos atque obtestor, si quid recentis victoriæ beneficio meruisse videar; ut, cùm pendentem ab infami patibulo videbitis Horatium, meminisse non pigeat, eundem illum esse, qui vos omnes, qui urbem hanc pulcherrimam, qui patriam denique universam à turpissimo servitutis jugo liberavit.

P. HORATIUS

P. Horatii Perduellionis Rei Pater.

Etsi, Quirites, devoti pro caritate patriæ tres liberi eam afferunt misero parenti fiduciam, ut non frustrà pro unico afflictæ domûs solatio deprecator accedat; tamen et ignorarem ipse me, et ultori patriæ publicæque libertatis assertori injuriam facerem, si vel eo jure tam legitimo ad hodiernam infelicis Horatii defensionem utendum arbitrarer. Nolite igitur expectare, Quirites, ut ego per miserabiles afflicti parentis lacrymas, per orbatæ senectutis acerbitatem, per immolatam libertati vestræ tergeminam sobolem, paratas filio pœnas amoliar, et excisæ gentis expectationem unicam mihi conservatam velim. Unum oro vos, Quirites, unum ego te, Rex fortissime, obtestabor, ut in causâ infortunati filii una Patriæ ratio habeatur, et quod vel ex ipsius gloriâ, vel ex ejusdem utilitate futurum cognoveritis, id statuere in eum non pigeat.

Nihil obsto, Quirites, eripiatur misero Patri dulcissimum ingravescentis ætatis præsidium; mortem oppetat infelix Horatius, si patriæ gloria, si redempta civium libertas, et Romæ triumphantis exultatio patiuntur. Scilicet id sibi gloriosum Roma arbitretur, si liberatorem suum perdat atque exterminet, si iis abutatur in Horatii perniciem legibus, cujus victoriâ viguerunt; si sanguinem illius effuderit, per quem tot capita debitæ neci victimæ servata sunt? Nam ubi tandem, Quirites, tristissimum peragatur scelus? quodnam inauditæ hactenùs sævitiæ theatrum eligatur? an intra Civitatis hujus

moenia, quam ex hostium manibus virtute suâ servavit incolumem? an inter confertas Romani exercitûs acies, quæ victoriæ testes triumphanti tam lubenter applauserunt? an in hostili campo, quem Curiatiorum sanguine cruentavit? Dignum enimverò suæ in benè meritos de patriâ cives pietatis aut etiam æquitatis documentum exteris gentibus Roma sufficiat! quæ contumeliam pro laude, pro mercede supplicium, mortem pro triumpho rependeret! Æquitatem dico, Quirites; nam quid egit, amabo vos, infelix Horatius, quod judicio capitis debeat expiare?

Non excusabo factum, Judices, aut præfervidæ juventutis ferocitatem obtendam, imò, imò: tametsi videbor fortassè durus et immisericors parens, tamen dùm me Romanum esse memini, nihil vereor facinus illud approbare, quod in alio Romano quocumque collaudassem. Quin et vos ipsos, Quirites, aut suffragari filio meo jam oportet, aut partam vobis ipsius gloriâ salutem execrari. Nam quo Juvenis animo, quo studio ad vindicandam vestrûm omnium libertatem exarsit, eodem infelix frater ad inferendas sorori cruentas manus incensus est. Sit ille parricida, sit crudelis, et inhumanus etiam frater, at non potuit, imò non debuit æquiùs ferre vel sororem, quæ redemptam fratrum sanguine patriæ salutem ac libertatem doluisset. Non putavit fortissimus Juvenis extinctos penitùs ac profligatos Romanæ libertatis hostes, illa dùm viveret, quæ suam Romano Populo laudem et gloriam invidisset, quæ durissimum servitutis jugum victoriâ potius existimasset, quæ vestris omnium capitibus exitium, patriæ ruinam, Romæ turpissimum dedecus peroptasset. Vel si sceleris habendum loco, tam malè de patriâ meritam

occidisse, patrem plectite, Quirites, non filium. Me, me adsum, scelus qui feci; hos ego juniori Horatio sensus, hos animos, hunc amorem in patriam instillavi filio, ut salutem publicam rebus omnibus duceret antiquiorem.

Si tamen filio meo vertendum in dedecus, etiam in pœnam, quòd debitam patriæ caritatem amori fraterno prætulerit, quòd non de hostibus modò, sed de ipsâ etiam naturâ viriliter triumphârit, videte, quæso, quantùm vestræ urbi totique imperio detrimentum sitis allaturi. Nam quis deinceps aut curet patriæ gloriam, aut tutandæ publicæ libertatis gratiâ subire vitæ periculum sustineat, cùm illustria civium merita senserit tam malè compensari? Quis exspectet mercedem aliquam, qui beneficium, quod esse poterat omnium præstantissimum, noverit tristissimâ morte mulctatum? Quis potiùs sibi non metuat, cùm vel ipsa patriæ caritas supplicio digna censeatur? Neque enim Horatius infelix aut odio aut iracundiâ provocatus adversùs sororem exarsit; unus patriæ amor incitavit juvenem, unum salutis publicæ studium impulit. Non credidit, Judices, tam indignos animo Romano sensus carere supplicio posse, oblitus est illam esse sororem suam, ut perimeret hostem; imitatus sapientissimum hujus urbis conditorem Romulum, qui Remum fratrem novæ urbi insultantem, propriâ manu confodit. O mutata jam in pejus tempora! Ecce capitis reus nunc accersitur, qui triumphare meruisset! hoc imminet victori præmium, ut infamem religatus ad palum carnificis manu pereat! Tanti est amasse patriam, tanti est pro salute communi suam suorumque vitam devovisse!

Nihil est, quòd adjiciam plura, Quirites; si

tam gloriosum facinus vobisque tam utile dignum morte censebitis. I, Lictor, colliga manus, quæ paulò antè armatæ imperium Populo Romano pepererunt: caput obnube liberatoris hujus urbis, et infelici trunco suspende. Verbera vel intra pomærium, modò inter pila et spolia hostium, vel extra pomærium modò inter sepulcra Curiatiorum. Quò enim ducere Juvenem hunc potestis, ubi sua eum decora à tantâ supplicii fœditate non vindicent?

TULLUS HOSTILIUS, *Rex Romanorum*.

Geminum hodiè, Quirites, vidit Romana civitas sub oculis suis prodigium, geminum in eodem cive facinus aspexit: alterum omni prædicatione majus; alterum bonis funestum ac luctuosum. Hinc rapit in admirationem omnium animos insignis Horatii victoria, quâ Patriæ vindex, et publicæ libertatis assertor immortalem nomini Romano gloriam peperit; indè movet indignationem horrendum ejusdem parricidium, quo sororis interfector festivæ diei celebritatem funestavit. Neque verò necessè est, ut utrumque facinus, quod omnium oculis innotuit, operosiùs persequar. Nam quis vestrûm ignorat, Quirites, quanto rerum in discrimine libertas nostra versata sit? quis non intelligit quantùm relatæ ab Horatio victoriæ Romanum imperium debeat? Quis suas fortissimo Juveni opes, fortunas, vitam, securitatem ac pacem acceptas non refert? Imminebat enimverò gravissima patriæ nostræ pernicies, et Roma ruinæ suæ proxima servitutis æternæ periculùm adierat. Jam conclamatum videri de salute nostrâ, jam desperare omnes rebus suis, et abjicere

animos, jam exultare hostes, et sublatis armorum fato duobus Horatiis, quasi de partâ victoriâ triumphare. Cùm repentè mutata in meliùs rerum facies, et unius hominis industriâ pariter ac virtute, servitii periculum depulsum est. Hostes arma ponere, leges nostras accipere, vectigal perpetuum solvere coëgimus.

O diem faustum! ô victoriam omni præmio majorem, nisi atrocissimum facinus illius splendorem ac gloriam obscurasset! Redibat Horatius inter lætas populi exultantis acclamationes tergiminis Curiatiorum spoliis superbus; venit obviam infelix soror, non gratulabunda, sed dolore amens et luctu perdita, quæ Curiatiorum in funere sponsum requireret; agnoscit inter hostiles exuvias arma interfecti conjugis; ire iterùm in gemitus ac lacrymas, inclamare sponsum insolabiliter, et victoris ferociam increpare. Movet superbi Juvenis stomachum intempestiva comploratio et præposterus in publico gaudio fletus: mox naturæ oblitus et sanguinis, eodem, quo hostes, gladio sororem interficit.

Hîc verò quid statuendum censebimus, Quirites? Quam mercedem victori, quod supplicium reo decernemus? Alterum facinus laudem et præmium postulat; Alterum contumeliam et vindictam exigit. Utinam fieri utrumque à nobis possit, et debitam fortitudini lauream tribuere, et suas crimini pœnas statuere liceat! Utinam Romæ liberum sit, hinc punire sontem, indè victorem compensare! At quoniam idem omninò civis et mulctandus à nobis, et præmio donandus objicitur, vestrûm est judicare, Quirites, plusne valere apud nos ad condemnationem debeat sceleris gravitas, quàm facti gratia ad absolutionem.

Equidem, si spectetur ipsa tam inusitati facinoris atrocitas, dicta causa est; humana divinaque jura conspirant, ut is tollatur de medio, quem nulla Legum reverentia, nulla naturæ vis, nulla sanguinis communio retinuit, quominùs inauditum hactenùs parricidium perpetraret. Insurgit auctoritas publica privatum in hominem, qui fundere Romanum sanguinem, quasi pro jure suo, præsumpsit. Denique postulare videtur à vobis communis bonorum omnium securitas, ne recludi eo facto ad cædem atque impunitatem viam patiamur.

Verùm si pœnas luit parricidii reus infelix Horatius; si nihil de solitâ Legum severitate remittendum putatis illius in gratiam, quâ se ratione accepti beneficii gratam ac memorem Roma exhibebit? quo victorem præmio afficiet? quâ vindicem salutis ac libertatis assertorem mercede remunerabit? Gemet Horatius plagas inter ac verbera, dùm Roma ipsius beneficio servitutis metu libera sibi plaudit ac triumphat? Mortem oppetet ille carnificis manu, dùm illa partam ejusdem victoriâ salutem atque incolumitatem sibi gratulatur? Interim infelix pater, qui suis in hoc imperium meritis, et spectatâ in patriam caritate vix æmulandum unquam posteris exemplum dedit, superstitem unum de tot liberis extremo affici supplicio conspiciet, et uno sese die quocumque afflictæ domûs solatio destitutum conqueretur? Quanquam nihil dolet, aut desiderat quos vestra salus sibi victimas depoposcit: hanc ipsam filiam fratris gladio sublatam non requirit, quæ de vestrâ gloriâ visa est plus æquo doluisse. Hoc saltem non feret benevolentiæ illius suæ atque caritatis emolumentum, ut quem fata tot inter ac varios ancipitis fortunæ

casus servarunt incolumem, eundem servandum non putetis. Hæc sunt, Quirites, quæ disceptari hactenùs in utramque partem magnâ animorum contentione audiistis. Restat ut decretorium in hac causâ judicium statuamus.

Ego certè licèt admissum ab Horatio Juniore facinus non approbem, intelligamque mearum esse partium cavere diligenter, ne sceleris ejusmodi impunitas temeritati atque audaciæ auctoritatem importet; tamen adeò multa concurrunt in hoc judicio, quæ vel sontem videantur absolvere, ut eidem pariter suffragari non dubitem. Enimverò excusari non possit, per me licet, ipsa tanti sceleris atrocitas; at excusatione penitùs non vacat peccantis animus, qui, vel dùm excessit ultionis legitimæ et jus et modum, laudabili caritatis patriæ studio visus est exarsisse. Nam cur tam durus, tam crudelis, tam inhumanus extitisset in sororem, nisi Patriam sorore ipsâ cariorem habuisset. Jam verò quam ille tandem sui erga nos beneficii mercedem ferat, nisi periculo capitis eximatur? Nihil vindicata populo Romano libertas liberatoris in gratiam exorabit? Illum patiemur interire, per quem servitutis periculum morte ipsâ gravius evasimus? Verùm non unius Horatii res hîc agitur, Quirites, agitur causa publica, ne tam singulari præsidio civitas nostra destituatur. Perire tanta virtus non potest, quin cum eâ pariter maximum imperii Romani decus et ornamentum depereat. Fecit hodiernæ victoriæ gloria, ut vel una Horatii fama plus ad terrorem Romani nominis, quàm ingentes copiæ valitura sit. Caveamus igitur, ne nobis invideamus ipsi bonum illud, quo fruimur; ne retinentes plus æquo præposteræ severitatis subtrahamus stimulos Romanæ Ju-

ventuti ad audendum pro patriâ viriliter, si compensari tam malè spectata in patriam merita conspiceret. Sit illud potiùs bonis omnibus incitamentum, ut, dùm rei bene gestæ gratiâ vel reum absolvi viderint, illustriora virtutis suæ præmia possint expectare.

His ergo adductus rationibus, Quirites, absolvendum pœnâ capitis Horatium judico; vos sententiam hanc meam vestris suffragiis confirmate.

FILII LUCII JUNII BRUTI
CONSULIS
AB IPSO PATRE MORTE DAMNATI.
CAUSA TERTIA.
In genere Judiciali.

ARGUMENTUM.

Cùm pulsi Româ Tarquinius ejusque Liberi fuissent studio et operâ L. Junii Bruti, qui primus exactis Regibus Consulatum gessit: ejusdem Bruti uterque filius clandestina de revocandis in urbem Tarquiniis consilia inierunt. Verùm retectâ fraude, vocati ambo Patris ipsius ad Tribunal, eodem judice, capitis pœnâ mulctati sunt.

ACTORES.

L. JUNIUS BRUTUS Consul.
SERVIUS Brutorum Accusator.
TULLUS Brutorum Defensor.
JUNIUS BRUTUS Filius Consulis, pro se et pro Fratre perorans.

SERVIUS *Brutorum Accusator.*

QUAM gravem hodiè, quàm acerbam conditionem experior, Judices, qui vel impositi mihi muneris partes negligere debeam, vel Juvenes fortissimos, eosdemque longo usu mihi conjunctissimos cogar accusare. Equidem diù multumque dubitavi quid agerem, interque validissimas utrinque necessitudinis atque officii rationes suspensus animus, quid statueret, satis non videbat. Accedebant aliæ causæ non leves, quæ metum acuerent, augerentque sollicitudinem. Hinc criminis ipsius atrocitas, patriæ studium, libertatis amor ad repetendas à nocentibus pœnas stimulabant; indè spectata multis in rebus utriusque Juvenis magnanimitas, parentis optimi reverentia, ipsum Bruti nomen tam carum huic urbi, tam verendum, ad misericordiam inflectebant. Tamen vicit demùm Patriæ caritas; et communis utilitatis ratio privatæ benevolentiæ vim superavit. Memini me in hoc apice dignitatis constitutum, undè securitati hujus urbis, et totius Populi Romani commodis invigilarem, non posse quidquam indulgere vel carissimis Juvenibus, qui Patriam servitutem in novam trahere, et dulce libertatis munus auferre cogitassent.

Ignoscite igitur mihi, infortunati Juvenes, ego si durus accusator accedam, qui studiosissimus utriusque patronus esse voluissem; si conjurasse videar vestram in perniciem, qui pro salute vestrâ fortunas omnes, auctoritatem, vitam ipsam ultrò devovissem. Verùm heu! jubet Patria, fortunis omnibus, omni necessitudine, vitâ ipsâ carior id exequi muneris, quod fidei nostræ commisit, et vel invitum ac reluctantem cogit ad ea descendere, quæ, et ab indole prorsùs aliena sunt, et propensissimæ meæ erga vos voluntati repugnant.

Quâ in re sustentat meme ac reficit sapientissimi fortissimique Consulis exemplum, qui suo in Rempublicam studio, quam nuper in libertatem vindicavit, sobolis vel suæ facinus improbat, et parentis affectum lubens exuit, nihil ut præter severam Judicis personam sustineat. Infelicem te profectò, Brute, nam liceat mihi dolere tecum dolores tuos, infelicem te, qui filios tam tuî dissimiles procrearis! Nam quis, vos, furor, Filii degeneres, in cives vestros, in Rempublicam, in parentem armavit? Ubi pudor? ubi pietas? ubi religio? ubi patriæ libertatis amor? ubi debitum parenti obsequium? ubi reliquæ virtutes tam illustribus Majorum vestrorum exemplis consignatæ tandem exulant? Ergo vos genuit pater, ut hostes patriæ infensissimos haberet? vitam vobis dedit, ut libertatis osores turpissimos nancisceretur? Tanto utrumque studio, tam singulari diligentiâ domi educavit, nihil ut ex liberali disciplinâ, præter dedecus sempiternum, reportaretis? Nihil erat aliud, quod traheretis ex parente, nihil quod ab eodem disceretis? Miserum certè, iterùm atque iterùm dico, et infortunatum patrem, qui tam alienos

ab indole suâ filios genuerit! miseros liberos, qui nihil paternæ virtutis potuerint æmulari!

Quo vos igitur nomine appellabimus, vel quo tandem colore recentissimum furoris vestri monumentum designabimus? Nam quid retexam funestissimæ conjurationis memoriam? Dicta dies erat cruentissimæ carnificinæ: convenerant perduelles gladiis facibusque, et omni armorum genere instructi: conflatus ex perditissimis ac flagitiosissimis hominibus exercitus, quorum alii ære alieno cùm oppressi essent, solvendo impares, alii propter scelera Senatûs-consulto proscripti, Romam reverti non audebant. Eminebant inter cæteros signiferi proditionis ambo Consulis filii, furentes audaciâ, scelus anhelantes, et turpissimum de nostrâ libertate triumphum præcipientes. Instabat feralis illa hora, quæ urbis aditum Tarquiniis recluderet. Sed quid ego hæc revolvo, quæ vidit optimus quisque, et perhorruit?

O Dii immortales! tantane indolis, morum, voluntatis, studiorumque inter eos diversitas atque discrepantia intercedat, quos ejusdem sanguinis communio sociavit! Parens hoc studuit unum, dùm vixit, ut de patriâ benè mereretur; primùm hoc fuit liberorum facinus, ut patriam everterent. Ille oppressam iniquo servitutis jugo urbem non tulit; hi redditam pristinæ dignitati ferre non potuerunt. Brutus, ut hostem patriæ procul expelleret, nullam habendam propinquitatis et sanguinis rationem esse duxit; Bruti proles gemina jura naturæ sanctissima despicit, ut eundem pulsum revocet, et cum eo tristissimum in omnes exitium inducat. Tarquinium, monstrum illud bonorum in perniciem natum, prolem ejusdem parenti non absimilem civis optimi

prudentia ac singularis sollicitudo longiùs à nobis exegit. Civium perduellium exitiale facinus, luem illam perniciosissimam, nisi malum Superi avertissent, restituebat. Gratias enimverò, immortales Dii, vobis hujus urbis servatoribus, quorum sine præsidio, nullam jam urbem, nullam patriam haberemus.

Videte ergo, Judices, quo vos esse animo in perduelles oporteat. Pensate, si quam merentur illi gratiam, per quos non stetit, quin cives, quotquot sunt, optimi immisericorditer mactarentur. Nam quæ spes restabat alia, si Tarquinius dénuò rerum dominus factus fuisset? Si rursùm cum impiis liberis in hac urbe regnasset? Quem posuissent illi furori suo modum? quid intactum aut integrum à cæde et sanguine reliquissent? Pereant ergo illi, qui perire omnes bonos cives voluerunt. Quod ferant tam grave supplicium, quod inferius scelere suo videri non debeat? Neque vos retineat miseri parentis orbitas et luctus ex orbitate secuturus. Equidem fateor, Judices, aliud civis optimi, patrisque amantissimi probitas, animus, studium et amor libertatis præmium reposcerent. Non deberet ille luctum pro gaudio, pro mercede supplicium, pro triumpho geminæ sobolis, et cum eâ totius domûs excidium pati. At Brutum novimus, Judices; scimus quo ille incensus in patriam, quo in unumquemque vestrûm studio sit, qui se affinem, qui propinquum esse oblivisci visus est, dùm de parandâ nobis libertate ageretur. Neque verò se patrem esse meminerit, dùm illata vestræ libertati labes erit vindicanda. Naturam ipsam ultrò jubebit obmutescere, ut unam Consulis vocem audiat, neque aliud expectabit vigilantiæ, sollicitudinis et impensæ salutis præ-

mium, quàm ut benè mereri de vobis ac de patriâ liceat.

Quare nihil ego te monendum putem, ô Brute, ut viriles in hac causâ animos induas; non is es qui alienis indigeas consiliis. Felicem te, si vel parens non fuisses, vel si utrumque præmatura mors jam dudùm eripuisset! Quantam tibi lacrymarum segetem, quàm feralem ambobus cladem sublatam gauderemus! Sed quid ego hîc doleam, quod ipse non doles? Palàm exhibe qualis sis, ô Brute; exere Consulis auctoritatem, ut nocentes plectas vel filios. Nullum apud te misericordiæ locum inveniant, qui se omni misericordiâ prorsùs indignos præstiterunt. Priùs ipsi debitam parenti pietatem ac reverentiam exuerunt; neque tu paternùm amorem exuere dubites. Talem te experiantur illi, qualem te esse voluerunt. Cæterùm nihil te pœniteat tam indignâ carere sobole; tot tibi substitutos in eorum locum puta liberos, quot cives à servitute vindicasti. Nihil illi tentabunt, quod cogatur Brutus improbare; et, quæ filiis in perduellibus meritò desiderasti, in illis devotum obsequium, reverentiam singularem, et tenerrimum amòrem, dùm vives, experieris.

TULLUS *Filiorum Bruti Defensor.*

Si quis aut errore lapsos aut inconsultâ abreptos levitate Juvenes infortunatos tuum ad Tribunal accusavisset, tulissem æquo animo, Consul vigilantissime, et Accusatoris ipsius studium collaudassem, qui filios amicè commonendos et paternâ caritate emendandos parenti optimo detulisset. Neque enim is ego sum, qui vel inficiari velim, quod nec miseri Juvenes ipsi diffi-

tentur, vel eos alicujus imprudentiæ reos non putem, qui pulsos auctoritate publicâ Tarquinios revocare in urbem voluerint. Verùm cùm vidi perduellionis crimen inferri optimis Adolescentibus, quorum spectatissimus in patriam amor est; cùm sensi eosdem argui violatæ paternæ caritatis, qui Patrem suis ipsorum oculis, ipsâ etiam vitâ cariorem habent, non potui mihi temperare, quin conflatam utriusque in caput tantam invidiæ labem amolirer, et, quos probata semper agendi ratio aut absolvit, aut saltem excusat, eos apud æquissimum Consulem, eundem ac patrem amantissimum defenderem. Ergo patiatur Accusator, vir temerè perspicax et religiosus præter modum, damnari à me præposteram suam sagacitatem, quæ crimen viderit, ubi non est, et severitatem nimiam increpari; quæ vel nullâ, vel levissimâ dignos pœnâ ad gravissimum quodque supplicii genus postularit.

Tu verò, Consul æquissime, vide, etiam atque etiam precor, ne, dùm patriæ plus nimis cupidus ac studiosus videris, non satis in filios tuos pius habeare. Hanc mihi veniam annue, ut tibi ponam ante oculos, quod, per insolentis facti dolorem expendere fortassè non licuit, Filios tuos, neque tam culpandos esse, quàm putas, neque etiam, si graviore culpâ sese implicuerint, ideò esse damnandos.

Ac primùm quidem, quis capitalis reos criminis, nisi hominum sit immitissimus, eos existimet, qui, si peccasse dicendi sunt, non ex consulto, neque ex merâ improbitate, sed uno abrepti ætatis impetu peccaverùnt. Non te fugit, Juni Brute, quàm cerea sit, et in omnem partem verti facilis adolescentia, quàm multa vel hoc solo nomine ipsi ignoscenda sint. Matura

ætas, cùm ab officii partibus discedit, digna sanè est, in quam acerbiùs invehatur, quæ nec consilii inopiam, nec impotentis animi impetum prætendere meritò possit. Ast teneram ætatem labi, quam firmum judicium, quam rerum usus rectè vivendi magister nondum erudierit, quis, amabo, miretur tantùm? Quid aliud præter infelicem casum ab eo expectes, qui, cùm in lubrico loco positus sit, non habet, quo nitatur ac sese sustentet? Atque ut omnibus certum sit, eos, quorum hîc causam ago, nullâ indolis perversitate depravatos, sed teneræ potiùs ætatis inscitiâ ac levitate adductos à rectâ viâ declinasse, age, quod est illorum crimen?

Nihil ego dissimulare velim, Judex integerrime: sit verùm illud quod Accusator objectavit acriùs; pulsos parentis consilio Tarquinios revocare voluerint, contraria paternæ voluntati studia secuti fuerint; cur aliam facinoris illius causam, præter inscitiam et insitam juventuti levitatem, fuisse suspiceris? Nempè si perpendissent filii tui, quo apud nos loco parentum voluntas esse debeat, quantùm ab eorum imperiis deflectere scelus reputetur, tantum in se crimen admisissent, qui de revocandis in urbem Tarquiniis solâ compulsi pietate cogitarunt? Hoc ipsum tanto cum studio tentassent exequi, si sacratissima paternæ pietatis jura hac ratione violari à se perpendissent!

Atenim meliùs in affines, quàm in patriam vel in parentem ipsum affecti visi sunt. Tuam hîc fidem, Juni Brute, te, ipsum constantis liberorum in te amoris testem appello. Est aliquid in quo devotissimam filiorum erga te pietatem aliquando requisieris. Sed quid ego te, Brute, tantum interrogo? Loquatur ipsa civitas, loquan-

tur spectatores, quotquot hîc adsunt, et Juvenum tam in parentem, quàm in patriam pietati suffragentur. Quid de utroque Bruti filio videtur vobis, Quirites? Vestrûm enim est hac in causâ ferre testimonium, qui talem Bruto prolem toties invidistis; qui tales huic imperio tamque cupidos rerum nostrarum defensores precati estis? an illi aut perduellionis rei, aut paternæ caritatis obliti vobis videantur? Ex quo igitur juvenilis ardor, qui nonnunquam etiam invitos rapit, tanti criminis loco computatur? ex quo damnant leges tanquam capitale quidpiam, si quis hominibus sibi cognationis vinculo conjunctis per imprudentiam adfuerit? ex quo denique, quod ætatis levitas, non malitia-voluntatis admisit, tam grande piaculum censetur, ut solâ morte possit expiari?

Quanquam sit atrocius crimen illud, quod commisêre, quàm reverà est, digni sint illâ morte, quam irrogandam Accusator censuit? Felices illi saltem, Juni Brute, quòd te Consule, te parente, damnari non possint! Quid enim crudelius foret, quàm assertorem publicæ libertatis in Liberis cædi? quid iniquius, quàm Reipublicæ columen prolis excidio subverti? quid indignius, quàm pium ac communem patriæ parentem in nefariâ sobolis strage crudeliter mactari? sic est, Judices, vel si naturam audire Brutus renuat, tamen pater est. Quantumvis patriæ soli vivere se profiteatur, vivit tamen in Liberis, et in meliore suî parte vivit; neque petere Liberos quis potest, quin et parentem ipsum petat.

Næ tu ergo durus nimis Accusator es, qui non tam filiorum, quàm parentis ipsius sanguinem hac tuâ oratione tam severâ, tam rigidâ

postules. Adeone omnem humanitatem exuisse te, ut, dùm geminam Bruti sobolem cruentam ad necem repetis, parentem libertatis tuæ generosum assertorem, salutisque defensorem acerrimum in vitæ discrimen adducas? Dirum scelus, Superi, si est apud vos pietas, avertite!

At vos, Judices æquissimi, quorum aspectu suavissimo sentio me recreari non mediocriter, et melioris fati spem suscitari, feretis æquo animo spes Junii Bruti omnes, unà cum Liberis ejusdem cadere? tam durum siccis oculis spectaculum sustinebitis? Hoc Bruto præmium vindicatâ pro libertate referetis? Hanc illi tot laborum, quos pertulit, tot periculorum, quibus se ultrò pro patriâ objecit, mercedem dabitis? Et dùm liberos vestros vobis ejus auxilio atque ope servatos gratulamini, dolebit ille solus avulsam sibi prolem, vobis probantibus atque arbitris, inhumaniter periisse?

Sed mori utrumque patriæ leges jubent, reclamat crudelis Accusator. Quasi verò tam sæva tamque immitis sit aut fuerit unquam Patria, ut suorum sanguinem sitiat; aut apud eam gentem versemur, quæ placari miseris nesciat ac mitescere? Eos Patria cadere velit scilicet, in quibus parentis nomen ac gloriam reveretur? quos præsentissimo sibi olim subsidio fore confidit? qui, ut paternæ laudis, sic et virtutis in spem adolescunt? Hæc te, Juni Brute, expectatio tam læta recreet, et asperatum in reos Consulis animum temperet ac leniat. Da geminæ soboli locum, ut, si quam hodierno facinore inusserunt paterno nomini labem ac maculam, hanc suo in Rempublicam studio et rebus præclarè gestis totam abstergant. Noli invidere patriæ dulcissimum in ipsis decus, certissimumque præ-

sidium, et, quod amori paterno non indulgeres, hoc conspirantibus omnium studiis condonare non pigeat.

Adeste, infortunati Liberi, succedite propiùs, et lugubris ille apparatus, qui jam movit unumquemque nostrûm, etiam parentem ad misericordiam inflectat. Intuere sobolem, Brute, respice lacrymas sinceri doloris indices, et vultus illos, quos luctus obsidet ac deformat, diligentiùs contemplare. Misereat te temeræ, incautæ, et nondùm satis expertæ juventutis: reputa tecum, quàm sis excitaturus apud omnes gentes crudelitatis opinionem, nisi te exorari, nisi te placari permiseris. Te igitur, per caritatem patriæ, per dulce parentis nomen, per tuam ipsius gloriam, per quidquid jucundum tibi et acceptum esse potest, oramus atque obtestamur, ne, dùm propter eximias virtutes apud posteros celebraberis, durior in Liberos ac crudelior audias. Quid proderit prudentiam tuam laudari, celebrari fortitudinem, extolli summum in patriam amorem, si clementia una atque humanitas desiderari videatur.

Moveat ergo te paterna pietas; moveat tristissima filiorum tuorum conditio. Satis huc usque dedisti patriæ, satis dedisti officio Consulari: memento tantisper, quid naturæ, quid sanguini debeas, neque te patrem esse pigeat ac prædicari.

LUCIUS JUNIUS BRUTUS *Consul ac Pater.*

Sedeo miserrimus Pater Judex duos inter filios nefariæ conjurationis artifices; aut crudelitatis labem, reos damnando, aut socordiæ notam, nocentes absolvendo jam jam subiturus!

Proh! quàm variæ, Patres Conscripti, distrahunt ancipitem curæ! Ut huc, illuc fluctuat incerta mens, dùm hinc naturæ, illinc Patriæ vox tacitum pungit ac stimulat. Etsi enim, Patres Conscripti, immanis flagitii, quod à filiis patratum est, horror attonitum percellit animum, atque, ut par est, exasperat; nondùm tamen sic obdurui naturæ et sanguini, ut esse me patrem vel perduellium filiorum non sentiam. Quanquam inultam relinques Patriam, ô Brute, cujus defensor acerrimus modò visus es? Justissimas afflictæ urbis querelas aspernabere, quæ suum in Romano Consule præsidium ac fiduciam habet? Nihil te violatæ libertatis amica vox commovebit, quam erexisti jacentem, perditam recreasti? Imò, imò movent hæc omnia mirum in modum, Patres Conscripti, neque me paternus amor ità perturbat, ut non videam satis, quid urbi, quid patriæ, quid officio, quid libertati debeam.

Adeste, Filii; state patris ad tribunal. Quanquam parcite, si filios dico, Patres Conscripti, si filios agnosco vel nocentes. Vultus, frons, oculi, corporis habitus, nomen utrique inditum, hæc filios omnia, hæc parentem probant. Utinam et patris animus, fides, constantia, patriæ caritas et facta pariter adessent! quæ quoniam video in vobis desiderari, quid ego vos deinceps filios appellem?

Hoc studuit pater præter cætera, ut impositum per tot annos liberis cervicibus jugum dejiceret; vos turpissimæ servitutis amatores idem illud, quantùm fuit in vobis, reposuistis. Ego non jacentem modò, sed intermortuam libertatem curis meis ac laboribus, ipso capitis periculo suscitabam; vos reviviscentem faustis omi-

nibus, et aurâ liberiore jam gaudentem appetiistis. Ego perditissimos Adolescentulos, funestissimam Juventutis nostræ corruptelam, libidinis, impudicitiæ, furoris impii faces expuleram, ejeceram, exterminaveram; vos tutari eosdem consilio, adjuvare opibus, conflatâ patriæ in perniciem conjuratione postliminio revocare non erubuistis. Ego unà cum Regis nomine dominantem jam diù in hac civitate tyrannidem videbar æternùm proscripsisse; vos publicæ tranquillitatis osores, Tarquinio servire turpiter, quàm partâ frui libertate maluistis. O dignos Bruto parente filios! ô studiosos paternarum virtutum æmulatores! Tales ego filios non abnuam, non ejurem, non abominer, qui sceleratorum civium studia amori patrio, proscriptorum commoda meis periculis, exulum incolumitatem paterno capiti præposuerunt? Nam quò tandem cessisset Pater, Degeneres, si redditus huic urbi Tarquinius per vos fuisset? Quæ spes desolatis rebus et afflictæ saluti superesset, si felicem vestra consilia exitum habuissent? Viveret hodiè infelix Brutus, si regnare rursùm, quod ambo tantoperè promovistis, Tarquinio licuisset?

Ite, ite; alium quærite, si potestis, qui vos habere filiorum loco velit, qui compellari se à vobis parentis nomine patiatur. Providete vobis aliquem, qui tutari rebelles, patrocinari perduellibus, fovere caput in suum conjuratos sustineat. Scrutamini in hac Urbe, quam perdere, quam evertere penitùs, quam delere ex hominum memoriâ cogitastis, scrutamini, inquam, vestigate, conquirite, qui adesse vobis in hoc discrimine, qui ferre opem laborantibus, qui imminentem vestris capitibus procellam avertere paratus sit. Quod ad me attinet, nequissimi pro-

ditores, nihil expectate deinceps quidquam, præter austeram Consulis severitatem, feralem paremque meritis rigidissimi Judicis sententiam, et cruentam, si fuerit opus, tortoris barbari immanitatem.

Nam quid præstem aliud, Patres Conscripti, quam gerere me personam, vel quos induere sensus jam decet, qui vestro beneficio tuendæ, moderandæ conservandæque huic Urbi præpositus, amoliri longiùs quod est noxium, propulsare viriliter quod est perniciosum, quod corruptum est rescindere penitùs, pro ratione mei muneris, cogor ac teneor? An si naturæ vox parentis animum etiam inflecteret, si sordidato ac luctuoso illo Liberorum conspectu adhuc commoverer, si plus apud me posset patris affectus, quàm dignitas Consulis, si viderer mollescere, dùm severi judicis partes exigitis, an, inquam, ferre vos posse id putem? an non insurgat statim in me Patria, et oblitum debitæ in ipsam caritatis accuset? Imò, vocem illius audio, Patres Conscripti; me, me inflicti recens vulneris admonet, et adhortatur tacita, ut mederi malo quamprimùm velim. Audite vosmetipsi quid loquatur, quid expostulet, quid precetur.

Tu me refeceras, inquit, languentem, Brute, tu jacentem erexeras, recreaveras afflictam, captivam liberaveras, et amissam jam diù libertatem redonaras. Verùm orta est tuo de sanguine gemina pestis nostram in perniciem conjurata, quæ pristinis affligere me malis meditatur. Vix dùm apud me sum, adeò repentinus novæ servitutis timor miseram perterruit! Mihi ne securam esse liceat, dùm medio in sinu fovebo perduelles, dùm spirabunt monstra illa, dùm inultum scelus dominabitur! Age ergo tu,

qui strenuus libertatis meæ assertor extitisti, pœnas repete, ulciscere Patriam, cujus tutor ac custos constitutus es. Ede severitatis exemplum, undè habeant boni cives, quod sequantur; mali perditique, quod pertimescant. Discant ex te posteri quo Patriam loco habere Consules debeant, noverint scelerati liberi, quid vel ab ipsis parentibus sibi sit expectandum, si quando ab officio recesserint. Nihil te parricidas ac perduelles plectere pigeat, quorum exitio ac ruinâ servabis Patriam, tuamque tam illustri fortitudinis exemplo fidem posteritati consecrabis.

Hi sunt, Patres Conscripti, quibus me Patria stimulis pungit atque excitat; cujus ego imperiis nisi me obsequentem exhibeam, neque judicio vestro dignus, neque dignus munere, quo defungor, videri possum.

Vobis verò, Liberi, ratio superest una eluendæ culpæ, quam admisistis, si paratas vobis pœnas ultrò perferatis. Colligite animos ad subeundam mortem fortiter: ostendite pristinam ad durissima quæque fiduciam et alacritatem: despicite, si potestis, si quid roboris superest, quæ meruistis supplicia, et dignam patriæ eversoribus, parricidis, et perduellibus mortis sententiam constanter approbate.

I, Lictor; colliga manus; utriusque caput obnube; religa ad palum; virgas expedi; distringe fasces, et, impactâ viriliter in cervices hastâ, invisa Patriæ bonisque omnibus capita ab humeris revelle.

JUNIUS BRUTUS *Pro se et Fratre morituris.*

Ubi sum? et quas hodiè videor translatus in terras? Consulem alloquor, an Tyrannum,

Parentem, an carnificem; Hominem, an belluam? Nam quid dissimulem, Patres Conscripti, et acerbissimam, quæ me angit, ægritudinem verear morti proximus aperire? Consulem dicere te amas, Brute, et tyrannum agis? Parentis jucundum nomen affectas, et carnificis personam exhibes? Vis hominum haberi moderatissimus, et, quod belluæ execrarentur scelus, ipsis belluis crudelior ac ferocior audere non dubitas. Scilicet vobis Consul videbitur, Patres Conscripti, qui patriæ non consulit, sed eandem evertit? qui leges à Romulo et à Numâ sapienter institutas non tuetur, sed abrogat? qui Regem suum ac consanguinem non defendit ac protegit, sed dejectum solio turpiter, privatum regno per summum nefas, patriâ etiam nihil tale meritum ejicit? qui promissam Populo Romano libertatem non modò non impertit, sed unius legitimi Regis in locum duos Tyrannos crudelissimos substituit?

Durum est quidem, Patres Conscripti, sic invehi in parentem, et, quem natura ipsa verendum et amandum præscribit, eundem maledictis lacescere. At numquid suavissimis illis legibus nos eximit ac liberat immitis pater, dùm filios abnegat, rejicit, execratur? dùm paternæ caritatis oblitus tyrannum se nobis ac carnificem exhibet atque ultrò profitetur? Quanquam ferremus æquiùs, Patres Conscripti; nihil nos feralis, quam in immeritos tulit, sententiæ tantùm pigeret, nisi nos tanquam proditores patriæ, parricidas ac perduelles juberet occidi: non pœnas quantumvis graves, non cruentam mortem, sed pœnarum ac mortis causam perhorrescimus. Nam quid egimus, amabo vos? quod tandem scelus nostrum est? quid admissum à nobis tam

grave, quod nisi proditorum ac perduellium supplicio expiari non possit? An accensas in Urbem faces intulimus? an civium quemquam designavimus ad cædem? an prodere patriam hostibus? an clandestina cum iis inire consilia, aut quidquam amicæ libertatis in jura tentavimus? Vos qui cordis humani latebras et arcanos sinus inspicitis, Dii immortales, nostis, si quid sit ejusmodi, quod miseris adolescentibus exprobrari jure merito possit?

Vos ipsi nobis adeste testes, Patres Conscripti, quàm immunem à flagitio vitam egerimus; quàm expertes sceleris vel in hac causâ haberi debeamus. Nisi fortè crimen illud est, quod amicum, quod affinem, quod Regem nostrum vestris ipsorum suffragiis in solio constitutum, et per iniquam parentis æmulationem privatum regno ac patriâ, consolari parumper, et spe melioris fortunæ miserum suscitare voluerimus? Hoc illud piaculum est, Patres Conscripti, propter quod mitis et humanus Consul cives immeritos, cupidissimus geminæ sobolis parens innocentes filios mactat ac perdit. Hac provocatus injuriâ Judex integerrimus, jura naturæ omnia perfringere non dubitat. Hac specie sceleris, hoc colore prætento, pulchrum est majestatem consulis acerbissimâ tyranni violentiâ, amorem paternum carnificis crudelitate, hominis humanitatem ferarum sævitiâ dedecorare.

Scilicet non dubitavit ille, si proprios in filios sæviiset, quin cætera quæcumque nuper designavit suæ ferocitatis monumenta vobis probarentur: nec proprio sanguinis sui dispendio voluit, quod erat à se factum per insatiabilem dominandi libidinem, id boni publici studio, et amore libertatis excusare. Sic impunè sibi fore credi-

dit, quòd Regum in majestatem attentasset, quòd legitimum Principem solio disturbasset, quòd eodem pulso turpiter et ejecto nostris de mœnibus, eandem ipse potentiam, solo nomine immutato, usurpasset. Sic debitas sævitiæ suæ pœnas declinandas esse speravit, qui nobilissimos Juvenes, affines suos, civitatis hujus præsidium, totius imperii spem florentissimam per summum nefas expulerat: qui Collatinum Collegam suum de se optimè meritum dignitate spoliaverat; qui bonos cives rerum nostrarum studiosos fortunis, civitate exuerat. Sic laudem à vobis, Patres Conscripti, non dedecus, mercedem, non supplicium expectat, dùm vestra palàm in bona, in fortunas, in auctoritatem, in libertatem, in vitam jam jam involabit! Debuimus priùs ambo cadere furori ipsius victimæ, quàm patratorum scelerum fructu tranquillus frueretur, et cætera, quæcumque meditatur, flagitia cum spe impunitatis certâ pertentaret.

Cùm ergo deinceps vivendum sit non cum Consule, sed cum tyranno, non cum parente, sed cum carnifice, non cum homine, sed cum belluâ, nihil est, quòd juvare vita nos possit. Moriamur ultrò, Frater; neque, post extinctam civitatis hujus gloriam vivere ultrà appetamus. Serviant ingenui, qui voluerint sub tyranno; vivant cives sub carnifice; spirent homines sub belluâ; nos, Frater, nihil patiamur ejusmodi. Subeunda quidem mors nobis est; sed gloriosiùs est mori, quàm servire: perire semel optatiùs est, quàm in perpetuo metu vitam infelicem trahere. Nihil mori pigeat, quibus moriendi causa tam honorifica, tam egregium facinus vivendi finem attulit!

Pulsum per summum nefas Principem legiti-

mum revocare, spoliatu mbonis, solio, patriâ, restituere in pristinam dignitatem, Majestatis regiæ jus tueri pro virili parte tentavimus. Pulchrum est tam glorioso operi succumbere, et in mediis propulsandæ tyrannidis conatibus vitam dare. Exorietur tandem aliquis virtutis ejusdem æmulator, qui patrati in nos sceleris pœnas repetat, qui manes nostros, Superis volentibus, ulciscatur: qui tyrannum ferocissimum de solio dejiciat, qui carnificem crudelissimum benè moratâ de civitate expellat; qui belluam immanissimam inter homines vivere non patiatur; qui Regum expulsorem, perturbatorem libertatis, tortorem ac parricidam meritis, ut par est, pœnis vicissim afficiat! Agedum, lictor; quid hæres lentus? Hac spe fretos, tam lætâ expectatione sustentatos feri utrumque, et nihil ultra vitæ cupidos obtrunca.

POLYCRATES

SEU

AMORIS PATERNI IN LIBERIS TRIUMPHUS.

CAUSA QUARTA

in Genere Deliberativo.

ARGUMENTUM.

Furente Thebanos inter et Athenienses bello, Polycrates Atheniensis delapsus inter

hostes, quatuor Filios, quos discriminis socios habebat, ad dimicandum fortiter adhortatus est, eumque inter cæteros ex asse instituit heredem, qui pro patre defendendo plura perpessus fuisset. Illi patrem incolumem præstiterunt quidem, sed vivi ab hostibus capti sunt. Thebani, qui dolebant unum è suis aliquem fuisse à Polycrate brachiis, auribus, linguâ, oculis mutilatum, Polycratis Liberos pari contumeliâ sic affecerunt, ut natu maximo, insigni Statuario et strenuo militi amputarent brachia: Alterum egregium Oratorem linguâ privarent; Tertiò clarissimo Pictori effoderent oculos: Minimum, optimæ spei Adolescentem recisis auribus exsurdarent. Polycrates tam tristi spectaculo perculsus ex dolore interiit. Litigatur apud Archontas, cui potissimùm hereditas tribuatur.

ACTORES. Patroni quatuor.

I. Pro DEMARATO Statuario Manco.
II. Pro LOGODÆDALO Oratore Elingui.
III. Pro ZEUXIDE Pictore Excæcato.
IV. Pro ELPIDIO Adolescente Exsurdato.
JUDEX.

ORATIO

Pro Demarato Statuario Manco.

Si ratio meritorum una, pietatisque in patrem consideratio, Judices, in hac causâ haberetur; ut nemini dubium esset, huic potissimùm è Liberis acceptam referri parentis vitam, qui manuum oppositu lethalem ab ipsius cervicibus

ictum avertit; sic nec controversum ulli videretur, paternam hereditatem eidem esse vestris suffragiis addicendam. Sed quoniam de acceptis patris causâ damnis tantùm hîc agi Adversarii inclamant, hoc denique Demarato Clienti superest meo, ut, cui sua in Polycratem merita adscribendam gratiæ nomine hereditatem postulabant, hanc ipsi ob accepta pro patris salute detrimenta omnium maxima, quodam compensationis jure, adjudicetis.

Aio enim, Judices, Demaratum sic omnibus esse et Patrisfamilias et privati publicique viri manuum jacturâ privatum bonis, ut numerosæ sobolis parens ejusdem educandæ facultatem amiserit; ut insignis Statuarius famâ, quam sibi comparaverat, penitùs exciderit; ut optimus Civis intercisam defendendæ deinceps patriæ spem omnem conqueratur, quæ tria dùm delibo tantùm, favete linguis, Judices, et dicentem sustinete.

Atque hîc quidem, ubi de amissis fortunis agitur, recreat me non mediocriter, quòd eos sim nactus, Judices, qui, cùm patresfamilias iidem sint, experientiâ edocti suâ intelligunt, quàm non ad utilitatem modò et amplitudinem, sed ad necessitatem paterfamilias opes desideret, ut ne in luctu et indigentiâ tenebrisque liberi contabescant. Quàm igitur deploranda, infelix Demarate, sors hæc tua! qui præcisione manuum non excideris modò certâ spe rei familiaris augendæ plurimùm, sed ad inopiam jam extremam redactus sis! Fuit heu! cùm te vix quisquam totâ Græciâ Statuarius exæquaret arte, nemo certè superaret, simulacra tua in pretio erant apud omnes, famam ubique habebant et nomen. Indè te ac tuos tacitè scilicet alebas; ridebant

domi omnia : crescebant Liberi in spem æmulandæ olim paternæ artis, hereditatisque copiosæ ; adolescebant in Reipublicæ præsidium, ad generis sui lumen columenque firmabantur. Nunc quanta subitò facta est hoc casu domestici fati conversio! Cùm enim unicus Demarati fundus, census familiæ, liberorum patrimonium esset in parentis industriâ, quæ domus unis parentis manibus steterat, his sublatis funditùs concidit; quæ his domesticæ quasi fortunæ artificibus vigebat, tota est iisdem præcisis extincta.

Quanquàm ferenda utcumque visa est hactenùs sapienti cuivis divitiarum jactura ; famæ autem nulla unquam fuit quamlibet levis amissio toleranda. Hujus spe unius innumeris laboribus læti defungimur, hac nos ipsi expectatione sustentamus; hoc famæ demùm nunquam intermorituro præmio vitæ brevitatem consolamur : quâ mercede qui exciderit, non video, quomodò et non sit, et non habeatur miserrimus. Excidisti autem, Demarate, hocque tantò acerbiùs excidisti, quòd tot præcones, tot testes, totque obsides famæ nactus esses immortalis, quot laudis ipse auctor tuæ statuas esses totâ vitâ molituris. Scitis, Judices, audivistis, et vidistis ipsi, quantâ claritate increbuisset jam ipsius fama, quantâ artis solertiâ celebraretur. Nulla adeò regia, nulla palatia, nulla opera publica, imò nec Deorum templa sine ejus simulacris videbantur! Ab his ornamenta civitates repetebant : novam quandam Heroum manes vitam resumebant; ab his præsentia sibi Numina poscebant aræ, orbis terrarum, quantus est, miracula depromebat. Sic victura tandiù fuisset illius fama, dùm gloria hujus urbis,

dùm Heroum memoria, dùm Religio Deorum vigebit transmissa ad posteros sempiterna. Hac nimirùm spe dulciscimâ immortalitati Demaratus laborabat; hac fovebat avidum laudis animum, fovendoque inter laborandum recreabat. Sed heu! spes hæc omnis intercidit, et quæ beneficio manuum cum omni posteritate coæquanda erat fama, manuum amissione jam sepulta evanuit.

Sed quid hæc moror? Utinam saltem relicta foret optimo fortissimoque civi utilem aliquam egenti ac laboranti patriæ facultas navandi in bello operam; ut qui suis est sibique mortuus gloriæ certè viveret! Sed adempta gloria prorsùs omnis est, et hic infelici Demarato restat dolor acerbissimus, quòd patriæ pariter ac sibi interierit. Sensistis, Judices, quàm peritus in arte Statuariâ Demaratus fuerit; at non minùs in militari probavit se strenuum, nec in officinâ feliciùs moderata manus ejus scalprum est, quàm in acie fortiter ferrum vibravit. Experti sunt Thebani malo suo, noverunt salute suâ Athenienses, quàm bonum in Demarato militem haberemus. Testes exuviæ de Thebanis raptæ, quas, totidem illustria virtutis suæ monumenta, domi suspensas asservat: testes laureæ, quibus à vòbis in præmium fortitudinis decoratus est; testes cives benè multi, qui vel à servitute, vel à morte, Demarati fortitudine vindicati sunt. Sed ecce jam bellum acriùs recruduit: tuum, si unquàm aliàs, robur depromendum, Demaratè: progredere ad bellum, tuâ nunc operâ Patria indiget; instat hostis; stant in procinctu milites; te tuba invitat, insonant classica; te Duces, te commilitones repetunt. I, curre, vola, ades labanti

periclitantique Reipublicæ. Iret, Judices, rueret, volaret; rapit hunc animus, excitat patriæ desiderium, gloriæ sitis, laudis amor inflammat. At quid iret? Ubi manus? pretiosæ illæ victricesque manus, instrumenta fortitudinis, terror hostium, Reipublicæ columen, civium salus! quid iret, nisi ut in hostes delapsus augeret prædam ac triumphum? quid in aciem volaret, nisi ad certam necem? Nisi quis putet fore illum subsidio suis, qui sibi ipse præsidio esse non possit? Sede ergo domi, Demarate, miser, obscurus, iners, fortunis, famâ, rebus universis destitutus. Jace in tenebris, in sordibus, in luctu, familiæ, tibi patriæque inutilis consenesce: hocque ad doloris cumulum sit tui, quòd ne paternas quidem injurias tibi tuis graviores ulcisci liceat.

Quid restat igitur, Judices, nisi ut per acerbos liberorum ipsius, per afflictæ conjugis luctus, per urbem hanc, quam simulacris decoravit, fortitudine servavit, trophæis illustravit, orem vos obtesterque, ut tantam, tam gravem, tam luctuosam fortunarum, famæ ac gloriæ jacturam, quam abscissis manibus Demaratus tulit, quoquo modo compensetis; sublevetis patrisfamilias egestatem, excellentissimi opificis extinguendum posthàc nomen recreetis, obscuram civis optimi generosissimique gloriam vestrâ auctoritate illustretis, damna hæc ejus omnia paternâ hereditate resarciatis.

ORATIO

Pro Logodædalo Elingui.

Si unanimi omnium consensu supremum ærumnarum cumulum videtur attigisse, qui suas pro-

ferre miserias, et acceptas deplorare calamitates non valeat; quis satis possit, Judices, infelicissimam Logodædali lugere conditionem, qui resectâ, per summum nefas, linguâ, nullam ampliùs habeat conquerendi de suâ sorte facultatem. Sinite igitur, Judices, ut vicarias agam hodiè Logodædali partes, et ipsius, sin minùs querelas, saltem infelices lacrymas vobis offeram; sinite, ut, quam ratio, æquitas, jusque postulant, opem defensionemque impertiam.

Scilicet defensore careret ille, apud quem miseri omnes certum accisis in rebus præsidium invenerunt? Patrono destitutus adversariorum numero et potentiæ cedere cogeretur, qui eo consilio concessam sibi à Superis eloquentiam putavit, ut miserorum inopiæ subveniret, ut oppressam, indefensamque contra nefarios perditorum hominum impetus innocentiam protegeret, tueretur, defenderet? debitam tot virtutibus, et suâ inprimis in carissimum parentem pietate hereditatem miser Logodædalus amitteret, quòd elinguis factus propter patrem pro se ipso dicere non possit? Quanquàm, quid elinguem te appello, Logodædale, qui disertissimè, si unquam aliàs, loqueris? Loquitur enimverò Logodædalus, Judices, et vel avulsâ palato linguâ paternam sibi hereditatem, tanquam fratrum omnium miserrimo vindicat.

Nolite tamen arbitrari, Judices, hùc me alienæ virtutis detractorem accessisse; nihil de tuis laudibus, Demarate, deteram, non elevabo generosum animi tui facinus, tuam gloriam non conabor verbis attenuare. Tales artes deceant Oratores illos, qui causæ bonitate destituti, ambitiosis verborum phaleris facere fucum au-

ditoribus ambiunt. Pulchrum est, nec piget fateri, manuum oppositu parentem à morte vindicare; pulchriùs eundem à dirâ membrorum depopulatione, quæ vel ipsâ morte durior est, defendere. Pulchrum est manuum dispendio patri vitam conservare; pulchriùs eundem à suppliciis nece crudelioribus præstare incolumem.

Neque hoc ipso abuti velim ad Logodædali patrocinium, Judices, quòd resectâ linguâ omnem ad famam et opes comparandas viam infelix Orator amiserit. Silebo, quòd ista calamitas inceeptum tam feliciter ad immortalitatem cursum interruperit. Nam statim reclamarent adversarii, hoc habere Logodædalum cum fratribus commune, ut famæ et acquirendarum opum facultas erepta sit; nisi fortè tantò infelicior Logodædali conditio videri debeat, quantò compendiosior ad colligendas opes, uberior ad parandam gloriam cæteris artibus Eloquentia sit. Quid enim in Foro vitam asserit innocentibus? quid in Senatu, quid in Curiâ regit auctoritate, temperat legibus, moderatur consilio Rempublicam, nisi regina Artium Eloquentia? Quid Togæ, quid Militiæ splendorem conciliat, nisi regina Artium Eloquentia? Domi illa cives in otio et pace continet, foris milites ad pugnam incendit, bonos recreat, affligit malos, ubique regnat. Quanta autem et quàm satis copiosa merces rependi potest ab insonte reo salutis vindici! quantùm famæ et gloriæ debetur ac persolvitur publicæ auctori Pacis, Justitiæ præsidi, consiliorum arbitro, bellorum duci, moderatori omnium ac sospitali. Hæc omnia scilicet Logodædalus amisit, ut parentem servaret; hæc maluit perdere, quàm

parentem. Bona, fortunas, famam, suam denique conservationem paternæ saluti ultrò immolavit.

Sed quid plura disputo? Id doleo, Judices, quò avulsâ linguâ Logodædalus ab hominum societate ad miserrimam belluarum sortem amandatus est, quòd inter homines, ex quo desiit loqui, sibi planè interiit! Nam quâ potissimum re à brutis animantibus differimus? Nisi quòd illæ, dùm ingenito naturæ stupore oppressæ silent inter se, et obmutescunt; nos latentes animi sensus aperire, et nostram de re quâlibet proferre sententiam, variis de rebus inter nos confabulari, nostros dolores, suavissimo cum amicis colloquio, possumus consolari? Lingua enim interpres mentis est, cogitationum internuncia, animi præco, consiliorum sequestra, conciliatrix amicitiæ, nutrix et administra commercii, humanæ denique societatis moderatrix et arbitra.

Atenim quàm luctuosum est Logodædalo, quòd periit sibi, tam dolendum damnosumque vobis, quòd Reipublicæ periit. Scitis, Judices, quid pro communi bono valeat diserta lingua. Id tu quoties experta es, ô Respublica, quantos ex Logodædali eloquentiâ fructus percepisti, cùm te juvaret consiliis, dicendi gloriâ defenderet; cùm populos ad seditionem concitatos placaret, cùm strictos in tuam perniciem gladios ex nefariis sceleratorum manibus eriperet, cùm tibi periculosissimo conflictatæ bello pacem tandiù exulantem reduceret?

Vos verò, boni omnes, lugete Logodædali miserias; deplorate tanti viri calamitatem. Amisistis patronum, perdidistis acerrimum vestræ salutis defensorem, qui flagitiosos cives non

minore vexabat odio, quàm vos omnes amore prosequebatur.

Obtestor ergo vos, Judices, per sanctissimum illud, in quo sedetis, Tribunal, per ipsos hujus Curiæ parietes, qui Logodædali voce toties personuerunt, et eundem amissum hodiè desiderare, ac mutis pro ipso perorare verbis quodammodò videntur; per bonos omnes, quos tam fortiter tuitus est; per ipsos Superos, quorum religionem ac cultum tam impensè defendit; adjuvate Logodædalum, tantum fori lumen, vestri Ordinis decus et ornamentum vestram suscipite in tutelam, et debitam summæ ipsius calamitati hereditatem adjudicate.

ORATIO

Pro Zeuxide Pictore Excæcato.

Etsi id unum incumbere visi sunt, Judices integerrimi, qui ante me dixerunt Oratores, ut in deplorandâ eorum, quos defendendos susceperunt, calamitate, speciosissima quæque orationis lumina adhiberent, tamen satiùs ego duxi, si, neglectis Eloquentiæ pigmentis, non tam loquerer pro Zeuxide, quàm spectandum omnium oculis illum exhiberem. Neque verò dubium mihi est, quin effossi ejus oculi tam vehementer perorent, ut vos ipsi ad tam fœdum perculsi spectaculum, æstimantesque jacturam lucis ex ipsâ luce, quâ fruimini, vel è judicibus tacitè fiatis patroni Clientis mei, atque suffragiis vestris damna nulla in humanis rebus, cæcitate esse graviora decernatis.

Ac quamvis lucem nullam ab ordine mutuari necesse sit in cæci causâ, ubi malorum gravitas nec ordinem capit, nec modum, quòd effusæ

tenebræ omnia confundunt; dicam tamen ad æstimationem jacturæ Zeuxidis, hunc perditâ per cæcitatem lucis usurâ, et mitioribus carere vitæ bonis, et durioribus mortis vivum ac spirantem malis affectum fuisse.

Querantur alii amissas opes, famæ damna gloriæque illi lugeant, quibus uti his bonis liceat, nec quibus majora sint dispendia, quæ doleant. Hæc Zeuxis non enumerat in vitæ bonis, quòd nec illa quidem, si affluerent, ut affluxissent Pictori celeberrimo, iis frui posset. Ecquis enim homini cæco relictus bonorum usus, ubi nulla jucunditas, nulla delectatio, ubi luctus contrà, mœrorque æternus, ubi unæ superant lacrymæ, suspiria, gemitus? Tuum illud patrimonium, infelix Juvenis, tuus census, tua hereditas. An enim dolori parcat ille, abstergat lacrymas, suspiriis modum ponat ullum? an non extabescat desiderio, qui et oculos amisit et lucem, quibus dolores levantur omnes?

Atenim hoc vobis allatum est, tanquam egregium ad tuendam Demarati causam præsidium, quòd filios, quòd uxorem, quòd numerosam familiam haberet; hæc utinam sibi posset Zeuxis vindicare, Judices! Demaratum mœrentem solatur uxor, nati recreant afflictum, tota familia mutuis studiis exhilarat. Mœstus ille, desertus totos per dies angustos lares habitat; nec ullam nisi in lacrymis suis aut spem, aut voluptatem habet. Nam quid ei dulce aut jucundum esse possit, cui cæcitas usuram ademit lucis et oculorum, quibus mundi hujus amœnitates deliciasque delibat homo ac quodammodo possidet. Etenim quidquid est in aspectabili mundo pulchrum, quidquid mortalium oculis subjecit, quidquid dedit hominibus utendum natura, et quasi pos-

sidendum in commune, id sic ademptum est Zeuxidi, ut exheredatus ab illâ esse videatur.

Et hoc quidem eò gravius debet illi accidere, quòd in informandis penicillo coloribusque naturæ operibus versatissimus, eorumdem pulchritudinem eruditioribus noverat oculis intueri. Sed quid hæc leviora persequor? Oculorum vel ipsa sedes, artificium et munus dignitatem eorum pretiumque satis indicant. Quantum enim verò studium in iis elaborandis adhibuisse natura visa est, quos variis integumentis ac veluti propugnaculis texit? quibus tanquam speculatoribus, altissimum in capite assignavit locum, ex quo cuncta circumspicerent et contemplarentur? In cæteris sensibus lusisse, ut ita dicam, visa est; at omnem in efformandis oculis sagacitatem atque solertiam exhausit. Et verò quid in toto homine præstantius, quid nobilius, quid pulchrius oculis, quid utilius, quid necessarium magis? Ii sunt fideles animi internuncii, ex quibus reconditiores sensus percipiuntur. Quod lux in astris, in cœlo sol, in sole radii, id oculi in homine. Astra si privaveris luce, molem inutilem suspendis cœlo; si cœlum sole, si radiis exuas solem, publicum mundi oculum subducis, excæcas naturam, confundis omnia ac permisces. Confodis homini oculos? vivum ac spirantem infodis sepulcro, mortis anticipatæ tenebris involvis, pretiosissimâ rerum omnium vitâ vitæque bonis antè tempus exspolias.

Etenim an illa vita est, an non habenda mors potiùs, quâ quis dulcissimo fratrum et amicorum conspectu privatur? Hoc tamen est, quod patitur Zeuxis: Vivit, sed ità vivit, ut mors ipsa foret illi expetenda magis quàm vita. Utinam, Judices, utinam inter mortuos foret! malorum

finem in morte, post jactationes quietem, post procellas tempestatesque portum inveniret. Nunc autem vivit, ut perpetuis acerbæ vitæ doloribus excrucietur.

Saltem mortuus debitam benè actæ vitæ mercedem acciperet; hîc verò omne malorum genus spectatæ virtutis in præmium accipit: saltem mortuo campis in Elysiis videre parentem fas esset, et impensæ pietatis fructum suavissimum percipere; hîc mortalium omnium aspectu caret. O mortem lentam et indocilem hominum precibus flecti! Reluctantes vocat, vocantes rejicit. Ratum est ergo; vives, Pictor infortunatissime! et vives, non ad miseriæ solatium, sed ad incrementum cladis ac cumulum. Fovebis in posterum tuos in sinu, ut nunquam in oculis geras; sic aberis à te, ut manens apud te unum, nec sine duce exire, nec alios invisere unquam possis: sic tibi coram tuis præsens, ut tanquam tibi tuisque externus, nec te, nec tuos unquam videas. Vives, inquam, et vives in mortis malis, ut omnibus vitæ commodis careas; sic mortis privabere commodis, ut in vitæ incommodis consenescas.

Et erit aliquis tam crudelis, tam barbarus, tam ferreus, quem Zeuxidis sors infortunata nòn moveat? qui Zeuxidem fratrum miserrimum esse neget, aut etiam illius sortem cum aliorum fato minimè comparandam esse inficietur? Oro vos igitur atque obtestor, Judices, date Zeuxidi paternam hereditatem, ut non omnibus vitæ bonis spolietur. Date, ut levi aliquo in mortis malis recreetur solatio; date, undè vivat ille, qui cùm tuendæ per se ac sustentandæ vitæ facultatem non habeat, meritò sperat de vobis fore, ut

tanto suæ calamitatis incommodo vestra pietas medeatur.

ORATIO

Pro Elpidio Adolescente exsurdato.

Quæ res in hac, quam mihi hodiè propugnandam suscepi, causâ molestiam dicenti parere nonnullam deberet, ea me, Judices, mirum in modum reficit, et novas ad perorandum coram celeberrimo consessu vires, novos animos subministrat. Absit igitur à mê, Judices, ut singulare Oratorum, qui priùs ex hoc loco dixerunt, studium, et miram in animis commovendis industriam reprehendendam putem, dùm illi pro se quisque Clientûm suorum damna, tantâ cum eruditionis et ingenii laude extulerunt. Gratulabor mihi ipse potiùs, ut par est, superisque gratias agam amplissimas, quod eos à quibus metuendum Elpidio arbitrabat, patronos ipsius causæ totidem, defensoresque acerrimos invenerim.

Nam si tanti est, uti reverà est, hominem aut manibus, aut oculis, aut linguâ carere ob ea quæ promanant indè incommoda, quanti demùm fuerit, quæ sequuntur ex singulis, ea in se mala unum pati universa? Quæ quoniam in Elpidio eximiæ indolis, spei optimæ, atque acerrimi ingenii adolescente licet cum mœrore intueri; nemo est profectò, qui non existimare debeat, sublato per hostes aurium usu, fratribus suis graviùs eum esse læsum, quòd hunc ipsum constet, et omnibus fratrum affectum fuisse malis, et bonis orbatum.

Magnum quiddam est, Judices, quod Demaratus avulsis manibus, quod Logodædalus excisâ

Linguâ, quod Zeuxis effossis oculis tolerarunt: at mente unum eundem et mancum simul, et elinguem, et cœcum languere, id verò tantò gravius est, quòd mala animi et sunt, et jure habentur malis corporis multò graviora. At qui ea sors Elpidii est, qui cùm optimum ingenium, præclarissimam indolem et liberalibus disciplinis aptissimam nactus esset, exsurdatus sit miserabiliter, priusquàm sibi liceret quidquam ediscere.

O vicem adolescentis luctuosam! ô calamitatem omni commiseratione dignam! Quid tibi, infelix Elpidi, quid ingenium illud tuum profuit? quid te juvit insignis illa, quâ te præditum amabamus, solertia? quò demùm devenêre dotes illæ omnes, quas tibi à Superis concessas gratulabamur; ex quo truncatis obtusisque penitùs, antè artem ullam scientiamque perceptam, auribus, non excidisti modò spe omni in reliquum vitæ tempus, sed et incommoda fratrum omnia in animo experiris?

Nam quid aliud animo putatis esse artes rerumque notitiam, nisi quod lingua, manus et oculi corpori sunt? Lingua visa vel audita narrat; Artes iis, ut par est, narrandis præsunt. Manus res ipsas agit; Artes manum laborantem dirigunt. Oculi res aspiciunt, pervident, intuentur; Artes, quo pacto vel visis vel auditis utendum sit, edocent. Externa quippe hæc membra sunt instrumenta duntaxat ac veluti famuli quidam administrique mentis arbitræ, judicis, dominæ, artificis ac moderatricis; ac proindè, Judices, qui cognitione rerum destitutus sit, eum mente cæcum quodammodo, elinguem et mancum esse necesse est.

Ah! video, Judices, vos commoveri; video quis sit vester eâ de re sensus. Intelligitis

nimirùm, et meritò intelligitis eum, surdus cùm sit, nulli Arti perdiscendæ esse idoneum: agnoscitis ereptam ipsi rei cujusquam faciendæ aut cognoscendæ potestatem: videtis eum esse ab omni facultate tam imparatum, quàm certum est Artium cognitione imbui neminem; et initiari rerum mysteriis posse, qui mente sit destitutus.

Atenim inquiunt adversarii; quid est, quòd tam graviter expostulet Elpidius? quid est, quòd se tam infelicem prædicet? Linguâ, manibus, oculis uti potest. At hoc extrema ejus miseria est. Utinam, Judices, non uteretur, cui ad nullam omninò rem utilem et honestam iis uti liceat! Nam quid agat? quid loquatur commodè, qui rerum sit adhuc rudis omnium et imperitus? si loquendi quandoque animum cupido incesserit, nihil nisi temerè et inconsultè loquetur, effutiet, deblaterabit. Si quid agendum se offerat, in quo eluceat ingenium; rerum ignarus omnium quid operetur? si ferendum de re aliquâ, quam oculis usurparit, judicium, nihil judicare prudenter poterit, qui, antequàm rerum cognitionem ullam assequeretur, aurium usu crudeliter sit spoliatus.

Quod cùm ita sit, Elpidi, quid lucem ulteriùs sustines? quid cum mortalibus diutiùs versaris? Quin potiùs, judice me, cares publico? quin te domi otiosum, et inglorium contines? quin nuntium humano penitùs consortio remittis? sin verò te hominibus domi subtrahere non datur, quære remotiores solorum nemorum latebras; pete inaccessa sylvarum loca, ibique te adde, conquiesce, conticesse. Crede mihi, Elpidi, honestiùs tibi ità vivere ab omni cœtu

disjunctum mortique proximum fuerit, quàm brutorum more, sine sensu, sine mente, sine consilio aut agere, aut loqui, aut videre.

Ne quis vestrûm tamen existimet, Judices, me dùm Elpidii damna extollo, aliorum conditionem minimè deflendam arbitrari. Est hæc, est certè omnium judicio luctuosissima. Sed omni solatio non carent. Habent cæteri, undè levamen doloris sui nonnullum petant. Aliquo quidem sensu indigent: at non omnibus: aliis uti possunt percommodè, sive ad comparandas sibi novas artes, sive ad paratas anteà perficiendas: possunt amicorum uti congressibus, possunt societate mutuâ vitæ tædia fallere, et quod uno sensu exequi nequeunt, alio præstare.

At verò quantò miserior etiamnum est sors Elpidii, cui habitandum semper apud se, latitandum in tenebris, contabescendum præ dolore Qui nihil sciat, nihil calleat, nec scire quidquam vel callere possit; qui nihil proferre queat nisi absonum, nihil interrogare, nisi intempestivum, nihil agere, nisi imperfectum; qui denique perpetuos de se et præsens et absens dare ludos paret.

Si vos igitur, Judices, si vos singula fratrum damna movent, uti neminem vestrûm esse puto, quem sortis illorum non misereat; si in illo generositatem pietatemque in parentem laudatis, quòd manus secandas offerre non dubitaverit, ut imminentem patri carissimo ictum averteret; si hujus miseriam lugetis, qui cùm magnam in perorando famam sibi comparasset, elinguis factus est: si alium reverà infelicem prædicatis, cui partam hactenùs pingendo existimationem sustinendi diutiùs copia ablata est;

moveat ille multò magis, qui singula fratrum incommoda pertulit. Potuisset Adolescens optimus tractare arma, et in solum pulveremque bellicum ex umbrâ palæstrâque domesticâ prodire, suamque in defendendâ patriâ fortitudinem exhibere : potuisset in foro versari cum laude, et ingenii pariter eruditionisque specimen edere : potuisset in alterâ quâlibet arte strenuum se atque habilem profiteri. Verùm neque militiæ nomen dare, neque dicendis causis operam ponere, neque ex doctrinâ ullâ commendationem expectare jam potest. Quid igitur agat infelix ? quò se vertat ? quò confugiat ? quid consilii capiat ? cujus opem imploret, nisi paternam ipsi, qualecumque doloris tanti solatium, hereditatem adjudicetis ?

ORATIO JUDICIS

Controversiam inter Fratres quatuor dirimentis.

Gravis penitùs ac difficilis ex omni parte controversia vestris sententiis hodiè dirimenda proponitur, Judices. Dicendum jus inter cives quatuor eosdemque inter se conjunctissimos, huic civitati Juvenes carissimos, suo in Remp. studio, singulari in parentem caritate spectatissimos. Nihil postulatur ab unoquoque, quod singulorum meritis non debitum, quod inferior eorum virtuti merces videri non possit.

Tamen nec licet nobis omnes facere voti sui compotes, nec pronunciare unius ex illis in gratiam, quin cæteri læsos se fuisse aliquo jure suo conquerantur. Scilicet hereditas paterna non divisa, sed tota, non ex parte tantùm, sed in solidum et ex asse ità singulos

respicit, ut singulis minimè possit contingere. Instituit pater bonorum omnium heredem unum aliquem è liberis, qui amantior patris inter omnes, qui vitam ejusdem libertatemque majore damno redemisset.

Certatum est ab unoquoque viriliter, non tam hereditatis potiundæ gratiâ, quàm ut ardentissimum, quo flagrabant omnes in patrem, perenni monimento amorem consignarent. Quo demùm exitu? Fecit disertissima Patronorum, qui pro Clientibus invicem dixerunt, Oratio, ne cuiquam lateat: et plerique vestrûm testes eximiæ fortitudinis, quam singuli fratrum edidêre, suis ipsi oculis usurparunt. At quo omnium dispendio? quanto singulis stetit paterna salus ac libertas ab hostium furore vindicata? Hic præcisas manus vidit impiger, dùm brachiorum oppositu capiti paterno fatalem ictum avertit. Ille captus ab hostibus, avulsâ crudeliter linguâ loquendi facultate privatus est. Alter effossis immisericorditer oculis lucis usuram perdidit. Ultimus recisis per summum nefas auribus exsurdatus est. Parem omnibus crudele vulnus jacturam intulit. Demaratus Statuarius insignis et strenuus in bello miles, excisas fuisse opes suas spemque parandæ gloriæ omnem ablatam expostulat. Luget elinguis Logodædalus interclusum sibi ad laudem aditum; et, quam labore multo sibi fecerat disertus orator eloquentiæ famam, perpetuâ silendi necessitate evanescere. Zeuxis pictor egregius, orbatus oculis miserabiliter non habet deinceps undè sustentet vitam, aut partum pingendo decus tueri possit. Elpidius magnæ expectationis adolescens in ipso ætatis flore exsurdatus, in summâ rerum omnium inscitiâ longum vitæ spatium nulli ido-

neus arti prorsùs exiget. Sensit infelix pater miseræ sobolis calamitatem, et filiorum ad aspectum ex dolore contabuit. Felix, vel dùm moritur, si mederi singulorum incommodis, et pium in amantissimos filios animum potuisset consignare.

Nos verò quid statuemus, Judices, tam difficilis controversiæ arbitri constituti? cui demùm ex omnibus paternam hereditatem adjudicabimus tanquam miserrimo inter cæteros, et majus pro paternâ salute tuendâ detrimentum passo? Equidem scio esse eorum neminem, qui dignus illâ videri non debeat: qui eandem calamitatis suæ in subsidium sibi non vindicet: qui suâ orbitate vestros animos non inflectat ad commiserationem suî. At nullus ibi misericordiæ locus est, ubi æquitatis unius ratio debet haberi. Non satis est miserum in suâ sorte quemlibet judicari, nisi fratrum miserrimus æstimetur. Hùc ergo recidit totiùs contentionis caput; quis omnium fato suo infelicissimus debeat reputari. At hoc ipsum decidere, quàm arduum et operosum debet videri!

Audiistis, Judices, quantâ animorum contentione, quàm dissertâ verborum copiâ, quàm exquisitâ ingenii sagacitate eruditissimi Patroni vicissim certaverint, suis ut quisque in Clientibus perfectissimam calamitatis ipsius imaginem elaborarent: At quid perfecerunt dicendo, nisi ut difficultatis nodum intricarent arctiùs, nedùm exsolverint; nisi ut eloquentiæ suæ fulgore perstrinxerint oculos, tenebras ipsas et insitam controversiæ caliginem non depulerint? Video vos incertos adhuc et ancipites, quid pro æquitate vestrâ pronunciare liceat. Nihil leges, nihil civitatis ipsius instituta, nihil juris ipsius

ratio suppeditat, undè ferre judicium in tantâ causæ novitate atque insolentiâ possitis. Nobili Statuario ac strenuo militi manus abscissæ sunt, quid durius? Perito Oratori avulsa lingua est, quid tristius? Pictori celeberrimo eruti sunt oculi, quid miserabilius? Adolescenti lætissimæ expectationis aures amputatæ funestissimæ in omne tempus ignorantiæ fatum important, quid luctuosius? Quid erat singulis metuendum magis, quàm quod singuli patiuntur? vel quis calamitatis gradus illis accedat, qui summum calamitatis cumulum experiuntur? Sentio ipse, Judices, quales inter angustias verser, cui aditus omnis ad ferendam sententiam interclusus videatur.

Tamen expectatis, ut loquar, neque munus illud, quo per vos et apud vos hodiè defungor, silere me patitur. Ergo, ne ludere spes vestras, aut commissæ provinciæ defuisse videar; ne suprema Testatoris ipsius voluntas, quam magnæ religioni semper habuimus, cassa et irrita sit; aio Polycratis hereditatem Elpidio fratrum minimo esse eo nomine adjudicandam, quòd omnium infelicissimus debeat æstimari. Habent hoc Fratres cæteri in calamitate suâ subsidium non leve, ut se rerum gestarum gloriâ consolentur, et eâ, quam sibi apud omnes in suâ quisque facultate pepererunt, famâ doloris sui acerbitatem mitigent. Obversabuntur perpetuò Demarati oculis egregia illa artis suæ monumenta, quibus civitatem nostram decoravit, et, quod dedit in bello fortitudinis eximiæ specimen, audiet omnium linguis celebrari. Fruetur Logodædalus navatæ laudabiliter tam publicis quàm privatorum commodis operæ conscientiâ, et suavissimo tot amicorum, quos olim consilio juvit, eloquen-

tiâ tuitus est, commercio recreabitur. Neque suum deerit Zeuxidi Pictori celeberrimo solatium, qui perfectissimas rerum omnium, imagines animo complexus, easdemque coloribus ac penicillo imitatus tam scienter, se se dulcissimâ illarum recordatione pascet et cæcitatis suæ tenebras quomodo mitigabit.

At quid ejusmodi simile manet infelicem Elpidium, qui in ipso adolescentiæ limine exsurdatus, nec ulla potuit assequi suæ orbitatis adjumenta, nec habet in omne tempus, sibi relictus uni, undè conditionem acerbissimam sustentet, aut consoletur? Quare Elpidio exsurdato, omnibus fortunæ animique bonis destituto paterna hereditas adjudicator. Verùm ne filiis posthac omnibus ad paternæ observantiæ defensionisque laudem desit incitamentum; ne Respublica civibus optimis et de se benè meritis defuisse videatur; ne careant illi calamitatis suæ solatio, et fortitudinis, atque industriæ suæ præmio defraudentur, tantumdem singulis tribus Fratribus ab Republicâ parente optimâ de ærario sufficitor. Omnes, quoad vivent, in Prytaneo aluntor. Mortui de publico efferuntor conduntorque perhonorificè communi sepulchro: cui ad perpetuam rei memoriam inscribatur:

Diis Manibus piorum Polycratis Liberorum Senatus Populusque Atheniensis posuêre.

IPHICRATES ET ACOETES.

CAUSA QUINTA

in Genere Judiciali.

ARGUMENTUM.

Erant in unâ eâdemque Civitate cives duo; alter nobilis et dives, Iphicrates nomine; alter ignobilis et pauper, Acoetes dictus. Terni ambobus Liberi, veteres ambobus odiorum causæ fuerunt. Bellum civitati cùm incidisset, Dux copiarum creatus Iphicrates in castra hostium clàm se recipit. Rumor oritur prodi Rempublicam. Acoetes è concione accusat Iphicratem. Plebs indignata absentis Iphicratis, quem proditorem putat, tres Liberos obruit lapidibus. Regressus in urbem paulò post Iphicrates, occiso hostium Duce, petit ad supplicium Acoetæ Liberos; ipsum verò reum agit ex eâ lege, quæ calumniatori irrogaret pœnam, quam ipse intulisset. Acoetes morti ultrò se offert, ut à Liberis necem depellat, pro Acoete ipso interim Liberisque ipsius alter perorat.

ACTORES.

IPHICRATES, Dux belli.
ACOETES, Iphicratis Accusator.
SYNIGORUS, Acoetæ Defensor.
CRITICUS, Judex.

IPHICRATES.

VESTRAS, Judices, pro virili parte ultus sum injurias, meas vicissim, pro æquitate vestrâ vindicate. En urbis mœnia obsidione soluta sunt, fugatus est hostis, civis jam liber metu respirat. Mœret heu! in communi lætitiâ una victoris domus, per quem effectum est, ut unicuique vestrûm liberis, conjuge, et incolumi patriâ frui liceret! Huic ne suos quidem liberos revisere et amplecti fas est. Quòd si pro patriâ concidissent, si parentis ad latus antè muros urbis illis oppetere contigisset, eorum jacturam in tuendis suis civibus benè collocatam putarem, et liberorum honesta mors patris orbitatem solaretur. Nunc eos in patriæ sinu fraude circumventos, oppressos calumniâ, falsum patris ob crimen turpissimâ morte periisse, quis ferat? Equidem cùm Reipublicæ defensionem suscepi, nullum mihi fore certamen existimaveram, nisi cum hostibus patriæ; nullum nisi ab illis reformidavi periculum. Ecce mihi civis factus est hoste crudelior; hostis enim meo contentus sanguine, innocenti liberorum sanguini pepercisset.

Quid plura? nostis injuriam, Judices, auctor in conspectu est. Vestrûm est, pro legum nostrarum æquitate, statuere, ut par pari pœna referatur. Non ut moriatur Acoetes postulo. Vivat sanè, quoniam vitæ meæ pepercit; sed

orbus parens vivat in eversâ domo. Tres liberos abstulit, tribus liberis careat. Meos furori suo immolavit victimas; suos meorum manibus placandis inferias repeto.

Quod si durum hoc et inhumanum esse censeat, cernat ille prolapsam et afflictam domum, quæ paucos antè dies tam lætâ exultabat prole, tam longâ virorum illustrium serie hactenùs floruerat, discat, quàm parùm meritus videar tristissimam meæ orbitatis acerbitatem.

Electus à vobis fueram, Judices, Dux militiæ, desperatis pœnè patriæ rebus; victi spes nostras his mœnibus tuebamur; eaque jam multis in locis diruta erant et aperta. Unum pro cunctis caput objeci; rem aggressus sum dolo, quoniam manu vincere non licebat. Excessi urbe tacitus, liberos meos Diis hujus urbis præsidibus commendans; vobis commendassem, Judices, si eum pluribus consilium communicare periculum imminens sivisset. Quis fuerit eventus, omitto dicere, neque vos, credo, vel consilii mei, vel silentii pœnitet. Liberata civitas; victus hostis est, victor in urbem redeo.

Victorem qualis pompa, quis triumphus excipit! Tres liberos, quos ad familiæ columen, ad defensionem patriæ sedulò instituebam, crudelissimo supplicio affectos audio patris ob defectionem. Non immoror, Judices, in hoc confutando crimine, quod facta mea, vel tacente me, satis refellunt. Licuerit Accusatori iniquissimo concepta jamdudùm explere odia; fidem meam, quæ spectata satis erat et cognita, revocare in suspicionem, suscitare in me furorem plebis, et nomini meo turpissimæ proditionis labem inurere. At quid inno-

centes pueri meruerant? Proferat Accusator culpam aliquam, vestigium aut umbram sceleris, cui affines meritò videri possint. Conjuraverant, credo, in patriam? clandestinà cum hostibus inierant consilia? perniciem hujus urbis nefariè moliebantur? Quàm hoc non credibile in pueris, quantùm ab hujus ætatis indole, et viribus ejusmodi scelus abhorret! Tamen fac eos proditionis reos esse. Nihil ne antiqua generis nobilitas, nihil familiæ splendor, nihil continua Majorum hanc in Rempublicam merita, nihil patris reverentia, quem populi suffragia hujus urbis copiis præfecerant, si non ad veniam, saltem ad commiserationem, vel pœnæ temperamentum aliquod prodesse poterant?

Atenim video quid iniquus accusator voluerit, et quâ sit usurus defensione. Liberos fortassè meos innocentes non negabit; at mulctatum fuisse in sobole parentem contendet. Quam tandem ob causam, Judices? quod tandem scelus, quod admisi facinus tam inexpiabile, ut illud mihi triplici morte luendum sit? An quod vitam in apertum discrimen adduxerim, ut saluti vestræ consulerem? quòd deploratæ civitati succurrerim? quòd miscendum cum virtute dolum, ubi virtus sola nihil posset, existimaverim? quòd exierim ex hâc urbe, exeundi verò causam tacuerim et consilium? Nihil equidem video, Judices, quod vel in vitâ, vel in rebus gestis tam crudeli pœnâ dignum sit. Extremum huic urbi imminebat exitium: avertendum erat, averti. Reprimendus erat hostium impetus, repressi. Amputanda ferro publica calamitas, amputavi. Silendum inprimis erat, ne, si vulgaretur consilium, exitu careret,

sibi. Ecquod in iis omnibus crimen est? si scelus est, vobis, Judices, illud scelus profuit. Cur ego plector ob illud scelus? cur fructus criminis communis civium, mea verò unius pœna est?

Sed esto : creditus fuerim bonâ fide nocens : dederit Accusatori egressus ex urbe fugæ suspicionem : continuò-ne spargenda res fuit in publicum, quasi certa foret? Dubitandum, sciscitandum etiam ex aliis, explorandum certè, deniquè exspectandum fuit dùm res innotesceret. Verùm non ita prudens et lentus solet esse livor : nescit consilio, cunctatione, deliberatione uti. Pascitur suspicionibus vel levissimis ; sectatur umbras criminum, insidiosa quæque arripit ; dubia pro certis, obscura pro compertis, falsa pro veris habet, et pro meris nugis tragœdias excitat. Exiit ex urbe Iphicrates : statim proditor audit et transfuga. Verùm incerta res est ; latet certè ; divulganda nihilominùs, vicatim ostiatimque amici, inimici, familiares, ignoti conveniendique sunt : imbuendæ mentes credulæ plebis, aures falsis rumoribus ; suscitandus furor, acuenda odia ! Sed in quem ? in absentem. Adsunt innocentes liberi? mulctentur patris loco, seu potiùs mucltetur in sobole parens. At quo supplicio ? effero, immani, inaudito? Protrahantur è laribus domesticis, quorum in tutelâ latent : permittantur seditiosæ multitudini : discerpantur patris absentis nomen inclamantes ; suam et patris innocentiam, ætatis suæ jura, familiæ merita, Deûm hominumque fidem contestantes ! . . . . .

An hìc tandem conquiescet sicarii crudelissimi barbaries ! Meum, meum quoque sanguinem hauriat, si tanta illi cruoris sitis est. Seu

potiùs, Judices, debitas crudelitati suæ pœnas luat. Equidem dies ac noctes versantur ob oculos cruentæ liberorum umbræ conquerentium, se à me desertos periisse. Horum intueri vultus, voces exaudire mihi videor. Ubi eras, inquiunt, pater amantissime, cùm plebis furor in nos desæviret? ubi nunc es? cur nos pateris inultos? ô diem mihi in summâ felicitate luctuosum! Victor, pro triumpho ultionem repetere cogor; et necem eorum persequi, quos vel capitis mei periculo cum cæteris civibus servaveram. Verùm etiam si tacerem, an silerent leges vestræ, quæ injurias paribus damnis compensari jubent, et calumniatores, quibus reos afficere voluerant, paribus ipsos pœnis affici? An ergo vexator florentis familiæ, domûs innocentis eversor pœnam à legibus crudelitati suæ constitutam effugiet? an ille furorem suum liberorum meorum sanguine impunè expleverit? an inulti jacebunt filii mei, dùm sui superstites orbitate meâ fruentur? Non funus pro funere, luctum pro luctu, animam pro animâ, sanguinem pro sanguine rependent? Liberi, quos hîc lugeo, Judices, liberi vestri sunt, non tantùm quòd in Republicâ vestrâ nati, quòd eo parente geniti, qui totus vester est, sed etiam, quòd meis vocibus et exemplo informati ad vestram gloriam et defensionem feliciter adolescerent. Liberos igitur vestros, obtestor, per hujus diei felicitatem, per hanc dexteram, quæ vobis præsidio fuit, Liberos, inquam, vestros, et inexpiatum illorum sanguinem, vindicate. Hunc à vobis triumphum expecto. Nolite pati eum, qui vestrâ in causâ vicerit, eodem die, vobis Judicibus, tam justâ in causâ vinci.

ACOETES

Iphicratis Accusator.

Nemo vestrûm, Judices, hùc me prodire existimet, vel ut injectam crudelis accusationis invidiam amoliar, vel ut inanibus lacrymis ac precibus imminens capiti meo periculum coner declinare. In his rerum mearum angustiis sentio, quàm frustrà utrumque pertentarem. Nam quid favere mihi jam possit, vel undè præsidium aliquod liceat expectare? Instat Iphicrates generis nobilitate conspicuus; non habet Acoetes, nisi ut natales tenebras incuset. Infert calumniam adversarius divitiis, gratiâ, clientum auctoritate potens; ego destitutus omni patrocinio, et summâ rerum inopiâ laborans quid opponerem? Ille inexpectato audacis facinoris exitu, et suâ inflatus victoriâ vindictam armatâ manu postulat; ipse ad cæteras meas miserias iniquiorem sortem expertus nequicquam fatalem ictum deprecarer. Igitur fruere triumpho tuo, Iphicrate; habes et fatentem reum, et, quamcumque in me tuleris, sententiam minimè detrectantem. Perime destinatam tibi jam diù victimam: exsatia veteres inimicitias, saturra te nostro sanguine, nihil deprecor, nihil abnuo. Totum me tibi nimia patriæ caritas mancipiat: hæc me nocentem fecit, si videor nocens. Felix hoc saltem nomine, quòd publicæ saluti, priusquàm tibi, infelix Acoetes occumbat! Rem peragite, Judices, vel Iphicrates potiùs ferrum ipse nostrum in pectus exigat. Verùm quid iras persequatur longiùs, et innocentes meos Liberos neci destinet? Vestram fidem, Judices; placet hic vobis Iphicratis im-

potens furor, cui non satis est, parentem si mactet, nisi eodèm fato nihil tale meritam sobolem involvat?

Infelix ego, qui non modò ærumnosos calamitate meâ Liberos, sed et nocentes fecerim! Nam nocentes illi sint oportet, qui repetuntur ad necem. Non satis est esse miserum, qui plectitur, ni qua nocentem culpa effecerit. Aliud mihi de vestrâ æquitate, Judices, sentire non licet. Non est istud infortunatis hominibus tribunal, sed nocentibus solis pertimescendum. Imò, imò ipsa calamitas certum apud vos semper præsidium habet: et, qui vestris in judiciis nihil præter invisæ sortis injuriam afferat, is non sibi contumeliam à vobis, sed commiserationem potiùs ac patrocinium accersat. Ergo te paterna calamitas nocentem fecit, infortunata soboles, cujus hodiè supplicium apud æquissimos Judices postulatur! Testem ipsum te volo, Iphicrate; neque vel hostis infensissimi propriâ in causâ judicium reformido.

Age quid aliud Liberis meis objicis, nisi quòd infelicem patrem habent? Culpam profer, propter quam à te damnantur. Clamitasti quidem multùm, victoriam ostentasti, indignis tanto Imperatore querimoniis populum in me meosque concitasti. At cujus tandem sceleris nomine devovendos furori tuo meos Liberos vindicas? Ede nunc etiam, si potes, quidquam ejusmodi, vel saltem finge sceleris umbram aliquam, quæ fucum faciat. Nihil est, quod timeas; tua te auctoritas, opum magnitudo, populi gratiâ satis tuentur, tibi ut comminisci aliquod maledicti genus impunè liceat. Quid siles? quid conticessis? En ego te adjuvabo, et tibi vel in Liberos meos accusationis caput sufficiam.

Age retexamus rerum seriem atque ordinem, quæ legitimæ accusationi materiam suppeditare possint. An tibi infelices illi adolescentes machinati sunt insidias? An astiterunt patri in judicio cùm te accusavit, aut suffragatores, aut testes? an populum in te concitarunt? an insurrexerunt tuam in sobolem? an lapidibus armati furiatæ plebis invidiam aut provocaverunt, aut adjuverunt? Quàm miserum est infortunato parenti, Judices, ad eas redactum esse angustias, ut, dùm filios tuetur ac defendit, etiam cogatur suggerere adversario nocendi argumentum! Vide, Iphicrate, ut innocentiæ conscientia securos nos facit. Tuum est eligere ex iis omnibus aliquid, undè nocentes Liberi meì saltem videantur. Si nequis, fatere demùm, quàm temerè, quàm injustè eosdem incuses, et inhumaniter jubeas enecari.

Quanquam, Judices æquissimi, dolet Iphicrates tergeminam sibi periise sobolem, neque dolori suo satisfieri existimat, nisi Liberos totidem meos interemerit, iteratoque toties supplicio, quam repetere à me vindictam nolle se fingit, eandem multò crudeliùs exigat. Equidem parùm humanus ego sim, et parùm sincerus, si dissimulem, quantam vel in victoriâ suâ dolendi segetem invenerit. Sed tamen culpandus hic dolor, qui nisi flagitio placari non possit. Verùm quid dolorem dico? furor est, sævitia est, immanitas est. Te pudeat, Iphicrate, imitari barbaros, aut etiam crudeliores feras, quarum impotens sitis et rabies, nisi sanguine humano, non extinguitur. At si tantoperè sanguinem sitis, quin petis dari tibi in victimam quotquot extiterunt filiorum tuorum interfectores? Collige lapides, quibus illi obruti sunt: recense singula

populi capita, qui unanimi pœnè consensu ad patrandum facinus accessit. Aude etiam aliud, quod furori tuo magis conveniat : ipsos aggredere Judices, quorum sub oculis ipsisque adeò minimè repugnantibus interempta tua soboles fuit. Tu mitiùs aliquid postulares, quàm si dedi tibi petas ad pœnam, qui nullam peractæ cædis in partem venerunt. Hoc etiam adjicietur tibi majus ad dolorem solatium, quò majorem sanguinis copiam effuderis.

Videtis, Judices, ut nihil iniquum precer infortunatæ soboli, quam injusto Iphicratis dolori ereptam velim. Hoc ergo sperare liceat à vestrâ æquitate solatium, ut eorum suscipiatis defensionem, quorum innocentiam perspicitis. Non ego pro ipsis hodiè deprecàtor accederem, nisi parentem haberent illum, quem nimia in patriam caritas calamitosum fecit. Quanquam neque me sortis hujus pœnitet, neque vereor etiam nocens appellari, si patriam amasse nimis sceleri imputetur. Noli timere, Iphicrate, ne, vel me ejusmodi crimine purgare velim, vel cruentam hac mercede mortem refugiam. Erit, ne dubita, erit mihi gloriosum occumbere, dùm publicæ salutis reus occumbam; neque tam supplicium Iphicrates irrogasse videbitur, quàm immortalem gloriam peperisse. Unum hunc adjicite gloriæ pariter ac lætitiæ cumulum, ut, dùm morior, dignos tribus in Liberis paterni studii æmulos et heredes vobis relinquam.

Sed quid moror? Comprehendite me, lictores, ducite quamprimùm ad mortem; sanguinem meum fundite. Quis scit, num fusus Acoetæ cruor Iphicratis iras mitiget, aut etiam restinguat?

SYNOGORUS,

Pro Acoete ipsiusque Liberis contra Iphicratem.

Quod Oratori novo atque in hanc judiciorum Palæstram primùm descendenti maximè optandum est, et quod ad expromendam sagacioris ingenii prudentiam conciliandosque hominum animos pertinere solet, æquissimi Judices; id ipsum mihi nunquam ante hunc diem Forensibus in rebus exercitato fateor defuisse. Nam cùm junioris patroni probabilitas causæ quam defendit, solertiam commendat, et audientium favòrem ac gratiam demeretur, tum ego sensi, quàm lubrico, quàmque difficili versarer in loco, qui venire unus contra omnes, et communibus suffragiis viderer adversari. Quis enim hîc, Judices, nisi me totius populi clamores, cùm diceret Iphicrates, fefellerunt, vel ditissimi viri potentiam atque auctoritatem non vereri, vel victoris triumpho non applaudere, vel miseri parentis orbitatem dolere non visus est? Interim video infelicissimos juvenes omni ope auxilioque destitutos, quibus hæc una, durior ipsâ morte, salutis spes relinquitur, si fortè infortunati Acoetæ sanguine placatus Iphicratis furor ab infaustæ sobolis cæde abstineat. Video ipsum Acoetem non tam adversariorum sententiâ, quàm suo ipsius calculo condemnatum, et se ultrò ac fortiter morti devoventem.

Quid agam, Judices? Eloquar? an silebo potiùs, et suis permittam fatis miserrimam familiam, quam disertissimi Oratoris facundia severissimis judiciis frustrà conetur eripere? Tamen occumbent insontes Liberi? morietur infelix pa-

ter? et hoc apud æquissimos Judices, solitudinis atque innocentiæ contra auctoritatem ac gratiam tutores ac patronos? Ah! sinite me existimare meliùs de vobis: sentio mihi novos adjici animos ad dicendum; adeo me vestra omnium æquitas reficit ac sustentat! Dicam ergo confidenter pro tribus Liberis adversùs iniquam Iphicratis postulationem; dicam pro parente contra se ipsum; dicam pro infringendâ lege cujus vi reus impetitur; ac de singulis ità dicam, ut non tam privatorum hominum egisse causam, quàm publica totius civitatis commoda videar propugnasse.

Quanquam quid ego tres Acoetæ Liberos defendere rursùs aggredior? aut quid adjiciam ad ea quæ studiosus parens idem et disertus patronus tam feliciter peroravit. Nam quæ illa demùm victoria tua est, Dux fortissime, quæ te tam cædis avidum, tam sitientem sanguinis effecit? Esto: demus hoc tibi, peccarit in te vel sciens ac volens infelix Acoetes, et dignum morte scelus admiserit; en sese offert furori tuo victimam, paratus ultrò luere quascumque pœnas irrogaris. Quin plectis reum, et appetentem ultionis animum exsatias? Nihil ille de tuâ crudelitate conqueritur, non delictum defendit, non cruentam mortem deprecatur. At cur in ipsius Liberos sævire ardes? quam illi paterno in scelere partem habuerunt! Ede crimen, quod puniri morte debuit; aut culpâ illi si vacant, cur insontes supplicio destinantur? Nempè non satis unus ad pœnas videatur parens, nisi parenti sobolem conjunxeris? non placet ille furorem tuum, qui semel tantùm mori pro conditione suâ possit, nisi tribus in liberis triplex lethi genus exsolvat? Atenim ereptam tibi tergeminam sobolem doles?

Crudelis dolor, qui nisi alterius dolore mitigari non queat! Victoriam tuam nobis ostentas, et assertam per te patriæ salutem fuisse gloriaris? Equidem fateor; tibi multùm debet Respublica; sed an navatam feliciter magis quàm prudenter operam compensare non potest, nisi sanguinem fundat innoxium? Testor te ipsum, Iphicrate, velles Rempublicam ex tuâ victoriâ plus detrimenti, quàm utilitatis percipere? velles perire tres Adolescentes optimos, qui suo quoque tempore victorias et ipsi multas reportabunt? an ideò tantùm vicisti, ut paulò post tuâ ipsius crudelitate vincereris? Quasi verò digna satis victoriæ præmia Respublica non habeat; aut non satis amplum foret præmium decerpta laus, cum totius populi gratiâ conjuncta?

Sed quid ego hìc diutiùs immorer, Judices, et rem jam actam ulteriùs persequar? Venio ad eximendum parentem ipsum, quantumvis repugnet ille, et se ultrò volensque morti devoveat. Hìc verò sinite me paulò liberiùs queri, quàm aut ætas fortassè, aut debita hujus loci auctoritati reverentia patiatur. Nam quis hic tumultus fervet? cur conversos video in miserum Acoetem oculos, quasi de salute ipsius conclamatum jam foret? cur homini innocentissimo vertitur crimini, quod à verò sinceroque patriæ studio profectum est? Non ergo studuit ille patriæ, qui orbatam illam Imperatore suo cùm videret, et rem ad extremas angustias rediisse, monuit Rempublicam abesse eum, cui commissa urbis defensio sit? Aberas enimverò, Iphicrate, et, nemine in partem consilii adhibito, in castra hostium profugeras. Interim trepidat civitas, tumultuatur populus, et suspicatus quod non erat, furias more suo concipit, bacchatur per urbem;

in Liberos tuos involat, lapidibus eosdem obruit, qui parentem multò lubentiùs obruisset. Tu paulò post, perempto hostium Duce, redis in urbem, felicior certè, quàm prudens, qui Rempublicam, nisi res tibi ex sententiâ successisset, in extremum discrimen adduxeras. Nam quid agat periculi metuens populus, qui præpositum sibi Ducem defecisse hostes conqueratur? Quam spem habuisset aliam, nisi ut panderet portas hostibus, et maturâ deditione victoris clementiam imploraret? Scilicet periculosâ plenum aleâ consilium clam esse voluisti, ne vulgatum resciret hostis? Non erat ergo in hac civitate prudens aliquis Magistratus, cujus fidei inusitatum facinus crederes? qui facti conscius, quod meditabare, placasset plebis animos, iras mitigasset, præstitisset securitatem, et lætioris exitûs expectationem suscitasset.

Tuam tibi calamitatem imputa, quam in Acoetem frustrà refundis. Nam quid Acoetes fecit, Judices, quod facere bonum civem non decebat? An stare debuit lentus et otiosus, qui periculi sentiret magnitudinem? an non adire Magistratum, quem unum succurrere posse afflictæ urbi intelligeret? Cedo quid aliud, Iphicrate, quod in Acoete reprehendas? Nisi fortè id etiam criminis nomine imputandum putes, quòd vir tenuis ac pauper uno publicæ salutis adductus studio id ausus est, quod viri nobiles vel metu tui nominis, vel amicorum tuorum auctoritate deterriti facere refugiebant. Novum crimen, Judices, et, si quid Iphicrati credimus, extremo supplicio expiandum!

Si tamen mulctandum putatis, quod communis utilitatis gratiâ peccatum est, quis deinceps tanto cum periculo patriæ consulet? quis diffi-

cilem accusatoris provinciam implebit? quis contra potentum impetus ac nefarias molitiones obsistet? Atenim non amore patriæ, sed capitali impulsus odio Iphicratem Acoetes accusavit? Nempe virum in divitem, quem auctoritas, vis, gratia tutantur pauper et ignobilis tantum audeat! Quanquàm liceat hoc ipsum contestari, Judices, si qua odiorum semina suspexistis? Agite enim, cùm apud vos Acoetes diceret, an maledictis accusationem suam asperavit? an indulsit inimicitiis? an quidquam contra Iphicratis existimationem effudit? an in ipso Liberorum ipsius funere visus est triumphare?

Réstat hoc unum, ut legis auctoritatem, quâ perperam Iphicrates abusus est, infringamus. O legem benè ac sapienter institutam, Judices, ut quisquis pœnam alteri malè intulit, eandem et ipse vicissim ferat! Vide, Iphicrate, quàm parum reformidemus momentum legis illius quam intentas. Hoc profitemur tecum ultrò dignum esse quovis supplicio injustum accusatorem; non eludemus auctoritatem illam, quam profers: sed age cur abuteris in Acoetem illâ lege, quæ ipsum non petit? An cadit lex illa in eum hominem, qui injustus accusator non fuit? aut injustus accusator censebitur, quem nulla nocendi libido, sed una publicæ utilitatis ratio ad accusandum stimulavit? Ergo tu proba perversam in Acoete voluntatem; ostende signum immoderatæ cupiditatis; profer, si potes, maledictum aliquod aut calumniam quam inter accusandum effuderit. Hæc enim sunt, Judices, quibus vulgò se prodit illa cupiditas, quæ frenum non patitur, neque se unquam intra justos moderationis limites continet, cùm expatiandi liberiùs locum nacta est. Ede, inquam, Iphicrate, repentinum

aliquem, qui vel invictis ac repugnantibus excidit, vel odii, vel iracundiæ motum; vel noli reum legis agere, quem lata lex spectare non potest.

Absolvo, Judices; et quoniam nihil video deinceps, quod vel misero parenti, vel ærumnosæ soboli facessere negotium possit, oro vos atque obtestor, per æquitatem illam, quæ nemini unquam innocenti in hac civitate defuit, calamitosæ familiæ partes acriter, ut soletis, suscipite. Ne noceat infelici Acoetæ quòd ignobilis ac pauper, quòd ope destitutus ac gratiâ contra nobilem virum, divitem eundem ac gratissimum judicio contenderit. Nolite obstruere aditum plebeis etiam hominibus, ut, si benè mereri de Republicâ possint, potentûm auctoritate metuque deterreantur. Parcite lætissimum hunc diem, quem non tam Iphicratis victoria, quam addicta huic urbi felicitas peperit, innocentium cæde, funestare. Satis sit nobis, quòd ereptos infelici fato tres cives optimos requiramus; cavete desiderium nostrum novis funeribus cumulare. Tuque, ô Iphicrate, moderare tantisper dolori tuo: fruere sinceris lacrymis, quas tuæ calamitati omnes impertimus. Noli injusto furore perturbare communem de tuo mœrore luctum: parce abuti pertinaciùs propensissimâ totius civitatis in te voluntate miserorum ad perniciem, et aliam tibi, quàm civium nostrorum in sanguine, triumphandi materiam apprecare.

CRITICUS JUDEX.

Novum causæ genus, et gravissimis undequaque implicatum difficultatibus vestris judiciis hodiè dirimendum deferimus, æquissimi Ju-

dices. Hinc enim communis libertatis assertor et publicæ vindex salutis tergeminæ sobolis orbitatem luget; quid miserabilius? Indè peractæ cædis auctor innocens morti se devovet, dùm Liberos suos tristibus, quæ meruisse non possunt, fatis eripiat; quid generosius? Denique civis optimus hoc uno reus nomine, quòd patriam nimiùm amaverit in judicium adducitur, et vestris sententiis interimendus proponitur, quid iniquius?

An nullum feret Iphicrates victoriæ præmium nec solatium orbitatis? reclamat æquitas, et consuetudo nostra prohibet. An adolescentes optimi et ab omni suspicione criminis alieni pœnas luent, non cadit in hoc tribunal tam crudele facinus. An infelix Acoetes sui in patriam amoris fructum hunc feret, ut vel sortis iniquæ, vel justi doloris victima concidat? quantum hinc detrimentum Respublica nostra pateretur. Tamen nisi addicatur neci infortunata Acoetæ soboles, nec pensari labores suos, nec orbitatem suam resarciri posse Iphicrates profitetur. Clamat Acoetes jura violari omnia, nisi Liberi sui supplicio, cui se spontè devovet, eximantur. Negat ærumnosæ familiæ patronus affici eandem posse ullâ contumeliâ, quin indè Respublica nostra detrimentum ferat. Quid statuendum putatis, Judices? quis vestris sententiis locus relinquitur? Quocumque feratur animus, pares undique angustias, par incommodum offendit. Retexamus breviter totius causæ seriem, Judices, et quoniam mihi omnium primò dicendum est, quid sentiam, liceat singula partium momenta diligenter expendere, et, quod quisque afferat causæ firmamentum, perscrutari.

Imminebat nostris mœnibus metuendus hos-

tis: jam obsessa civitas fatalem casum metuebat, et quantò minùs præviderat hostilem impetum, tantò magis impar ad declinandam perniciem sibi videbatur. In hac rerùm perturbatione præficitur defendendæ urbi Iphicrates natalium splendore ac divitiarum copiâ spectátissimus. Verùm non ita multò post urbem deserit, et nemine consilii in partem adhibito, hostium in castra noctu profugit. Rem comperit Acoetes obscuro natus loco et rerum omnium egentissimus: continuò in Senatum advolat, nunciat defecisse ad hostes Iphicratem, et de parando obsessæ urbi præsidio Magistratus admonet. Miramur, obstupèscimus! Frustrà quæritur Iphicrates; nusquam est. Hinc crescit perturbatio, augetur metus, tumultus invalescit. Mox impotens furoris populus Iphicratis in domum irrumpit, et raptos indè tres ejus Liberos lapidibus obruit. Redit Iphicrates, partâ de hoste, quem propriâ manu occiderat, victoriâ. Luctum pro gaudio, pro triumpho funus multiplex, pro mercede tristissimam orbitatem invenit. Hinc justæ in Acoetem querelæ, quem veteribus adductum odiis ad talem ipsi inferendam calumniam defendit. Nempè crederet Populus, tam vecordem, tam oblitum suî fuisse Iphicratem, ut totius exercitûs Imperator electus proderet hosti patriam, nisi maledicta Acoetes sereret, et suis in Iphicratem conviciis populi furias stimulasset?

Exin approbare vobis nisus est facti sui consilium, et occultam fugam laudi atque solertiæ vertere. Erat in eo statu civitas, dixit Iphicrates, ut nisi fraus dolusque virtuti misceretur, populi salus videretur conclamata. Quanti porrò intererat totum hoc, quod meditabatur, arcanum tegi; ne, si patuisset, se-

mel, et vincendi perderet opportunitatem, et se suosque cives gravissimum in discrimen adduceret.

Mox exhibuit pater miseræ sobolis innocentiam, cujus haberi rationem decuisset, vel si proditæ patriæ movisset ipse suspicionem. Nam, cur inquit, Liberi expertes paterni criminis pœnam luant? Quàm durum est suavissimo vitæ solatio patrem privari, dùm suis civibus suæ ipsius vitæ periculo salutem et incolumitatem redimit. Vidistis lacrymas, audivistis gemitus, quibus deploravit orbitatem. Non putat sanari posse plagam, quam amissa soboles intulit, nisi par Acoetæ soboles idem supplicium luat. Orat proindè, ut Acoetæ tres filii filiorum suorum Manibus immolentur. Legis adjicit auctoritatem, quæ pœnam injustam inferentibus parem pœnam rependit.

Neque verò sobolis in periculo segnis Acoetes aut indisertus fuit. Credit eodem jure eximendos supplicio Liberos suos, vel si nocens ipse extitisset, quo volebat Iphicrates suis condonari, si patriam hosti prodidisset. Imò, Acoetes adjicit; cur Liberos, quos alienos à paterno scelere, si quod est, Iphicrates non negat, quos neque insidiarum arguit, neque odiorum incusat, neque illatæ accusationis reos criminatur, cur, inquam, Liberos meos neci postulet Iphicrates, qui suis vel nocentibus, propter ætatis imbecillitatem atque inconsiderantiam indulgeri veniam oportere censuisset? Injusta ergo videri debet postulatio Iphicratis, iniquus dolor, qui nisi innocentum cæde potest mitigari.

At Acoetes ipse, Judices, quanquàm ultrò

morti se devovet, patrocinio non caruit. Non illum, si defensori credimus, vel veteres inimicitiæ, vel nocendi voluntas, cujus nullum in accusatione vestigium est, sed unum Reipublicæ studium impulit, ut, quod pertinere ad communem salutem videbat, statim admoneret. Nam cur fugæ suæ neminem participem fecit Iphicrates? Non erat quisquam in tam numerosâ civitate, cujus fidei consilium illud crederetur potiùs, quàm in tantâ rerum perturbatione, proditionis suspicionem credulæ, ut plurimùm, ac meticulosæ plebi relinqueret? Sin tamen Acoetes puniendus videretur, qui nec deterritus potentiorum metu, nec Iphicratis auctoritate, tantum Reipublicæ studium præ se tulisset; quis subire deinceps vellet tanto suo periculo damnosam accusandi aleam? quis ignobilis ac pauper nobilium ac divitum flagitia arguere sustineret? Vim autem legis, quam extulit Iphicrates, sic adversarius elusit, ut cùm latam in eos diceret, qui nocendi animo ad accusandum accedunt, facilè Acoetem absolveret, à quo tantam abfuisse voluntatis perversitatem demonstraret.

Expensis triplicis causæ, quam exposui rationibus, expectatis, Judices, ipse quid sentiam; paucis declarabo. Est hæc fatalis rerum humanarum conditio, ut, cùm in usu vitæ quotidiano multa contra spem ac voluntatem contingere soleant, neque præcavere singula, neque omnibus mederi incommodis accurata quantumvis diligentia posse videatur. Atque ut ab accersitis longiùs testimoniis abstineam, quàm multiplex in hac, quam agitamus causâ, rerum insolentium, quàm improvisa varietas sese objicit! Utinam, Iphi-

crate, consilii tui ratio nobis patuisset, utinam licuisset præsentire facinoris genus illud, quod tacitus meditabare! Equidem laudare satis non possumus incredibilem illam animi tui constantiam, quâ rem tam arduam, tam plenam periculis suscepisti. Admiramur singulare illud patriæ studium, quod te in inveniendo sagacem, in promovendo prudentem, in exequendo felicem effecit. At in tanto rerum tumultu, qui repentino dicessu tuo invalescebat, quis fervidum naturâ suâ et impotentem animi populum coërceret, aut prævideret etiam, quod erat acturus? Non erat is Acoetæ animus, dùm Senatum fugæ tuæ admonuit, ut quidquam indè Liberi tui paterentur. Erat succurrendum incommodo, quod absentia tua pepererat. Fecit vir bonus, quod tu ipse iisdem rerum in articulis, pro tuo in patriam studio fecisses. Totum hoc sortis iniquæ fuit, quidquid in sobolem tuam peccatum est; neque tam tibi nocuit illa, quàm nobis, dùm spem Reipublicæ lætissimam eripuit. Enimverò, Judices, quantùm crescebant civitatis hujus in decus Adolescentes illi, quibus fortissimus pater quotidiana virtutum exempla sufficeret; qui facinoris hodierni spectatores didicissent, quo patriam loco optimus quisque civis habere debeat. Gratulare tibi, Iphicrate, quòd dolorem tuum Respublica doleat, ut suum, et suam tecum queratur orbitatem. Quanquàm, Judices, aliud expectat à nobis Iphicrates præmium; aliam parta per ipsum civitati tranquillitas mercedem vindicat. Neque verò minùs esse nos liberales in remunerando decet, quàm ille fortis in vincendo fuit.

Nihil moræ est; opta tibi, Iphicrate, quod

voles. Opes, gratiam, munera, et si quid est aliud virtute tuâ dignius, postula. At patere unum hoc vicissim Respublica te roget benevolentiæ monimentum, ut veteres oblitus iras, quidquid hùc usque rixarum fuit, obliterari sinas. Noli funestare diem hunc tibi tam gloriosum, patriæ tam utilem, seris nepotibus tam prædicandum. Quos tibi repetis ad necem, non sustineret humanitas tua immolari. Illos reputasti insontes, dùm filios ipse tuos ab omni injuriâ vindicabas, vel si nocens videri potuisses. Habes in Acoete, quem non credimus ullo nocendi studio ad aperiendum, quod noverat, accessisse, habes, inquam, in Acoete devoventem ultrò se tibi victimam. Satis tibi sit jacuisse victum hostem, ut omnis pugna finem habeat.

Itaque, Judices, ut alamus in unoquoque cive de patriâ benè merendi studium, sic statuo, tam Acoetes ipse, quàm ejusdem Liberi poenâ eximantur. Erigatur Liberis Iphicratis insigne monumentum, quod devotas publicæ saluti victimas apud posteros commendet. Ipse Iphicrates stet æneus in foro, et fusus in auro hujus urbis præses Genius Iphicrati gratulabundus accedat, et meritum caput coronet. Denique ne iniquiore animo orbitatem ferat Iphicrates, eligat sibi unum aliquem è tribus Acoetæ Liberis, quem adoptet. Ac, ne plebeius homo cùm sit, illustrem in familiam dedecus intulisse videatur, hunc Respublica adoptet ipsa priùs, et quibuscumque nobilitatis insignibus illustret.

HERODES
FILIORUM
APUD AUGUSTUM CÆSAREM
ACCUSATOR.
CAUSA SEXTA.
In genere Judiciali.

ARGUMENTUM.

Aquileiam Herodes cùm venisset, et exorasset ab Augusto Cæsare, ut suas adversum duos è Liberis suis querelas vellet cognoscere, adductos coram Juvenes violatæ majestatis pariter ac pietatis, tentatique veneficii accusavit. Sed cùm rem totam calumniis subnixam, et Regem ipsum culpâ non carere Augustus intellexisset; animadvertissetque non eos tantùm qui judicio aderant, sed et Accusatorem Liberorum defensione ac lacrymis commoveri; difficilem, pro suâ prudentiâ, ita diremit controversiam. Objurgatâ Juvenum imprudentiâ, qui parenti dedissent suspicionum occasionem, Herodem rogavit, ut suspicari desineret, et compositis utrinque simultatibus, Liberis reconciliaretur.

ACTORES.

AUGUSTUS Cæsar.
HERODES Judææ Rex.
ALEXANDER, } Filii Herodis.
ARISTOBULUS, }

HERODIS *in Filios suos Oratio.*

VIDES, Auguste Cæsar, Regem infortunatum, miseriorem patrem; cui regnum illud, quo fruitur beneficio tuo, nec dignitatem ac gloriam contulit, nec dulce parentis nomen, quod sors impertiit, affert solatium. Adsum paratus ultrò deponere, quod cæteri cupidiùs ambiunt; venio funestissima quæque precaturus illis, quos vel ipso capitis discrimine tueri voluissem. Quo quid durius Regi? quid patri calamitosum magis?

Tamen quid agam, Cæsar, his circumventus æmulis, qui nec regem, nec patrem esse patiuntur? Quæ spes demùm adversus ingratos ac perduelles Liberos, quod mihi præsidium superest, nisi apud te Cæsar, qui in tantâ universi orbis mole, quam unus sustines, nihil arbitraris tam tuum, quàm opitulari miseris, et afflictos consolari?

Equidem silui jam diù tanti sceleris conscius, et naturæ reclamantis, pœnasque deprecantis vocem patiens audiebam. Siluissem etiamnum hodiè, et oblitus ultrò quodcumque dolebam æquiùs, veteres injurias condonassem, nisi summum nequitiæ gradum attigissent Juvenum impiorum rebellio atque perversitas, et omnes paternæ caritatis sensus obmutescere coëgissent.

Igitur miserare, Cæsar, luctuosam infor-

tunati Principis conditionem; nihil te pigeat in partem mei doloris venire, et graves ærumnas, quas patior, pro tuâ humanitate mitigare. Quanquàm, ut meî me pudet, coram invictissimo Principe ac confertissimo tot illustrium virorum cœtu ingratam accusatoris personam sustinere! ut refugit animus ab iis reprehendendis, quos mihi natura, pietas, ratio tam arcto necessitudinis vinculo conjunxerunt. Verùm nisi postulem quamprimùm judiciorum tuorum æquitatem, nisi severitatem legum contra filios degeneres petam adhiberi, aut Herodi misero cedendum è vivis, aut gravior ipsâ morte vita in omne tempus sustinenda. Itaque patere, Cæsar, poni antè oculos tuos desolatæ familiæ dedecus, et turpem mei sanguinis ignominiam palàm revelari.

Nihil est tam debitum parentibus, nihil, quod illi tam legitimo jure sibi vindicent tanquam suum, quàm ut eos quos genuerunt, et acceptæ lucis non immemores, et collocati apud eosdem beneficii non ingratos experiantur. Nam quis hoc leve nobis invideat laborum nostrorum solatium? quis debitam institutæ liberaliter juventutis mercedem abnuendam putet? Nemo non maledicat sterili semper et infructuosæ terræ, quæ spes serentis arantisque frustrata, nihil, præter infelices carduos ac spinas reddiderit. Et iniquo ferendos animo filios quis non arbitrabitur, qui rusticitate indolis, et morum asperitate parentis vota expectationemque fefellerint.

Quanquam incusem ego memet ipse, et meo me dolore dignum ultrò reputem, si piam in me parentis sollicitudinem Liberi desiderent. Sed agite, vos ipsos testes appello, Filii degeneres, patrem arguite, per me licet, si quid parcitum

unquam paternæ caritati doluistis ; si quid vobis à me defuit, vel divitiarum ad copiam, vel honorum ad ambitionem, vel strenui laboris ad utriusque felicitatem ex omni parte cumulandam. Quò poterat altiùs aspirare utriusque æmulatio, quàm ut alteri sororis meæ, alteri Regis Archelai filia in uxorem contingeret?

Quid alia persequar operosiùs meæ erga vos liberalitatis, benevolentiæ, humanitatis indulgentiæ monumenta? Noveram præferocem amborum indolem, asperos rigidosque mores, animum intractabilem. An offensus ego sum? an habui vos duriùs? an parentis auctoritas æquitatis cancellos aut mansuetudinis fines excessit? Imò, quid tentatum à me non fuit, ut demererer vos mihi, ut inescarem blanditiis, ut beneficiis demulcerem? Quid inexpertum reliqui infelix, quo mitigari posset ac placari innata utrique feritas? Tamen quid egi? quid promovi? quem fructum fero tot laborum? quod mihi præmium impensi tam liberaliter amoris repensum est? Alienavi duros ac feroces animos, non cicuravi; stimulavi invidiam, non placavi; inflammavi furorem, non restinxi. Pro solatio dolorem, contumeliam pro beneficentiâ, pro amore odium acerbissimum sum expertus.

Piget dicere, Auguste Cæsar, quàm ingratam, quàm plenam curis gravibus, quàm intolerabilem ex omni parte vitam Liberi perduelles patri reddiderint. Hæccine vita est, cum cupidis rixarum, et contentionum amantibus habere societatem? in eorum esse contubernio, quibus nihil in oculis nisi torvum, nihil in verbis nisi procax, nihil in totâ agendi ratione nisi præposterum et amarum sit? qui regis majestatem, auctoritatem patris aspernandam arbitrentur? apud quos consilia,

preces, monita, objurgationes, minæ nullum pondus, nullam fidem inveniant? quorum ingenium ita sit ad perversitatem pronum, ita pertinax, nihil ut tam ambiant, quàm displicere, nihil tam vereri, quàm placere, videantur.

Quanquàm dissimulandum id fortè, durum quantumvis et asperum studiosus et amans judicet pater, si privatus foret hic dolor, et publicæ tranquillitati nihil officeret. Verùm nec tacitas esse inimicitias suas patiuntur filii degeneres, nec habent satis odisse patrem ac persequi, nisi eosdem populis sensus atque animos inspirent. Non stetit per eos, Cæsar, quin perturbatam ubique regni pacem ac quietem lugeremus: adeo nihil prætermiserunt illi, quod vocare patrem in invidiam posset, et graves in totâ Judeâ tumultus ac turbas suscitare. Sollicitata palàm et apertè populorum fides, tentatæ largitionibus provinciæ, dissipati rumores mali, qui regnantis nomen ac famam violarent: injecti graves metus, qui perstantes in obsequio provocarent ad rebellionem. Tædet nimirùm ambitiosos Juvenes regnare tandiù ærumnosum patrem, et queruntur tempus illud esse longius, quod regnandi cupiditatem moratur.

Hinc minùs mirum videbitur, quod adjiciam, Cæsar, tam oblitos fuisse suî, tam exuisse utrumque naturæ sensus omnes, ut parentis vitæ insidias struerent, et, quem spoliare regno non poterant, nisi adimerent ei vitam, eundem de medio tollere cogitarent. Exhorrescis, Cæsar, ad tam immane facinus, nec tantam cadere posse in Liberos meos crudelitatem putas, ut moliri simile quidpiam præsumpserint. Nec ipse minùs obstupui Rex et pater; nec ægrè minùs adducebar ut crederem, parricidas genuisse me Liberos;

tam videbar mihi nihil commisisse, propter quod tam impios experirer. Utinam aperire possim motus varios, quibus distractus contrarias in partes animus adversum vanos metus, et injuriosas, ut rebar, suspiciones diù multumque luctatus est! Incusavi me non semel, qui præbuissem aures accusantibus: arguebam piam eorum sollicitudinem, qui referebant vera, despiciebam varios rumores, qui juvenum famam perstringerent: neque tam verebar subire capitis periculum, quàm filios Parricidii reos suspicari. At patuerunt tandem doli, retectæ fraudes, nefaria conjurationis impiæ consilia in apertum prodierunt. Felix Herodes et in suâ calamitate fortunatus, qui fidos magis et amantiores suî domesticos, quàm filios habuerit!

Poteram ulcisci statim manifestum scelus, poteram, oppressis nefandæ machinationis auctoribus, ablegare longiùs sollicitudinem omnem ac metum, et, quod humanæ divinæque leges plectendi facinoris jus permitterent, id mihi Rex et Pater vindicare. Abstinui tamen, Cæsar, et nimiæ vel credulitatis, vel sævitiæ veritus suspicionem, malui tuum ad Tribunal perduelles filios judicari. Tuum est, Auguste Princeps, pro æquitate tuâ impensiùs consulere, ne perfidis Juvenibus impune sit, perturbasse Regis ac patris tranquillitatem; et ejusdem regno ac vitæ insidias posuisse. Agitur publicæ utilitatis ratio, securitas Principum, parentum salus; quibus si non liceat tutos esse à Liberorum insidiis, perpetuo in metu vivendum sit, et quotidianum ab unoquoque capitis discrimen subeundum.

ALEXANDER

Filius Herodis natu Major.

Quàm luctuoso infortunatorum Liberorum fato fieri dicam, Auguste Cæsar, ut cùm de nostrâ sorte possimus queri multò æquiùs, quàm patri expostulare de suâ liceat; nobis tamen in præsenti rerum nostrarum discrimine positis, nec loquendi, nec silendi libera facultas relicta sit. Enimverò, si tacemus, illatæ accusationis rei videbimur, dignique suppliciis omnibus, quæ perfidiæ ac parricidii crimen meruit; si loquimur et innocentiæ nostræ conscii inustam labem diluimus, id facere non possumus, quin turpem aut malevolentiæ, aut nimiæ credulitatis notam patri accersamus. Igitur quid agam? quid consilii capiam? Infelices nos, quibus innocentes esse non prosit! Infeliciores, quibus purgare inflictum scelus non detur, nisi sceleris alterius probrum incurramus.

Tamen jubes nos loqui, Cæsar, nec æquitatis putas tuæ, reos indictâ causâ damnare. Utinam perorare apud te sic possim, ut, quæcumque pro nostrâ defensione dicturus sum, ea nec displiceant patri, nec ullam criminis suspicionem nobis adhærescere patiantur.

Non sumus nos, Auguste Cæsar, tàm parum memores paternæ caritatis, ut, quæ commemoravit parens optimus collata in utrumque beneficia, ea vel inficiari, vel elevare verbis meditemur. Fatemur ultrò nihil parcitum fuisse piæ ipsius in ambos sollicitudini, dignos ut se filios institueret, et tam studiosos haberet æmulatores virtutis suæ, quàm cupidum ipsi et amantem sobolis patrem persensissent. Imò vicit expecta-

tionem nostram parentis optimi benignitas, et impensus affatim amor meriti rationem omnem votorumque modum excessit. Atque utinam grati animi memoriam liceret vel sanguine ipso consignare! intelligeret parens, quàm procul absit à Liberis suspicio mala, nedùm accusationis probrum infligeret.

Nam cur accusamur ab ipso tam acerbè? vel quid miseri commisimus, propter quod accusationis invidiam pateremur? scilicet dociles minùs ac minùs obsequentes extitimus? hoc enim primum objecit pater, primum hoc criminationis caput fuit. Verùm ecquandò, vel quibus demùm in rebus videri potuimus rebelles ac contumaces? Quàm durum est, Cæsar, declinari à nobis non posse sceleris ejusmodi suspicionem, nisi cum aliquo dispendio paternæ sinceritatis et æquitatis! Est enim hoc accusationis genus, ut stare non possit, nisi pater negatum sibi fuisse probet obsequium; nisi rem, tempus et locum, in quibus agnovit contumaciam, designarit. Ecquod porrò, Auguste Cæsar, dùm rebellionis crimen exprobraret acerbius, vel violati imperii, vel contemptæ majestatis, vel legis usquam infractæ deprehendisti vestigium? An æquum est censeri nos rebellionis reos, ubi neque dictum, neque factum quidquam affertur, quod vel ipsam rebellionis umbram præ se ferant?

Sed parentis vitæ ac moribus obtrectavimus? Hoc alterum criminis caput, quod infert parens, grave penitùs, et quâvis pœnâ expiandum, si tam certò revinci possit, quàm facilè jactatur! Quanquàm affirmat pater, et rem compertam probè defendit. Reverendum quidem nobis patris testimonium, fateor, neque temerè inficiandum. Tamen an non potuit illudi credulus plus æquo pater, et falsis circumveniri rumoribus?

Nosti, Cæsar, quàm multis Principum virorum aula obnoxia sit hominibus malevolis, qui vel corrupti largitionibus, vel spe ineundæ gratiæ, vel ipso nocendi studio impulsi iniquos passim sermones serunt, et obvias aures maledictis implent atque onerant; quos tacitus livor urget, et æmulatio prava stimulat; quibus hoc uno nomine invisa solet esse probitas atque innocentia, quòd nullum habent ipsi cum probitate atque innocentiâ commercium. Quàm miserum est cum ejusmodi ingeniis conflictari, quibus nec placere sine crimine, nec sine periculo displicere possis! Atque utinam, Cæsar, patris ab aulâ genus istud hominum procul exulasset! non hodiè vel mutatum doleremus ipsius animum, vel duram purgandæ criminationis necessitatem sustineremus.

Venio ad aliud accusationis genus, cui tristis amborum indoles, aut etiam morosa, si creditur, patri locum dedit. Tuam fidem appello, Cæsar; ex quo vertitur crimini, quod naturæ vitium est, non voluntatis? Sed esto: voluntarius sit ille mœror qui patrem offendit: an culpandus continuò, quem jussit pietas, elicuit natura, amantissimæ parentis orbitas procreavit? Ergo sublatam luctuoso fato matrem optimam piis prosequi lacrymis non licebat; dùm ereptam sibi Reginam mœreret populus, afflictaretur aula, universi regni ordines extinctam quererentur? dùm parens ipse, conversis in meliùs animis, nocentem absolveret, desideraret amissam, et quovis pretio redonari vitæ voluisset?

Tamen damnetur tam justus filiorum dolor pariter et amor; plectatur etiam pœnis gravioribus, si modum excessit, si erupit in querelas, si probris non pepercit, si peractæ cædis auctores aut incusavit, aut damnavit. Piget, Auguste

Cæsar, hæc operosiùs confutare, quæ probari nequeant, nec, si probentur, rationem criminis habere possint.

Restat ultimum idemque gravissimum accusationis caput, quod ab affectato regno paratisque parentis vitæ insidiis jactatum est: cujus suspicio vel levis si cadere in nos possit, hoc uno satis nocentes nomine, frustrà cæteris in criminibus diluendis felices fortunatique videamur. Nam quis hoc sustineat fuisse Liberos tam degeneres, ut parentis vitæ, vel regno funestum moliri quidpiam præsumpserint? Idipsum verò quantò tetrius ac crudelius est, tantò miseriores nos puta, Auguste Cæsar, quibus in amovendâ tam horribili criminatione laborandum sit. Tamen in istâ rerum nostrarum conditione miserabili, recreat nos hæc conscientia non mediocriter, quòd æquissimum eundemque perspicacissimum Judicem habeamus, apud quem non inveniant fidem maledicta ejusmodi, nisi certis argumentis atque testimoniis revincantur.

Ergo proferantur argumenta insidiarum; adducantur testes vel participes nefandæ conjurationis; prodeant designati cruentæ cædis artifices ac ministri; recitentur litteræ; appellentur sollicitati ad defectionem populi; probentur habita de flagitio tam immani cum externis colloquia; adsint quotquot sunt fidei atque innocentiæ nostræ obtrectatores, et palàm arguere non dubitent, quos clàm incusare non erubuerunt. Vides, Auguste Cæsar, quàm parum reformident judiciorum aleam, quos nulla sceleris conscientia stimulat ac remordet.

Sed frustrà provocantur à nobis instructæ fraudis architecti. Timidum est naturâ suâ genus istud hominum, lucem refugit, et accommoda-

tas machinandis dolis tenebras multò lubentiùs sectatur. Quanquàm ô structam malè calumniæ nequioris fabricam! Egregiam enimverò regni capescendi viam, quod parricidio partum videri possit! scilicet æquis ferrent animis populi sibi parricidas imperare? non exturbarent solio, quos maculatos paterno sanguine conspicerent? parcerent Liberorum vitæ, qui paternam tollere non pertimuissent? sed quid populos moror? Tu, Cæsar, tutor ac vindex æquitatis, videres lentus ac segnis Liberos parentis cæde constupratos? Non vindicares illatam verendæ majestati injuriam? non adesses ultor tam detestabilis facinoris? non evocares reos tuum ad tribunal? non exterminares duo naturæ monstra ac portenta? nobis regnare, aut etiam vivere, Cæsare incolumi, liceret?

Tamen si tam inconsultos nos credis, ut hanc moliri ad regnum viam cogitaverimus; si tam malos, ut tinctum patrio sanguine solium placere potuerit; dicta causa est, Cæsar: plecte sontes, ut merentur, et quovis supplicio perime. Sin utrumque pro tuâ perspicaciâ et æquitate tam injustâ suspicione eximis, oramus atque obtestamur, ut hunc errorem pariter ex animo parentis evellas; ut eundem Liberis placare ac reconciliare non graveris, quo offenso vel irato, nec regnum expetendum, nec ipsa tolerabilis vita videri possit.

ARISTOBULUS

Filius Herodis natu minor.

Vocasti nos Cæsaris ad tribunal, Pater colendissime; accusasti apud eundem læsæ majestatis, ac pietatis violatæ reos. Expectas ut com-

munem in causam dicam aliquid, et, quam frater non frustrà implorasse visus est optimi Principis æquitatem, hanc ipse pari studio interpellare aggrediar. Mihi certè quanquàm nihil esset ambiendum magis, quàm apud eum judicem dicere, quem nemo sceleris purus atque integer tutorem ac patronum non sensit, cujus in retegendis simulationum involucris perspicaciam nemo non expertus est; tamen ignosces, uti confido, Cæsar, si nullum optem alium ab ipso patre hodiernæ contentionis arbitrum, nullius judicio malim, quàm ipsius sententiis absolvi.

Nam quem in tanto rerum nostrarum discrimine confidentiùs adeam, quàm te, Pater, qui amantissimum te nostrì exhibes, dùm utrumque acriùs insectaris? qui injuriosas de nobis suspiciones cupis deponere, dùm easdem confirmare vehementiùs affectas? Nempè, quibus parcitum voluisti, cùm perdere nos potuisses, sontes unquam credideris? aut statueris Liberis carere, quos ad Cæsaris tribunal adduxisti? Quantò æquiùs putem, quæsito longiùs judicio nihil te ambiisse aliud, nisi ut apertæ defensionis liberiorem locum sufficeres; et, quod præstare per te unum satis commodè non poteras, id per alium efficaciùs perficeres. Consuluit parens optimus Liberorum famæ, et, quos omni suspicione sceleris eximere cogitabat, eos voluit publicâ et inficiandâ nemini sententiâ insontes pronunciari. Quos unus absolvisset pater, non purgasset penitùs illatæ accusationis opprobrio; et ipse veritus, ne paterna caritas illusisse judicem videretur, maluit apud alienum tribunal, quos innocentes noverat, ab omni culpâ vindicare.....

Nam quid aliud de te sentire nos deceat? Tu Liberos crederes eò venisse feritatis et amentiæ, ut parentis vel regno, vel vitæ insidiarentur? Tibi vel levis tam detestandi parricidii suspicio incidisset? illos censeres tuo procreatos ex sanguine, quos vel ipsa tanti sceleris umbra non perculisset? filios Herodes agnosceret, qui parricidæ nomen ac sensus non exhorruissent? genuisset ille suî tam dissimiles, tam alienos à moribus, tam aversos ab indole educasset? Non credis, Pater; aliud cogitas; aliud dedimus obsequii, reverentiæ et amoris specimen. Sed quid ego hæc? quid immoror in amovendâ illius flagitii labe, cui ratio, natura, sanguis reclamant? Consule temetipsum potiùs, ni grave est, Pater, scrutare sensus intimos, secretissimas expende cogitationes, indolem, mores, vitam ipse tuam attende; atque hinc conjice, qualem de Liberis sententiam feras. Rarum est, et monstro simile quidpiam, ut inertes fortibus, justis scelesti, parricidæ pietatis amantibus ortum debeant.

Tamen nisi Liberos sceleris expertes credis, nisi parricidii labem inficiantibus fidem habes, nisi suscipis ipse eorum defensionem atque patrocinium, quos iniqua criminantium malevolentia premit ac funestat; age, quid moraris? quin damnas reos, qui tibi innocentes videri non possunt? Nihil est, quod alienum quæras arbitrum ac judicem. Nequeunt apud aliud quodvis tribunal absolvi, quos apud te damnaveris: hoc ipso nocentes satis ambo videbimur, si nostram tibi approbare innocentiam non contingat. Plecte ergo utrumque pro arbitrio, Pater: sume pœnas à nobis, quas voles, si flecti non placet: statue supplicii genus quantumvis durum et asperum;

nihil deprecamur, nihil querimur, non provocamus alium ad judicem, neque tam miserum censemus mori, si placari Pater aliâ ratione non valeat.

Quanquàm quid loquor, aut me quis metus, et iniquus error illudit? Ignosce parens optime, si tam præpostera de te suspicio incidit. Ignoravi parentis animum quem Liberis implacabilem crediderim. Aliud sentire de te nos jubes: vultus ille tuus qui jam mutari nobis in meliùs incipit, oculi illi quibus utrumque benigniùs respicis, et qui erumpentes lacrymas vix retinent, diffidentiam nostram arguunt et novam fiduciam inspirant. Non tibi liberum est, iratus quantumvis videri velis, ut tuam in filios caritatem longiùs dissimules. En amor sopitus malè renascitur, et impatiens se prodit. Patere causam ut agat paternus ille amor apud te nostram; id exoret ipse meliùs, quod oratio nostra, quod sinceri gemitus, quod assequi lacrymæ non præsumant. Sit ille nobis unus instar omnium patronus; si modò faciles aures oranti commodabis, discutiet brevi quascumque suspicionum nubeculas, quas iniquior aura contraxit; tempestates abiget, et pristinam mentis sinceritatem meliore fato revocabit. Persuadebit ille, quàm frustrà metuendum tibi putes ab iis, quibus parentis securitas pretio quolibet sit potior; qui salutem tuam atque incolumitatem suo ipsorum sanguine benè redemptam arbitrentur.

Sic erit, pater amantissime; atquam tu cumque in Liberos sententiam feras, quidquid statuere de nobis placuerit, nunquam ab amando patre temperabimus. Auferre nobis vitam quis potest, amorem nullus unquàm auferet. Vivet

ille superstes exstinctis corporibus, ac si viventibus benevolentiam patris mereri non possit, desiderium ejusdem sepultis vindicabit.

AUGUSTUS CÆSAR.

Magnum est illud, quod infertur hodiè vobis accusationis genus, Adolescentes carissimi. Quantùm est enim Regis ac patris violasse majestatem! Ejusdem regnum vitamque attentasse, quantò quid majus debet videri! Utrumque si tam verum evincitur facinus, quàm jactatur constanter, quæ possit esse tanto crimini pœna par, vel quem detrectent illi supplicii gradum, qui tale flagitium admiserint?

Ego certè, qui postulor in hac causâ Judex æquitatis, et læsæ majestatis pariter ac pietatis vindex interpellor, quo debeo esse in ambos animo? quis patrocinio aut etiam misericordiæ locus relinquitur? Equidem vestra hæc ætas, nobilitas generis, indoles utriusque, quam suspicor bonam, et vestro dignam sanguine, totum me vobis vindicant; et defensoris partes tueri suadent, non judicis.

At quî possum, quantumvis ambiam indulgere propensissimæ meæ in utrumque voluntati, nisi accusationis illatæ probrum ac dedecus penitùs eluitis; nisi vestram mihi, iisque omnibus quotquot hic adsunt, innocentiam approbatis? Idipsum verò neuter sic assecutus dicendo videatur sibi, suspicionem omnem ut amoverit. Non est in promptu declinare accusationis odium, dùm accusatoris invidiam Rex non refugit, dùm personam eandem pater, reclamante naturâ, non invitus sustinet. Nempè Regem arguere falsi

quis audeat! Quis insitam parentum animis caritatem desideret in patre?

Utinam enimverò descendisset hùc accusator aliquis, et reverendus minùs et minùs arcto sanguinis vinculo vobis conjunctus, cujus suspicari fidem liceat; in quo nocendi animum fas sit incusare! Quàm lubenter accusationis vim ac momentum accusantis malevolentiam derivarem! Verùm quos nocentes profitetur Rex et pater, quis eosdem liberet suspicione criminis; quis patrocinari miseris velit, quibus sublata ratio salutis omnis ac conclamata videri possit?

Tamen dissimulare non velim, carissimi Juvenes, quod sensi, dùm suam uterque vestrûm causam ageret; neque offendetur, uti confido, vel regis, vel parentis animus, si profitear palàm, quòd ipse iratus licet et implacatus ultor visus est pariter persentire. Placuit in vobis nativa quædam expersque fuci simplicitas, et ingenuus in dicendo candor, qui fraudis malæ partus esse non potest. Spirabat Oratio vestra nescio quid, quòd latentes abstrusi cordis sinus recluderet: erat modestus in vultu pudor, quem conscia mens non admittat in societatem. Vidi profluentes ubertim lacrymas, quas amor eliciebat, non extorquebat metus. Interim mirabar ego tacitus, quo pacto nocentes essent illi, qui toti ad innocentiam compositi viderentur. Nam etsi personata plerumque incedit improbitas, et ad æmulandam virtutis imaginem est ingeniosa magis, quàm par esset; tamen frons, oculi, supercilium, vultus denique totus mentis sermo quidam tacitus, ac fidus interpres haberi solet, qui fallit rarò, nec in errorem inducit. Nescit fallacia veritatis personam longùm tueri; se prodit ipsa, et vel invitis ac repugnantibus obmurmurat.

Quisquis malus est, sentit conscientiæ stimulos, qui reum arguunt; reformidat aspectum judicis, non constat sibi, dicendo perturbatur, et frustrà confidentiam affectat, quam non habet. Id porrò, quod mihi non est integrum non profiteri vestram in gratiam, nolite sic gratulari vobis, Adolescentes, quasi hæc oratio mea vos absolveret. Culpâ vacare Liberi non possunt; quos reprehendit pater; et hoc nocentes satis debent videri, qui patris ad tribunal damnantur. Hoc natura, hoc ratio, hoc divinæ leges humanæque postulant, ità Liberos vivere, ut suspicionis vel umbram parentibus adimant. Sanctum est scilicet parentis nomen, nec sine gravi Liberorum flagitio offensionem patitur. Ergo noxâ quis vos eximat, qui patri expostulandi de vobis occasionem dederitis?

Unum restat jam vobis in parentis clementiâ præsidium, Adolescentes optimi. Illius est reos absolvere, qui sumendi pœnas jus habet. Ego, quod facere possum, et quod ultrò volensque præstandum mihi vindico, viam sterno vobis ad parentis gratiam, et, quam indulsisse me non pigeret, veniæ vobis deprecator accedo. Neque verò preces meas Herodes frustrabitur, aut quam suscitavit ipse, fiduciam illudet. Non is est, mihi credite, qui exorari non velit, et injurias veteres non condonet lubentiùs, quàm vindictam exigat. Imò nihil cupidiùs ambiat pater optimus, quàm ut persuadere sibi possit, insontes esse, quos nocentes putabat; et, qui nihil doleat gravius, quàm indignos se Liberos genuisse, patrocinantem vobis naturam multo æquiùs audiet, quàm iniquis de utroque rumoribus credidit.

Sensi enimverò totum parentis animum, dùm suam ambo communi studio causam dicerent; non temperavit sibi, quin commoveretur filio-

rum ad vocem: adgemuit mutuò gementibus, suamque in ipso vultu perturbationem prodidit. Vidi et testes amoris non inficiandos fletus uberes, qui vel invito erumperent; juberentque judicem deponere, ut indueret patrem. Ponite in lucro tam feliciter affectam parentis optimi voluntatem, Juvenes carissimi; procumbite suppliciter ad pedes, amica prensate genua, et, quam doletis tam graviter amisisse gratiam, certate pietate vestrâ promereri...... *

Quàm augurabar verè, Adolescentes optimi, non ægrè inflectendum patrem vobis ut ignosceret, et offensionis causas omnes obliterari pateretur. Felices ambo tam facilem, tam benevolum nacti Regem et patrem! Felicior parens, qui, depositis deinceps simultatibus, Liberorum in fide et amore tutò conquiescat! felicissimum me me tam operosæ contentionis judicem et arbitrum, cui dissidentium litem componere ex voto licuit! Plaudite mihi vobisque, Adolescentes optimi, fovete omni ope atque officio restitutam in inclytâ piâque domo concordiam ac pacem, et receptam demùm tam fortunato exitu parentis benevolentiam conspirantibus studiis atque animis retinete.

* Hìc dùm procumbunt ambo parentis ad pedes, Herodes filium utrumque amplectitur, ipsisque reconciliatur.

NEMO SORTE SUA CONTENTUS.

CAUSA SEPTIMA.

In Genere Deliberativo.

ARGUMENTUM.

Civis quidam moriens unum è Consanguineis quatuor diversum vivendi genus secutis heredem instituerat, qui infelicissimus omnium judicaretur. Hinc orta inter Consanguineos de adeundâ hereditate controversia.

ACTORES.

POLEMON, Miles.
EUPOLUS, Mercator.
PRODICUS, Causidicus.
PHILOMATHUS, Puer Grammaticus.
DICASTUS, Causæ cognitor et Judex.

POLEMON, *Miles.*

ITA sum ad hoc ætatis et naturâ et arte institutus, Judices, ut nihil unquàm præclarius existimaverim, quàm pro patriâ et publicâ utilitate duros quosque labores, vel cum vitæ periculo tolerare. Arma, sudorem, pulverem supellectili, munditiis et conviviis semper ante habui. Non venio sortis asperitatem deprecaturus; non mi-

litiam gravem conqueror aut infructuosam. Paucis in diem assibus animam et corpus æstimari, levia sunt hæc patriam amanti. Vulnera, dura hyems, exercitæ æstates, bellum atrox, aut pax sterilis, desidiâ et otio molliore mihi jucundiora semper fuerunt; neque hæc operosiùs commemoranda jam arbitrarer, aut pro innumeris laboribus ac ærumnis mercedem ullam à vobis postularem, nisi debitam mihi, et eo tantùm nomine adeundam hereditatem consanguinei mei denegarent.

Utinam, Judices, opes illæ, de quibus capescendis inter nos hodiè certatur, rei benè ac feliciter pro patriâ vel gestæ, vel gerendæ præmium proponerentur! Haberem in rectè factorum conscientiâ, et vestris omnium de me judiciis certam et inficiandam nemini hereditatis repetendæ rationem; aut, si deesse nobis quidpiam ad veram germanamque laudem videri posset, mercedem illam novo jure novâque gloriâ, et me ipsum et patriam celebrando promererer. Hostem ferire, agitare præsidia, nihil metuere præter turpem famam; humi quiescere, eodem tempore et inopiam et laborem perferre à pueritiâ edoctus sum, et patiens operis ac disciplinæ animus, eò deinceps generosiùs raperetur ad ea quæ magna sunt, quòd immitia quæque toleravit. Quæ cæteri formidare solent, iis adeundis ac sustinendis assuevimus. Nihil nobis videtur arduum quibus sæpè necessitas in loco, spes in virtute, salus in victoriâ fuit. At quoniam consanguineo nostro morienti fuit is animus, ut bonorum suorum heredem institueret eum, qui in eo, quod secutus esset, vivendi genere, infelicissimus omnium judicaretur, liceat mihi, Judices, hodiè primùm, gravem militiam queri, et quas amore laudis, caritate patriæ, vestræ salutis studio

contemnendas putavi, conditionis nostræ calamitates et ærumnas in apertum proferre.

Agite, quæ vita illa est, quam ducimus infortunati Milites, si tamen appellanda vita est illa, quæ letho propior, quàm vitæ, continuos mortis metus adjunctos habet? Quanquàm mori non usque adeò miserum est, at morte ipsâ vita gravior, quæ tam luctuosis casibus referta sit. Quot terrâ marique subeunda nobis pericula? Inter hostes, pugnas, strages, incendia, cædes, et perpetuam cruentæ mortis imaginem versamur. Interim victus tenuis, vestitus asper, rarus somnus, frequentes vigiliæ, humi cubitus. Jam belli quis tandem fructus est? Hic tibi turpatas cicatricibus genas offert, iste truncatas nares, ille effossos oculos, alter amputata brachia, alter confractis vel etiam excisis pedibus, vestigiis incedit non suis. Hi sunt militares ludi, hæc laboris merces, hoc impensi sanguinis præmium miseris rependitur.

Quod si nostrûm quibusdam iniqua Martis alea pepercerit; si tot laboribus ac periculis superstites beata pacis tempora nacti fuerint; quiete illi quidem fruuntur, sed illâ tam inope, tam molestâ, ut pacis gaudia corrumpat. Novum quippe bellandi genus offertur, in quo arma nostra inutilia sunt, adversùs famem, quæ acriùs, quàm hostis, urget, quæ haurit vitalia, præcordia carpit, artus depascitur, condit oculos, vocem elidit, animum peredit ipsum et extinguit. Quàm durum est, Judices, quotidiè mortem optare, et vitam rogare! precariam certè vitam vivimus inter creditores, qui nobis instant, carcerem minantur, beneficia exprobrant, eò magis metuendi, quòd nihil metuant præsidio legum armati: qui soluti armorum

metu, milites despiciunt, quos sæviente bello venerabantur: qui mutato tempore mutati pariter lacessunt jurgiis, et contumeliis onerant, quos supplicibus votis ac precibus paulò antè prosequebántur. Sic prostratis fugatisque patriæ hostibus, hostes patria nutrit, quorum tantò intolerabilior inimicitia, quantò minùs ad eam demulcendam præsidii relinquitur.

Scilicet æs alienum contraximus: hoc belli usus consumpsit; et, quod temporis necessitas obtulerat, id avaritia reposcit implacata semper et inexorabilis. Hinc aspera nobis cuncta, Judices; domi inopia, foris æs alienum. Nihil præter miseram animam reliqui habemus, sine gratiâ, sine auctoritate iis obnoxii, quibus, si valeret hostis, formidini essemus. Quòd si melioris fortunæ spes affulgeat, quæ levare ærumnas nostras, et miserias consolari posse videatur, adversos experimur ipsos consanguineos, quos non tam rerum suarum necessitas, quàm habendi cupiditas insatiata exstimulat; qui dediscere videntur conditionis suæ commoda, ut miseros se fingant et infortunatos.

Nam quid Mercaturæ incommoda nobis obtendat consanguineus ille noster, tranquillitatis et abundantiæ suæ fastidiosus? Obscuriorem vitam degit? at securam et quæstuosam. Austrum metuit commissas pelago merces jactantem? at procellis luctantibus navis erepta breves molestias consolatur. Illa vim maris aut prædonum furorem experta spes lætissimas interdùm frustratur. At hæc orientis onusta spoliis et patriis finibus reddita feliciter jacturam levem abundè compensat. Non ille certè pulveris unquàm patiens atque solis, sed in umbrâ atque in otio, domesticos intra penates placidissimum ævum exigit.

Et ille, credo, strepitum fori, litigantium tricas, et suam in cognoscendis aut agendis causis assiduitatem jactabit, hominum, si Superis placet, infortunatissimus. At quanti est, Judices, tutorem legum ac defensorem audire? esse unum aliquem ex beatis illis hominibus, quorum ex arbitrio controversiæ civium dirimentur; quid de capite fortunisque Procerum ipsorum summo jure pronuncient, quorum patrocinium nemo non ambiat, favorem et gratiam non aucupetur, benevolentiam quovis pretiò redimendam non putet?

Parco, Judices, operosiùs dicere de puero, cujus hæc summa felicitas, ut nec miseriam sentire possit, nullâ spe, nullo timore, perturbatus. Exulant ab hac ætate sollicitudines, curæ, anxietates. Securi omnes, quanti cæteros homines cupiditatum æstus exagitent, hoc pueri provident unum, ut ætatis flore, dùm licet, perfruantur. Inspicite, quæso, quemvis ex illis, quidquam ne videtur in fronte, in ocùlis, in vultū, quòd mœrorem sapiat, aut potiùs incredibilem quandam animi lætitiam ac tranquillitatem non spiret? Sed quid ego vos moror? Date mihi quemquam tam florentem, tam beatum, tam rebus gestis vel honorum gradu præstantem, qui suam cum hac ætate sortem commutare non velit.

Audistis, Judices, quæ mea fuerit vita, cui requies in labore fuit, in miseriâ curisque solatium. Nunc attendite, quæ mea in his rerum adjunctis conditio sit, cujus ingravescens jam ætas et omni præsidio destituta, in unâ modicæ hereditatis expectatione conquiescat. Nolite, quæso, Judices, defraudare me subsidio tam levi; neque committite, ut, quod mihi cumque lucis exi-

gendum superest, id vulnere vestro maturiùs, quàm suo fato extinguatur. Innumeris pro patriâ defunctus laboribus ac periculis, penes vos erit, Judices, ut, aut ingratam vitam deseram, aut quod exigendum vitæ superest, antè acti temporis molestias quoquomodo consoletur.

EUPOLUS, *Mercator*.

Si mentitas falsasque sortis suæ molestias fictâ et inutili querimoniâ persequi satis habuisset injustus Polemon, neque nostros omnium labores ac duram præsertim Mercatorum conditionem despexisset, tulissem æquiùs, Judices, et de Militiâ vel iniquiùs expostulantem sustinuissem. Verùm quis ferat insultantem alienæ calamitati? quis, unicum miseriæ nostræ solatium, justos legitimosque gemitus invideri nobis patiatur.

Sed age porrò, quid quereris? quid luges? quid desideras? quid tibi tam durum, tam acerbum, tam luctuosum Militia contulit? Hominem inspicite, Judices, et à capite ad calcem diligenter considerate. Video nitidas ac florentes genas, tensam probè et succo pinguiore refertam cutem, quam nec solis æstus, nec pulvis decolor obscuravit. Nulla cicatrix in vultu, quæ decorem frontis, vel oris speciem et elegantiam deturpet: nihil vel recisum in brachiis vel offensum objicitur. Canora vox, latera firma, robustæ vires ac vegetæ nondùm infractam laboribus bellicis valetudinem arguunt. Stat corpus bellè suis pedibus, nisi fortè sub crassiori mole identidem fatiscant. Hiccine belli fructus, quos tam miseros depingis? Tam sanos remittit Militia, tam vividos, tam valentes?

Quanquàm demus hoc tibi: molestias habeat

suas isthæc àrmorum conditio, quam profiteris: patiatur interdùm nonnihil difficultatis, dùm fervet bellum acriùs, et metuendus hostis imminet. At itane despicienda merces illa est, quam milites ferunt, rei fortiter gestæ gloria? Parumne labores quoscumque consolantur fusi hostes, defensa patriæ libertas, parta victoriarum monumenta? Vel si qua nonnunquàm ferre vulnera contigerit, quis vel hoc pretio benè redemptam nominis immortalitatem non putet?

Nobis verò miseris Mercatoribus, Judices, nihil objicitur ejusmodi, quod dolores nostros mitiget, aut in rerum nostrarum angustiis solatio sit. Nam cùm vitam ducimus asperam prorsùs et acerbam, tum eandem obscuram et ignobilem, quod ne inficiari quidem miles visus est, toleramus. Neque verò levissimas inter nostræ sortis miserias numerandum illud accedit, quòd Mercatorum impensis et sumptibus belluli isti homines ac polituli se se efferunt insolentiùs, et plumis ornati non suis, oculos inani fuco perstringunt. Nempè, quod stultè comparsimus defraudantes genium, illi absumunt impunè. Nobis interim solvenda versura est, et, dùm creditores urgent iniquiùs, vasa nobis quamprimùm non sine gravi vel vitæ, vel saltem famæ periculo colligenda.

Jam in Mercaturâ faciendâ, quis esse pacis modus ac quietis possit? quod tempus anxietate vacuum ac miseriarum expers liceat expectare? si belli metus ingruat, si fervere cœperit armorum furor, quanto rerum nostrarum in periculo versamur! Quis opes fortunasque nostras, qualescumque sunt, salvas præstet et incolumes, cùm illæ vulgò positæ reperiantur hostium in manibus qui communibus dissidiis rem in suam abutuntur? Mox intercludi commeatus, turbari

commercium, infesta piratis ac prædonibus fieri maria, nec libera deinceps mutandarum mercium facultas superesse. Tum demum actum est de nobis; frigescimus, lucrum omne cessat, et cum lucro vita. Atque utinam præterita bellorum calamitas minùs id liquidò docuisset! Huc hodiè res nostra rediit, ut, aut nihil vendere, aut nullo pretio, aut, quod pejus est, dubiâ incertâque emptorum fide necesse sit.

Sed ipsum pacis tempus, quis credat, non magis commodum aut opportunum nobis videri? Sic est, Judices, pax illa tam amica cæteris, omnibus tam expetenda nihil admodùm juvat Mercatorem; aut, si quid fortè conferre videatur sollicitudinem certè atque anxietatem nunquam adimit: dùm merces nostræ, si quæ sunt, vota, spes, vita ipsa fragili è tabulâ ventorumque ludibrio dependent. Tamen hæc una vitandæ paupertatis ratio, ut infesta procellis ac tempestatibus maria perpetuò decurramus; ut neque frigoris asperitate, neque æstatis ardoribus retardemur, ut continuis jactati periculorum casibus, omnes ponti cœlique minas sustineamus.

Saltem si tot inter labores, quibus defungimur, spes aliqua gloriæ miseris affulgeret! si summâ rerum nostrarum in angustiâ stimulus laudis aliquis subjiceretur! si dùm obluctamur ventis ac tempestatibus sempiternæ famæ memoria jacentes suscitaret! Nam quis nesciat, quales accendat animos ad magna quæque cogitatio posteritatis, et consecrandi venturas in ætates nominis expectatio. Pulchrum est enimverò insudare laboribus, dùm merces tam gloriosa proponitur; dulce est sanguinis pretio nominis sui immortalitatem promereri. Brevis est ille vitæ quantumvis operosæ vel diuturnæ cur-

sus, quàm amplissimum virtutis præmium gloria sempiterna compensat.

Verùm hoc ipso carere solatio nos oportet. Nulla spes gloriæ, nulla parandi nominis expectatio labores nostros reficit ac mitigat. Post exhaustos graves terrâ marique periculorum casus, morimur denique, vel absumpti naufragio, vel alienis in oris ignobiles; aut si fatis cedere patrio in solo contigerit, sic tabernæ vilis in umbrâ consenescimus, ut, qui corpus obruit tumulus, idem nomen obruisse meritò nuncupetur.

Cujus est porrò nostris mederi incommodis, Judices, nisi has sibi partes æquitas vestra atque humanitas vindicet? Vestris hodiè recumbit in manibus tota Mercatorum infelicium fiducia. Si non inutiles penitùs Reipublicæ ad hanc usque diem extitimus; si labores aliquandò pro communi causâ susceptos comprobastis, date hoc vel leve vestri in nos animi monimentum, ut conditionis nostræ acerbitatem pariter atque obscuritatem quoquo modo compensetis. Sua Militem gloria, Causidicum dignitas, Puerum ipsa calamitatis omnis expers ætas abundè consolantur. Nos ejusmodi præsidiis destituti infortunati Mercatores, aliquod saltem in sanctâ vestrorum judiciorum æquitate solatium habeamus.

PRODICUS, *Causidicus*.

Cùm multa sunt, quæ singularem mihi in hodiernâ contentione securitatem atque fiduciam afferunt, tum illud certè me recreat inprimis, quòd tot defensores causæ meæ, quot sum nactus Judices, mihi jure gratulari possim. Nam cùm nemo sit vestrûm, Judices integerrimi, qui propriâ compertum experientiâ non habeat, quan-

tis hæc vita, quam in foro trahimus, ærumnis obnoxia sit, quis erit è vobis, qui occupandam uno miseriarum atque calamitatum nomine hereditatem mihi denegandam arbitretur? Nihil esset ultrà, quod adderem; jam dicta causa videri posset, nisi fecissent fucum aliquem adornatis ad pompam magis, quàm ad veritatem complorationibus illi sodales mei, et, ad retundendam subdolæ orationis malignitatem, vestra me auctoritas juberet perorare.

Dicam igitur, Judices, quòd sentio, non tam ad revincendam causæ meæ æquitatem, quæ perspecta jam esse debuit, quàm ad revellenda præjudicia, quæ futilis consobrinorum meorum oratio afferre potuisset. Desudarunt illi quidem plurimùm, varias ut conditionis illius, quam amplexi sunt, molestias exhiberent, et, quod mirum quibusdam videbitur, non fuit tam indiserta perorantium in suâ causâ facundia, quàm expectari debuisset ab iis, qui Litteras nihil admodùm attigerunt.

Ego certè, Judices, parum æquus rerum æstimator audiam, si velim nihil esse penitùs, quod expostulent; aut si sortem ullam putem, præter unam pueritiam, esse, quæ nullis omninò difficultatibus conflictetur. Sit ita sanè: laboriosa sit militia, dùm arma fervent, dùm lacessendus, aut sustinendus hostis est: habeant et Mercatores sortem quòd incusent suam, dùm amissæ naufragio merces, aut fides emptorum mala fortunæ melioris expectationem fefellerunt. Tamen nec labores illi continui, nec illa pericula passim obnoxia sunt.

Non est Militis tam misera conditio, ut vel in castris semper, vel in stationibus, vel inter pugnas ac cædes perpetuò versetur. Post belli

fragores ac tumultus, veniunt tandem amicæ pacis tempora, quibus laboris expertes omnis nec sine præmio Milites liberi dimittuntur, et natale revisunt solum eo majori suorum gaudio, quo diutiùs abfuisse videantur. Testem unum te volo, consobrine amantissime, quid est jam, quòd militiam incuses, aut de sorte tuâ conqueraris? Vivis in medio patriæ sinu; inter propinquos ac familiares tuos versaris. Non jam obstrepunt litui, aut dat buccina signum ad pugnam; non conserendæ manus cum hoste, non ejiciendus vallo, aut persequendus acriter incumbit. Non capiendæ urbes, non expugnanda castra, non dubius armorum casus pertimescendus objicitur. Positus extra omnem Martis aleam palmarum in umbrâ requiescis suaviter, et labores, si quos exhantlare contigit, blando in otio abundè compensas.

Nec Mercatoris sors gravior, Judices, quantumvis illi conquerantur. Neque enim infesta scopulis ac tempestatibus maria perpetuò decurrit, aut tanto semper Orientis opes pretio redimuntur. Non omnes, quæ de portu solvunt naves triste patiuntur naufragium; redeunt illæ, ut plurimùm, onustæ mercibus, ipsamque adeò Mercatoris avidi vincunt expectationem. Plaudit ille sibi, grates agit Superis, et priores, si quas fecerit, jacturas oblitus exultat ac triumphat.

At quàm dispar rerum nostrarum conditio, Judices, quibus nullum in vitâ tempus molestiâ atque sollicitudine vacuum Superi esse voluerunt! Nam sive versamur in foro, seu manere domi contingat, quanta utrinque laboris atque ægritudinis seges occurrit. Agite enimverò, an durius quidquam est, quàm nostra illa quotidiana in foro assiduitas, quæ homines totos sibi

deposcit? quid molestius, quàm obtundi litigantium clamoribus, impeti calumniis, maledictis provocari, neque ullius unquam posse mereri gratiam, quin alterius invidiam atque malevolentiam incurras?

Saltem si qua pax domi et tranquillitas labores fori exciperet; si pars quietis ulla posset expectari! Verùm quantam illic rerum molem offendimus! Plena litigantium aula te reducem opperitur, quos vix missos feceris, cùm pulsantur fores ab aliis; quibus de jure suo consulentibus nisi respondeas, aut injustus, aut deses, aut imperitus habeare. Interim abit de die quodcumque supererat, et nox succedit non laboriosa minùs ac molesta, quam in rimandis, excutiendis, volutandis ad nauseam atque fastidium tricarum ambagibus traducere insomnem oporteat. Nam congestis undique saccis obruimur, non illis profectò, quibus beatulus ille quondam indormiebat inhians; sed talibus, quos nec fures eripiant, nec compilent servi, nec heredes invideant. Quis porrò tot laborum fructus est! quam mercedem vigiliarum nostrarum ferimus? hoc enim ad cæteras miserias accedit, quòd vel nullum, vel exiguum contritæ in alienis rebus, et quæ nihil ad nos pertinent, vitæ emolumentum capiamus.

Atenim, inquiunt, ita ne vili reponendum in loco, quòd amplissimo defungimur magistratu, quòd monstramur digito prætereuntium, quòd de fortunis ac de capite civium pronunciamus. Et hoc ipsum, Judices, quod existimationem habet aliquam in vulgus, nostis, quanto oneri nostro atque incommodo vertatur. Nempè, dùm tuemur inter concives nostros auctoritatem, dùm convenientem dignitati gravitatem affectamus,

interim nec relaxare animum, nec genio indulgere, nec capere oblectationem ullam licet. Ludo, jocis, festivioribus hominum societatibus excludimur: turpe ducimus vel semel in anno redire et jocari; adeò majestas ipsa muneris, quod exercemus, miseris nocet, et ineluctabilem severioris et morosioris vitæ necessitatem imponit!

Quid superest, Judices integerrimi, nisi ut molestias nostras, dùm licet, levetis ex parte, et laboriosæ conditionis acerbitatem aliquo solatio mitigetis. Prosit nobis saltem hodiè, quòd hominum infortunatissimi et nuncupamur et sumus. Intelligant illi, quorum gratiâ id oneris suscepimus, quàm sit arduum ac difficile defungi Magistratu. Noverint omnes quantùm debeant assiduis eorum laboribus, qui publicæ utilitatis causâ provinciam ejusmodi sustinere non gravantur.

PHILOMATHUS, *Puer Grammaticus.*

Si quid fucatis et adornatis ad pompam Consobrinorum meorum orationibus creditur, Judices integerrimi; nihil est, quòd ego infelix puer perorare pro me ipso aggrediar: dicta causa est; mortalium illi, quotquot sunt infortunatissimi censebuntur, neque me spes ulla capiundæ hereditatis deinceps respicit. At quoniam mihi rem esse certò scio cum iis judicibus, quorum nec sagacitati imponitur, nec illuditur æquitati, qui ratione sui muneris nostram hanc ætatem in suo patrocinio ac clientelâ positam tueri debeant, id ausim mihi polliceri, non tam fecisse vobis fucum adversarios meos mentitis suis complorationibus ac querelis, quin et me vicissim, quæ vestra est humanitas, benignè audiatis.

Ac primùm quidem liceat mihi, æquissimi Judices, requirere Consobrinorum meorum aut memoriam, aut sinceritatem, dùm quasi pro jure suo sibi vindicant, ætatem hanc nostram ab omni prorsùs molestiâ esse alienam; memoriam dico, Judices, si labores, quos olim exhantlarunt ipsi, jam obliti sunt, sinceritatem, si memores etiamnum durioris illius disciplinæ, quam experimur, dissimulare pertinaciter obstinant. O si qui haberent suffragii et calculi facultatem quotquot hìc adesse video laborum nostrorum socios, et ærumnarum participes carissimos condiscipulos! ô si eorum ex arbitrio contentionis hodiernæ gravitas decideretur! quotus tandem esset, quem mihi causæ meæ suffragatorem non pollicerer! qui rerum nostrarum angustias expertus fortè plus æquo, non fateretur, inter cæteras vitæ hujus conditiones adolescentiam esse omnium calamitosissimam? Quanquàm quid alios rerum mearum defensores ambiam? Ignoscite, Judices integerrimi, si diffidere videar æquitati vestræ, vel etiam humanitati. Nam ubi tandem causa nostra feliciùs conquiescat, quàm apud eos, quibus nec sagacitas ad pervidendum, nec ad deliberandum æquitas, nec constantia ad judicandum unquàm defuere.

His ego fretus, Judices, dicam non minùs confidenter quàm verè, quod sentio; exponam breviter ac sine fuco, quàm duram in hoc studiorum curriculo exerceamus artem. Habeant sanè Consanguinei mei, de conditione quisque suâ quod expostulent. Tamen illa, quæ non benè auro pro toto libertas venditur, illis integra remanet, nobis eripitur! Tibi, Polemon, bellum displicet? tibi, Eupole, commercium oneri est? te verò, Prodice, fori ceperunt fastidia? Eia, mutatis

discedite partibus, aut omninò abstinete ab eâ arte, quam profitemini. Quid in mora est? ecce viam vobis ad felicitatem aperui certissimam: licet omnibus ac singulis beatos esse: nobis jugum excutere, cui subjicimur, non licet. Ah! video, obliti estis, aut potiùs dissimulatis malitiosè, quanti sit oneris alieno semper arbitrio vivere, nunquàm suo!

Etenim ità vivimus, ut campanula vigilandi, dormiendi, edendi, jejunandi, laborandi, feriandi magistra sit. Gaudes stertere multam in diem hesterno fessus labore? Ecce importunus antè solis ortum sonus è stratis exturbat. Dormire non juvat? Datum est signum ad quietem; decumbendum est. Fames urget? hora non insonuit, servanda jejunia. Non esuris? cœnæ tempus est, truderis ad mensam vel invitus. Feriari velles? invitat tranquillæ lucis amœnitas? urget importunus monitor ad studium. Ludere in præsentiâ non amas? aer pluvius est? nihil agis; dies est dicta Ludo; necesse est, ut vel cum fastidio ludas.

"Quanquàm toleranda hæc quidem vel dura vis, si nulla gravior adhibereretur; at cæteris in rebus vim iniquam quis ferat? O si ferendam, quotquot estis vos, Judices, austeri silentii necessitatem haberetis! ô si diebus singulis multas per horas numerosissimo suavissimoque in consessu ne proferre verbulum; quid dico? si nec mussitare etiam, si nec contorquere quidem hùc et illùc oculos liceret!

Jam durum est habere quempiam cui obtemperes? Quid habere multos ejusmodi? quid obvios quosque tot nancisci censores rigidissimos, tot severos Judices, tot obtrectatores miseræ juventutis? Hilarus es, comis, festivus, ut fert

ætatis nostræ conditio? Invenias qui te levem, turbidum, etiam amentem dictitet. Gravitatem quandam affectas præter ætatem? morosus, difficilis, obscurus haberis. Garris ingeniosè, suaviter arrides, comiter blandiris? Callidus continuò, versipellis, astutus audies. Simplicior contra urbanitates ejusmodi non sectaris? Vix ac ne vix quidem vitabis arrogantiæ nomen. Corporis cultum paulum negligis? sordidus es, impexus, obsoletus. Capillos identidem in cirros agis et cyprio conspergis pulvere? Politulum clamant, et in curandâ cute mollem ac delicatum. Quid facias? hoc est miseræ adolescentiæ fatum, ut seniorum cavillationibus obnoxia sit.

Mitto jam varias tempestates ac procellas, tot syrtes ac scopulos, tot fortunæ reflantis ictus, sine quibus tam longæ navigationis cursus non perficitur. Ecquis porrò tam felix, quis tot inter pericula tam industrius, ut navigiolum, quod singuli deducimus, non allidat vadis identidem, et triste aliquandò naufragium non patiatur. Scilicet per varios casus, per tot discrimina rerum tendimus in Latium, sedes ubi nunquàm quietas liceat experiri!

Quid dicam de ipso otio, quod ætati nostræ non tam ad gratiam, quàm ad necessitatem concessum est? Ut parcè illud et avarè nobis impenditur! Ipsum verò ut difficili plenum labore! ut amarâ sollicitudine trajectum, ut luctu nonnunquàm perturbatum ducimus! Quis cavendum sibi perpetuò non habet à speculatoribus oculis? quis tollere vocem sine periculo; quis rixari etiam amicè cum sociis impunè confidat? Ludimus enimverò? at quæ conditio vitæ tam misera, quæ ludo vacet omni? Ludimus? Interim quanta nos laboris seges expectat? Nam et hoc iniquum feri-

mus, quòd nunquàm penitùs feriari liceat; sed tantò gravior oneris moles soleat imponi, quantò longioris pars otii irrogata videatur.

Quid restat igitur, Judices, nisi ut æquitatem vestram obtester? Et quoniam nullum est aliud quod polliceri mihi possim, nisi ab humanitate vestrâ præsidium; ità me, precor, vestram in fidem et clientelam accipite vos, ut causæ meæ non tam Judices, quàm defensores experiar. Non hùc attuli vobis, vel petitam longiùs, vel solertiùs adornatum, vel mentitam fuco, vel cerussâ medicatam; sed simplicem, sed nativam, sed destitutam ab arte, uno verbo, qualem ætas nostra ferebat, orationem. Si tamen descriptam ad vivum miseræ juventutis sortem exhibuit, si nuda veritas in ingenuo illo neglectoque cultu potuit placere; confirmate, Judices, suffragiis vestris tam legitimam de nobis opinionem; et, qûam immeritò consanguinei mei sibi vindicant, hereditatem, hanc mihi dulcissimum sortis nostræ solatium adjudicate.

DICASTUS *Judex.*

Non est hæc vel nova, vel insolita, vel paucorum querela, Judices, ut in eâ, quam seu ratio dederit, seu sors objecerit, vitæ conditione, miseros se et infortunatos clamitent. Nam quotusquisque hominum extitit, quem beatum vixisse sorte suâ reperias, et qui decurso vivendi spatio, de vitâ, tanquam de lauto convivio satur demigrarit. Porrò quàm frequenter vitio suo fiat, id verè bona pars hominum ut expostulet, vel si vivere contentos contigerit, quàm nequiter dissimulent, non est hîc locus, Judices, vel persequendi operosiùs, vel acerbiùs increpandi.

At qui suam modò sortem incusarunt tam graviter, quocumque tandem pacto id fecerint, excusatione saltem aliquâ non vacant; quibus tam ampla calamitatis illius suæ, quam vel fingerent, vel reverà paterentur, merces proposita sit. Audivistis, Judices, quid pro se quisque invicem dixerit; quàm nativis vividisque coloribus conditionis suæ miserias, vel veras, vel falsas adumbrarit. Nemo eorum unus non disertus, non eloquens in propriâ causâ visus est. Adeo vel indisertum quemque necessitas erudit, et rudibus etiam atque imperitis spes lucri facundiam inspirat!

Nam quis expectasset à Milite, ut varios Militiæ labores, casus, pericula, tam bellè, tam solerter, tam graphicè describeret? Subjecit enimverò vestris oculis perpetuam, quam ferre cogeretur, inter hostes, pugnas, strages, incendia, cædes, mortis imaginem. Non siluit ut victus tenuis, vestitus asper, rarus somnus, frequentes vigiliæ, humi cubitus ferendus incumberet. Jam belli fructus miseros repræsentavit ad vivum: ut hic turpatas cicatricibus genas monstraret, iste truncatas nares, ille effossos oculos, alter amputata brachia, alter confractis, aut etiam excisis pedibus, vestigiis incederet non suis. Accessit ad hæc rei domesticæ penuria, æris alieni gravitas, importuna creditorum molestia, et quid non?

Neque verò minùs graviter, nec minùs ingeniosè perorâre visus est, qui proximas tenuit in dicendo partes: sic ut ipsius oratio non tam elaborata in mercatoris tabernâ, quàm in scholâ Rhetorum dicenda sit. Quas enim Mercaturæ molestias non questus est? conditionis suæ obscuritatem, sollicitudinem continuam, commercii

difficultates, maris pericula, naufragiorum acerbitatem, debitorum injustitiam, et paria, cùm bello, tum pace incommoda diligenter percensuit; ipsa quod multò magis mirum est, dicentis actio, vis, robur, dignitas admirationem peperit ac plausum.

Quod ad Causidicum attinet, Judices, nihil est tam insolens, si propriis in rebus tam disertus actor extiterit, qui in alienis solet tam facundus videri; si causam bonam feliciter pertractarit, qui vel malam agere non infeliciter potuisset. Habet enimverò Ars illa, quam nos profitemur, incommoda non pauca, quæ non levem querelarum segetem sufficiant. Postulat à nobis muneris illius, quo defungimur, ratio singularem in foro assiduitatem, indefessam domi diligentiam, patientiam in audiendis clientibus incredibilem, severam in tuendâ gravitate constantiam; quæ cùm omnia diligenter Orator exposuit, tum non mediocrem, ad persuadendum, quod volebat, vim habuisse visus est.

Verùm ex quo, Judices, pueros nacti sumus tam ingeniosos, tam solertes, tam facundos? Ut acutè garrivit Philomathus, ut egit comiter, ut accommodatè ad persuadendum peroravit! Quàm nativè contexuit totam quotidianæ vitæ seriem! quanto narravit cum lepore, quidquid ferendum durius, aut gravius metuendum incumberet! Nulla, si quid ipsi credimus, servitus videri debet acerbior eâ, quam pueri patiuntur. Alieno vivere semper arbitrio, multorum reprehensioni esse perpetuò obnoxium; eos subire casus identidem, qui constantem etiam virum metu percellant; hæc sunt, quæ tam copiosè disseruit, ut tantùm non persuaderet esse conditionem suam omnium miserrimam.

Quæ cùm ita sint, Judices, nihilque ad cognoscendas penitùs singulorum causas requiri posse videatur, restat, ut feratis sententiam, et, adjudicatâ alicui ex omnibus hereditate, multitudinem infelicium hominum uno saltem capite minuatis. Mihi porrò, Judices, quoniam illa lex imponitur, ut aperiam primus, quid sentiam: sic existimo, vix solvi posse contentionis hodiernæ difficultatem, quandiù in pensandis, quas quisque patitur, molestiis versabimur.

Sunt enim ejusmodi varia cujusque sortis incommoda, ut facilè æstimari non valeant, nisi ab iis qui eadem aliquandò senserint. Nam quis tam novit alieni mali pondus, quàm ille, cui ferendum illud ipsum incumbit? Igitur aliam ingredior dirimendæ controversiæ rationem, quam, si vobis ita videbitur, suffragio vestro probabitis.

Est hoc mortalis vitæ fatum, Judices, ut quocumque fueris in statu positus, gravissimis incommodis subjaceas, quorum finis expectari nullus debeat, nisi qui vitam ipsam clauserit. Hinc illum ego reputo omnium longè miserrimum, cui longissimus vitæ cursus sustinendus sit; quid enim juvat annorum accessio, Judices, nisi miserias multiplicat! aut quis diuturniorem cæteris sibi vitam audeat polliceri, nisi se ad graviorem molestiarum cumulum perferendum accingat?

Næ tuî miseret me plurimùm, infelix puer, qui primo in limine vitæ positus, immensum quoddam viæ spatium respicias! Felices consanguinei, qui medio jam in cursu propioribus oculis metam intuentur, et ad eandem assequendam singulari alacritate festinant. Pergite porrò, ut

cœpistis; ac si quid ultra laboris vobis exhauriendum superest, nolite deficere animis:

O passi graviora, dabit Deus his quoque finem!

At nos, Judices, consolemur, quantùm erit in nobis, infortunati pueri angustias, sustineamus ætatis teneræ imbecillitatem, et par viæ longiori viaticum sufficiamus. Nolite dubitare, quin Testatoris ea mens fuerit, ut Puerum heredem institueret, cùm miserrimo Consanguineorum suorum capescendam hereditatem reliquit. At maluit ille æquitati vestræ disceptandum id permittere, quòd, si statuisset ipse, et imminuisset morientis desiderium, et inexhaustam odiorum rixarumque inter Consanguineos segetem peperisset. Quare censeo, Judices, Puero tanquam omnium miserrimo, hereditatem esse adjudicandam. Vos, æquissimi Judices, sententiam hanc meam vestro calculo confirmate.

UTRA PRÆFERENDA SIT STATURA, MAGNA AN PARVA?

CAUSA OCTAVA.

In genere Deliberativo.

ARGUMENTUM.

Megalosomum inter et Micromorphum, hunc staturæ brevioris hominem, illum excelsâ mole præstantem virum orta contentio

est, Uter utri corporis status præferendus videretur. Quâ in re cùm neuter alteri cederet, causa ad Judices defertur.

ACTORES.

MEGALOSOMUS.
MICROMORPHUS.
MESOCALLUS Judex.

MICROMORPHUS.

QUAM aggredior hodiè pusillæ staturæ Apologiam, causæ, quæ mihi cum multis communis est, æquitati ne noceat, quòd sit mea, Judices consultissimi. Declinate à me paulisper oculos; rem ipsam justis rationum momentis expendite. Nam quis ferat pusillos homines, naturæ compendium nunquam admirabilioris, quàm cùm in exiguo collecta est, perpetuis insanorum jocis ac cavillationibus impeti; nullum esse frigidorum dictorum modum, quocumque pusilli prodeunt, insurgere continuò inficetos homines, quibus si molem ademeris, ademeris omnia; quos meritò compares immanibus illis arboribus, quæ nihil ferunt hominibus utile; et ipsam luxuriantium ramorum altitudinem ad hoc efferunt, ut, superveniente tempestate, tristem ruinam patiantur, ventis luctantibus, aut Jovis fulmini ludibrium.

Ita planè, Judices, habet parva statura, undè vel contemnat proceram, vel eidem certè non invideat. Sic enim contendo, pusillos homines duplici plerumque laude præstare grandioribus. Si spectes animum, ingeniosiores sunt, si corpus attendas, sunt fortiores. Quæ duo dùm ostendo breviter, intelligo sanè, et intelligunt omnes,

qui me norunt, non meam, sed multorum, qui huic judicio intersunt, causam defendere.

Ac primò quidem, quis palmam ingenii, et dotes omnes ingenii appendices Pusillis hominibus non concedat? Respicite, amabo vos, ad ipsam corporis conformationem. Crederes voluisse naturam parcitatem materiæ, ut sic loquar, feliciore ingenii venâ compensare. Virtus, ut aiunt, unita fortior; eadem per immensam molem diffusa emoritur propemodùm, et vix ullum suî vestigium foràs prodire patitur. Quis nescit vim ignis ex ardenti fornace prorumpentis, aut è tormento bellico mille evomentis neces? undè autem tanta utrique efficacia, nisi quia utrobique ignis stipatus et compressus in angustiore loco, nihil deperdit insitæ virtutis, sed actuosam, quâ pollet, vim totam exerit.

Non aliter ignei spiritus, qui motus illos celeres efficiunt, undè effervescit ingenium, si latiore in corpore habitent, segniores habent impetus, et in ipsâ domicilii sui vastitate consopiuntur. Sed quid rationibus opus est, ubi loquitur experientia? Quoties enimverò videre vobis licuit, Judices, homines illos, seu potiùs colossos, in quibus nulla erat mica salis, homines obesâ nare, segnes, testudineos. plumbeos? Conferte hos stipites cum pygmæis illis, ut vocant, nanis, pumilionibus, et si quod prætereà nomen in nostrum contemptum invenerunt; statuite utrosque in circulis; illis hæret aqua ubique; hi vel in sicco reperiunt, undè bibant ad ebrietatem: illi nihil argutum, nihil ingeniosè, aut feliciter inventum afferunt; hi jocis innocuis cœtus exhilarant; hauriunt in divite ingenii sinu, undè locupletent egenos; salit ubique ingenii fons, condiunt perfunduntque

omnia exquisito facetiarum lepore. In illis colossis deficit animus longiore tanquam itinere fatiscens; in nobis nullo negotio à capite ad calces permeat, diffunditque spiritus sui vicarios, qui nusquam sinunt materiam, si qua in nobis est, pigro situ torpescere. Parcite vos, penes quos educantur pueri, parcite motibus insitis, qui foràs erumpunt; non se teneri patiuntur. Non vos equidem dixerim inimicos ingeniorum, quorum natura constat ex motu; sed parcite mulctare naturam, cui vos ipsi tantum debetis; memineritis vos ipsos, si quid à vobis olim pueris peccatum est, simili motu peccavisse.

Natura ubique suî similis, Judices, ut in hominibus, sic in belluis quoque, parvæ moli favens, majora miracula gaudet exhibere. Quid dicam de Formicis, de Apiculis, quarum labor admirationi est omnibus? quid de Simiis, quos, si solertiam attenderis, minùs distare dixeris ab homine, quàm nonnulli, qui humanam speciem gerunt, ab hominibus ipsis discrepant. Jam inter volucres, Philomelæ, Psittaci quid non habent? illæ ad concentûs suavitatem voluptatemque aurium, hi ád imitandas hominum voces, garriendumque eo modo, quo multæ mulieres non meliùs? Adeste, qui stupetis magnitudinem, et eo nomine Pusillis insultatis, boum etiam magnitudinem prædicate; et, si Superis placet, jactate famosum auriculis Arcadiæ pecus. Dicam paucis, et dicenti, credo, assentientur, quotquot erunt cordati viri: efferant magnitudinem suam, per me licet, Gigantes spectaculo nati; quibus hoc unum concessit natura, ut insolenti proceritate teneant populorum multitudinem, mulierculas et pueros terreant? nos ingenio contenti aspernabimur clamores eorum, qui pergent deinceps

illudere parvæ staturæ, quam tanto fœnore eadem natura compensavit. Quæ cùm ità sint, superest, Auditores, ut ad ingenii laudem accedat etiam in Pusillis hominibus laus fortitudinis, quæ pars est Orationis altera, quam breviter concludo, si favere pergitis.

Fortitudinem cùm appello, Judices, intelligo virtutem animi magis quàm corporis, contentam illam non immanitate membrorum, sed firmâ organorum conformatione, robore nervorum, atque inprimis calore quodam acriore, qui spirituum ultrò citròque commeantium proprius est. Age verò; ubi isthæc omnia reperias? an in laxâ et diffusâ partium compage, quæ vel non accipit spirituum copiam, vel acceptos sinit effluere? an in mole contractiore quidem, sed suis ritè organis affectâ, cujus spatium breve, non tamen iniquum, faveat celeri commercio spirituum, qui simul ubique adsint, foveant organa, nervos alant, toti denique corpori masculum robur addant et semper novum. Vestram fidem, Auditores, quid non expectandum ab homine sic informato, dùm vasta illa corpora nihil afferunt ad tolerandos labores, præter molem egenam virtutis, suo ipsius pondere fatiscentem. Ut in illo scintillant oculi, et corda quatit vigor entheus! ut contrà in aliis languent intermortua lumina, et cor anhelum virtus deficit! In illo spirat fortitudo, in his segnities et ignavia! ille convalescit præsente periculo, hi pallescunt! ille occasione datâ, superat expectationem suî; his virtus garrula in ventos abit.

Sed verba damus, inquiet adversarius; placet igitur verba rebus confirmare, vel potiùs rationes exemplis. Cui non auditum de Alexandro

et magnum, admiratione dignum censeremus; et vicissim, quidquid videretur contemnendum, id parvum ac tenue, quidquid laudabile, id continuò magnum vocaretur. Hinc tardius ingenium aut simplicius, tenue, exiguum solemus appellare; acre et excellens nunquàm definitur rectiùs, quàm si magnum dicatur. Hinc si quid videtur præstare cæteris, id laudatur ut magnum; sic magnus Princeps, Dux magnus, Imperator magnus dicitur. Sic Regi nostro dignum tot præclaris facinoribus, tot victoriis ac triumphis cognomen Europa cùm quæreret, nullum præstantiùs excogitare potuit, quàm si eum *Magni* nomine insigniret; quem cùm Ludovicum Magnum appellavit, non inferiorem meritis mercedem visa est contulisse.

Sed quid provocamus ad hominum fidem, qui Dei ipsius testimonium habeamus? Nam cùm æquissimus rerum æstimator Deus populo suo Regem vellet imponere, eum præ cæteris imperio dignum putavit, qui magnitudine corporis præcelleret. Neque id verò populus ipse non sensit; qui postquam Saülem in mediâ turbâ constitutum, reliquis omnibus, *ab humero et sursùm*, ut Scriptura loquitur, eminere conspexit; continuò, quasi nihil aliud ad regiam dignitatem requireret, Saülem unanimi voce Regem salutavit.

At quoniam adversarius ille meus mentionem fecit de Alexandro, quem corpore parvum sibi gratulatur extitisse, attendat, quæso, quantùm ipsi laborandum fuerit, ut hanc corporis humilitatem animi celsitudine corrigeret. Avulsus ille patriæ de sinu disjunctissimas terras peragravit, penetravit ad Arabas et Indos, domuit gentes immanitate barbaras, multitudine innumera-

biles, potentissimos delevit exercitus. Quid porrò tanto bellorum apparatu, tantâ contentione prælìorum, tam insatiabili vincendi cupiditate persequebatur? Id unum, Judices, ut, qui magnus esse non poterat, magnus saltem diceretur; et quem parvum natura fecerat, magnum fama prædicaret. Quid dicam nihil tam obfuisse eidem Alexandro quàm corporis molem exiguam; quâ factum est, ut debitos totius orbis triumphatori honores non ferret; et neglecto Rege ipso, Sisigambis salutaret Ephestionem, quia formâ corporis erat Alexandro præstantior?

Et mihi jam laudabitur exigua moles corporis, aut etiam sublimioris staturæ dignitati anteponenda prædicabitur, quæ sola negavit Alexandro reverentiam, quam conspirantes totius orbis nationes ultrò deferebant?

Quis autem id miretur in hominibus, quod ne bestiolæ quidem ipsæ ignorarunt? Ita enim accepimus ab iis, qui res naturales curiosiùs investigarunt, toti Apum Reipublicæ, eum præesse regem, qui corporis mole major sit. Possum itaque, ut olim Salomon pigros homines ad formicam tanquàm ad laboris magistram, sic vos homunciones ad ingeniosissimam Apum rempublicam remittere, ut ab iis tandem aliquando perdiscatis, quantùm Statura nostra præstare vestræ dicenda sit.

Atenim reclamat Adversarius sagaci valent ingenio Pusilli homines; esto, hoc ipsis relinquamus, qui cætera abstulimus. At quibus in rebus vim illam ac perspicaciam ingenii sui exerunt? Dicamus quod res est, Judices: hoc illis proinum videmus evenire, ut quod ex ipso nomine sonat, Pusilli homines pusillos quoque sensus habeant;

minutuli homunciones, minutulis rebus occupentur.

Quid quòd iracundi plerumque, morosi, impotentes, eòque contumeliosi magis, quòd, cùm vires desint, linguæ præsidio atque acerbitate tueri se ac defendere contendant; omnibus molesti, sibi ipsi displicentes, qui se suumque supplicium quocumque circumferre sentiant. Ità enim tenuitatis suæ sibi conscii sunt, ut quoties ridetur, toties derideri se suspicentur, nihilque in eos duriùs jactari possit, quàm si homunciones appellentur.

Sed hic finis dicendi sit, Auditores; sentio me abreptum longiùs et dixisse plura, quàm proposueram. Hoc saltem adversariis detur solatii, ut contra eos non nisi grandi oratione dici potuisse videatur.

MESOCALLUS.

Ortam de staturâ magnâ ac parvâ Controversiam dirimens.

Lubricum penitùs ac periculosum controversiæ genus hodiè nobis incidit, quam dirimere, nec sit obvium satis, nec decidere, si quis fortè locus se obtulerit, tutò liceat. Certant utrinque paribus animis nobilissimi pugiles; neque tam agunt causam privatam ac suam, quàm communem ac publicam tuentur. Hic staturæ pusillæ defensor, ille corporis excelsi vindex insurgit. Validis ambo momentis et gravi rationum pondere primas sibi vindicant.

Quid agam, Judices, aut quid vos potiùs putatis esse statuendum, quorum sententiis tam difficilis contentio dijudicanda permittitur? An favebitis Pusillis hominibus, quos Orator non

indisertus, nec tenuis aut exiguus in dicendo commendavit? At reclamabit continuò grandiorum hominum patronus, cujus Oratio staturæ suæ dignitati atque amplitudini tam bellè respondit. An patrocinio vestro genus istud hominum dignum videbitur, quos parca nimium aut avara etiam natura formæ præstantiâ ac majestate destituit? At quibus illa consuluit impensiùs, iidem quanto jure suo postulant suffragantis sibi naturæ judicium comprobari? An demum æquum censebimus, quod Pusilli homines tam accuratè defendunt, staturæ brevioris vitium fortitudinis et ingenii laude, quâ præstant, abunde compensari? At quàm iniquo ferant animo, qui proceram corporis molem nacti sunt, fortitudinis et ingenii palmam nullo suo merito sibi abrogari?

Quòd si mutatis contrarias in partes sententiis, excelsam corporis figuram judicabitis humili esse præferendam; quales in totâ parvorum hominum gente tumultus ac turbas excitabitis! Non sunt naturâ suâ patientes probri, quotquot sunt formæ brevioris homines, et quantò cupidiùs decus ac laudem affectant virtutis ingenitæ conscii, tantò secum agi putant iniquiùs, si deteriores opinione suâ sensus experiantur. Ergo quis lacessat eos impunè, quos acuit æmulatio, contemptus atterit, repulsa ipsa accendit ac provocat? Non ego periculosiùs putem irritare totam Apum rempublicam, et in sollicitos earumdem labores palam involare, quàm subire istorum hominum invidiam, quibus nec stimulus deest ad pungendum, nec multitudo, quæ vim oppugnationis suppleat ac compenset.

Tamen decidendum hodie inter rixantes grave litigium est; et, vel alterius partis offensione, causa finienda. Id ipsum quàm operosum debet

videri; dùm utrinque staturæ excelsæ pariter ac parvæ commoda circumferuntur? Hic figuram brevem sic extulit, ut excelsis corporibus non putet invidendùm, adeò gratulatur sibi parcitatem materiæ tanto cum fœnore fuisse compensatam; ut plus ingenii, plus artis ac solertiæ natura parvæ moli indiderit, quàm grandiori videatur tribuisse. At undè, reponit alter, sibi hoc vindicat homuncio tanquam suum? aut quibus argumentis id evincit? An quòd bestiolis quibusdam, an quòd Apibus ac formicis inest insita quædam industria? an quòd Psittaci bellè garriunt; Philomelæ suaviter modulantur? magnum enim verò gloriandi argumentum, urget idem acriter; quod ab insectis, quod ab aviculis depromitur! Videant pusillæ staturæ defensores, ne, quam sibi arrogant ingenii laudem, illa corporis sui tenuitatem non excedat, neque, nisi minutulis in rebus, ingeniosi inveniantur!

Alterum est, quo nituntur, defensionis genus homines conscii suæ tenuitatis, ut fortitudinem rebus in suis numerandam arbitrentur. Nimirùm, inquiunt, parvo in corpore contracta vis, dùm expatiandi liberiùs locum non habet, perpetuo retinetur in nisu; et angustioribus in membris novum semper vigorem exerit, quo majora corpora, propter immensam hospitii capacitatem, destitui necesse est. Hinc, si quid illis creditur, parvo Davidi tantùm adfuit roboris, ut immensum Gigantem prostraverit: hinc Alexandro Macedoni, quem parvo corpore extitisse narrant, vis illa, quam attonitus orbis revereri visus est. Hinc ille metus, quo Burgundi Principis ad aspectum immanes Germani percelluntur.

At neque vim argumenti illius extimuit grandiorum corporum patronus. Enimverò quis exis-

timet, magnum corpus minùs esse idoneum excipiendo robori, quàm parvum, aut fortitudinem minùs decenter in grandi domicilio, quàm in tenui habitare? Ergo, si quid Oratori pusillo creditur, destruenda sunt ingentia palatia, quæ majestatem Principum tam bellè decorant, ut in angustis ædibus concludantur. Erit parvus onyx nardi pretiosi ampliori cado præferendus? Commendantur Gigantis victor, domitor Asiæ, et utrique nihilo inferior Dux Burgundionum, in quibus brevitatem staturæ animi magnitudo compensavit; esto: at exempla ista tantò illustriora sunt, quantò rariora; nec afferuntur in medium, nisi ut, quod fateri nemo dubitat, Pusillos homines ab eximiâ fortitudinis laude non excludi penitùs ostendatur.

Hæc sunt, Judices, quæ proferuntur utrinque Pusillæ atque Excelsæ staturæ adjumenta. Jam expectatis, ut ego, pro commissâ mihi provinciâ, statuam aliquid vestris deindè sententiis, aut emendandum, aut confirmandum. Ego, ut meo muneri faciam satis, neque sic assentiar excelsæ staturæ defensoribus, ut breviorem contempsisse videar: neque sic favebo parvæ staturæ patronis, ut grandiorem damnandam esse crediderim. Absit enimverò, ut assentator putidus dissimulem in utrâque quod vitiosum est; aut fastidiosus contemptor, quod laudandum sit, velim elevare. Habent Magni pariter ac Parvi quod extollas, nec deest ipsis vicissim, quod emendes. Valeant immanes illi Colossi, qui nihil habent, præter insulsam proceritatem, quod ostentent. Facessant Pusilli homunciones, qui figuræ suæ brevitatem nullâ commendatione redimunt. Imò nec ipsa corporis magnitudo, quantumvis aliundè commendabilis, placeat, si mo-

dum excesserit, et Gigantem æmuletur. Multò minùs probetur figuræ brevitas fortitudinis atque ingenii laudibus redempta, si ad Nanos accedat.

Igitur, ut contentionem hanc totam paucis dirimam, et oratio nostra, quæ brevior videri non debet, intra justos magnitudinis limites coerceatur, sic statuo. Laudetur in homine illa statura corporis, quæ nec tam modica sit, ut præstantiâ ac dignitate careat; nec tam excelsa, ut monstruosa videri possit.

FINIS LIBRI SECUNDI.

RHETORICÆ
LIBER TERTIUS.
EPISTOLÆ ET FABULÆ.
PRÆFATIO.

Non est inanis, aut in tenui posita conscribendæ Ars Epistolæ; ac licèt nihil tam passim obvium, tam frequens in usu, quàm Epistola, nihil tamen videas plerumque in eo genere perfectum et absolutum minùs. Imò, Ars ipsa nocet per se se, dùm exquisitiùs affectatur in eâ re, quam esse nativam totam oportet. Hæc enim Epistolæ dos prima. Neque verò aliam ob causam Nostrates quidam sub medium posterioris seculi Scriptores vilescere jam cœperunt, nisi quòd in scribendis Epistolis nativæ simplicitatis contemptores, subtilis ingenii famam curiosiùs aucupabantur.

Hic porrò naturæ color et genuina simplicitas, non tantùm in rebus quæ scribuntur, sed in ipso etiam stylo servari debet; qui non incitatus aut vehemens, aut figurarum distinctus luminibus, ut in oratione, sed lenis, concinnus, ac politus, qualis liberalibus et honestis in colloquiis usurpari solet. Nam cùm est illud Epistolæ proprium, et hujus causâ inventa res ipsa, ut certiores faceremus absentes, si quid interveniret fortè, quod eos scire aut nostrâ aut ipsorum interesset; tùm certè non debet illa à mutuo liberalique

sermone, qui habetur inter præsentes, longiùs discrepare.

Epistolarum autem multa genera sunt; at duo isthæc inprimis, unum familiare et jocosum, alterum severum et grave. Prius inter amicos et familiares adhibetur, à quibus ea vulgò tractantur in Epistolis, quæ lepida et festiva sunt. Posterius in usu est, cùm scribitur ad personas alicujus auctoritatis ac dignitatis, quibuscum graviora plerumque ac severiora agitantur. Tamen hæc ipsa gravitas ac severitas temperatur nonnunquàm ac remittitur pro varietate argumenti, quod Epistolæ materiam suppeditat; sic ut jocos etiam patiantur, quæ mittuntur ad viros Principes Litteræ, si modò scurriles non sint ac mimici. Plenæ sunt apud Horatium urbanis ejusmodi salibus, quas ad Mecœnatem et ad Augustum scribebat, Litteræ. Nec ipse Cicero, cùm scribit ad Cæsarem, et ad viros in Republicâ primarios, liberalibus facetiis abstinet. Sed licentia illa non datur, nisi pudenter sumpta, neque omnium est ita ludere jlocalariter cum personis, adversùs quas reverentia quædam atque observantia semper adhibenda est.

Placebant olim in Epistolâ verborum quædam lautitiæ et officiosæ urbanitates, vel cum fastidio conquisitæ: jam delicatior rerum gustus comptiores istas munditias, uti privatis è congressibus, ita è Litteris expulit, nec abuti iis licet, nisi parcè admodùm et sobriè.

Non est prætermittenda Epistolæ non ultima laus, brevitas; nam quæ prolixior est, fastidio proxima sit, nisi fortè res agitentur ejusmodi, quæ longam disceptationem requirant. Alioquin Epistola loquacior aut negligentiæ, aut nimiæ festinationis vitium arguit. Hinc ille excusans

apud amicum Litterarum suarum prolixitatem, non scitè minùs quàm verè dicebat, non licuit mihi per tempus esse breviorem.

Denique infinitus sim ego, si varia, de quibus scribitur, argumenta complecti velim: cùm nihil sit rerum omnium quod Epistola non admittat. Quare satis habebo indicare hîc certa quædam capita, ad quæ revocari possunt quæ Litteris vulgò committuntur. Atque ut variis de argumentis adiri Tullius possit, tam in Litteris, quàm in Orationibus exarandis dux optimus, contexuimus Indicem, qui familiares Ciceronis Epistolas designabit sub illis capitibus contentas. Quod verò ad nostras Epistolas attinet, non pares numero, multo minùs elegantiâ et dignitate, quo in genere scriptæ sint, nota singulis apposita declarabit.

LIBER EPISTOLARUM.

RHETOR INITIATUS

Rhetori Candidato post Ferias Autumnales adhuc rusticanti.

Objurgatoria. Heus tu! quæ te segnities moratur, Carissime? Ten' rusticari adhuc otiosum, dùm Litterario in Ludo jam fervet sodalium tuorum labor, et in novo palæstræ genere de ingenii doctrinæque palmâ certatur acriter? Quanquam video, quid tam securum te, tamque confidentem faciat. Parùm scilicet te afficiunt, aut etiam movent, quæ nos mirum in modum excruciant prima Rhetoricæ rudimenta. Nihil putas esse tam arduum, tam plenum salebris, tam intricatum difficultatibus, quod pro ingenii solertiâ ac sagacitate non vincas statim ac superes. Felicem te profectò, qui tot ad rem gerendam feliciter adjumenta nactus es! Infelices nos, quibus par præsidium gratulari non licet! Tamen utinam, uti confidis, ita tibi succedant omnia, neque aliter sentire incipias, cùm hîc aderis. Nam si nescis, Amice, peregrino versamur in loco, in quo nemo hospes haberi non possit. Interim miramur non adesse te et curiosis nequicquam oculis absentem vestigamus. Crede mihi, moras abrumpe omnes, et ad urbem citus advola, si sapis. Satis huc usque ludo et oblectamentis datum est; animum serium indue

et avidum laboris. Nam neque nugis, neque socordiæ locus hîc vacat. Sed quid ego te diutiùs moror? Vale: nihil rescribas nobis, sed veni.

RESPONSIO.

ACCUSASTI Amicum tuum negligentiæ, et plus æquo amantem otii increpasti, quòd exactis Autumnalibus feriis rusticari pergam, dùm tu Litterarium Ludum ingressus carthis impallescis. Parce tamen hanc mihi hodiè affingere calumniam, quam aliàs fortassè non ita facilè depulissem. Nunquam ego abrupissem lubentiùs moras omnes, quæ regressum in urbem retardare solent, ni me timor quispiam subrusticus, quem irridebis haud dubiè, etiamnum retineret. Dicam ingenuè quod res est; nam cur dissimulare quidquam tecum velim? Vel ipsum Rhetorices illius, quò vocamur, limen religiosum quemdam horrorem ac metum semper incussit. Audivi enim quàm multa narrentur à multis, quæ confidentissimos quosque perterrent. Novum illic aiunt vigere doctrinæ genus, novas vivendi leges, novam disciplinæ rationem, novos incolas, verbo dicam, nova omnia; sic ut in eo solo nemo non hospes ac peregrinus videri possit. Ego qui meticulosus naturâ meâ sum, mirum est, si refugiam illuc accedere. Tu confidentior paulò, ne dicam audaculum, qui erectâ fronte perfregisti sacros illos aditus. Rescribe, si me amas, quid isthic agatur, et diffidentem amicum, si potes, confirma. Interim dabo singularem operam, ut non veniam nisi diligenter commendatus. Multos novi, et amicos nactus sum, qui auctoritate ac gratiâ Excusatoria.

plurimùm valent apud eos, qui provinciam istam moderantur. His instructus præsidiis, captabo horum hominum benevolentiam, et, si quid absentia longior nocuisset, emendabo.

RHETOR IDEM

Amico in urbem reduci post Autumnales Ferias.

Jocosa. Ergo te ruris tui tandem ceperunt fastidia, et è tantis deliciis salvus ad nos et incolumis rediisti. Næ gaudeo propter te plurimùm, tibique mirum in modum gratulor. Nam ut fatear quod res est, tibi ego tot inter illecebras rusticanti timui non mediocriter. Sciebam in hortis illis, quos incolebas, hunc inter alios fructum crescere, qui semel ingressis miram reditûs oblivionem inducit. Nullum verò in vestro comitatu Ulyssem noveram, qui aut Loton gustare nollet, aut gustatâ vellet abstinere. Hinc metus diutinæ moræ, celerisque suprà spes meas et vota reditûs cumulata lætitia. Eam tu meliùs intelliges, cùm ego te veluti ex Asiâ aut ultimis oris reducem amplexabor. Unum habeo monere te in præsentiâ, meditatus ad nos ut venias, et ad dicendam pro longiore absentiâ causam egregiè comparatus. Equidem novi te emunctæ naris hominem inter paucos. Tamen non ità pronum est, uti reris, barbato regi imponere. Cæterùm si me audies, parces operosiùs quærere, qui te commendent; neque potiorem esse commendationem existimabis, quàm quæ à te ipso profecta sit. Vale. Hæc tuo Davo properanti, et nullam, ne cessasse dicatur, moram admittenti danda fuerunt pauca et inconcinna.

MATER AD MAGISTRUM FILIOLI,

Cùm Puerum Litterarium ad Ludum tardiùs remitteret.

FILIOLUM nostrum tibi remittimus, Vir colendissime, seriùs fortè quàm par esset; tamen neque Adolescentis negligentiâ factum illud est, neque nos ipsi in causâ sumus. Nosti quàm pluviâ jam diù utamur tempestate, per quam non fuit integrum vel corruptam imbrium vitio tentare viam, vel puerum objicere periculo valetudinis, quam asperior paulò intemperies aeris, tam tenuis illa est, tam propè nulla, facilè incommodet. Veniam igitur dabis, ut spero, piæ parentum sollicitudini, si spem domûs unicam et gentis totius columen unum sedulò conservatum velint. Cæterùm Filioli nomine ultrò pollicebor fore, ut amissum tempus diligentiâ brevi compenset ac resarciat. Est enim minimè desidiosa pueri indoles, aut fugitans laboris. Imò nihil ipsi tam molli est, quàm dùm in accurandum pensum totus incumbit. Parco dicere plura illius in gratiam, ne fortè videar filio plusculùm indulgens mater. At non tacebo tamen, quod unum ipsius in moribus amavi maximè, memorem tuæ in eum benevolentiæ ac gratum inprimis animum. O si adesses, quoties amicum sibi, liberalem ac beneficum inprimis Magistrum jactitat! Hanc tu porrò benèvolentiæ partem, quam puero impertiisti hactenùs, ut tueri semper ac præstare velis, etiam atque etiam peto. Pervidisti omninò Adolescentis animum, quem benignitate potiùs,

Commendatitia.

quàm acerbitate regendum putaveris. De reliquo familiam totam sic obligasti, ut cupidissimam tuîque in omne tempus observantissimam sis habiturus. Vale.

LENTULUS FABIO,

Cùm is invitatus ad Cœnam et pollicitus non venisset.

Objurgatoria. ERGO promittis ad cœnam, et non venis? Tibi jus dicitur: ad assem impendium reddes, neque id modicum. Paratus erat tibi Capo præpinguis ex Cœnomanensi tractu recèns advectus: Pullus geminus educatus sedulò et frumento jam diù fartus; adde et Palumbes duos cum Cuniculo, non urbano illo quidem et domestico, sed rustico et *silvestri*. Vinum sileo, quale nec bibitur Rhemis, quadrimum illud sanè, quod neque palatum exsurdet, neque vetustate evanuerit. Glaciem, quanquam æstus præteriit, servabam tibi homini, si quis alius est, acri et præfervido; hanc quoque computabis, imò hanc inprimis quæ periit in ferculo. Ad hæc Olivæ Salyes longâ muriâ conditæ. Quid plura? fructus omnis generis, quos tempestas ferat; etiam cupedias, bellaria, dulciaria, si tamen delicias illas consectaris. At tu apud nescio quem Aprum, Perdices, Lepores maluisti. Dabis pœnas, non dico quas. Durè fecisti; nescio an tibi, an mihi; sed tamen et tibi. Quantùm lusissemus, risissemus! Potes apparatiùs cœnare apud multos, nusquam hilariùs, simpliciùs, incautiùs. In summâ experire; et nisi posthac te aliis potiùs excusaveris, mihi semper excusa. Vale.

MARCUS TULLIUS CICERO

TITO ANNIO MILONI MASSILIÆ EXULANTI.

Cùm scriptam, quam pro ipso dixerat, Orationem ad eum mitteret.

Exulas ergo vel innocens, Tite Anni; neque fatalem à cervicibus tuis casum arcere potuit tuus ille Tullius, cujus in patrocinio tantùm posueras? Infelicem me vel hac meâ, si qua est, dicendi facultate, quæ tibi non profuit! Nam quid me juvet adfuisse quibusdam in causâ capitis, et meritas etiam nonnunquam pœnas depulisse; dùm tibi reliquos inter homini amicissimo opitulari non licuit? Tamen accusa effrenem armorum licentiam; accusa Clodianæ factionis auctoritatem, quæ pristinam consuetudinem Fori, et veterem judiciorum formam sustulerunt. Quis esse potuit inter armatos satellites et impudentes sicarios vel innocentiæ vel Oratoriæ facundiæ locus? Quàm tibi hac in parte non defuerim, fidem faciet isthæc Oratio, quæ fuit tuam in defensionem comparata. Hanc tu perleges attentè, si me amas, et de meo erga te studio facies conjecturam. Si quem habeo rei Forensis usum, si quam in agendis causis experientiam sum consecutus, equidem profiteri possum; nihil ad propulsandam calumniam excogitari potuisse validius, nisi inimicorum nostrorum furor atque potentia innocentiæ et æquitati prævaluissent. Quid restat, Tite Anni, nisi ut, fortuna melior dùm venerit, æquo, ut virum fortem decet, animo præsentem feras. Vale. Ad excusandum.

TITUS ANNIUS MILO

MARCO TULLIO CICERONI.

Cùm actam pro se ab eo Orationem, scripto exaratam perlegisset.

Satirica. Cum vidi perlegique attentiùs, quam scripsisti pro me orationem, cujus ad rationum monumenta, ad elegantiam concinnitatemque sermonis, ad ipsam totius operis absolutionem nulla fieri potest accessio, mirabar, Marce Tulli, ut fatear quod res est, vixque ac ne vix quidem mihi persuadebam; Milonem illum, cujus egeras causam tam disertè, versari Massiliæ exulem; neque tanto præsidio fretum tristissimam, quam patitur, sortem declinare potuisse. Debueram, mehercule, tam insignem, tam facundum nactus defensorem, vel in causâ malâ ac desperatâ adversariorum meorum impetus elusisse; in tantâ verò causæ meæ bonitate multo minùs videbatur esse quidquam, quod metuendum mihi arbitrarer. Quid esse dicam, Marce Tulli, quòd Oratio tam elegans, tam nata ad movendos animos, tam idonea ad faciendam fidem, hunc demùm habuerit exitum, ut Massiliam relegarer? Etiam juranti non credam, eandem illam esse quam dixisti. Non ausim derogare tantum divinæ illi Orationi, quam lectitare non possum ad satietatem, quam in oculis fero, quam deosculor in singulas horas, tanquam certissimum innocentiæ meæ præsidium. Hanc si, ut est exarata, pronunciasses; crede mihi, Marce Tulli, tuus ille Milo Massilienses mulos jam non ederet.

HISPANUS

FORTISSIMO BARCINONIS GUBERNATORI.

De ineptis qui Lutetiæ spargebantur rumoribus Urbem esse jam diù deditam, dùm illa contra Batavorum, Anglorumque impetus acriùs defenderetur.

NAM quid te militesque tuos in defendendâ Barcinone frustrà maceras, vir fortissime? actum agis. Omitte novum illud dignumque gente vestrâ fidei virtutisque specimen. Nescis urbem hanc vestram expugnatam hîc esse jam diù ab hominibus non paucis, quibus, vel si procul à mœnibus hostes fugerint, non persuaseris tamen, salvam et incolumem Barcinonem posse præstari. Utinam enimverò audiisses, quid illi suis in circulis, aut etiam mediis in compitis effutiant circumforanei politici, dùm res quaslibet, non tam ex certâ incorruptâque famâ, quàm ex feriati malè cerebri figmentis metiuntur! Alii captam urbem conclamarunt, antequàm ipsa cœpisset obsideri: alii finxêre te cum invictis legionibus deseruisse Barcinonem, quo die egressus tu quidem ex propugnaculis hostes aggressus es, et magnam eorum stragem edidisti. Alii ruentibus ex se se dissipatisque per fideles nuncios, qui percrebuerant, rumoribus, tamen in errore pertinaces versantur, nec servari Barcinonem posse defendunt, quia expugnandam illam esse judicant. Quid facias? abundat hæc civitas hominibus minimè malis illis quidem, at meticulosis præter modum, Nuntia et Satirica.

quos adversæ res feriunt multò ante, quàm evenerint; qui, ne desit unquam quod fovere ipsorum metus possit, nova quotidiè timendi argumenta comminiscuntur. Nihil te movebunt, sentio, tam ineptæ, tam ridiculæ otiosorum hominum opiniones. Perges, uti fecisti hactenùs, urbem tueri viriliter, et sinceram optimo Principi incorruptamque fidem approbare. Magnam hodiè personam sustines, Vir fortissime, et intentos in te unum omnium oculos atque animos rapis. Plausus vicissim exspecta pares animò, constantiæ tuæ pares. Certabunt utrinque Gallia pariter atque Hispania, quibus nomen tuum laudibus prosequantur, et tam egregiæ defensionis memoriam apud posteros commendent.

RESPONSIO

Gubernatoris Barcinonensis super ineptis, qui sparsi sunt, de deditione suâ Rumoribus.

Jocosa. HABEMUS singulares vestris hominibus gratias, qui nos longioris defensionis curâ liberant, et esse deinceps periculi securos volunt. Nam, si quid illis creditur, victi jam sumus, et hostes captâ Barcinone tandem triumphant. Dii benè! quod hostes, qui nos obsident, non sunt tam creduli, neque adhuc persuadent sibi, quantumvis id velint, se esse victores! Riserunt nostri milites pavidos, qui vos percellunt, metus, et otiosorum hominum Politicam, ut par est, exploserunt. Mittantur ad nos, quotquot sunt, qui tam facilè despondent animo. Tunc fortè timere desinent, cùm rerum nostrarum speculatores ac testes vi-

derint propiùs, quàm strenuè mœnia nostra defendamus. Neque verò tardiùs se venturos existiment, quàm ut res ipsas suis usurpare oculis valeant. Spondemus diuturnam satis fore obsidii moram, suam curiositatem ut expleant, nisi hostes ipsos pœniteat brevi longioris oppugnationis, et impatientes frigoris ac tempestatis repetere patriam malint, quàm frustra macerare se, ubi nullus pertinaciæ suæ fructus est. Reliquis auctor ego sum, ut securi de nobis in utramque aurem tranquillè dormiant. Nos interim pugnabimus fortiter; nec erit in urbe segnitiæ locus, donec pertæsi hostes certa referant in Angliam Bataviamque responsa, et laceræ classis reliquias, unum victoriæ suæ monumentum populis ostentent. Cæterùm plausus ac triumphos despicimus, modò quid plausu dignum ac triumpho præstiterimus: hoc beati satis, si, quam habet de nobis universus orbis expectationem, non tueri modò, sed superare etiam valeamus.

MARCELLUS LENTULO,

Ut Lepidum Magistratûs Candidatum suffragio adjuvet.

Si quando, Lentule mi, nunc præcipuè cuperem esse te in hac urbe, et, ut sis, etiam atque etiam rogo. Opus est mihi voti, laboris, sollicitudinis socio. Petit honores Lepidus noster, petit cum multis, cum bonis, quos ut gloriosum, sic est difficilè superare. Pendeo ergo et exerceor spe, atque afficior metu, et ejusdem videor muneris, quod ambit, esse Candidatus. Meretur hanc curam longâ mei caritate: est enim mihi cum illo Commendatitia.

vetus necessitas : meretur et eximiis animi sui dotibus : neque enim novi quemquam vel ab indole, vel à modestiâ, vel à probitate, vel à prudentiâ, vel ab eruditione illustriùs illo comparatum. Accedunt multa ipsius in me merita : quibus ex causis exigo, ut venias, et suffragio meo tuum jungas. Permultùm interest meâ adesse te mecum, et obire eorum domos, quorum ex arbitrio Lepidi fatum dependet. Ea est auctoritas tua, ut putem me efficaciùs tecum etiam amicos rogaturum. Abrumpe, si qua te retinent. Hoc tempus meum, hoc fides, hoc etiam dignitas postulat. Suscepi Candidatum, et suscepisse me notum est. Ego ambio, ego periclitor. In summâ, si datur Lepido, quod petit, illius honor; si negatur, mea repulsa est. Vale.

AMICO

Præmaturum Filii sui funus dolenti.

Consolatoria. DOLOREM tuum quis est, qui non approbet, aut qui dolere tecum ultrò non velit? Filium requiris extinctum ante annos, parentum delicias, spem domûs et gentis inclytæ eximium olim, si vixisset, decus futurum. Hunc tu sedulò vel à teneris educaveras, institueras bonas ad artes adolescentem, tuis ipsius informaveras moribus, et natam mentem ad grandia stimulis acrioribus incitaras. At quo demùm exitu, quo parentis gaudio, nunquàm laudandus satis Adolescens tam præclara documenta animo imbiberat? quis illo vidit in rebus acutiùs? quis disseruit peritiùs? quis scripsit elegantiùs? quis ad omne virtutum genus cupidiùs exarsit? Sed quid ego vel ista

commemoratione refrico fortassè nondùm obducta benè vulnera, quibus mederi velim? Quanquàm hæc ipsa sunt, quæ lenire parentis ægritudinem et possunt et debent. Viget enimverò, et longùm vigebit apud omnes gratissima juvenis optimi memoria. Imò non aberit penitùs ab hominum consortio, quem multorum laudibus celebrari identidem audies, et tanquam absolutum quoddam ætatis illius primæ exemplar requiri. Hoc in speculum, ne dubita, diligenter intuentur, quos habes superstites filios. Illic perlegent officii sui partes, et fraternæ virtutis æmulatores avidi, quem ereptum tibi desideras, etiam cum fœnore restituent. Hæc te spes interim sustentet, et pias parentis lacrymas abstergat. Vale.

AD AMICUM.

Raram esse, imò nullam apud homines sinceritatem.

Ubi, ubi sumus, Amice? quibuscum vivimus? quò demùm fugit sinceritas? quò veritas exulavit? Huccine recidisse res humanas, ut fallacia, præstigiæ, dolus ubique dominentur; neque ullum deinceps sinant esse simplicitati locum? Equidem noveram satis, non esse hominum quorumlibet candorem illum ingenuæ mentis, quem requiro; imò mihi non latebat quosdam esse terrarum tractus tam aversos à vero, ut ne vestigium quidem sinceritatis uspiam reperias. At in istâ cœli purioris plagâ, inter cœtus illos hominum, quorum in vultu nativus lepos, in verbis comis urbanitas, in ipsâ vivendi agendique ratione facilitas quædam expersque fuci candor ap- Morosus.

paret ; hîc, inquam, neminem esse non fucatum, non fallacem, non personatum ! quis hoc ferat, amice ? quis non expostulet ? quis non indignetur ? Cedo locum aliquem quò ferar, ubi vivere liceat. Nam hæccine vita est, quam vivimus ? vivere hunc putem, hominem qui non habeat, cujus intueri possit animum, qualis reverà est ? cui verùm dicere, à quo et audire verum desperet ? quem facere rerum suarum participem, quem consulere audeat ? Nihil moror, amice : certum est humanæ societati nuncium remittère, valedicere mortalium consortio. Si benè me novi, via hæc tutior et brevior. Penetrabo recessus nemorum, abdam me solitudinum latebris, inter rupes et feras immorabor ; felix fortunatusque, si quà uspiam veteris et extinctæ simplicitatis ac sinceritatis vestigia nacturus sim ! Vale.

ADOLESCENS AD PATREM,

Cum jussus scribere de studiorum progressu nihil haberet boni quod scriberet.

Ad Excusandum.

Etsi nihil habeo scribendum hodiè, quod placere admodùm possit, Pater colendissime, non dubitavi tamen morem gerere voluntati tuæ, et, quo se habeat apud me loco res Litteraria, facere te certiorem. Saltem hunc sperare mihi posse videor fructum obsequii mei, ut, dùm fatebor ingenuè quod res est, nihil de solito candore animi remisisse, neque vel in meâ causâ dissimulasse quidquam accusari possim. Itaque non diffitebor apud te, Pater amantissime, minùs feliciter, quàm aut sperabam, aut etiam fueram tibi polli-

citus, processisse ultimam rei Litterariæ concertationem. Nescio quo malo factum sit fato, ut inferiorem expectatione meâ inter æquales meos locum obtinuerim. Quanquàm quis non intelligat ancipites esse armorum casus, atque hanc esse sortem eorum omnium, qui dimicant, ut non æquam semper et faventem fortunam experiantur? Id nosti tu, Pater, unus omnium optime, qui totam inter martis labores ætatem tam laudabiliter contrivisti. Scis quàm vario, quàm parùm certo eventu quotidiè confligatur; neque vel accusandam continuò Ducis imprudentiam, aut increpandam militum socordiam videri, si minùs feliciter certatum sit. Id tamen dictum à me nolim existimes, quasi aut factum excusare penitùs, aut omnem infelicis aleæ invidiam declinare voluerim. Unum hoc mihi in hac meâ calamitate relictum commodum esse video, ut novos ad rem benè gerendam stimulos, novam ad assequenda meliora diligentiam atque alacritatem adjiciat. Hac ego spe fretus nullus ego dubitem polliceri tibi, Pater amantissime, futurum intra breve tempus, ut hodierni nuncii acerbitatem lætior epistola corrigat ac temperet. Hæc me recreat ac sustentat singulos in dies fiducia, quæ ut tantumdem apud te ponderis habeat, etiam atque etiam peto. Vale.

IDEM EIDEM,

Cùm Primas inter suos obtineret.

TANTO lubentiùs tibi scribendum hodiè suscepi, Pater amantissime, quantò difficiliùs, id ipsum nuper ut facerem, adductum fuisse me profiteor. Nihil habet istæc epistola nisi lætum, nisi fortu- Gratulabunda.

natum, nisi quid gratissimum tibi, quod nunciet. Nam sive æquiorem se mihi, quàm aliàs fortuna præstitit, sive diligentiæ accuratioris percepi fructum aliquem, sive, quod ego lubentiùs crediderim, singulare placendi tibi desiderium novos addidit ad rem benè gerendam stimulos, Primas tandem aliquandò inter condiscipulos meos sum adeptus, et Imperatoris dignitate defungor. Hujus porrò muneris amplitudinem dubito utrum tanti faciendam putes, quanti reipsâ valeat. Tu qui Legionibus integris tantâ cum laude præfuisti, Pater amantissime, Filium imperitantem finge numerosissimæ ac florentissimæ juventuti eâ cum dignitate pariter ac potestate, ut audientem dicto et imperio obsequentem habeat; ut cùm placuerit, ducat milites in aciem, conserat manus cum hoste, victorias reportet, laureas ac triumphos mereatur. Hoc ipsum est, quod filio gratulari potes, quod filius tibi ipsi tuus hodiè gratulatur; nisi fortè contemnendum credideris, quòd filium vel hac ætate jam imperantem habeas. Id porrò non putem ignorare te, quod per temetipsum satis expertus es, nihil esse quod in homine imperante tam commendari soleat, quàm liberalitas ac munificentia. Hæc enim illa virtus est, quæ militum animos conciliat, robur incendit, et ad ardua quæque aggredienda viriliter excitat atque inflammat. Quarè ità confido fore, ut cùm mearum sit partium virtutes cæteras, quæ in Imperante adesse debent, comparare, liberalitatis unius exercendæ facultatem, quàm in te uno positam nosti, suppeditare non graveris. Vale.

LAPIS LYDIUS

Ad explorandam Amicitiam.

SEU

FABIUS

AMISSA LUDO PECUNIA,

Ad hominem avarum, qui se amicum jactabat, ut mutuam præstet.

ACTUM erat de me, ne vivam, hominum carissime, et res, opinor, ad restim penè, et ad laqueum reciderat mihi, qui loculos omnes funestissimo aleæ casu perdideram, nisi tu dolenti miserè ac desperanti homo amicissimus occurrisses. Intellexi statim, ita persuasum habeo quod jactitasti mihi tam sæpè, non fucatum te aut personatum, sed verum ac sincerum amicum esse; intellexi, inquam, hoc ipsum, quod me angebat tantùm, rem fore tibi gratissimam, qui opportunam testandæ amicitiæ occasionem nactus esses. Nam undè tandem illustrior amicitia se prodat, quàm si, opitulandi amico gratiâ, quoslibet crumenæ sumptus ac ruinas ultrò patiatur? Hic est Lapis veluti Lydius, quo, sicut germanum aurum ab adulterino, sic amicus verus à falso secernitur; et qui tam gravi periculo tentatus semel nullis avaritiæ malè suadentis rationibus vinci se permiserit, is cæteris in rebus certum se ac fidelem amicum præstabit. Neque enim in ejusmodi discrimine omnis generis desunt causæ, quibus Jocosa.

egentis amici vel justas preces declines facilè, si nihil præter amici nomen habueris. Difficultas temporum, rei domesticæ penuria, faciendi in numerosâ familiâ sumptus, et alia benè multa statim se objiciunt, quibus commodandæ pecuniæ honesta quædam necessitas eludatur. A quibus ego sordibus cùm te alienum semper æstimarim, Carissime, ita facilè animum induxi meum, certum abs te in difficillimis rerum mearum adjunctis esse mihi præsidium expectandum. Imò tam amicum te novi, ut non dubitem quin jucundius quid tibi ferre amico petenti subsidium, quàm mihi accipere futurum sit. Vide ergò quantùm mutatus repentè à memetipso fuerim, statim atque subiit animo de te deque tuâ benevolentiâ cogitare. Dolebam amissas opes, ludo malè precabar, miserum me, infelicem, perditum æstimabam: jam vix ac ne vix quidem lætandum mihi propter te putem, cui tam egregium gratificandi amico locum vel imprudens paraverim.

RESPONSIO.

Satirica. O me felicem, qui persuasisse tibi videar, quàm sincerum in me, quàm devotum ad omnia amicum nactus fueris! Næ æquum censes, mi Fabi; neque reverà quidquam est rerum omnium, quod malim, quàm ut talem esse me, qualis reipsa sum, arbitreris. Id porrò senties multò magis, cùm pecuniam ipsam, quam tantoperè efflagitas, immisèricorditer abnuam. Equidem intelligo id fieri sine aliquo tuo dolore primùm non posse; at non committam tamen, ut te, tanto tuî dispendio, leviore mo-

lestiâ liberandum putem. Nam quid agam infelix, si gerendum in eâ re tibi morem arbitrer? Quò non prorumpet insana illa ludendi prurigo quæ te miserum tenet ac perdit, si, dùm compescere illam possum, quod amicum est, eandem missâ pecuniâ irritem et accendam magis? Hunc tu amicum æstimes, non perfidum potiùs ac proditorem, qui furioso cuipiam ensem petenti, quo se transverberet, illum indulgens pravè porrigat? Absit hoc à me, optime Fabi, tam malè de te ut merear. Ecce multò meliùs quodpiam et illustrius amoris ergà te mei pignus impertiar, amicum scilicet et salubre, si quod aliud, consilium; ut, dùm integrum est, perniciosum illum, qui te jam incessit, ludendi amorem corrigas. Magnum est quiddam vel in principiis præsens huic morbo afferre posse remedium, qui, si creverit semel, vix sanari deinceps, aut etiam mitigari possit. Ego certè, etsi majorem mihi ipsi facio vim, quàm tibi, tamen statui substrahere viriliter fomenta illa, quibus crudescere malum potest et invalescere. Noli ergò expectare à me ullam pecuniæ partem, quâ funestum nutrias âleæ cacoëthes et insanabile forsàn efficias. Sed ama potiùs auream illam in amico fidem, quæ pravis amici cupiditatibus obsequendum minùs, quàm veris ipsius commodis serviendum duxerit. Vale.

ARISTO

Pro recuperatâ Valetudine.

NIHIL ego jam vereor, Ariste mi, fateri palàm timorem meum, et tibi ipsi magnitudinem Gratulabunda.

periculi, quod tecum adivimus, aperire. At utrumque ex difficili morbo recreatus abstulisti: tantùmque nobis gaudium vix sperata incolumitas attulit, quantùm omnibus dolorem mali gravitas pepererat. Quanquàm gratulare tibi, vel quòd ad angustias tam graves deveneris. Equidem eximiam omnium in te observantiam, fidem, benevolentiam sanus ac valens expertus eras; at singularis pietas ac necessitudo, quâ tibi unumquemque devinxisti, tùm maximè patuit, cùm salus tua maximè periclitaretur. Videbantur singuli persentiscere, quodcumque affixus ipse lecto sentiebas; et morbi vel ingravescentis vis ac gravitas, vel ejusdem senescentis remissio amicorum in vultu legebatur. Noli igitur mirari, si tam nobis ipsis, quàm tibi restitutum te priori valetudini gratulamur; qui unà tecum visi sumus ex longâ ægritudine convalescere. Depulisti momento metus nostros, curas, sollicitudines; et hilaritatem quandam singularem injecisti. Nunc vide sis, quanto studio valetudini tuæ consulere debeas, ex quâ tot hominum valetudo pendeat. Cave ne injuriosior nobis ipsis, quàm tibi videare, si contentione nimiâ, et susceptis præter modum laboribus novum in discrimen salutem adduxeris. Agitur non tua tantùm sed Reipublicæ totius incolumitas; neque peccare quidquam graviùs tuam in salutem potes, quin eodem tempore in commune bonum pecces. Vale ergo et vive, si nos vivere et valere volueris.

AMICO POETÆ,

Ut susceptum narrandi res à Gallis præclarè posteriore bello gestas consilium exequatur.

Optimè facis, quòd res à Gallis posteriore bello gestas paras scribere. Nam quæ tam recens, tam copiosa, tam ampla, quæ denique tam poetica, et, quanquàm in verissimis rebus, tam fabulosa materia? Dices immissa terris nova flumina, novos pontes fluminibus injectos, occupata castris montium abrupta, expugnatas arces, subactas provincias, et, quæ naturam, ut vinci possent, non habebant, collectas totius Europæ vires ab unâ gente superatas. Una sed maxima difficultas, quòd hæc æquare dicendo oporteat; arduum quiddam, immensum etiam ingenio tuo, quamvis altissimè assurgat, et amplissimis operibus increscat. Sed nihil est quod arte, studio, labore vinci demum non possit. Proindè jure vatum, invocatis Diis, et inter Deos, ipso, cujus res, opera, consilia dicturus es, immitte rudentes, pande vela, ac, si quando aliàs, toto ingenio vehere. Cur enim non ego poeticè cum Poëta? Illud jam nunc paciscor: prima quæque, ut absolveris, mitte; imò antequam etiam absolvas, sicut erunt recentia, rudia et adhuc similia nascentibus. Equidem potero fortasse scripta tua magis probare ac laudare, quantò illa tardiùs cautiùsque; sed ipsum te magis amabo, magisque laudabo, quantò celeriùs et incautiùs miseris. Vale. Ad Hortanidum.

ALEXANDER

Arimazi Petræ Gubernatori salutem et cautam in deliberando prudentiam.

Suasoria. ADSUM ante urbem tuam cum invicto exercitu, paratus eam ingredi aut victor pacificus, aut durus expugnator. Non ignoras quales nos simus, et rerum nostrarum fama etiam rupis excelsæ, quam incolis, ad fastigium pervenit. Occupatæ urbes, domitæ provinciæ, subacti populi victorias nostras loquuntur, teque, rebus tuis ut provideas, monent. Nihil est quod saxeæ et inaccessæ moli confidas, aut loci naturâ fretus aliquam vincendi celeritati afferre moram speres. Habeo milites, quibus nihil est tam invium quod non invadant, nihil tam abruptum quod non exsuperent, nihil tam inaccessum quò non evolent. Quare vide, quid agas. Statue, num te juvet Alexandri probare clementiam, an hostis vindictam experiri? Responde quamprimùm; moras non patior; aut portas urbis reclude, dùm loquor, aut me in ipso Petræ jugo, antequam dies crastinus lucescat, conspicies. Vale.

ARIMAZES ALEXANDRO

Salutem et maturam ab inutili obsidione decessionem.

Suasoria et Satirica. JAM senseram adesse te, et cum universo exercitu ante urbem Petram posuisse castra, cùm tua ad nos epistola perlata est. Atque ut

fatear, quod res est, non potui non dolere Regis hactenùs invicti fatum, qui rem tam arduam et humanis imperviam viribus suscepisset. Nam quid moliris, infortunate Princeps, aut quò te mala libido gloriæ incautum abripit? Equidem novi quibus fretus victoriis et quanto fortunæ prioris fastu ad nos perveneris. At, si me audies, non obscurabis hodiè rerum à te gestarum famam, neque tam celerem victoriarum cursum ad inaccessam rupem remorabere. Quas intentasti nobis minas futiles, sprevimus, ut par erat, neque aliud pertimescimus exitium gravius, quàm quod ignavæ deditionis dedecus afferret. Rupes nostras frustrà despicis, nisi fortè milites habes alatos. Unum hoc deerat tibi, quo Petræ ad fastigium evolares. O factum malè; quòd in reliquis fortuna tam prodiga id unum tibi non permiserit! Tamen vel tibi alas provide, vel nullam exspecta deditionem. Interim securi et incolumes victoris iras et inclementiam ridebimus. Vale.

AMICO.

Expectatâ jam diù prole recens aucto.

Attigisti tandem optatam votorum tuorum metam, Carissime. Prolem habes, qualem adesse tibi cupiebas. Næ gaudeo tuâ causâ plurimùm, et immortales ago Superis gratias, quos tam amicos, tam ultrò indulgentes tibi expertus sis. Fuisset profectò durum quid nimis, si nomen illud, quod accepisti à majoribus, tot rerum domi forisque præclarè gestarum gloriâ nobilitatum unà tecum interiisset. Provisum est feli- Laudatira.

citer huic incommodo, undè non leve damnum Respublica tota accepisset. Natus est tibi filius, qui partum decus tueatur. Heredem habes, non avitæ modò sed et paternæ laudis futurum æmulatorem. Felicem te tam beatâ sobole parentem, feliciorem filium, qui parente tali gaudeat! Neque enim, filium olim dùm institues, et ad omne virtutum genus grandiorem promovebis, id tibi laboris incumbet, ut conquiras operosiùs illustria rectè factorum exempla, quæ filio imitanda proponas; habebit in te uno, quem respiciat, et undè sùmat exemplum sibi; in te verò filius dùm intuebitur, et præclara patris facinora memoriâ repetet, tantò se acriùs stimulari sentiet ad virtutem, quantò majorem ad excitandos animos exempla domestica vim habent, quàm aliena. Quid superest, nisi ut pro pueri incolumitate vota faciamus? Vivat ille! crescat in expectationem rerum tantarum! Atque id si Superi nobis annuerint, nihil video, quod vel amicis, vel tibi expetendum sit. Vale.

AMICO SUO

Ob missum recens editum ab eo Opusculum.

Ad agendas gratias.

FECISTI rem gratissimam, si quam aliàs unquam, Amice; qui opusculum à te nuper in lucem editum pro tuâ humanitate ad me miseris; pro quo dicere non possum, uti reverà sentio, quantùm tibi debeam. Legi illud semel atque iterùm, neque retractabo minùs suaviter, postquam eorum explevero curiositatem, qui libellum verè aureum ambiunt. Quanquam vix exorabo, quæ tua modestia est, ne suspiceris adulari velle

me tibi, aut amicius sentire de te tuisque rebus, si meam de libro tuo sententiam interposuero. At non recusabis judicium multorum hominum, qui eruditi inter paucos et delicati palati apud omnes audiunt. Illi sic extulere totius operis gravitatem, elegantiam, concinnitatem, nihil ut ad cumulatam ex omni parte absolutionem accedere posse arbitrentur. Verùm non est illud novum atque insolens, quòd à te tam eximium opus exierit, qui nihil nisi perfectum ingenio et elaboratum industriâ edere soleas. Perge, uti fecisti hactenùs, promovere tam feliciter illam indolem, quam peculiari Superum munere ad Litteras nactus es. Ditescat operibus tuis Litteraria Respublica, et habeat in te semper magnum exemplum, quod politioris doctrinæ amantibus proponere ad imitandum possit. Hoc debent cæteris documentum, quos meliori, ut sic loquar, luto natura finxit, ut omnibus exemplo præluceant. Ego interim cùm habeo tibi gratias amplissimas, tum providebo diligenter, ut ii, quorum est de præstantissimis operibus Litterariam Rempublicam admonere, opusculum illud non prætereant silentio, neque meritâ commendatione carere patiantur. Vale.

UXOR THOMÆ MORI

Ad Conjugem pro Religione Catholicâ in carcere detentum, et pro eâdem subeundæ morti proximum.

ERGO perstabis usque in sententiâ tuâ pertinax, Conjux amantissime, nec obstinatum moriendi animum exues? Nihil te piæ conjugis la- Deprecabunda.

crymæ, nihil toties iteratæ preces inflectent? Heu! quæ te tanta libido mortis incesait, ut vitam oderis, et quod in vitâ tibi debuit esse caristimum, ultrò volensque abjicias? Nam cur in perniciem ruis, dùm tuæ salutis arbiter, servare te incolumem potes? an tanti est, aut operæ tam difficilis illud, quod à te petitur, ut hoc redemptam benè vitam non putes? obsequere tantùm Regis imperio, et obliviscere tantisper austeræ illius virtutis, cujus te custodem frustrà rigidumque satellitem ostentas. Quid enim promoves, dùm violentæ cupiditati frenum injicis, et sana consilia non audientem revocare ad officium pertentas? Nescis posse omnia Reges, quæ volunt, nec facilè deterreri eos à volendo, quod libido semel persuasit? Sine illum suis vivere legibus, qui leges æquitatis non audit. Cur te alieno exitio implicas? cur amicos tuos, affines, liberos, conjugem tecum in ruinam abripis? Nam quod erit nobis te sublato perfugium? cui desolatam familiam relinquis? Quid agam tibi superstes? Fallor; nec superstitem fore me tibi arbitreris. Unum idemque fatum nos involvet. Te sequar, quocumque iveris. Non me terret mors ipsa, nec ullum mortis genus me timidam facit. Aut igitur tecum mori me jube, aut me vivere si voles, fac ut saluti tuæ quamprimùm consulas.

MARCELLUS LENTULO

Adversis rebus Laboranti.

Consolatoria. NON est, mi Lentule, ut reris, magnis viris amica semper fortuna. Imò ea est plerumque illius inconsiderantia atque cæcitas, ut, dùm pro-

batissimos et omni laude cumulatos viros deprimit, homines nullius nominis evehat atque extollat. Id verò, si miseris omnibus, tibi certè sortis acerbitatem expostulanti singulari debet esse solatio. Cùm enim ærumnosum te et infelicem fatentur omnes, tum nemo est, qui egregias animi tui dotes palàm non prædicet, constanterque defendat, nullum unquàm extitisse, in quem iniquiùs, quàm in te, fortuna peccaverit. Hanc ergo, quam concitasti opinionem tuî, vide, ut tueri ac sustinere possis. Debes omnibus exemplum illius constantiæ, quam in utrâque fortunâ exhibendam toties ipse pronunciasti. Noli tamen abjicere spem omnem fortunæ melioris. Ut est illa cæca, ita et natura sua levis; quò fit, ut, quàm temerè descivit à quibusdam, tàm facilè ad eosdem revolet.

FILIUS ADOLESCENS

PATRI,

Ut agere Personam in Theatro sibi liceat.

QUOD commendasti mihi sæpiùs, ut singularem in dicendo leporem ac gratiam conarer assequi, id ego, Pater amantissime, non cesso frequenti usurpare memoriâ, et, quæcumque se offerunt id perficiendi, quod cupis, occasiones diligenter aucupari. Verùm inter cætera, quæ juvare adolescentem possunt, et in perfectâ dicendi facultate fructus uberes meditantem promovere; nihil vidi hactenùs, quod plus animi simul ac roboris afferret, quàm ea, quæ in exhibendis Tragœdiis adhiberi quotannis solet, exercitatio. Equidem Petitoria.

novi rem esse arduam ac difficilem, personam tam solemni in Theatro sustinere. Tamen nisi me fallunt ii, quorum est de meâ qualicumque ad eam rem facultate ferre judicium; ac nisi de me ipso, quid sentiam, apud parentem amantissimum deponere dubitem; non postremas fortè in agendâ personâ etiam primariâ partes ferre possim. Est mihi non invenusta, quam laudasti ipse, corporis conformatio, non inelegans incessus, actio satis liberalis. Accedunt latera firma, canora vox et distincta, quæ capacem aulam impleat. Adjecit, ut fatear quod res est, incitamentum non leve illa, quam sibi annis posterioribus sodales mei pepererunt, in hac palestrâ nominis commendatio. Incendit etiam desiderium, quòd audio omnium rumoribus jactari, Tragœdiam fore hoc anno bellissimam. Virum nosti, Pater, qui solennes ludos editurus est, proh! qualis et quantus! quàm læta sub tali magistro uberrimi fructûs spes affulget! ô si filio carissimo indultum id velis! ô si hanc facias bonus, quam peto, exercitationis copiam! nullus ego dubitem, ita me affectum sentio, quin me non declamationis modò, sed etiam eruditionis donatum Laureâ sis amplexurus. Deterrebunt fortè quipiam quominùs id annuas, et difficultatem temporum causabuntur. At quantula impensa est, hanc si cumulata patris lætitia compenset! Hoc providere meum est, Pater, ne te pœniteat compotem me votorum effecisse. Vale.

RESPONSIO PATRIS.

Lætor ego plurimùm, Fili carissime, qui te nactus sim paternarum præceptionum tam me-

morem. Memini sanè commendatum tibi à me diligenter, cùm te Musarum in disciplinam educandum traderem, ut leporem in dicendo, quàm posses venustissimum, consectarere. Nihil me facti pœnitet; imò studium in eâ re tuum non cessabo, quantùm in me erit, vehementer incitare. Neque verò me fugit valere ad eam rem plurimùm frequentem in dicendo exercitationem, et inter reliquas, illam vulgò commendari, quæ in Tragœdiis adhiberi solet. Videbor tibi fortassè plus æquo timidus pater, et contra parentum indolem de filio non satis commodè augurantem accusabis, si te audacem plusculùm, et de viribus tuis præsumentem confidentiùs arguerim. Magnum quiddam est, Fili, quod vereor satis ut intellexeris, coram tam celebri cœtu personam tueri regiam, et confertam ex omni genere hominum multitudinem tenere dicendo posse. Ipsa quantumvis bella sit actio, quæ exhibetur, nam facilè tibi assentior dùm scribis fore illam bellissimam; quantumvis, inquam, actio illa bella futura sit, parùm interest, mihi crede, nisi par in Actoribus venustas respondeat. Habes equidem in sociis, qui posteriore anno suas in eodem loco egere partes, magnum exemplum pariter et incitamentum; at quò feliciores exitus habuere, eò vereor magis, ut ad tantam laudem pervenias. Tamen vincis et expugnas patrem, Fili carissime, dùm spem obtinendi in Theatro præmii non levem moves. Id ego tantò lubentiùs adducar, ut credam, quòd scio in te uno esse positum, nec parcitum iri à te laboribus, ut hoc amantissimo patri solatiolum impertias. Quare bono esto animo, hoc si feceris, ut videris polliceri, nulla in me mora est, quin Actorum in album, tuum nomen, cum voles, referatur. Neque tu verò

impensis metue vel sumptibus; liberalem patrem habes, tuisque commodis et oblectamentis cupidissimè servientem.

FILIUS PARENTI

Ut emunctæ Crumenæ jacturam resarciat.

Queribunda cum Deprecatione.

REM mihi funestissimam, tibique ipsi, Pater amantissime, nisi mederi posses, luctuosissimam! Fures pessimi, quod erat in loculis cumque, nequiter surripuerunt. Diverterat, ut fit hoc tempore, celebres ad nundinas tuus Pamphilus; atque inter eundum spectandis histrionum nugis dum otiosiùs inhiat, nàm quid ego imprudentiam ipse meam dissimulem? Ecce positum reconditiore in perâ nummatum benè marsupium misero furtim subtrahitur. Equidem sensi prædonis manum, furem inclamavi, astantium turbam commovi: at seriùs. Jam aufugerat latro pessimus meis beatus nummulis. Nullam ne tam amplâ in urbe restim esse, quæ genus istud hominum improbissimum conficiat? Ex illo, Pater, nulla fluunt pauperculo poetæ carmina; Musas ferreas, æreum Apollineum experior. Est enim, si nescis, gens illa Numinum, quam colimus, difficilis, morosa, et rebus suis, suprà quàm dici potest, attenta: ac ni quà dolosi nummi spes refulserit, oleum è saxo potiùs, quam Pegaseum ab ipsis melos extuderis. Jam si velis, Pater, revocare spatium præteriti temporis, et memoriam pueritiæ recordari ultimam, nosti, quàm ineptam et elinguem personam agat adolescens, cui nihil est in loculis. Ego certè malim ensem

militi, medico succos ac pharmaca, causidico lites, mihi ipsi libros ac calamos eripias, quàm nummulos, valentissimum, si quod est aliud, studiorum adminiculum. In his rerum mearum angustiis tuum est, parentum optime, aliquo Pamphilum tuum recreare solatio. Tu querelis et dolori facies modum aliquem, cùm voles. At si quid filio bonus indulseris, beneficio sic utar tuo, ut me cæteris in rebus, quod tu merito tuo postulas, et ego præstare debeo, habiturus sis ad omnes voluntates tuas paratissimum.

RESPONSIO PATRIS.

Jocularoria et Satirica.

ERGONE verum est, quod scribis, Fili amantissime? Quid? subrepta tibi crumena est? nihil fingis? nihil dissimulas? Equidem ego vix adduci possum, illud ut credam, aut eam tibi facere injuriam velim; tibi inquam, puero, quem novi tam emunctæ naris. Saltem non vivit furum ille pessimus, qui tali te affecit contumeliâ; facinus vindicasti fortiter? Id enim suspicor, tametsi videris illud subticere. Nam cur subsidium restis imploret, aut eâ velit uti ad conficiendum latronem improbum, cui lethifer ensis hæreat ad latus? Unum est saltem, quod in hac qualicumque calamitate tuâ gratuleris tibi. Nihil erit deinceps quod metuas ab ejusmodi sycophantis. Poteris magno tuo commodo atque etiam otio, curiosos oculos pascere, et lepidas histrionum omnis generis nugas spectare asymbolus. Vide tu autem, ut, quam Musarum et Apollinis nomini labem inuris, eam abstergas quamprimùm, et malè jam cohærentem gratiam revincias sedulò ac consuas. Non sunt illi, ut reris, tam avara Numina,

aut suis rebus tam attenta. Imò sentíes, quantò libentiùs suas illis opes largiantur, quorum animus vacat eâ sollicitudine, quam divitiæ pariunt. Utinam ego, Fili amantissime, tam ingeniosus olim atque industrius extitissem, quàm esse te reverà mihi gratulor. Quàm facilè caruissem illis adminiculis, quibus puerorum vulgus indiget! Valeant illi, qui, nisi nummulis abundent, oblectare animum vix norunt. Tibi tam faceto naturâ tuâ, tam hilari, tam callido, quid deesse possit, quod in te uno non habeas? Cæterùm amo in te plurimùm studium illud quod præ te fers implendi diligenter singulas officii tui partes, neque te laudare satis possum, quem tam obsequentem, tam docilem, tam cereum experior. At sentirem de te parùm honorificè, nisi te unius gloriæ desiderio ad optima quæque inflammatum arbitrarer. Fruere ergo laude illâ, et in patris benevolentiâ conquiesce.

FILIUS PARENTI AMANTISSIMO.

Calendis Januariis recurrentibus.

Officiosa. EST hæc recepta jam diù laudabilis ubique consuetudo, ut redeuntibus anni cujusque primordiis, Liberi fausta omnia Parentibus apprecentur. Hunc ego morem ità teneo, Pater colendissime, ut non tam ille me, quàm singularis quædam in parentem amantissimum pietas atque observantia officii mei admoneat. Sentio enimverò multò meliùs, quàm eloqui possim, quantùm tibi debeam pro liberali illâ, quam tam sedulò mihi provides, educatione; et quò fit major annorum accessio, eò majus intelligo re-

quiri à me grati ac memoris animi monimentum. Tamen quid ego tibi pro tuâ caritate voveam ac precer, Pater amantissime? Neque enim aut novas opes aut honores novos animus est tibi postulare; erit hic Superis labor, ea sollicitudo, ne sua probitati virtutique præmia defuerint; et quem tot suis ad hoc usque tempus muneribus cumularunt, in eodem deinceps magis ac magis exornando beneficia tuebuntur sua, et perpetuitatem adjicient. Est aliquid aliud, mi Pater, quod esse tibi noveram antiquius, et quod in aliquâ filii tui facultate positum videri possit. Scio quantoperè desideres, quod et ipse significasti mihi non semel, promoveri in me feliciter institutionem bonam, quam impertis, et piam, quam pro me geris, sollicitudinem suo fructu non carere. Miserum me! nisi hac saltem parte conspirare tecum videar, enitarque viriliter, ne te impensi olim in educando filio laboris et amoris pœniteat. Ita spondeo, mi Pater; neque perfidum vereor dicere sacramentum. Quantùm erit in me facultatis et industriæ, sic apponam lucro, sic insistam vestigiis, quæ contrivisti ipse tantâ cum laude, ut, cùm ætas creverit, non ita degener à paternâ virtute videri possim. Vale.

MATRI

Filioli sui plus æquo Amanti.

VIDEO equidem quàm importunus ego, quàm molestus censor habendus sim, qui amorem illum, quo filiolum, non tam complecteris, quàm perdis, non verear insimulare. Tamen vel si defugere non possim periculum offensionis tuæ, Objurgatoria.

dicam ingenuè, quod sentio, et, damno etiam meo, sinceritatis cultor, quàm adulator turpis malim videri. Plaudis nimirùm tibi, cùm blandiris puero, cùm figis oscula, cùm ferocullum etiam plerumque foves in sinu. At, si nescis, catulos suos dùm suaviùs osculatur Simia, dùm stringit arctiùs, eosdem imprudens ac stulta nimiùm enecat. Tu quid facis aliud, dùm Pamphilo tuo per fas ac nefas indulges impensiùs, nisi adolescentem miserum Simiarum more perdis atque exterminas. O si videres, quanquàm videris id satis, nisi te amor præposterus obcæcaret. O si videres, inquam, qualis è complexibus tuis excedat! quem demum ex illâ disciplinâ tuâ fructum reportet! ut otiosus totus ac deses! ut fugitans laboris, ut fastidiosus Litterarum, ut eruditionis bonæ osor pertinax, ut asper monitoribus, ut increpationis impatiens, ut plenus suî, ut insolenter arrogans! Nam quem ille vel audiat, vel sequatur, vel metuat, dùm matris in umbrâ, tanquam præsidio munitus inexpugnabili, magistrorum consilia, admonitiones, minas despicit? Neque tu verò aut nullas aut etiam seras mollioris indulgentiæ pœnas dabis, cùm factus ille in omni vitæ parte licentior, et ad quælibet Reipublicæ munia ineptissimus, acceptam à Majoribus gloriam non modò non tuebitur, sed ignaviâ turpi, socordiâ, libidine dedecorabit. Tum intelliges, quàm perniciosus fuerit amor ille qui tibi jam illudit; tum mederi malo voles, quod medelam nullam admittet. Monebis ipsa vicissim, adolescentem argues, indolem pravam, vitia incusabis; excitare tentabis ad magna quæque torpentem ac senescentem animum; contumacem, perditum, consilii boni contemptorem corripies nimirùm, et, inten-

tatis etiam minis, percellere ac revocare ad meliorem frugem conaberis. At frustrà, neque benè monentem audiet, neque graviora minitantem reverebitur. Hic erit fructus amoris illius tui, hoc mollioris indulgentiæ solatium feres. Desine ergo illecebrarum hujusmodi : reprime viriliter et intra legitimos fines contine præposteros exitialis benevolentiæ impetus. Habes aliud, undè maternus amor se prodat, nec incurrat tamen pœnitendi periculum. Provide filiolo illi tuo, quem amas, institutionem bonam, nullis parce sumptibus, ut peritos pariter atque incorruptos moderatores sufficias; studium laboris, doctrinæ desiderium, bonarum artium æmulationem quoquo pretio teneris animis ingenera; occurre diligenter nascentibus et erumpentibus primùm vitiis; castiga prudenter socordiam, malorum omnium fontem teterrimum. Denique eâ te lege tantùm amicam aut etiam blandientem, si voles, sentiat, ut singulis officiorum suorum partibus sedulò ac constanter defungatur. Vale.

AMICO

Quem iniquus rumor sparserat ex gravi morbo fuisse extinctum.

Vivis, Amice, neque verus ille rumor est, qui te exstinctum referebat? O rem lætam! ô me præter exspectationem omnem felicem ac fortunatum! Equidem fatebor quod verùm est, Carissime; nunquam ego sensi meliùs quantoperè te diligerem, quàm cùm funestum ad me nuntium delatum est, undè intelligebam te mihi carendum esse in perpetuum. Nam quasi lá-

Officiosa et Gratulanda.

tuisset mihi ad hunc usque diem, quod tamen probè noveram jam diù, esse in te fidem egregiam, eximiam caritatem, indolem suavissimam, et cætera omnia, quæ dulcissimæ necessitudinis vincula sunt; tu visus mihi de integro amicus tam comis, tam fidus, tam obsequens, numeris omnibus tam absolutus, ut sine te vivere me posse desperarem. Hinc æstima si potes, quantus ex eo die mœror animum incesserit! ut me tæderet ulterioris vitæ, quàm jucundissimo destitutam solatio arbitrabar! ut mihi dies noctesque obversabare menti, et novum usque egerrimi doloris momentum afferebas! Sed quid ego hæc? aut quid in re tam luctuosâ diutiùs immoror, ubi tam ampla lætandi seges occurrit? Tamen ignosces pro tuâ humanitate. Videor enim mihi unus eorum de munero, qui periculosum passi naufragium, et amicum tandem portum ingressi, tantò suaviùs retractant periculi memoriam, quantò gravius discrimen incurrêre. Cæterùm cave deinceps, valetudinem ut cures tuam diligentiùs, quàm fecisti: ac si te tua ipsius salus tam parùm commovebit, cogita, etiam atque etiam precor, hoc esse amici tui fatum, ut ab incolumitate tuâ sua ipsius salus dependeat.

AMICO

Rebus prosperis plus æquo superbienti.

Ad Commonendum. MOROSUS ego præter modum fortassè tibi, mi Theophile, aut etiam lætioris fortunæ, quâ frueris, invidus quibusdam videar, qui intempestivis admonitionibus tua interturbare gaudia

sustineam. Absit hoc à me! Nemo hominum est, mihi crede, quantùm est qui vivunt, qui res tibi secundas cupidiùs velit, aut easdem tibi lubentiùs gratuletur. Esto: per me licet, fruere bonis illis, quæ tibi Superi liberaliùs indulserunt; gaude etiam lætâ illâ sorte, quam iisdem faventibus adeptus es. Gaudebo tecum pariter, et illa bona tibi ut propria faciant, ultrò precabor. Tamen non cessabo monere te diligenter, ut insolentiore lætitiâ abstineas. Hoc relinque pusillis suisque non satis compotibus animis, ut rerum ex voto fluentium copiâ superbiùs efferantur, neque ullum fortunæ ridentis ad aspectum servare modum possint. Postulat invicti animi constantia, ut non minùs casus inter prosperos, quàm inter adversos æquam mentem servare sustineat. Quod nisi valeat assequi, quibus se demum periculis, fortunæ filius, quisquis erit, objiciet. Est enim hæc, ut satis nosti, Numinis illius indoles, ut mutabilitate maximè gaudeat, et superbos etiam triumphos tristissimis vertere funeribus delectetur. Hanc verò reflantis fati sævitiam tantò graviorem sentire quis solet, quantò suaviùs blandientis illecebras degustârit. Tum verò lætitiæ succedit dolor, et immoderatos risus amari fletus occupant. Vide ergo, mi Theophile, ne quid rebus in prosperis admittas, cujus in adversis te pœniteat. Ità porrò, si me audias, fortunam feres tuam, ut si, pro mobilitate, quâ viget, à te recesserit, eâ facilè carere possis. Vale.

DEMOSTHENI

Qui ex acie cùm fugeret et adhæsisset Rubo inter fugiendum, disertam ad Rubum ipsum, quem hostem crederet, Orationem habuerat.

Jocularis et Satirica.

Quibus ego te verbis prosequar, Amice mi? quâ gestientis animi significatione, gratulabor tibi periculi magnitudinem, quod sospes et incolumis evasisti? Fatere nunc demum gravissimos esse bellorum casus, quibus ferendis virtus quantumvis heroica vix ac ne vix quidem sufficiat. Quanquam accusare satis non possum hostis illius vel temeritatem vel impolitiam, qui te sic occupavit incautum, et quem aggredi pertimuisset à fronte, fugientis tergori laqueos tetenderit. Non norat ille profectò, qualis vir fores; quem si contigisset talem suspicari, reverendum sibi potiùs, quàm lacessendum Adversarium censuisset. Ut enim feritatis oblitus suæ est, cùm sensit, quicum sibi res incidisset! ut auditâ Demosthenis voce, ab inferendâ contumeliâ statim abstinuit; ut horridus totus et exertis metuendus aculeis resedit ultrò, placatusque tibi est! tantùm ad mitigandam hostis rigidi asperitatem tua valuit facundia! Nihil est deinceps, Amice, quòd ullas armorum vices pertimescas, aut fugiendum tibi putes ex acie, cùm deficiet animus et mortis metus ingruet. Habes in eloquentiâ tuâ certissimum adversùs quamcumque Martis aleam præsidium. Quis erit hostis tam ferus, tam barbarus, tam avidus cædis et sanguinis, qui resistat tibi, quem-

non exarmes, postquam rigidum, asperum, humanitatis omnis expertem Rubum vicisti, superasti? Felices porrò et fortunatæ nimium Athenæ, quæ te alumno gaudeant! securas esse jam illas volo, quid consilii Philippus capiat, quid machinetur, quid paret, dùm te sospitem salvumque Atheniensis populus sibi gratulabitur. Habebit ille propugnaculum, cui tanquam infelici scopulo virtus hostis allisa succumbat. Tu verò lætam in urbem quamprimùm advola, fruere votis omnium et gratissimâ reditûs tui expectatione. Jam præivit dudùm victoriæ tuæ fama, et omnium animos suavissimâ cogitatione devinxit. Plausus excipe, quos meritus es; et, qui paratur virtuti tuæ, triumphum præstolare. Vale.

ADOLESCENS NOBILIS PATRI,

Ut patiatur se abjecto Litterarum studio ad Bellum proficisci.

QUOD jubes, Pater amantissime, ultrò ac volens exequor; chartis impalesco totus; ac licet exiguo admodum fructu, aut etiam nullo, hoc mihi est ad solatium satis, quòd me audientem dicto et ad quoslibet nutus tuos obsequentem habes. At si penitissimos animi mei recessus, cum eâ, quâ par est, observantiâ, amantissimo Patri recludere liceat, nihil ego dubitem confiteri, quantò lubentiùs, abjecto Litterarum studio, militaris disciplinæ labores amplecterer. Nam quid diutiùs hîc moror, et primævum Juventutis florem ac vigorem frustrà contero in his studiis pertractandis, quæ summum pariunt

Ad Deprecandum.

nullo cum emolumento fastidium, quibus et ineptam prorsùs indolem experior. Quantò meliùs ac feliciùs tractarem arma, Pater! Ah! nisi me voluntatis tuæ ratio, cujus imperium et reverebor semper et amabo, intra Gymnasii septa retineret, dudùm me grandiorem jam natu inter puerorum greges et Myrmidonum catervas otiari turpiter piguisset: jam erupissem è latebris, et ad arma convolassem, quorum desiderium et amorem nihil est hîc penitùs quod non acuat et accendat. Nam quoties permixtos Achivis Troas lectito, utinam, tacitus ego mecum, medias inter Batavorum ac Germanorum acies starem armatus! quas non hostium strages ederem! Si decertantes video commilitones de ingenii laureâ, continuò increpitans moras, exclamo: quantò nobiliores in campo Martio laureas demeterem! Cùm edita passim à veteribus Romanis fortitudinis exempla narrantur, tum animo subeunt illustria Majorum nostrorum, tuaque ipsius, Pater amantissime, facinora, quorum æmulator esse, si per te liceat, quamprimùm velim. Hoc patere, amabo, Pater, hoc indulge carissimo filio, virtutis tuæ testis ac speculator esse, dùm bella fervent, ut possim. Nihil te hanc mihi fecisse copiam pigeat, nec si benè me novi, degenerem ab avitâ virtute filium videbis. Vale.

RESPONSIO PATRIS.

Ad Commonendum.

EQUIDEM, Fili amantissime, laudare satis non possum, quam præ te fers placendi mihi et obsequendi voluntatem. Est hoc indolis illius, quam suavissimam nactus es, hic fructus est

Institutionis bonæ, quam dedi, quem uberrimum extitisse, mihi vehementer gratulor. At num ego tibi videbor fortè durior pater, si, quod à me postulas tam enixè, item et tam modestè, infectum velim? Sic est tamen, Fili amantissime: non probatur Patri quod petis, neque, me si amas, quod decurris Litterarum studium abrumpes. Atenim ingenio non vales, et in Litteris parùm proficis: modestum te sanè plus æquo, et abjectiùs, quàm par est, de te ipso sentientem! Absit, Fili amantissime, ut tam injurius ego tibi sim, quàm tu tibi ipse es. Aliud dedisti nobis et ingenii et profectûs tui monimentum. Ten' ignorares ipse, an me parùm perspicacem æstimasti, qui excusanti tibi aut ingenii, aut eruditionis tenuitatem assentiar, dùm idipsum, quod affirmas, tua ipsius Epistola inficiatur penitùs ac confutat? Nam quid Epistolâ illâ aut elegantiùs scriptum ac politiùs, aut disertè magis ac latinè exaratum? Pudet te inter Puerorum greges ac Myrmidonum catervas versari? Hoc ipsum, quod quereris, tibi laudi vertet, si voles. Age; ità te compara ad capescendas liberales disciplinas, ut non invitus ac reluctans, sed ultrò ac volens ad studium incumbas; et quod illi præstare solent moderatorum metu, eo tu rationis unius momentis impulsus defungi videaris. Hæc te ratio, mihi crede, puerorum vulgo eximet, et quanquam vix dùm excessisti pueritiæ terminos, maturi ante annos viri laudem occupabis. Restat ut præfervidæ, quâ flagras gloriæ cupiditati frenos injiciam; non quòd improbem illam, quam significas, dignam natalibus, dignam Majoribus tuis æmulationem. At suum erit aliquando colligendæ in campo Martio lau-

reæ tempus; noli interim Apollineas dedignari palmas, quas et Majores illi tui, quorum te sedulum imitatorem exhibes, in eruditionis ingeniique palæstrâ messuerunt. Quare, si quid Patri benè monenti credis, perge ut cœpisti, et dùm te Litterario in ludo non tam infeliciter exerces, Patris amantissimi benevolentiam promerere.

AMICO

Ad Aquas Borbonias Valetudinis gratiâ profecto.

Officiosa. UT vales, Amice? an attigisti feliciter beatum illum ac salubrem portum, quo contendebas? Nihil ne fatigatus ex itinere longiori, tempestate præsertim tam pluviâ, tam incommodâ? Ego certè dolui non semel tuâ causâ, quod ad cæteras viarum molestias tempus hyberno simile accederet. Cavebis autem, si nos amas, ne ad potandum venias priùs, quàm collegeris te te, et haustam è difficili longâque peregrinatione defatigationem interjectâ tantisper quiete recreaveris. Sed unum est prætereà, quod te sedulò moneam, absque quo foret, ut Borbonium fontem, quantus quantus est, frustrà exhaurias. Hoc scilicet provide diligenter, ut curas omnes, multò magis animi sollicitudines deponas. Hæc est aquarum illarum, quibus indulgere cogitas, indoles, nullam ut anxietatem aut tædium societatis in partem admittant. Esto igitur totus in exhilarandâ mente et in curandâ singulariter cuticulâ. Habebis illic multos, mihi crede, festivioris lætitiæ socios, quos

Borbonium in pagum eo convenisse consilio deprehendes, non tàm ut compotores essent aquarum, quàm ut suavissimo beatiorum hominum consortio fruerentur. His tu utere ad levanda remediorum fastidia; cum illis ride, jocare, lude, neque te pigeat, positâ tantisper gravitate, etiam in loco desipere. Hoc tibi, hoc amicis, hoc valetudini tuæ debes, undè tanta ad Rempublicam totam utilitas pertinet. O si, epotis largiter aquis illis salubribus, redire ad nos possis valentior, quàm profectus es! ô si fons Borbonius; infirmitatis quidquid est, auferre penitùs ac depurgare valeat! næ illum ego ipsi Hippocrenes fonti, quo me proluo quotidiè ad satietatem, prætulerim. Hæc me porrò spes læta atque fiducia reficit, et longioris absentiæ tuæ, quâ penè jam exanimor, molestias consolatur.

AMICO

In extremis Galliæ partibus commoranti, de insolitâ Cœli intemperie, quæ tractum Parisiensem afficit.

Ut se habet isthic cœli temperies, Carissime? quis apud vos aeris habitus dominatur? an æstatem demùm post diuturnum brumæ tempus attigistis? Nobis certè tam perturbata cœli facies, tam insolens tempestas obtigit, ut in medio penè Junio, aut hyemem, aut etiam graviorem autumnum experiamur. Id porrò quî fiat, vel quæ possit esse causa tam incommodi temporis, magnum inter graves doctosque viros controversiæ argumentum est. Alii, quibus ego minimè as- Ad Narrandum.

sentior, tantam intervenisse non putant aeris insolentiam, nisi quod finituri jam jam mundi metas ferè contigimus, quo tempore rerum omnium magna ubique perturbatio regnabit. Alii, qui telescopiorum beneficio, quæcumque in supremâ cœli parte gerantur, pervidere se ipsâ meridianâ luce clariùs æstimant, aiunt superinductam solis corpori crassiorem quandam crustam, cujus vitio fit, ut vix ac ne vix quidem solares radii sentiantur. Alii deniquè id contingere solitum seculis quibusque desinentibus defendunt, quibus ego lubens atque ultrò crederem, id si visum à se quis profiteri posset. Ut ut est, solitæ in ejusmodi rerum adjunctis preces Parisiis indictæ sunt, quibus imminentem toti regno annonæ caritatem, et irrepentes periculosos ac frequentes morbos avertere liceat. Concurritur civitate totâ ad ædem B. Genovefæ sacram. Illùc quotidianæ magnâ solennique pompâ conveniunt supplicationes, et ad ejus loculum affusi magno pietatis sensu populi, quam toties perditis in rebus opem experti sunt, eandem adesse sibi tunc temporis etiam atque etiam precantur. Hinc omnis, si qua est, fiducia, hinc lætioris temporis expectatio affulgèt. Tu, si quid ejusmodi in extremis Galliæ partibus positi sentirent, si non meliùs vobis esset, quàm nobis, fac nos, quæso, quamprimùm per litteras certiores.

HERACLITUS

Democrito res humanas perpetuo risu excipienti.

Rides, Democrite, et perpetuò quidem rides, si quid sparsis de te rumoribus creditur? Hoc credam, te sapientem virum, qualem jactitant, ridere rebus in humanis posse? Imponunt tibi, video, homines malevoli, et famæ tuæ obtrectatores. Quanquam inveniunt illi fidem, dùm rem in confesso esse apud omnes profitentur. Hoc si ita est, Democrite, quod ego velim tuâ causâ revocare in dubium, donec tuum ipsius testimonium accesserit; hoc si ita est, putas, non sapientiæ dicam, sed humanitatis esse, sic insultare miseriis hominum, ut, quæ amarissimo sunt digna fletu, hæc inepto procacique risu cavilleris? Nam quid est, amabo, in vitâ hominum, qualis hodiè se offert, quod perennibus defleri lacrymis non debeat? Quotus est hominum à rectâ virtutis semitâ non devius? Quis audire rationem vitæ ducem, quis ex illius normâ præscriptoque vivere vel novit, vel sustinet? Cedo mihi aliquem, qui cœlestem sapientiam scrutetur; multò minùs qui inventâ gaudeat, aut eâ se contentum ac felicem existimet? Hic in quærendis cumulandisque per fas ac nefas perituris opibus totus est. Ille turpissimo volutat sese voluptatum in cœno. Iste inani et ambitioso honorum fumo se pascit. Exulat ab amicitiâ veritas, à societate fides, pietas à propinquitate. Mutuis sese omnes odiis atque insidiis petunt. Alius litigat cum amico, alius cum affini contendit; insurgit frater in fra- Queribunda.

trem, filius parenti non parcit, nec parens vicissim ullam sanguinis sui rationem habet. Hanc tu miseram luctuosamque rerum omnium perturbationem indigno risu exciperes? Ah! si quid hujusmodi commissum à te fuisset, risum, mihi crede, converte pias in lacrymas, si quam habes bonæ sapientiæ particulam. Mihi certè, si tibi secùs faciendum duceres, fixum statutumque est, humanas, uti jam cœpi, miserias perpetuis totâ vitâ lacrymis deplorare.

DEMOCRITUS

Heraclito res humanas perpetuo fletu prosequenti.

Jocosa. NÆ me tuî miseret plurimùm, Heraclite, qui perpetuis inanibusque lacrymis torqueas te ac maceres, tuamque in eâ re ponas sapientiam, ut semper et sinè fructu ullo doleas. Magnum habere te oportet aquarum in cerebro receptaculum, quarum ità sis liberalis ac prodigus, ut nullus te inveniat dies fletibus non indulgentem. Quanquam quid est, amabo, quòd ita plores ac lugeas? quid in orbe terrarum universo, perenni dignum fletu objicitur? Scilicet desipientium aut etiam furentium hominum cæcitas lacrymas movet? Proh! quantùm tua te opinio fallit, Heraclite! quàm longè erras à vero! Quid si demonstrem tibi vel hac ipsâ luce, quam aspicis, clariùs, dignum esse risu perpetuo, quod jugibus lacrymis prosequendum putas? Unum ego te velim hujusce rei judicem atque arbitrum, si modò temperare tantisper à fletu velis, dùm ego te vera sapere edoceo. Atenim nemo est, qui à rectâ

virtutis semitâ non deviet; qui rationem sequi vitæ ducem, et ex illius normâ præscriptoque vivere vel norit, vel sustineat; et illos tam ridendos non putabis, quàm si ambulare quosdam inversis pedibus et deflexo deorsùm capite aspiceres? Nullus cœlestem scrutatur sapientiam, aut inventâ gaudet, aut eâ se contentum arbitratur. Stulti nimirùm et explodendi jure merito, qui cæcutire malint, quàm fulgentem ubique lucem intueri. Hic opes congerit, ille se pascit honorum fumo, alter voluptatum illecebras venatur; pueros putà in ædificandis casulis occupatos, ridebis. Rixæ ubique, contentiones, jurgia inter amicos, affines, ac propinquos regnant ac dominantur; insanire omnes, uti reverà insaniunt, crede, risum excutient continuò, nunquam lacrymas. Denique quidquid videris uspiam vel audieris, si eo, quo par est, modo accipias, valere jubebis lacrymas tuas, et meum ridendi morem imitabere. Quare si sapere voles in posterum, Heraclite, horridam illam rigidamque sapientiam lætiore illâ ac faciliore, quam profiteor, commutabis: quâ ego in consectandâ id sum nactus commodi, ut vacuam omni sollicitudine et plenam hilari gaudio vitam semper duxerim. Porrò hunc esse germanum veræ sapientiæ fructum existimavi semper, qui ad procreandam humano generi felicitatem ac lætitiam plurimùm conferret.

AMICUS

IN SECESSU SUO RERUM ÆTERNARUM MEDITATIONI VACANS,

Ad Amicum civilium curarum undis immersum.

Ad Narrandum et Hortandum.

Mirum fortè tibi videbitur, Carissime, quòd è secessu meo animum induxerim ad te scribere, qui abiens visus fueram polliceri, velle me ad tempus rebus omnibus valedicere. Tamen nolim existimes, hoc mihi fuisse unquam propositum, ut omnem prorsùs amici memoriam mihi interdicerem. Næ durior fuisset illa lex, imò et iniqua, ni quid impertirem tibi illius *solatii*, quo fruitur amicus tuus, *dùm* sibi Deoque totus vacat, et æternis rebus contemplandis intentus est. O verè beatum fortunatumque tempus illud! ô tranquillos et suaves illos dies, quibus raptus extra se, ut sic loquar, animus, et corporeis vinculis quasi jam liber, nihil mortale, vel periturum sapit! O jucunda pax illa mentis atque tranquillitas, quâ terrenæ conditionis immemor anticipato felicitatis æternæ gustu recreatur! Sed quid dicam tibi, aut potiùs quid non dicam? Nam cur intimos cordis mei recessus dubitem aperire? Ut illa sordescunt omnia, quæ vulgus hominum tanto reponit in loco, meditanti seriò quod supernum est! Ut vanas mortalium curas reputat, qui sollicíti mirum in modum de stabiliendâ fortunâ fragili ac luteâ, cœlestes aspernantur opes, aut easdem certè, quasi nihil pertinerent ad se se, negligunt! Sic est, inanem rerum umbram ple-

rique sequimur, et fucatâ boni specie patimur nobis illudi! Utinam hîc adesses mecum, Amice, et breve cum terrenis sollicitudinibus divortium sustineres! Utinam experireris ipse, quæ sentio, et quæ te sentire pariter velim! Tam enim miserum videtur mihi quod amat cumque, quod sectatur bona pars hominum, hodiè qui vivunt; [illegible] fastidiosum incipit esse, quidquid Deus non est, aut cum Déo non penitùs conjunctum; ut tibi vel ipsi quantumvis amico, absit verbo injuria, nuncium remittendum putem, nisi me sustentaret illa spes, fore ut illos, quibus ego afficior, sensus habere possis, et quem facere didici rerum humanarum contemptum, eundem ipse uberioribus divini luminis radiis illustratus præ te ferre assuesceres. Sed quid ego hæc verbosiùs in Epistolâ? Plura dicemus coram, interim valere te jubeo, atque impensiùs exemplo meo sapere.

AMICO ADOLESCENTI

Ad primam Expeditionem bellicam magnâ animi alacritate festinantem.

An erit tibi adeò festinanti spatium, nostram ut Epistolam perlegas, Amice? Audio enim quanto studio properes degustare inexperti Martis primitias. Non es apud te præ gaudio, si quid communibus amicis creditur; ex quo præter ætatis tam teneræ conditionem tibi visendi hostis facta copia est. Equidem Amico gratulor alacritatem illam, quam præ te fers; illam comparandæ gloriæ et illustrandi nominis, dignam inclytis Majoribus, quibus ortum debes, cupidita- Ad Monendum.

tem. Neque verò in tantò armorum apparatu, populorumque concurrentium æstibus deerit ingens rei benè gerendæ locus; quo, nihil ego vereor, ut viriliter utaris, si modò felicem ex omni parte exitum mihi spondere liceat. At nosti armorum ancipites casus: scis rem tibi fore semper cum cæcâ, temerariâ et insolenti sorte, quæ superbos etiam triumphos vertere funeribus amat; quam nobilitas, animus, virtus ipsa non movet; cujus austeritatem nulla amicorum vota, nullæ preces inflectant. Proin noli tuæ te virtuti sic permittere, ut cavendum tibi non putes, et ardorem animi, quo flagras, sagacitate atque prudentiâ non temperandum. Memineris nondùm esse te juris tui penitùs; sed præstandum esse te salvum et incolumem nobilissimæ familiæ, quæ suas in te spes habet, quæ peritura tecum *sit*, nisi illam suscites ac *fulcias*. Vitàbis igitur istud discriminum genus, quod inconsulti Juvenes lacessunt plerumque sine imperio, sine fructu, sine gloriâ: in quibus, vel dùm pereunt fortiter, nemo est, qui imprudentiam non arguat, stultitiam non accuset, nedùm extollendam fortitudinem, et invictum animi robur collaudandum arbitretur. Hæc te retractare tecum velim, dùm erit opus, undè documentum capias, quod ex usu tibi sit. Interim ego non cessabo pro te vota facere; ac si quid nostræ valebunt apud Superos preces, redibis ad nos salvus ac sospes, et singulari gaudio amicum inter paucos tui studiosissimum cumulabis. Vale et vive.

AMICO LAUREATO.

FELICEM ô, nec tibi magis quàm mihi fortunatum diem, Carissime, quo lætissimo totius urbis in concessu, tubisque accinnentibus ac resonantibus tympanis datus in Theatro tibi plausus est. Quis tunc fuit, amabo, animi tui sensus, cùm amplissimi Theatri scanderes ardua, et multiplici revinctum laureâ caput universæ multitudini ostentares? Dic, inquam, per Superos precor, ne pigeat istud enarrare nobis. Quanquam quid ego modestiam tuam frustrà sollicito, cùm animum tuum ex meo spectare liceat? Possum enimverò ex me ipso, Amice, facere conjecturam, quàm singularis fuerit lætitia tua, cùm votorum tuorum metam ultimam attingeres. Quâ in re nec ipsi fortunæ parcam gratulari, quæ concordibus animis visa est cum æquitate concurrere, ut amplam laboribus tuis mercedem pararet. Puduit illam, credo, cæcam et inconstantem appellari; tibique dùm favebat impensiùs, voluit eorum hominum emendare cavillationem, qui privatam illam oculis aut volubilem nimis mentiuntur, quàm ut sinceram dignoscere virtutem, ipsique adeò possit adhærescere. Quid jam reliquum est; nisi ut fruaris cum otio lætissimo laborum tuorum fructu, et in umbrâ palmarum tuarum gloriosè conquiescas. Vale. Gratulabunda.

Atteximus Epistolarum omnis generis Indicem quæ apud Ciceronem variis Epistolarum in Libris reperiuntur.

INDEX

Qui multiplex Litterarum Ciceronianarum genus indicat.

A

Ad Accusandum. Lib. 2. ep. 10. Ad Admonendum. Lib. 4. ep. 15. lib. 7. ep. 7. lib. 11. ep. 20. 26. lib. 12. ep. 19. lib. 14. ep. 10. 12. 14. 18. 20. 21.

C

Ad Commendandum. Lib. 1. ep. 3. lib. 2. ep. 6. 8. 14. lib. 3. ep. 1. lib. 5. ep. 6. 9. lib. 7. ep. 5. 21. lib. 8. ep. 6. lib. 9. ep. 13. 25. lib. 10. ep. 17. lib. 11. ep. 29. lib. 12. ep. 6. 12. 21. 24. 26. 27. 29. lib. 13. ep. à n. 3. ad. n. 75. 77. 78. 79.

Ad Consolandum. Lib. 1. ep. 6. lib. 2. ep. 2. lib. 3. ep. 3. 5. 13. lib. 5. ep. 16. 17. 18. lib. 6. ep. 1. 2. 3. 4. 5. 11. 13. 21. 22.

D

Ad Deliberandum. Lib. 2. ep. 16. lib. 4. ep. 1. 2. lib. 5. ep. 19. lib. 9. ep. 3. 7. lib. 11. ep. 1. 9. lib. 14. ep. 24.

E

Ad Excusandum. Lib. 1. ep. 1. lib. 2. ep. 1. 7. 16. lib. 3. ep. 8. lib. 5. ep. 2. 17. lib. 6. ep. 2. 7. 11. lib. 8. ep. 1. 5. lib. 9. ep. 26. lib. 10. ep. 2. 8. 23. 31. 35. lib. 15. ep. 3. 5. 13. 15.

G

Ad Gratulandum. Lib. 2. ep. 5. 7. 9. 10. lib. 3. ep. 9. 12. lib. 6. ep. 12. 13. 16. lib. 7. ep. 15. 17. lib. 8. ep. 12. lib. 9. ep. 12. lib. 12. ep. 13. 16. lib. 13. ep. 73. lib. 15. ep. 5. 7. 8. 9. 10. lib. 16. ep. 16. 21.

H

Ad Hortandum. Lib. 2. ep. 1. 4. 8. 12. lib. 4. ep. 8. 9. 10. lib. 5. ep. 21. lib. 6. ep. 12. 14. lib. 7. ep. 6. 17. lib. 9. ep. 14. lib. 10. ep. 1. 3. 5. 10. 12. 13. 14. 16. 19. 20. lib. 11. ep. 5. 7. 15. 23. 25. lib. 12. ep. 1. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 22. 23. 24. 25. lib. 13. ep. 68. lib. 14. ep. 8. lib. 15. ep. 1. lib. 16. ep. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 14. 15. 17. 23. 25. 26.

J

Ad Jocandum. Lib. 1. ep. 10. lib. 7. ep. 10. 12. 13. 14. 16. 18. 30. 32. lib. 9. ep. 4. 15. 16. 18. 19. 20. 22. 25. lib. 12. ep. 20. lib. 15. ep. 16. 18.

L

Ad Laudandum. Lib. 7. ep. 18. lib. 9. ep. 14. lib 12. ep. 5.

M

Ad Monendum. Lib. 6. ep. 21. lib. 7. ep. 6. 9. 10. lib. 8. ep. 5. 9. lib. 9. ep. 12. 17. 24. lib. 12. ep. 28. lib. 14. ep. 23. lib. 16. ep. 11. 12. 13.

N

Ad Nuntiandum. Lib. 1. ep. 2. 5. 7. lib. 4. ep. 12. lib. 5. ep. 6. lib. 6. ep. 19. lib. 7.

ep. 1. 26. lib. 8. ep. à n. 1. ad n. 12. 14. 15. lib. 9. ep. 6. 16. lib. 10. ep. 15. 16. 17. 18. 21. 23. 24. 28. lib. 11. ep. 11.

O

Ad Objurgandum. Lib. 2. ep. 7. 8. lib. 5. ep. 5. lib. 7. ep. 8. lib. 10. ep. 27. lib. 11. ep. 18.

Ad Officium. Lib. 2. ep. 11. lib. 3. ep. 10. lib. 10. ep. 29.

P

Ad Petendum. Lib. 2. ep. 11. lib. 3. ep. 2. 3. 9. lib. 5. ep. 4. 9. 12. lib. 6. ep. 7. 17. lib. 7. ep. 29. lib. 8. ep. 3. lib. 9. ep. 8. lib. 10. ep. 21. 24. lib. 11. ep. 2. 4. lib. 13. ep. 12. 57. 73. 76. 77. lib. 15. ep. 4. 7. 8. 10. 12. 13. 20.

Ad Præcipiendum. *Lib.* 7. ep. 19.

Ad Purgandum. Lib. 3. ep. 10. 12. lib. 5. ep. 20. lib. 7. ep. 3. lib. 11. ep. 27. 28. lib. 12. ep. 18. 29. 30. lib. 15. ep. 17.

Q

Ad Querendum. Lib. 8. ep. 13. lib. 11. ep. 10. 12. lib. 12. ep. 2. 3. 4. 8. lib. 14. ep. 1. 6.

S.

Ad Suadendum. Lib. 2. ep. 18. lib. 4. ep. 7. 8. 9. lib. 5. ep. 19. lib. 6. ep. 8. 23. lib. 7. ep. 11. lib. 8. ep. 16. lib. 9. ep. 2. 9.

V.

Variæ Lib. 12. ep. 17. lib. 14 ep. 2. 3. 4. 5. 6. lib. 15. ep. 14. lib. 16. ep. 18. 22. 24.

Ad benevolentiam significandam. Lib. 3. ep. 1. 4. lib. 6. ep. 18.

Ad beneficium commemorandum. Lib. 3. ep. 5.

Ad confirmandum. Lib. 6. ep. 6. 10. 14. 17.

Ad confutandum. Lib. 3. ep. 7. lib. 9. ep. 21.

Ad defendendum. Lib. 1. ep. 9. lib. 5. ep. 2. lib. 7. ep. 3. lib. 9. ep. 5.

Ad deplorandam calamitatem. Lib. 4. ep. 1. 13. lib. 7. ep. 28. 30. lib. 9. ep. 11. lib. 10. ep. 1. 33.

Ad dissuadendum. Lib. 2. ep. 3. lib. 5. ep. 14. lib. 6. ep. 20. lib. 7. ep. 20. lib. 10. ep. 6. 25.

Ad expostulandum. Lib. 2. ep. 17. lib. 3. ep. 6. lib. 5. ep. 1. 7. lib. 7. ep. 24. lib. 8. ep. 17. lib. 10. ep. 28. lib. 11. ep. 3.

Ad gratias agendas. Lib. 13. ep. 28. 41. 54. 62. 64. lib. 15. ep. 11. lib. 16. ep. 16.

Ad gratum animum significandum. Lib. 3. ep. 13. lib. 7. ep. 29. lib. 10. ep. 11.

Ad invitandum. Lib. 7. ep. 31. lib. 9. ep. 1.

Ad narrandum. Lib. 1. ep. 1. 4. 8. 9. lib. 2. ep. 1. 10. lib. 4. ep. 4. lib. 10. ep. 8. 30. 32. lib. 12. ep. 13. 15. 22. 23. 24. 25. 30. lib. 14. ep. 7. 11. 15. lib. 15. ep. 1. 2. 3. 4. 17. lib. 16. ep. 9. 10. 11.

Ad reprehendendum. Lib. 12. ep. 28. lib. 16. ep. 17. 28.

Ad respondendum. Lib. 2. ep. 17. lib. 15. ep. 19. lib. 16. ep. 21. 27.

Ad respondendum accusanti. Lib. 7. ep. 27.

Ad respondendum commendanti. Lib. 5. ep. 11. lib. 9. ep. 24. lib. 11. ep. 6.

Ad respondendum consolanti. Lib. 4. ep. 6. lib. 5. ep. 13. 15.

Ad respondendum excusanti Lib. 15. ep. 6.

Ad respondendum gratulanti Lib. 4. ep. 14. lib. 7. ep. 2. lib. 15. ep. 6.

Ad respondendum hortanti. Lib. 4. ep. 11. lib. 10. ep. 4. 7. lib. 11. ep. 24.

Ad respondendum monenti. Lib. 2. ep. 13. lib. 7 ep. 25. lib. 11. ep. 21.

Ad respondendum nuntianti. Lib. 2. ep. 15. lib. 11. ep. 24.

Ad respondendum petenti. Lib. 5. ep. 10. lib. 10. ep. 22.

RHETORICÆ

LIBER QUARTUS.

FABULÆ.

ADMONITIO.

Quas hìc ego propono Fabulas non habent quidem novitatis gratiam, cùm decantatæ jam à multis cùm solutâ, tum strictâ oratione inveniantur. Quia tamen pertinet ad Rhetorem in omni scribendi genere diligenter esse versatum, supervacaneum esse non putavi in istis narratiunculis dare specimen aliquod illius styli, quem sibi Fabulæ vindicant. Mirum est enim quàm dissimilis esse debeat ab eo, qui vel in Orationibus, vel in Epistolis ipsis conscribendis adhibetur. Nam concisa inprimis Oratio sit oportet, non implexa longo verborum aut sententiarum circuitu, simplex ac pœnè pedestris, non elata, aut Figuris ornata, numerosa quidem, non complexione membrorum à se invicem pendentium, sed solo delectu et concinnâ verborum dispositione. Adde frequentem Iambum in clausulis commatum, quæ nec magnitudinem senarii versus excedant, nec ab ejusdem similitudine multùm discrepent.

Nam cùm plena est Fabellarum dictio interlocutionibus, propter varietatem personarum,

quæ loquentes inducuntur, tum certè nullus pes aptior alternis sermonibus, Horatio teste, quàm Iambus; qui dùm sententiam claudit, naturam senarii versûs ac formam imitatur. Uno verbo qui scitus ac concinnus in scribendis Fabulis esse voluerit, is vel in solutâ Oratione Phœdri Fabulas sibi ad exemplum proponat. His autem præceptionibus, quàm fideliter institerimus, qui legent nostras Fabulas, conjectabunt.

LIBER FABULARUM.

VOLUCRES DE REGE FACIENDO DELIBERANTES.

PROMYTHION.

Ludit imperitos species inanis; benè sanos non fallit.

Pertæsa libertatis pristinæ Volucrum natio Regem ambiisse fertur. Ergò convenit gens omnis antiquum in nemus; et studio certatur pari. Animis hùc illùc alternantibus, Pavo superbus varios se in gyros rotat, suasque caudam pandens ostentat opes. Perstrinxit oculos aureus pennarum nitor: jam fremere tacitum vulgus, et Junoniæ Volucri deferre nomen Regis et decus. Una improbavit Pica stultum consilium, et quod prudenter senserat, ausa est loqui. Næ bellus, inquit, et politus ille Rex, quem facitis; at si fors hostis ingruat, si nos lacessat armis, quis vindex erit? Saltem vitium animi si redimat prudentia: at tam Pavonis cæca mens, quàm cæci sunt, quotquot oculos in caudâ gerit. Assensit cœtus omnis, et plausu dato Picæ sagaci, damnat errorem suum.

EPIMYTHION.

Tanti est, unum aliquem esse, qui sapere nôrit, et loqui.

PERDIX ET AUCEPS.

Dum tendit avibus laqueos Auceps callidus, Perdix imprudens cecidit inter retia. Quid ageret? nullus patebat effugio locus, nec avidus Auceps ullam spem vitæ facit. Sensit periclum volucris et metuens mori, his Aucupem tentare cœpit artibus. Tua sum, sed in me qualem prædam nactus es! ni pares aliud, mensas undè oneres tuas, hodiè cœnabis ædepol! frugaliter. At si monenti credis, perbrevem moram concede; pingue spondeo convivium tibi. Agro in propinquo sociæ pascunt plurimæ. Hunc sine adducam illas in locum. Mox, cùm rediero, si officium placet, vitam dabis, aut me perimes pro arbitrio. Astutus Auceps *sensit* fallaces dolos, prensans*que* volucrem garrulam, ut credam tibi, subjecit? Tu mihi ut serves fidem, dùm prodis amicas, perfida? hæc aliis cane, quos inescare possis feliciùs. Capsam interim ingredere; sin amplum minùs, at delicatum dabis hodiè ferculum. Dixit; et oppressit aviculam.

EPIMYTHION.

Qui potest amicos prodere, ab eo ne exspectes fidem.

ASINUS ET APER.

PROMYTHION.

Facilè est prosperis rebus insolescere.

Olim Asellus præter morem lætior; seu leviorem tulerat dorso sarcinam; seu nactus carduos affatim pranderat opiparè; huc, illuc cursitabat; inconditis sylvas et agros personans clamoribus. Strepitu excitatus nemorum è latebris Aper accurrit: ille rudere denuò, et gaudii impotens, Apro salutem ferre familiariter. Qui dùm insolentem pecudis ad fastum stupet, garrire pergit Asinus, et palpans Aprum, quid agitas rerum, inquit, an benè est tibi, frater, tuisque? Me fratrem vocas? retulit indignans Aper; at ex quo, precor, vel undè tibi tam insolentes spiritus? Ni tuum norim genus, stolidæque pecudis verear tingi sanguine, temeritati debitas pœnas dares. Facesse procul hinc, vile et invisum caput, et cum Asellis fratribus quære consortium.

EPIMYTHION.

Pulchrum est parcere, adest vindictæ modus.

LUPUS ET OVIS.

PROMYTHION.

Non est credendum verbis subdolis.

LONGA coactus fame avidis prædam faucibus Lupus quærebat; sed frustrà: quippè pastorum custodia diligens, et vigiles excubiæ canum secura præstabant ovilia. Quid faciat? dedit ingenium necessitas; et, quod vi desperabat assequi, id pertentavit dolo. Ovinâ pelle totum corpus induit; vox una ni deesset, dixisses Ovem. Sic personatus dexter angustos petit, quos Ovis habitat lares. Quam per hiantes conspicatus rimulas, Tun' sola, dixit? huc ades mecum, soror, quò *purus* aer, quò molles Zephyri vocant, et lætiora pascua. Agnovit Lupi retusas artes, dolumque retundens dolo; Næ facerem, dixit illa, si Lupus tu fores, et me tueri possis; nam timidam Dei fecere; neque ea sum, arcere quæ possim malum. Ne metue; talis ego sum, qualem cupis, subjecit alter; simul et larvam rejicit, se se confessus Lupum. Subrisit illa; nares et obesas Lupi ludificans, bellè est, inquit; non potuit mihi custos adesse melior et fidus magis. Paulùm operire; socios alios advoco, quos esse festæ lucis participes velim. Rerum quid esset, sensit tunc demum Lupus: moramque suspicatus damnosam fore, credere salutem pedibus maluit suis.

EPIMYTHION.

Nunquàm ita se dissimulat improbitas, quin aliquâ parte se prodat.

PHŒBUS ET BOREAS.

PHŒBUM inter et Boream gravis orta contentio est, uter plus posset, et alter alterum vinceret viribus. Nam Deos ipsos urit ambitio mala, nec solos homines gloriæ stimulat sitis. Hîc insolescens Boreas, avulsas viden', inquit, radicibus ab imis arbores, æquatas solo domos, irasque turbati maris? satis hæc loquuntur, Phœbe, quid possim, et quàm temerè mihi palmam invideas. Cui Phœbus ad hæc modestior. Equidem furoris, ne quid dissimulem, tui monumenta sunt hæc tristia; quem æmulari si velim, brevi consumptus orbis in cineres ruat. Verùm mereri benè de omnibus et lædere neminem, hoc unum est demum quod placet, et quo superior Boreâ Phœbus audiat. Oculos in orbem flecte; si pulchrum quid nitet, si quid utile gignitur et amœnum sapit; totum hoc debetur mihi. Hæc inter, neuter alteri cùm cederet, illàc viator fortè carpebat viam. Tum Phœbus Boream sic ad certamen provocat. Vis, inquit, nostram protinùs controversiam mortali in isto dirimi? Qui nostrûm prior excutiet homini pallium, is per me victor feratur. Boreas ultrò annuit. Mox buccas inflans, hinc illinc hominem quatit, perflatque totum. Ille contra obsistere: et venti quantò ingruit vis major, tantò fortiùs stringere pallium. Tum Phœbus, operam Boreas cùm perderet, radios ab alto vibrat; et amicus calor insinuans cunctis sese miscet artubus. Sensit viator, æstûsque impotens gravis, ultrò volensque rejicit ab humeris pallium.

EPIMYTHION

Magna vis est benevolentiæ; imbecillis metûs.

SIMIA CUM GEMINA PROLE.

PROMYTHION.

Stultus hic amor est, qui rationem amandi non habet.

GEMINAM uno partu prolem Simia fuderat. Par indoles utriusque, similis industria, æqualis malignitas. Tamen, quis crederet? dispari in utrumque natum affectu parens, alterum deperibat amando, alterum vix agnoscebat suum. Ille parentis usque fusus in gremio, et blanda libans oscula vitam vivebat dulcissimam. Hic abstrusus cavo, et matris ab aspectu procul ducebat ingratos dies. Illi, si quid garriret fortè, vel nugaretur, plaudebat mater protinus, et blanditiis addens munuscula, defraudabat genium, undè amores bearet suos. Huic, si vel mussare matris in præsentiâ confideret, nihil præter plagas contingebat et probra. Dum cara matri soboles ludit aliquando festivius, et triumphantis inter parentis gaudia circumquaque saltat et exilit; ecce luxata Simiolo tibia est. Dii benè, quòd abfuit frater longiùs; neque se afflictæ matri præsens obtulit, non ille facti declinasset invidiam. Tum dolore amens mater ire in lacrymas, et in gemitus: mox ferocem natum complexa, dum stringit inter ulnas arctiùs, stulta enecat.

EPIMYTHION.

Quantùm Liberis nocent, qui blandiuntur malè!

LUPUS ET ECHINUS.

PROMYTHION.

Male creditur improbis, vel cum amicos sapiunt.

Lupus esuriens forte in Echinum incidit, delicatum, ædepol, prædæ genus, et quod palato Lupi mirifice saperet. At belluam aggredi suis circumseptam spiculis, periculosæ plenum opus aleæ. Ergo rem dolo tentandam ratus; sic Echinum compellat prior. Nam quid vereris; ô bone? vel quò arma illa pertinent, quæ geris? An iste cultus inter amicos decet? Hæc pone tela; nemo me amicior tibi, tuisque rebus qui studeat magis: Bene est, reponit alter; hoc gratulor mihi, quod te amicum sim nactus; atque omnes velim habere amicos pariter, quotquot sunt, Lupos. At arma ne te nostra sollicitent; dedit hæc natura, quibus in hostes uterer. Tu, qui amicum te probas, metum abjice. Nunquam hæc arma amicis nocent.

EPIMYTHION.

Dulce est dolosum ludere meliori dolo.

VULTURES ET COLUMBI.

PROMYTHION.

Non est tenuiorum hominum, majorum rixas componere.

Civilis arsit inter Vultures discordia. Quæ causa belli fuerit, incertum quidem: at tantis

hinc et indè certatum æstibus, ut Vulturum gens tota rueret certam in necem. Nam personare miseris aer planctibus, volitare plumæ ventorum ludibrium, perpluere latè sanguis, et pereuntium corporibus madidum cæde consterni solum. Movit Columbos, pacis amicum genus, ferale bellum; mittere legatos placet, qui dissidentes revocent ad concordiam. Illi imperata perfecere non segniter. Nam dùm cruenti martis vis major furit, et magnam utrinque Vultures stragem cient, Quò vos libido cædis in præceps rapit, Amici? vel quos inter geritur bellum, inquiunt! Quocumque res cadat, et inclinetur victoria, miserum vestra gens exitium feret. Protinùs ergo ponite civiles discordias, et donate ferales iras invicem. Placet morata Columborum oratio, et asperatos Vulturum animos mitigat. Cessatum ab armis denique, et pax inita. Verùm Columbis illa pax cladi fuit. Nam rebus inter Vultures compositis, illi in Columbos ruere, nec mitissimam gentem insequendi facere finem vel modum.

EPIMYTHION.

Malorum discordia atque perturbatio bonorum pacem atque tranquillitatem parit.

PASTOR ET MOLOSSUS.

Molossum ingentem Pastor alebat domi, fidelem, si quis alius, custodem gregis, hostem Luporum furiamque implacabilem. Quos allatraret, illi fugere longiùs, et, tanquam sacris, parcere intacto gregi. Unum hospiti illi vitium hoc quidem fuit, quod erat Molossus ille famé-

licus nimis, nec adeo modicis alebatur sumptibus. Dùm rem molestam queritur atque incommodam apud amicos Pastor, quid tu, inquiunt, avidum helluonem detines frustrà domi? Hunc trade pagi domino; iste commodiùs, quod facere nequeas, sumptus graviores feret. Tibi interim unus poterit atque alter canis, præstare easdem levibus impensis vices. Probatur homini parco consilium futile. Vetus fugatur hospes; nec Lupis diù res latuit; longo qui satellitis impigri metu soluti, subeunt desertam domum, et facili potiuntur dape.

EPIMYTHION.

Servum nactus probum ac fidelem, levibus ne offendare maculis.

LEO ET MUS.

PROMYTHION.

Æquum sapit ille, qui despicit neminem; sæpè majores indigent tenuioribus.

Mus in Leonem, cùm incidisset temerè, periculum sensit quod adierat. Ergò vitæ metuens, quandò, nullus est fugæ locus, cœpit instare precibus, si fors Leonem vinceret. Nam quid egi infelix, inquit? Parce, Regnantum optime, et errorem excusa meum. Non fuit hæc tanta misero fiducia, tuum ut interturbarem otium. Tamen si peccasse videor imprudentiâ, ultio de me quid habet, tantò regi quod placeat? Audiit patiens Leo Muris querelas, et misertus ultrò vitam annuit. Paucis post diebus Ve-

natorum in retia Leo dilabitur, nec, quo se pacto laqueis expediat, invenit. Frustrà se partes in omnes versat, et incondito gemitu cuncta latè personat loca. Nemo est qui laboranti ferat opem, aut pereuntis moveatur malo. Mus è propinquo strepitum hausit cavo, et, quò Leonis res vocant, accelerat gradum muneris impensi memor. At quid tantulus juvet, ubi valentioris robur cessit irritum? Tamen instat operi Mus acriter, nec inanis cecidit labor. Maculas scilicèt alias post alias dùm rodit, sic infregit reticulum, vinctum Leonem ut solveret.

EPIMYTHION.

Qui beneficium collocat, operam non perdit suam.

LEO AD EXPEDITIONEM

Bellicam se comparans.

INUSITATUM quiddam meditatus Leo bellum movebat gentes in exteras. Jamque per præcones vocatæ toto ex imperio belluæ Leonis in aulam venerant, rem consilio et manu ut promoverent viriliter. Nam quis improbet, quod placuit regibus, aut suam ultrò non polliceatur operam? Hic unus restabat labor, ut, quod conveniret singulis, hoc sibi quisque præstandum sumeret, et varia belli munia partirentur invicem. Hic Elephas latos humeros et immane dorsum ostentans, ego, inquit, belli sarcinam, machinas, impedimenta, et aliud, si quid est oneris, bellè feram; neque me gravabunt, sedere qui tergo volent, hostem ut impetant com-

modiis. Excepta læto fremitu vox Elephantis, et ipse, molliter inflectens caput, arrisit Leo. Ego mole corporis, adjecit Ursus, sustinebo impetum, neque, me vivo, acies rumpetur, vel turbabuntur ordines. Hostem cominùs lacessere meum est, Lupus exclamat? vah! si dentibus parcam aut unguibus. Ego Legati vice defungar, Vulpes ait: mille versabo fraudes et dolos, quibus illusus hostis in laqueos cadat. Mihi perstare in castris certum est, dixit Simius. Regem oblectabo præstigiis, et fatigatum curis gravibus reficiam caput. Dùm sibi quisque partem opere in tanto vindicat, silebat interim Asinus reducto in angulo, nec mussitare pariter audebat Lepus, stuporis ille scilicèt, hic timoris conscius. Nec utrique parcit gens Aulicorum mala, ambosque procul ablegandos, tanquàm numerum inutilem, natosque fruges consumere. Absit hoc à me, reposuit Leo: operam et illi navabunt non incommodam. Rudet Asinus, tubæque præstabit vices; Lepus cursoris defungetur munere.

EPIMYTHION.

Nemo tam ineptus est, qui consulto Principi utilem operam non commodet.

LEPUS ET TESTUDO.

VIDIT Lepus lentis incedentem passibus Testudinem? et insultans tardipedi: quò pergis, inquit, ô bona, quò tuam portas domum? Næ tuî me miseret plurimùm, si longam habes hodiè, quam peragas viam. Hem, si quò properas, hanc mihi cedo provinciam; non ego durus

arcent Lupos longiùs; Cum ecce Lupus in Agnum incidit. Hic pingui inhians prædæ, avidis illam jam devorabat oculis. Sed periculosum ratus lacessere Agnum aperto marte, ni summovisset Canem, sic est aggressus dolo. Dii me fortunant, Amicule, tibi qui occurrerim. At quid tibi, obsecro, cum importunâ et obsoletâ istâ belluâ? Moderatorem vides, subjecit Agnus, qui me amica parens tradidit. Nempè, erudiat ille te feliciter, reposuit Lupus, aut sapere quidquam doceat, qui nihil aliud, quàm latrare didicit. Dimitte, si me audis, doctorem impolitum; novi ego, quid è re tuâ sit, et tibi conveniat magis. Adeamus matrem ambo: interim ne time; si quid occurrat periculi, salvum te et incolumem dabo. Ut me ignoras, Lupe, retulit Agnus! hic mihi custos placet, quem tu improbas; hoc ego contentus satis, arcere malum si possit, cæteris haud ægrè caream. Tu malum inferre solitus, mihi nec parceres. Vale sis: alios quære, quos tuis feliciùs inesces dolis.

EPIMYTHION.

Quàm multi, putas, cum agniculo saperent Adolescentuli, si par incidisset occasio?

LEPUS ET PERDIX.

Lepus et Perdix ruris ejusdem incolæ vitam vivebant suavissimam. At quis rebus in bonis expertus unquam est perennitatem? Ecce ex improviso malevola canum turba advolat. Sensit periculum, quod imminebat, Lepus, et fugam extemplò capit. It, redit, hùc et illùc cursitat,

et mille per ambages viarum primos canum frustratur impetus. At odora canum vis Leporem sequitur nihilominùs, et cursu fatigat immisericorditer. Quin assecuti miserum latratibus auras personant, et avidos dentes in prædam acuunt. Qui dùm periret miserabiliter, vidit Perdix agentem animam, et insultans morienti, ubi inquit, illa, quâ tantùm vales, pedum velocitas? cur salvum non te præstitit? Unus hic, retulit Lepus suspirans, deerat calamitatis cumulus, nostra ut rideres mala! at non ero unus hîc, forsan sine vindice! Hæc dùm diceret, Vultur in Perdicem irruit, et incusantem sese frustrà volucrem jejunus alvo condidit.

EPIMYTHION.

Misero insultes cave, ne par brevi contingat calamitas.

PAVONIS AD JUNONEM

QUERELÆ.

Cantantem Philomelam, et nemorum recessus dulcibus personantem modis fortè Pavo audiit. Hinc volucri superbæ crevit livor et indignatio. Nulla mora est: tristes iterat ad Cœlum sonos, et iratâ Junonem fatigat prece. Nam quid me juvat, inquit, Regina divûm atque hominum, tua quòd avis nuncupor; si me pateris esse ludibrio obnoxiam, et justos dare turbæ volantum jocos? Quam mihi dedisti vocem toti naturæ displicet, aures et ipsas asperat. Interim exilis avicula tereti gutture auras implet suaviter, et mortalium pariter ac Divûm animos rapit in

admirationem suî. Risit iniquas volucris querelas Jovis conjux et soror, et insolentem sic retudit superbiam. Non ergo satis est, quòd te pennarum nitor suprà volantum omne genus extulit? quòd Iris pingitur in collo tuo plurima, et, dùm explicas caudam ac rotas, gemmarum splendorem vincis ac pretium? Quid restet reliquis avibus, unus si collecta teneas, quæ divisa facere beatos valent? Nempè Aquilæ mares animos, levitatem Vulturis, Corvique mentem præsciam mox appetas, si libera detur quidlibet optandi mora. Facesse; vel si pergis ulteriùs queri, quæ te superbum faciunt, pennas auferam.

EPIMYTHION.

Quod adest, vulgò nihil admodùm afficit; quod abest plerùmque excruciat bonum.

JUPITER ET APIS.

Apis obtulisse Jovi favum mellis dicitur. Quis offerentis fuerit animus non satis liquet. At rarò magnis regibus munus obtigit expers sperati fœnoris. Admovit ori dulce munus Jupiter; et laudatâ volucris solertiâ; age, inquit, quid vis ut ego rependam tibi! Hìc Apis dissimulans, quos tacita meditatur, dolos, non me, inquit, hominum ac Divûm pater, avara sollicitat fames, aut non contenta sorte, quam tu dedisti, majus optarim bonum. Sed gens mortalium avida, per summum nefas, nostras in dapes involat, et quas paramus mensis atque aris Deûm, furatur ac perdit opes. Ergo si labores nostros bonus respicis, si nostra magno munera non sor-

dent Jovi, da vindicare posse prædones malos, et hosti, quisquis ille sit, lethalibus inferre jaculis plagam insanabilem. Votum improbavit Jupiter et injustas preces. Quin et malignum volucris ingenium increpans, Tibi certa mors est, inquit, si quem læseris, et vulnere in ipso protinùs pones animam.

EPIMYTHION.

Virus malignum sæpè sub donis latet.

LEENÆ EXEQUIÆ.

Concesserat è vivis metuendi totâ in viciniâ Leonis conjux. Protinùs planctu lugubri nemus latè consonat, et omnes veniunt luctûs in partem feræ. Mox et solennis dicitur exequiis dies; et missi quocumque Fæciales jubent, adesse pompæ funebri sylvarum incolas. Nemo non adfuit, aut per legatos non excusavit absentiam. Quos ut frequentes vidit, ire in lacrymas Leo, et longùm ejulans testari dolorem suum. Ploranti regi adgemere vicissim Aulici, et fletu pari prosequi fletum Principis. Unus, tot inter lacrymas, abstinuit flere, imò et risisse Cervus dicitur. Misero ignoscendum id quidem, si scirent Magni ignoscere; qui sponsam suam teneramque sobolem meminerat avidis Leenæ immolatam dentibus. Hic excandescens Rex ferus et bilem in Cervum evomens; sic ergo nostros asperas luctus, ait? et in dolore publico ridere sustines? At non Leonis vindice occumbes manu. Lupi, involate protinùs dirum in caput, et piis Reginæ Manibus inferias date. Nihil moveri visus ad tristes

AQUILA ET CORNICULA.

Rostro ferebat Aquila surreptum Ostreum. Sed squama prædam durior cùm tegeret, avidam explere frustrà tentabat famem. Volucri inquietæ fortè Cornicula adfuit; quæ delicatæ pariter appetens dapis Aquilam sic allocuta dicitur. Amica, video, qui te sollicitat labor. At ludis operam ædepol, si frangere rostro squameam tentas domum. Sed sursùm in auras evola, quantùm potes. Dein rupem in istam fortiter mitte Ostreum. Infracta saxo squama inclusam offeret prædam, et te compotem voti dabit. Benè est, subjecit Aquila, moneriti obsequor. Mox illa in altum fertur, medioque ex aëre incautà laxat, quod tenebat, Ostreum. Affixa terris interim Cornicula, ut vidit liberos carcere effracto cibos, prædâ potitur obviâ, et solas relinquit Aquilæ testæ reliquias.

EPIMYTHION.

Consulere stultum est, quos juvat consilium dare.

TESTUDO ET ANATES.

Incessit olim Testudinem peregrinandi desiderium, et varias mundi plagas perlustrandi curiositas, adeo verùm illud est, quod aiunt; hanc esse tardipedum indolem, ut habitare vix possint domi. Illa geminos Anates conspicata, næ felices vos, inquit, ac fortunatos, quibus utramque solis domum licet visere, et diversos terrarum tractus

contemplari, cùm lubet! O si minùs obesset tarditas, et illa, quam gesto semper humeros, domus! Pol, cavo non immorer ingloria. Næ te ista sollicitudo maceret, subjicient Anates. Possumus ambo, si voles, curiositatem explere tuam, et à Gadibus ad Gangem deferre te cupidam longiùs. Ego verò ac lubens, retulit Testudo: neque ero, confidite, beneficii immemor. Tum illi; non erit mora longa: en bacillum accipe, et medium stringe dentibus. Simul et bacillum Testudini per os inserunt: at cave, addunt illi, arreptum mordicùs dimiseris. Mox acceptâ utrinque virgulâ attollunt Anates Testudinem, et liquidas per auras ambo deferunt. Visum illud omnibus prodigium, et concurrentibus undique ad spectandam volantem Testudinem, imò et Reginam Testudinum salutantibus; illa gestiens in sinu, et lætitiæ impatiens, vero verius, inquit, Regina sum. Næ fecisset illa consultiùs, si tacuisset: nam aperto imprudenter ore, dimisit dentibus, quo sustentabatur, baculum, et in terram allisa graviter, curiositatis et ineptæ jactantiæ pœnas luit.

EPIMYTHION.

Natura dux est optima; quam ire contra tutò non licet.

MUSTELA, LEPUS ET FELIS.

Dum molli pascitur gramine, et virentes per agros ludibundus errat Lepusculus, absentis in cavum Mustela furtim irrepsit, et alieno in hospitio penates locavit suos. Redux serâ sub nocte Lepusculus miratur occupatam domum, et Mus-

telam increpans, quid agis, inquit, ô mala? Decede laribus non tuis, et vasa, si sapis, quamprimùm collige. Ni facias, est in propinquo Murium legio non ignobilis, quæ te erudiat, et impudentiam emendet tuam. Ad hæc Mustela subridens, quid ais ô bone? aut quo tu jure tuam hanc dicis domum? Orbem, si nescis, Jupiter dùm conderet, Terram cunctis animatibus sic habitandam dedit, communis ut esset omnibus; et quam quisque occupasset, dicere hanc posset suam. Hunc mihi cavum jure non alio arrogem. Tu, si quod habes melius vel antiquum magis, id profer, aut esse noli molestus mihi: ni facias, ecce jam jam aderit Canis, qui tuam retundat contumaciam. Hæc dùm disputant utrinque acriùs, objecit se se de proximo Felis retorrida; quam conspicatus Lepusculus; hem age, dixit; adeamus Felem, et totam controversiam dirimat. Imò, Mustela subjicit, alium judicem non velim. Dictum ac factum, Felis ad tribunal advolant. Qui cum adstitissent ambo, et ad dicendam causam se accingerent; huc adeste propiùs, Felis ait; surda sum; hoc mihi ætatis vitium ignoscite. Illis parentibus, falcatam hinc et indè Felis injiciens manum, utrumque enecat.

EPIMYTHION.

Hoc sibi dictum putent, quicumque apud potentiores litigant.

CERVUS ET VITIS.

Cervus venantes cùm fugeret, umbrosam in Vitem incidit. Hoc nactus ex improviso perfu-

gium delituit sedulò, donec conversis aliò, qui sequebantur ferum, cessisset metus. Mox oblitus periculi, nec ipsi Viti parcit, cui debebat, quòd viveret. Scilicet teneræ et pullulantis adhuc frondis captus dulcedine, Vitem rodere cœpit avidis dentibus, et spes uvarum lætas disperdere. Verùm dùm impunè pascitur, ecce ramorum motus Venantes admonet, non procul latere belluam. Accurrunt illi, et adorti Cervum inter salebras configunt spiculis. Qui cùm suo nataret in sanguine, et moriens efflaret animam, Hæc sum meritus, inquit; neque est de sortis acerbitate quòd querar, qui azyli violarim fidem.

EPIMYTHION.

Quibus non dignus pœnis, beneficio qui abutitur?

SIMIUS ET VULPES.

PROMYTHION.

In agendis rebus nudatur stultorum imperitia.

Saltarat bellè Simius, et mille præstigiis sic devinxerat animos, ut communi voce Rex salutatus Regis nomen et ferret decus. Invidit una Vulpes, et regnum dolens futilem ob solertiam obtigisse Simio, has Regi comparavit insidias novo. Nemoris in recessu cùm tetendisset laqueos, lætitiam simulans protinùs ad Simium advolat. En felix, inquit, ô Rex, augurium fero, recentis Principatûs. Defossas opes inveni; nemorum quidquid uspiam est, tibi debetur uni; quam-

primùm hùc ades. Antro in propinquo magna vis auri latet. Hoc fruere, tibi sors læta quod spontè obtulit. Dolosæ Vulpi credit ultrò Simius; (furialis auri nam quid non cogat fames) et agili cursu properat monstratum in locum. Sed enim opertis cùm hæsisset cassibus; næ tu maligna es, inquit, Vulpem incusans; quæ mihi sic illuseris. Et Tu, reposuit illa subridens, tibi feras in omnes imperium arroges, tam destitutus mente, ut in laqueos cadas? Depone sceptrum imprudens, et regni habenas permitte peritioribus.

ASINUS DOMINOS MUTANS.

Olitori cuipiam serviebat Asinus servitutem, et illam, ut iniquæ mentis pecudi videbatur, durissimam; nam et minimùm pabuli, et laboris ferebat plurimùm. Is servitii pariter et longioris pertæsus jejunii, Regem Deorum sic compellasse dicitur. O qui ferarum pariter atque hominum bonus labores ultrò respicis, magne Jupiter, nam te idem in omnes tenere imperium ferunt! Te nostra moveant fata, et alterius Domini liceat famulatum pati. Annuit oranti Jupiter, et Figulum dedit. At meliorem nihilo nacta sortem bellua. Namque ille duris prægravans lateribus, multis insuper pecudem cædebat plagis. Recurrere iterùm Asinus infelix ad preces, et novum rogare dominum. Qui voti compos venditus Coriario est. Mox duriorem visus vitam vivere, fœdis suorum affiniumque pellibus dùm sarcinatus agitur, ò utinam ait, servire dominis liceat prioribus! Is me labore postquam longo

peremerit, et demortui corium perget exercere duriter.

EPIMYTHION.

Quicumque servis, domino contentus vivito; mutare dominos non nisi in pejus datur.

STULTUS ET SAPIENS.

Stultus quidam ac petulans Sapientem in virum cùm incidisset, cœpit ipsum persequi lapidibus. Ad quem conversus alter, ô factum benè, ne vivam, inquit! quin ades, et hanc laboris mercedem cape; simul et nummum porrigit. Tùm sic prosequitur: Si plus haberem mehercule, amplius et tu ferres præmium. At faciam tamen meritis par merces ut respondeat tuis. Hunc tu hominem vides, ad nos qui adproperat? Dives est, mihi crede, idem et potens; atque, hoc si negem, intexta vestis auro fulgensque purpura, et longa circum turba famulantum probant. Huic tu lapidem impinge similiter! nulla mora est, ornabit te pro tuis virtutibus. Persuasus ille, blandis et inescatus dolis, continuò lapidem Diviti immittit gravem. Sed spes fefellit impudentem audaciam; namque is dolatus lumbos, ut erat meritus, procacitatis et avaritiæ pœnas dedit.

EPIMYTHION.

Alit successus improbos, idem et ad perniciem trahit.

RANA, MUS ET MILVUS.

Dum Mures inter Ranasque bellum atrox furereret, et magna utrinque oriretur strages, unum è Murinis ducibus bellatrix Rana captivum fecit. Ille victum se fassus et victricis ultrò veneratus manum. Næ tuus ego sum, inquit, et jure belli me totum permitto tibi: at nosti varias esse armorum vices. Victores ipsi cadunt plerumque, et victis in præcordia virtus redit. Proin utere victoriâ liberaliter, utriusque sortis memor. Hæc polliceri multa, hortari Murem bono ut sit animo, et datâ quiescat in fide. Verùm in adversa castra dùm hostem trahit, ipsumque dorso vectat ut trajiciat lacum, ecce vectorem Rana succutere fortiter, aquis ut submergeret. Sensit hostis perfidiam Mus infelix, et læsam incusans fidem. Ergo sic me prodis, infida, sic pacta servas, ait, sic vindices metuis juris infracti Deos? Illa nihilominùs cùm pergeret hostem excutere et inimicâ sese expedire sarcinâ; nihil agis tamen, improba, Mus exclamat; neque, quanquam nocere per fas ac nefas velis, hostem impune perdes. Tùm sua Ranæ cruribus crura, pedes pedibus sic implicat, totoque incumbens corpore tam adhæret firmiter, hostis ut eludat dolos et frustretur perfidiam. Interim ambo dùm luctantur acriùs, et pugnæ novum exsurgit genus, vidit ab alto pugnam ancipitem Milvus, et in utrumque incidens Ranam Muremque pariter alvo condidit.

EPIMYTHION.

Nefas, vel hosti, frangere juratam fidem.

ACCIPITER ET PHILOMELA.

PROMYTHION.

Non placatur iratus venter verbis inanibus.

CAPTAM tenebat unguibus Lusciniam Accipiter, et destinabat in cœnam sibi. Ingemuit illa flebiliter, et mortem deprecans, ah! ne, inquit, Rex avium fortissime, pecces in me duriùs. Vitam oro: nam quid ego prosim tantula? et quas parvum et exangue corpus tibi epulas paret? Ignosce potiùs, et me devotam tibi in omne tempus accipe. Cui flecti visus Accipiter, agedùm, ait. Quod mihi officii genus præstabis, tibi si vitæ munus annuam? Equidem scio, respondit illa, quàm sit, facere quod possum, leve. Tamen non ero beneficii immemor; ac si juvabo te minùs in cæteris, saltem cantabo non incommodè, et dulcisonis mille modulis levabo tædium, cùm voles; aut etiam solabor ægritudinem. Apage inconsulta, retulit Accipiter, cantus non placet, nisi cùm venter est satur. Ergo famem placabis interim, et qualescumque suppeditabis cibos. Tùm plura parantem dicere Philomelam devorat.

EPIMYTHION.

Contra potentes manca est tenuiorum eloquentia.

AGRICOLA ET EJUS FILII.

PROMYTHION.

Potiores nullas esse ipso labore divitias.

Erant Agricolæ Liberi non pauci, quos annuis modico ex agello fructibus alebat non incommodè. Is adesse sibi sentiens finem ultimum, cunctos evocat, et paterno singulos complexus sinu sic alloquitur. Quæ summos et imos fato sortitur pari, lex dura mortis, Nati, me vobis jam jam auferet. Agrum hunc parentis opes unicas ac breves accipite. Ne tamen vobis hæc, precor, libido mala veniat agrum vendere. Defossus illic ingens thesaurus latet. Quâ parte demùm lateat, ignorat pater. At si monenti creditis, postquam fruges collecta messis dederit, terram fodite, et partem in omnem vertite diligenti manu. Confidite; labor assiduus thesaurum eruet, et ditabit singulos. Interim moritur senex. Illi imperata facere, et quos spes avara lucri stimulat, terram arando fodere, quàm longa est dies. Thesaurus non est uspiam inventus quidem: Ast agrum dùm sic excolunt, cultura diligens peperit magnas opes.

CUCURBITA, GLANS ET RUSTICUS.

PROMYTHION.

Quàm temerè stulta gens mortalium Providentiam arguat, Fabula sequens monet.

Repentem humi gravem Cucurbitam miratus olim Rusticus, ô factum malè! ità vivam, inquit! Quantò penderet illa pulchriùs sublimi ab ilice! Talem, hercle, tales arborem fructus decent. Næ dormiebat, quem rerum auctorem ferunt, hæc dùm ordinaret. Nàm cur vicissim illa Glans humi non serpit, quo Cucurbita crescit loco? Pol! si vocatus consilii in partem fuissem, statuissem aliter, nec minùs, ut reor, benè. Hæc dùm volutat tacitus et plaudit sibi; ægrè receptus oculis obrepsit sopor. Cùm dormienti summo Quercûs de vertice Glans incidit, et nasum hominis graviter vulnerat. Evigilat, et naso admotâ manu, quid hoc est, exclamat, sanguis è plagâ fluit: Glans minima tam grande infligit malum. Quid si Cucurbita cecidisset? Nihil immutandum sentio. Rerum artifex suis prudenter cuncta disposuit locis.

LEO CUM AULICIS.

Aulæ regales divitias jactandi cupidus Leo superbum ad convivium vocavit è regno toto belluas. Adsunt frequentes; nam quis abnuat oblatum à Rege decus? Aditus in aulam panditur, semesa quam cadavera et recens fusus cruor Mephyti vaporabant gravi. Hausêre cuncti

tetrum odorem; cujus inter reliquos Ursus impatiens, continuò providâ nares occlusit manu. Bilem Leoni movit belluæ fastidium; factoque in Ursum impetu Rex immisericors mulctavit nece. Iram Leonis Simius contra approbans; næ meritas, inquit, ô Rex, tibi pœnas dedit caput inficetum: balsamum omnia et ambrosiam hîc olent, si quid sagaci nare rimari licet. Nec Regi placuit putida adulatio, missisque in Simium unguibus assentatorem fato damnavit pari. Stabat Leoni propior Vulpes callida, quam percunctatus ille, quid sentis, ait? quis eruditas nares afflavit odor? Ignosces, retulit illa, Rex magne, obsecro; nam tantus humor de cerebro fluxit nocte proximâ, nasum ut penitùs hebetarit meum. Sic innocenti mortem vitavit dolo.

EPIMYTHION.

Ursum multi Principes, Simium pauci enecant.

MULI DUO.

VIAM carpebant pariter Muli duo. Alter ferebat regiam pecuniam, alter tumentes saccos hordeo. Ille superbus pretiosó pondere, et celsâ cervice eminens jactabat appensum collo tintinnabulum et amaris socium illudebat jocis. Hic tenuitatis conscius, ut par erat, suæ, demittebat auriculas, nihil mussitare, nihil ausus contra obloqui. Hæc inter nemorum è latebris Latrones advolant, et facto gloriosum in Mulum impetu, cunctas diripiunt opes, ipsamque plagis plurimis conficiunt belluam. Prædâ potiti celerem

capiunt fugam, vile aspernati hordeum. Spoliatus ille sortem cùm fleret suam. Equidem, inquit, alter, non ego accuso Deos, nam neque amisi quidquam, nec sum læsus vulnere.

EPIMYTHION.

Magnæ periculis subjacent magnis opes; secura semper inopum tenuitas.

LUPUS ET MACILENTUS CANIS.

Jejunus olim Lupus in Canem incidit; non ille naris emunctæ Lupus, aut tam versutus, quàm rapax. Is in oblatam prædam cùm rueret; ah! ne tibi, Canis ait, isthæc libido veniat, ô Lupe, ut me tuis epulis destines; viden' ut ægra macies et scabies mala meme urget: at si breves inducias dabis, jam jam revertar pinguis totus ac teres. Celebres parantur scilicet apud Herum nuptiæ, et largæ dantur epulæ per multos dies. Non parcam mihimet, spondeo. Hinc me refectum videbis, dignumque, palato qui sapiam tuo. Reversus illùc postmodùm Lupus alacer Canem evocat, et datam repetit fidem. Quem ille post crates respiciens; næ æquum censes; inquit, ô Lupe. Ac ne quis dubitet, quàm fidelis sponsor ego sim, accerso testem hujus custodem domûs. Is erat Molossus ingens non unâ Luporum nece nobilis. Rem suspicatus Lupus, et se delusum sentiens, at mihi non vacat, inquit; et spem salutis unam in fugâ ratus, quamprimùm se in pedes dedit.

EPIMYTHION.

Præsenti utere, futuro temerè creditur.

VULPES ET GALLUS.

GALLUM insidentem arbori Vulpes viderat, Gallus delicatus si quis est, et regius Vulpi cibus. Illa ad blanditias vocem inflectens molliter, hactenùs, inquit, irarum inter nos satis: nihil jam sibi Galli timeant à Vulpibus, suisque rebùs tutò ac confidenter vacent. Veteribus bellis successit tandem æterna pax. Hujus ergò, Amice, huc advolavi nuncia; descende quamprimùm et amoris obsides amplexus cape. Suboluit callidæ volucri maligna fraus, quam sic procaci retudit illudens joco. Næ me tam læto beas nuncio; tibique gratias, ut decet, refero plurimas, per quam venire tanti gaudii in partem licet. At gemini, opinor, accurrunt Canes, pacis ejusdem nuncii. Morâ nullâ festum omnes peragemus diem. Ignosce, retulit Vulpes, non patior moram: peragenda hodiè grandis mihi restat via.

EPIMYTHION.

Dulce est suis capere Veteratorem in dolis.

PISCICULI.

PROMYTHION.

Non est spernenda urbana dicacitas, suo cum tempore effertur et loco.

SEDEBAT divitis ad mensam quidam eorum de numero, quos Umbras vocant, vir elegantis ingenii et sale conditus Attico. Is grandiores

pisces oculis devorans, quos ægrè ferret à se positos longiùs, Pisciculos ori primùm, mox et auribus alios post alios admovet. Mirari turba convivantium, et facti causam quærere curiosiùs. Quibus ille subjecit: Ingens me cura sollicitum tenet, quæ sint Amici fata jam pridem mei, qui lata currit Maria, Indos visurus ultimos. Quærebam, si fors illi comperissent quidpiam. At juniores esse se respondent mihi, monentque Pisces grandiores ut interrogem. Applausit omnis turba et laudavit jocum.

FINIS TOMI PRIMI.

INDEX RERUM

QUÆ IN HOC VOLUMINE CONTINENTUR.

Operis Designatio, page 1
De Periodo, 5
Periodi ad Ciceronis Imitationem exactæ, 9
De venustate Periodi, 21
De Arte informandæ Periodi, 22
De Ratione Periodos alias cum aliis connectendi, 25
Creusa ad Æneam, 30
De Amplificatione Periodi, 32
Divi Ambrosii ad Theodosium Oratio, 34
Moysis ad Israelitas, 36
Reguli ad Carthaginienses, 38
Quibus verbis constare debeat Amplificatio, 40
Luctus Jacobi, 46
Insectatio in Neronem, 48
Prudentia Ciceronis extollitur, quòd cesserit in exilium, 50
Quibus è Locis eruenda Amplificatio, 55
Christiani apud Neronem defenduntur, 62
De Tropis in uno verbo positis, 67
De Tropis in pluribus verbis, 69
Ironia et Hyperbole exemplo confirmatæ, 72
De Figuris verborum, 75
Defenditur Diogenes, 78
In Brutum Cæsaris Interfectorem, 81
Burrhi ad Neronem, ut à cæde Britannici abstineat, 84
De Antithesi. Philippus et Alexander Magnus conferuntur, 87
De Figuris Sententiarum, 95
Veturiæ ad Coriolanum Oratio. 98
Andromaches ad Ulyssem, 100
Cujusdam ad Annibalem Capuæ otiantem, 108

Saül Samuëlis umbram per Pythonissam consulit, 116
Theodoricus Symmachi capite territus, 119
Matris Mackabæorum magnanimitas, 124
Amici, opes viri Principis, 129
Orator popularis, 131
De Prætermissione, Licentiâ, Concessione, 133
Regulus ad Senatum Romanum, 138
Tullius Cicero ad Senatum, 143
De Antithesi, Permissione, Parenthesi, 148
Mutius Scævola ad Porsenam, 150
De Deprecatione, Optatione, etc. 151
Judas ad Fratres, ne Josephum perimant, 155
Ciceronis filius, ad Cæsarem Augustum, post necem Patris, 158
De usu Figurarum, 160
De Inventione Rhetoricâ, 162
Locus à Definitione, 163
Definitio per Similitudinem, in hoc Argumento: Tantò suavius bonæ conscientiæ testimonium, quantò acerbior malæ stimulus, 168
Cinna conjurationis reus, ad Augustum Cæsarem, 171
Locus ab Enumeratione partium, 174
Minerva in Bacchum apud Jovem, 182
Bacchi apud eundem Defensio, 184
Jonathas ad Saülem pro Davide, 186
Locus à Genere et Formâ, 189
Adhortatio ad eos qui Liberales Artes exercent, 193
Defenditur Jonathas, gustati mellis reus, 198
Locus à Simili, 200
In morosam Stoicorum severitatem, 208
Paterfamilias morti proximus, ad filios de tuendâ concordiâ, 212
Locus ab Oppositis, 215
Orator coram Salomone falsam matrem arguit, 219
Consolatio ad Senecam, 221
Vir Nobilis ad Filium cùm ad bellicam Expeditionem mitteret, 226
Amilcar Annibalem filium solenni sacramento in odium Romanorum adigit, 228

Consolatio ad Homerum, 233
De Negantibus seu Repugnantibus, 238
Roscius paternæ cædis accusatus, defenditur, 241
Locus ab Adjunctis, 246
Goliath à Davide prostratus, 249
Trajectus à Gallis Rhenus, 251
Vitellius Pisonem illatæ Germanico mortis, in Senatu accusat, 254
Romanus quidam ad Coriolanum, 260
Locus à Causis, 263
Innocentii IV ad B. Ludovicum Oratio, 268
Locus ab Effectis, 271
Eloquentiæ commendatio, 274
Locus à Comparatione, 280
Simon Judæorum Dux, ad suos, 284
Tullii Oratio de interficiendis Catilinæ sociis, 288
De Locis assumptis, 291
Manlius apud Patrem accusatur, 293
Idem defenditur, 296
Locus à Jurejurando, 299
Herodias ad Herodem, 301
Vir Judæus contra Herodiadem, pro Joanne-Baptistâ, 303
De Præjudiciis, Famâ et Testibus, 306
Melampus Medicus accusatur, 312
Idem defenditur, 315
Aulicus Clusinus ad Porsenam Regem, ut pacem cùm Romanis feriat, 318
Alius, ut perstet ad bellandum, 321
Defenditur Hippolytus apud Patrem, 323
Locus à Tabulis, 326
Oratio apud Moysem contra Israelitas, 329
Ad eundem pro Populo rebelli, 331
De Argumentatione in Genere, 336
De Artificio tractandæ Ratiocinationis Oratoriæ, 337
De auferendâ Metello Pontificiâ Dignitate, actio, 338
De retinendâ ab eodem eâdem Dignitate, 342

Alexander Magnus, ad trecentos Milites, ut Urbem Petram invadant, 348
Abigail ad Davidem, ut Nabalo parcat, 350
Septimii ad Ptolomæum Oratio, 353
Domitii ad Jul. Cæsarem, ut victis parcat, 356
Romani cujusdam ad Neronem, ut à persequendis Chistianis abstineat, 359
In eos qui Hariolos consulunt, 362
Thysias Adolescens, adversùs Coracem Magistrum suum, 365
Corax Rhetor adversùs Thysiam, 368
Quomodò variandæ Argumentationes, 376

CAUSÆ FORENSES.

CAUSA PRIMA. *Quis cæteros inter Galliæ Populos Primas ferre dicendus sit?* 382
CAUSA SECUNDA. *Horatius Sororicida,* 405
CAUSA TERTIA. *J. Brutus, Pater et consul Filios morte damnat,* 421
CAUSA QUARTA. *Polycrates, seu amoris paterni Triumphus,* 439
CAUSA QUINTA. *Iphicrates et Acoetes,* 461
CAUSA SEXTA. *Herodes, filiorum apud Cæsarem accusator,* 483
CAUSA SEPTIMA. *Nemo sorte suâ contentus,* 501
CAUSA OCTAVA. *Utra præferenda sit Statura magna an parva?* 521

EPISTOLARUM LIBER.

Rhetor initiatus, Rhetori Candidato, 538
Responsio, 539
Rhetor idem, amico reduci, 540
Mater ad Magistrum Filioli, 541
Lentulus Fabio, 542
Tullius Cicero, amico Miloni, 543
Responsio, 544
Hispanus, Barcinonis Gubernatori, 545

Responsio, 546
Marcellus Lentulo, 547
Amico, mortem Filii dolenti, 548
Ad Amicum, 549
Adolescens ad Patrem, 550
Idem eidem, 551
Fabius, amissâ ludo pecuniâ, 553
Responsio, 554
Aristo, pro recuperatâ Valetudine, 555
Amico Poetæ, ut res bello præclarè gestas narret, 557
Alexander, Petræ Gubernatori, 558
Responsio, ibid.
Amico expectatâ prole aucto, 559
Amico, ob missum ab eo Opusculum, 560
Uxor Thomæ Mori ad Conjugem, 561
Marcellus Lentulo, adversis rebus laboranti, 562
Filius Adolescens, Patri, ut agere Personam in Theatro liceat, 563
Patris responsio, 564
Filius parenti, ut Crumenæ jacturam resarciat, 566
Responsio Patris, 567
Filius Parenti Amantissimo, 568
Matri filiolum plus æquo Amanti, 569
Amico, de sparso quodam rumore, 571
Amico, rebus prosperis insolescenti, 572
Demostheni ex acie fugienti, 574
Adolescens nobilis Patri, ut, abjecto Litterarum studio, liceat ad Bellum proficisci, 575
Responsio Patris, 576
Amico, ad Aquas Borbonias Valetudinis gratiâ profecto, 578
Amico, in extremis Galliæ partibus commoranti, de insolitâ Cœli intemperie, quæ tractum Parisiensem afficit. 579
Heraclitus Democrito res humanas perpetuo risu excipienti, 581
Democritus Heraclito res humanas perpetuo fletu prosequenti, 582

Amicus in secessu suo rerum æternarum meditationi vacans, 584
Amico Adolescenti ad primam expeditionem bellicam magnâ animi alacritate festinantem, 585
Amico Laureato, 587
Index qui multiplex Litterarum Ciceronianarum genus indicat, 588

FABULARUM LIBER.

Perdix et Auceps, 596
Asinus et Aper, 597
Lupus et Ovis, 598
Phœbus et Boreas, 599
Simia cum Geminâ prole, 600
Lupus et Echinus, 601
Vultures et Columbi, ibid.
Pastor et Molossus, 602
Leo et Mus, 603
Leo ad expeditionem, 604
Lupus et Testudo, 605
Equus et Asinus, 606
Agnus, Canis et Lupus, 607
Lepus et Perdix, 608
Pavonis ad Junonem querelæ, 609
Jupiter et Apis, 610
Leenæ exequiæ, 611
Cervus ad fontem, 612
Canis, Vulpes et Lepus, 613
Aquila et Cornicula, 614
Testudo et Anates, ibid.
Mustela, Lepus et Felis, 615
Cervus et Vitis, 616
Simius et Vulpes, 617
Asinus dominos mutans, 618
Stultus et Sapiens, 619
Rana, Mus et Milvus, 620
Accipiter et Philomela, 621

Agricola et ejus filii, 622
Cucurbita, Glans et Rusticus, 623
Leo cum Aulicis, ibid.
Muli duo, 624
Lupus et Macilentus Canis, 625
Vulpes et Gallus, 626
Pisciculi, ibid.

